

ประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๘

พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๔

คณะสงฆ์วัดอนงคาราม
ในความอุปถัมภ์ของ

นายชำนาญ และคุณหญิงวสี ยวบูรณ์

340.09593

พิมพ์ถวาย

ป 246 พ ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชติเถระ

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๑๑

ประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๘

พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๔

คณะสงฆ์วัดอนงคาราม
ในความอุปถัมภ์ของ

นายชำนาญ และคุณหญิงวสี ยุวบูรณ์
พิมพ์ถวาย

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชติเถระ

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑

ស្ថាប័នជាតិសៀវភៅ
រាជធានីភ្នំពេញ

ឯកសារចម្លង កំណត់ត្រាប្រជុំ

ឆ្នាំ១៩៧៧-១៩៧៨ គ.ជ

អង្គការសហប្រតិបត្តិការ
សហប្រតិបត្តិការ

ក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុ រាជធានីភ្នំពេញ

ក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច

អង្គការសហប្រតិបត្តិការ

007639

ក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុ

ក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុ រាជធានីភ្នំពេញ
ក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុ រាជធានីភ្នំពេញ

លេខសៀវ ៧១៣

លេខសៀវ ៣៣០០៥៩៥

១៩៧៧

លេខសៀវ ៤៣០៧៧៨៩

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาธุ อินทโชตเถระ) อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะจังหวัดธนบุรี และเจ้าอาวาสวัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กำหนดงานวันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระราชวิสุทธิเมธี ได้เป็นผู้แทนคณะศิษยานุศิษย์มาทูลต่อกรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ เฉพาะภาค ๑ ถึงภาค ๕ คือประกาศซึ่งออกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๔ — พ.ศ. ๒๔๐๔ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้เหตุการณ์ความเป็นไปของโลก พระองค์ทรงเป็นอัจฉริยทั้งในทางการเมือง ศาสนา วิทยาศาสตร์ ไทโรศาสตร์ คาราศาสตร์ และภาษาศาสตร์ พระองค์ได้ทรงปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงกิจการในตำแหน่งต่าง ๆ ตามแบบอย่างอารยธรรมตะวันตกเป็นครั้งแรก ทางด้านอักษรศาสตร์และวรรณคดี พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมากหลายประเภทหลายภาษา พระราชนิพนธ์ที่เป็นภาษาไทยส่วนใหญ่เป็นร้อยแก้ว ที่สำคัญได้แก่ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย พระราชหัตถเลขา และหนังสือที่ออกเป็นทางราชการ คือหมายประกาศต่าง ๆ ประกาศที่ออกในรัชกาลนี้มีเป็นจำนวนมาก บางฉบับก็มีผลใช้บังคับได้เช่นเดียวกับกฎหมาย และบางฉบับก็เป็นเพียงประกาศพระราชนิยม พระบรมมโหรีบาทและนำทักเตือนเพื่อความสงบเรียบร้อย และความผาสุกรของประชาชน

พลเมืองของพระองค์ ต่อมากรรมการหอพระสมุดฯ ได้พยายามรวบรวมประกาศซึ่งออกในรัชกาลที่ ๔ มาตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือวชิรญาณบ้าง เมื่อรวบรวมสำเนาประกาศได้กว่า ๔๐๐ เรื่อง คือประกาศซึ่งออกตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๕๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๑๑ แล้ว ได้จัดแบ่งออกตีพิมพ์เผยแพร่ โดยให้ชื่อว่า หนังสือประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ จัดแบ่งพิมพ์เป็น ๔ ภาค ปรากฏว่ามีผู้สนใจหนังสือประชุมประกาศชุดนี้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นหนังสือสำคัญที่ให้ความรู้ทั้งในก้านอักษรศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และอื่น ๆ ทั้งยังเป็นหลักฐานให้ไต่ทราบถึงธรรมเนียมประเพณี และสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ส่วนในก้านสำนวนโวหาร ก็จัดได้ว่าเป็นความเรียงที่มีเนื้อความชัดเจนเหมาะสม อาจถือเป็นแบบฉบับของร้อยแก้วที่ดีได้

หนึ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ คณะศึกษานุกรมได้เรียบเรียงประวัติ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาธิต อินทโชตเถระ) ผู้ถึงแก่มรณภาพแล้วนั้น ให้พิมพ์ไว้ต่อกากำนัน

กรมศิลปากรขออนุโมทนาคุณคุณูปการที่ที่คณะศึกษานุกรมได้บำเพ็ญอุทิศแก่ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาธิต อินทโชตเถระ) ตลอดจนได้ให้พิมพ์หนังสือประชุมประกาศเรื่องนี้ออกแจกจ่ายเป็นคุณศัลยวิद्याทาน ด้วยอำนาจคุณศัลยวิद्याทั้งปวงนี้ จงเป็นบุญคุณคุณูปการวิปากสมบัติแก่ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาธิต อินทโชตเถระ) ตามควรแก่ประโยชน์สมบัติในสัมปรายภพ สมดังเจตจำนงของคณะศึกษานุกรมทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๕ ตุลาคม ๒๔๑๑

คำปรารภ

สมัยที่พระคุณเจ้าพระมหาโพธิวงศาจารย์ ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดธนบุรี และสาธารณูปการของจังหวัดธนบุรีด้วยนั้น ข้าพเจ้าได้ดำรง ตำแหน่ง นายกเทศมนตรี เทศบาล นครธนบุรี อยู่ด้วย และได้มีโอกาสร่วมปฏิบัติงานกับพระคุณเจ้าก้านพัฒนาการบำรุงรักษา วัด ตามโครงการเชิดชูและบำรุงพระพุทธศาสนาในก้านพัฒนาการ บำรุงรักษาวัด โดยพระคุณเจ้าพระมหาโพธิวงศาจารย์ ดำรงตำแหน่ง รองประธานกรรมการ และข้าพเจ้าได้ร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วย ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกเลื่อมใสศรัทธาในความเฉลียวฉลาดรอบรู้ และความสุเมกมกัมภีรภาพสมเป็นสมณผู้ใหญ่ของพระคุณเจ้าเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากพระคุณเจ้าพระมหาโพธิวงศาจารย์ จะปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนาพุทธ ตามคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด และแผ่กุศลเมตตาแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปอย่างสม่ำเสมอแล้ว พระคุณเจ้ายังได้ก่อกุศลสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน และให้ความร่วมมือ แก่ฝ่ายปกครองในการบำรุงสุข แก่ประชาชน และการพัฒนาความเจริญแก่ท้องถิ่นด้วยก็ตลอดมา ดังนั้น มรดกกรรมของพระคุณเจ้า มิเพียงแต่จะเป็น ที่เสว้าไศยก อาลัยแก่ บรรดา สาธุศิษย์ทั้งหลายอย่างสุดซึ้งเท่านั้น แม้แต่ทางราชการและองค์การปกครองท้องถิ่น ก็ย่อมได้รับความเสว้าไศยกอาลัยในการสูญเสียครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

(๒)

ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้ อารามาคณะพระศรีวิรัตนชัย ช่วย
กลั่นกรองให้วิญญานอันบริสุทธิ์ของพระคุณเจ้า ประสมแต่อริยคุณ
มณูผลโดยสุกตวิสัยในสัมปรายภพยังยืนอยู่ชั่วนิรันดร์ กวแก่กรรม
ที่ที่พระคุณเจ้าได้สร้างไว้ในภพนี้ด้วย เทอญ.

(นายชำนาญ ชูบุรณ)

อธิบดีกรมการปกครอง

พระมหาโพธิวงศาจารย์ ญาณวิสุทธจริยสมบัติ พุทธบริษัทประสาทร
 รัตตัญญูสุนทรธรรมวิศิษฐ์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
 พ.ศ. ๒๕๐๖

ดวงชาตากำเน็จ

วัน ๑๑๕ ปวศก จ.ศ. ๑๒๕๖
วันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๗
เวลา ๑๒.๔๕ น.
ทสิทโทฤกษ์

สมทบเป็นพระอันตัย
พระมหา ๕ พ.ศ. ๒๔๕๑

๕๐๗
 กว่งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชกณะชนสามัญที่
 พระศาสนาวัณนิกัษ

พ.ศ. ๒๔๗๒

คํารวบรวมและเรียบเรียงโดย : นายสมชาย งามนาค

WISCONSIN

W.F. Lago

๕ ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม
ในราชทินนามเดิมว่า พระมงคลเทพมุนี

พ.ศ. ๒๔๕๔

พระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชตบาฬิธานุญาณวิสุทธ ปาวจนุตตมวโรปการคุณ
วิมุตจวิยสมบัติ พุทธบริษัทประสาธกร สุนทรวิสุทธิพรหมจรรย์ อรัญญวาสี-
ปรีดาเยก

พระราชกฤษฎีกาเก็บขนรวงสมเด็จพระราชาคณะ พ.ศ. ๒๕๐๐

เจ้าพระยาสุรเสนาสุทนต์ ๙๐ ปีบริบูรณ์

๓๓ เมษายน ๒๔๐๙

พระเจ้ารวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
ประธานองคมนตรี เสด็จถวายสักการะ แด่พระมหาโพธิวงศาจารย์ เมื่อ
วันฉลองนามายุครบ ๘๐ ปีบริบูรณ์ ณ พระอุโบสถวัดอนงคาราม ธนบุรี

๑๑ เมษายน ๒๕๐๗

เมื่อวันมอบเครื่องออกซิเจนให้เป็นสมบัติของโรงพยาบาลสงฆ์

พ.ศ. ๒๕๐๗

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
กำลังถวายน้ำสรง

ทรงฉลองขมหมึกครบ ๗ รอบ ๑๙ เมษายน ๒๕๑๑

ดวงชาตาภรณ์

วันเสาร์ ปีมะแม จ.ศ. ๑๓๓๐
วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๑
เวลา ๑๒.๔๕ น.
กสิทโศภณ

โกสพพระมหาโพธิ์สาธิต อโศกเถระ
ประดิษฐาน ณ หอสมุดอัครวิเทศ วัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร

ถวายเป็นอาลัย

แก่ท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชคเดระ

อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะจังหวัดธนบุรี

และเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม

กลอน ๔ สภา

ท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์	เป็นพระสงฆ์รักเกรงเทิ่งศึกษา
ถือวินัยมั่นคงดำรงมา	ตลอดกาลละปลดหลวมค้ำไป
ท่านเขยันหมั่นเอาภารธุระ	การคณะสงฆ์เด่นเป็นข้อใหญ่
รับมอบหมายทั้งแต่งตั้งแห่งใด	ท่านทำให้เรียบร้อยตลอดมา
กรรมการมหาสมาคม	เถรเทศขึ้นเล็งร่วมปรึกษา
เจ้าประชุมตามกำหนดทุกเวลา	ทุกครั้งควาไม่เคยขาดราชการ
ในฐานะหน้าที่เจ้าอาวาส	ก็สามารถทั้งศึกษาบริหาร
ให้เจริญรุ่งเรืองประเทืองการ	นำขึ้นบานโสมนัสปลุกศรัทธา
แก้ทวยชนหญิงชายฝ่ายพุทธะ	ศาสนาทั้งมวลทุกถ้วนหน้า
ปกครองสงฆ์ด้วยเจตนามากเมตตา	มุ่งรักษาสันติธรรมประจำการ
ไม่มีขึ้นเปรียบญแก่เพียรกล้า	เทศนาธัมมโมโดยโวหาร
แต่งตั้งสืบธรรมะปฏิภาณ	ได้เชี่ยวชาญแม่นยำค้องตำรา
ทางวินัยนับได้ว่าท่านแม่	จำแนบแผนได้มากยากจะหา
เผื่ออบรมบ่มศิษย์เป็นนิจมา	จนพรรษาแก่คร่ำเพราะชำนาญ
อุปชฌาย์บวชนาคมากลูกศิษย์	มั่นในกิจศาสนาย่างกล้าหาญ
กิจนิมนต์ทั้งมวลส่วนสาธารณ	พิธีการต่าง ๆ ทุกอย่างไป

ไม่ก่อกวนเวลาได้พักนอน	นอกจากนอนอาพาธประกาศใช้
พอลุกนั่งได้คล่องเป็นต้องไป	ทวยเกรงใจเจ้างานการนิมนต์
จนอายุครบเสร็จเจ้าเจ็ครอบ	เริ่มประกอบพิธีงานการกุศล
เราตั้งใจหวังให้ท่านเย็นชื่น	จึงหาผลบุญช่วยอำนาจชัย
พอเสร็จงานการฉลองชนม์พรรษา	ท่านก็มาลัมบ้วยช่วยไม่ไหว
ไปอยู่โรงพยาบาลไม่นานไกล	ประมาณได้สามสัปดาห์ก็ว่าวัน
ท่านก็ถึงมรณะละชีวิต	ปล่อยมรดกศิษย์ให้วิ โชครับโสภณ
ทั้งญาติมิตรทั่วหน้าต่างพากัน	บ่นว่าพันกิดถึงคำหนึ่งครวญ
เป็นสุตจิกที่จะคิดจะแก้ไข	เพราะวิสัยธรรมกายทุกหน้าล้วน
ต้องสิ้นชีพตามกฎหมกทั้งมวล	เราท่านล้วนมรณาไม่ว่าใคร
เมื่อพินิจตามธรรมคำของพระ	ค่อยปล่อยปลดโสภณกลับไว้ได้
สมาคมนักช้อยองก์ ๖ ขอสงใจ	ไว้อาลัยว่าลึกนิกพระคุณ
ร่วมบำเพ็ญทักษิณามหาผล	ส่งกุศลถวายหมายเกื้อหนุน
ให้ท่านรับบิณฑิทานส่วนการบุญ	สนองคุณตามจารีตประเพณี
หากมีอาณาทองโคจะให้ท่าน	ได้ทราบการกุศลผลวาที
ขอพระคุณท่านได้รับปวงพะดี	เจริญศรีสุขสวัสดิ์พัฒนาเทอญ ๖

โดยความเคารพอย่างสูง

เกล้ากระหม ในนามสมาคมนักช้อยองก์การม

ในพระบรมราชูปถัมภ์

(นิพนธ์ โดยนายแจ่ม ดีประวดี เปริชญ)

ประวัติ

พระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ

๑. ชาตินาม

พระมหาโพธิวงศาจารย์ นามเดิม สาคี นามสกุล โคตรสุทธิ นามฉายา อินทโชโต เกิดวันอาทิตย์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีวอก วันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๘ ในรัชกาลที่ ๕ เป็นบุตรคนที่ ๓ ของ นายหมวกหนุ^(๑) นางจันทร์ โคตรสุทธิ ณ บ้านเตาปูน ตำบลเตาปูน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๘ คน ยังมีชีวิตในปัจจุบัน ๒ คน คือ

๑. นางชื่น ฤงเงิน น้องสาว

๒. นายเปื้อง ศิริภักดิ์ น้องชาย

๒. การศึกษาและการบรรพชาอุปสมบท

เมื่ออายุเยาว์วัย ได้ศึกษาวิชาภาษาไทยในสำนักวัดเตาปูน ซึ่งเป็นวัดใกล้บ้าน

พ.ศ. ๒๔๔๒ อายุ ๑๖ ปี ได้มาอยู่วัดกองนงการามกับพระอาจารย์ทับ เป็นนักเรียนโรงเรียนอุคคมวิทย์นงการาม วัดกองนงการาม ธนบุรี ครั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ พุทธสรมหาเถระ ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูอุคมพิทยากร อาจารย์ใหญ่แห่งโรงเรียนนั้น เรียนอยู่ ๔ ปี สอบไล่ได้ประโยค ๒ (มัธยมบริบูรณ์) สำเร็จคามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการสมัยนั้นและได้บรรพชาเป็นสามเณร โดยพระธรรมธชาจารย์ (คุ้ม) เจ้าอาวาสวัดกองนงการาม เป็นพระอุปัชฌาย์

๑ มีผู้เลื่องลือกันว่า นายทหารสัญญาบัตรชั้นร้อยตรี ไท เอก เรืองกว่า นายหมวก
นายทหารสัญญาบัตรชั้นพันตรี ไท เอก เรืองกว่า นายทอง

พ.ศ. ๒๔๔๗ อายุ ๒๐ ปี กลับไปอุปสมบทที่วัดเขาปูน เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ เจ้าอธิการแกง วัดศรีบุรีรัตนาราม (ปากเพียว) จังหวัดสระบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ โดยมีเจ้าอธิการอ้วน วัดศรีบุรีรัตนาราม และพระครูพัฒน์ วัดบ้านแก่ง จังหวัดสระบุรี เป็นคู่กรรมวาจาจารย์ อุปสมบทแล้ว ปฏิบัติอุปัชฌาย์วัตรและอาจารย์วัตร ตามหน้าที่พระนวกะ ลาพระอุปัชฌาย์อาจารย์มาอยู่วัดกองกลาง อําเภอกลองสาง จังหวัดขอนแก่น เรียนพระปริยัติธรรมและพระธรรมวินัย สำนักวัดกองกลาง เรียนวินัยสัณหาธุระ สำนักพระอาจารย์ทับ วัดกองกลาง

พ.ศ. ๒๔๔๔ สอบวินัยได้ พ.ศ. ๒๔๕๐ สอบธรรมได้ ตามหลักสูตรของสำนัก ซึ่งสมัยนั้นยังไม่มีหลักสูตรนักธรรม

พ.ศ. ๒๔๕๑ พรรษาที่ ๕ เป็นครูสอนธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณรประจำสำนัก

พ.ศ. ๒๔๕๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมขึ้น ท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิ์วงศาจารย์ ได้เข้ารับการอบรมจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ครั้นเสร็จการอบรมแล้ว ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้เป็นครูสอนนักธรรมทุกชั้น ประจำสำนักเรียนวัดกองกลางตลอดมา เป็นผู้อำนวยการศาสนศึกษาสำนักเรียนวัดกองกลางจนตลอดชนมายุ

ท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิ์วงศาจารย์ นับแต่ได้อุปสมบทแล้ว ท่านได้มอภายถวายชีวิตในพระพุทธศาสนา มีจดศรัทธาไม่หวั่นไหว เป็นพระเถระที่สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร เคร่งครัดในพระวินัยหาผู้เสมอเหมือนได้ยาก มีผู้เล่าให้ฟังว่า ท่านปฏิบัติสมณกิจเสมอต้นเสมอ

ปลาย นับตั้งแต่วันที่ห่มเป็นพระนวกะ จนถึงวันเป็นพระเถระชั้นสูง
ในสังฆมณฑล วันขึ้นปฏิบัติกันอย่างไรวัยปลายก็ปฏิบัติกันอย่างนั้น
ถ้าใครใคร่จะทราบว่ปฏิบัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา-
วชิรญาณวโรรสเป็นอย่างไร ขอจงดูปฏิบัติของท่านเจ้าคุณพระมหา-
โพธิ์วงศาจารย์เถิด มีส่วนละม้ายใกล้เคียงกันมาก

เนื่องจากท่านปฏิบัติหนักแน่นในพระวินัยนั่นเอง ท่านจึง
เป็นที่เคารพนับถือยำเกรงของพระภิกษุสามเณรยิ่งนัก โดยเฉพาะถ้า
เกี่ยวกับสมณกิจและสังฆกรรมแล้ว ท่านเอาใจใส่เป็นพิเศษ การประ-
ชุมทั้งพระปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน หากไม่มีกิจจำเป็นจริงๆ แล้ว ท่าน
ไม่ยอมให้ขาด หรือหากมีความจำเป็นต้องเดินทางไปต่างจังหวัดในวัน
พระปาฏิโมกข์ ท่านมีจดหมายล่วงหน้า ให้พระสงฆ์ในวัดที่จะไปนั้น
ทราบเพื่อรอคอย หากทราบว่าวัดที่จะไปนั้น ไม่มีพระภิกษุผู้ทรงจำ
ปาฏิโมกข์ ท่านพาพระภิกษุผู้ทรงจำปาฏิโมกข์ไปจากวัดของนการาม
เพื่อไม่ยอมให้ขาด

ครั้งหนึ่ง มีทายกผู้หวังศรัทธาหนึ่ง ได้นำโอสถบำรุงกำลังไป
ถวายท่านในเวลาวิกาลขณะที่ท่านอาพาธมาก เพราะเห็นว่าท่านมีร่าง-
กายบอบบางเกรงว่าจะมีอันตราย เพื่อให้ท่านได้ฉันบำรุงกำลังบ้าง
ท่านบอกว่าให้ฉันตายเสียดีกว่า ดีกว่าให้ฉันล่วงละเมิดพระวินัย ทั้งนี้
เนื่องจากท่านเคยทราบว่ายาประเภทนี้เป็นยาประเภทอาหาร

เพราะเหตุที่ท่านปฏิบัติตนเคร่งครัดในศีลปฏิบัติคั่งกล่าว
ท่านจึงเป็นผู้แตกฉานในพระวินัย สามารถอธิบายได้แจ่มแจ้งไม่ติดขัด
ถึงกับมีผู้ให้สมัญญานามท่านว่า "อุปัชฌาย์วินัยเถิด" ข้อนี้ ชี้ให้เห็น
ถึงความสามารถของท่านเป็นอย่างดี

๓. หน้าที่การงาน

- พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับหน้าที่เป็นครูสอนธรรมวินัยประจำสำนักเรียนวัดทองนงการาม
- พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการรักษาการวัดสุวรรณ อำเภอกลองสถาน จังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับหน้าที่เป็นกรรมการนำข้อสอบไปเปิดสอบประโยคธรรมที่จังหวัดอุตรดิตถ์
- พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับหน้าที่เป็นกรรมการนำข้อสอบไปเปิดสอบประโยคธรรมที่จังหวัดสุโขทัย
- พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับหน้าที่เป็นกรรมการนำข้อสอบไปเปิดสอบประโยคธรรมที่จังหวัดพิจิตร
- พ.ศ. ๒๔๖๖—๒๔๖๘ เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามมณฑลพิษณุโลก มณฑลอยุธยาและมณฑลอุดร รวม ๓ ปี ติดต่อกัน
- พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูพิเศษ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทองนงการาม
- พ.ศ. ๒๔๖๗—๒๔๗๗ เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง รวม ๑๑ ปี
- พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นผู้ช่วยผู้กำกับการพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี และเป็นผู้รักษาการแผนกคณะสงฆ์ในงานเทศกาลพระพุทธรบาท มีพระบัญชาเป็นต้น ถึง พ.ศ. ๒๔๘๕
- พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงหลัง จังหวัดธนบุรี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

- พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับแต่งตั้ง^๕เป็นพระอัครมณเฑียรประเทศวิสามาน
- พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับแต่งตั้ง^๕เป็นประธานกรรมการรักษาการ
วัดพิชัยญาติการาม ธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้รับแต่งตั้ง^๕เป็นเจ้าคณะอำเภอคลองสี่ จัง-
หวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้รับแต่งตั้ง^๕เป็นสาธารณูปการ จังหวัดธนบุรี
ตามสั่งฆานัตระเบียนพระคณาธิการ พุทธศั-
กราช ๒๔๘๖
- พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับแต่งตั้ง^๕เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๑ ตาม
สั่งฆานัตระเบียนพระคณาธิการ พุทธศักราช
๒๔๘๖
- พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นกรรมการนำข้อสอบประโยคบาลีสนาม-
หลวงไปเปิดสอบที่จังหวัดสิงห์บุรี
- พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับแต่งตั้ง^๕เป็นสมาชิกสังฆสภา ตามพระวาช-
บัญชาญัตติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๙๔
- พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับแต่งตั้ง^๕เป็นเจ้าอาวาสวัดทองคาราม และ
เจ้าคณะจังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับเลือกให้เป็นรองประธานสังฆสภาปีที่ ๒
- พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นผู้รักษาการในหน้าที่เจ้าอาวาสวัดพิชัย-
ญาติการาม จังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับแต่งตั้ง^๕เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม รวม
๓ สมัย และดำรงตำแหน่งนี้เป็นลำดับมาจน
ตลอดชนมายุ

งานพิเศษ

๑. เป็นผู้แต่งข้อสอบวิชาวินัยชั้นตรี สำหรับสอบในสนามมณฑลพิษณุโลก โดยบัญชาเจ้าคณะมณฑล ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงยกเลิกสนามมณฑล

๒. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ทางคณะสงฆ์ประกาศเรื่องให้พระภิกษุทำการสอนจรรยาตามโรงเรียนต่าง ๆ ทว่าราชอาณาจักรท่านได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สอนประจำโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระยา โรงเรียนศึกษานารี และโรงเรียนประถมอนงค์ โรงเรียนทั้ง ๓ นี้ อยู่ในความอุปการะของเจ้าอาวาสวัดทองนงการาม จนถึงยกเลิกไป

๓. พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นผู้อุปการะโรงเรียนอานวยศิลป์ ธนบุรี

๔. สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระสมุห์ ฐานานุกรมในเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสมมหาเถระ ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระธรรมธชาจารย์

พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสมุห์ ฐานานุกรมในเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสมมหาเถระ ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระวัชรมงคลมุนี

พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสังฆรักษ์ ฐานานุกรมในเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสมมหาเถระ ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระวัชรมงคลมุนี

วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ในรัชกาลที่ ๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร มีราชทินนามว่า พระครูวรปรีชาญาณ พระครูพิเศษ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทองนงการาม

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ในรัชกาลที่ ๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ มีราชทินนามว่า พระศาสนานุกาญจน์

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ในรัชกาลที่ ๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช มีราชทินนามว่า พระมณฑลเทพมุนี

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ในรัชกาลปัจจุบัน ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามเดิม

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ในรัชกาลปัจจุบัน ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในราชทินนามเดิม

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ในรัชกาลปัจจุบัน ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเทียบชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามปรากฏตามสัญญาบัตรดังนี้

ให้พระมณฑลเทพมุนี เป็นพระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชตยาภิธานญาณวิสุทธ ปาวจนุคตมวโรปการคุณ วิบุลจรรย์สมบัติ พุทธบริษัทประสาทกร สุนทรวินิสุทธิตรหมจรรย์ อรัญญาวิปรีตญาณ พระราชาคณะเทียบชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ สถิต ณ วัดอนงคารามวรวิหารพระอารามหลวง มีฐานานุกาญจน์ฐานานุกรมได้ ๖ รูป คือ พระครูปลัดกนิพัทธ์โพธิพงษ์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ ขอพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระอารามโดยสมควร จงเจริญสุขสวัสดิ์ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นปีที่ ๑๒
ในรัชกาลปัจจุบัน

(พระปรมาภิไธย)

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พจน์ สารสิน

นายกรัฐมนตรี

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระราชทานสถาปนา
สมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ มีนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า
พระมหาโพธิวงศาจารย์ ญาณวิสุทธิจริยสมบัติ พุทธบริษัท
ประสาทร วัชรญาณสุนทรธรรมวิศิษฐ์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม
คามวาสี สถิต ณ วัดบ่อนการามวรวิหาร พระอารามหลวง จังเจริญ
ทิมาภุ จิรัฎฐิการ ในพระพุทธศาสนา เทอญ

มีสำเนาประกาศพระบรมราชโองการกำกับพระสุพรรณบัฏดังนี้

(พระปรมาภิไธย)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรี-
บรมราชูปถัมภ์ จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่
ทรงพระราชดำริว่า พระมหาโพธิวงศาจารย์ เป็นพระเถระเจริญใน
สมณคุณธรรมสัมาปฏิบัติ ได้ศึกษาภาษาไทยสอบไล่ได้จบหลักสูตร
เทียบชั้นมัธยมวิบุรณ์แต่ประถมวัย ครั้นได้บวชชลาอุปสมบทแล้ว
ก็ได้ศึกษาพระธรรมวินัยมีความรอบรู้เป็นอย่างดี ได้รับหน้าที่เป็น
ฐานานุกรมในสมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสมมหาเถระ ตำแหน่งพระ-
ครูสุเมห์และพระครูสังฆรักษ์มาแต่ในเบื้องต้น ต่อมาทรงพระกรุณา
โปรดให้เป็นพระครูชั้นสัญญาบัตรที่พระครูวรปริชาญาณ และเลื่อน

เป็นพระราชคณะชั้นสามัญที่พระศาสนาวัณณีย์ ชั้นราชที่พระมณฑล
 เทพมุนี ชั้นเทพและชั้นธรรมในราชทินนามเดิม ชั้นเทียบรองสมเด็จพระ
 พระราชาคณะที่พระมหาโพธิวงศาจารย์โดยลำดับ กับภาระพระพุทธร-
 ศาสนา และสังฆวิรัชชาสมณวัตรระเบียบปฏิบัติประเพณีราชการได้
 เรียบร้อยสมควรแก่ตำแหน่งตลอดมา สามารถประกอบพระพุทธร-
 ศาสนกิจ เป็นที่ถานุทิศประโยชน์แก่พระพุทธรูปและอาณาจักวเป็น
 อเนกประการ กล่าวคือ การปริยัติศึกษา ได้เป็นครูสอนนิสิตธรรม
 แก่พระภิกษุสามเณรในสำนักเรือนักเรียนการาม ตั้งแต่ชั้นเนวกภูมิ
 ตลอดถึงชั้นเถรภูมิ มาแต่สมัยเริ่มแรกมีหลักสูตรนักเรียน เป็น
 ประธานกรรมการอำนวยการศาสนศึกษาสำนักเรือนักเรียน ตลอด
 จนเป็นเจ้าสำนักเรือนักเรียน เป็นกรรมการตรวจสอบความรู้ประโยค
 นักธรรมสนามหลวงและสนามมณฑลหลายแห่ง เป็นผู้นำประโยค
 นักธรรมและประโยคบาลีไปเปิดสอบในจังหวัดต่างๆ หลายแห่ง เป็น
 ผู้เรียบเรียงข้อสอบนักธรรมสนามมณฑล การบริหาร ได้เป็นประธาน
 กรรมการรักษาการวัดสุวรรณ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเรือนักเรียน
 เป็นผู้ช่วยผู้กำกับการพระพุทธรูปนาทสระบุรี เป็นเจ้าคณะแขวงหลัง
 ธนบุรี เป็นพระอุปัชฌายะ เป็นประธานกรรมการรักษาการวัด
 พิษณุตกการาม เป็นเจ้าคณะอำเภอคลองขันธ์ เป็นสาธุการูปการ
 จังหวัดธนบุรี เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๑ เป็นสมาชิกสังฆสภา
 เป็นเจ้าอาวาสวัดเรือนักเรียน เป็นเจ้าคณะจังหวัดธนบุรี เป็นรอง
 ประธานสังฆสภารูปที่ ๒ รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพิษณุตก-
 การาม เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่
 ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระมหาโพธิวงศาจารย์
 ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ตามที่ปรากฏอยู่ใน

ปัจจุบัน การสาธารณูปการ ได้เป็นผู้อำนวยการสร้างอุโบสถ ศาลา
การเปรียญ กุฏิ และโรงเรียนประชาบาล ณ วัดเขาปูน จังหวัด
สระบุรี อันเป็นชาติภูมิ และเป็นผู้ดำเนินการสร้างอุโบสถ ณ วัด
เทพพล อำเภอลำลูกขัน จังหวัดธนบุรี ซึ่งเป็นวัดในปกครอง การ
สังฆมณฑลระเทศ เมื่อยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูวาปีวิชาญาณ ได้
รับมอบหมายให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยาแก่นักเรียน โรง-
เรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา โรงเรียนศึกษานารี และโรงเรียน
ประถมองศา ในปัจจุบันได้เป็นผู้อุปการะโรงเรียนอานวยศิลป์ ธนบุรี

สรรพคุณกิจซึ่ง พระมหาโพธิวงศาจารย์ ได้รับภาระปฏิบัติ
บำเพ็ญโดยลำดับ ทั้งพระคุณาปราชญ์เป็นผลดีแก่การพระศาสนา
ประเทศชาติและประชาชนเป็นที่ประจักษ์อยู่แล้ว บัดนี้ พระมหาโพธิ-
วงศาจารย์ ก็เจริญด้วยวราษายุกาลวิบูลิ วัฑฒณูปการคุณธรรม
สมบูรณ์ด้วยอาคมพิศุทธิจรรยา มั่นคงอยู่ในพรหมจรรย์เนกัมม-
ปฏิบัติ เป็นเอจลพมพหุวิชาภักต มีวัฑฒณียาเป็นที่น่าเลื่อมใส สมควร
จะยกย่องให้ดำรงในสมณฐานันดรที่รองสมเด็จพระราชาคณะสืบไป

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนา พระมหาโพธิวงศา-
จารย์ ขึ้นเป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกใน
หิรัญบัฏว่า พระมหาโพธิวงศาจารย์ ญาณวิสุทธจริยสมบัติ พุทธ-
บริษัทธิประสาทร วัฑฒณูปการคุณธรรมวิศิษฎ์ มหาภคินิสสร บวรสัง-
ฆาราม กามวาสี สถิก ณ วัดอนงคาราม วรวิหาร พระอารามหลวง
มีฐานานุกิตติฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนโพธิพันธ์
อนันตปริชา วิสุทธสังฆานายก ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรม-
ธรร ๑ พระครูวิจิตรสรคุณ พระครูคู่สวัก ๑ พระครูวิบุตสรภัญ พระ
ครูคู่สวัก ๑ พระครูสังฆบริหาร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขอพระคุณจงรับพระ พุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วย
ระงับอธิภรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรโดยสมควรแก่กำลัง
และอสังขยซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล
ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุฬหิโพธิ์ ในพระพุทธ-
ศาสนา เทอญ.

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖ เป็น
ปีที่ ๑๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

๕. การปกครอง

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิ์วงศาจารย์ อินทโชก-
เถระ นับเป็นพระมหาเถระชั้นปกครองท่านหนึ่งในสังฆมณฑล ท่าน
ได้รับภาระหน้าที่เป็นนักปกครองทั้งภายในวัดทั้งภายนอกวัด ภายใน
วัดท่านได้รับการช่วยเหลือเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสร-
มหาเถระ อดีตเจ้าอาวาสวัดทองนพคุณ เป็นลำดับมา เป็นที่ไว้วาง
ใจไม่ว่าในกรณีใด ท่านจะต้องเป็นผู้เข้าร่วมด้วยเสมอ เช่นในการ
ระงับอธิภรณ์และการจัดระเบียบการปกครองภายในวัดเป็นต้น ครั้น
ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์มรณภาพแล้ว พ.ศ. ๒๔๙๙ ท่าน
ได้รับภาระหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสต่อมา การปกครองภายในวัดจึงตก
เป็นภาระของท่าน ท่านปกครองพระภิกษุสามเณรให้ได้รับความร่ม
เย็นเป็นสุข มีระเบียบวินัยยังงามด้วยก็ตลอดมา

ภายนอกวัด นอกจากท่านช่วยการปกครองของเจ้าประคุณ
สมเด็จพระ เจ้าคณะจังหวัดธนบุรีแล้ว ท่านเองก็ดำรงตำแหน่ง

ในทางปกครองหลายตำแหน่ง เช่น ตำแหน่งเจ้าคณะแขวงหลัง
จังหวัดธนบุรี ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอคลองชัน ตำแหน่งเจ้าคณะ
ตรวจการภาค ๑ ซึ่งมีเขตปกครอง ๑๐ จังหวัด คือ จังหวัดพระนคร
จังหวัดธนบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนนทบุรี จังหวัด
ปทุมธานี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสระบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัด
สิงห์บุรี และจังหวัดชัยนาท

ครั้นเจ้าประคุณสมเด็จพระมรณภาพแล้ว ก็ดำรงตำแหน่งเจ้า
อาวาสวัดทองนพการณ และตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดธนบุรีอีกตำแหน่ง
หนึ่ง

ก่อนเมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราช-
บัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของ
สภาร่างรัฐธรรมนูญ ในฐานะรัฐสภา และรัฐบาลได้รับสนองพระบรม-
ราชโองการ ให้ประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ซึ่งมีผลบังคับ
ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๖ เป็นต้นมา สมเด็จพระสังฆราช
ญาณโทยมหาเถระ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร พระนคร ทรงดำรง
ตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ได้ทรงแต่งตั้งให้ท่านเจ้า-
คุณพระมหาโพธิวงศาจารย์ ดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม
รูปหนึ่ง และเมื่อสมเด็จพระสังฆราช อุฏฐายีมหาเถระ วัดมกุฏ-
กษัตริยาราม สมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน ทรงดำรงตำแหน่ง
ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นลำดับมา ก็ได้ทรงพระกรุณา
แต่งตั้งให้ท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์ เป็นกรรมการมหาเถร-
สมาคมอีก รวม ๓ สมัย ติดต่อกัน ท่านดำรงตำแหน่งนี้จนครบทำ
วสานแห่งชีวิต

ตำแหน่งต่าง ๆ ในทางปกครองคณะสงฆ์ที่ท่านได้รับแต่งตั้ง

จะเห็นได้ว่าท่านได้รับความไว้วางใจเป็นลำดับมา ทั้งนี้ เพราะท่านเป็นนักปกครองที่ฉลาดและสามารถเป็นอย่างดี ผู้ใหญ่ที่ปราณีผู้น้อยก็เคารพนับถือ ท่านอบรมนักปกครองในเขตปกครองว่า นักปกครองที่ดีย่อมยึดหลักให้พระคุณเด่นหน้า ให้พระเดชตามหลัง และควรวีคหลักปกครอง ขยอผู้ทำความดี นึกหะ ชมชื่นทำความดี จงให้ความเป็นธรรมแก่ทุกๆ ฝ่าย

อนึ่ง เวลาท่านแนะนำครูอาจารย์ นักเรียน เลขาธิการ หรือพระภิกษุสามเณรผู้เป็นศิษย์ใกล้ชิดในสำนักวัดองคราญก๊ก ต่างวัดก๊ก ท่านมักจะอ้างสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสว่า เรื่องนี้ พระองค์ทรงวางแบบอย่างไว้อย่างนี้ๆ เสมอ

เรื่องเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ในทางปกครองนี้ ท่านเคยเล่าให้ฟังว่า

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า เสด็จตรวจการคณะสงฆ์ในมณฑลกรุงเก่า มีจังหวัดสระบุรี อยู่ยา สระบุรี เป็นต้น สมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสรมหาเถระ ครั้นดำรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมราชาจารย์ เจ้าอาวาสวัดองคราญ ทราบว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้าจะเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ที่จังหวัดสระบุรี และจะเสด็จไปที่อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นชาติภูมิของท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิ์วงศาจารย์ จึงได้ส่งท่านขึ้นไปจังหวัดสระบุรี เพื่อรับเสด็จ โดยที่เห็นว่าท่านเข้าใจในเรื่องการปฏิสังขารดี และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระองค์นั้นทรงรู้จักดี ขณะนั้นท่านยังเป็นพระอันดับ ท่านก็ขึ้นไปยังจังหวัดสระบุรี ตามคำสั่งของเจ้าอาวาสวัดองคราญ ขณะที่ท่านไปถึงจังหวัดสระบุรี ปรากฏว่า ทางราชการผู้ใหญ่เตรียมการจะปลูกพลับพลาไว้รับเสด็จ และประสงค์จะทูลอาราธนาสมเด็จพระมหา-

สมณเจ้าประทับ ณ พลับพลาหน้าจวนผู้ว่าราชการเมืองสมัยนั้น ท่าน
 ทราบแล้วก็ไปเจริญพรชี้แจงให้ข้าราชการผู้ใหญ่ทราบ ว่า สมเด็จพระ
 มหาสมณเจ้าไม่โปรดที่จะประทับในพลับพลาที่อยู่ในคามเขต โปรดที่
 จะประทับในวัดมากกว่า แต่เจ้าหน้าที่เหล่านั้นไม่ยอมเชื่อท่าน เพราะ
 เห็นว่าท่านเป็นพระอันดับและยังเป็นผู้มีน้อย ครั้นเวลาที่สมเด็จพระ
 มหาสมณเจ้าเสด็จมาถึง พระองค์ท่านเสด็จไปประทับที่วัดศาลาแดง
 ก่อน เวลาเช้าจึงเสด็จจากวัดศาลาแดงประทับ ณ จวนผู้ว่าราชการ
 เมือง ๑ คืน เพื่อฉลองศรัทธาของผู้ว่าราชการเมือง แต่ในวันต่อๆ
 มาทรงพอพระทัยประทับที่วัดศาลาแดง และเมื่อเสด็จไปตรวจการ
 คณะสงฆ์ที่อำเภอแก่งคอย ก็ประทับที่วัดแก่งคอย ประทานพระโอวาท
 เสร็จแล้วก็เสด็จกลับมาประทับที่วัดศาลาแดง จึงเป็นภาระของท่าน
 ช่วยเจ้าอาวาสวัดนั้นจัดสถานที่ประทับ ท่านเล่าต่อไปว่า พอสมเด็จพระ
 มหาสมณเจ้าทรงทอดพระเนตรเห็นท่านเสด็จที่ทรงพักทนาย เพราะ
 ทรงรู้จักก็ ตรัสถามว่า "เธอกับข้าพเจ้าด้วยหรือ" ท่านได้กราบทูลว่า
 "พระยะคะ ท่านเจ้าคุณพระธรรมธชาจารย์ เจ้าอาวาสวัดนองคาราม
 ส่งมาไว้เสด็จในคราวนี้ด้วย" เพราะข้าพระพุทธเจ้ามีชาติภูมิอยู่ที่จ้ง
 หวัดนั้น ปัจจุบันพักอยู่ที่วัดเขาปูน อำเภอแก่งคอย" และตั้งแต่วันแรก
 ที่ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นท่าน ท่านก็ต้องอยู่รับใช้โดยใกล้ชิด พอ
 ตกคืนวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๕๗ นั้น เวลา ๑ ยามเศษ เสด็จลง
 ประทับที่ศาลาวิเศษศาลาแดง ทรงนำพระสงฆ์ผู้ตามเสด็จสวดมนต์เสร็จ
 เรียบร้อยแล้ว โปรดให้พระสงฆ์เมืองนั้นเข้าเฝ้า ทรงออกพระมหา
 สมณศาสน์ ทรงตั้งผู้รับตำแหน่งเจ้าคณะเมืองบ้าง เจ้าคณะแขวงบ้าง
 เจ้าคณะหมวดบ้าง สืบเปลี่ยนโยกย้ายหน้าที่บ้าง ยกเป็นภิกขุภิกษุ
 บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แขวงแก่งคอย (อำเภอแก่งคอย) ซึ่งทรง

แต่งตั้งเจ้าคณะแขวงใหม่ (เจ้าคณะอำเภอบึง) รับสั่งให้เจ้าคณะแขวง
นำรายชื่อเจ้าคณะหมวดที่จะแต่งตั้งใหม่ทั้งหมดขึ้นกราบทูลเพื่อทรงพิ-
จารณา เจ้าคณะแขวงจึงได้กราบทูลเสนอให้ท่านเป็นเจ้าคณะหมวด
ตำบลเตาปูน ทรงเห็นชอบด้วย และประทานพระอนุมัติ เรื่องนี้
หลักฐานปรากฏตามแถลงการณ์คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๕๗ และแถลง
การณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๔๖ ภาค ๗ พ.ศ. ๒๕๐๑ ว่า "หนึ่ง พระอุปัชฌายะ
คา ได้นำรายชื่อเจ้าคณะหมวดแขวงแก่งคอย ที่โปรดให้จัดขึ้นใหม่ขึ้น
ทูลเกล้าฯ ถวาย ก็หมวดท่าศรีโพ พระกรุณาเป็นผู้ว่าเอง จัดให้
พระจอน วิkBานม่วง เป็นเจ้าคณะหมวดแก่งคอย จัดให้พระสาธิต
สำนักวัดทองนงการาม ผู้ขึ้นมาอยู่วัดเตาปูนเมืองนี้ เป็นเจ้าคณะหมวด
ตำบลเตาปูน ทรงเห็นชอบด้วย แลประทานพระอนุมัติ แล้วประทาน
ยาม แลหนังสือแจกแก่ผู้ที่ยังไม่ได้รับประทาน เวลา ๔ ทุ่ม ๔๕ นาที
เสด็จขึ้นประทับฯ"

เมื่อท่านรับหน้าที่เป็นเจ้าคณะหมวดตำบลเตาปูน ได้ช่วย
บริหารการคณะสงฆ์ในตำบลเตาปูน วางระเบียบปฏิบัติต่างๆ ให้พระ
ภิกษุสามเณรในปกครองปฏิบัติเรียบร้อยพอสมควรแล้ว ก็ลาออกจาก
ตำแหน่ง กลับมาอยู่วัดทองนงการามตามเดิม

ตามที่ยกมากล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงความสามารถของท่าน
เจ้าคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์ ในการปฏิสังขาร และการปกครอง
ซึ่งเป็นที่เชิดชื่อของพระองค์ผู้ทรงเป็นพระประมุขแห่งสงฆ์ มาตั้งแต่
ยังเป็นพระอัครคัน นับว่าหาได้ยากฯ

๖. การศึกษา

ท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์ นอกจากเป็นนักปกครอง
ที่ดีแล้ว ท่านยังเป็นนักศึกษาและสนใจในการจัดการศึกษาอีกด้วย

คือ ท่านเป็นนักศึกษาด้วยการแสวงหาความรู้ทั้งแปดปฐมวีย์ เดินทางจากบ้านเตาปูน จังหวัดสระบุรี โดยทางเรือ เพื่อเข้ารับการศึกษาวัดคองการาม จังหวัดธนบุรี ซึ่งสมัยนั้นการคมนาคมไปมาไม่สะดวกอย่างเช่นปัจจุบัน ต้องแรมคืนมาในระหว่างทาง และเมื่อสำเร็จการสอบได้ได้ประโยค ๒ (มัธยมบริบูรณ์) จบหลักสูตรของกระทรวงธรรมการสมัยนั้นแล้ว ก็ได้บรรพชาและอุปสมบทที่ภิกษุธรรมวินัยต่อมา ท่านได้กรุณาเล่าให้ฟังว่า สมัยเมื่อเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสมมหาเถระ อดีตเจ้าอาวาสวัดคองการาม ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระธรรมราชา ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้เปิดการสอนธรรมวินัยขึ้นในสำนักวัดคองการาม อีกแผนกหนึ่ง นอกเหนือไปจากโรงเรียนภาษาไทย ที่ท่านเป็นผู้อำนวยการและเป็นครูใหญ่โรงเรียนอุคควิทยายนอยู่แล้ว หลักสูตรที่ใช้สอนมีหนังสือนวโกวาท บุปผสัทธาวิวัฒนา และสามแดนศึกษา วิธสอน วิธเรียน คือปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เพราะสมัยนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ยังมีได้ทรงตั้งหลักสูตรนักธรรม นักเรียนรุ่นแรกในสมัยนั้นมีพระ ๓๕ รูป เวียนธรรมวินัย สามเณร ๒๖ รูป เวียนสามแดนศึกษา รวม ๖๑ รูป ในจำนวนพระอันกับ ๓๕ รูป นั้น มีท่านรวมอยู่ด้วยรูปหนึ่ง ครูที่สอนธรรมวินัย มีพระธรรมไตรโลกาจารย์ (อยู่ อุคคกรทโท ป.ธ. ๘) ครั้งเป็นเปรียญ พระปลัดจอน และพระอาจารย์ดิน ส่วนครูที่สอนสามแดนศึกษา มีพระมหากง ป.ธ. ๖ สามเณรโสดา เปรียญ และสามเณรแจ่ม เปรียญ บัณฑิตศึกษาต่อมา มีพระภิกษุสามเณรในจังหวัดพระนครและธนบุรี มาสมัครเรียนเพิ่มขึ้นจนสถานที่ไม่พอเรียน

ในพรรษา พ.ศ. ๒๔๕๒-๒๔๕๓ ทางวัดคองการามได้ทราบ

ว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระเมตตาประทานพระโอวาทแก่พระภิกษุสามเณรในสำนักของพระองค์ ท่าน เจ้าอาวาสวัดทองนพคุณจึงได้สั่งท่านซึ่งยังเป็นพระอันดับ และพระครูวรปรีชาญาณ (ผล) ครึ่งเป็นพระสมุห์ ไปเฝ้าฟังพระโอวาทบันทึกพระโอวาทและปัญหาธรรมวินัย พร้อมทั้งเฉลย ท่านก็มีความรู้ความเข้าใจขึ้นมาก ครั้นถึงเวลาสอบธรรมวินัยในสำนักของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระองค์ท่านออกปัญหา ๒๑ ข้อ เกี่ยวโยงกันโดยตลอด ตั้งแต่ชั้นต่ำถึงชั้นสูง คือออกปัญหาตั้งแต่ระดับนักธรรมชั้นตรี โท เอก รวมกันไป เพราะเวลานั้นหลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้น ตรี โท เอก ยังไม่มี ปรากฏว่า ท่านตอบได้ถูกต้องหมดทั้ง ๒๑ ข้อ ทั้งธรรมและวินัย สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงชมเชยและประทานรางวัล ทรงรู้จักคุ้นเคย ต่อมาท่านได้นำวิธีการนี้มาสอนพระภิกษุสามเณรในวัดทองนพคุณ นับว่าได้ผลดี

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี—โท—เอก แล้ว ครั้นถึงเวลาตรวจข้อสอบ ก็ได้ทรงมีพระดำรัสสั่งให้ท่านไปเป็นกรรมการตรวจบ้าง ทรงใช้ท่านทำงานในหน้าที่เลขาธิการส่วนพระองค์ เวลาตรวจบ้าง ท่านได้รับใช้โดยใกล้ชิด ไม่เคยถูกกริ้วเลย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ารับสั่งกับท่านว่า “เธอเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ สอบธรรมวินัยได้ทุกชั้น สมควรเป็นครูอาจารย์ที่ก็ได้” ต่อไปฉันจะสั่งให้เขาทำพัคนักธรรมกติกามศกักคิมอบให้เธอ พักนี้สูงกว่าพัคนักธรรมชั้นเอก เพราะเธอมีความรู้ความเข้าใจธรรมวินัยดีมาก” ทั่วรับสั่งเช่นนั้น เพราะสมณนั้นผู้สอนนักธรรมทุกคนได้ ทรงพระกรุณาประทานพัคนักธรรมเป็นเกียรติ เช่นพักเปรียญ แต่ยังไม่ทันได้ประทานพัคนักธรรมกติกามศกักคิมอบก็ถึงกาลว่า สมเด็จพระ-

มหาสมณเจ้าก็ทรงสิ้นพระชนม์เสียก่อน ท่านรับภาระหน้าที่เป็นครูสอนธรรมวินัยประจำสำนักเรียนเวทคือนงคาราม ตั้งแต่พรรษาที่ ๕ เป็นครูมาประมาณ ๓๐ กว่าปี ภายหลังได้รับหน้าที่เป็นประธานกรรมการอำนวยการศาสนศึกษาประจำสำนักเรียนเวทคือนงคาราม จนตลอดชนมายุ ท่านเป็นครูที่ดี ด้วยการทั้งตนเป็นนักศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ นอกจากค้นคว้าทางพระพุทธศาสนาแล้ว กฎหมายฝ่ายบ้านเมืองมีอะไรบ้าง ว่าด้วยเรื่องอะไร ท่านเป็นต้องชวนหาวิชาศึกษาจนได้ ในสมัยที่เครื่องพิมพ์ดีดยังมีไม่แพร่หลาย ท่านได้ลงมือคัดลอกกฎหมายต่าง ๆ ด้วยมือของท่านเอง ตำราเก่า ๆ ที่ท่านเคยเรียนอย่างก็มีปรากฏเป็นสักกษะยานอยู่จนทุกวันนี้

ในฐานะที่ท่านเป็นผู้อำนวยการศึกษา ท่านได้อุปถัมภ์ส่งเสริมการศึกษา ทั้งแผนกบาลีและแผนกนักธรรมให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น มีภิกษุสามเณรทั้งในวัดและต่างวัดมาเข้ารับการศึกษาในสำนัก ปรากฏว่านักเรียนสอบได้ได้ทั้งนักธรรมและบาลีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี

ปัจจุบันภิกษุที่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนจากสำนักเวทคือนงคาราม เป็นเปรียญบ้าง นักธรรมบ้าง ออกไปปฏิบัติศาสนกิจจัดการศึกษาในต่างจังหวัด ปรากฏว่าได้รับหน้าที่ในทางคณะสงฆ์ และดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะบ้าง เป็นพระครูสัญญาบัตรบ้าง ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก

พ.ศ. ๒๔๔๐ เมื่อมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เริ่มตั้งเป็นสถาบันการศึกษาชั้นเปรียญของคณะสงฆ์ขึ้นที่วัดมหาธาตุ พระนคร ท่านได้รับหน้าที่เป็นประธานกรรมการกองอุปถัมภ์ และกองรับภาระหน้าที่นี้ตลอดมาทราบเท่าอายุขัย

เกี่ยวกับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ท่านเอาใจใส่เป็น

พิเศษ มีข้อที่ควรสังเกตกำหนดได้คือ อาการเรียนมหาวิทยาลัยฯ
หลังใหม่ในปัจจุบัน ท่านได้ชวนช่วยให้ผู้พ้นด้วยหินอ่อน และท่าน
เป็นผู้บริจาคทรัพย์ในการซื้อหินอ่อนเป็นคนแรก ความสำเร็จประ-
จักษ์อยู่จนบัดนี้

พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้จัดตั้งโรงเรียนแผนกบาลีมัธยมวิสามัญศึกษา
ขึ้นทั่วท้องถื่นการาม ตามประกาศของคณะสงฆ์ มีภิกษุสามเณรสำเร็จ
การศึกษาไปเป็นจำนวนมาก

และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้จัดตั้งแผนกโรงเรียนพระพุทธศาสนา
วันอาทิตย์ สำหรับสอนศีลธรรมแก่เยาวชนชั้นอีกแผนกหนึ่ง ซึ่ง
โรงเรียนแผนกนี้กำลังเป็นที่นิยมแพร่หลายอยู่ในปัจจุบันทั่วราชอาณาจักร

๓. การเผยแผ่

ท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์ เป็นนักเผยแผ่และเป็นผู้
อุปถัมภ์ส่งเสริมการเผยแผ่ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง ท่านเป็นนัก
เผยแผ่ด้วยการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง และด้วยการเทศนาสั่งสอน กล่าว
คือ ท่านปฏิบัติตนโดยเหมาะสมกับความเป็นผู้นำหมู่คณะ เค่วงกวัค
ในกิจวัตร มีให้พระสวคมนตรีเป็นต้น ทั้งในวัณธรรมภาและวันสำคัญ
ทางศาสนา เช่นวันวิสาขบูชาเป็นต้น ยิ่งในเทศกาลเข้าพรรษา ท่าน
จะเห็น้อยแสดงเหนือเพียงไร ท่านก็ยังมีน้ำใจศกทน บำเพ็ญตนเป็น
ผู้นำมิให้บกพร่อง แม้เมื่ออายุเข้าสู่วัยชรา ก็ไม่ยอมให้ใจระไปตาม
ถั่วย เป็นผู้มีน้ำใจเข้มแข็งอยู่เป็นนิตย์ ในสมัยที่ท่านยังมีร่างกายแข็ง
แรง เมื่อออกพรรษาเสร็จการสอนการสอบธรรมวินัยประจำปีแล้ว
ท่านชอบสมათานธุดงค์กวัค เกินทางไปพักแรมในถ้ำงจังหวัดกวัคแห่ง
ท่านเคยแนะนำว่า การออกเดินธุดงค์นี้ ถ้าฝนฟ้าคะนอง ให้พยายาม

หลักหลบเข้าหาคันตะโกนา แม้จะเป็นคันเล็กไม่ใหญ่ ก็พอเป็นที่พึ่งพาอาศัยได้ เพราะไม่เคยปรากฏว่าคันตะโกนาถูกฟ้าผ่าเลย ถ้าพบกับสัตว์ร้าย เช่น พบกวางคุ จงอย่าการ่วม หรือพบเสือเป็นต้น จงแผ่เมตตาจิตให้แรงกล้า หรือมีฉันทะแห่งนั้นสมาธิเสีย สัตว์ร้ายจะไม่ทำอะไรเราเลย ซึ่งเรื่องต่างๆ เหล่านี้ ท่านได้เคยปฏิบัติมาด้วยตนเองแล้วทั้งสิ้น

ในทางเทศนา ท่านเป็นพระธรรมกถึกชั้นเยี่ยมรูปหนึ่งในสังฆมณฑล เคยแต่งเทศนาให้กรมธรรมการ กระทรวงศึกษาธิการ สำหรับเทศนาสอนประชาชน ท่านเป็นนักปฏิบัติ เทสนาโวหารของท่านเป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจของผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง มีผู้เล่าให้ฟังว่า ได้เคยเทศนาปัจจุวิสัยนาภกับท่าน ท่านมีปฏิภาณเฉียบแหลมยิ่งนัก ไล่ไม่เคยจนเลย

ท่านเคยแนะนำศิษยานุศิษย์ว่า การเทศนานั้น อย่าว่าอักษรให้รำ พยายามมาให้เรียบๆ ฟังเพราะดี ทั้งถุวิธของการเผยแผ่อีกด้วย

นอกจากท่านเป็นพระธรรมกถึกผู้สามารถรูปหนึ่งแล้ว ท่านยังส่งเสริมศิษยานุศิษย์ให้เป็นพระธรรมกถึกอีก อีกุภายในวัด หากสอบนักธรรมได้ ก็จัดให้ฝึกหัดเทศนา ส่วนนักวัดครองการาม มีชื่อเสียงปรากฏว่าเป็นสำนักพระธรรมกถึกมาช้านาน เพราะอาศัยท่านบูรพาจารย์เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมด้วยอุบายอย่างนี้

๘. การสาธารณูปการ

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิ์ธรรมาจารย์ นอกจากเป็นนักปกครอง นักศึกษาและนักเผยแผ่ทั้งกล่าวแล้ว ท่านยังเป็นนักก่อสร้างอีกด้วย ท่านสนใจในศิลปกรรมและชำนาญในด้านวิศวกรรม

ท่านหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากผลงานของท่านที่ยังคงประดิษฐานปรากฏ
อยู่ในปัจจุบันหลายอย่าง จักนำมาอ้างพอเป็นสักขีพยานในที่นี้เพียง
๒ สถานที่ คือ สถานภายนอกวัด กับสถานภายในวัด ดังนี้

สถานภายนอกวัด ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ช่วยผู้กำกับการพระ-
พุทธบาท จังหวัดสระบุรี ท่านได้เป็นกำลังในการจัดการก่อสร้างและ
ปฏิสังขรณ์ เสนาสนะ ถาวรวัตถุ ปุชนิยสถาน ที่บริเวณวัดพระพุทธร-
บาท นับได้ว่าเกือบทั่วทั้งพระอาราม เช่นพระมณฑปพระพุทธรบาท
พระอุโบสถ พระวิหาร และเสนาสนะต่างๆ มากมาย การก่อสร้าง
และปฏิสังขรณ์ของท่านอีกหลักใหญ่ ๒ ประการ คือ พยายามรักษา
และส่งเสริมศิลปะไทย และให้มีสภาพทนถาวร วัดพระพุทธรบาท
ในปัจจุบันจึงสมกับคำว่าพระอารามหลวงชั้นเอกโดยแท้

ในฐานะที่ท่านเป็นผู้มีชาติภูมิอยู่บ้านเขาปูน อำเภอแก่งคอย
จังหวัดสระบุรี ท่านได้สร้างอุโบสถขึ้น ๑ หลัง ศาลาการเปรียญ ๑
หลัง โรงเรียนประชาบาล ๑ หลัง และหมู่กุฏิอีก ๘ หลัง เสนาสนะ
ภายในวัดเขาปูนทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นผลงานของท่าน
ทั้งสิ้น

อนึ่ง ในฐานะที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอคดถึงชั้น จัง-
หัดสระบุรี ท่านได้จัดสร้างอุโบสถขึ้นที่วัดเทพพล ๑ หลัง อุโบสถ
หลังนี้ยังมีสภาพทนถาวรและเรียบร้อยอยู่จนปัจจุบันนี้

สถานภายในวัด สมัยที่ท่านยังมิได้เป็นเจ้าอาวาส ท่านได้
จัดสร้างหอสวดมนต์ด้วยไม้สักล้วน ๑ หลัง และหมู่กุฏิภายในบริเวณ
คณะ ๘ หลายหลัง ได้เป็นกำลังช่วยเหลือเจ้าประคุณสมเด็จพระ
เจ้าอาวาส ในการสร้างและปฏิสังขรณ์เสนาสนะอื่นๆ เป็นลำดับมา

สมัยเมื่อท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสแล้ว นับแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา ท่านได้เริ่มจัดพัฒนาตามโครงการของรัฐบาลทันที กล่าวคือ ได้ลงมือสร้างหอสมุดอุคมวิทยา เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสรมหาเถระ อดีตเจ้าอาวาส ๑ หลัง สิ้นค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างเป็นเงิน ๔๖๕,๕๕๗.๖๗ บาท ปัจจุบันเป็นสถานที่ทำการห้องสมุดประชาชน องค์การาม ในความอุปถัมภ์ของเทศบาลนครธนบุรี และสโมสรโรตารี ธนบุรี

นอกจากนั้น ได้จัดสร้างและปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ถาวรวัตถุ ปุTTYสถานอื่น ๆ ด้วยทุนส่วนตัวบ้าง ทุนทางเจ้าของบ้าง ทุนเอกชนบ้าง เป็นลำดับมามากมาย ไม่สามารถจะนำมาบรรยายให้ละเอียดได้ จึงขอรวบกล่าวโดยย่อ ดังนี้

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นต้นมา ถึง พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้ก่อสร้างบ้าง บูรณปฏิสังขรณ์บ้าง ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง รวมทั้งสิ้น ๑๓๑ รายการ สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นเงินรวม ๓,๒๗๗,๑๙๓.๖๕ บาท (สามล้านสองแสนเจ็ดหมื่นเจ็ดพันหนึ่งร้อยเก้าสิบสามบาทหกสิบห้าสตางค์)

๕. อาพาธและมรณภาพ

ท่านเจ้าคุณพระมหาโพธิ์วงศาจารย์ ท่านเป็นผู้มีรูปร่างบอบบาง แต่แข็งแรง ตามปรกติไม่ค่อยเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นคนมีจิตใจเข้มแข็งและมีมานะอดทน ยาทที่ท่านชอบฉนั้นเป็นประจำอยู่บ้าง ก็เป็นประเภทยาไทย เช่นยาหอมและลูกสมอเป็นต้น ส่วนยาอย่างอื่นฉนั้นบ้างตามคำแนะนำของนายแพทย์เท่านั้น โรคที่เห็นท่านเป็นอยู่บ้างก็มีแค่โรคหวัด และตามปรกติกท่านเป็นผู้มีความอดทนมาก หากไม่

จำเป็นจริงๆ แล้ว ท่านไม่ชอบรบกวนใคร มีความเกรงใจผู้อื่นเป็น
นิสัย กล่าวคนอื่นจะลำบากกว่านี้ จึงไม่มีอาการอะไรผิดปกติที่จะให้
เข้าใจว่าท่านไม่สบาย

พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้เข้าอยู่โรงพยาบาลครั้งหนึ่ง เพื่อรักษา
เมื่อได้ทำการผ่าตัดเรียบร้อยแล้ว ก็กลับวัดสามารถทำงานได้ตาม
ปรกติ

พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้เข้าอยู่โรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง เพื่ออยู่พักรักษา
ตัวเกี่ยวกับโรคประสาท พักอยู่ได้ไม่นานก็หายเป็นปรกติ

พ.ศ. ๒๕๑๑ คณะศึกษาศาสตร์เห็นว่า ท่านเจริญชนมา
บรรจบครบ ๘ รอบ ๘๘ ปีบริบูรณ์ จึงได้พร้อมกันจัดการบำเพ็ญ
กุศลฉลองชนมาถวาย เมื่อวันที่ ๓๓ และ ๓๔ เมษายน ๒๕๑๑ ก่อน
จะถึงวันงานประมาณ ๘ วัน ท่านบ่นว่าปวดท้อง ซึ่งเข้าใจว่าเกิดจาก
ท้องผูกธรรมดา จึงได้ให้หมอนวดบ้าง ฉนัชระบายบ้าง แต่อาการ
ปวดท้องหาได้ลดหายลงไม่ นายแพทย์ผู้เป็นศิษย์ได้ถวายการปฏิบัติ
โดยใกล้ชิด อาการยังคงเดิมเรื่อยมา จนกระทั่งงานฉลองชนมาได้
ผ่านพ้นไป ครั้นถึงวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๑๑ นายแพทย์ได้ตรวจดู
อาการอีกครั้งหนึ่ง ในที่สุดได้แนะนำให้ไปอยู่รักษาที่โรงพยาบาลศิริ-
ราช ซึ่งท่านก็ยินยอมไปตามคำแนะนำในวันนั้น

ในวันรุ่งขึ้น คณะนายแพทย์ได้ทำการตรวจร่างกายโดยละเอียด พบสมุฏฐานแห่งโรคว่าท่านเป็นฝีในตับ และมีอาการแก่เต็มที่แล้ว
จึงได้ทำการสูบน้ำหนองออกและให้น้ำเกลือ หลังจากสูบน้ำหนอง
ออกแล้ว ท่านมีแต่ความอ่อนเพลียลง ฉนัอาหารได้น้อยมาก จำวัด

ไม่ค่อยหลับ ประกอบกับท่านมีอาการมากแล้ว เมื่อนายแพทย์ได้ทำการ
 สูดหนองออกเป็นครั้งที่สอง กำลังยังลดน้อยลงเป็นลำดับ

ครั้นถึงวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๑ พระภิกษุและสามเณรผู้
 อยู่เฝ้าปฏิบัติได้เล่าให้ฟังว่า ท่านฉันอาหารเพลได้มาก ต่างก็พากัน
 ตีใจ แต่ครั้นแล้วชั่วระยะเวลาเพียง ๑๒.๐๐ น.เศษ ท่านเริ่มมีอาการ
 จุกแน่นแทบจะหายใจไม่ทัน ขณะนั้น นายแพทย์ต่างพากันไปรับประ-
 ทานอาหารกลางวันเสียเป็นส่วนใหญ่ คงมีแต่นางพยาบาล ซึ่งทำงาน
 ไม่นาน เพราะไม่กล้าจับตัวท่าน ครั้นเวลา ๑๒.๔๕ น. ท่านก็ถึง
 มรณภาพ ก่อนจะมรณภาพประมาณ ๑๐ นาที ท่านได้พยายามรวบรวม
 กำลังทั้งหมดให้เข้าอยู่ในอิริยาบถกรรมฐาน ด้วยการยกมือประ-
 สานขึ้นแล้วเปล่งอุทานออกมาเป็นครั้งสุดท้ายว่า

อจิริ วตฺถิ กาโย รูปตถก นามตฺถิ

หลังจากนั้นมิได้กล่าวอะไรอีกเลยจนถึงมรณภาพด้วยอาการ
 อันสงบ สิริรวมอายุได้ ๘๔ ปี กับ ๒๐ วัน

รูปตถก นามตฺถิไปแล้ว แต่คุณงามความดีของท่านหาได้แตก
 คับไปตามไม่ ยังคงจารึกในหัวใจของคณะศิษยานุศิษย์ตลอดกาล
 นาน

๑๐. การศพการเมรุ

คณะศิษยานุศิษย์ได้นำศพของท่านไปประดิษฐาน ณ หอสมุด
 อุคัมภีรวิद्या วัดอโงการาม ในเย็นวันนั้น และพร้อมกันนั้นได้แจ้งให้
 กรมการศาสนาทราบ เพื่อนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาสมเด็จพระ
 บรมปิณฑระราชสมภารเจ้าทรงทราบ และกราบทูลสมเด็จพระสังฆ-

ราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงทราบตามระเบียบ ในวันรุ่งขึ้น สมเด็จพระบพิตรพระราชสมภารเจ้า องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงพระมหากรุณาโปรดพระราชทานน้ำสรงศพ ไถ่ครองศพ และพระราชทานโกศ ๘ เหลี่ยม พร้อมด้วยเครื่องประดับสมเกียรติยศทุกประการ และทรงพระมหากรุณาพระราชทานให้มีพระพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม ๓ ราตรี

ในวันวันพระราชทานน้ำสรงศพ สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเป็นประธาน จนกระทั่งเจ้าพนักงานอัญเชิญโกศศพทั้งเรียบร้อยแล้ว จึงเสด็จกลับ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ และพระกรุณาคุณ แก่คณะศิษยานุศิษย์หาประมาณมิได้

จากนั้น คณะศิษยานุศิษย์ และผู้ที่เคารพนับถือ ทั้งฝ่ายบรรพชิตทั้งฝ่ายคฤหัสถ์ ได้นำเพ็ญกุศลอุทิศถวายเป็นการคณะบ้าง เป็นส่วนบุคคลบ้าง จนกระทั่งถึงวันวันพระราชทานเพลิง เป็นเวลา ๖ เดือนเศษ ยังมีรายพระนามและนามปรากฏตามบัญชีข้างท้ายนี้แล้ว

ครั้นถึงสัปดาห์ที่ ๖ วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๑๑ สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ขณะประทับอยู่ ณ เมืองโลซานส์ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ทรงทราบข่าวมรณภาพ ทรงปลงธรรมสังเวช ทรงพระกรุณาโปรดให้นำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย มีสวดพระพุทธมนต์ มีพระธรรมเทศนา ถวายภัตตาหารเพล บัณฑิต และสวดพระอภิธรรม

ครั้นครบบุญอุสาสมวาร วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑ สมเด็จพระบพิตรพระราชสมภารเจ้า องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงพระมหากรุณาโปรดพระราชทานให้นำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย มีสวดพระพุทธ

มนต์ มีพระธรรมเทศนา พระสงฆ์วัพระวราทานฉัน บังสุกุล
และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

ครั้นครบสัปดาห์ วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๑๑ กรรมการมหา-
เถรสมาคม มีสมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จ
เป็นประธาน นำเพณุกุลอุทิศถวาย มีสวดพระพุทธมนต์ มีพระ
ธรรมเทศนา ถวายภัตตาหารเพล บังสุกุล และสวดพระอภิธรรม

คณะศิษยานุศิษย์ รู้สึกมีความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ
และพระกรุณาคุณ หาที่สุดมิได้ จึงขอถวายพระพรด้วยความจงรักภักดี
ไว้ในโอกาสนี้

บัดนี้ คณะศิษยานุศิษย์ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ได้พร้อมใจ
กันกำหนดวันพระวราทานเพลิงศพ ณ วันเสาร์ที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๑
ซึ่งสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก
ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศ-
ริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส พระนคร

สารบัญเรื่อง

หน้า

อธิบายความว่าด้วยประกาศรัชกาลที่ ๔

๑

พ.ศ. ๒๔๖๔

๑. ประกาศพระราชบัญญัติมรดกดินเค็มแลสินสมรส	๖
๒. ประกาศเรื่องโจทก์ทั้งฟ้อง	๘
๓. ประกาศเรื่องค่าฤชาธรรมเนียม	๑๐

พ.ศ. ๒๔๖๕

๔. ประกาศให้ข้าราชการลอกพระราชบัญญัติจากหอหลวง	๑๕
๕. ประกาศรณานามพระพุทธปฏิมากรประจำรัชกาล	๑๖
๖. ประกาศห้ามคัดกระบวาททางเสด็จ	๒๑
๗. ประกาศพระราชทานนามหม่อมเจ้า	๒๓
๘. ประกาศว่าด้วยสังฆทาน	๒๓
๙. ประกาศให้ใช้ในคำว่า สมเด็จ ให้ถูกตามเกียรติยศ	๒๗
๑๐. ประกาศเรื่องเถรจีนแทงผู้มีชื่อแล้วหนีไปแลห้ามไม่ให้
บวชอุบลนุทราอายุพัน ๒๔ ถึง ๗๐ เป็นเถรเป็นเฒ่า	๒๘
๑๑. ประกาศห้ามไม่ให้ใช้คำว่า ชอบเนื้อเจริญใจ แล
ติดเนื้อท้องใจ ในคำกราบทูล	๓๐
๑๒. ประกาศเรื่องนามพระยาอิศรานภาพ แลพระธัญญาภินาต	๓๐

พ.ศ. ๒๓๕๖

๑๓. ประกาศเรื่องให้สักพระสงฆ์สามเณรที่สืบสัน	๓๑
๑๔. ประกาศเรื่องเรียกกะบี่ น้ำปลา ว่าเยื่อเคย น้ำเคย
(ฉบับที่ ๑)	๓๒
๑๕. ประกาศเรื่องเรียกกะบี่ น้ำปลา ว่าเยื่อเคย น้ำเคย
(ฉบับที่ ๒)	๓๓
๑๖. ประกาศเรื่องนามพระอินทราสา ธุนอินทโรคม	๓๔
๑๗. ประกาศนามพระที่นั่งสุทโธสวรรย์ แลพระที่นั่ง
พุทธโธสวรรย์	๓๕
๑๘. ประกาศให้เรียกชื่อพระที่นั่งสุทโธสวรรย์ว่า พระที่นั่ง
สุทโธสวรรย์ พระที่นั่งพุทธโธสวรรย์ให้เรียกว่า
พระที่นั่งพุทธโธสวรรย์	๓๕
๑๙. ประกาศให้ทำบาญชีพระสงฆ์สามเณรที่เป็นช่างทอง
แลช่างอื่น ๆ ชินทุกเกล้า ๆ ถวาย	๓๖
๒๐. ประกาศเตือนผู้ที่ใช้อักษรผิด	๓๗
๒๑. ประกาศว่าด้วยการสร้างวัด	๓๗
๒๒. ประกาศพระราชบัญญัติฝ่ายพระบรมราชวัง เรื่อง
เล่นเบี้ยในพระบรมราชวัง	๔๐
๒๓. ประกาศให้พระสงฆ์บูชาพระแก้วมรกต ในเดือน ๘
แรม ๘ ค่ำ	๔๕
๒๔. ประกาศเรื่องถวายฎีกา	๔๗
๒๕. ประกาศเรื่องนามหลวงบรรเทาทุขราชภูรี	๔๗
๒๖. ประกาศว่าด้วยเรื่องฟ้องหาปาราชิก	๔๗

๒๗. ประกาศเรื่องภิกษุสามเณรวักไกรผู้หญิงจนถึงเป็น ปาราชิก ให้มาลกุโธษ จะยกโทษให้	๕๐
๒๘. ประกาศห้ามไม่ให้เอาแฝงไม้ไผ่จากมาทำเป็นพระเพ็ง ในพระอารามหลวง	๕๑
๒๙. ประกาศห้ามไม่ให้ชักสือ แลชวนภิกษุสามเณร ประพฤติกอนาจาร	๕๒
๓๐. ประกาศห้ามภุคฤหัสถ์ไม่ให้คบภิกษุสามเณรที่ประพฤติก อนาจาร	๕๔
๓๑. ประกาศว่ากัณฑ์เรียกชื่อกรมล้อมพระราชวัง	๖๑
๓๒. ประกาศว่ากัณฑ์ถวายของในงานโกนจุก	๖๒
พ.ศ. ๒๓๖๗	
๓๓. ประกาศพระสงฆ์ที่จะสึกมารับราชการ	๖๓
๓๔. ประกาศเรื่องฟ้องความผิดกระทรวง	๖๕
๓๕. ประกาศให้ใช้คำว่า ฉศก แทนฉ้อศก	๖๗
๓๖. ประกาศสรรพนามสำหรับช้างม้า	๖๘
๓๗. ประกาศเรื่องกราบทูลความที่ไม่เป็นจริง	๖๘
๓๘. ประกาศห้ามไม่ให้ผู้มีอำนาจเข้าไปเกี่ยวข้องในการ พิจารณาคดี	๗๐
๓๙. ประกาศว่ากัณฑ์เวลากราบทูลชื่อราชการแลกิจธุระ	๗๑
๔๐. ประกาศห้ามไม่ให้หม่อมห้ามเจ้าท่ากรมมาคนางใน	๗๑
๔๑. ประกาศห้ามไม่ให้ทำฎีกาถวายด้วยกระดาศม้วน แล ให้ใช้อักษรตามแบบอย่าง	๗๓
๔๒. หมายประกาศเขตรังวัด ผู้ร้ายชุกวัด	๗๔

	หน้า
๔๓. ประกาศว่าด้วยลักษณะที่จะใช้ด้อยคำในฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย	๗๕
๔๔. ประกาศเรื่องเร่งเงินทาสลูกหนี้	๗๗
๔๕. ประกาศห้ามมิให้ภิกษุสามเณรคบผู้หญิงมาพูดทักฎี	๗๙
๔๖. ประกาศห้ามมิให้ทำศพหน้าวัดหลวง หรือริมทางเสด็จ	๘๑
๔๗. ประกาศพระราชทานนามวัดเงินว่า วัดรัชฎาธิฐาน วัดทองว่า วัดกาญจนสิงหาสน์	๘๒
๔๘. ประกาศเรื่องพระราชาคณะ ฐานา เปริยญ สิกมาก เกินไป จะต้องเข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวาย	๘๓
๔๙. ประกาศพระราชทานส่วน พระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธรัตนปฏิมากร	๘๔
๕๐. ประกาศห้ามมิให้คนสูบฝิ่นเป็นขุนหมื่นรับเบี้ยหวัด	๘๖
๕๑. ประกาศให้ระวังเพลิงไหม้	๘๗
๕๒. ประกาศทรงอนุญาตข้าราชการฝ่ายในทูลลาออก	๘๘
๕๓. ประกาศไม่ทรงยกเกียรติน ๔ จำพวก	๙๑
๕๔. ประกาศห้ามมิให้ทำช้างเล่นละคอนเป็นช้างเผือก	๙๒
๕๕. ประกาศพระราชัญจกรองค์ใหม่	๙๓
๕๖. ประกาศพิมพ์โฆษณาพิทักษ์อาณานิคม	๙๔

๕๗. ประกาศคนแล่นว่าให้ระวังสายบัน	๙๕
-----------------------------------	----

	หน้า
๕๘. ประกาศให้สมเด็จพระเจ้าพระยาทั้ง ๒ องค์ เป็นแม่กอง สักเลก	๔๖
๕๙. ประกาศให้เรียกเบี้ยละ สักเลก	๔๗
๖๐. ประกาศเรื่องหม่อมเจ้ากราบถวายบังคมลาไปหัวเมือง	๑๐๐
๖๑. ประกาศห้ามมิให้เรือที่โดยเสด็จศักระบวน	๑๐๑
๖๒. ประกาศให้ใช้เลขปีรัชกาลทับหลังศก	๑๐๒
๖๓. ประกาศเรื่องคนกองนอก	๑๐๒
๖๔. ประกาศกำหนดสักเลก	๑๐๕
๖๕. ประกาศว่าท้าวบัวไพร่ของผู้มีอำนาจออกไปอยู่ หัวเมือง	๑๐๖
๖๖. ประกาศพระบรมราโชวาทเจ้าหลวงออกไปสักเลก หัวเมือง	๑๐๗
๖๗. ประกาศขนานนามเมืองประจวบคีรีขันธ์ เมือง บ้านจันทริกวัง	๑๑๑
๖๘. ประกาศห้ามมิให้เรือการหลอกลักภัยอ้างอำนาจผี	๑๑๒
๖๙. ประกาศให้เขียนตัวเลขปีรัชกาลประจำหลังศก	๑๑๓
๗๐. ประกาศว่าท้าวละคอนผู้หญิง แลเรื่องหมอเรื่องช่าง	๑๑๔
๗๑. ประกาศว่าท้าวออกพระนามแลคำกราบทูล ฯ	๑๑๕
๗๒. ประกาศเรื่องรับเบี้ยหวัดแทนกัน	๑๑๗
๗๓. ประกาศว่าท้าวคนทำเงินแดง	๑๑๗
๗๔. ประกาศว่าท้าวเขียนเลขประจำปีรัชกาลทับหลังศก	๑๒๑

๗๕. ประกาศเรื่องพระยาโบราณราชักษ์ กับกรมการ กราบทูลฟ้องเจ้าพระยามหาศิวธรรม ฯ ข้าม เสนาบดี	๑๒๒
๗๖. ประกาศเปลี่ยนตราภูมิคุ้มห้าม	๑๒๓
๗๗. ประกาศว่าด้วยกฎกระทรวงต่าง ๆ ที่ใช้ประทับตราภูมิ	๑๒๕
๗๘. ประกาศว่าด้วยราษฎรชาวกรุงเก่าถวายข้าวเปลือก	๑๒๙
๗๙. ประกาศว่าด้วยคนพลเสพสุราในเวลาตรุษสงกรานต์	๑๓๑
๘๐. ประกาศว่าด้วยท้องสนามหลวง แลท้องสนามไชย	๑๓๒
๘๑. ประกาศเรื่องถวายฎีกา	๑๓๓
๘๒. ประกาศว่าด้วยหมู่ข้าหลวงเดิม	๑๓๔

พ.ศ. ๒๓๕๕

๘๓. ประกาศเรื่องให้สำรวจกฤตส์ถ์อาศัยวัด	๑๓๘
๘๔. ประกาศว่าด้วยทวาประจำหมายประกาศ	๑๓๙
๘๕. ประกาศว่าด้วยผู้ที่จะรับทำภาษีอากรต่าง ๆ ให้ทำ เรื่องรายขึ้นตามกรม	๑๔๐
๘๖. ประกาศว่าด้วยเขตที่ซึ่งฝรั่งจะเช่าหรือซื้อได้	๑๔๒
๘๗. ประกาศว่าด้วยการประพุกติที่ฝรั่งเศส อังกฤษ แลอเมริกัน ที่มาอยู่ในเมืองไทย	๑๔๕
๘๘. ประกาศเตือนให้ราษฎรซื้อข้าว เพราะจะเบ็ดให้ จำหน่ายออกนอกประเทศ	๑๔๕
๘๙. ประกาศเรียกอากรมะพร้าว ๓ คันเสด็จ	๑๔๖
๙๐. ประกาศอนุญาตให้ชาวกรุง ฯ รับจ้างฝรั่ง	๑๔๘
๙๑. คำประกาศเรื่องปวารณา	๑๖๐

	หน้า
๙๒. ประกาศห้ามไม่ให้คนตื่นข้าวเรื่องเรือรบไปมา	๑๖๓
๙๓. ประกาศว่าถ้วยกลับตั้งอากรค่าน้ำ แลลดค่าน้ำคู่อุโก	๑๖๖
๙๔. ประกาศพิทักษ์อากรค่าน้ำ	๑๗๓
๙๕. ประกาศเตือนเสกขี้น้ำข้าว ชายข้าว	๑๗๗
๙๖. ประกาศให้ใช้เงินเหรียญนอก (ครั้งที่ ๑)	๑๗๘
๙๗. ประกาศทรงกักเตือนไม่ให้ทั้งศพสัตว์ลงในน้ำ แลให้ ทอดเผาไฟอย่าให้เป็นเชื้อเพลิง แลให้ภิกษุทำถ้ำ สถักรักษาเรือน	๑๘๒
๙๘. ประกาศเรื่องให้หนังสือกุมภภาษณาการโดยพลการ	๑๘๕
๙๙. ประกาศกำหนดเวลาถวายฎีกา	๑๘๗
๑๐๐. พระบรมราโชวาทพระราชทานรางวัลเพิ่มเบี้ยหวัด พระบรมวงศานุวงศ์	๑๘๘
๑๐๑. พระบรมราโชวาทพระราชทานเงิน แลทรงสั่งสอน พระเจ้าลูกเธอ ๖	๑๙๐
๑๐๒. ประกาศห้ามมิให้ใช้กำบังกำกราบบังคมทูล	๑๙๒
๑๐๓. ประกาศสงกรานต์บีมะเส็ง นพทก	๑๙๒

พ.ศ. ๒๔๐๐

๑๐๔. ประกาศตักเตือนเรื่องขี้น้ำข้าวชายข้าวในบีมะเส็ง	๑๙๓
๑๐๕. ประกาศอนุญาตให้คนในบังคับสยามรับทำงานของ กงสุลอังกฤษไว้	๑๙๕
๑๐๖. ประกาศกำหนดอำนาจเจ้าบ้านแลเจ้าพนักงานในการ จับกุม	๑๙๖

๑๐๗. ประกาศห้ามไม่ให้เอาทองเหรียญ เงินเหรียญ แถ่งตัวให้เด็ก แลอนุญาตให้ใช้เงินเหรียญนอก	๑๕๘
๑๐๘. ประกาศยกเลิกการยิงกระสุน แลอนุญาตให้ราษฎรเดินได้ในทางเสด็จพระราชดำเนิน	๒๐๐
๑๐๙. ประกาศเรื่องความทาสลูกหนี้ แลบรรเทาหนี้ไปอยู่วังเจ้า บ้านผู้มีบรรดาศักดิ์สูง	๒๐๕
๑๑๐. ประกาศให้ใช้เงินเหรียญครั้งที่ ๒	๒๐๖
๑๑๑. ประกาศแผ่พระราชกุศลซ่อมแซมถนน	๒๐๘
๑๑๒. ประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้เงินเหรียญนอก	๒๐๙
๑๑๓. ประกาศห้ามไม่ให้พระสงฆ์สามเณรเที่ยวเตร่ในทางเสด็จพระราชดำเนิน	๒๑๑
๑๑๔. ประกาศการรักษาศรีนครคราวเสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลตะวันออก	๒๑๓
๑๑๕. ประกาศให้ผู้ไปราชการหัวเมืองต่างประเทศ ทำหนังสือกราบบังคมทูลโดยตรง	๒๑๖

พ.ศ. ๒๔๐๑

๑๑๖. ประกาศเรื่องออกหนังสือราชการขุนเบกษา	๒๑๙
๑๑๗. ประกาศมหาสงครามกับมะเมีย สัมฤทธิ์ศึก	๒๒๒
๑๑๘. ประกาศผูกข้อมือขึ้น	๒๒๓
๑๑๙. ประกาศเรื่องอากรเคาสุราที่กรุงเก่า	๒๒๖
๑๒๐. ประกาศจ่ายเงินภาษีเจ้าบำรุงพระนคร	๒๒๙
๑๒๑. ประกาศเรื่องคนเสพสุราเมาในวันสงกรานต์	๒๓๑
๑๒๒. ประกาศพระราชทานนามคลองเจ๊กษ์บุชา	๒๓๒

๑๒๓. ประกาศเรื่องพระนารายณ์ราชนิเวศน์เมืองลพบุรี
นามพระที่นั่ง บ่อน้ำ พระราชทานเปลี่ยนนาม
วัดชวีก นามเมืองลพบุรี นามเมืองสระบุรี
เมืองพรหมบุรี ๒๒๓
๑๒๔. ประกาศตั้งภาษีนาคาสทรายแยกเป็น ๓ ราย ๒๒๖
๑๒๕. ประกาศยกเงินหางข้าวค่าน้ำแรกโค่นสร้าง ๒๒๗
๑๒๖. ประกาศกำหนดค่าธรรมเนียมรับตราภูมิคุ้มห้าม ๒๔๐
๑๒๗. ประกาศพิทักษ์ค่าธรรมเนียมรับตัวคุ้มสัก ๒๔๑
๑๒๘. ประกาศการที่จะทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกา ๒๔๒
๑๒๙. หมายประกาศเรื่องปลดอมสั๊กหมายหมู่ ๒๔๔
๑๓๐. ประกาศการพระราชพิธีจรดพระนังคัล ๒๔๗
๑๓๑. ประกาศว่าด้วยคำที่เรียก เสว็จ, สำเร็จ,
สัมฤทธิ์, สัมเวธ ๒๔๗
๑๓๒. ประกาศเรื่องภาษีพลู ๒๔๘
๑๓๓. ประกาศห้ามขี่ม้าแดงม้าเปล่าเข้าในพระราชวัง ๒๔๙
๑๓๔. ประกาศห้ามไม่ให้ขี่ม้าแดงม้าขาวในพระบรมมหา
ราชวัง ๒๕๑
๑๓๕. ประกาศนามพระที่นั่งดุสิตพิมาน แด่พระที่นั่ง
ฝ่ายตะวันออกในพระบรมมหาราชวัง ๒๕๓
๑๓๖. พระวรวงศ์เธอเสวกเก็บอากรตลาด เปลี่ยนเป็น
เก็บภาษี โรงร้าน, เวื่อ, แพร. ๒๕๔
๑๓๗. ประกาศให้บอกบุญชำระสกุณแด่ราชินิกุล
ที่เก็กใหม่จะไ้รับพระราชทานเบี้ยหวัด ๒๕๕

๑๓๘. ประกาศในพระบรมมหาราชวัง ถ้าจะช่วยคน
หรือการก่อกวนให้มีนายประกัน ๒๖๐
๑๓๙. ประกาศห้ามมิให้ทาสแลลูกหนี้หนีเข้าแอบแฝง
ในที่ผู้มีบุญจับกุมยาก ๒๖๑
๑๔๐. พระราชกระแสเรื่องทาสลูกหนี้หนีเข้าเงินไป
อาศัยวังเจ้าบ้านขุนนางแลในพระบรมมหาราชวัง ๒๖๓
๑๔๑. ประกาศตั้งเจ้าพระยาภิรมย์ภักดีเป็นเจ้าผู้สำเร็จ
ราชการกองสกลเสนาบดีเจ้าพระยา
บรมมหาพิไชยญาติ ๒๖๕
๑๔๒. คำพิพากษาแลพระราชกระแสคดีเรื่องโทษ
อ้ายกลับพระยาไชยา ๒๖๗
๑๔๓. ประกาศยกเลิกอากรตลาด ทั้งพิภพเกษีย เวือ,
โรงวัน, คึก, แพ. ๒๖๘
๑๔๔. ประกาศบอกห้ามคนขึ้นช้างแลห้ามมิให้ถือการฝึก ๆ ๒๖๙
๑๔๕. ประกาศตั้งตำแหน่งผู้สำเร็จราชการเมืองขึ้น
เมืองกาญจนบุรี ๗ เมือง แลตั้งเงินแขเป็น
ขุนราชภัฏการ ๒๗๐
๑๔๖. ประกาศให้เลือกพระราชาครูลูกขุน พระมหาราชครู
ปวิพิศ พระมหาราชครูมหิธร ๒๗๑
๑๔๗. ประกาศข้าราชการจะนำข้อความขึ้นกราบบังคมทูล
ให้จงหมายยื่นต่อมหาดเล็ก ๆ ส่งทำนุร่างใน ๒๗๓
๑๔๘. ประกาศให้ลงชื่อด้วยลายมือคนในหนังสือ
ทูลเกล้า ฯ ถวาย ๒๗๔

๑๔๙. ประกาศเวลาเสด็จลงพระตำหนักน้ำแลประทับใน เรือบก จะชักธงจอมเกล้าขึ้นเป็นที่หมาย	๒๘๕
๑๕๐. ประกาศตั้งผู้จับนกยิงปืนในแขวงกรุงเทพ, ซึ่งมีได้ บอกปากเสียง	๒๘๖
๑๕๑. ประกาศห้ามไม่ให้ช่วยคนในบังคับต่างประเทศยุโรป มาเป็นทาส	๒๘๗
๑๕๒. ประกาศกล่าวหาขโมยยาให้วิตก	๒๘๘
๑๕๓. ประกาศให้ผู้ถวายฎีกาลงชื่อหรือวานผู้ที่ไว้ใจลงแทน	๒๘๙
๑๕๔. ประกาศห้ามยิงปืน ถ้าจะยิงให้บอกศาลาก่อน จึงยิงได้	๒๙๑
๑๕๕. เคารุณาสั่งเจ้าพนักงานต้องทำการเฉพาะตำแหน่ง	๒๙๓
๑๕๖. ประกาศพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ เจ้าจอมอยู่งานกราบถวายบังคมลาออกได้ แล้วทูลเจ้าจอมมารดาแลหม่อมห้ามที่มี หม่อมเจ้ามีผิว	๒๙๕
๑๕๗. ประกาศพระราชทานพระบรมราชานุญาต ข้าราชการ ฝ่ายในกราบถวายบังคมลาออก ๑๒ คน	๒๙๙
๑๕๘. ประกาศกำหนดโทษผู้ร้ายทั้งไฟ	๓๐๑
๑๕๙. ประกาศนามผู้ว่าราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์	๓๐๒
๑๖๐. ประกาศห้ามมิให้เผากรมหมื่นถาวรยศ แดกรมหมื่น อลงกุฎิศวริศราชกิจ นอกจากผู้เป็นกรมอื่น	๓๐๓
๑๖๑. ประกาศเรื่องคนโทษหนีเข้าไปอาศัยในวังเจ้า หรือมีผู้แก้ไขให้ผู้คุมร้อง	๓๐๕

๑๖๒. ประกาศห้ามไม่ให้พระสงฆ์พายเรือแจวเรือ
เวลาเสด็จทางชลมารคแลประทับริมน้ำ ๓๐๖
๑๖๓. ประกาศแก่พระราชกุศลให้พระบรมวงศานุวงศ์
แลข้าทูลละอองฯ ให้ช่วยปลูกสร้างวัดพระปฐมเจดีย์ ๓๐๗
๑๖๔. ประกาศวันสงกรานต์ปีมะแม เอกศก ๓๑๑
๑๖๕. ประกาศการถือศาสนาแลผู้ที่ถือผิด ๓๑๒
๑๖๖. ประกาศเรื่องพระยาพิพิธฤทธิเดช ผู้สำเร็จราชการ
เมืองตราด ส่งหญิงเข้ามาถวาย ๓ คน ๓๑๖
๑๖๗. ประกาศชำระความหัวเมืองแถบออกส่งกรุงเทพ ฯ ๓๒๓
๑๖๘. ประกาศเตือนสติในคำเรียกเจ้าพระยามุขมนตรี
แลหลวงมลอโยธานโยค แลกรมล้อมวัง ๓๒๖
๑๖๙. ประกาศเตือนสติคำที่เรียกชาวกศพ ๓๒๖
๑๗๐. ประกาศเตือนสติในคำว่าบิณฑบาต ๓๒๗
๑๗๑. ว่าด้วยคำที่เรียกว่าทแกล้วทหาร ๓๒๗
๑๗๒. ประกาศว่าด้วยคำที่เรียกโบบอกแลท้องตรา ๓๒๘

พ.ศ. ๒๔๐๒

๑๗๓. ประกาศมหาสงกรานต์ปีมะแม เอกศก ๓๒๙
๑๗๔. ประกาศเรื่องมิให้ละทิ้งคนเสียชีวิต ๓๓๐
๑๗๕. ประกาศให้ผู้รับพระบรมราชโองการพึงรับสั่งให้ชัดเจน ๓๓๒
๑๗๖. ประกาศพระราชบัญญัติพระสงฆ์สามเณรแลศิษย์วัด ๓๓๒
๑๗๗. ประกาศขนานนามพระที่นั่งในท่าราชวรดิฐ
แลพระที่นั่งสร้างใหม่ ๓๔๒

	หน้า
๑๗๘. ประกาศพระราชบัญญัติให้แก้ความมรดก หูลเกล้า ฯ ถวายภายใน ๑๕ วัน	๓๔๔
๑๗๙. ประกาศให้ใช้คำ กับ, แก่, แก่, แก่, ก่อ, ใน, ยัง, ในที่ควร	๓๔๕
๑๘๐. ประกาศพิทักษ์อากรค่าน้ำให้เก็บตามเครื่องมือ	๓๔๗
๑๘๑. ประกาศว่าด้วยทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา	๓๕๔
พ.ศ. ๒๔๐๓	
๑๘๒. ประกาศมหาสงกรานต์บวชออก โทศก	๓๕๘
๑๘๓. ประกาศห้ามข้าราชการให้บิณฑักษความผิดของเจ้านาย	๓๖๒
๑๘๔. ประกาศว่าด้วยลักษณะให้ลงแก่ไคลายมือ ในหนังสือสำคัญ มณฑลกรุงเทพ ฯ	๓๖๕
๑๘๕. ประกาศว่าด้วยลักษณะให้ลงแก่ไคลายมือ ในหนังสือสำคัญ ในหัวเมืองทั่วไป	๓๖๙
๑๘๖. พระราชบัญญัติกฎหมายท้องน้ำ, บุกรุก, ห้ามยิงปืน, และการเที่ยวอาละวาดของพวกกะลาสี	๓๗๕
๑๘๗. ประกาศให้ยกค่าไม้ป่าใบค่าน้ำมัน	๓๙๓
๑๘๘. ประกาศพระราชบัญญัติให้ภิกษุสามเณรแลศิษย์วัด เมื่อประพฤติดนารแล้วให้มาสู่แก่โทษเสีย จะยกโทษให้	๓๙๙
๑๘๙. หมายประกาศเรื่องท้าวเลกเป็นพาล ให้เจ้าหม่อมขุนนาย กักขังแลบอกกล่าวเสียจึงจะพ้นความผิด	๔๐๒
๑๙๐. ประกาศห้ามพระสงฆ์ไม่ให้บอกใบ้แทงหวย แลประพฤติดนาร	๔๐๔

๑๙๑. ประกาศให้ผู้ทรงรู้จักมาเฝ้าพระวราทานเงิน	๔๐๘
๑๙๒. ประกาศพิทักษ์ราคาเงินเหรียญบาทแลเงินแป	๔๐๙
๑๙๓. ประกาศให้เจ้าคณะมีหมายประกาศไปตามพระอาราม ให้ชำระต้นไม้ต่าง ๆ ที่ขึ้นบนหลังคาแลกำแพง ให้ชำระลานวัดให้หมดจด ในเวลาเสด็จพระราช ทานพระกฐิน	๔๑๒
๑๙๔. ประกาศพระราชบัญญัติเรื่องที่จะหนานกานเกี่ยว แลการกู้หนี้ในระหว่างญาติ	๔๑๓
๑๙๕. ประกาศให้ตรวจตราบ้านเรือนแลจับกุมโจรผู้ร้าย	๔๑๕
๑๙๖. ประกาศขอแรงราษฎรบ้านใกล้เคียง ถัดถอนคันไผ่ คันไทร แลต้นไม้อื่น ๆ ที่กำแพง, บ่อ, ประตุ	๔๑๗
๑๙๗. หมายประกาศพระราชกระแสดังทรงกตสันโทษ จีนแสง อำแดงอ้อมผู้ทำวิชาอาคม	๔๑๘
๑๙๘. ประกาศวางตราภูมิคุ้มห้ามค่านาแก่ไพร่หลวง บางเหล่าเป็นพิเศษ	๔๒๒

พ.ศ. ๒๔๐๔

๑๙๙. ประกาศมหาสงครามต์ประกาศ ทวีศก	๔๒๕
๒๐๐. ประกาศพระราชบัญญัติเรื่องพระสงฆ์สามเณรลักเพศ	๔๓๑
๒๐๑. ประกาศเรื่องบรรจุของในพระเจดีย์เขาพนมรวก	๔๓๓
๒๐๒. ประกาศเรื่องข้าเจ้าแข็งบ่าวนายแรงข่มเหงราษฎร	๔๓๔
๒๐๓. ประกาศดาวหางปีระกา ทวีศก	๔๓๘
๒๐๔. ประกาศสุริยุปราคา	๔๔๒
๒๐๕. ประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้กำหนดหน้าชื่อชนต่าง ๆ	๔๔๔

๒๐๖. ประกาศวางพระราชหัตถเลขาพระราชทานนา
พระเจ้าลูกเธอ ๔๔๗
๒๐๗. ประกาศวางพระเคราะห์พระเจ้าในดวงพระอาทิตย์ ๔๔๘
๒๐๘. ประกาศวางระเบียบให้เจ้านายแต่งพระองค์ในพิธี
ถือน้ำแกลตามเสด็จ ๔๕๐
๒๐๙. ประกาศทรงอนุญาตให้ช้างในกราบถวายบังคมลา
ออกจากราชการ ๔๕๑
๒๑๐. ประกาศการโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ แด่เฉลิมพระนาม
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ๔๕๓
๒๑๑. ประกาศให้นำเด็กมารับหนังสือพิมพ์คุ้มสักระลอก
หลังมือ ๔๕๗

อธิบายความว่าด้วยประกาศรัชกาลที่ ๔

ประเพณีประกาศพระราชกฤษฎีกาแต่โบราณ เมื่อสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงดำรัสสั่งให้ประกาศกิจการอันใด ก็เช่นตั้งพระราชบัญญัติ เป็นต้น โดยปรกติก็ทรงสั่งให้อาลักษณ์เขียนเป็นหนังสือเรียบเรียงข้อความที่จะประกาศลงเป็นหนังสือ บางทีทรงสั่งให้ผู้อื่นรับพระราชโองการมาส่งอาลักษณ์ให้เรียบเรียงประกาศก็มี ผู้รับสั่งมักเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งจะคอยอำนวยความสะดวกแก่ผู้มีอำนาจหน้าที่เป็นแต่ข้าแผ่นดินคนหนึ่ง คำว่าใช้ตามสะดวกพระราชหฤทัยก็มี ลักษณะที่อาลักษณ์เรียบเรียงประกาศนั้น ทั้งข้อความเพียงหลัก ๕ อย่าง คือ (๑) วันเดือนปีที่ส่ง (๒) นามผู้ส่ง ถ้าสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงสั่งเองก็อ้างว่า มีพระราชโองการ ถ้ามีผู้อื่นมาส่งก็อ้างนามผู้นั้นรับพระราชโองการ (๓) กล่าวถึงคดีอันเป็นมูลเหตุแห่งประกาศนั้น (๔) พระราชวินิจฉัย (๕) ข้อบัญญัติพระราชนิยมที่จะให้ประกาศ เมื่ออาลักษณ์ร่างเสร็จแล้วก็นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายทรงตรวจแก้ก่อนจึงประกาศ แต่ข้อนี้หาได้กล่าวไว้ให้ปรากฏไม่ ลักษณะที่ประกาศนั้นแต่โบราณเป็นหน้าที่กรมพระสุรัสวดี โดยเป็นผู้ถือบาตรขึ้นกระหว่งทบวงการทั้งปวง ที่จะชักสำเนาประกาศแจกจ่ายไปยังกรมต่าง ๆ ทุกกรม ส่วนหัวเมืองทั้งปวงนั้น เมื่อมหาดไทย ถลาใหม่ กรมทำอันเป็นเจ้ากระทรวงบังคับบัญชาหัวเมือง ได้รับประกาศจากกรมพระสุรัสวดี ก็ชักสำเนาส่งไปยังหัวเมืองอันขึ้นอยู่ในกรมนั้น ๆ อีกชั้น ๑ ลักษณะการที่จะประกาศให้ราษฎรทราบพระราชกฤษฎีกานั้น ประเพณีเดิมในกรุงเทพฯ กรมเมืองให้นายอำเภอเป็นเจ้าพนักงาน

ไปเพื่อย่านประกาศตามตำบลที่ประชุมชน ส่วนหัวเมืองทั้งปวง
เจ้าเมืองกรมการให้กำหนดเป็นพนักงานอ่านประกาศ เมื่อพนักงาน
จะอ่านประกาศที่ตำบลไหน ให้ก็ฆ้องเป็นสัญญาณ เวียงราชภูมมา
ประชุมกันแล้วอ่านประกาศให้ฟัง ณ ที่นั้น วิธีประกาศเช่นว่ามานี้
จึงเรียกกันเป็นสามัญว่า “ก็ฆ้องร้องบ่าว” ส่วนต้นฉบับประกาศ
พระราชกฤษฎีกาทั้งปวงนั้น อาลักษณ์รักษาไว้ในหอหลวงฉบับ ๑ คัด
ส่งไปรักษาไว้ที่ศาลาลูกขุนอันเป็นที่ประชุมเสนาบดีฉบับ ๑ แลส่งไป
รักษาไว้ที่ศาลหลวงอันเป็นที่ประชุมผู้พิพากษาคด้วยอีกฉบับ ๑ ประเพณี
เดิมมีลักษณะดังว่ามานี้

หนังสือประกาศขึ้นเดิม กันร่างแลสำเนาเขียนในสมุดคำ
ด้วยเส้นคินสอขาว ส่วนตัวประกาศที่ส่งไป ๗ ที่ต่าง ๆ มักใช้เขียน
ลงม้วนกระดาษข่อยด้วยคินสอดำ เพราะวิธีตีพิมพ์หนังสือไทยยัง
ไม่เกิดขึ้นในขณะนั้น มาจนในรัชกาลที่ ๓ พวกมิชชันนารีอเมริกัน
ตั้งโรงพิมพ์หนังสือไทยขึ้น ความปรากฏว่า เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๒
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้โรงพิมพ์
พวกอเมริกันพิมพ์หมายเหตุประกาศห้ามมิให้คนสูบฝิ่นแลค้าขายฝิ่นเป็น
หนังสือ ๔๐๐๐ ฉบับ นับเป็นครั้งแรกที่ได้พิมพ์หมายเหตุประกาศ
แต่พิมพ์ครั้งนั้นแล้วมิได้ปรากฏว่าพิมพ์ประกาศเรื่องอื่นต่อมาอีก
ถึงรัชกาลที่ ๔ ในชั้นแรกประกาศต่าง ๆ ก็ยังใช้เขียนแจกตามแบบเดิม
ปรากฏแต่ว่าทรงแก้ไขวิธีแจกประกาศ ซึ่งแต่เดิมกรมพระสุรัสวดี
เป็นพนักงานเขียนประกาศแจกจ่ายไปตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ
นั้น โปรดฯ ให้กรมต่าง ๆ ไปรักษาสำเนาหมายเหตุประกาศเอง ณ หอหลวง
ยังคงส่งสำเนาประกาศไปแต่ที่มหาดไทย กลาโหมแลกรมท่า สำหรับ
จะได้มีท้องตราประกาศออกไปตามหัวเมือง การที่แก้ไขชั้นนี้ก็พอเห็น

เหตุนี้ ก็เป็นเพราะการเขียนประกาศแจกจ่ายมาแต่ก่อน เป็นการ
มากมายเหลือกำลังพนักงานกรมพระสุรัสวดี แจกไปไม่ทั่วถึงทุก
กระทรวงทบวงการได้จึงตั้งที่กล่าวในลักษณะประกาศ จึงได้โปรด ฯ
ให้กรมอื่น ๆ ไปคัดประกาศเอาเอง ณ หอหลวง ต่อมาในรัชกาล
ที่ ๕ นั้น โปรด ฯ ให้สร้างโรงพิมพ์หลวงขึ้นที่ในพระบรมมหาราชวัง
ชานนามว่าโรงอักษรพิมพการ (อยู่ตรงพระที่นั่งภาคุมุขจำรูญบัคนั้น)
เริ่มพิมพ์หมายประกาศเมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๐๑ ในชั้นต้นโปรด
เกล้า ฯ ให้ทำเป็นหนังสือพิมพ์ข่าวออกโดยระยะเวลา ชานนาม
ว่า หนังสือราชกิจจานุเบกษา บอกข่าวในราชสำนักแลเก็บความจาก
ประกาศต่าง ๆ ซึ่งได้ออกในระยนั้นบอกไว้ให้ทราบเพียงเนื้อความ
หนังสือราชกิจจานุเบกษาซึ่งออกในรัชกาลที่ ๕ ครั้งนั้น พิศวะหุ
เรื่องที่พิมพ์เป็นพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว โดยมากเห็นไม่มีผู้อื่นกล่าวรับผิชอบเป็นผู้แต่ง ครั้นต่อมา
ทรงคิดพระราชธุระอื่นมากขึ้น ไม่มีเวลาพอจะทรงแต่งหนังสือ
ราชกิจจานุเบกษา เพราะฉะนั้นพิมพ์อยู่ได้สักปี ๑ จึงต้องหยุด แต่การ
ที่พิมพ์หมายประกาศเห็นจะนิยมกันมาก เมื่อหยุดหนังสือราชกิจจา
นุเบกษาแล้ว จึงโปรด ฯ ให้พิมพ์แต่หมายประกาศแต่ให้พิมพ์
ตลอดเรื่อง ไม่กั้แต่เนื้อความเหมือนอย่างที่ตั้งพิมพ์ในหนังสือราช
กิจจานุเบกษามาแต่ก่อน ทำเป็นใบปลิวแจกตามกระทรวงทบวงการ
แจกจ่ายไปปึกไว้ตามที่ประชุมชนแทนบ่าวร้อง เป็นประเพณีสืบมาจน
รัชกาลที่ ๕ จนกลับออกหนังสือราชกิจจานุเบกษาอีกเมื่อปีจอ
พ.ศ. ๒๔๑๗ แก่นั้นบรรดาประกาศจึงใช้ลงในหนังสือราชกิจจานุเบกษา
แลเลิกวิธีแจกจ่ายหมายประกาศอย่างแต่ก่อนสืบมาจนทราบเท่าทุก
วันนี้

เพราะเรื่องกำหนดเป็นกึ่งแสดงมา ประกาศในรัชกาลที่ ๔ จึงมีสำเนาเป็น ๒ ชนิด คือ ประกาศในชั้นต้นเมื่อยังมี ใต้ทั้งโรงพิมพ์หลวงนั้น มีแต่สำเนาเป็นแต่หนังสือเขียน ประกาศตอนหลังเมื่อตั้งโรงพิมพ์หลวงแล้ว มีสำเนาเป็นหนังสือพิมพ์ สำเนาประกาศชั้นที่เป็นหนังสือเขียนมีฉบับน้อยมาแต่เดิม ยิ่งนานก็ยิ่งหายากขึ้นทุกที ประกาศที่มีฉบับพิมพ์หาง่ายกว่าจึงมีผู้รวบรวมไว้บ้าง แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีใครที่สามารถรวบรวมไว้ได้หมดทุกฉบับ เป็นแต่มีกันมาบ้างน้อยบ้าง การที่รวบรวมประกาศรัชกาลที่ ๔ พิมพ์ขึ้นใหม่ให้เป็นสาธารณประโยชน์ได้จัดทำเมื่อครั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ ทรงบัญชาการโรงพิมพ์หลวง และเป็นผู้จัดการหนังสือราชกิจจานุเบกษา ซึ่งกลับพิมพ์อีกในรัชกาลที่ ๕ นั้น ได้ทรงหาสำเนาประกาศครั้งรัชกาลที่ ๔ มาพิมพ์ไว้ในหนังสือราชกิจจานุเบกษานี้บ้าง เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์ ออกหนังสือพิมพ์กุโฆวาทก็ได้ทรงหาฉบับมาพิมพ์ไว้ในหนังสือกุโฆวาทอีกบ้าง ต่อมาเมื่อหอพระสมุทวชิรญาณออกหนังสือพิมพ์ กรรมการหอพระสมุทฯ ก็หาสำเนาประกาศรัชกาลที่ ๔ มาพิมพ์ไว้ในหนังสือวชิรญาณอีกบ้าง แต่ที่รวบรวมประกาศรัชกาลที่ ๔ พิมพ์เป็นเล่มสมุดโดยเฉพาะ พังมาพิมพ์เมื่อครั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงบัญชาการโรงพิมพ์หลวง ได้ทรงพยายามหาฉบับแต่ที่ค้าง ๆ มารวบรวมพิมพ์ขึ้นเมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) พิมพ์ได้ ๓ เล่มสมุด โรงอักษรพิมพ์การเล็ก โรงพิมพ์อักษรนิติจึงพิมพ์ต่อมาอีกเล่ม ๑ รวมเป็น ๔ เล่มด้วยกัน

เมื่อถึงหอพระสมุทสำหรับพระนคร กรรมการได้รวบรวมประกาศรัชกาลที่ ๔ บรรดาที่มีอยู่ในหนังสือต่าง ๆ ที่กล่าวมา แลหา

ฉบับได้เพิ่มเติมมาแต่ที่อื่นอีก คือได้ฉบับซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์ ได้ทรงรวบรวมไว้ประทานมาราย ๑ ได้สำเนาประกาศรัชกาลที่ ๔ ในจำพวกหนังสือซึ่งหอพระสมุด ฯ หาได้จากที่ต่าง ๆ แห่งละเรื่องสองเรื่องก็มีหลายราย แต่ที่สำคัญนั้นคือได้ในสำเนาหมายรับสั่งกระทรวงมหาดไทยซึ่งส่งมายังหอพระสมุด ฯ มีสำเนาหมายประกาศรัชกาลที่ ๔ ปรากฏอยู่ในจดหมายรายวันของกรมมหาดไทยหลายเรื่อง ล้วนเป็นประกาศในชั้นที่ยังมิได้มีการพิมพ์ไว้แต่บัดนี้ พ.ศ. ๒๓๕๔ อันเป็นปีแรกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเสด็จด้วยราชสมบัติเป็นกษัตริย์มา การพิมพ์จึงเห็นว่าสมควรจะพิมพ์ประกาศรัชกาลที่ ๔ ซึ่งมีฉบับอยู่ในหอพระสมุด ฯ ให้เป็นสาธารณประโยชน์ได้

แต่ประกาศรัชกาลที่ ๔ ซึ่งมีฉบับอยู่ในหอพระสมุด ฯ เป็นประกาศพระราชนิยมก็มี เป็นประกาศพระราชบัญญัติก็มี ความที่ประกาศยัง คงใช้เป็นกฎหมายแต่ประเพณีอยู่ก็มี ยกเลิกเสียแล้วก็มี การที่หอพระสมุด ฯ พิมพ์ ประสงค์จะพิมพ์ประกาศรัชกาลที่ ๔ บรรดา มี ไม่เลือกอย่างใด ๆ ความมุ่งหมายมีแต่จะให้ประโยชน์ในทางศึกษาโบราณคดี แลวรรณคดีเป็นประมาณ จึงขอออกไว้ให้ท่านผู้อ่านทราบ ว่าบรรดาประกาศในฉบับซึ่งหอพระสมุด ฯ พิมพ์นี้ มิใช่สำหรับจะเอาไปยกอ้างใช้ในทางวรรณคดีที่ใด ๆ เพราะความในประกาศเรื่องใดจะยัง คงใช้อยู่ หรือจะยกเลิกเสียแล้ว ข้อนี้กรรมการหอพระสมุด ฯ มิได้เอาเป็นธุระสอบสวน ประสงค์จะให้ท่านอ่านแต่เป็น อย่างเป็นจดหมายเหตุเก่าเท่านั้น.

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๕

W. H. 1000000

๑. ประกาศพระราชบัญญัติมรดกสันติแถมแสนสมรส

(ก็ักจากหมายรับสั่งเตือน ๘ บั๊กน ตรีศก จุฬศักราช ๑๒๑๓)

ศุภมัศกั จตุศักราช ๑๒๑๓ ศุภรตวันจักระภักติมาศ
 สุภรตวันจักระภักติมาศ ปิยะทาสท้าวหนค พระบาทสมเด็จพระ
 พระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล สมมติเทพยพงศ์ วงศาธิศวรมหาราช
 วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศราชาธิราช
 บรมนาถบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงทศพิธราชธรรม
 อเนกคุณวิบุลยปรีชาอันมหาประเสริฐ เสด็จออกเหนือสุวรรณบัลลังก์
 ภายใต้อมรินทร์เศวตฉัตร ๓ พระที่นั่งอนันตนาถวิมลนิมิต
 พิมาน โดยสถานอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงศ์เสนาบดี
 มุขมนตรีกระทรวงมหาดไทย ข้าราชการ และข้าราชบริพาร
 ทามอันค้ำ

พระยามหาอำมาตย์นำข้อความนายภามาว่าจ้างถวายฎีกากล่าว
โทษ พระยาสทบัฏี กรมการ กับขุนเทพอาญา **ขุนสกล** ขุนกรบ
มังคมทูลพระกรุณา ว่าเดิมอำเภอมารคาเงินหกให้แก่นายช่อ
อำเภอยืมต่อนายสุกอำเภอกี บิการมารคาอำเภอยืม ให้เป็นภรรยา
เงินหก มีเงินสินสอด ๑๐ ตำลึง เงินทุน ๒ ชั่ง เวียนหอฝ่ากระดาน
หลังหนึ่ง นายสุกอำเภอดียกอำเภอยืมให้อยู่กันเป็นหัวเมียกับเงินหก
เกิดบุตรด้วยกันคนหนึ่ง อย่มาเงินหกตาย ฝ่ายอำเภอมารคาเงินหก

มาฟ้องต่อพระยาชลบุรีจะขอเอาสินแถมคืน พระยาชลบุรีประทับห้อง
ให้ขุนมหาดไทยเป็นตุลาการพิจารณาเสร็จสำนวน ส่งสัจเข้าให้
พระกระแสมผู้ปรับ ๆ สัจไปว่า ให้อ้าแคงเจียมกินเงินทุน ๒ ชั่ง
กับเรือนหอหลังหนึ่งให้กับอ้าแคงอุมาการค้าเงินหกตามกฎหมาย ฝ่าย
อ้าแคงเจียมมีคำทูลว่า อ้าแคงเจียมกับจีนหมื่นบุตรด้วยกันคนหนึ่ง
จะไม่ไต่ส่วนทรัพย์สินของบุ๋มบ้างหรือ อ้าแคงเจียมไม่ยอม ทักใจอยู่
พระยาชลบุรีขุนมหาดไทยให้ยกคำเสีย จะเร่งเอาสินแถมคืนให้อ้าแคงอุ
มาการค้าเงินหกผู้ตายตามใบสัจ

จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสรสังฆนาทคำวดี
เหนือเกล้า ๆ สั่งว่า ซึ่งพระกระแสมผู้ปรับให้อ้าแคงเจียมกิน
สินแถมให้อ้าแคงอุมาการค้าเงินหกนั้นหาเป็นยุติธรรมไม่ ประเพณีคา
มารดาประกอบให้บุตรมีภริยาสามี แล้วบริจาคเงินทองทรัพย์สินสิ่งของ
ทั้งปวงให้แก่บุตรชายบุตรหญิงปรารถนาจะให้สืบสกุลวงศ์เป็นเชื้อสาย
บริบูรณ์ไปภายหน้า บุตรเขยบุตรสะใก่อ่อกินเป็นผิวเมียกันจนมีบุตร
ด้วยกัน บุตรของผู้ตายนั้นก็นับเนื่องอยู่ในหลาน เป็นสัมพันธญาติ
หาใช้ผู้อื่นไม่ ควรจะให้บุตรผู้ตายซึ่งเป็นหลานไต่ส่วนแบ่งปันทรัพย์สิน
มรดกในสินแถมบ้างจึงจะเป็นยุติธรรม ทั้งแต่สืบไปเมื่อนาน ถ้าชาย
หญิงสมรสด้วยกัน เขาตายจากกัน สินแถมเล็กน้อยเท่าใดให้ทำเป็น
๑๐ ส่วน ให้หลานซึ่งเป็นบุตรของผู้ตายไต่ส่วนแบ่งปันคนหนึ่ง ให้ไต่
ส่วนหนึ่ง ถ้ามีบุตร ๒-๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙ คน ก็ให้ไต่คนละ
ส่วนจงทุกคน ถ้าสินแถมนั้นเหลืออยู่เล็กน้อยเท่าใด จึงให้กินสินแถม
ให้กับบิดามารดาญาติพี่น้องของผู้ตายไป ถ้าผู้ตายมีบุตรถึง ๑๐ คนแล้ว
ก็ให้ยกสินแถมเสีย อย่าให้กินสินแถมให้แก่บิดามารดาญาติพี่น้อง
ของผู้ตายเลย ถ้าผู้ตายมีสินสมรสมาก บิดามารดาญาติพี่น้องของ

ผู้ตายหาแบ่งบ้านเอาสินสมรสไม่ จะขอเอาสินเดิมคืนดังนี้ ก็อย่าให้เอา
เงินในสินเดิมมาแบ่งบ้านให้แก่หลานเลย ด้วยเหตุว่าหลานได้ส่วนแบ่ง
ในสินสมรสมากกว่าที่จะได้ส่วนแบ่งบ้านในสินเดิมแล้ว ถ้าสินสมรส
ที่มีคามารคาญาติพี่น้องจะยกให้ไว้แก่หลานไม่แบ่งบ้านเอานั้นน้อยกว่า
ที่จะได้ส่วนแบ่งบ้านในสินเดิม ก็ให้คิดแบ่งเฉลี่ยในสินเดิมไปบรรจบกับ
สินสมรสให้ครบคนละส่วนทุกคน ถ้ามีคามารคาฝ่ายชายก็ดี หญิงก็ดี
ถึงแก่มรณภาพทั้งมีคามารคา ยังแก่ญาติพี่น้องจะขอเอาสินเดิมคืน
ก็ให้แบ่ง ๔๐ ส่วน ให้บุตรผู้ตายได้คนละ ๒ ส่วน เหลืออยู่เท่าใดจึง
แบ่งบ้านให้ตามพระวราชกฤษฎีกาเดิม ถ้าไม่มีบุตรด้วยกัน มีสินเดิมมาก
น้อยเท่าใด ให้ทำเป็น ๒๐ ส่วน ถ้าอยู่กันเป็นผัวเมียกันมาใน ๔๐ ปีลงมา
ฝ่ายชายก็ดี หญิงก็ดี ตายจากกัน สินเดิมมีมากน้อยเท่าใด ให้กันให้กับ
มีคามารคาญาติพี่น้องของผู้ตายตามมากน้อย ถ้าอยู่กันด้วยกันทั้ง
๔๐ ปีขึ้นไป ฝ่ายชายหรือหญิงก็ดี ตายจากกันตั้งแต่ ๔๑ ปีขึ้นไป
ถึง ๔๙ ปี ให้คิดลดสินเดิมไว้ส่วนผู้ตายให้ผู้อยู่มีละส่วน ถ้าอยู่กัน
ด้วยกันถึง ๕๐ ปีขึ้นไป เขาตายจากกัน ก็อย่าคืนสินเดิมให้แก่มีคา
มารคาญาติพี่น้องของผู้ตายนั้นเลย สินสมรสทำได้ด้วยกันมากน้อย
เท่าใด ให้แบ่งบ้านให้กับมีคามารคาญาติพี่น้องบุตรหลานเขาผู้ตาย
ตามพระวราชกฤษฎีกาเดิม

๒. ประกาศเรื่องโจทก์ท่งฟ้อง

(คัดจากหมายรับสั่งเดือนมีนาคม ปีชุน จุลศักราช ๑๒๓๓)

ด้วยเจ้าพระยาบวรราช วรพระบวรราชโองการใส่เกล้าฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ณ วันที่ ๒ ค่ำ เดือน ๓ ปีชุน ตรีศก เวลาเช้า
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงวิริยปรีชาญาณทศพิศ

ราชธรรมอันมหาประเสริฐ เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
มโหฬารวิมานโศภณสถานอุตราภิมุข พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าพระยา
แสนนามคัมมเทวีกระวีชาติปโรหิตาจารย์เจ้าเลขาองค์พระบาทโดย
อันคัม นายพินิจราชการมหาดเล็กกำกับความกราบทูลพระกรุณาว่า
ตั้งแต่ ๗ วัน ๖๘ คำ บัญ ทวีศก มาจนถึง ๗ วัน ๖๑ คำ บัญ ทวีศก
ได้เดือน ราษฎรผู้มีกตัญญูไว้กับขุนศรีธรรมราชจำศาล ณ ศาลหลวง
ด้วยข้อความแห่ง อาญา อุทธรณ์ นครบาล ๑๑๒๒ ฉบับ ได้ส่งฟ้องไว้
ให้ตุลาการหมายเกาะจำเลยมาพิจารณาแต่ ๓๖๐ ฉบับ ผู้มาฟ้องละฟ้อง
ของคนไว้ที่ขุนศรีธรรมราช จำศาลผู้รับฟ้อง ๔๑๑ ฉบับ พระศรีภุ
ปริชา เสนาบดีศรีสาธกษัตริย์ประทับ ๑๔๗ ฉบับ ตุลาการผู้พิจารณา
๒๔ ฉบับ ฉบับ เข้ากัน ๓๖๒ ฉบับ

จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทคำรัส
เหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ให้เจ้าพระยาบรมราชเป็นผู้สำเร็จการในกรมลูกขุน
ผู้ประทับแลตุลาการพิจารณาความราษฎรทั้งปวง เป็นยุติธรรมตาม
กฎหมายให้แล้วโดยเร็ว เจ้าพระยาบรมราชซึ่งได้แต่งกฎหมายประกาศ
ไว้สำหรับผู้รับฟ้องผู้ประทับแลตุลาการผู้พิจารณา แก่นสืบไปเมื่อหน้า
ถ้าผู้ใดมาฟ้องไว้แล้วทั้งฟ้องเสียไม่มาเตือนขุนศรีธรรมราชจำศาล
ให้ส่งฟ้องไปให้ผู้ประทับกตัญญู มิได้มาเตือนพระศรีภุปริชาศรีสาธกษัตริย์
ให้ส่งฟ้องที่ประทับไว้ไปให้ตุลาการกตัญญู มิได้มาเตือนตุลาการให้
หมายเกาะจำเลยมาพิจารณากตัญญู ผู้ที่มาฟ้องละฟ้องของคนไว้ให้ความ
ค้างช้าอยู่ในผู้รับฟ้องผู้ประทับแลตุลาการนั้นหาชอบไม่ ถ้าผู้ฟ้อง
ละฟ้องทั้งไว้ไม่มาเตือนผู้รับฟ้อง ผู้ประทับฟ้อง แลตุลาการให้
พิจารณาต่อไป พันห้าหนศ ๑๕ วันแล้วให้ยกฟ้องนั้นเลิกเสียอย่าให้
พิจารณาต่อไป

อนึ่งผู้มียศหรือตำแหน่งใหม่ด้วยข้อความประการใด ๆ ก็ให้ขุนศรี
ธรรมราช จำศาล เขียนบานแผ่นจดหมายส่งกับมูลนายบ้านเรือน
ผู้ฟ้องไว้ว่าจะกล่าวโทษคนนั้นด้วยเรื่องความอย่างนั้นไว้ก่อน แล้วให้
ผู้ฟ้องทนายประกัน ๆ ให้จงได้ใน ๓ วัน อย่าให้ขุนศรีธรรมราช
เรียกค่าเชิงประกันแก่ผู้มาฟ้องนั้นเลย ถ้าผู้มาฟ้องขัดแย้งมิให้
นายประกันก็อย่าให้ขุนศรีธรรมราชรับฟ้องนั้นไว้ อนึ่งผู้มาฟ้อง
ให้นายประกันแล้ว ผู้รับฟ้องก็รับฟ้องไว้ยังหาได้ส่งเจ้ากระทรวงไม่
ผู้ฟ้องบ่วยแลมีราชการไปก็ให้ผู้หนึ่งผู้ใดมาบอกแก่ผู้รับฟ้องไว้เป็น
ค่านับ ถ้ากลับจากราชการแลหายบ่วยแล้ว ให้เตือนว่าความต่อไป
ใน ๑๕ วัน ถ้าพ้นกำหนดจะให้ยกฟ้องเสีย ให้นายเวรมหาทไทย
กลาใหม่หมายประกาศทุกหมู่ ทุกหมวก ให้เจ้าต่างกรมแลหากรมมิได้
ผ่านหน้าฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวังแลพระบวรราชวัง แขวงกำหนด
พันนายบ้าน นายอำเภอ อาณาประชาราษฎร์ผู้มียศให้รู้แจ้งทั่ว
ให้ทำตามหมายประกาศนี้จึงทุกประการ ตามพระบรมราชโองการ
โปรดเกล้า ฯ

ลงพิมพ์ ณ วันเสาร์ เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีชุน ตรีศก
จุลศักราช ๑๒๑๓

๓. ประกาศเรื่องค่าฤชาธรรมเนียม

(คัดจากหมายรับสั่งเดือน ๔ ปีชุน ตรีศก จุลศักราช ๑๒๑๓)

ด้วยพระยายมราชรับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าใส่กระหม่อม
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า ทุกวันนี้พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชา-

ภิเชกแล้ว ทั้งพระทัยจะทรงทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนารักษาไว้ ซึ่งเชษฐนิคมเสมาแลอาณาประชาราษฎรไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วไป แลพระราชหฤทัยทรงพระปราชญ์ว่าราษฎรเดือดร้อนเป็นความกั้นขวางโรงศาลอยู่แต่ก่อนบ้างครั้งนั้นบ้างมีอยู่เป็นอันมาก แลตุลาการผู้พิพากษาผู้ปรับ หาคิจารณาความราษฎรให้สำเริงเบิกซาคแล้วโดยเร็วไม่ ราษฎรไต่ความเดือดร้อน บัญการท่ามาหากินแลราชการการงานโยธา

จึงมีพระบรมราชโองการมาน พระมณฑุรสุรสิงหนาทคำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า ให้เจ้าพระยามรราชดรุณ ณ ศาลา มาเป็นแม่กองช่วยดรุณ ณ ศาลหลวงผู้ปรับกับตุลาการทั้งปวง พิจารณาว่ากล่าว บังคับบัญชาตัดสินความของราษฎรที่ค้างโรงศาล อยู่เก่าใหม่ให้สำเริงเบิกซาคแล้วโดยเร็ว ราษฎรจะได้ไปท่ามา หากินเลี้ยงชีวิตสืบไป เจ้าพระยามรราชทราบความอยู่ว่าตุลาการ พิจารณาความแล้วบ้างยังบ้าง ตุลาการเสมียนผู้คุมเรียกค่าฤชาธรรมเนียมกับค่าความล่าเหลือไป ฝ่ายค่าความหาหรืออย่างธรรมเนียมไม่ ยอมให้ไป บางที่ตุลาการเสมียนผู้คุมเรียกเอาค่าฤชาธรรมเนียมโจทก์ จำเลยไว้มากแต่ยังหาครบไม่ ฝ่ายตุลาการเสมียนผู้คุม ว่าไต่ค่าฤชา ธรรมเนียมนั้นน้อยเป็นความเถียงกัน ครั้นค่าความจะว่ากล่าว ให้เห็นจริงให้ได้ ก็อยู่ในเกล้าอำนาจตุลาการเสมียนผู้คุมจำใจต้องเสียให้อีก บางที่ตุลาการไต่ท้วงกันร้ายผู้ทำผิดเป็นเสียเหนามแผ่นดิน มาพิจารณาวันเป็นสัจจัตถ์พวกเพื่อน ครั้นไต่ท้วงพวกเพื่อนมาจำทรวนไว้พิจารณา ยังหาได้ความจริงตามซัดไม่ นายพะท่ามระงผู้คุมเรียก เอาค่าธรรมเนียมลครือ ๑ บาท นำนัน ๒ สลึง ร้อยโซ่ ๒ สลึง ถอค ๑ บาท ๒ สลึง ทรวจ ๒ สลึง รวม ๑ ตำลึง บางที่โจทก์ฟ้อง

หากกล่าวโทษให้เรียกจำเลยก็ดี ผู้ว่ารับเป็นสัจชักพวกเพื่อนก็
 ทุลาการไต่ท้วงจำเลยผู้ต้องชดค่าพิจารณาไม่เป็นสัจ ต้องเสียค่าฤชา
 ธรรมเนียมให้กับทุลาการไปทั้งนี้ ก็เป็นที่ราษฎรได้รับความเดือดร้อนหา
 กวไม่ เจ้าพระยาสมรราชพร้อมด้วยลูกขุน ณ ศาลหลวงเชิญพระราชา
 กำหนดบทพระอัยการในหอหลวงซึ่งว่าด้วยค่าฤชาธรรมเนียมออกมามี
 เนื้อความว่า ถ้าเป็นความรับสั่งในพระบรมราชโองการไปรคเกล้าไปรค
 กระหม่อมให้ทุลาการชำระเอาความจริง ทุลาการพิจารณาเสร็จสำนวน
 โจทก์ควรต้องเสียค่าสั่ง ๑ คำถึง เชิงประกัน ๑ คำถึง เทียบ ๑ บาท
 ชั่งสองสถาน ๒ สลึงเพียง สืบพยาน ๑ บาท ๒ สลึง ชันสูตร ๑ บาท
 ๒ สลึง เบียดเบียน ๑ สลึง คักทุล ๑ บาท ๒ สลึง ใส่บท ๓ บาท
 ปรีक्षा ๒ บาท ๓ สลึง วิชาสำนวนเดือนละ ๑ บาท เอาแต่
 ๓ เดือน ๓ บาท รวม ๕ คำถึง ๓ บาทเพียง ให้เรียกค่าฤชาฝ่าย
 จำเลยทุกสำนวน ๆ ละ ๔ คำถึง ๓ บาทเพียง ยกแต่กำรับสั่ง ๑ คำถึง
 ถ้ามีพระบรมราชโองการแลพระบวรราชโองการไปรคเกล้าไปรคกระ
 หม่อมให้ลงพระราชอาญาจำตามจำเลยแลโจทก์ผู้พิชิตให้ว่าความกัน
 จนเสร็จแล้ว ทุลาการกราบทูลพระกรุณาไปรคเกล้าไปรคกระหม่อม
 ให้พันโท ให้เรียกค่าทูลลง ๓ คำถึง รับสั่ง ๒ คำถึง รวม ๕ คำถึง
 ให้ผู้ต้องจำช่วยกันเสียอย่าให้เรียกเรียงตัว ถ้าความผิดไปรคเกล้า-
 ไปรคกระหม่อมให้พิจารณาให้ลงพระราชอาญาจำ ให้เสียค่าฤชา
 ธรรมเนียมตามรูปความซึ่งได้พิจารณา อย่าให้เรียกค่าทูลลงคำ
 รับสั่งเป็นอันขาด ถ้าโจทก์จำเลยมีคำให้เรียกกำรับสั่ง ๒ สลึงเพียง คำ
 ปรีक्षा ๒ สลึงเพียง ถ้าถึงหรือทูลค่าปรีक्षा ให้ทุลาการเรียกค่า
 ทูลค่าถึงอย่างละ ๒ สลึงเพียง ถ้าทูลค่าถึงนั้นชอบ อย่าให้เรียกค่า
 ทูลค่าถึงเลย ถ้าทูลค่าถึงไม่ชอบจึงให้เรียกเอาตามอย่างธรรมเนียม

ถ้าผู้มีศักดิ์มาฟ้องศาล ให้จำศาลเรียกค่ารับฟ้อง ๒ สลึง ศาลหลวงให้
จำศาลเรียกค่ารับฟ้อง ๒ สลึง พระราชพิธีจัญอานฟ้องเสนอเรียกเอา
๑ บาท ถ้าหัวพันมหากไทย หัวพันกลาโหมเอาฟ้องมาเสนอเรียกเอา
๑ บาท ถ้าฟ้องตกถึงศาลโจทก์ก็ต้องเสียค่าหมายเกาะจำเลย ทราตุลาการ
๒ สลึง เขียนหมาย ๒ สลึง เค้นหมาย ๒ สลึง รวม ๑ บาท ๒ สลึง ค่าส่ง
ตัวจำเลยให้กับนายผู้ส่ง ๑ บาท ๒ สลึง รวมทั้งหมด ๓ บาท ถ้าความ
แพ่งประทับพิจารณาเข้าแก่ตัวกัน ให้ตุลาการเรียกค่าเชิงประกัน
๑ บาท ยอม ๓ สลึง รักษายอม ๑ บาท ปรีกษายอมความ ๒ สลึง เพื่อง
รวม ๓ บาท สลึงเพื่อง ชำระละเท่านั้น ถ้าความแพ่งประทับ พิจารณา
ให้ตุลาการเรียกค่าฤชาเชิงประกัน ๒ บาท หักวงกา สลึงเพื่อง
สืบพยาน ๑ บาท ๒ สลึง ฐานสูตร ๑ บาท ๒ สลึง เบยเตียงเพื่อง ๑
สลึงสองสถาน ๒ สลึงเพื่อง รักษาสำนวน ๓ บาท คักกระทรงแดง ๑ บาท
สลึง ชีราค ๑ บาท สลึงเพื่อง ใบสัจ ๑ บาท ๒ สลึง พุเตา ๒ สลึง
เพื่อง ถึง ๒ สลึงเพื่อง รวม ๓ คำถึง ๓ บาท ชำระละเท่านั้น แต่สืบ
หยิบหนึ่งเอากับผู้ไต่ ถ้าความเคราะห์บาดความอาญาให้เรียกค่าเชิง
ประกัน ๑ คำถึง นอกจากนั้นเรียกเท่ากับความแพ่ง ถ้าโจทก์หาว่า
จำเลยเป็นผู้ร้ายแลผู้ร้ายชักพวกเพื่อน ๆ รับเป็นสัจแล้วจึงให้ตุลาการ
เรียกค่าฤชาธรรมเนียมกระวางแลหิม คำลคชื่อ ๑ บาท ร้อยใช้ ๒ สลึง
ทรวจ ๒ สลึง ห้ามัน ๒ สลึง ดอก ๑ บาท ๒ สลึง รวม ๑ คำถึง
ถ้าพิจารณาจำเลยผู้ต้องชด ไม่เป็นสัจ ห้ามอย่าให้ตุลาการนาย
พะทำมธรงนายผู้คุม เรียกเอาค่าฤชากับค่าธรรมเนียมกระวางแลหิม
เป็นอันขาด

หนึ่งโจทก์หาจำเลยแต่ผู้ร้ายวันเป็นสัจชักพวกเพื่อนจำเลย
 พวกเพื่อนผู้ต้องชักไม่เป็นสัจ ให้โจทก์ผู้ต้องชักเสียเงิน ค่าฤชา
 ธรรมเนียมตะวางแต่ทิมแทนจำเลยและผู้ต้องชัก เพราะเหตุว่าตน
 กล่าวโทษแต่ชักท่านไม่จริง เจ้าพระยาอมวาช ทราบความตาม
 พระราชกำหนดบทพระอัยการแล้ว ให้หมายประกาศแก่ตุลาการ
 เสมียนผู้คุมอาณานิคมราชฐานในกรุงนอกกรุงให้จงทั่ว ถ้าโจทก์
 จำเลยเอาเงินค่าฤชามาเสียให้แก่ตุลาการ ให้ตุลาการจดหมายบันทึกตรา
 ให้กับคู่ความ ว่าได้ค่าฤชาของคู่กันไว้เท่านี้เป็นสำคัญ คู่ความกับ
 ตุลาการจึงจะไม่ได้วิวาทเถียงกันต่อไป ถ้าตุลาการเสมียนผู้คุมเรียก
 ค่าฤชาธรรมเนียมกับโจทก์จำเลยเหลือเกินผิดจากหมายประกาศไว้หนึ่ง
 แต่ ๑ เพื่องขึ้นไป พิจารณาเป็นสัจ จะเอาบรรดาคำก็ตุลาการเสมียน
 ผู้คุมทั้งปรับใหม่ให้กับคู่ความผู้ต้องเสียเงินนั้น ตามพระราชกำหนด
 บทพระอัยการซึ่งมีมาแต่ก่อนแล้ว ซึ่งประกาศมาครั้งนั้นก็ตามกระแสพระ
 บรมราชโองการ ให้จัดแจงไปตามธรรมเนียมพระราชกำหนดเก่าไป
 ก่อนนั้นพลาง แต่ในพระราชดำรินี้ก็ยังทรงเห็นอยู่ว่าลูกขุนแล
 ขุนศาลก็เป็นเจ้ามูลละของรู้ดีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทุบไปแล้ว จะมี
 ธรรมเนียมให้มาเรียกร้องค่าธรรมเนียมแก่คู่ความ ซึ่งมีความทุกข์
 คับแค้นคนจนนั้นทำอะไรหนักหนาอีกเล่า ยังทรงพระราชดำริอยู่ว่าจะ
 เพิ่มเติมเบี้ยหวัดแก่ลูกขุนตุลาการขุนศาลทั้งปวง ให้พอเลี้ยงชีวิตทำ
 ราชการสนองพระเดชพระคุณในที่ปรึกษาแลชำระความด้วยกรุณา
 แก่ราษฎรอย่างเที่ยง แล้วจะให้ลดหรือเลิกค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง
 เสียอีก แต่การพระราชดำริจะมีบุญดียังไปไม่ตลอด เพราะราชการ
 อื่น ๆ ที่จะต้องทรงจัดแจงก่อนนั้นก็มีมากนัก หามิชอบที่จะทรง
 พระราชดำริทริตรองปรึกษากับพระบรมวงศานุวงศ์แลเจ้ามูลละของรู้ดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ให้ตกลงกันไม่ จึงโปรดให้ใช้ยังยืนตามธรรมเนียมพระ
ราชกำหนดเก่าไปก่อน แล้วจึงจะทรงพระราชดำริผ่อนผันต่อภายหลัง
ให้ตกลงไปทั้งในกรุงนอกกรุง

หมายเหตุประกาศพระราชบัญญัติพระบรมราชโองการโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้ลงหนังสือพิมพ์ ณ วันศุกร์ เดือน ๔ ขึ้นค่ำ ๑
จุลศักราช ๑๒๑๓ ปีฉุน ตรีศก ฯ

พ.ศ. ๒๓๙๕

๔. ให้ข้าราชการลอกพระราชบัญญัติจากหอหลวง

(คัดจากหมายรับสั่งเดือน ๖ ปีชวด จัตุศก จุลศักราช ๑๒๑๔)

ด้วยพระศรีสุริยปริชา เสนาบดีศรีสาธกษัตริย์ รับพระบรมราช
โองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้แก่พระราช
บัญญัติประกาศข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ซึ่งมีพนักงานในกระบวน
แห่งเสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคสถลมารคนั้นได้แก่สำเร็จแล้ว
ให้กรมพระสุรัสวดีหมายประกาศข้าราชการทั้งปวงให้มาลอกพระราช-
บัญญัติในหอหลวงลงเส้นหมึกไว้ทุกคนจงได้ นานไปเบื้องหน้า ถ้า
ใครไม่รู้พระราชบัญญัติอันนี้ แลทำให้ผิดพระราชบัญญัติประการใด ๆ
แล้ว จะแก้ตัวว่าไม่รู้นั้นไม่ได้เลยเป็นอันยากทีเดียว จะลงพระราช-
อาญาเจ้าพนักงาน ซึ่งต้องเกณฑ์ในกระบวนแห่งนั้นโดยโทษานุโทษ
ตามรับสั่ง.

๕. ประกาศขนานนามพระพุทธรูปปฏิมากรประจำรัชกาล

(ณ วันพุธ เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ ปีชวด จุลศักราช ๑๒๑๔ พ.ศ. ๒๓๕๕)

ศรัทธุมมัสสุ อภิตถาลพระพุทธรักกราช ซโมยสหัสสังวัจระ
ไตรสทาสถูกบญจะนวุคสังวัจระบัตยบันกาล มุสิกะสังวัจระไพศา
มาศะกาลบักษ นวมักฤดีพุธวาระ ปรีเจทะกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล สมมติเทพยพงศ์
วงศ์จักรีราชวัตรีย์ วรดิยราชนิกรโคม จาตุรันตบรมมหาราชจักรพรรดิ
ราชสังกาส อุกโทสุชาติสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนาถ อภิศวรราช
รามรังกุล สุจริตมูลสุสาธิตอุกฤษฐวิบูลย บุรพาคุณย์กฤษคามินหาร
สุภาธิการรังสฤษดิ์ ธัญญะลักษณวิจิตรโสภาคสรพวงค์ มหาชนเท-
มangkประนต บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรพศุภผลอุดม บรมสุธุมล
บุรุษย์รัตนศึกษาพิพัฒน์สรพโกศล สุวิสุทธิวิมลศุภคิลสมาจารย์
เพชรญาณประภาไพโรจน์ อเนกโกฏิสารคุณวิบูลยสันดาน ทิพยเทพา
วตารไพศาลเกียรติคุณ อุดลยพิเศษสรพเพศวรานวัักษ์ เอกอรรค
มหาบุรุษสุทพุทธมหากวีศรีปฏิภาทิโกศล วิมลปรีชาสมาหาอุดมบัณฑิตย
สุนทรวิจิตรปฏิภาณ บริบูรณ์คุณสารสยามาภิโลก คิลกมหาบวิวาร
นายก อนันตมหันต์วรฤทธิเศสสรพพิเศษศิรินทร มหาชนนิกรสโมสร
สมมต ประสิทธิวรยศมโหคม บรมราชสมบิตี นพปฎลเศวตฉัตร
คิลัตร์ ศิริวัคไนปลัดกษณมหาบรมราชาภิเศกภิสิต สรรพศกพิศิตไชย
สกลมไทยสวริยมหาสวามินทร มหเศรษฐินทรมหารามาริชาชาวโรคม
บรมนาถชาติอาชาวไศย พุทธาภิไศรวรรัตนสรวารักษ์ อุกฤษฐศักดิ์
อรรคณเรศราชิบดี เมศทากรุณาสีชลหฤทัย อนนปโมยบุญการ สกล
ไพศาลมหารัษฎาธิเบนทร ปรมเณรธรรมิกมหาราธิราช บรมนาถ
บพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริว่า พระบาทสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช
ได้เสวยสิริราชสมบัติดำรงแผ่นดินมา มีพระเดชพระคุณแก่สมณ-
พราหมณาจารย์อาณาประชาราษฎรทั้งหลายเป็นอันมาก ให้เป็นบรม
ธรรมิกราชาธิราชเป็นปฐมในพระบรมราชวงศ์อันนี้

แม้ถึงพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถแล้ว ก็ควรจะกล่าว
ว่าเป็นปฐมในพระบรมราชวงศ์เหมือนกัน เพราะว่าเมื่อครั้งพระ
บาทสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช เสด็จมาสถาปนาจัดการพระมหา
นครและพระบรมราชวงศ์อันนี้ให้ประดิษฐานดำรงมา พระบาท
สมเด็จพระบรมชนกนาถ ก็เป็นพระบรมราชโอรสผู้ใหญ่แล้ว จึงได้
เสด็จช่วยจัดการสถาปนากรุงเทพฯ พระมหานคร อมรวิเศษโกสินทรา
มหินทราอยุธยา มหาคิลกภพพรตนาธาธิบดีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศ
มหาสถาน และพระบรมราชวงศ์นี้พร้อมกันด้วย เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
พระบรมอัยกาธิราชได้เสวยสิริราชสมบัติ ทรงพระราชแล้ว ก็ได้ทรง
สถาปนาให้เป็นกรมพระราชวังบวร แล้วได้มอบสิริราชสมบัติพระ
ราชทานให้แก่ยังมีพระชนม์อยู่ เพราะฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระบรม
เชษฐาธิราชซึ่งเสด็จสวรรคตได้ถวายพระเพลิงไหม้แล้ว ทรงพระราช
ดำริเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช และพระบาทสมเด็จพระ
พระบรมชนกนาถ เป็นต้น เป็นใหญ่ในพระบรมราชวงศ์อันนี้ จึงได้
ทรงสถาปนาพระมหาปฐมมรดกของพระองค์ทั้งสอง แลได้ทรงขนาน
พระนามพระพุทธรูปมีองค์หนึ่งว่า พระพุทธรูปยอกฟ้าจุฬาโลก องค์
หนึ่งว่า พระพุทธรูปเลิศล้ำภักดิ์ ให้ประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัด
พระศรีรัตนศาสดาราม เป็นที่เคารพสักการบูชาแก่พระบรมราชวงศา
นวงศ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อการพระราชพิธีถือน้ำพระ
พิพัฒน์สัตยาภิเษก ๒ ครั้ง เสมอไป แล้วไปรบกเกล้าฯ ให้ประกาศ

พระบรมราชวงศานุวงศ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมมหาราชเจ้าแห่งสยามประเทศ
 อาณาประชาราษฎรทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า พระพุทธปฏิมาองค์หนึ่งซึ่ง
 ถวายพระนามว่าพระพุทธยอกฟ้าจุฬาโลกนัยนี้ ทรงพระราชอุทิศถวาย
 ในพระบาทสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชจักรพทรวิลาสอดิพัตร พระองค์
 หนึ่ง ซึ่งถวายพระนามว่าพุทธเลิศหล้านภาลัยนัยนี้ ทรงพระราชอุทิศ
 ถวายในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถบรมมหาราชอดิพัตร ให้รับ
 หมายใช้ชื่อแผ่นดินโดยพระนาม แห่งพระมหากษัตริย์ปฏิมาทั้ง ๒ พระ
 องค์นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นด้วยว่าชอบ
 อยู่แล้ว เพราะว่าพระบาทสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช และพระบาท
 สมเด็จพระบรมชนกนาถนัยนี้ ได้เสวยสิริราชสมบัติเป็นปฐมในพระ
 บรมราชวงศ์เหมือนพระเจ้าอยู่ทองซึ่งได้มาสถาปนากรุงเทพมหานคร
 ศรีอยุธยา ซึ่งเป็นโบราณราชธานีนัยนั้น ก็ได้ชื่อว่าเป็นปฐมใน
 พระราชวงศ์ทั้งปวงในกรุงเก่า พระเจ้าแผ่นดินในภายหลังกรุงเก่า
 ก็ถึงพระเชษฐภคินีพระเจ้าอยู่ทองรามธิบดีว่า ได้ทรงสถาปนา
 พระมหานครและราชวงศ์ให้ดำรงมาก่อนกว่าพระเจ้าแผ่นดินอื่นๆ จึง
 ได้ทรงสร้างพระปฏิมากรพระองค์หนึ่ง ชานพระนามว่า พระเชษฐ
 บิดร ทรงพระราชอุทิศถวายพระเจ้าอยู่ทองรามธิบดี ให้เป็นที่เคารพ
 สักการบูชาแห่งพระเจ้าแผ่นดิน แลข้าราชการทั้งปวงสืบๆ มา ครั้น
 ภายหลังมีพระเจ้าแผ่นดินได้เสวยสิริราชสมบัติสืบมา ก็มีพระนาม
 ต่างๆ กัน เป็นที่อ้างในพระราชพงศาวดาร แต่ในกรุงเทพฯ มหา
 นครนี้ พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเสด็จสวรรคตล่วงไป มีพระนามปรากฏอยู่
 แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอกฟ้าจุฬาโลก และพระบาทสมเด็จพระ
 พุทธเลิศหล้านภาลัย ๒ พระองค์ เท่านั้น ก็ได้คงรับหมายใช้ชื่อ
 แผ่นดินอยู่อย่างเดิมนี้ชอบอยู่แล้ว แต่พระบาทสมเด็จพระบรม

เชษฐาธิราชเจ้า ซึ่งเสด็จสวรรคต ได้ถวายพระเพลิงไหม้แล้วนั้น
 ได้เป็นพระราชโอรสผู้ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ยังไม่ ได้เสด็จเสวยสิริ
 ราชสมบัตินั้นพระชนม์ได้ ๒๐ พรรษาเศษแล้ว ครั้นพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติอยู่ ๑๖ พรรษา
 ทรงพระประสูติ ไม่ช้าเสด็จสวรรคต พระบรมราชวงศ์และเจ้า
 ราชการทั้งปวงเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เป็นพระ
 ราชโอรสผู้ใหญ่ ได้สิทธิ์ขาดสำเร็จราชการมาช้านาน จึงได้เชิญเสด็จ
 เสวยสิริราชสมบัติต่อมา แลพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้า
 นั้น เมื่อได้เสวยสิริราชสมบัติพระชนม์ได้ ๓๗ พรรษา อยู่ในราช
 สมบัติ ๒๗ ปีเสด็จสวรรคต ยังมีพระนามวิเศษปรากฏพ้นจากสามัญ
 นามไม่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า
 ซึ่งจะออกพระนามพระเจ้าแผ่นดินอื่น ๆ นอกจากพระบาทสมเด็จพระ
 พระบรมอัยกาธิราช แลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถทั้ง ๒
 พระองค์นั้น ด้วยใช้อักษรพุทธนำหน้านั้นไม่สู้สมควร เพราะมิ ได้มี
 พระปฏิมาวิเศษเหมือนพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ แลมิได้เป็น
 ปฐมในพระบรมราชวงศ์นั้น เพราะฉะนั้นถึงแก่แผ่นดินพระบาท
 สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ซึ่งเสด็จสวรรคต ได้ถวายพระเพลิงไหม้
 แล้วแล้วไปนั้น ถ้าจะออกชื่อแผ่นดินก็ให้บทหมายใช้อักษรอื่น ๆ
 นำอักษรเกล้า คือคำว่า เจ้าอยู่หัว เหมือนอย่างพระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว แลยกย้าย
 ใช้อักษรอื่น ๆ นำหน้าอักษรเกล้าต่อไป บัดนี้มีพระบรมราชโองการ
 มาพระบัตินุเสด็จสั่งให้นำคำตั้งให้สถาปนา พระนาม พระบรมอัย
 ในพระบรมเชษฐาธิราชเจ้า ซึ่งเสด็จสวรรคต ได้ถวายพระเพลิง

ใหม่นี้ว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แทนสืบไปเมื่อหน้า
ถ้าพระวรวงศ์เธอสมเด็จพรหมณาจารย์ ข้าราชการหลวงพระบาท
อาณาจักรสยามราชวงศ์จะออกพระนามอย่างแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
พระบรมเชษฐาธิราชก็ให้เรียกว่า แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่ง
เกล้าเจ้าอยู่หัว

อนึ่ง พระพุทธปฏิมากรฉลองพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระ
พระบรมเชษฐาธิราชเจ้านั้น มีพระนามว่าพระพุทธรังสรรค์ อักษร
นั้นไม่สัมพันธ์กับอักษรพระนามพระพุทธนฤมิตร ซึ่งเป็นพระฉลอง
พระองค์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงมีพระบรม-
ราชโองการ มาหา พระ บัณฑิตสุร สิงหนาท คำสั่งให้ แปลง พระ นาม
พระพุทธรังสรรค์ว่า พระพุทธรังสรรค์ ให้อักษรสัมพันธ์กับ
พระนามพระพุทธนฤมิตร ซึ่งเป็นพระฉลองพระองค์ในพระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เหมือนอย่างพระพุทธปฏิมากรฉลอง
พระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น มีพระนาม
ว่าพระพุทธเชษฐาธิราช มีอักษรสัมพันธ์กับพระนามพระพุทธปฏิมากร
ฉลองพระองค์ ในสมเด็จพระบรมมหาอัยกาธิบดี ซึ่งมีพระนามว่า
พระพุทธจักรพรรดินีหรือจะออกชื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรม
เชษฐาธิราชเจ้า ว่าแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธรังสรรค์ ด้วย
พระนามแห่งพระพุทธปฏิมากรฉลองพระองค์นั้นก็งาม ด้วยอำนาจ
พระราชกุศลผลบุญกฐินที่ ในพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๓ พระองค์ ซึ่ง
เสด็จสวรรคตล่วงไปแล้วนั้น ขอความสวัสดีพิพัฒน์มงคลจงมีแก่
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแลพระอัครมเหสี พระวรวงศ์
เธอสมเด็จพรหมณาจารย์ ข้าราชการหลวงพระบาทฝ่ายหน้าฝ่ายใน
แลอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย อันอาศัยในพระราชอาณาเขตทั่ว
ขอบเขตสยามอาณาจักรนี้ เทอญ.

๖. ประกาศห้ามคัดกระบวนทางเสด็จ

(กักจากหมายรับสั่งเดือน ๘ ปีชวศ จุลศักราช ๑๒๑๔)

สุภมัสสัฏ สักราช ๑๒๑๔ ปีชวศ จัตวาศก เฐฐมาส กาลนักษัตร
 เทรศกฤดี จันทรवार ปรีเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระ
 ประเมนทรหมากฎ สมมติเทพยพงศ์ วงศาภิศวรภษัตริย์ วรขัตติยราช
 นิกรโคม จาคูรัตนบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศบรมขรรหมิกมหาราช
 ธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออก ณ
 พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมโหฬารวิมาน โภยสถานอุตราภิมุข พร้อม
 ด้วยพระราชวงศานุวงศ์เสนาภคยารามนศรียะวิชาติ ราชบัณฑิต
 ราชปโรหิตโหราจารย์เจ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยอันดับ จึงมีพระ
 บรมราชโองการมานพระบัณฑิตสุรสิงหนาท คำรัสเหนือเกล้าฯ
 เฉพาะพระศรีภูริปริชาเสนาบดีศรีวิสาธกษัตริย์ ให้แต่งพระราชบัญญัติ
 ประกาศข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ซึ่งมีพนักงานในกระบวนแห่
 เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคทางสถลมารคให้รู้จงทั่วกัน ว่าแต่
 นี้สืบไปเมื่อหน้า ถ้าเสด็จพระราชดำเนินไป ณ ที่ตำบลใด ให้เจ้าพนักงาน
 ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ในกระบวนแห่นั้นหน้าแห่งตั้งปวงระวีระไว้ให้
 กว้างขึ้น ถ้าเสด็จทางชลมารคห้ามอย่าให้เรือเจ้าท่ากรม แลยังไม่
 ภิรม แลเรือข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวัง แล
 พระบวรราชวัง แลเรือราษฎรทั้งหลายพายล่วงดัดคัดกระบวนแห่
 แลล่วงกระบวนเข้ามาได้เป็นอันขาดทีเดียว ถ้าเห็นเรือใด ๆ พายเข้า
 มาให้เจ้าพนักงานซึ่งอยู่ในกระบวนนั้นห้ามปราม ถ้าห้ามมิฟังให้ยิง
 ด้วยกระสุน ถ้ายังมีฟังให้หยุดเรือไว้ ถ้าเสด็จประทับอยู่ในพระอาราม
 หรือที่ใด ๆ ไกลจากเรือพระที่นั่งแลเรือในกระบวนแห่ทั้งปวง ประทับ

อยู่กับผิง ยังหาได้ออกกลอยลำไม่ ถ้ามีเรือโค ๆ พาเข้ามา ก็ให้
เจ้าพนักงานในกระบวนแห่เรียกเข้ามาหยุดเรือไว้ ใต้ถามว่าจะไปด้วย
ราชการอันใดหรือจะไปที่ไหน แล้วให้ถามกันต่อ ๆ ขึ้นไปในพวก
กระบวนแห่ ให้ได้ความว่าจนเวลาจะเสด็จพระราชดำเนินลงเรือ
พระที่นั่งแล้วหรือยังไม่จนเวลา ถ้าได้ความเป็นแน่ว่ากาลยังนานอยู่
จึงจะเสด็จพระราชดำเนิน ให้กันกว่าเครื่องศัสตราวุธเสียให้สิ้นเชิง
เมื่อรู้เป็นแน่ว่ามีไข้เรือคนร้ายแล้วจึงให้ปล่อยไป ถ้าเห็นว่ากาลจน
จะเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งแล้ว ให้เจ้าพนักงานกันกว่า
เครื่องศัสตราวุธใหญ่เล็กเสียก่อนแล้ว จึงบังคับให้เรือนั้นจอดแอบฝั่ง
ยังหยุดเสีย จนสิ้นกระบวนแห่แล้วจึงค่อยไป

ถ้าเสด็จพระราชดำเนินทางสถลมารค ให้เจ้าพนักงานใน
กระบวนแห่ระวังห้ามคนอย่าให้แปลกปลอมเข้าไปในกระบวนแห่ แล
เก็บลวงลักตักกระบวนแห่ไปไว้เป็นอันชาติที่เคียว ถ้าเสด็จประทับ
อยู่ในอารามหรือที่ใด ๆ ก็ให้ระวังห้ามปราม อย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดลวง
เข้าไปในล้อมวง ถ้าผู้ใดมีพียงจะขึ้นเข้าไปให้ไว้ก็ให้เจ้าพนักงานหยุด
ตัวไว้ ใต้ถามให้ได้ความว่าจะเข้าไปด้วยราชการสิ่งใด แล้วให้กันกว่า
เครื่องศัสตราวุธซึ่งจะพึงเห็นบนซ่อนเข้าไปได้นั้นเสียก่อน เมื่อรู้เป็น
แน่ว่ามีไข้พวกคนร้ายแล้วจึงปล่อยเข้าไป ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใด ๆ มี
ทำคามพระราชบัญญัตินี้ จะให้ลงพระราชอาญาเจ้าพนักงานโดยโทษา
นโทษ.

๗. ประกาศพระราชทานนามหม่อมเจ้า

(กักจากหมายรับสั่งเดือน ๔ ปีชวด จุลศักราช ๑๒๑๔)

ด้วยพระศรีภริยาเสนาบดีศรีสาธกษณ์ วัชรบรมราช
โองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามหม่อมเจ้าชายชาว ในกรมหมื่นนาคยา-
พิทักษ์ ว่าหม่อมเจ้าฉายฉันเจดิก หม่อมเจ้าชายคำในกรมหมื่นนาคยา-
พิทักษ์ ว่าหม่อมเจ้าประเสริฐศักดิ์ แล้วให้กรมวังหมายประกาศให้รู้
จงทั่วกัน ว่าแต่สืบไปเมื่อนั้น จะบอกหมายออกพระนามหม่อมเจ้า
ทั้ง ๒ องค์นั้น ก็ให้ออกพระนามว่า หม่อมเจ้าฉายฉันเจดิก หม่อม
เจ้าประเสริฐศักดิ์ จงทุกแห่ง.

ประกาศมาแต่ ณ วัน ๖ ๔ ค่ำ ปีชวด จัตวาศก จุลศักราช
๑๒๑๔

๘. ประกาศว่าด้วยสังฆทาน

(กักจากหมายรับสั่งเดือน ๔ ปีชวด จุลศักราช ๑๒๑๔)

ศิริสุภมัสสุ อภิเษกกาลพุทธศักราชโมยสหัสสังวัจฉระโคธ
สตาชฤกษณ์จุติสังวัจฉระ ปัตยบันกาลมฤกสังวัจฉระ อาสาธมาศ
ศุกรนักษันณียุจกฤตศักราช ปวิเจทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระ
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า
พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบรมบพิตร พระเจ้าอยู่หัวทั้งสามพระองค์
ซึ่งได้เสวยสิริราชสมบัติมาแต่ก่อนในกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร
มหินทราวุธยามหาธิลภพพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศ
มหาสถานนี้ ได้ทรงบริจาคราชทรัพย์ให้ทำโภชนทานถวาย

แก่พระภิกษุมีพระราชคณะเป็นประธานบางพระองค์ ได้ถวายในวัน
อุโบสถวันละ ๒๐ องค์ แลได้ทรงพระราชทานถวายด้วยมคธภาษาวา
“พุทธปุมุสส ภิกขุสงฺฆสฺส นียาเทม” สมมติว่าเป็นสังฆทานเสมอ
มิไ้ขาด เว้นไว้แต่วันในพระราชพิธีตรุษสารทแลวันเข้าพรรษาออก
พรรษา วันวิสาขบูชา วันสงกรานต์ แลวันซึ่งมีการพระราชกุศลอื่น
ต่างหาก จากพระราชกุศลโดยปรกติ เมื่อทรงพระราชทานโดยว่า
เป็นสังฆทานดังนี้ พระภิกษุซึ่งเป็นที่ ๒ รองพระราชคณะลงมาก็
ต้องอุปโลกนด้วยมคธภาษาวา “อัย ปจฺจภาโก มหาเถรสฺส ปาปฺพนคติ
อวเสสา ภาคา อมฺหากํ ปาปฺพนคติ” เป็นความลำบากแก่พระภิกษุ
ซึ่งเป็นผู้อุปโลกนนั้น อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่าการซึ่งถวายสังฆทาน
ดังนี้ ถ้าจะเทียบกับพระบาลีอรรถกถาฎีกาก็หาถูกต้องโดยสนิทไม่
เมื่อว่าที่แท้ก็เป็นปาฏิโกฏติกทานแต่อ้างว่าเป็นสังฆทานเท่านั้น จึง
มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาททำวิสัชนาให้นิมนต์
สมเด็จพระวันรัต สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระศรีวิสุทธิวงศ์มา
พร้อมกัน ๓ พระที่นั่งคฤหาสน์ในพระบรมมหาราชวัง มีพระบรม
ราชโองการคำวิสัชนาพระกระแสพระราชดำริให้ฟัง แล้วนิมนต์ให้
สมเด็จพระวันรัต สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระศรีวิสุทธิวงศ์
ลงไปเฝ้าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ศรี
สุคตขัตติยวงศ์ กราบทูลโดยกระแสพระราชดำริทั้งปวงนั้นให้ทรงทราบ
เมื่อปรึกษาเห็นพร้อมกันว่าซึ่งกระแสพระราชดำรินั้นชอบแล้ว จะได้
ทรงบัญชาพระราชทรัพย์ออกบำเพ็ญพระราชกุศลในวันปรกติแลวัน
อุโบสถด้วยโภชนาทานสืบไปในปีเบื้องหน้า

จึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
สมเด็จพระวันรัต สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระศรีวิสุทธิวงศ์

พร้อมกันเห็นว่า ซึ่งข้อพระราชดำริทั้งปวงนั้นชอบแล้ว ต้องตามพระ
 บาลีอรรถถา ด้วยสังฆทานที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในทักษิณ
 วิภังกุศรมี ๘ ประการ และมีเขตบาททานส่วนพระราชกุศลนั้นก็
 สังฆคทาทักษิณาทิ ๖ ที่จำแนกในพระบาลีว่า “เอตุกเก เม ภิกขุ
 ภิกขุสงฺฆโต อุตฺติสฺสธาคิ ทานํ เทติ” ดังนี้ ในพระวินัยเล่าก็สม
 กับพุทธธานุญชาว่า “อนุชามมิ ภิกขเว สัมภคฺคิ วสฺส ปาฏิปทิก”
 ดังนี้ ถ้าพระอรรถถาก็ก็น่าจะว่า “ธมฺมธมฺม หิ ราชมฺหามกุตฺตสฺส วา
 เกเห อติปณฺธิตานิ อฏฺฐํ อุตฺตเสภคฺคานิ นิจุจํ ทิยฺหุติ ตานิ เอก
 วาริกคฺคานิ กถฺวา ภิกขุ วิสฺสุ จิตฺตํ ปรีภุชฺชนติ” อนึ่งกัมภีร์
 ที่โบราณจารย์รจนาไว้อย่างธรรมบทแลมทางก็เป็นต้น ก็มีนิทาน
 ว่านางศวิมาได้ถวายอัฐฐภักแก่ภิกษุสงฆ์วันละ ๘ องค์ ภักฐุเทศ
 ภิกษุสำแดงภิกษุให้ไปแต่สงฆ์รับอัฐฐภักในเรือนนางศวิมานั้นทุกวัน
 แลมีนิทานว่า พระเจ้าอโศกมหาราช แม้เมื่อทรงเสื่อมใสในนิโครธ
 สามเณรนั้น ก็ให้ทรงถวายอัฐฐภักก่อน ด้วยคำที่มาในกัมภีร์ต่างๆ
 เห็นถูกต้องกับด้วยพระราชดำริ ซึ่งทรงปฏิบัติครั้งนั้นเป็นธรรมานุ
 ธรรมปฏิบัติบูชา ต้องตามพระพุทธประสงค์ เป็นอุกโถวิสสุตวิภัง
 อปริมาณคุณวิมลผลอย่างอุกฤษฏ์ สมควรจะเป็นกัลยาณวัตรสืบไป
 โดยราชประเพณี ควรที่พระราชอาณาเขตแดนทั้งปวงทุกพระองค์
 ในอารามหลวง จะคิดฉลองพระเดชพระคุณ รัชชาพระราชศรัทธา
 ให้เจริญพระราชกุศลโดยสม่ำเสมอปฏิบัติ แล้วจึงได้รู้กำหนดพระราช
 ประสงค์ว่า ทั้งแต่ในไปพระบรมมหาราชวังจะทรงกฐอัฐฐภักไว้
 เป็นสังฆทานวันละ ๘ ส่วน เป็นปลูกทานวันละ ๒ ส่วนทุก ๆ วัน
 เป็นปรกต ในวันอุโบสถเดือนละ ๔ ครั้ง จะทรงถวายอุโปสถภัก
 เพิ่มขึ้นอีก ๑๐ ส่วน เป็นนิพัทธพระราชกุศลเสมอไปมิได้ขาด เว้น

ไว้แก่พระวราชพิธีตรุษสารท สงกรานต์ วิสาขบูชา เข้าพรรษา
ออกพรรษา ถวายไถ่มี ถวายไถ่มี แล้ววันนักขัตฤกษ์อื่น ๆ ซึ่ง
มีการ พระราชกุศลพิเศษแปลกไป กับคราวเมื่อพระราช ธุระมีประการ
ใด ๆ บ้าง ซึ่งจะมีได้เป็นช่องแก่การบำเพ็ญพระราชกุศลอันนี้ ให้
พระราชาคณะ พระครูในวัดเดิม วัดขึ้นทุกพระอารามหลวง จึงได้รู้ว่า
อภัยภูฏานซึ่งทรงพระราชอุทิศถวายนั้นแก่พระสงฆ์ในวัดเดิมวัด
ขึ้น ที่มีพระราชาคณะ พระครูอยู่ครอบครองทุกพระอารามหลวง ๕๔
พระอารามในเขตกรุงเทพฯ มหานครนี้ และทรงถวายบำเพ็ญอุทิศกุศล
เฉพาะพระราชาคณะ พระครูผู้ใหญ่ซึ่งมีกำหนด ๘๔ องค์ด้วย แต่ใน
พระอารามใดมีพระราชาคณะหรือพระครูแต่องค์เดียว เว้น ๘๓ วัน
สังฆภัตตาหารหนึ่งนิมนต์พระสงฆ์ในอารามนั้น ๘ รูปมารับ กับให้
มีพระราชาคณะ ๑ รูปานุกรม ๑ เป็นประธานนำมาด้วย ถ้ามี
พระราชาคณะ ๒ องค์เว้น ๘๒ วันสังฆภัตตาหารจะถึง ๒ เหว นิมนต์
พระสงฆ์ในพระอารามนั้น จักแจ้งกันแจ้งว่าแล้วมารับวันละ ๑๐ องค์ ๆ
ถ้าพระราชาคณะมี ๓ องค์ ๔ องค์ ๕ องค์ สังฆภัตตาหารก็ถึงมากวัน
ขึ้นไปเป็น ๓ เหว ๔ เหว ๕ เหว ให้พระสงฆ์จักแจ้งกันอย่างก่อน
มารับวันละ ๑๐ ๆ ตามพระราชาคณะที่มีมากน้อยให้เป็นนิจไปดังนี้
ตามวันแปดกั เมื่อพระอารามใดต้องวันอุโบสถวันใดวันหนึ่ง ก็ให้
พระสงฆ์ในอารามนั้น ๆ จักแจ้งเพิ่มขึ้นอีก ๑๐ องค์ ผสมกับเดิม ๑๐
เป็น ๒๐ องค์ มารับไปสวดอุทิศด้วย แต่พระสงฆ์ในอารามหลวง
ทั้งปวงซึ่งจะได้อาหารบิณฑบาตทานส่วน พระราชพิธีพุทธกุศลนั้น
จึงได้ประชุมสงฆ์ในพัทธสีมาแล้ว ปรีชาขอพระภิกษุผู้สามารถ
พร้อมองค์ ๕ ประการ ก็มิได้ลุล่วงจากแก้จนหากติ ๑ โทสะกติ ๑
ภยาภิกติ ๑ โมหากติ ๑ กับมีปรีชาญาณรอบรู้ว่าดำรงแล้วแลมิได้

สำแดง ๑ จักแจ้งผลก่เปลี่ยนพระสงฆ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งควรจะเข้าไป
รับส่วนโภชนาทานในพระราชฐานนั้น แล้วจึงสวดสมณภิภักตฺตเทศกะ
ให้สำเร็จ ถวายญัตติกิฏยกรรมวาจา โดยบรมพุทธานุญาตในท้ายเสนา-
สนชั้นนี้ ว่ากันนี้ "สุณาตุ เม ภนฺเต สโฆ ยถิ สัมมุตฺต ปฏฺทกฺกฉิ
สโฆ อิกฺขณฺณามิ ภิกฺขุ ภคฺคฺตฺตฺเตสํ สมนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
สุณาตุ เม ภนฺเต สโฆ อิกฺขณฺณามิ ภิกฺขุ สมนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
ยสฺมโต มตฺติ อิกฺขณฺณามสฺส ภิกฺขุโน ภคฺคฺตฺตฺเตสโก มตฺติ สัมมุตฺต
กสฺมา กุณฺเห เอวเมตํ ชารยามี" ภิกษุองค์นี้จะให้เป็นพนักงาน
สำหรับจักแจ้งสงฆ์ภัก ให้ถึงแก่ภิกษุในอารามตามลำดับพรรษาแล
วิฎีกาที่จะพึงผลก่เปลี่ยนไปโดยวินัยนิยมนั้น ๆ สอนพระครูพระคุณ
รักษาพระราชศรัทธาให้เจริญพระราชกุศลตามพระราชดำริทุกพระอา-
ราม ตามข้อวินัยกติกาสั่งประกาศมานี้ เทอญ ฯ

๘. ประกาศให้ใช้ในคำว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ

(ณ วันที่ ๓ ๕ ๑๐ คำ บัชวณ จักรวาล ศักราช ๑๒๑๔)

ด้วยพระศรีวิสุทธิราช เสนาบดีศรีเสนาบดี รับพระบรมราช
โองการใส่เกล้า ฯ สั่งว่า เจ้าเป็นกรมแต่ผู้ที่มีใจเจ้า เป็นขุนนาง
ตำแหน่งใหญ่ผู้น้อยใด ๆ เมื่อพระวรวงศ์เธอเจ้าราชกรมฝ่าย
ทหารพลเรือนกรมฝ่ายหน้าฝ่ายในจะกราบบังคมทูลพระกรุณา ฯ หรือ
พுகจาออกหรือออกพระนามประการใด ๆ ก็ให้รู้พระราชบัญญัติไว้
ก็ถือว่า พระเจ้าอยู่หัว ว่างหลวง ว่างหน้าสองพระองค์ ให้ออกพระนามว่า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่างหน้าก่อน อย่าให้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าเจ้าเป็นกรม
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่างหน้าก่อน อย่าให้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าเป็น

กรมพระก็ให้ว่ากรมพระ อย่าให้ว่าพระเปล่า เหมือนอย่างพระเจ้า
อยู่หัวทั้งสองพระองค์กับกัน ถ้าจะออกพระนามก็ให้ว่า พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าที่เป็นกรมสมเด็จพระนั้น เหมือนอย่างกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโน
รส กรมสมเด็จพระเทชาทิศร์ แลกรมสมเด็จพระอื่น ๆ กรมพระนั้น
เหมือนอย่างกรมพระรามอินทรี กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ แลกรม
พระอื่นๆ ฝ่ายพระราชกณะที่ทรงพระกรุณาโปรดฯ ทั้งให้เป็นสมเด็จ
นั้น เหมือนอย่างสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระพุทธาจารย์
แลสมเด็จอื่นๆ นั้นมีแต่สมเด็จเปล่า ให้ออกพระนามพูดจาว่ากล่าว
ตามพระราชบัญญัติ

ถ้าจะใช้อย่างอื่นแล้ว เจ้ากับขุนนางพังกู้ก็เป็นเหมือนกันไป
กรมสมเด็จพระเทชาทิศร์ ถ้าจะออกพระนามว่าสมเด็จเปล่า ก็
เหมือนสมเด็จพระอริยวงศ์แดงก็อื่นๆ ไป กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์
แลกรมพระอื่นๆ ถ้าจะไม่ว่ากรมหน้าเข้าก่อนแล้ว จะว่าพระเปล่า
ก็จะเหมือนพระพิพิธเศษ แลพระอื่นๆ ไป เพราะฉะนั้น ให้คงใช้
ตามพระราชบัญญัตินี้จึงได้ตามรับสั่ง.

๑๐. ประกาศเรื่องเดรจน^๔แห่งผู้ขอ^๔แล้วหนีไป
และห้ามไม่ให้ชาวกลุบลครอายุ^๔พ้น ๒๕ ถึง ๗๐
เป็นเดรเป็นเดร

(ณ วัน เดือน ๑๑ ปีชวภ จ.ศ. ๑๒๔๔)

กฎประกาศแก่ พระราชาคณะ พระครู ฐานานุกรม เปรี๊ยะ
อนุจร ทุกๆ พระอารามหลวง แลวัดขึ้นทั้งคณะกลาง คณะเหนือ
คณะใต้ ในแขวงจังหวัดกรุง แลหัวเมืองอื่นๆ ได้ฝ่ายเหนือทั้งปวงจงทั่ว

ด้วยมีรับสั่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิต-
ชิโนรส ศรีสุภะภักตยวงศ์ สั่งว่า ณ วันพุธ เดือน ๑๑ ขึ้น ๔ ค่ำ มีชวง
จักวาศก พระบาทสมเด็จพระบรมชนาถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ผู้ทรงพระคุณธรรมอนันต์คุณวิบุลยปรีชาอนันต์มหาประเสริฐ
เสด็จออก ณ พระที่นั่งสุทไธสมหาปราสาท ทรงพระราชปรารภเหตุอัน
พระยาศรีสุริยวงศ์กราบทูลพระกรุณาว่า เสด็จขึ้นบวชอยู่ ณ วัดทองเพลง
แห่งเอาผู้มีชื่อแล้วหนีไป ยังเอาตัวมิได้ จึงมีพระบรมราชโองการ
มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทคำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ทุกวันนี้คนพาล
อายุเกินอุปสมบทหลักหลบเข้าบวชเป็นเถร เป็นเณร อาศัยวัดทำการ
ทุจริตขายบิณฑัง ๆ มีเป็นอันมาก แต่ที่กุลบุตรจะบวชเป็นสามเณร
ตั้งแต่อายุยังอยู่ในทวารกมฺมิไปจนถึงอายุได้ ๒๑ ปี ควรที่จะอุปสมบท
บวชเป็นภิกษุ แม้มีความชักชวนด้วยเหตุอันใดอันหนึ่ง มิได้อุปสมบท
ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นสามเณรไปอีก ๓ ปี จนถึงอายุ
ได้ ๒๔ ปี ถ้าพ้นไปกว่านั้นไม่อุปสมบทก็ให้สึกเสีย เป็นเหตุหวั่น
ได้รับราชการแผ่นดิน ห้ามอย่าให้บวชเป็นเถรเป็นเณรสืบไปอีกกว่า
นั้น อนึ่ง ถ้าภิกษุชราอายุถึง ๗๐ ปีแล้ว จะปฏิบัติในสมณธรรมมิได้
จะประจวบออกบวชเป็นเถร เป็นเณร ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้
บวช มิได้ห้าม แม้เหตุหวั่นชราอายุล่วงถึง ๗๐ ปีแล้ว จะหากินเลี้ยง
ชีวิตในพรวาสนั้นชักสน จะบวชเป็นเถรเป็นเณรพอได้มีคทาบาตร
เลี้ยงชีวิตโดยง่าย ก็จะได้กับภิกษุชราอายุหวั่น ๒๔ ปี
ขึ้นไปจนถึง ๗๐ ปี มิให้บวชเป็นเถรเป็นเณรในระหว่างนั้นเป็นอัน
ขาดทีเดียว แม้แล้วพระราชบัญญัติครั้งนี้ อุบัติด้วยอาจารย์ผู้บวชให้
ก็จะมีโทษฝ่ายพุทธจักร ถ้ากุลบุตรผู้บวชก็จะมีโทษทั้งฝ่ายพุทธจักร
แลพระราชอาณาจักรทั้ง ๒ ฝ่าย เป็นมหันตโทษ ถ้าพระราชาคณะ

ฐานานุกรมเปรี๊ญ อนุจรทั้งปวงทุก ๆ พระอาราม แจ้งในพระราช-
กำหนดกฎประกาศนั้นแล้วก็จงกระทำตามพระราชบัญญัตินี้จึงทุกประการ

๑๑. ประกาศห้ามไม่ให้ใช้คำว่า ขอบเนื้อเจริญใจ

แลตักเนื้อต้องใจ ในคำกราบทูล

(คัดจากหมายรับสั่ง เดือนยี่ ปีชวศ จุลศักราช ๑๒๑๔)

ด้วยพระบรมมหาราชวัง ศิริวิสุทธิธรรมสาสน์โรประการ จางวางกรม-
พระธรรมการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ๆ สั่งว่า ตั้งแต่บัดนี้ไป เจ้าต่างกรมเจ้ายังมีใ้ตักตั้งกรม แลข้าราชการ
ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ฝ่ายหน้าฝ่ายในทั้งปวงจงรู้ทั่วกัน
ถ้าจะกราบทูลพระกรุณาด้วยข้อความสิ่งใด ๆ ก็ที่ ในคำควรจะว่า ๆ
ขอบเนื้อเจริญใจ แลตักเนื้อต้องใจ ที่เคยใช้มาแต่ก่อน ๆ นั้น อย่าได้
ว่าเลยเป็นอันขาดทีเดียว เพราะว่าไวยากรณ์นั้นเป็นคำหยาบ ไม่
ควรจะกราบทูลพระกรุณาหาได้ ให้มหากาฬ โกลาหล พระสัสดี
หมายบอกจงทั่วตามรับสั่ง.

๑๒. ประกาศเรื่องนามพระยาอิศราณภาพ

แลพระอัญญาภิบาล

(คัดจากหมายรับสั่ง เดือนยี่ ปีชวศ จุลศักราช ๑๒๑๔)

ด้วยพระศรีภูวปรีชา เสนาบดีศรีสาธักษณ์ รับพระบรมราช-
โองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ให้มีหมายประกาศ
ขึ้นไปในพระบวรราชวังว่า ชื่อพระยาอิศราณภาพนั้นแปลออกไม่ได้
ความ ถ้าจะแปลว่าความไม่เป็นอิสระหาถูกต้องไม่ ให้เติมอักษร นุ

เจ้าอักษรหนึ่ง ว่าพระยาอิศรานุภาพ แปลว่าผู้มีอำนาจทั่วพระอิศวร
หรือว่าผู้มีอำนาจแห่งพระอิศวร ทั้งนี้จะสมควร

อนึ่ง ชื่อพระัญญาภิบาลก็ไม่สมควร ด้วยความแปลว่าผู้ไม่
รักษารัวเปลือก หากสมกับตามความประสงค์ ไม่ให้แปลงเสียว่า
พระัญญาภิบาล แปลว่าผู้รักษารัวเปลือกโดยยิ่ง ถ้าไม่เชื่อ ก็ให้
ราชบัณฑิตในพระบรมราชวัง ไปถามพระราชาคณะเปรียญ นักปราชญ์
ผู้รู้เด็ก

อนึ่ง พระยาประเสริฐวิจารณ์ไม่ค่อยจะรู้ ให้เติมคำว่า
พระยาประเสริฐสาครวิจารณ์ อย่าให้ขาดคำตามรับสั่ง.

พ.ศ. ๒๓๙๖

๑๓. ประกาศเรื่องให้สักพระสงฆ์สามเณรที่สุบผืน

(ณ วันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีฉลู จ.ศ. ๑๒๑๕)

กฎประกาศแก่พระราชาคณะ พระครูฐานา พระเปรียญใน
คณะกลาง คณะเหนือ คณะใต้ทุก ๆ พระอารามหลวงจงทั่วด้วย ณ
วันเดือน ๕ แรม ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
เจ้าไปฉวาทพระธรรมเทศนา ที่ทำหนักสมเด็จพระนางเจ้า มีพระบรม-
ราชโองการดำรัสสั่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ให้มาทูลพระเจ้าบรม-
วงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ศรีสุคติขยวงศ์ ว่า
บัดนี้กฎหัดชักถึงพระสงฆ์วัดสามพระยาว่าสุบผืน โปรด ๆ จะให้พระ
ราชาคณะเจ้าอารามส่งตัวภิกษุที่สุบผืนแก่กรมพระธรรมการ ถ้าภิกษุ
สามเณรวัดใดสุบผืนเจ้าอารามส่งตัวมิได้ ให้การว่าหลบหลีกหนีหาย
ไป จะโปรด ๆ ให้บนกฎหัดชักถามเอาตัว ถ้าได้ตัวแล้วก็จะให้พระ
ราชาคณะในพระอารามนั้น เสียสินบนให้แก่กฎหัดผู้จับนั้น อนึ่ง ซึ่ง

บาปฐิสามะโนทรวซึ่งยังไม่ไต่ส่งนั้นให้เร่งส่งเสียในวันเดือน ๗ บัณดู
เบญจศก

จึงมีรับสั่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิ-
โนรส ศรีสุภะภักตยวงศ์ สั่งว่า ให้พระราชาคณะทั้งปวงผู้เป็นเจ้าอาราม
สังฆานุกรม สังฆาคณะให้ตรวจตราดูแลพระสงฆ์สามเณรในอาราม
ของตัว ถ้ามีสุบผืนกินกัญชากินสุราเล่นเบี้ย ก็อย่าให้จับได้ ให้ตัก
เสียทีเดียว อนึ่ง ห้ามอย่าให้คบหาภิกษุสามเณร ที่เที่ยวเตร่ลักเตร่หา
อารามไม่ แลภุทนต์อันใช้ญาติมาหลบนอนที่กุฏิ ทั้งแต่กินหนึ่งสอง
คืนขึ้นไปเป็นอันขาด ถ้าภิกษุสามเณรภุทนต์ที่กระทำผิดดังกล่าวมา
นั้นมาอาศัยหลบนอนอยู่ในกุฏิใด มีผู้ขัดขวางว่าอยู่กุฏินั้น ถ้าได้ตัวผู้นั้น
ไปไต่ถามได้ความจริงว่าอยู่กุฏินั้น ก็ให้เจ้าของกุฏินั้นเสียสินบนให้
แก่ภุทนต์ตามมากน้อย แม้นมีภิกษุสามเณรคนร้ายที่กระทำความผิด
ดังกล่าวมานี้ ถ้ามีในอารามใด ก็ให้ท่านผู้เป็นเจ้าอารามเอาโทษแก่
สังฆานุกรม เจ้าหมู่ เจ้าคณะของผู้กระทำความผิดโดยสมควรแก่โทษมากแ
น้อย ให้พระราชาคณะฐานา พระครูเจ้าอธิการผู้เป็นเจ้าอาราม จง
ตรวจตราทำรับว่ากล่าวกันให้ภุทนต์อย่าได้ประมาท จึงจะพ้นความผิด
ในพระราชาอาณาจักร

กฎประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ บัณดู เบญจศก

๑๔. ประกาศเรื่องเรียกกะบันปลา ว่าเขยเคย น้เคย

(ฉบับที่ ๑)

(คัดมาจากหมายรับสั่งเดือน ๖ บัณดู เบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕)

ด้วยหลวงสิทธิ์นายเวรมหากเด็ก รับพระบรมราชโองการใส่
เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า คำบุราณราชภูษาบ้าน

เรียกกันว่า กะบี น้ำปลา คำว่าราชการกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า น้ำเคียว่านบี พระราชดำริทรงเห็นว่า เรียกว่างานบีนั้น หาสถกกับของคิ บังเกิดในเยื่อเคียวไม่ แลงานบีนั้นชอบแต่จะเรียกว่าเยื่อเคียวจึงจะต้งกับ ของที่บังเกิดจึงจะควร แต่น้ำเคียวนี้ คำราชการเรียกว่าน้ำเคียวก็ควร ทัวเป็นของบังเกิดแต่เยื่อเคียว คำบารวดราชฎเรียกกันว่ากะบี น้ำปลา เห็นหาควรกับของที่บังเกิดไม่ ทั้งแต่ให้ไปภายนอก ให้ข้าราชการ พระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง แลเจ้าต่างกรมเจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม แลอาณาประชาราษฎรทั้งปวง ให้เรียกว่าเยื่อเคียว น้ำเคียว ตามพระ กระแสพระราชบัญญัติจึงจะควร

ให้กรมพระสัสดี มหาโกไทย กลาโหม กรมพระนครบาลหมาย ให้กราบทูลเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม ข้างหน้าข้างใน แลหมาย บอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน พระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง ให้หมายอำเภอบำวร้องแก่อาณาประชาราษฎรให้รู้จก ทัวกันตามรับสั่ง.

๑๔. ประกาศเรื่องเรียกกะบี น้ำปลาว่าเยื่อเคียว น้ำเคียว
(ฉบับที่ ๒)

(คัดมาจากหมายรับสั่งมีลุต บุญจศก ศักราช ๑๒๑๕)

ทูลหลวงนายสิทธิมหาดเล็ก รับบรมราชโองการได้เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ซึ่งมีหมายไปแต่ก่อนให้นายอำเภอบำวร้องอาณาประชาราษฎร แต่ในจังหวัดกรุงเทพฯ ให้เรียกกะบีว่าเยื่อเคียว ให้เรียกน้ำปลาว่าน้ำเคียว นายอำเภอบำวร้องราชฎ แต่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั่วกันไม่ ราชฎก็เรียกกะบีน้ำปลาเสมออยู่ตาม

คำบรูณเดิมคนที่เห็นพาลแอบอ้างว่าเป็นนายอำเภอเที่ยวร่วมแห่งซุ่มชู
ลงเอาเงินกับอาณาประชาราษฎร์ชุกชุมเป็นหลายราย ทั้งเห็นสืบไป
ภายหลัง ให้เอาเฉพาะราษฎรเรียกเก็บน้ำปลาตามคำบรูณแต่เดิม
แต่ราษฎรละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยกราบบังคมทูลพระกรุณานั้น
ให้ทราบทูลพระกรุณาว่า เยื่อเคย น้ำเคย ตามหมายประกาศมาครั้ง
ก่อน แลให้มหาดไทย กลาโหม กรมพระสัสดี หมายบอกให้นายอำเภอ
บ่าวร้องราษฎรให้รู้ทั่วกันตามรับสั่ง.

๑๖. ประกาศเรื่องนาม พระอินทราสา ขุนอินทโรดม

ด้วยเจ้านางราชรับสั่งพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทร-
ฤทธิ์ว่ามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่
ได้ตั้งกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย พระบรมมหาราชวัง พระบวรราช
วังทั้งเห็นสืบไปเมื่อหน้า ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาออกชื่อ พระ
อินทราสา ขุนอินทกุมมุนให้เรียกว่า พระอินทราสา เจ้าเมืองพนัสนิคม
ถึงขุนนางอื่น ๆ ชื่อพ้องก็อย่าให้เรียก พระอินทร จงทุกชื่อ แล
ขุนอินทกุมมุน ปลัดกรมอาสาใหม่ ให้เรียกว่า ขุนอินทโรดม ปลัดกรมอาสา
ใหม่ จึงจะถูกชื่อตามตำแหน่งนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม กรมพระสัสดี
หมายประกาศให้รู้ทั่วทั้งทุกหมู่ทุกกรม อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง.

๑๗. ประกาศนามพระที่นั่งสุทไธสวรรย์แลพระที่นั่งพุทไธสวรรย์
(แก้มาจากหมายรับสั่ง ณ วันที่ ๔๖ คำ บิดดู บุญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕)

ด้วยพระบรมมหาราช บัณฑิตวิสุทธศาสนวโรประการ จางวาง

กรมธรรมการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ที่เรียกกันมาแต่ก่อนนั้นหาถูกไม่ ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า พระที่นั่งสุทโธสวรรย์ แปลเป็นคำไทยว่า พระที่นั่งไอศวรรย์โถงไม่มีฝาบัง

อนึ่ง พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ในพระบรมราชวังนั้น ถ้าข้าราชการทูลละอองธุลีพระบาทในพระบรมมหาราชวัง จะกราบบังคมทูลพระกรุณาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะต้องออกนามพระที่นั่งนั้นแล้ว ให้กราบทูลว่าพระที่นั่งสุทโธสวรรย์ อย่าทูลว่าพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ ตั้งแต่บัดนี้ไป ให้เจ้าท่างกรม แลยังไม่ได้ตั้งกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนกรมฝ่ายหน้าฝ่ายใน ให้เรียกนามพระที่นั่งสุทธาสวรรย์นั้นว่า พระที่นั่งสุทโธสวรรย์ ให้เรียกนามพระที่นั่งพุทธมณฑลว่า พระที่นั่งพุทธโธสวรรย์ ตามรับสั่ง อย่ากราบทูลอย่างเรียกให้ผิดพระราชบัญญัตินี้ไป ถ้ากราบทูล ถ้าเรียกให้ผิดนามพระราชบัญญัติไปแล้ว จะมีโทษแก่ผู้นั้นหมายตามรับสั่ง.

๑๔. ประกาศให้เรียกชื่อ

พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ว่าพระที่นั่งสุทโธสวรรย์
พระที่นั่งพุทธาสวรรย์ให้เรียกว่าพระที่นั่งพุทธโธสวรรย์
(ณ วันพุธ เดือน ๖ แรม ๑๒ ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๕๖)

ด้วยพระธรรมการบดี ศรีวิสุทธิศาสนโรประการ จางวางกรมพระธรรมการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ที่เรียกกันมาแต่ก่อนนั้นหาถูกไม่ ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า พระที่นั่งสุทโธสวรรย์ แปลเป็นคำไทยว่า พระที่นั่งไอศวรรย์โถงไม่มีฝาบัง อนึ่ง พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ในพระบรม-

ราชวังนั้น ถ้าพระราชาคณะ พระครู ฐานา เปริยญ เจ้าอธิการ อันคับ
จะถวายพระพรในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะต้องออก
นามพระที่นั่งนั้นแล้ว ให้ถวายพระพรว่าพระที่นั่งพุทธไสสวรรคย์ อย่า
ถวายพระพรว่า พุทธาสวรรคย์ ดังแต่ไป ให้พระราชาคณะ พระครู
ฐานา เปริยญ อันคับ เรียกนามพระที่นั่งพุทธาสวรรคย์นั้นว่า พระ
ที่นั่งสุทโธสวรรคย์ ให้เรียกนามพระที่นั่งพุทธาสวรรคย์นั้นว่า พระที่นั่ง
พุทธไสสวรรคย์ตามรับสั่ง อย่าให้พระราชาคณะ พระครู ฐานา เปริยญ
อันคับ ถวายพระพรเรียกให้ผิดพระวาสนัญญุทนี้ไปได้เป็นอันขาด ถ้า
ถวายพระพรเรียกให้ผิดนามไปแล้ว จะมีโทษกับพระราชาคณะ ฐานา
นุกรม เปริยญ อันคับ ผู้นั้น หมายมา ณ วันพุธ เดือน ๖ แรม ๑๒
ค่ำ บิณฑุ เบญจศก

๑๕. ประกาศให้ทำบุญอุทิศพระสงฆ์สามเณร
ที่เป็นช่างทองและช่างอื่น ๆ ขนทุกเกล้า ๆ ถวาย
(ณ วันศุกร์ เดือน ๗ ขึ้น ๖ ค่ำ บิณฑุ จ.ศ. ๑๒๑๕)

ด้วยพระบรมมหารัชมังคลาภิเษกวิสุทธิศาสนวโรประการ จางวางกรม
พระบรมมหารัชมังคลาภิเษกวิสุทธิศาสนวโรประการ ใต้เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ๆ สั่งว่า พระสงฆ์ซึ่งเป็นพระราชาคณะ พระครู ฐานา เปริยญ
เจ้าอธิการ พระอนุจร และสามเณร เปริยญ อนุจรที่อยู่ในพระอาราม
หลวง แล้วกับข้างขึ้นกับพระอารามหลวงกรุงเทพ ฯ กับเมืองนคร
เขื่อนขันธ์ เมืองสมุทรปราการ เมืองสาครบุรี เมืองนครไชยศรี
เมืองปทุมธานี กรุงเก่า แลเมืองขึ้นแขวงกรุงเก่านี้แล้ว ก็เป็นเมืองใกล้
กรุงเทพ ฯ จะมีพระสงฆ์สามเณร ซึ่งเป็นช่างทำทองรูปพรรณต่าง ๆ
แลช่างเงิน ช่างหุงทอง ช่างตีเหล็ก เป็นนักเลงเล่นแร่แปรธาตุปรอท

โดยที่สุกมีเทากันน้ำร้อนนั้นก็มีอยู่มากนักแต่ใจจะทรงทราบ ให้พระ
 ครูทักษิณเถลิง พระครูอุครคณาวัช พระครูอมรวิไชย เจ้าคณะใหญ่
 วัดพระเชตุพน มีลิสิตประกาศไปทุกพระอารามในกรุงเทพมหานครและเมืองขึ้น
 ซึ่งมีรายชื่อในบาญชี พระราชาคณะ พระครู พระภิกษุ พระเปรียญ
 เจ้าอธิการ พระสงฆ์อนุจร สามเณรเปรียญ อนุจร ซึ่งเป็นช่างทำ
 ทองรูปพรรณต่าง ๆ แลเป็นช่างเงิน ช่างหุงทอง ช่างตีเหล็ก มีเตา
 สิบ ไม่มีเตาสิบ แลมีเตาสิบเล่มแหว่แปรรูปปรอท ทึมน้ำร้อน มา
 ส่งเจ้าพนักงานผู้รับสั่งจงดะเอียดกล่อ ให้จกวัดสาอายุ สังกักเจ้านาย
 กับว่าสักแล้วยังไม่ได้สักทั้งนายประกันผู้บอกตัวให้แน่อนจนทุกกรม
 กำหนดให้เอาบาญชีมายื่น พระอารามหลวงนั้นกำหนดเอามาส่งให้
 เสร็จแก่ในวันเดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ บิณฑุ เบญจศก วัดบางที่ขึ้นกับ
 พระอารามหลวง ส่งบาญชีให้เสร็จในวันเดือน ๗ แรม ๑๕ ค่ำ บิณฑุ
 เบญจศก แก่หัวเมืองนั้นให้ส่งบาญชีแล้วเสร็จที่สุดเพียง ๗ วันเดือน
 ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปุณณมาส บิณฑุ เบญจศก ให้จงได้ จะไ้ทำบาญชีรายชื่อ
 ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบใต้ฝ่าละอองธุลี พระที่นั่งทรงสร้างรูป
 พระปฏิมากรหรือพระเจดีย์เป็นเครื่องทองคำ และองค์ที่เป็นพระราชา
 ฤคต่าง ๆ เมื่อใด ก็จะได้มีนิมิตพระสงฆ์สามเณรที่เป็นช่างทองมา
 ช่วยทำฉลองพระเศพระคุณกับพวกช่างทองหลวง ให้แล้วโดยเร็วทัน
 พระราชประสงค์ เหมือนอย่างพระสงฆ์สามเณร ที่เป็นช่างเขียน ช่าง
 บัณฑิตเก่า แต่ก่อน ๆ มากก็เคยมีนิมิตมาช่วยช่างหลวง เขียน บั
 ฑิตอุโบสถ วิหาร แล้วมาเป็นหลายพระอารามหลวง จนบาญชีรายชื่อ
 ชื่อพระช่างก็ยังปรากฏมาแต่ทุกวันนี้ฉันใด พระสงฆ์สามเณรที่
 เป็นช่างทองนั้น ก็จะได้มีบาญชีรายชื่อกำกับไว้ และสังกัดเจ้านายให้
 แน่เอนไว้ในกรมพระธรรมการให้เหมือนกัน อนึ่ง หมายฉบับใหญ่ที่

จะว่าให้ละเขียนนั้น เจ้าพนักงานเรียงเสร็จแล้ว จะให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อใด จะโปรดเกล้าฯ ประการใด จึงจะได้อำนาจประกาศหมาย มาให้ทราบต่อครั้งหลัง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายมา ณ วันศุกร์ เดือน ๘ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก.

๒๐. ประกาศเตือนผู้ใช้อักษรผิด

ด้วยขุนสุวรรณอักษร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าใส่กระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งให้ประกาศว่าด้วยอักษร ๔ อักษร คือ ฤ ฎ ฎ ฎ นี้หาควรจะใส่ ห นำ แลจากบาทไม่ เมื่อถึงคำว่า ฤ ที่เขียนอุทวิกว่าโบราณว่า หฤ บ้าง ฤ บ้าง ก็ให้เขียนแต่ ฤ อย่างนี้ อย่าให้เขียน ห นำ แลใส่จากบาทเลย ด้วยตัว ห นั้น เฉพาะน้ำใต้แต่ตัวอักษรต่ำ เหมือนอย่าง หมู หัน แหวน อย่างนี้เป็นอักษรต่ำจึงเอา ห นำได้ อักษรต่ำนั้นคือ กตม ชชฌญ ทณณ หรณ พฟภม ยรลวพช แลจากบาทนั้นใช้ได้แต่อักษรกลางเหมือนอย่าง เก่ง เป่า จำ อย่างนี้ เป็นอักษรกลางจึงใส่จากบาทได้ อักษรกลางนั้นคือ กจ ฎค บปอ ทั้งแต่หีสืบไป ให้ราษฎรละของธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งจะมีธุระเขียนหนังสือเรื่องราวขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ว ก็ให้ศึกษาไต่ถาม เขียนให้ถูกต้องตามอักษรสูง อักษรกลาง อักษรต่ำ อย่าให้เขียนใส่จากบาทแลเอา ห นำ ผิด ๆ เข้ามาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเป็นอันขาดทีเดียว

พระราชบัญญัตินี้ตีพิมพ์แต่ ณ วันพุธ เดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕

๒๑. ประกาศว่าด้วยการสร้างวัด

(ถัดจากหมยารับสั่งเดือน ๘ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๑๕)

ด้วยพระยาบำเรอภักดิ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่า สืบว่า ทรงพระราชดำริว่า ทุกวันนี้พระสงฆ์ราชาคณะ และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ราษฎรไทยจีนที่มีศรัทธามาก มีศรัทธาอุทิศสร้างวัดวาอาราม ปฏิสังขรณ์ทำนุบำรุงซ่อมแซมพระอุโบสถพระวิหารการเปรียญหอไตรหอรบ่ง โดยประณีตให้งามดี ด้วยมีศรัทธามาก ทำตามใจรัก ดังที่ก็ทำซุ้มประตูซุ้มหน้าต่าง เป็นซุ้มจรนำแลคู่หามือซ้อฟ้าโบระกาไม้ก็มีบ้าง ดังวัดมีหอไตรหอรบ่งเป็นขอกปรางค์ยอดมณฑป แลพระอุโบสถวิหารการเปรียญทำเป็นซ้อฟ้าโบระกามีบ้าง หาสังเกตได้ว่าวัดหลวงวัดราษฎร์ไม่ ก็ตามใจเจ้าของที่มีศรัทธาเล็ก มิใช่จะห้ามปราม แต่ให้มาบอกแก่พระยาบำเรอภักดิ์สาสนาจารวางข้าพระเสีก่อน จะได้ให้ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบให้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ว่าพระราชาคณะองค์นั้นแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยคนนั้น ราษฎรไทยจีนคนนั้นๆ ที่มีศรัทธาสร้างวัดวาอารามจะโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพิ่มเติมของหลวงด้วยช่วยทำวัดให้แล้วเสร็จงามดี จะได้เป็นที่ไหว้ที่บูชากับอาณาประชาราษฎร และนานาประเทศนั้น ให้มหากไทย กลาโหม กรมพระสุรัสวดี หมามอบเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ไ้ถึงกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยแลราษฎรไทยจีนเจ็ดสาวแพให้รู้จึ่งหัว ว่าถ้าจะทำพระอุโบสถ พระวิหารการเปรียญหอไตร หอรบ่งแล้ว ก็ให้มาบอกกับพระยาบำเรอภักดิ์สาสนาเสีก่อนอย่าให้ขาดไ้ตามรับสั่ง

๒๒. ประกาศพระวราชบัญญัติฝ่ายพระบวรราชวัง

เรื่องเล่นเบี้ยในพระบวรราชวัง

(กักมาจากหมายรับสั่งเดือน ๘ อุตตราสาณ บัณลุ จุลศักราช ๑๒๑๕)

ด้วยพระยาเทพมณฑียร รับพระบวรราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่า พระวรวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้าอรุณกรามบังคมทูลพระกรุณาว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงสุกลลงไปพระบรมมหาราชวัง ออกไปพระเมรุพระศพสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี มอบลูกกุญแจค้ำหนักไว้กับข้าข้าหลวง แล้วให้ให้แห้วหลวงขึ้นเอาหมากพลูเสวยที่ค้ำหนัก แห้วลูกกุญแจไขประตูค้ำหนักออก แล้วเบ้คบ้านประตูหาออกไม่ แห้วจึงเดินไปคุรอบค้ำหนัก เห็นหน้าต่างเดดียงค้ำหนักบ้านเบ้คแหม้อยู่ แห้วจึงเบ้คบ้านหน้าต่างเข้าไปในค้ำหนัก เห็นประตูใส่กลอนไว้ แห้วจึงรู้ว่าผู้ร้ายเข้าในค้ำหนัก จึงเอาความไปทูลพระองค์เจ้าหญิงสุกลที่พระเมรุ พระองค์เจ้าหญิงสุกลกลับเข้าไปบรรทมอยู่ในพระบรมมหาราชวังคืนหนึ่ง ครั้นรุ่งขึ้นเวลาเย็น พระองค์เจ้าหญิงสุกลจึงได้กลับเข้ามาในพระบวรราชวัง ทราบสิ่งของ ไชลูกกุญแจกำปั่นกุญแจหีบออกดู ทองรูปพรรณหายไปหลายสิ่ง ก็คิดเป็นทองค้ำหนัก ๑๘ ทำสิ่งบาท กับข้อความเป็นหลายประการ ได้ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงเห็นว่าชะรอยจะเป็นคนนอกพระบวรราชวังเข้ามาคบหากันกับคนในพระบวรราชวังเป็นผู้ร้าย จึงคิดการเอาสิ่งของไปได้ดังนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาบวรวิักษ์ราชา พระพรหมสุรินทร์ พระพรหมธิบาล พระศรี

พิทักษ์ เป็นตุลาการชำระเอาตัวผู้ร้ายให้จงได้ ตุลาการพิจารณาได้
 ความว่า อภิปริกภรรยาณนุกอยู่นอกพระบวรราชวังเข้าไปคบหากันกับ
 หม่อมหุ่น หม่อมนวม ในพระบวรราชวัง ตั้งบ่อนไพ่บ่อนดั่วมาหลาย
 ครั้ง เสียหายสิ้นทรัพย์สินของจนเป็นหนี้ถึง อภิปริกกับหม่อมหุ่นหม่อม
 นวมคิดกันว่า พระองค์เจ้าหญิงสุกไม่อยู่ ลูกกุญแจประตูค้ำหน้าอยู่กับ
 ขำซ้ำหลวง ขำหาอยู่ไม่ ไปดูงานพระศพ อภิปริกกับหม่อมหุ่นหม่อม
 นวมจึงไปหาลูกกุญแจได้ริมที่นอนเพลลา ๕ โมงเช้า อภิปริกเอาลูกกุญแจ
 ไขประตูค้ำหน้า ให้หม่อมหุ่นหม่อมนวมเข้าไปในค้ำหน้า อภิปริกลั่น
 กุญแจประตูไว้ถึงแก่ แล้วเอาลูกกุญแจไว้ข้างที่นอนตามเดิม อภิปริก
 จึงมากอยกระวังคนข้างนอก หม่อมหุ่นหม่อมนวมจึงลั่นกลอนประตู
 ไว้ แล้วค้นหาลูกกุญแจหีบกำนัน ได้ลูกกุญแจกำนันในหีบหนัง จึง
 เอาลูกกุญแจไขได้ทรัพย์สินของทองรูปพรรณหลายสิ่งเป็นทองคำหนัก
 ๑๔ ตำลึงบาท หม่อมหุ่นหม่อมนวมเปิดหน้าต่างข้างเล็กลงออกมา
 แยกกลอนประตูนั้นใส่อยู่ หาได้ถอดไม่ หม่อมหุ่นหม่อมนวมพาทองรูป
 พรรณไปที่เรือนหม่อมหุ่น พอกวางแก้วมารคาหม่อมหุ่นเข้าไปเยี่ยม
 หม่อมหุ่นอยู่ทีนั้นด้วย หม่อมหุ่นกับหม่อมนวมจึงเอาทองรูปพรรณ
 ออกมาทักแบ่งเป็น ๔ ส่วน ให้อภิปริกส่วนหนึ่ง ทวงแก้วมารคาหม่อม
 หุ่นส่วนหนึ่ง ยังอีก ๒ ส่วนนั้นหม่อมหุ่นหม่อมนวมปันกันคนละส่วน
 ตุลาการให้ชำระเร่งเอาทองรูปพรรณซึ่งผู้ร้ายลักไปถวายพระวรวงศ์เธอ
 พระองค์เจ้าหญิงสุกแล้ว ตุลาการจึงนำเอาข้อความทั้งนั้นกราบบังคม
 ทูลพระกรุณาได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชดำรัสว่า ในพระ
 บวรราชวังนี้ แท้ก่อนหาผู้ใดบังคบว่ากล่าวรักษาพระบวรราชวังแต่

ขาดไม้ คนนอกพระราชวังเข้าไปอาศัยอยู่ในพระบวรราชวังก็มีอยู่มาก
ที่เป็นคนนักเลงทุจริตกัม เป็นข้าเจ้าบ้านนายพลบนหน้าเข้าไปอาศัยอยู่
ก็มีบ้าง คบหากันเข้ากับคนในพระบวรราชวังเล่นเพื่อน ทั้งบ่อนถั่ว
บ่อนแปกเก้ เล่นหวย การพนันต่าง ๆ จนสิ้นทรัพย์สิ้นสิน เกิดโจร
ผู้ร้ายมาช้านาน ครั้นเสด็จขึ้นพระบวรราชาภิเษกแล้ว ทั้งพระทัยอยู่
เป็นนิจที่จะทำนุบำรุงพระราชวงศานุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
จะให้ถาวรขึ้น สิ่งใดที่ชั่วมาแต่ก่อนมิให้ประพฤติก ให้ประพฤติกแต่
การที่สิ่งอันดี เป็นผลประโยชน์ต่อไปภายหน้า จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้ง
ท้าวสัทยาบุรุษเป็นผู้ใหญ่ว่าราชการในพระบวรราชวัง แล้วโปรดตั้ง
จำศาลาจำค้ำน ทนายเรือนโสดน พระราชทานยศลาภศักดิ์ให้ทั้งผู้ใหญ่
ผู้น้อยครบพนักงานอยู่แล้ว หวังพระทัยจะมีให้คนพาลภายนอกเข้ามา
คบหากันกับคนในพระบวรราชวังเป็นพาลกระทำความชั่วต่อไป แล
ท้าวสัทยาบุรุษกับจำศาลา จำค้ำน ทนายเรือนโสดนมีความประมาท
หาตรวจตราราชการในพระบวรราชวังให้รอบคอบไม่ แลให้อัปรักษ์
ไปคบหากันกับหม่อมหุ่นหม่อมนาม ทั้งบ่อนเล่นเบี้ยเสียกันลงจนถึง
เป็นโจรผู้ร้าย ให้เกอ้งไถ่ผ้าละของสุลี้พระบาททั้งนี้ โทษท้าวสัทยาบุรุษ
กับจำค้ำน ทนายเรือนโสดนมีความผิดอยู่ด้วยกันเป็นอันมาก ครั้นจะให้ลง
พระราชอาญาตามโทษานุโทษแล้ว ก็ทรงเห็นว่าท้าวสัทยาบุรุษทนาย
เรือนโสดนล่วงพระราชอาญาผิดแต่ครั้งเดียว จึงโปรดพระราชทานโทษ
ให้ภาคทัณฑ์ไว้ครั้งหนึ่งก่อน แต่หม่อมหุ่น หม่อมนาม คงแก้ อัปรักษ์
ซึ่งคบหากันเป็นผู้ร้ายนั้น จะให้ลงพระราชอาญาตามโทษานุโทษ

จึงมีพระบวรราชโองการคำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ทั้งแต่ ณ

วันอังคาร เดือน ๔ อุตสาสม ขึ้น ๒ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก สืบไปห้ามมิให้พระองค์เจ้าหม่อมเจ้า เจ้าจอม หม่อมพนักงาน ท้าวนาง จำโชนข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลข้าเจ้าบ่าวนายที่อยู่ในพระบวรราชวังคบหากันถึงบ่อนไป บ่อนแก้ว บ่อนกำกัก บ่อนเล่นแปดเก้า แหงหวยแลเล่นการพนันต่าง ๆ ซึ่งจะให้เสียทรัพย์สินเงินแก่กัน นอกจากสงกรานต์ ๔ วัน ตรุษจีน ๓ วัน เป็นอันขาดทีเดียว ให้ท้าวนาง จำโชน จำค่าน ทนายเรือนโชนซึ่งเป็นพนักงานรักษาพระบวรราชวัง หมั้นตรวจตราดูแลให้รอบคอบจงเป็นนิจ อย่าไ้มีความประมาท ถ้าผู้ใดมีพิงตามพระราชบัญญัติห้ามปราม ขึ้นคบหาชักชวนกันลักลอบถึงบ่อนเล่นไป เล่นแก้ว เล่นกำกัก เล่นแปดเก้า แหงหวยแลการพนันต่าง ๆ ไ้เสียทรัพย์สินเงินแก่กันต่อไป เจ้าพนักงาน จำโชน จำค่าน ทนายเรือนโชนจับได้ท่านผู้ใดก็ แลผู้อื่นจับได้ก็ มีผู้มาร้องฟ้องชำระเป็นสัจ ก็ให้ปรับไหมผู้ที่เป็่นนายบ่อนและเจ้าของที่คนละ ๑๐ ตำลึง ผู้ที่เล่นด้วยกันแต่เจ้าของค่านั้นคนละ ๕ ตำลึง แลทนายเรือนคนละ ๓ ตำลึง ให้แก่ผู้จับได้แลผู้มาร้องฟ้อง แล้วให้นำเอาข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบไ้ละของธุลีพระบาท จะไ้ไปร่เกิดลา ๆ ให้ลงพระราชอาญาแก่ผู้ทำผิดให้สาหัส ผู้ที่หาความผิดมิไ้จะมิไ้ไ้คุณแย่งอย่างกันต่อไป ถ้าแลมีผู้มาร้องฟ้องกล่าวว่าผู้ใดคบคิดกันถึงบ่อนขึ้นเล่นการพนันต่าง ๆ ท้าวศักยานุรักษ์จำทนายเรือนโชนซึ่งเป็นพนักงานไ้ว่ากล่าวเห็นกับหน้าบุคคลผู้นั้น บัดนี้ยังอ้างความเสีย มีไ้ให้นำความ ขึ้นกราบบังคมทูล พระกรุณาให้ ทรงทราบไ้ด้ฝ่าละ ของธุลีพระบาท ภายหลังมีผู้มาว่ากล่าวชำระเป็นสัจ จะลงโทษเจ้าพนักงานซึ่งบัดนี้ยังความเสียเสมอกับกับผู้กระทำความผิด

หนึ่ง มีพระราชบัญญัติห้ามมิให้คนภายนอกพระบวรราชวังเข้ามาคบหากันกับคนในพระบวรราชวัง ห้ามมิให้เจ้าจอมหม่อมพนักงานท้าวนางจ๋าโสดผู้ใหญ่ผู้น้อย แลข้าหลวงพระองค์เจ้าหม่อมเจ้าข้าทาสทั้งปวง ซึ่งอยู่ในพระบวรราชวังคบหากันนอกพระบวรราชวังแลบุตรภรรยาข้าทาสลูกหนี้หลบหนีเจ้าหนี้สามีนายเงินเข้ามาไว้หลบซ่อนค้างวันค้างคืน แอบแฝงกักการประทุษร้ายต่าง ๆ ให้เคืองไต่ผ้าละอองธุลีพระบาท ถ้าผู้ใดมีกระทำความพระราชบัญญัติห้ามปรามทั้งนี้ยังคบหากันนอกพระบวรราชวังเข้ามาไว้ในนอกวันค้างคืน จะเอาตัวเจ้าของเรือนผู้คบหาไว้ลงโทษโดยพระราชบัญญัติจงหนัก

หนึ่ง คนซึ่งอยู่ในบวรราชวังทุกวันนี้ คนเก่าคนใหม่ระคนกันอยู่ โดยมากหาทรงทราบว่าจะเป็นคนคิดชั่วประการใดไม่ ให้ท้าวสัถยานุรักษ์ เรียกเอาบัญชีจำนวนคนซึ่งอยู่ในตำแหน่งพระองค์เจ้าหม่อมเจ้า แลเรือนเจ้าจอม หม่อมพนักงาน ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย จงทุกเรือน แลให้ข้าหลวงผู้ใหญ่น้อยในพระตำหนักพระองค์เจ้าหม่อมเจ้า แลเจ้าจอม หม่อมพนักงานข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เจ้าของตำแหน่งเจ้าของเรือน ทำบัญชีญาติพี่น้องผู้คนข้าทาสเข้ามาอยู่ด้วย ผู้ซึ่งทำราชการในพระบวรราชวังจะเป็นตำแหน่งกักกัน เรือนหนึ่งก็คนมาียนกับท้าวสัถยานุรักษ์ให้สืบแจ้ง ท้าวสัถยานุรักษ์ ได้บัญชีเสร็จแล้ว ท้าวสัถยานุรักษ์ ได้ทูลทูลผู้คน ว่าผู้ใดที่นอกจากเจ้านายที่ยื่นบัญชีจะมาแอบแฝงอยู่สักก็คนจะไต่รู้ ถ้าเจ้านายไต่ยื่นบัญชีแล้วแลข้าทาสไต่ใช้สอยอยู่ในพระบวรราชวังนั้น เจ้านายให้ไปทำการนอกพระบวรราชวังก็ดี แลทาสจะส่งเงินไปก็ดี ให้เจ้านายหักบัญชีซึ่งยื่นไว้ตามเก็มนั้นลง ถ้าเจ้านายจะเอาข้าคนซึ่งอยู่นอกพระราชวัง แลช่วยทาสขึ้นใหม่ จะเอาเข้ามาไว้ใช้สอยใน พระบวรราชวังให้มากขึ้นไป กว่าแต่

ก่อน ก็ให้ไปบอกศาลาบอกบุญเพิ่มเติมขึ้นขึ้นตามจำนวนคน ซึ่งได้ใช้สอยประจำอยู่ในพระบวรราชวัง

อนึ่ง ผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งทำราชการอยู่ในพระบวรราชวังจะมีญาติพี่น้องแลเสมียนไพร่พลพวกอุปการะกันมาแต่ก่อนแต่อยู่นอกพระบวรราชวัง จะเข้าไปเยี่ยมเยียนสู่หาพยาบาลไข้เจ็บแก่กัน ควรจะก้างวันค้างคืนอยู่ทำหนักอยู่เรือนใดในพระบวรราชวัง ก็ให้ข้าหลวงผู้ใหญ่ในทำหนัก พระ องค์เจ้า หม่อมเจ้า แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเจ้าของเรือนไปแจ้งกับท้าวสัทยาบุรุษแลเจ้าศาลาให้รู้ก่อน จึงให้อยู่แรมวันแรมคืน เมื่อจะกลับไปจากพระบวรราชวัง ก็ให้ไปแจ้งกับท้าวสัทยาบุรุษ เจ้าศาลาให้รู้ด้วย

ให้กรมวังเขียน พระราชบัญญัติสั่งให้ ท้าวสัทยาบุรุษ ประกาศข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในให้รู้ทั่วกัน อย่าให้ผู้ใดกระทำความผิดจากพระราชบัญญัติห้ามปรามนี้เป็นอันขาดทีเดียว ถ้ามีพ้อง จับได้วันเป็นตัง ให้ลงโทษเป็นตะพุ่นเกี่ยวหว้าม้าตามพระราชบัญญัติ ๗ ให้ไว้ ณ วันอังคาร ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๔ อุตฺราศศก ปีฉลู เบญจศก.

๒๓. ประกาศให้พระสงฆ์บูชาพระแก้วมรกต

ในเดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ

(ณ วันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๕๖)

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระแก้วมรกต วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นของคู่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แล้วเป็นที่นับถือสักการบูชาแก่พระมหากษัตริราชเจ้าทุก ๆ พระองค์มา อนึ่ง ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังมีพระชนม์อยู่ ก็ให้ท้าวตีประกาศอยู่เนื่อง ๆ ว่า

พระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตองค์นี้ ถ้าเป็นพระสงฆ์เหมือนอย่าง
สามัญทุกวันนี้ ก็คงจะให้เป็นสมเด็จพะสังฆราชเป็นแท้ หนึ่ง
สมเด็จพะสังฆราช สมเด็จพะวันรัตแลพระราชาคณะผู้ใหญ่ทุก ๆ
รูปนั้น ครั้นถึงเทศกาลเข้าพรรษาแล้ว ก็ย่อมมีพระราชาคณะ
ฐานานุกรม เปரியง อนุจร ที่เป็นผู้น้อยมาทำสักการบูชาด้วยรูปเทียน
ดอกไม้ต่าง ๆ แด่พระแก้วมรกตนี้ ก็เป็นของวิเศษประเสริฐอยู่ในโลก
ครั้นถึงเทศกาลเข้าพรรษาก็ไม่มีพระราชาคณะ ฐานานุกรม เปரியง
อนุจร รูปใดรูปหนึ่งมาทำสักการเลย มีแต่พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์เดียวเท่านั้นได้เสด็จทรงสักการบูชา หนึ่ง เมื่อ
๓ วันเดือน ๘ แรมค่ำ ๑ อุตราสาสน์ เป็นวันเข้าพรรษา พระ
ราชาคณะ ฐานานุกรม เปரியง อนุจร ทุก ๆ พระอาราม ก็ยอมนำ
เอารูปเทียนดอกไม้ไปทำสักการบูชาพระพุทธรูปในพระอุโบสถทั่วทุก
ของท่านทุก ๆ พระอาราม แด่พระแก้วมรกตนี้ ไม่มีใครมาบูชาเลย
ถึง ๓ วัน ๘ แรม ๔ ค่ำนี้ อุตราสาสน์ นิมนต์พระราชาคณะ ฐานานุกรม
เปரியง อนุจร มา

ลิตพระครูทักษิณคณิศร พระครูอุครคณาภิรักษ์ พระครู
อมรวิไชย มาถึง สมเด็จพะราชาคณะ พระราชาคณะ ฐานานุกรม
เปரியง อนุจร ทั้งปวงจงทราบ

ด้วยมีรับสั่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิต
ชิโนรส ศรีสุภคชิตวงศ์ สั่งว่า ๓ วันเดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ อุตราสา
สน์แล้ว ให้สมเด็จพะราชาคณะ ฐานานุกรม เปரியง อนุจร
หารูปเทียนดอกไม้ต่าง ๆ เข้าไปนมัสการพระแก้วมรกตในวัดพระศรี
รัตนศาสดาราม อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ลิตมา ๓ วันเสาร์ เดือน ๘
แรม ๓ ค่ำ อุตราสาสน์ ด้วยสมเด็จพะจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย

ธิราช บรมนาถบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงทศทิศราชธรรม
 อเนกคุณวิบุลยปรีชาอันมหาประเสริฐ เสด็จออก ณ พระที่นั่ง
 อมรินทร์วินิจฉัยมโหฬารวิจิตรนิคมโดยสถานเอกอัครราชทูต
 บรมวงศานุวงศ์แลข้าราชการของรัสเซียพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ฝ่ายพลเรือนฝ่ายเบี่ยงบาทกงการมาศพร้อมมุลคามลาคับ มีพระบรม
 ราชโองการมาพระบัณฑูรสูงส่งทูลเกล้าฯ ถวายว่า ทรพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งเฉพาะพระเจ้าห้องยาเธอ กรมหมื่นกุณฑล
 บริวรักษ์ว่า ชื่อหลวงยุทธราชภูริที่เรียกมาแต่ก่อน ๆ นั้นหาชอบกลไม่
 พึงคู่เป็นที่ประหนึ่งกระทำทุกข์ให้แก่อาณาประชาราษฎร์ให้ได้ความ
 เกือกร้อน บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชื่อนานามใหม่ด้วย
 พระราชหฤทัยจะมีให้นักราษฎร์ผู้มีปัญญาวิชาความรู้ภาษามคธสันสกฤต
 ตรีภวจะเลือกคำหนังสือคนโบราณได้ เพราะชื่อนั้นไปใน
 เบื้องหน้า จึงได้เพิ่มชื่อนานามว่าหลวงบรรเทาทุทธราชภูริ หรือจะว่า
 แด่หลวงบรรเทาทุทธเท่านั้นก็พอจะฟังได้ ทั้งแก้เสียไปภายหลัง ถ้า
 แด่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยกรมใด ๆ จะกราบบังคมทูล
 พระกรุณา แลจะถึงที่หลวง ที่ขุน ที่หมื่น ทุทธราชภูริประการใด
 ก็อย่าให้ว่าแต่ทุทธราชภูริเท่านั้นเหมือนแต่ก่อน ให้กราบบังคมทูล
 พระกรุณาแลจะถึงที่ ให้เรียกว่าหลวงบรรเทาทุทธราชภูริตามพระราช
 บัญญัตินี้ ให้กรมวังหมายประกาศให้กรมมหาดไทย กรมกลาโหม
 กรมท่า กรมเสนาบดี แยกพระราชบัญญัตินี้ประกาศให้จงทั่วทุกหมวก
 ทุกกรมทั้งในกรุงนอกกรุง แลหัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา บัณฑิต
 ฝ่ายเหนือทั้งปวง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔

๔๕

๒๖. ประกาศว่าด้วยเรื่องฟ้องหาปราชิก

(กัณมาจากหมายรับสั่ง บัณลุ เบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕)

ด้วยพระยาบำเรอภักดิ์รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้มีหมายประกาศแก่พระสมณพราหมณาจารย์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทน้อย แลอาณาประชาราษฎรทั้งปวง ด้วยพระสงฆ์ทุกวันนี้ดูเหมือนจะไม่มีศรัทธาที่จะให้เป็นประโยชน์ชั่วนี้ชั่วหน้า บวชในพระศาสนาแล้วทั้งใจจะหาแต่ลาสิกขาการ แล้วกระทำอุลามกต่าง ๆ เป็นอันว่า ไปคบหาผู้หญิงพุกจากันในที่ลับ แลต่องก่อต่องจนถึงชำเรากันทั้งนี้ เห็นจะมีอยู่โดยมาก แต่หากว่าไม่มีผู้ใดจะฟ้องร้องว่ากล่าวเหมือนเรื่องอ้ายเสนไปคบหากันกับอีหนูไปมาหากัน จนถึงชำเรากันทั้งพระ แล้วมีกันไปฟ้องหาในกรมพระธรรมการ กรมพระธรรมการแลตุลาการชำระอ้ายเสนหาเป็นสัจไม่ ด้วยเห็นแก่อ้ายเสน ครั้นมาภายหลัง อ้ายเสนกับอีหนูกลับมาเป็นผัวเมียกันเข้า ครั้นเอาอีหนูมาถาม ถัดรับเป็นสัจ แต่ตัวอ้ายเสนนั้นหนีไป ยังไม่ได้ตัว แลพระสงฆ์อื่น ๆ ก็เห็นจะเป็นเหมือนอ้ายเสนจะมีอยู่มาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ว่า แค้นสืบไป ถ้าผู้ใดรู้เห็นว่าพระสงฆ์รูปใดวัดใดเป็นเช่นอ้ายเสนนี้แล้ว ให้เห็นแก่พระศาสนา อย่าได้มีคดียับอำพรางไว้ ให้มาฟ้องร้องว่ากล่าวในกรมพระธรรมการตามกระทรวง ถ้าแลกรมพระธรรมการเห็นแก่ฝ่ายจำเลยแลผิดเพี้ยนไปให้แน่ชัด ให้ทำเรื่องราวฎีกามาทูลเกล้า ฯ ถวายพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท จะได้โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าทูลละอองธุลีพระบาทคนหนึ่งคนใดชำระ ถ้าชำระได้ความเป็นสัจ ก็ทรงพระกรุณา

ไปรทพระราชทานรางวัลให้แก่ผู้ใดคนหนึ่งโดยสมควร ถ้าผู้ใดที่
บ้านใกล้เรือนเคียงแลเห็นแล้วก็มีบังอาจวางไว้ไม่มาฟ้องร้องว่ากล่าว
ก็ดี จะไปรทเกล้า ฯ ให้ปรับไหมผู้นั้น ถ้าถือศกกัน ๑๒๐๐ ไว้ลงไป
ให้จ่ายเข้าเคียน ๆ หนึ่ง ถ้าถือศกกัน ๔๐๐ ไว้จะให้ผู้นั้นเข้าเคียน
๒ เคียน หนึ่ง ถ้าผู้ใดเห็นเป็นใจแต่ช่วยชักสอพระให้ผู้หญิง ชักผู้หญิง
ให้พระ ถ้าชำระเป็นสัจ จะไปรทเกล้า ฯ ให้ปรับไหมผู้นั้นให้เป็นตะพุ่น
หญ้าช้าง ทั่วยศเสมอโทษปราชัย

๒๗. ประกาศเรื่องภิกษุสามเณรรักใคร่ผู้หญิง

จนถึงเป็นปราชัย ให้มาลูกะโทษ จะบอกโทษให้

(ณ วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ ปีเถาะ จ.ศ. ๑๒๑๕)

ด้วยพระธรรมการบถ ศีลวิสุทธิศาสนาวโรประการ จางวาง
กรมพระธรรมการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณา
ไปรทเกล้า ฯ ตั้งว่า พระราชาคณะ พระครู ฐานานุกรม เปரியุ
เจ้าอธิการ อุนจรร และสามเณรรูปใด ๆ ซึ่งรักใคร่ชอบใจสตรีภิกษุใด
ปรารถนาจะหาเที่ยวไว้เมื่อสัก ให้ผู้ใดคนหนึ่งเป็นสื่อไปพุกจากเที่ยวแตะ
โถมสตรีภิกษุนั้น แลให้หนังสือเพลงยาวกาพย์โคลง แลจดหมาย
ข้อความที่รักใคร่บอกไปถึงสตรีที่รักใคร่ปรารถนาจะต้องการไว้เป็น
ภรรยา แลได้พุกจากับสตรีในที่ลับที่แจ้ง ในการพุกเที่ยวทางซุกกัน
กับลใด ๆ จนถึงเป็นปราชัย แลได้พุกจากับสตรีให้รักใคร่เป็นชู้
กับพระสงฆ์สามเณรรูปใด ๆ แลชักสอนำชาวสารถย์คำพระสงฆ์
สามเณรรูปใดให้รักใคร่เป็นชู้กับสตรีคนใดคนหนึ่งก็ดี หรือรู้ว่า
พระสงฆ์สามเณรรูปใดเป็นชู้รักใคร่กับสตรีคนใด พุกกับสตรีในที่ลับ

ที่แจ้งจนถึงเป็นปราชัย ความอย่างกล่าวมาแล้วนี้ ก็ให้พระสงฆ์
สามเณรรูปนั้นมาให้การลู่โทษต่อกรมพระธรรมการแต่ในเดือน ๑๒
จนถึงเดือน ๔ ปีฉลู เบญจศก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะยกโทษ
โปรดพระราชทานให้กับผู้ที่มาลู่โทษนั้น อนึ่ง พระสงฆ์สามเณร
ซึ่งประพฤติดนารทุจริตอย่างกล่าวมานี้ ไม่มาลู่โทษ บอกความชั่ว
ลามกของตัวต่อกรมพระธรรมการแล้ว และมีบุรุษศรัศฐ์ผู้ใดคนหนึ่งมา
ให้การลู่โทษต่อพระธรรมการว่า พระสงฆ์สามเณรรูปนั้นพระอาราม
นั้นประพฤติดนารทุจริตอย่างกล่าวมานี้ พิจารณาเป็นสังฯ จะให้
มีโทษกับพระสงฆ์สามเณรรูปนั้นตามโทษานุโทษจงหนัก ให้พระครู
ทักษิณ พระครูอุคร พระครูอมรวิชัย เจ้าคณะใหญ่วัดพระเชตุพน
หมายประกาศไปให้รู้แจ้งทุก ๆ พระอารามในกรุงเทพฯ แลนอกกรุง
หัวเมืองซึ่งขึ้นกับกรุงเทพฯ อย่าให้ชักไต่ถามวันสัง

หมายมาฉ. วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก
กักราช ๑๒๑๕

๒๘. ประกาศห้ามไม่ให้เอาแสงไม้ไฟจากมาทำเป็นพะเจิง

ในพระอารามหลวง

(ณ วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีฉลู จ.ศ. ๑๒๑๕)

ด้วยพระยาประสิทธิศุภการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ
สั่งว่า ให้พระครูทักษิณ พระครูอุคร พระครูอมร ให้หมายประกาศ
ทุกพระอาราม ด้วยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
นั้น ทรงพระราชดำริทบทวนจากพระราชดำริสรว้างพระอารามหลวง
ทุก ๆ พระอาราม คุกหมกจกกองมอขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก

ครั้นมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ เสด็จพระราชดำเนินไปพระอารามโตก๊กี้ ใต้ทอดพระเนตรเห็นกฎวิหารที่พระสงฆ์อาศัยอยู่นั้นเป็นตึกว่าไม่งาม มักพอใจเอาแผ่นไม้ไผ่บ้างจากบ้าง มาทำเป็นพะเพิง ทำเป็นฝากระห้องบ้าง เป็นหลอนกบ้าง เป็นกันสาดบ้าง คุรุงวังไม่งาม อย่าให้มีเลย ก็เป็นวังพื้นวังไฟไม่งามบ้านงามเมือง แค้นสืบไปเมื่อหน้า จึงโปรดเกล้าฯ ให้มหาดเล็กไปเที่ยวสอดคุด ถ้ากฎวิหารของพระราชาคณะก๊กี้ ฐานานุกรมก๊กี้ และพระสงฆ์อื่นตึกก๊กี้ ทำรุงวังอยู่คงกล่าวมานี้ จะเอากันบิณฑการของเจ้าคณะเจ้าอารามมาทำโหลหหลวงคามโหลหานุโหลห ถ้าไม่ชอบใจจะให้คักแปลงเสียใหม่ ให้ทำด้วยอิฐ ไม้ ปูน คามใจ แก่อ่าทำให้กรเวียรุงวังเหมือนอย่างกล่าวมาแล้วนั้น จะได้เจริญพระราชศรัทธา

(หมายเหตุ ณ วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก)

๒๕. ประกาศห้ามไม่ให้ชักสือ

แลชวนภิกษุสามเณรประพฤติอนาจาร

(ณ วัน ๗^{๑๒} ๑๒ ปีฉลู จ.ศ. ๑๒๑๕)

ด้วยเจ้าพระยาธรรมานุรักษ์เดิณเสนาบดีผู้ใหญ่ในกรมวัง รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้หมายประกาศให้กรมเมืองนายอำเภอกำนันพันนายบ้าน บ่าวร้องแก่อาณาประชาราษฎร์ให้รู้จงทั่วกันว่า ถึงแต่สืบไปเมื่อหน้า อย่าให้ผู้ใดไปมาคบค้ากับพระสงฆ์แล้ว แลคักจะให้พระสึกออกมาอยู่กิน

เป็นผิวเป็นเมือกกัน ถึงจะยังไม่ได้เป็นปาวาชิก แต่พระยังบวชอยู่ก็
เป็นแต่คึกคักกันก่อนแล้ว จึงสึกออกมาเป็นผิวเป็นเมือกกันต่อภายหลัง
นั่นแล

อนึ่ง ผู้ใดเป็นแม่สื่อได้นำเอาหนังสือ เพลงยาว กาพย์โคลง
สิ่งของที่การเขาจะทำบุญให้ทานกับถ้อยคำเป็นเชิงเกี่ยวข้งพระ ไปให้
กับผู้หญิงไปบอกกับผู้หญิง เอาข้างผู้หญิงไปให้ข้างพระก็ดี ผู้เห็น
เป็นใจด้วยกันทั้งนี้ ถ้ามีผู้ใดมาร้องฟ้องหรือเบิกความด้วยประการ
ใด ๆ ก็ดี จะเอาโทษแก่ผู้นั้นเป็นตะพุ่นหญ้าช้างเหมือนเป็นปาวาชิก
กับพระนั้น ถ้าเป็นแต่รู้เห็นมิได้ช่วยในการสื่อสน ไม่เอาความ
มาร้องฟ้องว่ากล่าวด้วยก็เห็นว่าชั่วชั่วชีวิตชั่วพราหมณ์ เป็นคนโง่เขลา
นอกทางทั้งนี้ จะปรับผู้นั้นเป็น โทษละเมือกลาหนึ่งเอาเป็นพินัย
ไปจำหน่ายทำพระอารามหลวง

อนึ่ง พระสงฆ์ได้บ่อนถั่วบ่อนโปแลการพนันต่าง ๆ ถ้าผู้ใด
ไปเล่นกับพระก็ดี หรือใครเอาลูกไปฝากเป็นศิษย์วัดไว้ พระใช้ให้
ต้มเหล้าต้มผืนแลดักภาษีอากรใด ๆ ก็ดี จะปรับไหมเอาตามความ
แผ่นดินเมืองแก่ศิษย์วัดกฤตสิทธิ์ไปคบกับพระด้วย จึงทรงพระรา
คำไว้ว่า แต่ก่อนมาจะมีคนไปคบกับพระอยู่ทั้งนี้จะมีมาก จึงทรง
พระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งให้ประกาศว่า ผู้ใดไปคบกับพระ
มีความผิดใด ๆ อยู่อย่างนี้ให้มาลู่กะโทษเสียต่อกรมพระธรรมการ แ
แต่เดือนอ้าย บิดุล เบญจจก จะโปรดเกล้ามิให้เอาโทษกับผู้นั้น

อนึ่ง ห้ามมิให้ผู้ใดเินต์พระไปเทศน์ไปสวดโพนก็ดี แลให้
พระกินเหล้าก็ดี กินข้าวคำก็ดี อนึ่ง จินไทยผู้ใดห้ามมิให้ขายหม
รายเหล่าให้พระกินที่โรงที่ร้านของคนก็ดี แลได้บ่อนถั่วบ่อนโปก็ดี
แลการพนันต่าง ๆ ห้ามมิให้คบให้พระสงฆ์ไปเล่นในบ้านเรือน

ในโรงม่อนของตัวก็ อึ้งผู้ใดมีละคอนเป็นเจ้าของงานก็ หรือเป็นเจ้าของ
 ของละคอนก็ แต่มีพระสงฆ์เข้าไปสู่ละคอนในบ้านของตัวแต่โรงละคอน
 ให้จับเอาพระมาส่งกรมธรรมการ ถ้ามีจับเอามาส่งอย่างพระราชบัญญัติ
 ทั้งประกาศไว้นี้ จะปรับโทษกับผู้ใดตามโทษละเมิดกลางหนึ่งตามศักดิ์นา
 เอาเป็นสินไหมให้กับผู้มาฟ้องบ้าง ให้กับผู้ชำระบ้าง เหลือหนึ่งจะเอา
 เป็นพินัยหลวง จำหน่ายให้ทำพระอารามหลวง ด้วยว่าพระสงฆ์
 ทำอนาจารดังนี้ ให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศต่อบ้านต่อเมือง อยากับ
 นานาประเทศ แลพวกที่ล่วงพระราชบัญญัติทั้งนี้ เป็นคนใจบุญนอก
 ทาง ตามใจพระสงฆ์ ไม่มาว่ากล่าวร้องฟ้องนั้นหาชอบไม่ จึงให้
 ปรับผู้หนึ่งให้เสียสินพินัยจำหน่ายให้แก่ผู้หนึ่งทำพระอารามหลวง ก็จะ
 เป็นกุศลเป็นอันมาก และเป็นพระเกียรติยศทางพระนครถาวรนานไป
 ช่างหน้าและนานาประเทศจะมีไต่ถามประมาทได้ตามรับสั่ง.

(หมายเหตุ ณ วัน ๗ ๖ ๑๒ บัณฑิต เบญจศก)

๓๐. ประกาศห้ามภุหิศักดิ์ไม่ให้สมคบภิกษุสามเณร ที่ประพฤติอนาจาร

วันอาทิตย์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ บัณฑิต เบญจศก เวลาเช้า
 ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ สุธาสุมทิต
 เทพยพงศ์ วงศาภิศวรภษัตริย์ วรชิตยราชนิกรโศภม จาตุรนต์บรมมหา
 จักรพรรดิราชสังกาศ บรมราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงปฏิบัติพระสงฆ์ฉันเช้า ณ พระที่นั่งอมรินท
 วิมลาลัย มโหสิริยพิมาณ โถงสถานอนุคราภิมุข พร้อมด้วยพระบรม
 วงศานุวงศ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าโดยลำดับ

จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสีห์นำท้าวสีเทเหือเกล้า
 เหนือกระหม่อมว่า ทุกวันนี้กุลบุตรที่บวชเป็นภิกษุสามเณรเข้าในพระ
 ศาสนาชั้น บางจำพวกมีศรัทธาตั้งใจรักษาศีลสิกขาบทอุกสาหะเล่า
 เวียนคันถะธรรมา วิปัสสนาธรรมา ตามสติปัญญา หวังจะให้เป็นที่ประโยชน์
 ก็มีบ้าง บางจำพวกเป็นคนเกียจคร้านกลัวจะเหน็ดเหนื่อยให้ข้าราชการ
 หลบปัดหนีเข้าบวชเป็นภิกษุสามเณร อาศัยพึ่งพระศาสนาเลี้ยงชีวิต
 แล้วประพฤติอนาจารทุจริตต่าง ๆ จนถึงเล่นสวาทเป็นปราชิกก็มีอยู่
 โยมาก เพราะเหตุด้วยภักดีศรัทธาหวั่นทั้งปวงถือหลักผิด เข้าใจว่า
 ขวัญซัดซังสงฆ์ ถึงจะรู้ว่าภิกษุสามเณรรูปใดประพฤติอนาจารทุจริต
 กระทำความผิดสิ่งใด ๆ ที่สุดจนถึงเป็นปราชิกก็ดี ถ้าไม่โกรธกัน
 แล้วก็นิ่งเพิกเฉยเสียดังนี้ ภิกษุสามเณรทั้งปวงจึงพากันประพฤติ
 อนาจารทุจริต กระทำความชั่วลามกได้ต่าง ๆ หนึ่ง ทรงพระราชดำริ
 เห็นว่า กาลทุกวันนี้ก็มีใช้กันพระศาสนาแล้ว พุทธจักรก็ย่อมอาศัย
 พระราชาอาณาจักร พระศาสนาจึงจะวัฒนารุ่งเรืองคงอยู่ได้ จึงทรง
 พระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม สั่งหม่อมเจ้าจันทาให้เชิญ
 พระกระแสพระบรมราชโองการออกมาให้ข้าพระพุทธเจ้า พระมหา
 ราชครูปโรหิตาจารย์ พระมหาราชากรมพิธี พระราชครูพิราหม พระ
 ราชครูพิเชต ขุนหลวงพระไกรศรี แอ่งพระราชบัญญัติเพิ่มเติมขึ้น
 ใหม่ แต่ให้สืบไปห้ามอย่าให้ภักดีทั้งปวงคบภิกษุสามเณร สืบสืบ
 สืบกับญาติ กินสุราน้ำตาลส้ม กินข้าวต้ม แลกินของที่ไม่ควรภิกษุ
 สามเณรจะกินในเพลาค่ำ : กินกับภิกษุสามเณร ณ บ้านเรือนโรงเรือน
 ของคนเป็นอันขาด หนึ่ง ห้ามอย่าให้ขายผืน สุรา ภัตตาหาร น้ำตาลส้ม
 แลขายของที่ไม่ควรภิกษุสามเณรจะกินในเพลาค่ำ ให้ภิกษุสามเณร
 กิน แลสมคบให้ภิกษุสามเณรกระทำความชั่วสิ่งใด ๆ ณ บ้านเรือน

โรงวันของทนต์หนึ่ง ห้ามอย่าให้ชายหญิงทั้งปวงคบภิกษุสามเณรเล่น
โป่ ถั่ว ไข่ โปงแปะ แลชนไก่ปลากัดปลาเข็ม เล่นการพนันต่างๆ
บรรดาเจ้าภานายอากรผูกพระราชนิพนธ์สั่งขึ้นท้องพระคลังหลวง แล
ห้ามอย่าให้ชายหญิงทั้งปวงคบภิกษุสามเณรให้เข้ามาอยู่ในบ้านเรือน
โรงวันของทนต์ตั้งแต่เพล ๒ ยามจนรุ่งสว่างเป็นอันขาด ถ้ามีกิจสิ่ง
ใด ๆ จะนิมนต์ภิกษุสามเณรเข้ามาในเวลาต้องห้าม ในกรุงเทพ
พระมหานครแลแขวงกรุงเทพพระมหานคร ก็ให้เจ้าบ้านเรือนโรง
วันนั้น ๆ มาบอกกรมธรรมการแทนายอำเภอผู้ใดผู้หนึ่งให้จดหมาย
ศุภมาสวันคืนไว้เป็นสำคัญว่า วันนั้นมีธุระสิ่งนั้น จะนิมนต์ภิกษุสามเณร
ชื่อนั้น อยู่พระอารามนี้ เข้ามาในบ้านเรือนโรงวันของทนต์แต่เพล ๒
ยามจนรุ่งสว่าง ถ้าภิกษุรูปใดสิ้นกิจแล้ว แลจะให้กลับไปวัด ก็ให้มา
บอกกรมธรรมการนายอำเภอจดหมายศุภมาสวันคืนไว้ด้วย ถ้าหัว
เมืองให้มาแจ้งต่อเจ้าเมือง กรมการ ธรรมการ สำหรับเมืองแล
แขวงกำหนดให้รู้ไว้เหมือนกรุงเทพพระมหานคร ให้เจ้าเมืองกรมการ
ธรรมการแขวงกำหนดผู้หนึ่ง ๆ จดหมายศุภมาสวันคืนขึ้นแรมไว้เป็น
สำคัญ หนึ่งห้ามอย่าให้ภิกษุสามเณรทั้งปวงลงเรือร่วมภิกษุสาม
เณร ซึ่งเป็นพาไปเที่ยวคุกระทง เล่นกฐิน ผ้าป่า เทียวพายเรือ
แข่งเบียดเสียดชายหญิง แลเที่ยวคุโชน หุ่น ตะกอน งั่วหนั่ง แล
การเล่นพ่อนว้ารับร้องต่าง ๆ ให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศ ทำให้ชนอัน
มาแก่นานาประเทศซึ่งถือศาสนาต่าง ๆ ขูหมิ่นประมาทได้

ถ้าผู้ใดบังอาจล่วงพระราชบัญญัติ ผ่าฝืนขึ้นคบภิกษุสามเณร
สุบผืน สุบกัญชา กินสุรา น้ำตาลส้ม กินข้าวกำ กินหมี่ แลของ
ที่ไม่ควรภิกษุสามเณรจะกินในเพลาค่ำ กินกับภิกษุสามเณร ณ บ้าน
เรือนโรงวันของทนต์ แลรายผืน สุรา กัญชา น้ำตาลส้ม แลราย

ของที่ไม่ควรภิกษุสามเณรจะกินในเพลาค่ำ มีหมี่เป็นต้น ให้ภิกษุสามเณรกิน และสมคบให้ภิกษุสามเณรกระทำอนาจารลามกสิ่งใด ๆ ณ บ้านเรือนโรงร้านทั้งกล่าวมานี้ มีผู้มาว่า พิจารณาได้ความจริงนั้น ให้ปรับไหมชายหญิงซึ่งกระทำความชั่วกับภิกษุสามเณร และสมคบให้ภิกษุสามเณรประพฤติอนาจารทุจริตทั้งกล่าวมานั้น โดยฐานละเมิดพระราชบัญญัติตามบรรดาศักดิ์ทั้งห้าเมียเป็นพินัยหลวง แต่ซึ่งผู้ใดบังอาจล่วงพระราชบัญญัติ และสมคบภิกษุสามเณรให้เล่นไป ถั่ว ไข่ โป่งแปะ และเล่นชนไก่ ปลาปัก ปลาเข็ม เล่นการพนันสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ณ บ้านเรือนโรงร้านบ่อนของคน และเล่นด้วยภิกษุสามเณรก็ บรรดา มีภาษีอากรเจ้าภาษีอากรให้ส่งเงินขึ้นท้องพระคลังหลวงนั้น ให้ปรับไหมเหมือนกฤตศักดิ์ก่อนเล่น อนึ่ง ผู้ใดล่วงพระราชบัญญัติสมคบให้ภิกษุสามเณรเข้ามา ณ บ้านเรือนโรงร้านของคน แต่เพลาค่ำ ยามจวนรุ่งไม่ได้บอกกรมธรรมการ นายอำเภอให้รู้จดหมายไว้ ไม่ได้บอกเจ้าเมืองกรมการ ธรรมการ แขวงกำนันให้รู้จดหมายไว้แล้ว มีผู้มาว่า พิจารณาได้ความจริง ให้ปรับไหมผู้นั้นโดยฐานละเมิดตามบรรดาศักดิ์ทั้งห้าเมียเป็นพินัยหลวง ถ้าภิกษุสามเณรเล็ดลอดลอบเข้าไปในบ้านเรือนโรงร้านของผู้ใดในเพลาค่ำแต่รูปเดียวหา มีเพื่อนภิกษุแลศิษย์ไม่ แลเข้าไปในบ้านเรือนโรงร้านในเพลาค่ำ ยามขึ้นไป ก็ให้เจ้าของบ้านเรือนโรงร้านจับภิกษุสามเณรนั้นมาส่งกรมธรรมการจึงจะพ้นโทษ ถ้าจับมาส่งไม่ได้ ก็ให้มาว่ากล่าวต่อกรมธรรมการแต่ในสามวันจงได้ อนึ่ง ผู้ใดบังอาจสมคบภิกษุสามเณรลงเรือรวมภิกษุสามเณรซึ่งเป็นพาล เที่ยวถูกระทง เล่นกฐิน ผ่าป่า พายเรือเบียดเสียดกับชายหญิงทั้งปวง มีผู้มาว่า พิจารณาเป็นจัง ให้ปรับไหม

ผู้เป็น นายล่าซึ่ง สมคบนั้น โดยฐานละเมือก พระราชบัญญัติ ตามบรรดาศักดิ์เป็นพินัยหลวง แต่ผู้ที่มีร่วมเรือไปช่วยภิกษุสามเณรนั้น ให้ปรับใหม่ทั้งผู้ที่เป็นนายล่า

อนึ่ง ผู้ใดมีศรัทธาในนัก ภิกษุสามเณร มาเทศนามหาชาติก็ดี สวดศัพทก็ดี ถ้าภิกษุสามเณรเทศนามหาชาติแลสวดกลศกณะทองนอกพระบารมีแล้ว ก็ให้เจ้าของกัณฑ์เจ้าของศพแลผู้นิมนต์ผู้มาฟังนั้นจับภิกษุสามเณรรูปนั้นมาส่งกรมธรรมการแต่ใน ๓ วันจึงจะพ้นโทษ ถ้าไม่จับมาส่งแลไม่นำความมาว่าต่อกรมธรรมการแต่ในกำหนด ๓ วันแล้ว มีผู้มาฟ้องกล่าวโทษ พิจารณาเป็นตัจ ให้ปรับใหม่เจ้าของกัณฑ์เจ้าของศพหัวเมียแลผู้นิมนต์ โดยฐานละเมือกตามบรรดาศักดิ์เป็นพินัยหลวง ผู้ที่มานั่งฟังนั้น ให้ปรับใหม่ทั้งเจ้าของกัณฑ์เจ้าของศพ

อนึ่ง ผู้ใดเป็นเจ้าของงานหาโชน หุ่น พาละคอน จั้ว หนังสือ แลการเล่นพ่อนว้าขบว้างต่าง ๆ มาเล่น ณ บ้านเรือนก็ดี ท่าบ่อใด ๆ ก็ดี ผู้เป็นนายกำกับงานไปเล่นก็ดี ผู้มาทวงงานโรงนั้นก็ดี นอกจากงานภิกษุสามเณรในพระอารามแล้ว ให้เจ้าของงานผู้กำกับงาน แลผู้ซึ่งมาคุพ่อนว้าขบว้างทั้งปวง เอาใจใส่คอยคุและรัง ถ้าเห็นภิกษุสามเณรเข้ามาทวงงานเล่นพ่อนว้าขบว้างแล้ว ก็ให้จับภิกษุสามเณรที่มาทวงงานรูปนั้น ๆ มาส่งกรมธรรมการตามรับสั่ง ถ้าจับไม่ได้ ก็ให้มาว่ากล่าวต่อกรมธรรมการ แต่ใน ๓ วันจึงจะพ้นโทษ ถ้าเจ้าของงานผู้เป็นนายกำกับการเล่นพ่อนว้าขบว้างต่าง ๆ แลผู้มาทวงงานโรงนั้น เห็นภิกษุสามเณรมาทวงงานแล้วไม่จับตัวมาส่ง ให้นำความมาว่าใน ๓ วัน มีผู้มาว่า พิจารณาเป็นตัจ ให้ปรับใหม่เจ้าของงานแลผู้เป็นนายกำกับไปเล่นนั้น โดยฐานละเมือกตามบรรดาศักดิ์เป็นพินัยหลวง แลให้เจ้าของงานผู้กำกับการเล่นพ่อนว้าขบว้างต่าง ๆ นั้นสาบานตัวจำเพาะ

พระพักตร์พระปฏิมากร แลพระธรรม พระสงฆ์จึงสาธิตแล้ว ให้
ตุลาการ ชักถามเจ้าของ งานผู้กำกับ งาน ว่าผู้ใด มาตุการ เล่น ฟ้อนรำ
ขับร้องร่วมเพลากิษุสามเณรบ้าง ถ้าเจ้าของงานผู้กำกับงานให้การว่า
คนนั้น ๆ มาตุงานร่วมเพลากิษุสามเณรมาตุแล้ว ให้ตุลาการเอาตัว
ผู้ที่มาตุงานร่วมเพลากิษุสามเณรนั้นมาพิจารณา ได้ความจริงแล้ว
ให้ปรับไหมถึงเจ้าของงาน

อนึ่ง ผู้ที่เห็นภิกษุสามเณรประพฤตินาจารทุจริต กระทำ
ความผิดต่าง ๆ จนถึงเป็นปาราชิกแล้ว ผู้นั้นไม่จับภิกษุสามเณรรูป
นั้นมาส่ง หรือไม่นำมาส่งกล่าวในกำหนด ๓ วันแล้ว มีผู้มาว่า พิจารณา
เป็นตัจ ให้ปรับไหมผู้ที่เห็นภิกษุสามเณรประพฤตินาจารดังกล่าวมานี้
นั้นถึงผู้เป็นเจ้าของเรือนตามบรรดาศักดิ์เป็นพินัยหลวง ถ้าเป็น
ความปาราชิก ให้ปรับไหมถึงผู้ผิด แต่ผู้ทูลว่าภิกษุสามเณรประพฤติ
นาจารดังกล่าวมานี้ ถ้ารู้แล้วไม่นำความมาว่าต่อกรมธรรมการแก้
ใน ๓ วัน จนถึงมีผู้มาฟ้องกล่าวโทษ โปรดให้ตุลาการพิจารณาได้
ความจริงนั้น ให้ตุลาการทอกเต็นเชือกแก่เรือนผู้ผิดไป ๓๐ วา ถ้า
ความปาราชิกผู้อยู่ใน ๑๐ วา ให้ปรับไหมเข้าเคียนทำพระอาราม ๓๐
วัน ถ้าผู้อยู่ใน ๒๐ วา ให้ปรับไหมเข้าเคียนทำพระอาราม ๑๐ วัน
ถ้าชักกินทองแก่ ๔๐๐ ไร่ขึ้นไป ให้ขับไปทำแทนแล้วปรับไหมทวีคูณ
โดยสมควรตามชักกินมากหรือน้อย ถ้าเป็นความภิกษุสามเณร
ประพฤตินาจารลามกสิ่งใด ๆ นอกจากความเป็นปาราชิกแล้ว ให้ปรับ
ไหมผู้ทูลความแล้วหนึ่งเสียนั้นเสมอผู้อยู่ใน ๓๐ วา แต่เงินค่าปรับ
ไหมโทษละเมิดทั้งปวงซึ่งกล่าวมาทั้งหมดนั้นให้ตุลาการส่งไว้ในท้องพระ
คลังหลวง สำหรับไว้พระราชทานเป็นบำเหน็จรางวัลแก่ผู้นำความ
มาว่าพิจารณาได้ความจริงนั้นตามสมควรแก่รูปความทุก ๆ เรื่อง

อนึ่ง กฤตส์ถราชหญิงทั้งปวงซึ่งประพฤติกว้างขวางกับภิกษุสามเณรก็ สมคบภิกษุสามเณรประพฤติกอนาจารทุจริตต่าง ๆ ทั้งกล่าวมาทั้งนี้ แลได้เห็นภิกษุสามเณรประพฤติกอนาจารทุจริตต่าง ๆ ทั้งกล่าวมาทั้งนี้ ถ้าจับภิกษุสามเณรซึ่งประพฤติกอนาจารทุจริตกระทำความผิดต่าง ๆ นั้นมาส่งกรมธรรมการ หรือนำความมาว่ากล่าวแต่ในกำหนด ๓ วัน พิจารณาไต่ความจริงทั้งกล่าวหา ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมยกโทษ โปรดพระราชทานให้กับผู้นั้นมิให้ปรับโทษเลย เพราะเหตุว่าผู้นั้นไม่มีความประมาทละเมิดพระราชบัญญัติ แล้วจะพระราชทานบำเหน็จรางวัลให้ตามสมควร อนึ่ง เด็กอายุต่ำกว่า ๑๓ ปีนั้น อย่าให้บุคลากรเกาะมาพิจารณา แลเอากำรั้งไว้เลย เพราะว่าเป็นเด็กไม่รู้จักเที่ยงสติคิดเล่ห์ชอบ ปราบปรามแต่จะดูงานแลเล่นฝ่ายเดียว

อนึ่ง ผู้ใดเอาวิญญาณกัณฑ์วิญญาณกัณฑ์สิ่งของทั้งปวงไปฝากภิกษุสามเณรไว้ ณ กุฏิพระอารามใด ๆ แลมีโจรผู้ร้ายลักทรัพย์สิ่งของไปได้ มีผู้มาว่า บุคลากรพิจารณาได้ทรัพย์สิ่งของคืนทรัพย์นั้นไม่ควรจะคืนให้กับเจ้าของ ด้วยเหตุว่าเจ้าของทรัพย์ไม่รักษาทรัพย์สิ่งของทั้งปวงของตนไว้ ณ บ้านเรือน เจ้าของทรัพย์มีความประมาท ละเมิดพระราชบัญญัติห้ามครั้งนี้ ให้บุคลากรมอบทรัพย์สิ่งของซึ่งพิจารณาไปนั้น ให้เจ้ากรมปลัดกรมข้าพระปฏิมากรแก้วมรกต รักษาไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สำหรับจ่ายบูรณะปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปพระสถูปเจดีย์ แลพระอารามซึ่งชำรุดต่อไป ถ้าผู้ใดไม่กระทำตามพระราชบัญญัติ ยังฝ่าฝืนขึ้นคบภิกษุสามเณรกระทำความชั่วลามกต่าง ๆ ทั้งกล่าวมานี้ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจะให้ลงโทษกับผู้นั้นตามโทษานุโทษจงหนัก

ถ้าคุณหัดซ้ายหญิงทั้งปวง รู้ว่าภิกษุสามเณรประพฤติอนาจาร
ทุจริตกระทำความผิดลามกต่าง ๆ จนถึงเป็นปาราชิกแล้ว แลจับ
ภิกษุสามเณร ซึ่งกระทำความผิดรู้นั้นมาส่งกรมธรรมการ หรือมาว่ากล่าว
ตักเตือนตามพระราชบัญญัติแล้ว ภิกษุสามเณรทั้งปวงนั้นก็จะเรี
ชยากมีอาชระทำความชั่วลามกต่าง ๆ ไปได้ พระศาสนาก็จะ
วัฒนาการรุ่งเรืองสืบต่อไป พอเป็นที่เลื่อมใสแก่สัปบุรุษทุกทั้งปวง
พระราชบัญญัติไปรกเกล้าไปรคกระหม่อมไว้ ณ วันเสาร์ เดือน
๓ แรม ๑๓ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก จุฬศักราช ๒๔๑๕.

๓๑. ประกาศว่าด้วยเรียกช้อกรมล้อมพระราชวัง

ด้วยพระอินทรเทพบพิตรวิสมุท เจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ชาว
รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสั่งว่า เจ้า
ต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหาร
พลเรือน จะเกี่ยวข้องกิจราชการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะกราบบังคมทูล
พระกรุณาด้วยใพบ่หลวงขุนหมื่นในกรมล้อมวังนั้น ให้กราบบังคมทูล
พระกรุณาว่าพระหลวงขุนหมื่นคนนั้นอยู่ในกรมล้อมพระราชวัง ถ้า
กราบบังคมทูลพระกรุณา แต่ช้อกรมก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า
กรมล้อมพระราชวัง ถ้าเกี่ยวข้องจะต้องกราบบังคมทูลพระกรุณาใน
กรมล้อมวังในพระบรมมหาราชวัง ในพระบวรราชวังนั้น ให้กราบ
บังคมทูลพระกรุณาว่า พระหลวงขุนหมื่นนายนั้นล้อมพระราชวังอยู่ใน
พระบรมมหาราชวัง อยู่ในบวรราชวังทั้งนี้ อย่าให้กราบบังคมทูล
พระกรุณาว่า ล้อมพระบรมมหาราชวัง หรือล้อมพระบวรราชวังเป็น
อันชาติเกี่ยวข้อง.

๓๒. ประกาศว่าด้วยถวายของในงานโกนจุก

(ก็จากหมายรับสั่ง เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ ปีฉลู

จุลศักราช ๑๒๑๕)

พระยารัชมณฑเทียร รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ทุกวันนี้พระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็นเจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ โสกันต์หม่อมเจ้าในกรมครั้งใดก็ได้จักของ(*)มาทูลเกล้าฯ ถวาย โปรดเกล้าฯ พระราชทานตอบแทนให้ตามสมควร เป็นเจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ทุกครั้ง พระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็นเจ้าต่างกรมแต่ยังไม่ได้ตั้งกรมผู้น้อย จะโสกันต์หม่อมเจ้าในกรมแต่ในพระบรมวงศานุวงศ์ ยังไม่ได้ตั้งกรมก็หาได้จักของมาทูลเกล้าฯ ถวายเหมือนเจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ไม่ เป็นอันมาก จะสำคัญว่าเป็นแต่พระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อยจะทูลเกล้าฯ ถวายของนั้นไม่ควร จึงทรงพระราชนิพนธ์ว่า พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยก็ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ชูเลี้ยงตามสำคัญทุกพระองค์ ตั้งแต่นั้นไปเบื้องหน้า ถ้าพระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็นเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม จะโสกันต์หม่อมเจ้าก็ให้จักของมาทูลเกล้าฯ ถวาย จะได้ทรงพระราชทานตอบแทนให้ตามสมควรทุกพระองค์

อนึ่ง ข้าราชการที่ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงเป็นเจ้าพระยาแลพระยา โขนจุกบุตรหลานวงศ์ใด ก็ได้เคยจักขอมาทูลเกล้าฯ ถวายทุกครั้ง ให้จักของมาถวายตามเคยเหมือนแต่ก่อน แต่ข้าราชการที่เป็นพระหลวงแลเจ้าภาษี ซึ่งตั้งที่ร้านบ้านเรือนอยู่ ณ กรุงเทพฯ

(๑) ของถวายที่กล่าวในประกาศนี้ หมายความว่าของถวายเครื่องเครื่องใช้มักให้กันเป็นประเพณีจึงน ของทรงตอบแทนนั้น หมายความว่า ของพระราชทานทำขวัญเด็กที่โกนจุก

จะโดนจุกลงทำบุกรหลานแต่ก่อนนั้นก็ทำไ้จักของมาทูลเกล้าฯ ถวาย เหมือนข้าราชการผู้ใหญ่ไม่ คึงแต่สืบไปเมื่อหน้า ถ้าพระยา พระหลวง เจ้าภาชี จะโดนจุกลงทำบุกรหลาน ก็ให้จักของมาทูลเกล้าฯ ถวาย จะไ้พระราชนานทน ให้เหมือนข้าราชการที่เลื่อนกัน ตามควรแก่ฐานะนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายให้กราบทูลเจ้าท่ากรม เจ้ายังไม่ไ้คึงกรม แลหมายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลเจ้าภาชีซึ่งขึ้นกรมทำคลังสินค้า คลังมหาสมบัติให้รู้ทั่ว.

พ.ศ. ๒๓๙๗

๓.๓. ประกาศพระสงฆ์ที่จะสึกมารับราชการ

ณ วันพุธ เดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีชวด จศก ปีการ ๑๒๖๖
 เพลา ๔ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๕
 สมมิตเทพยพงศ์ วงศาคีศวรภักขิย์ วรขัตติยราชินิกโรดม จากวันครบม-
 หารจักรพรรดิราชสังกาศ บรมราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออก ณ พระที่นั่งราชฤดี มีพระบรมราชโองการ
 มาพระบัตียุสสุตถึงหน้าท้าวตี่เหนือเกล้าฯ ว่า พระบาทสมเด็จพระ
 พระมหากษัตริราชพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งไ้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ
 ในกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทรมหินทรายุธยา บรมราชธานี
 ๓ พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระ
 บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่ง
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ๔ พระองค์ ทั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ล้วนทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใส หวังพระราชหฤทัยจะทรงทะนุบำรุง
 พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง บำเพ็ญพระราชกุศลให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป
 ไ้ทรงพระราชอุทิศหาบิณฑบาตพระราชทรัพย์ ทรงประดิษฐานปฏิสัง-

ขอพระอารามเป็นอันมาก ประทับด้วยอุปเสนาธิการวิหารเสนาสนะ
น้อยใหญ่ ให้ประดิษฐานตามคติ สมควรเป็นที่อยู่แห่งพระภิกษุสงฆ์สมณะ
บรรพชิต ปฏิบัติสมณกิจตามธรรมวินัย เมื่อทรงเห็นพระภิกษุสงฆ์รูป
ใดมีสติปัญญาวิद्याคุณควรจะเป็นพระราชาคณะ พระครู ฐานานุกรม
ผู้ใหญ่ รักษาหมู่คณะใด ก็ทรงพระราชทานฐานันดรศักดิ์ ทรงอุปนา
ให้เป็นพระราชาคณะ พระครู ฐานานุกรมผู้ใหญ่ ปกครองหมู่คณะ
สั่งสอนภิกษุสามเณรให้ศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์และปฏิบัติสิกขาบทน้อย
ใหญ่ ได้ทรงพระราชทานนิตยภัตทุก ๆ เดือน แก่พระราชาคณะ
ฐานานุกรมตามควรแก่คุณสมบัตินั้น ๆ เมื่อภิกษุสงฆ์สาม
เณรรูปใดมีสติปัญญาฉลาด เล่าเรียนแปลพระคัมภีร์ได้เป็นที่เปรียญ
เอก โท ทรี ก็ทรงพระราชศรัทธาถวายนิตยภัตตามควรทุกเดือนให้
เป็นกำลังแก่การเล่าเรียนสืบไป แลทรงพระราชทานนิตยภัตวากาสอง
สลึง แก่พระภิกษุสงฆ์ซึ่งอยู่ในพระอารามหลวงนั้น ๆ ทั้งสิ้นทุก ๆ
เดือน ก็แลพระราชทรัพย์ที่ทรงพระราชอุทิศถวายแก่พระราชาคณะ
พระครูฐานานุกรมเปรียญ พระสงฆ์อันคืบเคื่อนหนึ่ง ๆ เป็นเงินตรา
๖๘ ซึ่งเศษ มีหนึ่งเป็นเงินตรา ๔๐๔ ซึ่งเศษ แลทรงพระราชศรัทธา
บริจาคพระราชทรัพย์ ทรงทะนุบำรุงให้เป็นกำลังใน พระศาสนามากถึง
เพียงนี้ ฝ่ายพระราชาคณะ พระครู ฐานานุกรม เปรียญ พระสงฆ์อันคืบ
เพราะ อาศัยได้รับพระราชทานนิตยภัตซึ่งทรงพระราชอุทิศถวายนั้น
เป็นกำลัง ได้สั่งสอนกันให้ศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์เจริญมาช้านาน

ครั้นบัดนี้ พระราชาคณะ พระครู ฐานานุกรม เปรียญ
บางองค์ที่เป็นโสดฆาตย์ ใจมักบาป แสวงหาแต่ลาภสักการะยศถา
ยศ เกียรติยศจวบจักตัวในเจ้าขุนนาง ไว้ตัวเป็นชนกวางขวางใน
กรรมมหากไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า ด้วยคิดเห็นว่าท่านเหล่านั้น

มีบุญวาสนา จะช่วยกราบทูลพระกรุณาให้เสด็จออกมาเป็นขุนนางในตำแหน่งกรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า แห่งใดแห่งหนึ่งได้ ก็ซึ่งพระราชอาณัติฐานานุกรมเปรียญรูปใดก็ครั้งนั้นนั้นคงไม่สมควรส่งแล้ว อย่าคิดเลย เห็นน้อยเปล่า เพราะว่าจะต้องพระราชประสงค์แก่คนที่มีความดีตระกูลเป็นบุตรขุนนางในตำแหน่งกรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า ไม่ต้องพระราชประสงค์คนชาววังเป็นพระยา พระ หลวง ขุน หมื่น ในกรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า พวกชาววังนั้นควรจะเป็นขุนนางได้แต่ในกรมลูกขุน กรมอาลักษณ์ กรมธรรมการ กรมราชบัณฑิต กรมสังฆการีเท่านั้น ซึ่งชาววังที่มีใช้บุตรมีชาติตระกูลก็คัดเลือกกันไปในกรมอื่นๆ นอกจาก ๕ กรมนี้แล้วไม่ได้เลยเป็นอันขาด ขอพระราชอาณัติ พระกรุณาฐานานุกรมเปรียญทั้งปวง จงทราบความตามกระแสพระราชบัญญัตินี้เทอญ ฯ

๔๔. ประกาศเรื่องฟ้องความผิดกระทรวง

คัดจากหมายรับสั่ง

(๓ วันศุกร์ เดือน ๖ แรม ๔ ค่ำ ปีชวด จศก จุลศักราช ๑๒๑๖)

ด้วยพระยารักษ์มณฑลเชียร รับพระบรมราชโองการใต้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๖ สั่งว่า หม่อมเจ้าดิหมพลีทำเรื่องราวกราบทูลพระกรุณากล่าวโทษพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ ขุนวิเศษจตุรงค์ ใจความว่า อีสม อีสัน ทาสหม่อมเจ้าดิหมพลีหนีไปอยู่กับขุนวิเศษจตุรงค์ฯ รับเอาตัวไว้ หม่อมเจ้าดิหมพลีแต่งให้หมื่นวิชิตกำแพงทำเรื่องราวขึ้นพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ฯ รับเรื่องราวไว้ชำระ ได้ตัวอีสันส่งให้หม่อมเจ้าดิหมพลีคนหนึ่ง แต่อีสันนั้นพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ว่าขุนวิเศษจตุรงค์

หาส่งไม่ พระยาพิไชยชาญฤทธิ์รับความหม่อมเจ้าฉิมพลีขึ้นเรื่องราว
เรียกเงินซึ่งมิใช่กระทรวงไว้ชำระว่ากล่าวคน ให้เกิดความซัดเคือง
โต้คำละของชุดีพระบาท

จึงไปวุ่นเกล้า ๆ ให้มีหมายประกาศ ขึ้นแท่นสืบไปภายหน้า
ห้ามอย่าให้ผู้ใดเอาความหาสลุทหนี ไปให้พระยาพิไชยชาญฤทธิ์อันใช่
กระทรวงว่ากล่าว แลเร่งเงินก็ก็เป็นอันขาดที่เกี่ยว ถ้าผู้ใดมีพ้อง ขึ้น
ต่อพระราชาธิบดีผู้ใดเอาความหาสลุทหนี ไปว่ากล่าว เรียกเงินกับพระ
ยาพิไชยชาญฤทธิ์ผิดด้วยกระทรวงโรงศาล จะให้ผู้นั้นเป็นภพสุญ มิ
ให้เอาผลกันนี้ว่ากล่าวยังโรงศาลต่อไป ถ้าผู้ใดได้เอาความหาสลุทหนี
ไปให้พระยาพิไชยชาญฤทธิ์ว่ากล่าวเร่งเงินอยู่แล้ว ก็ให้ผู้นั้นไปฉอน
เอาความแลกับหาสลุทหนีมาเสียจากพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ ไปว่ายัง
กระทรวงโรงศาลเสียใหม่ตามวิธีตั้ง

อนึ่ง ผู้ใดมีภักดีเกี่ยวข้องต่อเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่มีการ แล
หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ หรือฝ่ายเจ้าจะต้องเป็นโจทก์ฟ้องหากว่า
โทษข้าราชการ ราษฎร ก็ให้นำเรื่องราวมาขึ้นต่อท่านผู้ใหญ่ในกรม
วังตามกระทรวง อย่าให้เอาความเจ้าไปว่ากล่าวยังโรงศาลและตุลาการ
ตำแหน่งอื่น ให้ว่าเหมือนดังความหม่อมเจ้าฉิมพลีนี้

แต่ให้พระสุริยวงศ์มีหมายประกาศแก่พระราชวงศานวงศ์ แล
ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลให้กรม
พระนครบาลมีหมายประกาศแก่อาณานิคมราษฎรให้รู้ทั่วกัน อย่าให้
ขาดได้ตามวิธีตั้ง.

๓๕. ประกาศให้ใช้คำว่า จศก แทน จ้อสก

(ณ วันอาทิตย์ เดือน ๗ แรม ๑ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๕๗)

ด้วยพระบรมมหาราชวังวิสุทธิศาสนโรประการ จางวางกรม
พระบรมมหาราชวังรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ว่า ณ วันเสาร์
เดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีชวด จศก เหล่า ๔ ทุ่มเศษ พระธรรมกิติ วัด
ระฆังโฆสิตาราม เข้าไปถวายเทศนาในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แล้ว
ถวายศักราชว่า ปีชวด จศกนั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่า คำที่พระธรรม
กิติถวายว่า ปีชวด จศก เป็นคำดูลูกตามอักษรภาษาไทย ที่เล่าเรียนกัน
ก่อนๆ มา จึงทรงพระกรุณาหมายใช้แทนเงิน ถวายบูชาคำว่าปีชวด
จศก แก่พระธรรมกิติหมายละสลึง ๒๔ หมายถึง เป็นเงินตรา ๖ บาท
แล้วทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมกิติอายุวิสัยสามภพ ได้ถวาย
เทศนาในหลวงแต่ได้เทศนาในเจ้าท่ากรม เจ้ายังมีได้ทั้งกรมฝ่ายหน้า
ฝ่ายใน เสนาบดีแลข้าทูลละอองธุลีพระบาทแลราษฎรทั้งปวง มีผู้
นับถือโดยมาก ซึ่งพระธรรมกิติถวายศักราชว่า ปีชวด จศกครั้งนี้ ควร
จะเป็นแบบฉบับสำหรับแผ่นดินต่อไปได้ ทั้งแท้สืบไปเมื่อหน้า ถ้าปี
ใดเป็นจศกแล้วก็ให้ใช้ว่าปี.....จศกทุกปี ตามอย่างพระธรรมกิติ
ถวายศักราชนั้นเถิด ให้พระครุอมรวินิจฉัยประกาศกับพระราชาคณะ
พระครู ฐานานุกรม เปียญ เจ้าอธิการแลพระสงฆ์อนุเจร ถวายศักราช
แลถวายพระพรว่า ปีชวดจศกจงได้ ขอให้ถวายศักราชถวายพระ
พรว่า ปีชวด จ้อสกเลยเป็นอันขาดทีเดียว

หมายมา ณ วันอาทิตย์ เดือน ๗ แรม ๑ ค่ำ ปีชวด จศก

๓๖. ประกาศสรรพนามสำหรับช้างม้า

คัดจากหมายรับสั่ง

(๓ วันจันทร์ เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ ปีชวด จศก)

ด้วยขุนมหาสิทธิโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้หมายประกาศแก่ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน กรมฝ่ายหน้าฝ่ายในแลพระบรมราชวัง
 ฝ่ายหน้าฝ่ายในทั้งปวง ให้รู้ทั่วกันว่า ช้างม้านี้เป็นสัตว์มีราคามีสกุล
 ไม่ควรเรียกว่าตัวหนึ่งสองตัว ให้เรียกว่าช้างหนึ่ง สองช้าง ม้าหนึ่ง
 สองม้า แต่สัตว์เคี้ยวรีจานนอกจากช้างม้านี้ให้ เรียกว่าตัวหนึ่ง
 สองตัว อย่าให้ว่าสองชมค สองคำ สองปลา กับคำจำเป็น คำหวน
 เหมือนหนึ่งกันไม้ ๔ กัน ๔ กัน หรือแปลคำ แปลกตัว อย่างนี้ ถ้าจะ
 กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาอย่างอื่น อย่าให้
 เป็นคำหวนได้ ให้กรมมหาดไทย กลาโหม สัสดี หมายให้รู้ทั่วกันตาม
 รับสั่ง.

๓๗ ประกาศเรื่องกราบทุกความที่ไม่เป็นจริง

คัดจากหมายรับสั่ง

(๓ วันศุกร์ เดือน ๙ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีชวด จศก)

ด้วยพระยำน้าแรมภักดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า แรกก่อนเจ้าถึงกรมแล้ว เจ้ายังไม่ถึง
 กรม เสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าแลฝ่ายใน แลเจ้าพระ
 พระราชาคณะ ฐานานุกรม ใ้ทราบความกระแสดพระบรมราชโอง
 การคำรัสสั่งด้วยกิจราชการสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ทำตามกระแสดพระบรมราช

โองการไม่ให้ผิดจากรับสั่ง หรือมีข้อความของผู้ที่จะกราบบังคมทูล พระกรุณาก็ ผู้ที่จะกราบทูลนั้นก็ควรครองสืบสวนข้อความให้แน่ แล้ว การทูลที่จะกราบทูลพระกรุณาฯ จึงได้กราบทูล ทุกวันนี้เจ้า กังกรมแล้วแต่ยังไม่ได้กังกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน เจ้าพระ พระราชาคณะ ฐานานุกรม ที่ทราบพระกระแส พระบรมราชโองการแลข้อความประการใด ๆ ถ้าไม่ไล่เสียงสืบสวนให้ ได้ความจริง เป็นแต่ได้ยินราษฎรลือคำพาดิชไทยจีนพูดกันความไม่ จริง ไม่ควรที่จะกราบทูลก็นำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาฯ ให้ทรงชกเคืองไต่ฝาละองธุลีพระบาท เหมือนกับเรื่องความพระ เมษารัตนรศ มีข้อความไปรคเกล้าฯ ให้กรมวังเกาะโยมกับบัญชาการกมา กักขังไว้ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นบวรวิรัชชัยพิณรุฑ จกหมายขอ ความให้นายหมื่นกมลเส็กกราบทูลพระกรุณาว่า กับบัญชาการก โยมพี่ ชายพระเมษารัตนรศส่งเป็นกะพุ่นแล้ว ความรายนี้ก็หาได้ส่งเป็น กะพุ่นไม่ กับเรื่องไปรคเกล้าฯ พระราชทานพระราชหัตถเลขาออกไป ให้พระยาราชสุภาวดี สักเลกพระราชทานพระเจ้าลูกเธอ พระองค์ เจ้าทักษิณชลา กรมพระสัถยิกก็หาสักถามพระราชหัตถเลขาไม่ เอาเล็ก ไปสักไว้เสียกับพระอภัยสุนทรเจ้ากรมพลพันขวา ทรงทราบ ชกเคือง ได้ฝาละองธุลีพระบาท

ตั้งแต่นั้นสืบไป เจ้ากังกรมแล้ว เจ้ายังไม่ได้กังกรม ข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง ในพระบวร ราชวัง ถ้าจะนำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาด้วยกิจราชการ แลสุขทุกข์ข้อความประการใด ๆ ก็ให้สืบสวนเอาแต่ที่ความจริงขึ้น กราบบังคมทูลพระกรุณาจึงจะควร

ให้กรมมหาดไทย กลาโหม พระคลังศุภคลัง พระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง หมายให้ทราบทั่วเจ้าทั้งกรมแล้ว เจ้ายังไม่ได้อำนาจการกราบเรียนเสนาบดีผู้ใหญ่ แลหมายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยให้รู้จงทั่ว อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง.

๑๔. ประกาศห้ามไม่ให้ผู้มีอำนาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
ในการพิจารณาคดี

(พบต้นฉบับในหมายรับสั่ง เดือน ๗ ปีชวด จศก)

ทอนต้นฉบับราช

ทั้งเห็นสืบไป ห้ามมิให้ผู้ทำเรื่องราวกราบบังคมทูลพระกรุณา แลร้องถวายฎีกาเก็บเอาความของผู้อื่นมาว่า แลเอาพระนามเจ้าทั้งกรม เจ้ายังไม่ได้อำนาจการ แลชื่อขุนนางไม่ได้เป็นแม่กองมากคชขุนศาล ว่าได้เพิกถอนเจ้ากรมนั้น พระองค์นั้นได้ร้องกับขุนนางกรมนั้น

กับหนึ่ง ขุนศาล ขุนการ เจ้าพนักงานเวียงเงินคำฤชาธรรม นิยมถูกต้องไม่เหลือเกินผิดกฎหมายแล้ว ห้ามอย่าให้เข้ามาว่ากล่าว เป็นอันขาดทีเดียว ถ้าผู้ใดมีฟัง จะให้ยกเอาคดีเป็นแพตามรูปความ แล้ว จะให้ลงพระราชอาญาโดยฐานละเมิดเป็นพันยี่หลวง

อนึ่ง ขุนศาล ขุนการ ซึ่งชำระความของราษฎรทุก ๆ ศาล ถ้าความขัดขวางประการใด ก็ให้ร้องเรียนกับแม่กอง ถ้าแม่กองชำระ คักคืนไปแล้ว ก็ให้คัดข้อความขึ้นหาข้อ ขาด ๆ ลูกขุน ๗ ศาลหลวง ๆ ปรีกษาไม่ตกลงหรือปรีกษาแย้งกันก็ให้เอาข้อความแลคำปรีกษา แแย้งขึ้นกราบเรียนหาข้อ ขาด ๆ ลูกขุนศาลา ๆ ปรีกษาไม่สำเร็จแล้ว แก่กันไว้ ก็ให้เอาข้อความนั้นกราบบังคมทูลพระกรุณา อย่าให้ขุน ศาลขุนการกักความของราษฎรไว้ให้เนิ่นช้าเป็นอันขาดทีเดียว นั้น

ให้กรมมหาดไทย กลาโหม กรมเมือง หมายประกาศว่า
ร้องขาราชการฝ่ายทหารพลเรือน ข้าราชการกรม ยังไม่ได้ถึงกรมฝ่าย
หน้าฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวัง ในพระบวรราชวัง แลราชภู
ให้รู้จงทั่วตามรับสั่ง.

๓๘. ประกาศว่าด้วยเวลากราบทูลขั้วราชการแลกิจธุระ

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันอาทิตย์ เดือน ๘ แรม ๑๕ ค่ำ ปีชวด จศก)

พระยบบำเรอภักดิ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า เจ้าทั้งกรมแล้ว แลยังไม่ได้ถึงกรม
แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย มีราชการแลธุระต่าง ๆ จะนำขึ้นกราบ
บังคมทูลพระกรุณาในเพลเช้า ทรงปรนนิบัติพระสงฆ์ในพระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัย ก็ควรจะกราบทูลไต่ถามในเพลพระสงฆ์ยังฉันอยู่ ถ้า
พระสงฆ์ฉันแล้ว เป็นเพลเสกจัน จะกราบทูลทูลทวนทวนให้เข้า
ไม่ควรร อย่ายให้กราบทูลในเพลพระสงฆ์ฉันแล้วเป็นอันขาดที่เคียว
ถ้ามีราชการอื่นที่จะเลื่อนเวลาอื่นไม่ได้ ก็ควรจะกราบทูลไต่ถาม
รับสั่ง

๔๐. ประกาศห้ามไม่ให้หม่อมหม่อมเจ้าต่างกรมมาคอยนางใน

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันจันทร์ เดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ปีชวด จศก)

พระยบบำเรอภักดิ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ทุกวันนี้พระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็นเจ้า
ต่างกรมแล้ว เจ้ายังไม่ได้ถึง ๕๒ แลหม่อมเจ้าฝ่ายข้างหน้า ต่างองค์

มีบุญมีวาสนามาก ได้เป็นกรมหลวง กรมขุน กรมหมื่น เป็นพระองค์เจ้า เป็นหม่อมเจ้า มีนางห้ามองค์ละ ๒๐ คน ๑๔ คน ๑๕ คน ๔ คน ๕ คน ๓ คนก็มีบ้าง นางที่ห้ามเจ้าต่างกรม ห้ามเจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม ห้ามหม่อมเจ้าเข้ามาคบหาชอบด้วยกับพระองค์เจ้า เจ้าจอม คุณหม่อมในพระบรมมหาราชวังข้างในแล้ว แลหยิบยื่นข้าวของทองเงินเหื่อง ๆ นางที่เข้ามาอนงค์อยู่ใกล้หน้า ทัก เรือน พระองค์เจ้า เจ้าจอม คุณ หม่อม ในพระบรมมหาราชวัง เคียนหนึ่ง สองเคียนบ้าง ๗ วัน ๘ วันก็มีบ้าง ห้ามเจ้าต่างคนเป็นคนที่ก็มี เป็นคนไม่มีก็มี.

ตั้งแต่ ๓ วันเดือน ๔ แรมค่ำ ๑ บิราล จกกัน ให้เจ้าต่างกรม ยังไม่ได้ตั้งกรม หม่อมเจ้า ห้ามปรามหม่อมห้ามในกรม อย่าให้เที่ยวเข้ามาคบหาพระองค์เจ้า เจ้าจอม คุณ หม่อม พนักงานในพระบรมมหาราชวังต่อไป ถ้าเจ้าต่างกรม ยังไม่ได้ตั้งกรม หม่อมเจ้า มีกิจธุระสิ่งใดๆ ควรจะให้หม่อมห้ามที่ได้ดื้อน้าพระพิพัฒน์เสด็จารับพระราชทาน เบี้ยหวัดเข้ามาเผ้าไต่ผ้าละของชุดีพระบาท ให้มาหาท้าวนางผู้บงสัง หน้าเผ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาตามข้อความ ถ้าเข้าไปเที่ยวตามอำเภอใจ ไปหาพระองค์เจ้า เจ้าจอม คุณ หม่อม ในพระบรมมหาราชวัง จะให้จำ โขลง จับ ถ้าจับได้ที่ตำหนักพระองค์เจ้า ที่เรือนคุณ เรือนหม่อม จะให้ปรับเอาเงินให้กับผู้จับคนละ ๑๐ ตำลึง ถ้าจับได้ที่เจ้าจอม จะให้ปรับเอาเงินให้กับผู้จับคน ๑ ชั่ง ถ้าจับได้ที่ถนน หน้าตำหนัก หน้าตึก หน้าเรือน จะให้ปรับเอาเงินให้กับผู้จับคนละ ๕ ตำลึงนั้น

ให้จำ ทนายเรือน น้าหมายขึ้นกราบเรียน เจ้าคุณ ท้าวนาง หลวงแม่เจ้า ให้หมายห้ามอย่าให้พระองค์เจ้า เจ้าจอม คุณ หม่อม คบหาหม่อมห้ามเจ้าต่างกรม ยังไม่ได้ตั้งกรม หม่อมเจ้า ไว้ไปมา ในพระบรมมหาราชวังเป็นอันขาดที่เกี่ยวนั้น

ให้กรมมหาดไทย กลาโหม พระคลัง หมายให้ทราบทุกเจ้าท่ากรม เจ้ายังไม่ไต่ตั้งกรม หม่อมเจ้า ให้ทราบจงทั่วทุกกรม ทักวัง อย่าให้ขาดไต่ตามรับสั่ง.

๔๑. ประกาศห้ามไม่ให้ทำฎีกาถวายด้วยกระตาสม้วน
แลให้ใช้อักษรตามแบบอย่าง
คัดจากหมายรับสั่ง

(วันจันทร์ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปีชวด จศก)

ขุนมหาสิทธิโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ให้ประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลราษฎรทั้งปวง บรรดาที่ต้องทำฎีกา ถวายเกล้า ๆ ถวาย อย่าให้เขียนกระตาสม้วนยาว ๆ อย่าให้ต้องทรงคดลำบาก ให้เขียนใส่กระตาสักเป็นท่อนแล้วขีดเข้าเหมือนอย่างสมุดฝรั่ง จะได้ทรงทอดพระเนตรง่าย ๆ ถ้ายังสงสัย ไม่เข้าใจ ให้มาทูลทูลอย่างทูลอย่างใด

อนึ่ง เงินที่จะเขียนใส่ในฎีกานั้น ถ้ายืมเงินกันมาเท่านั้น ใ้เอาไปใช้แล้วเท่านั้น ยังค้างอยู่เท่านั้น ข้างเจ้าเห็นว่าเอามาส่งเท่านั้น ยังค้างอยู่เท่านั้น เจ้าหนี้กับลูกหนี้เดียวกัน ไม่ต้องกัน หรือเรื่องราวอื่น ๆ ที่จะต้องเอาเงินว่าเป็นตัวความอย่างนี้ เขียนรายเงินใส่ด้วยก็ควร เงินที่ไม่ต้อง.....(ฉบับราช)

อักษรที่จะใช้ให้ถูกต้อง แลพระนามเจ้าแลชื่อขุนนางที่จะต้องออกพระนามออกชื่อนั้น ถ้าเขียนไม่ถูกต้องให้มากุแบบคูปอย่างทูล

อาลักษณ์ อย่าเขียนให้ผิดอักษรแลพระนามเจ้า แลชื่อขุนนางเข้ามา
ทูลเกล้า ฯ ถวายเป็นอันขาดทีเดียว

ให้กรมมหาดไทย กลาโหม กรมพระคลัง หมายบอกให้รู้
จงทั่วกันทุกหมู่ทุกกรม อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง.

๔๒. หมายประกาศเขตรังวัดผู้ร้ายขุดวัด

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ ปีชวด จศก)

ให้กรมพระนครบาลมีหมายประกาศทั่วไปว่า ทั้งแผ่นดินไป
เมื่อหน้า ถ้าที่วัดอารามเจดีย์สถานใด ๆ มีผู้ร้ายขุดกักทำลาย
ในพระอุโบสถ วิหาร พระเจดีย์ พระพุทธรูป ให้ข้าราชการทั้งลง
ให้ชาวบ้านที่อยู่ในรังวัด ๔ เส้นรอบนั้นเข้าชื้อกันมาทำค่าตราสิน
ร้องเรียนแก่นายอำเภอว่าเร่งกรรมการเสียในเร็ว ๆ ภายในเดือนหนึ่ง
ถ้าไม่ ได้มาร้องเรียนตราสินเหตุที่เกิดในวัด โกลบ้านของตัวในกำหนด
เดือนหนึ่ง จนมีผู้อื่นนอกที่รังวัดไปเห็นเข้า มาว่ากล่าวขึ้นก็ มีผู้
ฟ้องร้องกล่าวโทษผู้ร้ายที่ขุดกักทำลาย จึงให้ข้าหลวงแลกรรมการ
ไปสืบไต่ความว่ามีผู้ร้ายขุดจริงก็ ชาวบ้านในรังวัดถ้าเพิกเฉยเสีย
ไม่เข้าชื้อกันมาตราสินร้องเรียนเสียในเดือนหนึ่งนั้น จะให้มีพินัย
เสียค่าปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมสิ่งของในอารามที่ข้าราชการเพราะเหตุนี้
กว่าจะสำเร็จก็แก่ ถ้าเป็นแซกฝรั่งคนนอกพระพุทธศาสนาไม่ยอม
ศรัทธาทำวัด ก็จะมีปรับให้เอาตัวมาทำการพระนครให้ถ่วงเดือนหนึ่ง
บ้าง ๒๒ วันบ้าง ๔๔ วันบ้าง ๗ วันบ้าง ตามที่อยู่ห่างแลศรัทธาอารามนั้น

ผู้ที่ได้มาบอกกล่าวนายอำเภอว่า แหวงกรมการเสียแต่เดือนหนึ่ง แต่วันที่สืบความได้ว่าเป็นวันผู้ร้ายชุกทำลายนั้น จะไม่ให้มีพินัยวังค์เลย

อนึ่ง การซึ่งเป็นมาแต่หลัง คือว่ามีผู้ชุกทำลายชำรุดมานาน ก่อนพระราชนิพนธ์นั้น ก็จะไม่ให้มีโทษแก่ผู้อยู่ในวังค์คอก ซึ่งมีพระราชนิพนธ์มาทั้งนี้ เพื่อจะให้ชาวบ้านเอาใจใส่ตัวอาวาม ใกล้บ้านของตัว ไม่ปล่อยให้ผู้ร้ายชุกเสีย ทำลายเสีย เพราะของที่เป็นของทานทำไว้สร้างไว้แต่ก่อนด้วยอิฐ ปูน ศิลา ไท ๆ ใหญ่ก็เล็กก็เล็ก ถึงจะกว่ากว่าชำรุดทรุดโทรมไปแล้ว ก็ยังเป็นเครื่องประดับพระนครอยู่

ถึง ณ วันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ ปีชวด จศก จุลศักราช ๑๒๑๖.

๔๓. ประกาศว่าด้วยลักษณะที่จะใช้ถ้อยคำ

ในฎีกาทุกเกล้า ๆ ถวาย

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันอาทิตย์ เดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีชวด จศก)

พระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จฯ กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ให้ทำหมายประกาศไปทุกหมู่ทุกกรม ให้รู้ทั่วกันว่า ผู้ที่ร้องถวายฎีกา แม้เขียนพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ และชื่อข้าทูลละอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อย ชื่อลูกขุนและขุนศาลในพระบรมมหาราชวังในพระบวรราชวัง ไม่ถูกอักษรอักษร ไม่ถูกไม้เอก ไม้โท ทัดเทียม บางทีก็เป็นคนอวดฉลาด อวดรู้ อวดวิสัยเขียนหลายอย่างนั้นหาถูกไม่

อนึ่ง ผู้จะทำเรื่องราวทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย อย่าให้เขียน
กระดากอย่างม้วน ท้องคดียกยาวไปนัก ให้ผู้ทำเรื่องราวถวาย
ให้พับกระดากตามท้วอย่างที่เราพระราชนานให้ ถึงจะเขียนทั้ง
สองหน้าก็ได้ หน้าเดียวก็ได้ จะไม่เปลืองกระดากหลายแผ่นด้วย
เว้นไว้แต่หางว่าวที่เราบอกให้เขียนยาวตามกระดากม้วนก็ได้

อนึ่ง ในเรื่องราวที่จะลงวันว่าปีใด ก็อย่าให้เขียนว่า ครั้น ๓ วัน
ค้างอยู่เปล่า ๆ ให้ว่าเอาตามจำได้ ถ้าจะว่าเดือน ก็ให้ว่าเดือน ๕
หรือเดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน ๑๐ เดือน ๑๑
เดือน ๑๒ ถ้าจะว่าปีก็ให้ว่าปีชวดหรือปีเถาะ ถ้าจะว่าศกก็ให้ว่าเอกศก
หรือโทศก ทริศก จัตวาศก แค่ว่าจำได้ ถ้าจะประสงค์ฤดูด้วย ก็ให้ว่า
ฤดูทำนา หรือฤดูเกี่ยวข้าว ฤดูเลิกนาแล้ว

อนึ่ง ถ้อยคำจะเจกชื่อผู้หญิงนั้น ถ้าผู้หญิงที่ไม่มีบรรดาศักดิ์
มีแล้วอยู่กับพวกคี่ เป็นฝ่ายคี่ก็ จึงให้เรียกว่าอำแดง ถ้ายัง
ไม่มีแล้วเรียกว่าอำแดงไม่ได้ ให้ออกชื่อเปล่า ๆ เด็ก แลภรรยาขุนนาง
ซึ่งเป็นเจ้าพระยาแลพระยาพระหลวง ซึ่งมีตำแหน่งรับนามบัตร
ถ้าเป็นภรรยาได้นำให้เรียกท่าน เอาคำว่าท่านนำชื่อ แล้วว่าภรรยา
ผู้นั้น ๆ ถ้าภรณายน้อยให้ออกชื่อเปล่า ๆ แล้วอ้างว่าภรรยาผู้นั้น
อย่าให้เรียกว่าอำแดง แต่ภรรยาของคนที่เป็นหลวงขุนหมื่นที่ไม่ได้
รับชื่อจากในหลวง เป็นแต่เจ้าขุนมูลนายคี่นั้น ให้เรียกอำแดง แต่
คนหลวง โสณเสด็จ ข้างเย็บ ข้างยอม เรียกว่าอำแดงไม่ได้
ออกชื่อเปล่า ๆ แล้ววางสังกัดเด็ก แลนางห้าม เจ้าค้างกรม เจ้า
ยังไม่ได้ตั้งกรม ให้เรียกหม่อมข้างใน ในกรมนั้น ๆ แต่ในพระบรม
มหาราชวัง แลพระบวรราชวัง ให้เรียกเจ้าจอม อย่าเรียกจอม
เปล่า ๆ

หนึ่ง จะออกซื้อจำนวนนับสี่ตัวมีชีวิตนั้น ถ้าเป็นคน ช้าง ม้า ก็ให้ว่าคน ๑ คน คน ๒ คน คน ๓ คน ช้าง ๒ ช้าง ช้าง ๓ ช้าง ม้า ๒ ม้า ม้า ๓ ม้า แต่สัตว์นอกนั้นให้ว่า ๒ ตัว ๓ ตัว ๔ ตัว ๕ ตัว เว้นไว้แต่ที่ว่า ๘, ๑๘, ๒๘, นั้น ให้ยกคำว่าตัวออกเสีย

หนึ่ง รongแบบๆทั้งไปไม้ไผ่ลาน ว่าใบก็ได้ ห้ามแต่ของกลมๆ และของมีกเล็ก ๆ ทั้งมีกข้าว ถั่ว งา ว่ามีกก็ได้ ห้ามแต่โทหน้า ผลสวาทขึ้นไป

หนึ่ง หูซึ่งที่มีบุตรอยู่ในท้อง ให้ว่ามีครรภ์ อย่าว่ามีท้องลูก เป็นอันขาด ออกลูกให้ว่ากลอก แทะลูกให้ว่าวิบัติกรรม

แต่ให้สืบไปเมื่อหน้า ถ้าผู้ใดทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าไม่เข้าใจ ยังสงสัยประการใด ก็ให้ถามที่กรมพระอาลักษณ์

ให้กรมวังหมายประกาศ กรมมหาดไทย กลาโหม พระสัสดี ให้กรมพระสุรัสวดีหมายบอกจงทั่ว อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง.

๔๔. ประกาศเรื่องเงินหาสลุทหนี้

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๑๑ บัษต จศก)

เจ้าพระยาธรรมาธิบดี เสนาบดีผู้ใหญ่ในกรมวัง รับพระบรมราชโองการใต้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้มีหมายประกาศทุกหมู่ทุกกรม ว่าใครจะเร่งเงินหาสลุทหนี้ของตัวเอง ก็ให้เร่งเบิกตามอาณานายเงิน แต่ถ้าสลุทหนี้เป็นข้าราชการรับเบี้ยหวัด

หลวง อย่าให้จงจำทำโทษ ถ้ากลัวจะหนักก็ให้ไปอาณัติเจ้าขุนมูล
นายตามกรม ถ้าไม่รับก็ให้พาตัวมาส่งให้พระยาอภัยรัตนฤทธิ์ พระยา
อนุชิตชาญไชย ตามขึ้นฝ่ายทหาร ส่งพระยาบำเรอภักดิ์ พระยา
รักษมณฑลเชียร ตามกรมพลเรือน รับคุมตัวไว้เร่งให้ อย่าให้เอา
ข้าหลวงใหญ่ไปจิกจำทำโทษคุมขังเป็นอันขาด ถ้าขึ้นเอาไป จะปรับให้
เจ้าหนี้และผู้ชำระเสียปรับใหม่ให้ลูกหนี้โดยสมควร ถ้าลูกหนี้อ้างว่า
เป็นคนหลวง ก็ให้มาสืบบาญชีเบียดหัวทักให้แน่ ฝ่ายลูกหนี้เมื่อเป็น
คนหลวงเกาะไว้ ก็ให้มาบอกเจ้าขุนมูลนายแลถวายฎีกาใน ๑๕ วัน
พ้นนี้ไม่ร้อง จะว่าเป็นคนหลวงไม่ได้ ให้มาบอกนายใน ๘ วัน ให้
นายไปท้าวว่ารับตัวมาเสีย แล้วให้เจ้าหนี้ไปอาณัติต่อกรมวังแลกรม
พระตำรวจเด็ก ถ้ามูลนายไปท้าวว่าแล้วผู้เกาะไม่ให้ ให้เจ้าหมื่นเอาความ
มาเรียนแก่ พระยาอภัยรัตนฤทธิ์ พระยาอนุชิตชาญไชย พระยา
บำเรอภักดิ์ พระยารักษมณฑลเชียร ตามกรมทหาร พลเรือน ให้ไปเกาะ
เอาตัวผู้เร่งมาว่า แก่เจ้าหมื่นไม่ไต่กัน ไม่ไต่เรียน อย่าให้รับว่าก่อน
ถ้าลูกหนี้ให้บอกเจ้าหมื่นมูลนายไปท้าวว่า ไม่ไป นั่งเสียใน ๘ วัน ก็ให้
ลูกหนี้มาร้องฎีกาใน ๑๕ วัน ถ้าลูกหนี้ทำความให้โง่งเงไปกว่าเดือน
ไม่ร้องฎีกา จะให้ต้องใช้เงินจ่งเต็มไม่ปรับให้ ถ้าเจ้าหมื่นมูลนายไม่เอา
ธุระจนต้องร้องฎีกา ถ้าไต่ความว่าลูกหนี้บอกแล้วไม่ไปรับ จะปรับ
ให้ใช้หนักถึงหนึ่งพัน

ให้มหาดไทย กลาโหม พระสัสดี หมายถึงทราบทูลเจ้า
ทั้งกรม เจ้ายังไม่ไต่ทั้งกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหาร
พลเรือนพระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง ให้รู้ทั่วกันทุกหมู่ทุก
กรม แก่ ๓ วันเกิน ๔ แรม ๑๑ คำ อย่าให้ขาดไต่ตามรับสั่ง.

๔๔. ประกาศห้ามมิให้ภิกษุสามเณรคบผู้หญิงนาพุดที่กุฎิ

(ณ วันศุกร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวด จ.ศ. ๑๒๑๖)

ด้วยหลวงธรรมรักษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า เมื่อเดือน ๕ ปีชวด จ.ศ. นี้ อีเพ็งเอาหนังสือเพลงยาวเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง นายประจักษ์บนหนังสือเพลงยาวได้ท้อเพ็ง นายประจักษ์ท้อเพ็งกับเพลงยาวให้กรรมวัง ๆ ได้นำเอาข้อความผิดอีเพ็งผู้เอาหนังสือเพลงยาวเข้าวัง ขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ สั่งให้พระเจ้าห้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณุภาพชำระ อีเพ็งให้การว่า หนังสือเพลงยาวนี้ของอ้ายหนูกับพระเชษฐภคบุตรชกความต่อไป อีเพ็งรับเป็นสัจย์ว่า เมื่ออ้ายหนูยังเป็นสมีอยู่กับพระเชษฐภคบุตรนั้น อ้ายหนูกับอีเพ็งทำชำเรากันที่กุฎิอ้ายหนู ๒-๓ ครั้ง แล้วอีเพ็งชกถึงอ้ายพงส์ว่ามีำไ้ทำชำเรากับอีเพ็งที่ห้องกุฎิกว้ย อีเพ็งชกว่า อ้ายกวงสมีได้ทำชำเรากับอีเพ็งหลายที่ที่กุฎิอ้ายกวงสมี กว้ย อ้ายทิมสมีทำชำเรากับอีปวงที่ห้องกุฎิอ้ายทิมสมีกว้ย อ้ายเสื่อสมีทำชำเรากับอีรอกที่ห้องกุฎิอ้ายเสื่อสมีกว้ย ที่กลางเอาท้วมมีชื่อผู้ต้องชกมาชำระ สมีมีชื่อผู้ต้องชกมารับเป็นสัจย์สมีท้อเพ็งให้การถึง พระเจ้าห้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณุภาพ นำเอาด้อยคำอันนักโทษพวกนี้ขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงทรงพระราชมารับเห็นว่า ภิกษุสามเณรทุกวันนี้อยู่ชอกัยพระศาสนาอยู่เพื่อลาสิกการต่าง ๆ ไม่บวชด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บก ภิกษุสามเณรทุกวันนี้เป็นอลัชชีประพฤติความชั่วนี้ต่าง ๆ จนถึงเป็นปาวาสิก ภิกษุสามเณรทำเมถุนธรรมได้โดยง่ายนี้ เป็นเหตุ

ให้ภิกษุสามเณรไปหาผู้หญิงชาวบ้านนั้นโดยง่ายอย่างหนึ่ง ผู้หญิงชาวบ้านไปหาภิกษุสามเณรทั่วทิศที่ภูมีย่างหนึ่ง ทรงพระราชดำริเห็นเหตุอย่างนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้หลวงธรรมรักษาหมายประกาศไปแก่ พระราชาคณะ พระครูฐานา เจ้าอธิการในกรุงทั้งชั้น ห้ามไม่ให้ภิกษุสามเณรคบผู้หญิงทุกงานบุญ ฝ่ายผู้หญิงชาวบ้านเล่า ควรที่ให้มีหมายประกาศไป ห้ามไม่ให้เข้าวัด ถ้าอินเจ้าไปในวัด จะให้ตำรวจจับ ปรับเอาเงิน ๓ ตำลึง ก็ฝ่ายพระราชาคณะ พระครูฐานา เจ้าอธิการนั้น โปรดเกล้าฯ สั่งให้หลวงธรรมรักษามีหมายประกาศห้ามไปแล้ว แต่ผู้หญิงชาวบ้านนั้น ยังไม่ได้โปรดเกล้าฯ ให้มหาดไทย กลาโหม หมายประกาศห้าม เหตุนี้ มหาดไทย กลาโหมไม่ได้หมายประกาศห้ามนี้ พระราชาคณะ พระครูฐานา เจ้าอธิการ ชายหญิง—ชาวบ้าน จึงคะนอง ถือใจว่าจะเป็นความหลอกลวงจับจริง ฝ่ายพระราชาคณะก็เพิกเฉย ไม่เกรงพระราชอาณัติจักร ไม่กำชับว่ากล่าวภิกษุสามเณร ปล่อยให้ภิกษุสามเณรคบหาผู้หญิงชาวบ้านจนพุกจาในที่ลับที่นอน จนถึงปาราชิก เหมือนอ้ายเปลี่ยนสมิ้อีกอรุณ เมื่อเดือน ๑๐ ปีชวดลศกนี้ กบอื้คาบขึ้นพุกจาทำช้ำเวากันในห้องกุฎีที่ลับครั้งหนึ่ง ข้อความที่อื้คาบทำช้ำเวากับอ้ายเปลี่ยนทั้งสมิ้อ้น ก็ไม่มีผู้ใดฟ้องกล่าวโทษอื้คาบกับอ้ายเปลี่ยนสมิ้อ์ ได้รับความซ้อ้นเพราะอื้คาบเอาหนังสือเพลงยาวไปในพระราชวัง นายประตูจับตัวอื้คาบได้ โปรดฯ ให้พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นวรจักรธำนาภชำระ อ้ายเปลี่ยนสมิ้อ์คาบให้การนับเป็นสัตย์ว่าได้ทำช้ำเวากันทั้งเป็นสมิ้อ้นกุฎีวัดอรุณราชวรารามครั้งหนึ่ง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้หลวงธรรมรักษาเผด็จห้ามพระราชาคณะ พระครูฐานา เจ้าอธิการ ตามกระแสพระบรมราชโองการ ให้พระราชา

คณะเอาใจใส่ภิกษุสามเณร อย่าให้คนผู้หญิงขึ้นพูดจาบนภักดิ์เป็นอันขาด ถ้าขึ้นกระแสนพระบรมราชโองการ จะพระราชทานสัญญาบัตรสำคัญให้กรมทหารราชวัตรเป็นกองจับ ถ้าจับภิกษุสามเณรพูดจากับผู้หญิงได้ที่ถูกใจ ภิกษุสามเณรที่อยู่ใกล้เคียงกัน ก็จะปรับโทษเสมอกันกับที่พูดกับผู้หญิง เพราะภิกษุสามเณรอยู่ใกล้กันไม่ตกเตือนว่ากล่าวกันหนึ่ง ถ้ากองจับเชิญพระราชสัญญาบัตรเป็นสำคัญ ให้ภิกษุสามเณรแลผู้หญิงชาวบ้านรู้ว่าเป็นกองจับแล้วก็อย่าให้สู้รบเป็นอันขาด ถ้าไม่ไต่เชือกตราหลวงให้ภิกษุสามเณรผู้หญิงชาวบ้านรู้ ผู้นั้นเป็นคนปลอมจับ ให้ภิกษุสามเณรจับคนนั้นส่งให้กับเจ้ากระทรวงให้จงได้

ให้พระครูทักษิณคณิสสร พระครูอุครคณารักษ์ พระครูอมรวิไชย หมายประกาศไปแก่พระราชาคณะ พระครูฐานา เจ้าอธิการให้รู้จงทั่ว ห้ามอย่าให้ผู้หญิงถึงแต่มารดา พี่ น้อง ญาติ และผู้อื่นอย่าให้ขึ้นภักดิ์เป็นอันขาด ให้เจ้าคณะใหญ่เร่งหมายไป อย่าให้ราชไต่ถามรับสั่ง

หมายเหตุ ๗ วันศุกร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวด จศก.

๔๖. ประกาศห้ามไม่ให้ทำศพหน้าวัดหลวงหรือวิมทางเสด็จ

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันอังคาร เดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำ ปีชวด จศก.)

จมีนจงขวา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า พระอารามหลวงทางที่จะเสด็จพระราชดำเนินทรงทอดพระกฐินเสมอทุกปี ขุนนางแลราษฎรที่มีทรัพย์สินมักปลุกเมรุ ปลุกโรงที่มีมิมหน้าวัดมีอยู่เนื่อง ๆ หากว่าไม่นั้น ให้พระ

บำรุงศาสนา จางวางเสกวิทย์โยมสงค์ ประกาศเจ้ากรม ปลัดกรม เลก
 วิทย์ แต่บรรดามืออยู่วัดโศธารามโคกให้เจ้ากรม ปลัดกรม วิชชา
 พระอารามห้ามปรามผู้ที่จะกระทำการศพเจ้า ชุนนาง ราษฎร อย่า
 ให้ปลุกเมรุ ปลุกโรงทมิ ทำป่าช้าที่หน้าวัดพระอารามหลวงริมหนทาง
 จะเสด็จพระราชดำเนิน ให้ไปเผาศพท่าเมรุ ทำโรงทมิ ที่หลังวัดกลับ
 ทางเสด็จพระราชดำเนิน ถ้าเจ้ากรม ปลัดกรม เสกวิทย์ ผู้รักษาวัด
 อารามห้ามปรามมิฟัง ก็ให้มาบอกกรมวังผู้รับสั่ง ถ้าเจ้ากรม ปลัด
 กรม เลกวิทย์ ผู้รักษาวัดพระอารามหาห้ามปรามละเลยเสีย ถ้ามีผู้ใด
 มาฟ้องร้องว่ากล่าวเป็นใจให้เผาศพที่หน้าวัด จะเอาตัวเจ้ากรม ปลัด
 กรม เลกวิทย์ ผู้รักษาวัดพระอารามมากระทำให้โทษตามรับสั่ง.

๔๑. ประกาศพระราชทานนามวัดเงินว่า วัดรัชฎาธิฐาน

วัดทองว่า วัดกาญจนสิงหาสน์

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีระสา จศก)

ขุนมหาสิทธิโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า วัดเงิน วัดทอง บางพระเป็นที่ยืนสมเด็จ
 พระบรมราชมหาอัยยิกาเจ้า กรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ทรง
 ฐาปนาการสร้างไว้แต่ก่อน ครั้นเมื่อสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช คือ
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จดำรงอยู่ในราชสมบัติ
 ได้ทรงพระราชอุทิศสาธุให้ปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมให้บริบูรณ์เป็นพระอาราม
 หลวง ด้วยบรรดาพระราชนิพนธ์ทำให้สำเร็จ เพื่อจะฉลอง
 พระเดชพระคุณในสมเด็จพระบรมราชมหาอัยยิกาเจ้า ซึ่งสวรรคต
 ล่วงไปแล้วนาน แต่ยังไม่ได้ทรงพระราชทานพระนามเป็นบรรดาศักดิ์

สมควรแก่พระอารามหลวง บัดนี้ทรงพระราชดำริให้แปลงชื่ออาราม
เดิมว่า วัดเงินวัดทองนั้น ให้เป็นนามมกุฏภาษา วัดเงินให้เรียกว่า
วัดรัชฎาธิฐาน วัดทองให้เรียกวัดกาดูเงินสิงหาสน์

ให้มหาดไทย กลาโหม กรมท่า หมายว่าประกาศให้รู้
จงทั่วกัน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง.

๔๘. ประกาศเรื่องพระราชคณะ ฐานา เปริยัญ สักมากเกินไป

จะต้องเข้าเดือนทำการพิมพ์

(ณ วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีชวด จศก จ.ก. ๑๒๑๖)

ณ วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีชวด จศก พระบาท
สมเด็จพระบรมนาถบรมพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระ
ที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท มีพระบรมราชโองการมานพระบัลลังก์สุธสิงห-
นาทตำรับสั่ง กรมหมื่นบวรวิรัชสุริยพันธุ์ ให้มีหมายประกาศไปแก่
พระราชคณะ เปริยัญทั้งปวงให้รู้ทั่ว แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่ง
เกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระราชคณะ เปริยัญสักน้อยไม่มากนัก ในเดี่ยวนั้น
พระราชคณะ เปริยัญสักมาก มีบาญชีได้ถึง ๖๐ เศษ แปลกกว่าแต่ก่อน
ทั้งเก่าทั้งไป ถ้าพระราชคณะ เปริยัญสักออกจะ โปรดฯ ให้เป็นไพร่
หลวงโรงพิมพ์แล้วจะได้จำไว้กว่าจะได้นายประกัน เมื่อได้นายประกัน
แล้ว จะให้เข้าเดือนทำการพิมพ์ ถ้าไปเกินกับข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
ตำแหน่งใด ๆ ให้มากราบทูลขอ ก็มีได้พระราชทานเลย แล้วจะลง
พระราชอาญาแก่ผู้ที่ไม่เกิน ๕๐ ที่ ขอพระราชคณะ เปริยัญทั้งปวง
จงได้รู้ถึงคำประกาศนี้ทั่วทุก ๆ องค์ตามรับสั่ง

หมายประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีชวด
จศก.

๔๘ ประกาศพระวราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาค
 เพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลม พระพุทธรัตนปฏิมากร
 (๓ วันจันทร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำ ๑ ปีชวด จศก)

มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ในพระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศพระวราชทานส่วน
 พระราชกุศลมาให้ท่านทั้งปวง ที่เป็นชนยังถือพระพุทธศาสนานี้ให้
 ทราบทุกคน ด้วยเมื่อวันจันทร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำ ๑ ปีชวด จศก
 พระพุทธศาสนายุกาล ๒๓๔๗ เสด็จพระวราชดำเนินไปทรงถวาย
 นมัสการสงฆ์ เป็ดยืนเครื่องประทับพระมหาพุทธรัตนปฏิมากรแก้ว
 มรกต ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทอดพระเนตรเห็นพระอุณาโลม
 เก่าเป็นเรือนเพชรย่อม ๆ ไม่งามไพโรจน์มาก จึงทรงพระวราชศรัทธา
 ออกสำหรับบริจาคเพชรยอดใหญ่ ขนาดผลบัวอ่อนบริสุทธิ์สะอาดหนา
 มีราคา ๖๐ ชั่ง สดฐานเท่านี้ (ทันฉบับเดิมลงขนาดเพชรไว้ด้วย)
 ประทับเข้าเป็นพระพุทธรู้อณาโลมแห่งพระพุทธรัตนปฏิมากร และ
 พระวราชทรัพย์ซึ่งได้จักซื้อเพชรยอดนี้จะได้มากด้วยหมื่นแห่งราชฎีได้มา
 ก็มีได้ เป็นพระวราชทรัพย์ส่วนนอกจากจำนวนเงินพระคลัง ซึ่งจะใช้
 แจกเบี้ยหวัดใช้ราชการแผ่นดิน และการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้หนึ่งผู้ใด
 ในพระวราชวงศานวงศ์ แลข้าราชการ สมณพราหมณาจารย์ ยาจก
 วนพิททั้งปวง เพราะฉะนั้นไม่เป็นอันเสื่อมเสียประโยชน์ของท่านผู้ใด
 ผู้หนึ่งเลย ด้วยพระวราชมหัศมบริจาคอันนี้ ขอท่านทั้งปวงที่ยังนับถือ
 พระพุทธศาสนา เชื่อพระพุทธเจ้าเป็นอนุตรเขต จงมีใจเลื่อมใส
 ศรัทธาอนุโมทนารับส่วนพระราชกุศลในพระพุทธรูปอันนี้เถิด แล
 ท่านผู้ใดไม่เอาใจใส่เอื้อเฟื้อช่วยการกุศลในพระพุทธศาสนานี้แล้ว ถ้า

มีความกตัญญูทุกเวลาที่ต่อพระเศพระคุณ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งได้ทรงปฏิบัติบำเพ็ญพระมหาพุทธวัตรปฏิบัติมากริน มาเป็นที่เลื่อมพระเกียรติยศพระนคร แลพระบารมี ถึงมีความยินดีด้วยมหัศจรรย์บูชาอันนี้ เพื่อจะได้เป็นพระเกียรติยศแก่พระนครซึ่งเป็นที่อยู่ของท่านทั้งปวงด้วยกัน แลเป็นพระเกียรติยศแก่พระวราชระกูลอันเป็นที่พึ่งท่านทั้งปวง และบรรพบุรุษของท่านทั้งปวง ได้บำเพ็ญก้อยของท่านบำรุงอาศัยเป็นสุทธาพรสืบมาแลจะสืบไปนี้ บรรดาท่านทั้งปวงที่มีความยินดีอนุโมทนาพระราชกุศลอันนี้ทุกคน ทรงแผ่พระราชเมตตากรุณาจิตมาถึง ว่าขอให้ท่านทั้งปวง อยู่เย็นเป็นสุข สดุดสบาย พ้นจากอันตราย ไข้เจ็บ อุบัติทั้งปวง เทอญ

ความปรารถนาอันใดที่ไม่มีโทษแก่ตัวท่านแลสัตว์ผู้อื่น ความปรารถนาอันนั้น ขอท่านทั้งปวงจงสำเร็จด้วยสะดวก เทอญ

การพระราชบิณฑบาตครั้งนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่าไม่รัชขวาง เป็นเหตุให้ท่านผู้ใคร่รู้เรื่องชกใจเลย พระนครนี้เป็นถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่บัดนี้ อยู่ในเมืองนี้ก็ จะโหม่นสน้อยใจด้วยวิชาแก่พระพุทธศาสนา เพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโหม่นสักชื่อว่าโลกล่วงเกินไป แลถ้าท่านผู้มกเสีย คายว่าของขาวจะประคิบรรดาพระกุศลเป็นพระเกียรติยศแผ่นดิน ไปเป็นของวิเศษ จะได้ไม่ใช่ อย่าคิดอย่างนั้นเลย เพชรยอดก้อนใหญ่ กว่านั้นหลายยอด ได้ทรงจัดทำไว้สำหรับแผ่นดินมีอยู่แล้ว ไม่เอา

ไปไหนเสียออก ขอถวายพระพรพระเจ้าเป็นพระราชาทุกส แต่เป็น
พระเกียรติยศในคนเป็นอันมากที่ถือพระพุทธรูปศาสนาอื่นยกหนึ่งเด็ก
ของท่านทั้งปวงจงยินดีอันโมทนา

ประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำ ๑ ปีชวด จศก

๕๐. ประกาศห้ามไม่ให้คนสูบฝิ่นเป็นขุนหมื่นรับเบี้ยหวัด

กัตจากหมาบับสั่ง

(วันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ ปีชวด ศก)

พระยาบำเรอภักดิ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ข้าเจ้าว่าขุนนางคบหากันสูบฝิ่นกินฝิ่น
เป็นอันมาก แแต่ให้กองจับออกจับได้ความชำระศักดา ได้ความ
ว่าเป็นขุน หมื่น พันทนาย ข้าราชการ ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดก็มีอยู่
เนื่อง ๆ เจ้าหม่อมหลวงบักบังอำพรังไว้ ต้องจับความชำระเกลือกจะ
ยังหาสิ้นเชิงไม่ คนชั่วจำพวกนี้หาควรที่จะเป็นข้าราชการรับพระราช
ทานเบี้ยหวัดไม่

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ทั้งแต่สืบไปภายหน้า
ห้ามอย่าให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบาญชี เอาคนสูบฝิ่นกินฝิ่นเข้ามา
ทั้งเป็น ขุน หมื่น พันทนาย ข้าราชการ รับพระราชทานเบี้ยหวัดเป็น
อันชาติที่เคียว ถ้าเจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบาญชี หม่อมไกรกรมใด
ฝ่าฝืนขึ้นพระราชบัญญัติเอาคนสูบฝิ่นกินฝิ่นเข้ามารับพระราชทานเบี้ย
หวัดในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีผู้สืบเสาะจับตัวได้ ก็ละเงินเบี้ย
หวัดคนสูบฝิ่นเข้าท้องพระคลัง แล้วจะให้ปรับไหมเอาเงินเจ้ากรม
ปลัดกรม สมุหบาญชี ให้กับผู้จับตามบรรดาศักดิ์ และจะเอาโทษ
เจ้าหม่อมหลวงกรมหมื่นคนนั้นตามโทษานุโทษ

ให้มหาดไทย กลาโหม พระคลัง ทนายประกาศกำรับทำ
ให้รู้แจ้งทั่วทุกหมู่ทุกกรมตามรับสั่ง

๔๑ ประกาศให้ระวังเพลิงไหม้

กัตจากหมายรับสั่ง

(วันอาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ ปีชวด จศก)

พระยาเพชรภู รัชมะนรราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า เทศกาลเดือน ๑๒ เดือนอ้าย เดือนยี่
เดือน ๓ เดือน ๔ เดือน ๕ เป็นฤดูแล้ง ลมว่าวพัดกล้า มักเกิดเพลิง
ไหม้บ้านเรือนอาณาประชาราษฎร เกลือกจะมีอ้ายผู้ร้ายลอบแอบเอา
ไฟจุดเรือนโรงร้านปลอมเก็บเอาทรัพย์สินสิ่งของ แลอ้ายผู้ร้ายก็จริงวิ่ง
ราวคักช่องย่องเบา mischief กำเวรขึ้นเนื่อง ๆ ราษฎรจะได้จับโจรผู้ร้าย
นั้นได้โดยยาก ให้นายอำเภอบรรณการบ่าวร้องข้าราชการแลราษฎร
ให้ตั้งจำหน่อจงทุกตรอกทุกถนน เป็นระยะทางเหมือนอย่างตามเคย
มาแต่ก่อน

อนึ่ง ให้เจ้าของบ้าน เจ้าของเรือน เจ้าของโรง เจ้าของร้าน
ระวังรักษาเรือนโรงร้านบ้านของตัว อย่าให้มีอ้ายผู้ร้ายไปลอบจุดไฟ
เรือนโรงร้านบ้านของตัวได้ ถ้าแลบ้านใดมีเรือนโรงร้านร้างเปล่าอยู่
ไม่มีคนอยู่เฝ้ารักษา ก็ให้นายอำเภอหรือแย่งเสีย อย่าให้เป็นเชื้อเพลิง
ขึ้นได้ ถ้าบ้านใดเกิดเพลิงไหม้เรือนโรงร้าน จะเอาเจ้าของเรือน
โรงร้านมาทำโทษ ตั้งแต่สืบไป เพลากลางคืนตั้งแต่ยามหนึ่งขึ้นไป
ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดจะมีกิจการไปแห่งหนึ่งแห่งใดตำบลใด ก็ให้จุดไฟเพลิง
ถือเดินไปจึงจะชอบ ห้ามมิให้ถือเครื่องศาสตราอาวุธเดินทางกลางคืน
เป็นอันขาดทีเดียว

อนึ่ง โจ้วผู้ร้ายลอบจุกไฟ ลอบชกตีฟันแทง แลเพลากลางคืน
 อ้ายคนร้ายถือมีด ขวาน ไม้พลอง กระบองสั้นยาวกลวงใหญ่ ก็ให้
 เจ้าของบ้านกับนายอำเภอจับเอาอ้ายคนร้ายไว้ให้จงได้ แล้วให้มาส่ง
 กับผู้รับสั่ง จะได้พิจารณาเอาโทษตามโทษานุโทษ

ให้มหาดไทย กลาโหม กรมพระสัสดี หมามุ่ยเจ้าท่ากรม
 เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม นอกแก้ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ให้นายอำเภอ
 ประกาศราษฎรให้รู้จงทั่วตามรับสั่ง.

๕๒. ประกาศทรงอนุญาตข้าราชการฝ่ายในทูลลาออก

(วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ ปีชวด จศก)

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่ ประกาศปฎิญาณไว้เป็นความจริงแก่เจ้าจอมอยู่งาน
 ชั้นใน ชั้นกลาง ชั้นนอกทั้งปวง เว้นแต่เจ้าจอมมารดาในพระเจ้าลูกเธอ
 แลหม่อมพณีกานทุกตำแหน่ง แลจอมเจ้าเฝ้าแก่ แลท่านเฝ้าแก่
 แลนางรำบำเรอทั้งปวงทุกคน

ด้วยบัดนี้ไม่ทรงหวงแหนท่านผู้ใดผู้หนึ่งไว้ในราชการด้วย
 ร่มแห่งกักขังคอก ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงตามสมควรแลเห็นแก่
 ละครกลแลความชอบของท่านทั้งปวง จึงทรงพระกรุณาชุบเลี้ยง
 พระราชทานเบี้ยหวัดลาบั้นแลเครื่องยศบรรดาศักดิ์โดยสมควร บัดนี้
 ท่านทั้งปวงก็ทำราชการมานานแล้ว ใคร ๆ ไม่สบาย จะใคร่กราบ
 ถวายบังคมลาออกนอกราชการ ไปอยู่วังเจ้า บ้านขุนนาง บ้านบิดา
 มารดาจะมีลูกมีหัวให้สบายประการใดก็อย่าให้กลัวความผิดเลย ให้
 กราบทูลถวายบังคมลาโดยตรง แล้วถวายเครื่องยศคืนแล้ว ก็จะไป
 ไปตามปรารถนาโดยสะดวก ไม่กักขังไว้ แต่ไม่ให้มีความผิดแก่

ตัวผู้หนึ่ง แลผู้ที่จะเป็นผู้นั้น ห้ามเกี้ยวให้สนเสียหาธุหาผิวแก่ตัวยัง
อยู่ในราชการด้วยอุปายทางใดทางหนึ่งก่อนการบมึงคมทูลพระกรุณา
เป็นอันขาดก็ด้วย เป็นดังนี้จะเสียพระราชกำหนดสำหรับแผ่นดินไป
เมื่อไปอยู่นอกพระราชวังแล้ว ถ้าเป็นคนมีตระกูลอยู่ ไปอยู่กับบิดา
มารดาญาติพี่น้อง หรือเป็นนางห้ามเจ้านายที่ทรงพระกรุณาให้มี
บรรดาศักดิ์ใหญ่ ๆ หรือเป็นภรรยาข้าราชการที่มีศักดิ์มาก ก็
จะพระราชทานเบี้ยหวัดอยู่บ้างโดยสมควร

หนึ่ง ถ้าเจ้าจอมอยู่งานชั้นในเห็นว่าพระราชบัญญัติบังคับกับ
แคบใจนัก จะถวายบังคมลาออกนอกราชการก็อย่าออกสู อยู่ชั้นใน
ไม่สบาย จะขอรับพระราชทานโอกาสเลื่อนออกมาเป็นชั้นกลางชั้นนอก
แลพนักงานทำราชการสนองพระเดชพระคุณตามอย่าง แลบังคับ
เจ้าจอมอยู่งานชั้นกลางชั้นนอก แลพนักงานเหล่านั้นว่าบำเรอ ก็ตาม
แต่จะชอบใจ แต่ให้กราบทูลก่อน อย่าเพื่อทำการประพฤติกะเรียน
เกินอย่างเจ้าจอมอยู่งานชั้นในก่อนการบมึงคมทูลจะขอออกตัว จะทรง
พระกรุณาโปรดให้ลดแต่เครื่องยศแลเบี้ยหวัดอย่างเจ้าจอมชั้นในเสีย
ให้คงได้ดังเจ้าจอมอยู่งานชั้นกลางชั้นนอก แลพนักงานเหล่านั้นว่า
บำเรอโดยสมควร

แต่เจ้าจอมมารดาในพระเจ้าลูกเธอ จะโปรดให้ออกนอกราชการ
ไปมีผิวไม่ได้ จะเสียพระเกียรติยศพระเจ้าลูกเธอไป เมื่อจะไต่ขอ
นอกราชการเพียงจะอยู่กับพระเจ้าลูกเธอ ไม่มีผิว ก็ทรงพระกรุณา
โปรด กระแสพระบรมราชโองการดังนี้ ก็ได้มีพระราชดำรัสหลาย
ครั้งแล้ว แต่ผู้ที่จะหาไต่เชื่อไม่ ด้วยเข้าใจว่าสักเล่นก็ก็ ประชดก็ก็
การอันนี้ เป็นสุจริตจริงๆ จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตีพิมพ์
ประกาศพระราชทานเป็นสำคัญสัญญาไว้ให้มั่นคง ให้ท่านทั้งปวง

เชื่อว่าไม่ทรงหลงเห็นแก่ซึ่งจริง ๆ แลพระราชดำรินี้เป็นความจริง ความทรง ให้ท่านทั้งปวงรับคำประกาศนี้ไว้เป็นสำคัญ ถ้ากาลไปข้างหน้ามิได้เป็นจริงดังนี้ ก็ควรที่ท่านทั้งปวงและเทพยดามนุษย์ จะกระทำกันอยู่แล้ว

อนึ่ง เจ้าจอมมารภาพระองค์เจ้าในแผ่นดินแล้วมา ถ้ายังมี พระองค์เจ้าอยู่ ก็อย่าให้มีผัว ถ้าอยากจะมีผัวให้ได้ ก็ให้มาราบทูล พระกรุณาว่าภักดรอนพระองค์เจ้าให้ชากเสียก่อน อย่าให้เรียกว่า เจ้าจอมมารคาเลย ถ้าพระองค์เจ้ายอมชัก ไม่นับถือแล้ว จะไปรักให้ มีผัวตามสบาย ถ้าไม่กราบทูลพระกรุณาขึ้นมีผัว ถ้าผัวเป็นพระองค์เจ้า ก็จะไปคลกเบียดหยามเสียทั้งหนึ่ง ถ้าผัวเป็นหม่อมเจ้า เป็นข้าราชการ มีบรรดาศักดิ์ก็ชัก จะยกเบียดหยาม แล้วจะให้เสียภาษีบีดะ ๑๒ คำถึง ถ้ามีผัวข้าราชการมีบรรดาศักดิ์น้อยแต่ไพร่ จะให้ลงพระราชอาญา แล้วผัวจะให้รับราชบรรดาก็แล้วเอา ตัวส่งทูลข้าง ตัวหญิงจะให้ลง พระราชอาญาจำไว้จนตาย ถ้าพระองค์เจ้าสงสาร กราบทูลขอ ก็จะ พระราชทานให้ไปอยู่กับพระองค์เจ้า รับพระราชทานเบียดหยามเหมือน อย่างนางนม ให้เรียกแต่ว่ามารดา ไม่ให้ใส่คำนำเรียกว่า เจ้าจอม

อนึ่ง บรรดามารคาหม่อมเจ้าในพระองค์เจ้าที่ถึงกรรมแล้ว แล ยังไม่ไต่ถึงกรรมทั้งปวงซึ่งสิ้นพระชนม์แล้ว เมื่อหม่อมเจ้ายังมีตัวอยู่ ถ้าไม่มีผัว ก็ได้รับพระราชทานเบียดหยาม ๖ คำถึงบ้าง ยิ่งกว่านั้นบ้าง ถ้ามีผัว ให้เลิกเบียดหยามเสีย ให้ผัวที่เป็นไพร่มีใช้เจ้าเสียภาษีบีดะ ๖ คำถึง เป็นเบียดหยามแก่หม่อมเจ้าไปทุกเดือนกว่าหม่อมเจ้าจะไม่มีตัว ภาษีนี้ใครอย่าคิดว่าแรง เพราะมิได้เรียกเอามาเป็นหลวงแต่สักเพียง ๑ พระราชทานให้หม่อมเจ้าผู้บุตรทั้งสิ้น เป็นการจะกษัตริย์ที่เป็นผัว มารคาหม่อมเจ้าให้ปฏิบัติหม่อมเจ้าไป

อนึ่ง มารดาหม่อมเจ้าไม่มีหัว พระราชทานเบี้ยหวัดด้วย ก็เพื่อ
 จะให้เป็นกำลังเลี้ยงหม่อมเจ้าไป ก็เมื่อไม่อยู่เลี้ยงหม่อมเจ้าไปมีหัว
 ก็ควรให้คนผู้เป็นหัวเสียภาษีให้แก่หม่อมเจ้า เท่าเบี้ยหวัดซึ่งพระราช
 ทานเมื่อไม่มีหัวจึงชอบ ถ้ามารดาหม่อมเจ้าที่มีหัวไกรกับหัวถึงหย่าร้าง
 ออกจากหัวเมียกัน ถ้าสาบานได้ทั้งสองข้าง หย่ากันแต่เดือนใด
 ก็ให้ยกภาษีเท่านั้นไป ไกรกันเล็กน้อยถึงว่าไม่ได้อยู่ด้วยกัน ถ้า
 สาบานไม่ได้ว่าหากันก็ไม่พ้นภาษี ถ้าอยากจะไม่เสียภาษี มาท
 สาบานแล้วกลับไปก็กัน หรือสืบได้ความจริงว่ายังก็กันอยู่ จะปรับ
 ให้ไร่ภาษีสองท้องจนเดือนที่ชำระความ ถ้ามารดาหม่อมเจ้ามีหัว
 เป็นพระองค์เจ้า ไม่เสียเกียรติน้อยใด เป็นแต่ไปรวมให้ยกเบี้ยหวัด
 ให้ไปให้พระองค์เจ้าผู้หัวเลี้ยงเด็ก หรือจะให้เบี้ยหวัดก็จะได้ด้วย
 อำนาจพระองค์เจ้าที่เป็นหัวใหม่ ถ้ามารดาหม่อมเจ้าไปไต่หัวใหม่
 เป็นหม่อมเจ้า ถ้าหม่อมเจ้าผู้บุตรยอมยินต์เอาเป็นบิดาเลี้ยงก็แล้วไป
 ถ้าหม่อมเจ้าผู้บุตรมิยอมยินต์ด้วย ก็จะต้องพระกรุณาโปรดเกล้า
 เบี้ยหวัดของหม่อมเจ้าที่เข้ามาเป็นผัวนั้นแบ่ง ๓ ส่วน ยกเอาส่วน ๑
 ให้แก่หม่อมเจ้าผู้บุตรเป็นภาษีทุกปีไป เพราะทำให้หม่อมเจ้าผู้บุตร
 ได้ความอับอาย ลักษณะพระราชกำหนดนี้ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
 ให้ประกาศมาให้ท่านทั้งปวงทราบด้วยจงทั่วกัน

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ ปีชวด จศก

๕๓. ประกาศไม่ทรงติเตียน ๔ จำพวก

(ลงวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ ปีชวด จศก)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศพระราชดำริสั่งเรามาให้ท่าน
 ทั้งปวงทราบพระราชอัธยาศัย ว่าไม่ทรงติเตียน ๔ จำพวก ที่

จะว่าข้างกัน และไม่ไปรบกวนจำพวก ๑ ที่จะว่าข้างปลาย แลอธิบาย
โดยพิสดารให้ท่านทั้งปวงทราบเถิด

“(๑) คนเมื่ออุปนิสัยเป็นไปคามอุปนิสัยของตัว ก็ทรงเห็นชอบ
ด้วย

(๒) คนที่ตำราสนาแล้วประพฤติสมควรแก่ศาสนาตามได้ตามมี
ตามทีตามทาง ก็ทรงเห็นชอบด้วย

(๓) คนที่ทาสนาอ้อย ผ่ากั้วหัวไป โนนบ้าง นีบ้าง ก็ทรง
เห็นชอบด้วย

(๔) คนที่มีสารทุกข์แล้ว เป็นไปคามสารทุกข์ของตัว ก็ทรง
เห็นชอบด้วย”

แต่คนที่มิมีสารทุกข์แล้วก็ไปอย่างไร มาให้หนึ่งแลเห็นในที่
ในทางอันไม่ควรแก่ตัว มาทำแลประพฤติให้แหลมให้ประหลาด
เป็นที่จะให้คนอื่นรู้เห็นแล้วก็ไปต่าง ๆ ก่อเหตุให้เป็นทีหม่นหมอง
ข้างโน้นข้างนี้เห็น ก็ก็จะทรงชัง ไม่ไปรบกวน ไม่ชอบพระราชาเหตุเลย
คนเช่นนั้นเป็นแก่นกไข้อยู่ทำผู้มีวาสนาให้รำคาญ ขอเสียอย่าให้ท่าน
ผู้ภักดีต่อราชการ เอมายกยอให้เปลืองเบี้ยหวัดเปล่า ๆ ถ้าได้
ราชการแผ่นดิน จงเอาเทอญ

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ ปีชวด จศก

๕๔. ประกาศห้ามไม่ให้ทำช้างเล่นละคอนเป็นช้างเล็ก

กัตจากหมบวันสัง

(วันเสาร์ เดือนยี่ แรม ๑๐ ค่ำ ปีชวด จศก)

พระยำนางเอกภักดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรง
พระกรุณาไปรบกวนเกล้า ๆ สั่งว่า ตั้งแต่ ณ วันเดือนอ้าย แรม ๑๐ ค่ำนี้

สืบไป ห้ามมิให้พระองค์เจ้ามีกรม ยังไม่ไต่ถามกรม แลราชทูตละอง
 รุสพระบาทใหญ่ผู้น้อยแลราชทูตที่บรรดาเล่นโจนเล่นละคอนหากิน
 อยู่ทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า ห้ามมิให้เขียนเป็นหัวช้างสี่เผือก สี่ประหลาด
 ให้ใช้ได้แต่หัวช้างดำ ถ้าจะเล่นโจน จะใช้เอราวัณอย่างเดียวกันนี้ไ้
 นอกนั้นห้ามมิให้ใช้หัวช้างสี่เผือก สี่ประหลาดเลยเป็นอันขาด ถ้า
 มีพั้ง ชินเล่น ผู้รับสั่งจับได้ จะปรับไหมมีโทษให้จงหนัก อย่าให้ขาด
 ใต้ตามรับสั่ง

๔๕. ประกาศพระราชลัญจกรองค์ใหม่

(ณ วันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ ปีชวด จศก)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทั่วกันว่า ตั้งแต่เสด็จ
 เสด็จถวัลยราชบรมราชาภิเษกมาแล้ว ได้ทรงประทับพระบรมราช
 มหาลัญจกรตราพระบรมราชโองการทรงนี้ (ต้นฉบับเดิมลงรูปพระ
 ราชลัญจกรไว้ด้วย) กับพระราชลัญจกรสำหรับพระนามทรงนี้ (ต้น
 ฉบับเดิมลงรูปพระราชลัญจกรไว้ด้วย) เป็นสำคัญทุกการงานไปในสิ่ง
 ที่จะต้องการสัญญาแม่นยำ ในพระบรมราชโองการคำสั่งสั่งนั้น แล
 พระบรมราชลัญจกรทั้ง ๒ นี้ แยกด้วยงาพระยาช้างเผือกเป็นของ
 หายาก เมื่อต้องการประทับทุกเมื่อทุกวันก็สึกหลอเข้าไป จนเส้น
 ลายลักษณะใหญ่ไป จะต้องจำลองให้สึกลงไปอีก เนื่องจากจะหมก
 น้อยเข้าไปทุกครั้ง เพราะฉะนั้น คราวนี้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราช
 ลัญจกรทองคำตามอย่างนั้นแต่คงย่อลงมา เพื่อให้ประทับง่ายในที่
 น้อย ๆ แลให้มีขึ้นทรงแทนพระบรมมหาราชลัญจกรใหญ่ในกิจการ
 ต่าง ๆ

พระราชัญจกรทองคำใหม่สองดวงนั้น ก็อันนี้ (ต้นฉบับเดิมลงรูปพระราชัญจกรไว้ด้วย) ให้ท่านทั้งปวงทุกพนักงานจำไว้ ทั้งแท่นสืบไปเมื่อหน้า พระบรมมหาราชวังใหญ่สององค์ จะทรงประทับแต่ในนามสัญญาบัตรทั้งเจ้าทั้งกรมแลพระราชคณะ พระครูเจ้าพระยาแลพระยา พระ หลวง ซึ่งมีตำแหน่งควรจะทรงตั้งไปให้เป็นศรีสวัสดิ์มงคล แต่ในการอื่นมิใช่ตั้งตำแหน่งบรรดาศักดิ์ คือให้จ่ายเงินคลัง จ่ายกินเป็น แลสิ่งด้อยความแลลดอกคนโทษแลอื่น ๆ จะทรงประทับพระราชัญจกรทองคำวันน้อยมาเป็นสำคัญ ขอให้ทุกพนักงานเชื่อกันพระบรมมหาราชวังแต่ก่อนนั้นเถิด

อนึ่ง ถ้าการเล็กน้อยคือสิ่งการใด ๆ มาแต่ข้างไหนหรืออันใด ๆ ซึ่งเป็นกรับสั่งใช้เร็ว ๆ จะจงใส่พระราชหัตถเลขาประทับแก่พระราชัญจกรพระราชโองการน้อยดวงนี้ (ต้นฉบับเดิมลงรูปพระราชัญจกรไว้ด้วย) ซึ่งทำด้วยศิลาฝังหยกในเรือน ประทับนพรัตน์ ประจำพระหัตถ์นั้นก็ดี ประทับมาเป็นสำคัญ ก็ให้เชื่อฟังเทอญ

ถึง ๘ วันเสาร์ เดือน ๓ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีชวด จศก.

๕๖. ประกาศพิมพ์โฆษณาพิทักษ์อาณาการ

วันพุธ เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ ปีชวด จศก เวลาราตรีกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล สุธรรมาภิเษกพงศ์ วงศาธิศวรณัฏฐ์ วรชิตยราชนิโกโศม จาตุรนต์บรมมหาจักรพรรดิราชสังภาส บรมธรรมิกมหาราชาธิราชบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับ ณ พระที่นั่งราชฤดี มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรงตำแหน่งเกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้ขุนมหาสิทธิโวหาร แต่งคำประกาศแก่ราษฎรทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุก ๆ พระองค์ ซึ่งได้เสด็จเถลิง
ถวัลยราชสมบัติครอบครองแผ่นดินอาณาประชาราษฎร์มาแต่ก่อน ก็
ได้อาศัยใช้เงินภาษีอากรต่าง ๆ ที่เรียกว่าพระราชทรัพย์เป็นกำลัง
ราชการแผ่นดิน ถ้าไม่มีเงินภาษีอากรแล้วก็ไม่อาจจะดำรงรักษา
แผ่นดินให้เป็นสุขได้ เพราะฉะนั้นจึงให้มีธรรมเนียมให้เรียกภาษีอากร
กับราษฎรตามพิกัดมาจนทุกวันนี้ ก็ผลการซึ่งทั้งเจ้าภาษีอากรให้
ออกไปเก็บก็ให้พิกัดภาษีอากรแจ้งอยู่ในท้องตราแล้ว ได้ให้หัวเมือง
ออกกักท้องตราไว้ทุกหัวเมือง แล้วให้ประกาศแก่นายบ้านนายอำเภอ
กำหนดให้ประกาศกับราษฎรให้รู้ทั่วตามพิกัดในท้องตรา ก็เมื่อประกาศ
นั้น ราษฎรได้รู้บ้าง มิได้รู้บ้าง ที่ไม่รู้พิกัดในท้องตรานั้นมีมาก
เพราะฉะนั้นเจ้าภาษีไปเก็บเหลือเกินพิกัดไป ราษฎรที่มีไม่รู้ก็ยอมให้
เก็บ ไม่มีใครอาจฟ้องร้องว่ากล่าวได้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบ มีพระราชนิพนธ์จะโปรดให้ราษฎรทั้งปวง
อยู่เย็นเป็นสุข จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกพิกัดภาษีอากร
ทั้งปวง ที่พิมพ์แจกไปทุกแขวงทุกตำบล ให้ราษฎรรู้พิกัดภาษีอากร
จงทั่วกัน แลให้สืบไปเมื่อหน้า ถ้าเจ้าภาษีอากรมาเก็บเงินแก่ราษฎร
เหลือเกิน นอกจากพิกัดที่พิมพ์นั้นแล้ว ก็ให้ราษฎรผู้ได้รับความเดือดร้อน
มาร้องฟ้องต่อเจ้ากระทรวงที่ภาษีอากรขึ้นอยู่ในพระคลังนั้น ๆ

พ.ศ. ๒๓๙๔

๕๔. ประกาศคนเถื่อนว่าให้ระงับสาขานี้

(วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีเถาะ สัปทก จุลศักราช ๑๒๑๗)

พระยาเพ็ชร์ปาศ์รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ให้นายอำเภอบ่าวร้องประกาศข้าราชการ

แลราษฎรที่เป็นนักแสดงเห็นว่าเอาว่าขึ้น ก็ให้เล่นแต่ตามท้องสนาม
แถบที่ว่างเปล่า ไม่ห้ามปรามคอก ให้เล่นเด็กแต่อย่าให้สายบ้านว่า
ไปถูกเกี่ยวธงพระมหาปราสาท พระที่นั่งสุทโธสวรรย์ ซ้อฟ้า โบระกา
พระมหามนเทียร พระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง
แลซ้อฟ้า โบระกา วิวาอารามให้หักพังได้ ถ้าผู้ใดชักว่าไม่ให้ระวังให้
สายบ้านพวกไปถูกธงของหลวง แลวิวาอารามให้หักพังยับเยิน
สืบไป จะเอาตัวเจ้าของว่าเป็นโทษตามรับสั่ง

๕๔. ประกาศให้สมเด็จพระเจ้าพระยาทั้ง ๒ องค์ เป็นแม่กองสักเลก
กัตจากหมายรับสั่ง

(วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ สัปทก)

พระยาราชสุภาวดี จางวางกรมพระสุรัสวดี รับพระบรมราช
โองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ตั้งแต่เสด็จมาถึง
ฉัฎยราชสมบัติพระบรมราชาภิเษกแล้ว ทรงพระราชมติสอกลง
ไปในการที่จะรวบรวมไพร่พลมาฝึกหัดทหารไว้รักษาพระนครจะให้
ถาวรยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนเก่า ด้วยจะมีให้ข้าศึกหมั่นประมาทได้ อาณา
ประชาราษฎรจะได้ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน ทั้งจะได้ทำนุบำรุง
พระพุทธศาสนาให้ถาวรมียศยาวไปภายหน้าด้วย จึงโปรดเกล้า ฯ ให้
เคหะสวนเคหะนาแลชำระนาฎยี่จำนวนเลกสักข้อมือหมายหมู่เสียใหม่
ตามแบบอย่างพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ ซึ่งเสด็จมาถึงฉัฎยราชสมบัติ
มาแต่ก่อน แต่การเคหะสวนเคหะนาก็ได้โปรดเกล้า ฯ แต่งข้าหลวง
ไปเคหะสวนแล้ว ยังแต่การสักเลก เจ้าหม่อมขุนนางยังหาหน้าตัวเลกมา
สักให้สิ้นเชิงไม่ เมื่อตั้งไปแล้วแลมีหมายประกาศเร่งซ้ำแล้ว เจ้าหม่อ
มขุนนางก็ยังทำจึก ๆ จาง ๆ อยู่เหมือนอย่างแต่ก่อน จึงโปรดเกล้า ฯ

ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ วรุตมพงศนาค สยามกลิก
 โสภานุपालนารถ ๖ เป็นแม่กองใหญ่ จัดกองคุมแลงสักออกไปสักเลก
 หัวเมืองตะวันตกตะวันออก ปากไต่ฝ่ายเหนือ ตั้งแต่เมืองสระบุรีขึ้นไป
 ฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่เมืองวิเชียรบุรีขึ้นไป ตะวันออก
 เฉียงใต้ ตั้งแต่เมืองระยองออกไป ตะวันตกตั้งแต่เมืองกาญจนบุรีต่อ
 ไป ปากไต่ตั้งแต่เมืองปราณออกไป ให้เจ้าเมืองกรมการทำบาญชี
 จำนวนคนทุกหมู่บ้านทุกกรมซึ่งอยู่ในแขวงหัวเมืองตะวันตก ตะวันออก
 ปากไต่ฝ่ายเหนือขึ้นต่อแม่กองสักทุกเมือง ให้เจ้าหม่อมหลวงไพบูลย์
 ข้าช่วย แลเลกสมแลงสักกัพรกซึ่งมีอยู่ในหัวเมืองใด ๆ ก็ให้สม
 บาญชีนายกองปลัดกองออกไปนำตัวเลกสัก ณ หัวเมืองนั้น ๆ จงทุก
 เมือง ตามความซึ่งโปรดเกล้าฯ แจงอยู่ในท้องตราแล้ว

แต่ในที่กรุงเทพ ฯ นี้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรม
 มหาไพบูลย์ นเรนทรนาถราชสุริยวงศ์ ๖ เป็นแม่กองกำกับกรม
 พระสุรัสวดีสักเลกให้แล้วแต่ใน ๔ เดือน การซึ่งจะสักเลกต่อไปนี้
 เลกไพบูลย์แลเลกสักกัพรกข้าเจ้าบ๋านนายจะให้สักในกรุงเทพ ฯ
 หัวเมืองขึ้นกรมมหาดไทย เมืองฉะเชิงเทรา ๑ เมืองปราจีนบุรี ๑
 เมืองกระบี่บุรี ๑ เมืองนครนายก ๑ เมืองสระบุรี ๑ เมืองลพบุรี ๑
 เมืองอินทบุรี ๑ เมืองพรหมบุรี ๑ เมืองสิงห์บุรี ๑ เมืองอ่างทอง ๑
 เมืองสุพรรณบุรี ๑ กรุงเก่า ๑ ขึ้นกรมพระกลาโหม เมืองเพชรบุรี ๑
 เมืองราชบุรี ๑ ขึ้นกรมท่า เมืองสมุทรสงคราม ๑ เมืองสาครบุรี ๑
 เมืองนครไชยศรี ๑ เมืองสมุทรปราการ ๑ เมืองพนัสนิคม ๑ เมือง
 ชลบุรี ๑ เมืองบางละมุง ๑ รวมด้วยกัน ๒๑ หัวเมือง ไต่โปรดเกล้าฯ
 ให้มีตราขึ้นไปให้เจ้าเมืองกรมการทำบาญชีจำนวนคนไพบูลย์แล
 สักกัพรก ชื่อคนตำบลบ้านซึ่งอยู่ในแขวงหัวเมืองนั้นส่งลงมาทุก ๆ

หัวเมือง และให้เจ้าหมื่นสุทนต์ไพร่หลวงไพร่สมกำลังทำบาญชีทางว่า
จำนวนคนไพร่หลวงไพร่สมเสกสังกัดพรรค ซึ่งอยู่ในแขวงหัวเมือง
๒๑ เมืองนั้น ฯ มายื่นต่อกรมพระสุรัสวดีทางหนึ่งให้สันจำนวนคน
จะได้สอบกับบาญชีทางว่าซึ่งเจ้าเมืองกรมการบอกส่งลงมา ถ้าสอบ
สวนรายชื่อคนตำบลบ้านถูกต้องกันแล้ว จึงจะให้นำตัวเลขมาสักข้อ
ภายหลัง แต่ตัวเลขซึ่งอยู่ในแขวงกรุงเทพ ฯ กับแขวงเมืองปทุมธานี
เมืองนนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์นี้ ผู้คนหลายชนิกไปมาสับสนกัน
นัก ทั้งตำบลบ้านก็ตก ๆ กันไป ไม่ชากทอนกันเหมือนแขวงหัวเมือง
๒๑ เมือง ครั้นจะให้นายอำเภอกำหนดทำบาญชีจำนวนคนให้เป็นแน่
ก็เห็นว่าการที่จะสักเลขจะห่วยช้าไปนัก จะให้แต่นายอำเภอกำหนด
ตรวจดูให้รู้ไว้ว่า ไพร่หลวงกรมโคธเจ้าบ้านว่านายของผู้ไทยยังมีได้นำ
มาสัก ให้เจ้าหมื่นสุทนต์ทำบาญชีจำนวนตัวเลขซึ่งอยู่ในแขวงกรุงเทพ
และแขวงเมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เว้งเอา
มาสักเสียก่อน แต่ในเดือน ๕ นี้ต่อไป ถ้าเจ้าหมื่นไพร่หลวง แลเจ้า
ต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ออกกรม ผ่ายหน้าผ่ายใน ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้
น้อย ผ่ายทหารพลเรือนในพระบรมมหาราชวัง แลพระบวรราชวัง
เพิกเฉยเสีย มิได้นำเอาตัวเลขมาสักให้แล้วโดยเร็ว ก็จะให้นายอำเภอ
กำหนด นำข้าหลวงกองจับออกจับตัวเลขซึ่งยังมีโคธสักท้องมือมาสักไว้
เป็นไพร่หลวงทั้งสัน ถ้ากองจับ ๆ ตัวเลขซึ่งยังมีโคธสักมาได้ ข้าราชการ
ได้ความว่าเป็นไพร่หลวงกรมโคธ จะให้สักเป็นไพร่หลวงอยู่กรมนั้น
แล้วจะหักเงินเบี้ยหวัดเจ้ากรม ปลัดกรม ให้เป็นบำเหน็จแก่ผู้จับเสมอ
คนละ ๒ ตำลึง ถ้าจับตัวเลขสังกัดพรรคมาได้ ก็จะให้สักไว้เป็นไพร่
หลวงทั้งสัน เงินค่าจับนั้นจะให้ปรับใหม่เอากับตัวเลขซึ่งจับมา ถ้าเว้ง

เงินกับตัวเดิมก็ได้แล้ว จึงจะพระราชทานเงินหลวงให้เป็นบำเหน็จกับข้าหลวงกองจับ แลนายอำเภอท่านนั้นแบ่งปันกันทั้งนั้น

ให้กรมมหาดไทย พระกลาโหม พระสุรัสวดี หมายบอกเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ไต่ทั้งกรม ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลข้าทูลละอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง แลพระบวรราชวัง บรรดาผู้ใหญ่ให้รู้จงทั่ว อย่าให้ขาดไต่ถามรับสั่ง

๕๘. ประกาศให้เรียกบิเาะ สัปตศก

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

นายน้อยอาลักษณ์^(๑) รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสั่งว่า ตั้งแต่ ณ วันเดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ นี้ไป ให้เรียกว่า ปีเถาะ สัปตศก ให้กรมวังหมายบอกเวรกรมมหาดไทย กลาโหม กรมเสนาบดี หมายบอกเจ้าทั้งกรม เจ้ายังไม่ไต่ทั้งกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยให้รู้จงทั่วกัน อย่าให้เจ้าพนักงานกรมใด ๆ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ปีเถาะ สัปตศก เป็นอันขาดที่เดียว

หมายประกาศ ณ วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีเถาะ ยังเป็นฉก.

(๑) นายน้อยอาลักษณ์นี้ เจ้าโหว่คือพระยาศรีสุนทรไวยการ (น้อย) ในรัชกาลที่ ๔ ครั้นเมื่อรัชกาลเป็นพระราชโอรสที่พระประสูติกาลอยู่ด้วยพระยศ เวลาราชกาลนี้คงส่งออกไปรับราชการอยู่ในกรมพระอาลักษณ์

๖๐ ประกาศเรื่องหม่อมเจ้ากราบถวายบังคมลาไปหัวเมือง
คัดจากหมายรับสั่ง

(วันพุธ เดือน ๖ แรม ๔ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

หมื่นจงซ้าย รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า หม่อมเจ้าชายหญิงในเจ้าท่ากรม แลยังมีได้
ตั้งกรม ที่ยังเสด็จพระชนม์แล้วทุกพวกทุกกรม ทั้งแผ่นดินไปเมื่อหน้า
ถ้าหม่อมเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งจะไ้ไปเที่ยวเล่นนอกเขตนอกแขวงจะ
กลับมาถึงในวันเดียวไม่ได้ คือนอกแขวงกรุงเทพ ฯ เมืองนนทบุรี เมือง
ปทุมธานี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทรสงคราม เมืองสาครบุรี
เมืองสมุทรปราการ ออกไปไซ้ อย่าให้ไปโดยลำพัง ให้มากราบทูล
กรมหลวงมหิศวรินทราธิราช กรมหลวงวงษาธิราชสนิท กรมหมื่น
วรจักรธรรมาภาพ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าทิฆาทัมมาลา ถ้ามี
รับสั่งให้กรมวังมีหมายบอกให้กรมมหาดไทย กลาโหม กรมท่า ตามเมือง
ขึ้นนั้น ให้ทำตราเบิกกำหนดเมืองรายทาง แลว่าด้วยความประสงค์
ที่จะไปนั้น ตามเมืองที่จะไปปักตามคนหนึ่ หรือทวงหนึ่สิน แลทำ
บุญทอดกฐินแลการอื่น ๆ ในเมืองที่ประสงค์นั้น ให้หม่อมเจ้าที่จะ
ไปกำหนดระยะทางวันคืนเดือนเข้าเท่าไรจะกลับให้แน่นอนลงในท้อง
ตรา แลให้มหาดไทย กลาโหม กรมท่า ใช้ตราปลัดทูลฉลองแล
ปลัดหนึ่งสารบาญชีให้ไปเป็นสำคัญ ในกรมมหาดไทย ให้พระยาราชวรา
นุกูล พระศรีสหเทพ ให้ ในกรมพระกลาโหม ให้พระยาเทพอรชุน
พระวินทรเสนี ให้ ในกรมท่า ให้พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาราชานุ
ประพันธ์ ให้ แต่ท้องตราแลหนังสือเดินทางอย่าให้ช้าใน ๓ วัน แล
อย่าให้เรียกเอาค่าตราค่าหมายเป็นอันขาด ถ้าช้ากว่า ๓ วันไปมิได้

ตราให้หม่อมเจ้าไปกราบทูลกรมหลวงมหิศวรินทร์มาเรศรี กรมหลวง
วงษาธิราชสนิท กรมหมื่นนริศจักรวรานุภาพ สมเด็จพระเจ้าเอกอภัย
เจ้าฟ้ามหาดลามา ที่ทูลลาไว้นั้นให้ทรงเร่งรักเตือนตราให้ ห้ามมิให้
ไปโดยลำพัง ถ้าไปไม่มีท้องตราแลหนังสือเดินทาง แลอยู่นอกกรุงฯ
เกินกำหนดในท้องตรา ถ้าหัวเมืองทราบว่าเป็นตราปลอมก็ จะจับตัว
จำตรวนส่งเข้ามาแล้วจะพระราชทานรางวัลแก่ผู้จับส่งรายละ ๑ ชั่ง ๑๐
ตำลึง รายละ ๑ ชั่ง รายละ ๑๕ ตำลึง รายละ ๑๐ ตำลึงบ้าง ตามใกล้ไกล
แลความชอบมากน้อยจะปรับไหม เอาหม่อมเจ้าที่ท้องจับใช้เงินรางวัล
ให้ครบ แล้วจะให้มิโทษโทษโทษานุโทษด้วย ถ้าหม่อมเจ้า (ที่เป็น) โทษ
(สุบ) ผิด หนึ่งออกไปจะสำเร็จโทษถึงสิ้นชีวิต บุตรหม่อมราชวงศ์
บุตรหม่อมเจ้าก็นับว่าเป็นหม่อมเจ้าด้วย เพราะไม่ได้มีสังกัดสัก คน
นอกกลางพวก ก็เรียกว่าเจ้าเหมือนกันกับหม่อมเจ้า แต่หม่อมที่สัก
ข้อมือแล้ว แลรับทูลสับยกแล้ว ไม่นับเป็นหม่อมราชวงศ์นั้น

โหม่หากไทย กล่าโหม่ พระสัสดี หมายบอกให้รู้แจ้งทั่วทุกหมู่
ทุกกรม อย่าให้ขาดไ้ถามรับสั่ง.

๖๑. ประกาศห้ามมิให้เรือที่โดยเสด็จคัดกระบวน

กัตจากหมอยับสั่ง

(วันเสาร์ เดือน ๖ แรม ๑๑ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

พระยาเพชรภู รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ถ้าเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ให้
เรือที่นั่งเจ้าท่ากรม แลเจ้ายังไม่ได้ทั้งกรม แลเรือข้าราชการผู้ใหญ่ผู้
น้อย ซึ่งนำซึ่งตามเสด็จ ฯ นั้น ให้นำให้ตามเสด็จไปตามตำแหน่ง
อย่าให้ล่วงลัดทักกระบวนไปผิดตำแหน่งได้ ถ้าเรือที่นั่งเจ้าท่ากรม
แลเจ้ายังมีได้ทั้งกรมแลเรือข้าราชการจะรับไปรับเสด็จ แลจะไปเข้า

กระบวน ถ้าไปพบปะเรือกระบวนเสด็จเข้าที่ใด ก็ให้จอกแอบแฝง
เข้าเสีย อย่าให้พยานแจ้งขึ้นล่องก็ควรวางเรือกระบวนเสด็จพระราช
ดำเนินได้ อย่าให้ชักไล่ตามรับสั่ง

๖๒. ประกาศให้ใช้เลขปีรัชกาลที่หก

(ณ วันศุกร์ เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ปีเถาะ สัปตศก)

มีพระบรมราชโองการสั่งว่า ถ้าจะเขียนศกให้เขียนทั้งนี้ ขึ้น
ทศก บัษว จัตุศก บัณฐ เบญจศก บัษณ ฉศก ปีเถาะ สัปตศก
ทั้งนี้คือให้นับ ๑ ทั้งแก่แรกเถลิงถวัลยราชสมบัติ ก็ตามหน้าปีโน้น
ต่อไป ก็ให้เขียนเลข ๖ เลข ๗ ไว้บนศกโดยลำดับมีแผ่นคินคังกล่าว
มานี้

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ปีเถาะ สัปตศก

๖๓. ประกาศเรื่องคนกองนอก

(ณ วันศุกร์ เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ปีเถาะ สัปตศก)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศ ให้ท่านทั้งปวงผู้มีนามมีชื่อ
ฐานันดรยศบรรดาศักดิ์ใหญ่น้อยสูงต่ำต่าง ๆ ให้ทราบทั่วกันว่าพวก
คนกองนอกที่เรียกว่า กองช้าง กองโค กองกระบือ กองไร่ กองนา
เผ่าหนองบัวและอื่น ๆ ต่าง ๆ ที่อ้างชื่อว่าเป็นข้าเป็นนายเจ้านาย
ขุนนางนั้น ๆ ถ้าอีกหัวทำการซึ่งฉกฉวยลัก ช้าง ม้า โค กระบือ ของ
ราษฎรไปไว้ใช้แต่เอาค่าไถ่ของตน หรือสมคบเกียตกันเอาลูกหนี้
ทาสชาย ทาสหญิงของราษฎรไปไว้ แลชักขวางค่านาค่าน้ำ ดักต้ม
สุราค้าขายสุบกันยาฝิ่น คักทำกำลัษฐุบตีฟันแทงข่มขืนเจ้าของโคกระบือ
ช้าง ม้า แลค่อผู้เจ้าภานายอากร ชักขึ้นแข็งค่อเจ้าเมืองกรมการอย่าง
นี้ก็ดี อย่างอื่นก็ดี ถ้ามีปากโจทก์ร้องฟ้องกล่าวโทษเช่นนี้ ชื่อขึ้น

หลายรายหลายเรื่องไ้แล้ว กองนั้นเห็นจะไม่ค้แน่แล้ว ค้วยัวคน
 เช่นนี้ ไม่เป็นทีว่างทั้งยังแพงของคนเป็นอันมาก คงเจ้าเมืองกรมการ
 ขุนศาล ขุนโรงและลูกขุน ๘ ศาลาที่เป็นเชิงขังของคู่ความผู้แพ้และผู้
 ชนะที่ค้องเสียรองกำหนดและเสียสินบนนั้นเคย เมื่อมิให้ซื้ออั้งให้
 ราษฎรทั้งหลายรายหลายพวกแล้วก็ไม่ค้แท้ คนเช่นนี้เห็นว่าไม่เป็น
 ประโยชน์แก่แผ่นดิน เป็นเสียหนามค้อแผ่นดินทำให้ราษฎรอันรณ
 เหมือนหนามไม่เป็นประโยชน์เป็นคุณแก่คนไม แลคนที่อาศัยกันไม
 ค้วยัวกันเก็บใบเก็บกอกเก็บผลหรือนั่งนอนที่ริมกัน ไ้กันนั้นเคย มี
 แก้วกั้นไมและยกเสียดแทงคนแฉและสัตว์ที่ไปกระทบเข้า คนเช่น
 นี้ถึงเจ้านายของมั้นจะมีบุญโคใหญ่ไปข้างหน้าค้มมันกั้นหมาย เจ้า
 นี้จะเลี้ยงมันอย่างไรไ้ ถึงจะให้มันเป็นใหญ่บังคับบัญชาราชการใน
 กรุงนอกกรุงอย่างไร มันเป็นนกเลงมันก้ออกเพลงไมไ้ คงจะคิดฉ้อ
 ฉลโกงโกงเจ้านายของมั้นเอง ทำชมเหงราษฎรวันวายไป ถึงมันว่าจะ
 กลับไปเป็นค้ค้วยเป็นของเจ้ามันสนแล้ว ก็จะเป็นทีหว่าคหัวนพรัน
 พริงแก่ราษฎรเพราะเขาเห็นม้อมันมากมาย ยากที่จะไว้ใจให้เป็นทีพึ่ง
 แก่ราษฎรไ้ ถ้าเจ้านายมันถึงค้วมีบุญโคใหญ่จะไม่เลี้ยงไมให้โค
 ใหญ่จะคงไว้้อย่างนั้นแล้ว มันก็คงจะหากินอย่างนั้นอยุ่ตนเอง แลใคร
 เป็นเจ้าขุน มุลนายมันมีชื่อให้มันอ้างไปทำค้งว่าก่อนนั้นไ้แล้ว ถ้า
 เป็นคนมีบุญแท้ ก็คงจะช่วยแผ่นดินที่เป็นบัจจุบันกชกัการาบกนเช่นนี้
 เสียให้ราบคาบ อย่าให้เป็นเช่นนี้สืบไปไ้จึงจะชอบ ถ้ายังเกียกกิน
 หวงแหน ไมอินคียอมให้ช้ระเถือทำยคนเช่นนี้แล้ว ไม่ใช้ผู้มีบุญไม่มี
 สติปัญญาภิกษนัภิกษล้งเลย เพราะเมื่อถัวอาศัยแผ่นดินไปยินทีแก่
 เสียหนามแผ่นดินแล้ว ก็จะไม่เป็นทีนับถือของคนค้ ๆ เป็นอันมาก
 เสียแต่บักนั้นถึงหากว่าจะมีบุญขึ้นไ้ค้ก็จะให้บั้นทางให้คนเป็นอันมากเอา

ฝ่ายเจ้าขุนมูลนายของคนกอง อย่าได้เข้าถือท้ายถือหางให้
 บ่าวไพร่ของตัวก็อภัยแก่ผู้รักษาเมืองกรมการจนมีความขึ้นใจทาง
 โศ ทางหนึ่งว่าเป็นดังนี้ คือผู้รักษาเมืองกรมการเขาจะบอกกล่าว
 โห้คนกองเข้ามา ก็ ราษฎรผู้ต้องช่มเหงแก่คนกองจะมาร้องทุกข์
 กล่าวโห้ผู้รักษาเมืองกรมการว่า กล่าวเกรงคนกองเสียไม่เอาใจไปเกาะ
 กรอผู้ขึ้นเข้าระความให้ก็ อย่างไม่อย่างหนึ่ง ถ้าเห็นว่าผู้รักษาเมือง
 กรมการก่อบ่าวไพร่ของตัว ให้พาบ่าวไพร่มาร้องทุกข์อุทธรณ์ใน
 กรุง ฯ จะให้ทั้วมาชำระให้ตามคดีที่กล่าว อย่าทำให้บ่าวไพร่ซีกหัว
 ช่มเหงผู้รักษาเมือง กรมการ ราษฎรซึ่งเป็น ไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดิน อยู่โดย
 ตรง ๆ ไม่ก่อก้างอิงพึ่งพ้างโน้นข้างนั้น อย่างใดอย่างหนึ่งเป็น
 อันชาก็เสีย

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ปีเถาะ สัปตศก

๖๔. ประกาศกำหนดศักราช

(ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

มีพระบรม ราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศ
 แก่อาณาราษฎร ในกรุงแขวงกรุงเทพมหานคร แลหัวเมืองบ้นไซ้
 ฝ่ายเหนือให้รู้ทั่วกัน ด้วยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีหมายประกาศ
 แก่เจ้าผู้มูลนายเจ้าของตึก นำตัวเลขมาสักหลังมือให้สิ้นเชิง แต่
 ในสี่เดือน ถ้าพ้นนั้น ไปจะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หมายอาเภอ
 กำหนด นำข้าหลวงกองจับออกจับตัวเลขซึ่งยังมี ได้สักไว้เป็นไพร่หลวง
 ทั้งสิ้น ถ้ากองจับตัวเลขซึ่งยังมี ได้สักมาได้ ชำระได้ความว่าเป็นไพร่
 หลวงกรมใด จะให้สักไว้คงอยู่กรมนั้น แล้วจะหักเงินเบี้ยหวัดเจ้ากรม

ปลัดกรมให้เป็นบำเหน็จ แก่ผู้จับตาม ตัวเล็ก ที่ต้องจับ นั้นเสมอ คนละแปดบาท ถ้าจับตัวเล็กส่งกักพรตมาได้ ก็จะให้สักไว้เป็นไพร่หลวงทั้งสี่ เงินค่าจับนั้นจะให้ปรับใหม่เอากับตัวเล็กซึ่งจับมาได้นั้นคนละแปดบาท ทางว่าย่นสักที่กรุงเทพมหานครกลาง ๆ ละสี่ถึง รวมกันเป็นเงินหกสลึง ที่หัวเมืองนั้นย่นทางว่าแปดบาท ๆ ละเพียงเป็นเงินบาทหนึ่ง ให้เจ้าหม่อมขุนนายเจ้าของเล็กกับตัวเล็กเสียเงินค่าทางว่าค่าจับแต่สามพิกัก มิให้เรียกเอาค่าบัญชีสำมะโนครัวและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ในการสักเล็กยิ่งขึ้นไปกว่านี้ ถ้าข้าหลวงเจ้าเมืองกรมการเรียกเงินค่าทางว่าค่าจับเกินจากพิกักขึ้นไป ก็ให้มาร้องเรียนต่อแม่กองใหญ่ ถ้าแม่กองไม่ทักสินให้ ให้เจ้าหม่อมขุนนายกองและตัวเล็กไปร้องฎีกา เมื่อเสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท ณ กรุงเทพมหานคร จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีตระลาการทักสินและปรับใหม่เอาเงินคืนให้แก่เจ้าหม่อมขุนนายกองและตัวเล็ก ให้ก็พิมพ์ในโรงหลวงในพระบรมมหาราชวัง

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๖๕. ประกาศว่าด้วยบำไพร่ของผู้มีอำนาจออกไปอยู่หัวเมือง
(ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศแก่เจ้าเมืองกรมการและอาณาประชาราษฎร์ให้รู้ทั่วกัน ด้วยแต่ก่อนได้ทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า คนที่ถือเจ้าได้นายมักทั้งกองซ่องผสมสมคบโจรผู้ร้าย ลักพาทำทาสและลูกหนีชายหญิงและร้าง ม้าโคกระบือของราษฎรไปไว้ ผู้ใดมาฟ้องร้องว่ากล่าวขัดแย้งต่อเจ้าเมือง

กรรมการถือเจ้าเดือนายก็เคยมีมากทุก ๆ แผ่นดิน การเป็นดังนี้เพราะ
เจ้าเมืองกรรมการอาณาประชาราษฎร์หัวเมืองบักซ์ได้ฝ่ายเหนือพากัน
ถือใจผิด ราษฎรมีคดีความเกี่ยวข้องจะฟ้องร้องต่อเจ้าเมืองกรรมการ
ก็ไปเกรงกลัวเสียว่า เขาเป็นข้าอยู่ในเจ้าพระองค์นั้น ๆ ทำนุชนาง
ผู้นั้น ๆ ถึงเจ้าเมืองกรรมการจะบอกหมายไปเอาตัวก็คงจะไม่ได้ตัวมา
แล้วจะมีความพยายามทกลับมาทำมั่งเห่งต่าง ๆ ต่อ ๆ มากไปอีก จึง
คิดอ่านเสียเงินค่าไถ่ถอนเสีย ด้วยคิดว่าดีกว่าฟ้องร้อง ฝ่ายเจ้าเมือง
กรรมการเล่าก็ถือใจผิดเหมือนกัน มีผู้มาฟ้องเจ้าพระองค์นั้น บ่าว
ทำนุชนางผู้นั้น ใช้กรรมการไปเกาะตัวไม่ได้ตัวมา ครั้นจะบอกลงไป
ยังศาลาเวรมหาทไทย กลาโหม กรมท่า ตามเมืองขึ้น ให้นำขึ้น
กราบบังคมทูลพระกรุณาก็คิดเกรงว่าพระองค์เจ้านั้น ข้าราชการผู้
นั้น ๆ ฝ่ายหน้าฝ่ายในก็ดี เป็นคนสนิทในพระเจ้าอยู่หัว ถ้าท่านจะ
กราบบังคมทูลพระกรุณาขึ้นนำประการใด พระเจ้าอยู่หัวก็จะทรงเชื่อถือ
ทุกประการ ที่ไหนเจ้าพนักงานจะกล้าเอาไปบอกขึ้นกราบบังคมทูล
พระกรุณา แล้วท่านก็ได้สั่งเสียมีหนังสือฝากฝังมาไว้ พวกเขาคิดให้
ผิด ๆ ไปดังนี้ การทุกวันนี้ไม่เป็นเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระมหากรุณา กับอาณาประชาราษฎร์เป็นอันมาก
ถึงท่านผู้ใดจะมีบุญญาธิการแหลมหลัดสนิทชิดชมไปรอบปราน เพื่อกุศล
ชกนาศักดิ์ขวงประการใด ก็ทรงชกใช้สืบสวนไล่เสียดเอาแต่ที่จริงเป็น
ประธาน ทรงประพฤติการแต่ที่ชอบที่ควร ด้วยการซึ่งเป็นอย่างไร
แก่บ้านเมืองมาแต่หลัง ได้เคยทรงทราบมานานแล้วทุกประการ ถึง
พระราชหฤทัยว่า การสิ่งไรที่เป็นที่รักชองให้ราษฎรได้รับความเดือด
ร้อนนั้นจะมีให้มิต่อไป ถึงแต่สืบไปเมื่อหน้า ถ้าราษฎรเกี่ยวข้องคดี
ประการใด ๆ ก็ให้มาฟ้องร้องต่อเจ้าเมืองกรรมการ ให้เจ้าเมืองกรม

การเกาะเอาตัวมาชำระให้แต่ใน ๑๕ วันหรือเกินหนึ่งตามระยะทางไกลใกล้ ถ้าเจ้าเมืองกรมการนิ่งความไว้ พันกำหนัดนี้ ให้มาร้องอุทธรณ์ยังท่านลูกขุน ณ ศาลาตามเมืองขึ้น ถ้าเป็นความฉกรรจ์มีพันศโทษหรือความเสียหายแผ่นดินอันใหญ่ หรือได้ความเดือดร้อนยิ่งนัก ก็ให้มาร้องถวายฎีกาทีเดียว จะได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เอาตัวผู้ต้องคดีมา ให้มีพระลาการชำระชักสินให้สิ้นรีตามพระราชกำหนดกฎหมาย ฝ่ายเจ้าเมืองกรมการนั้นถ้า ข้อคดีของราษฎรมีประการใด ก็อย่าให้ชักเกรงใจท่านผู้มิว่าสนามากกว่าทุกข์ของราษฎรๆ จะมาร้องฟ้องข้อคดีประการใดก็ได้หากหมายไปเกาะกุมเอาตัวผู้ต้องฟ้องมาชำระใน ๑๕ วัน ถ้าผู้ต้องฟ้องนั้นคือผู้ชักขวางมิมาแข็งแรง ก็ให้เร่งบอกมายังศาลาเวร จะได้นำเอาข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าเจ้าเมืองกรมการชักเกรงเจ้าพระองค์นั้นๆ ท่านขุนนางผู้นั้น ที่เป็นเจ้านายของผู้ต้องคดีจะมีหนังสือบอกลงมา ยังศาลาเวรก็ให้บอกเป็นคำนับมาในพระองค์เจ้าหรือท่านขุนนางที่เป็นเจ้านายของผู้ต้องคดีนั้นด้วย ฉบับหนึ่งว่า ตัวโจทก์เรามีเขาจะร้องฎีกาเอา ถ้าพระองค์เจ้าหรือขุนนางที่เป็นเจ้านายของผู้ต้องคดีก็ให้หนังสือเจ้าเมืองกรมการ ที่กำนันบั้งแจ้งข้อคดีของบ่าวข้าลงมาแล้ว กลับเข้ากับบ่าวข้า ว่ากล่าวไกรซึ่งเจ้าเมืองกรมการ คือกอ่านผูกพยาบาทกล่าวเวรต่อไป ทรงพระราชดำริเห็นว่า เจ้านายพระองค์นั้น ท่านขุนนางผู้นั้นมิได้มีใจที่จะทำนุบำรุงแผ่นดินและราษฎรให้อยู่เย็น เป็นสุขเลยเป็นอันธพาลไทยแท้ ที่จะเป็นใหญ่ต่อไปข้างหน้าไม่ได้เป็นอันขาด ให้ผู้สัสติพิจารณาเทียบเคียงการซึ่งเป็นมาแต่หลังๆ

ตีพิมพ์ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ
ปีเถาะ ๓๒๓๓

๖๖ ประกาศพระบรมราโชวาทข้าหลวงออกไปสักเลกหัวเมือง
(ลงวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้
จดหมายกระแสพระราชดำริเป็นพระบรมราโชวาท ให้ประกาศกับ
เจ้าพระยา และพระยา พระ หลวง แม่กองสักเลก ซึ่งออกไปกำกับ
สักเลก ณ หัวเมืองมณฑลใต้ฝ่ายเหนือ แลพระยา แลเจ้าพระยา พระ
หลวง ชุน หมื่น ซึ่งเป็นเจ้าเมืองกรมการกองนอกกองส่วยแต่บรรดาที่
ใต้กระท่าสักยานุสสัย ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายไว้ต่อ ใต้ฝ่าละอองธุลี
พระบาท รับพระราชทานเดือนห้าพระพิพัฒน์เสด็จมา ๒ ครั้งๆ นั้น ให้
ประพฤติ การให้สมควรกับ ที่ทรงพระมหากรุณา ชุบเกล้าชุบกระหม่อม
ถึงแก่ไว้ให้มีศบรราศักดิ์ ด้วยแต่ก่อนได้ทรงทราบการอยู่เป็นแน่
ว่ากุญเป็นธรรมชาติว่า ข้าราชการในกรุงเทพมหานครแลหัวเมืองก็ดี มัก
ประพฤติการเผื่อแผ่การภายหลัง แลเหลียวซ้ายแลขวาระวังกันนอก
จากระวังราชการของพระเจ้าอยู่หัวกลัวสันกลวิคมเกรงเจ้าพระองค์นั้นๆ
แลข้าราชการผู้อื่นฝ่ายหน้าฝ่ายในที่โปรดปราน มีบุญญาธิการหลัก
แหลม ก็กลัวว่าใครจะเป็นใหญ่ในภายหลัง ถ้าจะเอาแต่ราชการ
อย่างเดียว ท่านก็จะพยายบาท ถ้าจะแวงผิกลอง ท่านก็จะเพิกทูลขึ้นทูล
ให้ทูลพระราชดำริ ติเตียนมา ไปแต่ดอกกลอนจากยศบรรดาศักดิ์หรือ
กาลอีกไปเมื่อหน้า ถ้าท่านพระองค์นั้นๆ ใ้เป็นใหญ่ยิ่งขึ้นไป ก็จะ
ไม่ชุนเตียงไว้ในที่ฐานันดร และจะไม่เลื่อนที่ทางให้เป็นอย่างอื่น ๆ
ยังยศบรรดาศักดิ์ขึ้น แลก็ไปต่าง ๆ ตามตำราเก่าๆ นั้น ทรงทราบ
รู้เท่าหมดแล้ว ครั้นนี้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานความ
สั่งสอนเตือนสติมาว่า การเช่นว่ามานี้อย่าให้คิดเลย นิสยพระองค์ใด

ให้เป็นเจ้าแผ่นดินโดยสวัสดิ์ เพราะพระบรมวงศานุวงศ์แลข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยเสมามีภักดี พร้อมใจกันเชิญเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ
 แล้ว ถึงจะมีอาชญาพยานกับใคร ๆ มาแต่ก่อนก็ดี ถ้าผู้นั้นมีความ
 ปลงใจทำราชการแผ่นดินโดยสัตย์สุจริตต่อแผ่นดินที่ล่วงแล้วมาแต่ก่อน
 ปรากฏอยู่แล้ว ก็จะต้องรับเลี้ยงผู้นั้นให้มีบรรดาศักดิ์ก็ยกขึ้น
 ตามสมควรแก่คุณานุคุณของผู้นั้น ๆ เพื่อจะให้เป็นที่เรียบร้อยสืบไป
 ครั้นนี้ แต่เจ้าพระยาอมราช พระยามหาอำมาตย์ก็เป็นขุนนางผู้ใหญ่
 เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยต่างพระเนตรพระกรรณ ทรงเชื่อว่าคงจะ
 ตั้งใจสืบสาวเอาเลกเคิมสักเลกลูกหมู่ซึ่งยังมีไค้สักจงให้สิ้นเชิง แต่ทรง
 พระราชวิตกไปว่า ข้าราชการผู้น้อยแลกรมการกำนัน ที่เป็นคนโลก
 เห็นแก่ลาภจะบีบบังเอาตัวเลกไว้ ให้เป็นผลเป็นประโยชน์ อย่างหนึ่ง
 พบปะคนที่หลบหนี และตั้งกองซ่องสุมอยู่ในป่าในคงจะจับกุมเอาตัว
 มา ก็เห็นว่าคนเหล่านั้นเป็นกองซ่องกองล้นอยู่ในเจ้าพระองค์นั้น ๆ
 ทำขุนนางคนนั้น หรือนายหมวกนายกองให้เงินให้ทองสิ่งของบ้าง
 เล็กน้อยแล้ว ก็จะไปกันหนึ่งเสีย จะหาจับได้ตัวเลกมาสักไม่ ตัวเลกก็จะ
 หลงเหลือแลมีกองซ่องสุมถือเจ้าเดือนนายที่มีวาสนามาก ตั้งขัดแย้งต่อ
 เจ้าเมืองกรมการรับช้างโคกระบือ ผู้ร้ายสมคบผู้คนข้าทาสของราษฎร
 ไว้จนผู้จะติดตามเข้าไปเอาตัวก็มีไค้ หรือจะไค้โดยยาก เพราะฉะนั้น
 ให้เจ้าพระยาอมราช พระยามหาอำมาตย์ ข้าหลวงมีชื่อ แดเจ้าเมือง
 กรมการปลงใจลงในราชการแผ่นดิน คิดอ่านสืบสาวเอาเลกเคิมสักเลก
 ลูกหมู่เอามาสักถึงมือให้สิ้นเชิง อย่าให้มีผู้บีบบังเลกไว้ แลกลัวเกรง
 เจ้าพระองค์นั้น ๆ ทำขุนนางคนนั้น ๆ ที่มีบุญวาสนาและวงศ์หน้า
 ะวังหลัง ถ้าเจ้าที่มีกรมหรือเสนาบดีผู้ใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนับถือว่าเป็นผู้ใหญ่ ก็ให้แม่กองทูลหรือว่า

เวียนขึ้นแจงแบ่งหนักให้เป็นเบาแบ่งมากให้เป็นน้อย แต่พอได้ราชการ
อย่าให้เสียผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย แคอย่าให้เป็นที่น่าน้อยใจมิว่าหมอง
ท้อได้ผ้าละของชุดีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่าให้
แม่กองแลเจ้าเมืองกรมการละเลย ให้มีการซ่อมแซมอยู่ในแขวงบ้าน
แขวงเมืองมากมายหลายกองเหมือนกาลแต่ก่อน ๆ ใต้เป็นอันขาด
ที่เดียว บ้านโคเมืองโคมีกองซ่อมแซมอยู่เท่าใด ให้ช่วยกันสืบสวนเร่ง
รักเอาตัวมาส่งหลังมือให้สิ้นเงงได้ จึงจะสมกับที่ทรงพระมหากรุณา
ชุบเลี้ยงไว้ในที่ยศบรรดาศักดิ์ ให้เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยใช้สอย
ต่างพระเนตรพระกรรณต่อไป แลการซึ่งให้ทำบุญสืบชะตาโนนไร่และ
สักเกลาโนนไร่ มีพระราชประสงค์จะใคร่ได้ตัวเล็กไว้ให้สิ้นเชิง มี
ราชการศึกสงครามมา จะได้สู้รบข้าศึกศัตรูให้ทั่วหน้าเสมอกัน

ที่พิมพ์ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๘ ปุณมาสาณ ขึ้น
๖ ค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก

๖๓. ประกาศขนานนามเมืองประจวบคีรีขันธ์

เมืองบึงจันทคีรีเขตร

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันอังคาร เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก)

ขุนสารประเสริฐรับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เมืองบางนางรมย์นั้น โปรดเกล้า ฯ ให้
เรียกเมืองประจวบคีรีขันธ์ กับที่เกาะกงนั้น โปรดเกล้า ฯ ให้เรียกว่า
เมืองบึงจันทคีรีเขตร ให้กรมวังหมายไปยัง กรมพระกลาโหม กรมท่า
กรมพระศุภวัตร สัสดีซ้ายขวา ให้เรียกชื่อเมืองทั้ง ๒ ให้ถูกต้องตาม
รับสั่ง.

๖๘. ประกาศห้ามมิให้เชื่อการหลอกลวงด้วยอ้างอำนาจผี

(ณ วันพุธ เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ ปีเถาะ สัปทก)

วันอาทิตย์ เดือน ๘ อุตสาท แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ สัปทก
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเวรจักรธรรมาภาพ นำหนังสือเป็นเรื่องราวหลอกลวงซึ่งราษฎรหลอกล่อ ๆ กันมาขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายให้ทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ในหนังสือนั้นใจความว่า พระยายมราชนายผีบอกแก่เจ้าเมืองปะกิ่งว่าจะเกิดความไข้ แต่ในที่สุทหนังสือนั้นห้ามมิให้จุกใต้ตามไฟในเหย้าเรือนที่เวลาพลบค่ำไปจนรุ่ง ไกรเวียกก็อย่าชานอย่าทักทายสิ่งใด ๆ ด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการทูลเตือนเกล้าเห็นอกระหม่อมว่า การเช่นนั้นไม่ประหลาดอัศจรรย์ ได้เคยทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมาแต่ก่อนหลายครั้งแล้ว เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็มีครั้งหนึ่ง แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ครั้ง เรื่องราวก็เหมือนกันอย่างนี้ เป็นคำเล่าลือ อืออือว่าพระเทียวรุดงค์ได้เรื่องราวมาบ้าง หรือลายแทงผดบัง ปลิวมาติดกันไม่อยู่บ้าง การก็ไม่จริงเหมือนที่กล่าวหนดว่าจะเกิดเหตุการณ์สักครั้งเดียว ชะรอยจะเป็นความคิดของผู้ร้าย จึงห้ามมิให้จุกใต้ตามไฟในเหย้าเรือน แลไม่ให้ร้องทักทายสิ่งใด ๆ เพราะจะขึ้นปล้นสะคม ย่องเบาลักทรัพย์สิ่งของ เห็นว่าเจ้าของบ้านเจ้าของเรือนจะระวังรักษา บ้านเรือน มั่นคงอยู่ ไม่มี ความประมาท อ้ายผู้ร้าย จะคิด ขึ้นปล้นสะคมย่องเบาได้โดยยาก จึงแกลงอุบายแต่งเรื่องราวหลอกลวงชู้ให้คนกลัวต่าง ๆ หวังจะให้คนทั้งปวงนับถือเชื่อฟังทำตาม อ้ายผู้ร้ายจะได้ขึ้นปล้นสะคมย่องเบาเข้าลักทรัพย์สิ่งของได้โดยสะดวก จึงทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตีพิมพ์ประกาศแก่ข้าทูลละออง
 รุติพระบาทและราษฎรให้รู้ทั่วกันว่า อย่าให้เชื่อ เรื่องราวเหล่านั้นเป็น
 ความไม่จริง ผู้ใดได้เรื่องราวยังนี้ไว้ ถ้าอยู่ในแขวงกรุงเทพมหานคร
 นคร ก็ให้เอาเรื่องราวนั้นมาส่งแก่กรมพระนครบาล ถ้าอยู่ในแขวง
 หัวเมืองใด ๆ ก็ให้เอาเรื่องราวนั้นมาส่งแก่เจ้าเมืองนั้น ๆ อย่าให้
 ราษฎรทั้งปวงตกใจกลัววุ่นวายไปต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งเลย ให้
 รักษาตำบลเรือนของตน คอยระวังจับผู้ร้ายให้ได้ ถ้าผู้ใดจับตัว
 ผู้ร้ายมาส่งกรมพระนครบาลได้ในสามเดือนนี้ จะทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรางวัลให้แก่ผู้นั้นโดยสมควร

ตีพิมพ์ประกาศมา ๓ วันพุธ เกือบ ๔ อุตราสาณ แรม ๑๐ ค่ำ
 ปีเถาะ สัปตศก

๖๕. ประกาศให้เขียนตัวเลขรัชกาลประจำหลังศก

(กักจากหมายรับสั่ง เกือบ ๔ ปีเถาะ สัปตศก)

นายน้อย อาลักษ์ณธ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ตั้งแต่สืบไป ถ้าจะเขียนบทหมาย
 ใด ๆ ให้เขียนตัวเลขประจำไว้บนหลังศกของทุกปี ให้นับแต่ปีกุน ตรีศก
 เป็นซึ่งมีแรกเสด็จเสด็จถวัลย์ราชันเป็นปีที่ ๑ มาให้เขียนตามอย่างนี้
 ปีกุน ตรีศก มีชวภักตาศก มีฉลุ เบญจศก มีชาล ฉศก ปีเถาะ
 สัปตศก ให้เรียงตัวเลขเปลี่ยนเป็นลำดับตามปีที่ล่วงไปแล้วนี้ ให้
 กรมวังหมายสั่งเวรกรรมมหาดไทย กรมกลาโหม กรมท่า กรมพระ
 สัสดี เจ้าท่ากรม เจ้ายังไม่ได้ทั้งกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยใน
 พระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวังให้รู้ทั่ว อย่าให้ขาดได้ตาม
 รับสั่ง.

๑๐. ประกาศด้วยละคอนผู้หญิงแฉะเรื่องหมอเรื่องช่าง

(๓ วันอังคาร เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ สัปทก)

พระยาวรพงศ์พิพัฒน์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งให้ประกาศแก่พระราชวงศานวงศ์
 และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง
 และพระบวรราชวังให้รู้ทั่วกันว่า แรกก่อนในแผ่นดินพระบาท
 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แลแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 พุทธเลิศหล้านภาลัย มีละคอนผู้หญิงแต่ในหลวงแห่งเดียว ด้วยมี
 พระราชบัญญัติห้ามมิให้พระราชวงศานวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่
 ผู้น้อยเล่นละคอนผู้หญิง เพราะฉะนั้น ข้างนอกจึงไม่มีใครเล่นละคอน
 ผู้หญิงได้ ครั้นในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่
 โปรดละคอน แต่ทว่าทรงแข่งชกตีกีฬายะไมให้ผู้อื่นเล่น ถึงกระนั้น
 ก็มีผู้ลักเล่นเงียบ ๆ อยู่ด้วยกันหลายราย มาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ พระราชวงศานวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่
 ผู้น้อยผู้ใดเล่นละครผู้ชายผู้หญิงก็มี ก็ทรงรังเกียจเลย ทรงเห็นว่า
 มีละคอนด้วยกันหลายรายก็ บ้านเมืองจะได้ครึกครื้น จะได้เป็น
 เกียรติยศแผ่นดิน เกียรติท่านทั้งปวงเห็นว่า ละคอนในหลวงมีขึ้น ก็
 ห้ามใครเล่นละคอนเหมือนอย่าแต่ก่อนไม่ คอยจะกลัวผิดและชอบอยู่
 การอันนี้มิได้ทรงรังเกียจเลย ท่านทั้งปวงเคยเล่นอยู่แต่ก่อนอย่างไร
 ก็ให้เล่นไปเถิด ในหลวงมีการงานอะไรบ้างก็จะได้โปรดหาเข้ามาเล่น
 ถวายทอดพระเนตรบ้าง จะได้พระราชทานเงินรางวัลให้บ้าง
 ผู้ใดจะเล่นก็เล่นเถิด ขอยกเสียแล้วเกิดอย่างหนึ่ง เกวียง
 แก่งทวลยางอย่างหนึ่ง พานทองทับทองเป็นเครื่องยศอย่างหนึ่ง

เมื่อมหากษัตริย์ยกแต่แตรสังข์อย่างหนึ่ง แล้วอย่าให้ชุกบุตรชายบุตรหญิงที่เขาไม่สมควรเอามาเล่นละคอน ให้เขา ใ้ความเกือกรื้อนอย่างหนึ่ง ขอห้ามไว้แต่การเหล่านี ให้ทำทั้งปวงเล่นไปเหมือนอย่างแต่ก่อนเถิด

ข้อหนึ่ง ทรงวังเกียจอยู่ด้วยคนเป็นหมอกุมักสอพลอประจบประแจงเจ้านาย ไว้ตัวเป็นผู้เสวยการที่ล่วงแล้วแลการข้างหน้า ให้คนนับถือหลงเชื่อไป ถึงเกิดความอะไรขึ้นจะเอาจริงก็ไม่ได้สักอย่างเดียว คนที่นับถือหมอกุนั้นทรงวังเกียจจน

ข้อหนึ่ง หมอยา หมอนวณมีคนจะต้องการไว้ใช้อยู่ด้วยกันทุกแห่ง แต่หมอลหลวงนั้นถ้าทำผู้ใดจะต้องการไว้ใช้ที่วังที่บ้าน ก็อย่าให้เอาบังไว้เจียบ ๆ ราชการหลวงก็ไม่มารับราชการ ถึงคราวเบียดหัวก็มารับเอาไปเปล่า ๆ การหลวงก็ไม่ได้ใช้ มิใช่ไว้ในหลวงจะทรงหวงแหน หมอนวณหมอยาก็ทำได้ ก็ใช้อยู่ด้วยกันต่อไป ถ้าทำผู้ใดจะต้องการหมอนวณหมอยาไปไว้ใช้สำหรับวังสำหรับบ้านที่เดียว ก็กราบบังคมทูลพระกรุณาจะพระราชทานให้ จะได้ทรงทราบว่ายู่ที่นั่น ๆ

กับช่างเขียน ช่างปั้น แลช่างอื่นก็ ถ้าทำผู้ใดจะต้องการไปไว้ใช้ ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอจะพระราชทานให้

ประกาศมา ณ วันอังคาร เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๔๑. ประกาศว่าด้วยออกพระนามแลคำกราบทูล ฯ

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันพุธ เดือน ๑๐ ขึ้นค่ำ ๑ ปีเถาะ สัปตศก)

ขุนมหาสิทธิ ฯ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้หมายประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย

ให้รู้ทั่วกันทุกหมู่ทุกกรมทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ผู้ที่จะต้องกราบทูลพระ
กรุณา ถวายออกพระนามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลเจ้าค่างกรม ให้
ถูกต้องตามที่ใช้นั้นแลยาว และคำอื่น ๆ คำที่จะต้องออกพระนาม
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ให้ได้ ในที่จะกราบทูล
แลใช้ในหนังสือท้องตราทั้งในที่อื่น ๆ ก็ดี ถ้าไม่ออกพระนามให้ชัด
จะว่าแต่พระเจ้าอยู่หัวท่านนั้น ก็จะไม่รู้ว่าพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ไหน
ในที่บังคับเช่นนี้ให้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเป็น
เกล้าเจ้าอยู่หัว อย่าให้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า พระเป็นเกล้า
ให้ใส่เจ้าอยู่หัวเข้าด้วย ถัดจากเจ้าอยู่หัวเสีย ไม่ใส่ก็ชื่อว่าพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสมอกับเจ้าค่างกรมไปไม่ชอบ

อนึ่ง พระนามเจ้าค่างกรมเล่า จะใช้หนังสือท้องตราแล
กราบทูลให้นำหน้าว่ากรมเสียก่อน เหมือนอย่างกรมสมเด็จพระ
เจษาศิคร กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท
กรมขุนสกลยศธาดาพร กรมหมื่นถาวรรวยศ ถ้าไม่ยกกรมขึ้นนำหน้า
ว่าก่อน ก็จะต้องเข้ากับชื่อพระพิพิธสาลี หรือชื่อหลวงชื่อขุนนั้นไป
เพราะฉะนั้นจึงให้ยกกรมขึ้นว่านำหน้าก่อน

อนึ่ง ที่นำหน้าว่าพระบรมวงศ์เธอ พระราชวงศ์เธอ พระบรม
วงศ์เธอ พระวงศ์เธอ นั้น ก็ให้ใช้คงอยู่ตามหมายประกาศเดิมในเด็ก

อนึ่ง จะกราบทูลพระกรุณาว่าพระสัทธรรมเทศนา ขอพระ
ราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายก็ดี คำเหล่านั้นนี้ใช้ได้แต่ในที่
อันควรจะใช้ สัทธรรมเทศนานั้นใช้ได้แต่ในเทศนาว่าด้วยพระ
นิพพานอย่างเดียว เทศนาที่เป็นนิทานต่าง ๆ จะว่าพระสัทธรรมเทศนา
ไม่ได้ ให้กราบทูลว่าพระธรรมเทศนาเท่านั้น อย่าให้ว่าพระสัทธรรม
เทศนา

อันนี้ คำที่ว่าขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายนั้น จะใช้กราบทูลถวายพระราชกุศลไม่ได้ เพราะกุศลเป็นของไม่มีตัว ให้กราบทูลว่า ของพระราชทานถวายพระราชกุศล ที่ว่าขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายนั้นใช้ได้แต่สัตว์เดียรฉานต่าง ๆ เท่านั้นจะว่าทูลเกล้า ฯ ถวายไม่ได้ เพราะมนุษย์นั้นใครฆ่าไม่ได้ ประหารชีวิตได้แก่พระเจ้าอยู่หัว เพราะมนุษย์เป็นข้าแผ่นดินอยู่เองโดยธรรมชาติ ถึงจะไปตีทัพจับเชลยมาได้หรือได้มาแต่ที่อื่นก็ จะกราบทูลว่าขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายไม่ได้ ให้กราบทูลว่าขอพระราชทานกราบทูลถวาย

ประกาศมา ๗ วันพุธ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๑๒. ประกาศเรื่องรับเบี้ยหวัดแทนกัน

(๗ วันจันทร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

วันจันทร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระสิงหบัญชร พระจนารังสรรค์ จางวางกรมช่างสิบหมู่ ทำเรื่องราวกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า กรมช่างสิบหมู่ ที่ได้รับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดนั้น ไม่มีตัวเข้ามารับพระราชทานนำพิพจน์สดุดาเหมือนอย่างรับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดแลเล็กไพร่หลวงช่างสิบหมู่ซึ่งสักวันนั้น ก็ยังบงเอาไว้เป็นอาณัติประโยชน์โดยมาก ครั้นถึงกำหนดพระราชทานเบี้ยหวัดแล้วก็จางวานกันอื่น ๆ เข้ามารับพระราชทานแทนไปเป็นประโยชน์แห่งกนกตามรายชื่อซึ่งยื่นทางว่าไว้ ครั้นได้ทรงทราบก็ฝ่าละอองธุลีพระบาทกั้นนั้น จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ดำรัสถามพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงมหิศวรินทร์ทวามเรศวร ฯ จึงกราบบังคม

ทูลพระกรุณาว่า เปียหวัดทุกวันนี้จ้างวานคนอื่นเข้ามารับ^{นี้}ทุกแห่งทุก
กรม จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ตั้งพระเจ้า
พี่ยาเธอ กรมหลวงมหิศวรินทราธิราช ให้ตั้งเจ้ากรม ปลัดกรม
สมุหบัญชี สารวัตร นายหมวด นายกองกรมช่างสิบหมู่มาชำระเอาตัว
คนมารับราชการให้^{นี้}แข็งแรง อย่าให้คบคิดกันจ้างวานคนอื่นเข้ามารับ
พระราชทานเงินเบี้ยหวัดแทนคนในกรมไปเป็นประโยชน์แห่งคนเป็น
ประโยชน์ทำนุผู้อื่นเป็นอันขาด แล้วอย่าให้คบคิดกับคนเจ้าเล่ห์ไพร่
หลวงไว้ใช้สอยสืบต่อไป บัดนี้เจ้าไพร่หลวงไว้นั้นก็อยู่ในมือพระ
ราชทรัพย์เหมือนกัน การซึ่งจ้างวานคนอื่นเข้ามารับพระราชทาน
เงินเบี้ยหวัดไป^{นี้} ก็เป็นเช่นนี้โดยมาก จึงโปรดเกล้าโปรด
กระหม่อมว่า ตั้งแต่นี้ต่อไป ห้ามมิให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบัญชี
สารวัตร นายหมวดกรมใด ๆ จ้างวานคนอื่นเข้ามารับพระราชทาน
เงินเบี้ยหวัดแทนคนในกรมเป็นอันขาด ถ้าแลกรมใด ๆ ยังขึ้นจ้าง
วานคนอื่นเข้ามารับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดแทนคนไปแล้วก็^{นี้} แต่จ้าง
วานเข้ามาแล้วยังไม่ได้รับเงินไปก็^{นี้} เจ้าพนักงานจับได้ และมีผู้มา
ฟ้องร้องกล่าวโทษ หรือคนที่รับจ้างวานเข้ามานั้นกล่าวพระราชอาญา
เป็นโทษที่ฟ้องกล่าวโทษขึ้น ว่าเจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบัญชี สารวัตร
นายหมวดคนนั้นในกรมนั้น จ้างวานเข้ามารับพระราชทานเงินเบี้ยหวัด
แทนคนนั้น ๆ พิจารณาได้ความความจริงแล้ว จะให้เอาเบี้ยหวัดคนนั้นตั้ง
ปรับใหม่เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบัญชี สารวัตร นายหมวดในกรมนั้น
โดยฐานจัญญ์คุณงามเงินมากน้อย ผู้ที่รับจ้างวานเข้ามารับพระราช
ทานเงินเบี้ยหวัดนั้น ถ้าแลตัวไม่ได้ว่ากล่าวขึ้น เจ้าพนักงานจับได้
จะให้ลงพระราชอาญาปรับใหม่ทั่วคุณ ด้วยมิใช่ตัวผู้^{นี้}เข้ามารับแทน
ผู้^{นี้} เงินที่ปรับใหม่ได้มานั้น จะโปรดพระราชทานให้เป็นบำเหน็จ

รางวัลแก่เจ้าพนักงานผู้ที่จับได้ แต่ผู้ที่มาอุทธรณ์เป็นโจทก์ว่านั่น
ส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งให้ส่งพระคลังมหาสมบัติไว้จ่ายราชการต่อไป

อนึ่ง คนซึ่งได้รับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดกรมใด ๆ บ่วยเจ็บ
จะมารับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดไม่ได้ ก็ให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห-
บาญชี สารวัตรกรมนั้น ๆ กราบทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวง
มหิศวรินทรากรมเรศวรเดชออกเจ้าพนักงานให้รู้ว่าคนนั้น ๆ บ่วยเจ็บจะมา
รับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดไม่ได้ จงทุกหมู่ทุกกรมตามรับสั่ง จะโปรด
ให้เจ้าพนักงานกำกับกันคุมเงินไปพระราชทานแก่ผู้ซึ่งบ่วยเจ็บนั้นทุก ๆ
คน ถ้าคนซึ่งบ่วยเจ็บนั้นบ้านไกล ก็ให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบาญชี
สาบาน แล้วพาบุตรภรรยาญาติผู้ซึ่งบ่วยเจ็บมารับพระราชทานเงิน
เบี้ยหวัดจงบทุกคน โปรดให้ตีพิมพ์ประกาศชำทูลละอองธุลีพระบาทใน
พระบรมมหาราชวัง แลในพระบวรราชวัง ให้รู้จงทั่วทุกหมู่ทุกกรม
ตามรับสั่ง

หมายเหตุประกาศตีพิมพ์ ณ วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ
ปีเถาะ สัปทก

๗๓. ประกาศว่าด้วยคนทำเงินแดง

(ณ วันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๑ ค่ำ ปีเถาะ สัปทก)

ด้วยมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุวสิงหนาทคำรัส
เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมว่า ให้ทำหนังสือพิมพ์ประกาศแก่อาณา
ประชาราษฎร ในกรุงนอกกรุงหัวเมืองนั้มีได้ฝ่ายเหนือให้รู้จงทั่วกันว่า
คนที่ทำเงินแดงปลอมใช้สอยระคนปนกันกับเงินดี ในพระราชกำหนด
กฎหมายเก่าให้ลงพระราชอาญา ๖๐ ที แล้วให้ตัดมือเสียอย่าให้กลับมา
คิดได้ แล้วให้จำใส่คุกไว้จนตาย ภายหลังมาโปรดให้ยกโทษตัดมือเสีย

ให้ลงพระราชอาญา ๖๐ ที่ แล้วให้ใส่คุกไว้ ๔ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง เห็นว่าเช็ดหลบแล้ว ก็โปรดให้พันโทมาทำราชการอยู่กรมช่างเงิน สืบต่อมาจนทำเงินแดงลอบลักใช้สอยมีมากขึ้น ราษฎรที่กู้เงินไม่คืนหัก ก็ต้องขาดทุน ทรงพระราชดำริเห็นว่าคนที่ทำเงินแดงนี้มีโทษมากทั้ง ใจจะฉ้อคนทั่วทั้งพระราชอาณาเขต ฉ้อทั้งพระฉ้อทั้งภคฤหบดี ฉ้อทั้งวัด ฉ้อทั้งบ้าน วิสัยตราที่ตีประจำบ้านจำเพาะมีแต่เจ้าพนักงานแห่งเดียว เหมือนกับในหลวงเป็นนายประกันหน้าเงินสูงค่า และหนักเบากับคน ทั้งหลายทั่วพระราชอาณาเขต อ้ายพวกเหล่านี้ทำเงินแดงปลอมเงินนี้ ทำตราปลอมศักราชหลวงมีโทษเป็นมหันตโทษ จึงโปรดให้ทักมือเสีย เพียงข้อแล้ว จำไว้ ๘ คุกจนตายตามพระราชกำหนดเก่า แต่คนที่ เป็นลูกมือนี้ให้ทักหน้าเสีย คนที่รับเอาเงินแดงไปใช้นั้น ให้เอาไป เป็นตะพุ่นหญ้าช้าง คนที่ทำเงินแดงที่ใช้เงินแดงในกรุงเทพมหานคร ทุกวันนั้นก็เบาบางกว่าแต่ก่อน สืบได้ความว่ายังมีอยู่บ้างเล็กน้อย ไปเที่ยวลอบลักทำตามบ้านนอกแลหัวเมือง ทรงพระมหากรุณา อาณาประชาราษฎร โปรดพระราชทานโอกาสว่า ถ้าผู้ใดทำเงินแดงก็ตี ใช้เงินแดงก็ เป็นผู้สำนักให้ทำเงินแดงก็ตี ให้มาลู่กะโทษตัวต่อพระ รวราชรองเมือง พระเทพสุ เจ้ากรมกองตระเวน พระศรีไกรลาส เจ้ากรมช่างเงิน เกวี่มือของตัวมีอยู่เท่าไรให้เอามาส่งเสียให้สิ้น ถ้า อยู่ที่แขวงเมืองใด ก็ให้ไปลู่กะโทษตัวต่อเจ้าเมืองกรมการเมืองนั้น แต่ ให้เจ้าเมืองกรมการเมืองเร่งบอกลงมา อย่างความไวจนลงเวลา ถ้า ยังไม่มีผู้ฟ้องร้องซักทอดถึงก่อนวันลู่กะโทษ ก็ให้ไปทักโทษเสีย ทำหนังสือทาเบนไว้ ให้มีนายประกันตัวไว้เป็นช่างทองบุตตีทองแดง และอื่น ๆ ถ้าลู่กะโทษว่าได้เป็นลูกมือคนนั้น ๆ ด้รับเอาเงินแดง

ของคนนั้น ๆ ไปใช้ ได้เป็นที่สำนักให้คนนั้น ๆ ทำเงินแกง ตูลาการ
ให้ผู้ทำเงินแกงมาชำระเป็นสัจ จะโปรดพระราชทานรางวัลให้แก่ผู้
มาลู่โกโทษตามสมควร แล้วจะโปรดยกโทษผู้นั้นเสีย ไม่ให้ต้องเขียนที่
จองจำเสียเงินทอง ถ้าไม่มาลู่โกโทษ มีผู้มาฟ้องร้องชี้ทอถึงก่อน
ก็จะเอาผู้นั้นเป็นโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย โปรดเกล้าโปรด
กระหม่อมให้ตีพิมพ์ประกาศมาให้ท่านทั้งปวงเชื่อแท้ เทอญ.

ประกาศมา ณ วันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๑ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๗๔. ประกาศว่าด้วยเขียนเลขประจำรัชกาลกับหลังศก

(ณ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๖ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

ขุนมหาสิทธิโวหารรับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ตั้งแต่นี้ไปเมื่อหน้า ถ้าผู้ใดจะเขียน
หนังสือจดหมายเหตุ แดงจดหมายด้วยอักษรกาโร ๆ ตั้งแต่รัชกาล
จัตวาศก ขึ้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มาจน
บัดนี้ ถ้าจะเขียนนี้เขียนศก ให้เขียนเลขประจำรัชกาลไว้บนศก
แต่เขียนรูปตราแผ่นดินไว้ท้ายศกดังนี้

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ๒๗ ปีนี้
ตั้งแต่รัชกาล จัตวาศก (เป็นต้น^(๑)) ปีมะโรง สัมฤทธิ์ศก (เป็นที่สุด)

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑๕ ปีนี้
ตั้งแต่รัชกาล เสด็จ เอกศก (เป็นต้น) ปีมะแม เบญจศก (เป็นที่สุด)

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๗ ปีนี้
ตั้งแต่รัชกาล จศก เป็นต้น) ปีจอ โทศก (เป็นที่สุด)

(๑) ในประกาศหอพระมโหสถศกจักราล ในรัชกาลให้ขึ้น

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ก็ให้
ใช้ตามหมายประกาศนี้ก่อน แต่ให้เขียนรูปตราอาณัติแผ่นดินไว้ข้าง
ท้ายศก ทราสำหรับแผ่นดินให้เขียนอย่างนี้ตามวิธีสั่ง

ณ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๖ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๑๕. ประกาศเรื่องพระยาโบราณบุรีรักษ์ กับกรมการ
กราบบังคมทูลขอเจ้าพระยามหาศิวีธรรม ฯ ข้ามเสนาบดี
(ณ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสรุสังหนาท ไปรคเกล้า
ไปรคกระหม่อม ให้ตีพิมพ์ประกาศแกว้อยแขวงอำเภอ กำนันพันนาย
บ้านราษฎรแขวงกรุงเก่าให้รู้ทั่วกันว่า ณ วันเสาร์ เดือนอ้าย แรม ๑๒ ค่ำ
ปีเถาะ สัปตศก เวลากลางวัน พระยาโบราณบุรีรักษ์ เอาชื่อพระ
พิทักษ์เทพธานี หลวงยกกระบัตร หลวงมหากาฬ หลวงบรรเทา
ทุกขราษฎร์ หลวงเทพธรรมบุญ หลวงแพ่ง หลวงสุนทรภักดี ผู้ช่วย
เอาชื่อกราบบังคมทูลพระกรุณา ฟ้องกล่าวโทษเจ้าพระยามหาศิวี-
ธรรมฯ ต่างๆ จึงมีพระบรมราชโองการตรัสถามว่า ความนี้ได้กราบ
เรียน เจ้าพระยานิกรบดินทร์ เจ้าพระยาวิสุทธีวงศ์ ผู้เป็นอธิบดี
เสนาบดีผู้ใหญ่แล้วหรือ แลได้บอกลงมายังศาลาเวรมมหากาฬไทยหรือไม่
พระยาโบราณบุรีรักษ์ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ไม่ได้กราบ
เรียน ศาลาเวรมมหากาฬไทยก็ไม่ได้บอก จึงมีพระบรมราชโองการไปรค
เกล้าไปรคกระหม่อมว่า พระยาโบราณบุรีรักษ์ก็เป็นแต่เพียงปลัด
หัวเมือง ควรจะกราบเรียนท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ให้ทราบก่อน หรือให้
มหากาฬไทยนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาคำตำแหน่งจึงจะชอบ ถ้า
เห็นว่าจะกราบเรียนท่านเสนาบดี เกรงว่าความจะไม่ลลอบไปได้ถึงไหน

ก็ควรจะทำเรื่องราวทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหมือนถวายฎีกา ถ้า
จะถวายหรือจะให้ผู้ใดที่มีตำแหน่งเฝ้าช่วยถวายก็ได้ พระยาโบราณ-
บุรานุรักษ์ เข้ามากราบบังคมทูลพระกรุณาพ้องกล่าวโทษเจ้าพระยา
มหาศิริธรรม ฯ ในท่ามกลางข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย หากว่าไม่ จึง
คำรัสสั่งให้ลงพระราชอาญาจำพระยาโบราณบุรานุรักษ์ กับกรรมการที่
เข้าชื่อด้วย ซึ่งกรรมการต้องรับพระราชอาญานั้น จะได้ต้องเพราะ
ที่เรื่องพ้องห้ามมิได้ ต้องด้วยไม่เคารพยำเกรงต่อเสนาบดีคอก แต่
เรื่องข้อก็ของราชฎีกานี้ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพระยา
นิกรบดินทร มหิตกรมมหาดเลขาภิบาลที่สมุหนายก พระยาจำแนบก็
เจ้ากรมมหาดไทยฝ่ายพลำพัง พระสุริยภักดิ์ เจ้ากรมพระตำรวจสนม
ซ้าย ขึ้นมาชำระให้เห็นเท็จจริงเที่ยงแท้โดยยุติธรรม แล้วจะได้
จักแจ้งการงานบ้านเมืองให้เรียบร้อยราบคาบเป็นปรกติ เพราะทรง
พระมหากรุณาจะมีให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ให้อยู่เย็นเป็นสุข
อย่าให้ราษฎรทั้งปวงตกใจตกกลัวไปต่าง ๆ เลย

ประกาศมาณ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๗๖. ประกาศเปลี่ยนตราภูมิคุ้มห้าม

(ณ วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

ด้วยมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทคำรัส
เหนือเกล้าฯ สั่งให้ทำคำประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย พระ หลวง
ขุน หมื่น พันทนาย แลไพร่หลวงในพระบรมมหาราชวัง แลพระบวร
ราชวัง เจ้าเมืองกรมการหัวเมืองบักซ์ได้ฝ่ายเหนือทั้งปวง แลเจ้าภาชี
นายอากรกำนันตลาดแลนายค่านขนอนทุกตำแหน่ง ให้รู้แจ้งทั่วกันว่า
แต่ครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แลพระบาท

สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดพระราชทานตราภูมิคุ้มห้าม
 ให้กับไพร่หลวงแก่หมู่ฝ้ายเรือพระที่นั่งศรีตักหลาด เรือพระที่นั่ง
 กราบทรง เรือพระที่นั่งกราบรอง เรือพระที่นั่งคังทองขาวญี่ห้า
 ฝ้ายบ้านใหม่โพธิ์เรียง เรือกิ่งอาสาวิเศษ ช้างกลางหมู่ไชยสงครามญี่
 คังทอง คาบสองมือ อาสาจามกองทะเล นายท้าย นายโบเมืองสมุทร
 ปรางการ กรมอภิรมย์ราชยาน ทหารรักษาพระองค์ ล้อมพระราชวัง
 ให้คุ้มค่าน้ำค่าตลาดสมพักศรไต้เพียงราคาตำลึงหนึ่ง ภายหลังมาใน
 แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานตราภูมิ
 ให้กับไพร่หลวงทุกหมู่ทุกกรม แต่มีพระราชบัญญัติไว้ว่า ถ้าไพร่
 หลวงที่ได้ตราภูมินั้นตาย ก็ให้เจ้าหม่อมขุนนายเอาตราภูมินั้นมาคืนให้
 กับเจ้าพนักงาน ถ้าบุตรหมู่ไพร่หลวงตักขึ้นใหม่ ได้รับราชการ ให้ทำ
 ทวงว่ายื่นขอตราภูมิให้ถูกชื่อคนตำบลบ้าน ครั้นกาลล่วงนานมา
 ไพร่หลวงนั้นตาย มีราชการอื่น ๆ ไป ไม่มีใครไปตกเตือน เจ้าหม่อ
 มขุนนายก็ทำไ้เอาตราภูมินั้นมาคืนให้กับเจ้าพนักงานไม่ ตราภูมิของ
 ผู้ตายนั้นก็มีเอาไปซื้อขายกันต่อ ๆ ไปก็มีบ้าง ที่ภรรยาได้หัวใหม่เป็น
 คนหมู่อื่นไม่ควรจะไ้รับตราภูมิไ้ไ้ตราภูมิไปแอบอ้างชักขวาง ไม่ไ้
 เรียกสมพักศร อารก ค่าน้ำค่าตลาดที่เป็น ส่วนจะเก็บมาแจกเบี้ยหวัด
 แลจับจ่ายใช้ในราชการแผ่นดิน จนเกิดความวิวาทขึ้นหลายราย
 ชำระไ้ความว่าเป็นตราภูมิชื่อของผู้ตาย ภรรยาขายไ้บ้าง คนต่างหมู่
 จากไพร่หลวงเข้าเป็นหัวใหม่แล้วรับชื่อหัวเก่าครอบครองเอาบ้าง ยิ่ง
 ยิ่งนัก ครั้นนี้จึงโปรดเกล้าฯ ให้ปรึกษาท่านเสนาบดีว่าควรจะทำ
 อย่างไร ขอรับพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้ทำตราภูมิใหม่ให้กับไพร่
 หลวงคนละฉบับ จะเรียกตราภูมิเก่ามาเสียให้สิ้นเชิง การจึงไ้ตรอรั้ง
 การตักเลกเข้ามาจนบัดนี้ บัดนี้โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศกำหนดเป็น

แต่ว่า ทั้งแต่มีมะโรง อัฐศกไป จะได้แจกตราภูมิใหม่เป็นหนังสือคัมภีร์
ให้กับหมู่ไพร่พลวงทั้งสี่ชั้น ทั้งแต่กันมีมะโรง อัฐศกไป ตราภูมิเก่าใช้
ไม่ได้ ใช้ได้แต่ในปีฉลู เบญจศก บัณฑิต จศก ปีเถาะ สัปตศกเท่านั้น
แลบรรดาหมู่ไพร่พลวงสี่ชั้นใหม่แลกรมทั้งใหม่ ที่ยังไม่ได้รับพระ
ราชทานตราภูมินั้น ในก่อนได้ตราภูมิใหม่จะชักขวางไม่เสียค่าน้ำ
สมพักศรจนตอนกลางนั้นไม่ได้ ให้คงเสียให้กับนายอากรตามพิภัก ท่อ
โปรกเกล้า ฯ พระราชทานตราภูมิใหม่ให้เมื่อใด จึงจะคุ้มค่าน้ำ
สมพักศรค่ากลางได้แต่ราคาต่ำลงหนึ่งอย่างแต่ก่อน ห้ามมิให้เถียงเจ้า
ภาษีนายอากรกำหนดกลางแลนายหน้าว่าท่วเป็นไพร่พลวง ไม่ยอมเสีย
ถึงเถียงก็อย่าให้เชื่อฟัง ถ้าทะเลาะวิวาททุ่มเถียงไม่ยอม ก็ให้เจ้าภาษี
นายอากร นายหน้ากำหนดกลาง นำความ มาฟ้อง ท่อเจ้าจำนวนให้ท่อกว่า
พิพากษาให้ตามผิดชอบ โปรกเกล้า ฯ ให้คัมภีร์ประกาศมาให้ท่าน
ทั้งปวงรู้ เทอญ

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๑๑. ประกาศว่าด้วยดวงตราต่าง ๆ ที่ใช้ประทับตราภูมิ

(ณ วันพุธ เดือนยี่ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

ด้วยมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทคำรัส
เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งให้ทำคำประกาศมายังเจ้าเมืองกรมการ
หัวเมืองบักชีได้ฝ่ายเหนือทั้งปวง แลเจ้าภาษีนายอากรกำหนดกลาง
นายหน้าจนตอนทุกตำแหน่ง ให้รู้จงทั่วกันว่า ในกาลทุกวันนี้ ทราที่ใช้
คัมภีร์จำหนังสือนี้ มีมากด้วยกันทุกหมู่ทุกกรมทุกพนักงาน สำหรับ
ประทับฎีกาเบิกของและตัวรับแลจ่ายของแลอื่น ๆ ตามธุระพนักงาน
นั้น ๆ ครั้นเมื่อคนใจ ๆ ชลาด ๆ เปลา ๆ เห็นตราแดง ๆ แล้วก็

กันกันกลัวเกรงเชื่อฟังโดยง่าย ด้วยสำคัญว่าหนังสือที่ตราแดงๆ นั้น
 คงจะไปแต่สำนักผู้ว่าสนาเป็นเจ้านายขุนนางที่มีอำนาจเป็นแท้ จึงมี
 ขุนนางนอกพนักงาน ซึ่งควรจะใช้ตราไปนอกกรุงบ้าง ข้าเจ้าบ่าวนาย
 บ้าง เมื่อรู้ปริศนาของคนนอกกรุงว่ามักกลัวตราที่ลงแดงๆ ในหนังสือ
 เชื่อถือได้ง่าย ไม่ดูลายในดวงตราเลย ก็ยอมทำหนังสือบังคับบัญชา
 ว่ากล่าวเนื้อความไปตามปรารภนาตามประสงค์ ประทับตราอย่างใด
 อย่างหนึ่งลงแล้ว ให้คนบ้านนอกถือออกไปถึงตำแหน่งอันเรียบร้อย
 นายอำเภอแลผู้รั้งรักษาเมืองกรมการ ว่าวุ่นวายด้วยกิจการธุระต่างๆ
 บางที่คนที่เซ็นไปพอใจพอใจๆ เห็นแต่จะได้ จำลองลอกเอาอย่างตรา
 ที่มีตำแหน่งใช้ไปแกะปลอมประทับหนังสือปลอม ไปใช้ให้ทั่วๆ
 ตามประสงค์โกงๆ กตๆ ก็มีบ้างเนืองๆ จับได้เป็นหลายครั้ง ฝ่าย
 เจ้าเมืองกรมการเจ้าภาษีนายอากรกำหนดตลาด นายตำแหน่งนอก
 ตำแหน่ง เมื่อได้รับหนังสือใดๆ ก็ควรจะพิจารณาให้แน่นอนจึงเชื่อ
 ถือ หากควรจะเชื่อฟังเอาง่ายๆ ไม่ แลตราภูมิแต่ก่อนที่ไซ้รศเกล้า
 ไปรศกระหม่อมพระราชทานให้กับไพร่พลวงทั้งปวงนั้น ถ้ากรมชั้น
 มหาไทรก็มีตราพระราชสีห์ประจำชื่อคน ตราพระคชสีห์สมทบ
 ประจำชื่อ ถ้ากรมชั้นกรมพระกลาโหมก็มีตราพระคชสีห์ประจำชื่อคน
 ตราพระราชสีห์สมทบประจำชื่อ มีตราข้างที่เป็นรูปนารายณ์บังหลัง
 นาคันหนึ่งเหนือเกษียรสมุทรเป็นสำคัญกลางประจำศกทุกฉบับ แล
 ท้องตราที่เคยมีไปตามพนักงานด้วยกิจราชการสิ่งใดๆ ถึงหัวเมืองนั้น
 เล่า ถ้าเมืองชั้นในกรมมหาไทรก็ต้องมีตราเจ้าพนักงานในกรมมหา
 ไทร เมืองชั้นในกรมพระกลาโหมก็ต้องมีตราเจ้าพนักงานในกรมพระ
 กลาโหม เมืองชั้นในกรมท่าก็ต้องมีตราเจ้าพนักงานในกรมท่า คือ
 ตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ ตราบัวแก้ว แลตราปลัดทูลฉลอง

แลตราอื่นๆ ในกรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่าที่ตอ้งบังคับ
ในพระธรรมนูญ ตราในตำแหน่งเหล่านี้ ผู้ที่เกี่ยวก็ตอ้งจะจำได้
ทั้งจะเทียบกับตราที่ปักหนังสือขึ้นไปเก่า ๆ ก็รับรู้ได้แน่แท้ ถึงจะเป็น
ตราแกะปลอมก็จะจับได้ ถ้ามีกิจราชการด้วยนายหน้านายอากรสมพักศร
ก้านนตลาค เจ้าเมืองกรมการนายหน้านายอากรสมพักศรก้านนตลาค
ก็ควรเชื่อฟังเอาตราเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ คือ ตราณ
วายุภักษ์แลตราอื่นๆ ในตำแหน่งพนักงานพระคลังมหาสมบัติเอาเป็น
แน่ชัดได้ ถึงพนักงานกรมจะมิไปด้วยสระเก็บก่านาแลบังคับ
บัญชาใด ๆ ในเรื่องไร่นา ก็มีตราวงโคกวงหนึ่งในตรา ๔ วงของ
เจ้าพระยาพลเทพ แลตราปลั๊กทูลฉลองในกรมนาไป ถ้าพนักงาน
พระคลังมหาสมบัติแลกรมจะมิตราไปถึงหัวเมือง ก็ตอ้งมีตราพระ
คชสีห์ ตราพระราชสีห์ ตราบัวแก้ว นำไปถึงเจ้าเมืองกรมการตาม
เมืองขึ้นด้วยฉบับหนึ่งตามแบบอย่างกำหนดในราชการ ผู้ที่รับตรา
ทั้งปวงหาควรที่จะเชื่อฟังตราอื่น ๆ ไม่เลย แลเพราะเหตุที่มีผู้บังอาจ
ใช้ตราปลอมตราเนื่อง ๆ เกิดความขึ้น

บัดนี้พระราชบัญญัติว่า ตั้งแต่บัดนี้สืบไปเมื่อหน้า ถ้ามี
ขุนนางนอกตำแหน่งพนักงานควรที่จะมีตราไปหัวเมือง แลข้าเจ้า
บ่าวนายใด ๆ จะมีหนังสือว่ากล่าวการใด ๆ ไปหัวเมือง หรือจะให้
สำหรับท้าวพวกห้องบ่าวไพร่ ไปว่าห้ามค่านาค่าน้ำค่ากลาถ สมพักศร
อากรภาษีต่างๆ หรือการใด ๆ ซึ่งชักขวางต่อราชการ หนังสือนั้น
ถึงจะอ้างพระนามแลรับสั่งเจ้านายใด ๆ ที่ มีเกียรติยศใหญ่ช้างใน
ช้างหน้าว่ากล่าวผู้เชื่ออย่างไวกก็ ก้อย่าให้เจ้าเมืองกรมการเสนา
ข้าหลวงนายหน้านายอากรก้านนตลาคเชื่อฟังเอาเป็นอันขาด ให้จับ
เอาหนังสือกับผู้ถือหนังสือมา ถ้าจับได้ในแขวงกรุงเทพมหานครนี้

ก็ให้ส่งแก่กรมมหาดไทย กลาโหม กรมท่า แลพระคลังมหาสมบัติ
 พระคลังสินค้าตามกรมที่ตัวผู้จับได้ขึ้นอยู่ ถ้าจับได้ที่หัวเมืองก็ให้คุม
 ตัวมาส่งให้ผู้รักษามืองกรมการส่งลงมา ณ กรุงเทพมหานครโดยเร็ว
 จะให้ปรับใหม่ผู้ถือหนังสือไปเป็นเงินตราซึ่งหนึ่งให้แก่ผู้จับ แล้ว
 จะให้ผู้ที่ให้หนังสือไปนั้นต้องใช้อากรที่นายอากร พ้องชาดลง ทั้งแต่
 หนังสือนั้นลงวันขึ้น หรือตามทีชำระได้ว่าให้ไปแต่เมื่อไหนเกินกว่าจะครบ
 ถ้าเจ้าภาษี นายอากรถ้านั้นเตลาค จับหนังสือที่มีใช้ ตรากุมิ กุ่มห้ามตาม
 ตำแหน่ง เป็นหนังสือชื่อขุนนางอ้างการเท็จ หรือหนังสือรับเจ้า
 บ่าวนายให้ไปคุ้มค่านาค่าน้ำภาษีอากรสมพักศรเตลาค นอกจาก
 ตรากุมิเก่าในนี้เถาะ สักศกนี้ แลตรากุมิใหม่ก็พิมพ์แล้ว ประทับตรา
 ตามแบบใหม่ทั้งแต่มีโรง อัฐกไปแล้ว ก็อย่าเชื่อฟังละวางเลย
 จงจับเอาหนังสือทั้งผู้ถือ ถ้าได้ในกรุงเทพมหานครก็ให้เอาหนังสือ
 กับคนถือหนังสือมาส่งให้เจ้าพนักงานตามตำแหน่ง ถ้าจับได้ที่หัวเมือง
 บัณฑิตฝ่ายเหนือ ก็ให้ไปส่งกับเจ้าเมืองกรมการ ให้เจ้าเมือง
 กรมการเอาตัวผู้ถือหนังสือกับ หนังสือส่งเข้ามาในกรุงเทพมหานครแต่
 ใน ๔๕ วัน จะปรับใหม่เอาเงินซึ่งหนึ่งกับผู้ถือหนังสือให้แก่ผู้จับ ถ้า
 นายอากรพบปะหนังสือที่มีใช้ตำแหน่งเจ้าพนักงาน เป็นหนังสืออ้าง
 นามเจ้าชื่อขุนนางผิดอย่างตรากุมิเก่าใหม่ให้ไปแก้ข่าวโพรแล้ว ถ้า
 นายอากรเกรงพาสนาบารมีเจ้านายขุนนางที่อ้างในหนังสือและด้อยคำ
 ผู้ถือหนังสือ แล้วหนึ่งเสีย ปล่อยเสีย ไม่เอาตัวผู้ถือหนังสือมาส่งตามบังคับ
 ถ้ามีผู้มาร้องฟ้องหรือจับหนังสือได้ทีอื่น ชำระซักทอกไปถึง จะให้คิด
 เอาเงินอากรที่ร้องขาดในชั่วอายุหนังสือปลอมนั้น กับนายอากรจริงเต็ม
 ถ้าเจ้าเมืองกรมการหรือเจ้าพนักงานในกรุง เมื่อนายอากรจับเอา

ผู้ถือหนังสือ และคนถือหนังสือมาส่งให้เห็นกับพระบรมมหาราชวังและ
วาสนารุณนาง บิดความว่ากล่าวไกล่เกลี่ยเสีย ไม่เอาเนื้อความขึ้น
กราบบังคมทูลพระกรุณา ก็ให้ผู้จับได้มาร้องถวายฎีกาให้ทรงทราบ
ไต่ถามของธุลีพระบาทโดยเร็ว จะให้ยกเอาเงินอากรที่ขาดในชั่วอายุ
หนังสือปลอมนี้กับเจ้าเมืองกรมการ และเจ้าพนักงานซึ่งไม่ออกมา
กรุงเทพมหานคร และไม่กราบทูลพระกรุณาว่าจะครบจำนวนขาด
ในชั่วอายุหนังสือนี้ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตีพิมพ์ประกาศมา
ให้ท่านทั้งปวงรู้เทอญ.

ประกาศมา ณ วันพุธ เดือนยี่ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๑๘. ประกาศว่าด้วยราษฎรชาวกรุงเก่าถวายข้าวเปลือก

(ณ วันพุธ เดือนยี่ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก)

มีพระบรมราชโองการมานพระบัญชาสุรัสวดีให้
เกล้า ๆ ว่า ซึ่งราษฎรชาวกรุงเก่ารวมกันทูลเกล้า ๆ ถวายข้าวเปลือก
๓๘ เกวียนนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตาปรานี
เป็นอันมาก ด้วยว่าราษฎรเมื่อทำนาได้ผลเมล็ดข้าวเปลือกมากนัก
เท่าใด ก็ต้องเสียค่านำอยู่ตามจำนวนแฉก แล้วยังอุทิศสาธุใจ
สวามิภักดิ์ จักข้าวเปลือกทูลเกล้า ๆ ถวายเป็นส่วนฉลองพระเดช
พระคุณอีกชั้นหนึ่ง จึงโปรดเกล้า ๆ พระราชทานผ้าลายชั้นไป ให้
เจ้าพระยาอภัยภูธร มหินทรมหากษัตริย์มิตร ที่สมุหนายก แจกแก่
ราษฎรเหล่านั้นคนละผืน ๆ เป็นรางวัลเล็กน้อย แลข้าวเปลือกซึ่ง
ราษฎรทูลเกล้า ๆ ถวายนั้น โปรดเกล้า ๆ ให้เอามาใช้ในการพระราช
กุศล จักเป็นข้าวทรงบาตรบ้าง เลี้ยงพระสงฆ์ในพระบรมมหาราชวัง

บ้าง พระราชทานราษฎรป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ซึ่งมารักษาตัวอยู่
โรงหลวงบ้าง พระราชทานแก่คนพิการ ชรา นักโทษ และราษฎรมารับ
พระราชทานนั้นบ้าง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานส่วน
พระราชกุศลให้ราษฎรผู้เจ้าของข้าวได้อนุโมทนาทั้งสันด้วยกัน แลให้
อยู่เย็นเป็นสุขทั้งชนชั้นหัวหน้า เทอญ

อนึ่ง โปรดเกล้า ฯ ว่า เจ้าภาษีนายกรำน้ำ แลสมพักสร
นายอากรอื่น ๆ เมื่อจะไปเก็บภาษีเรียกอากรหัวเมืองใด ก็มีตราไป
วางแก่ผู้สำเร็จราชการเมืองแลกรมการ ร้อยแขวงกำนัน นายอำเภอ
ได้บ่าวร้องให้ราษฎรชาวบ้านรู้บ้าง มิได้รู้บ้าง เจ้าภาษีนายอากร
ไปเรียกเอาภาษีอากรสมพักสรเหลือเกินพิกัก ราษฎรก็ต้องยอมเสียให้
เพราะมิได้รู้พิกักในท้องตรา จึงโปรดเกล้า ฯ สั่งให้คักพิกักภาษีอากร
สมพักสรจะตีพิมพ์ แรกให้ราษฎรรู้ในกำหนดพิกักก่อนภายหลัง ก็ใน
ระหว่างที่ยังมิได้ตีพิมพ์พิกักแจกมานี้ ถ้าราษฎรผู้ใดได้ความเดือด
ร้อนเพราะเจ้าภาษีนายอากรคักเรียกภาษีอากรเหลือเกิน หรือมีทุกข์
ด้วยเรื่องคักใด ๆ ก็ให้ ให้นำความเรียนร้องทุกข์ต่อท่านเสนาบดี
แม่ินท่านเสนาบดีสั่งตุลาการคนใดให้ชำระ แลตุลาการยกความไว้ให้
เห็นนานพันเกินหนึ่งแล้ว ข้อคักยังมีได้สำเร็จ ก็ให้ราษฎรผู้ใด
ความเดือดร้อนนั้นทำเรื่องราวฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวาย จะโปรดเกล้า ฯ
ทรงชักสินให้สำเร็จโดยเร็ว

หมายเหตุประกาศมา ณ วันพุธ เดือนยี่ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ
สัปตศก.

๑๕. ประกาศว่าด้วยคนพลเสพสุราในเวลาตรุษสงกรานต์

กัตจากหมาวบับสั่ง

ปีเถาะ สัปตศก

ด้วยพระอินทราธิบดีสหราชรองเมือง เจ้ากรมกองตระเวนขวา
รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า
เทศกาลตรุษสงกรานต์ ควรที่ราษฎรจะชักชวนกันทำบุญให้ทานกระทำ
การกุศลจึงจะชอบ นี่หาตั้งนั้นไม่ คนที่เป็นพลสันดานหยาบชวนกัน
เสพสุราแล้วพากันไปเที่ยวกลางถนนหนทาง พุกจาทำหยาบกล้าหาญ
ให้เกิดการก่อวิวาทหกตักกัน เพราะเสพสุราแล้วหาอยู่ในบ้านในเรือน
ของตัวไม่ แค้นสืบไปเมื่อหน้า ผู้ใดผู้หนึ่งจะเสพสุราเมาสัปดาห์ใด
ก็มีโทษทัณฑ์ ด้วยสุรามีอากรอยู่แต่เกิม ครั้นจะห้ามเสียก็ยากหากควร
ไม่ ถ้าผู้ใดเสพสุราแล้วก็ให้อยู่แต่ในบ้านในเรือนของตัว ห้ามอย่าให้
ไปเที่ยวชกตีวิวาทตามถนน หนทางที่บ้านเรือน เขตแดน ผู้อื่น เป็นอัน
ชกตีด้วย

อนึ่ง ให้เจ้าของบ้านเจ้าของเรือน รักษาบ้านเรือนเขตแดน
ของตัว อย่าให้ผู้อื่นมาชกตีวิวาทที่หน้าบ้านเรือนของตัวได้ ถ้าผู้ใด
เมาสุราแล้วมีไต่อยู่ในบ้านเรือนของตัว บังอาจไปเที่ยวชกตีวิวาทกัน
ที่บ้านเรือนเขตแดนผู้อื่น ก็ให้เจ้าของบ้านเจ้าของเรือนจับตัวผู้
เมาสุรามาชกตีวิวาทให้จงได้ ถ้าแต่ผู้ใดเมาสุราไปเที่ยวชกตีวิวาทถึง
บ้านเรือนเขตแดนผู้อื่น ตัวจะมีบาปเจียมมากกว่าผู้ที่มีไต่บุกรุก แต่ผู้
มีไต่บุกรุกจะมีบาปเจียม ก็จะต้องสืบผู้ที่มีไต่บุกรุกให้เป็นแพ จะทำโทษ
ให้กับผู้ที่มีไต่บุกรุกแต่ฝ่ายเดียว เพราะว่าตัวบังอาจไปเที่ยวชกตี
วิวาทบุกรุกถึงบ้านถึงเรือนเขตแดนผู้อื่น หาอยู่ในที่บ้านเรือนเขต
แดนของตัวไม่

ให้มหาดไทย กลาโหม กรมพระสัสดี หมายบอกกับข้าราชการ
ในพระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง ข้าเจ้าท่ากรม เจ้ายังไม่ไ้
ถึงกรม แล้วประกาศแก่ราษฎรให้รู้ทั่วกันตามรับสั่ง

๔๐. ประกาศว่าด้วยท้องสนามหลวงและท้องสนามไชย

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศ
ว่าพลละออรัฐพระบาทใหญ่ผู้น้อย ในพระบรมมหาราชวัง แล
พระบวรราชวังฝ่ายหน้าฝ่ายใน เจ้าท่ากรมและยังไม่ได้ถึงกรม แล
อาณาประชาราษฎรทั้งปวง ให้รู้ทั่วกันว่า ที่ท้องนาหน้าวัดมหาธาตุ
นั้น คนอ้างการซึ่งนาน ๆ มีครั้งหนึ่งแต่เป็นการอวมงคล มาเรียก
เป็นชื่อตำบลว่า “ทุ่งพระเมรุ” นั้น หาชอบไม่ ถึงแก่เสียไป ที่
ท้องนาหน้าวัดมหาธาตุนั้น ให้เรียกว่า “ท้องสนามหลวง”

อนึ่ง ที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ให้เรียกว่า “ท้องสนาม
ไชย” ให้ข้าราชการผู้จะเขียนบอกหมายและจะกราบบังคมทูลพระ
กรุณา แลราษฎรทั้งปวงเขียนชื่อเรียกชื่อที่ทั้งสองตำบลให้ถูกต้อง
ตามชื่อซึ่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมไว้นี้ ถ้าผู้ที่ยังมิได้รู้หมายประกาศ
นี้ หรือได้รู้แล้วแต่หลงลืมไป ยังเรียกว่าทุ่งพระเมรุอยู่ตามเคยเรียก
มาแต่ก่อน ถ้ากรมพระตำรวจ หรือกรมพระนครบาลผู้หนึ่งผู้ใดจับกุม
ผู้ที่เรียกพลั้งเรียกผิดนั้นมาปรับโทษเอาเงินทอง ก็ให้ผู้ต้องจับนั้นมา
ร้องฟ้องตามกระทรวง ถ้าชำระได้ความจริง โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้ปรับโทษผู้จับตัวคนให้แก่ผู้ต้องจับนั้น

หมายประกาศนี้ออกใน ปีเถาะ สัปตศก

๔๑. ประกาศเรื่องถวายฎีกา

โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้หมายประกาศแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อยแลราษฎรผู้มีความทุกข์ร้อน จะถวายฎีกาทูลฟ้องให้รู้ทั่วกันว่า แต่ก่อนได้มีหมายประกาศกำหนดวันเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย ทรงรับฎีกาของราษฎรเดือนหนึ่ง ๔ ครั้ง ครั้นนานมา มีราชการอย่างอื่น ๆ ขึ้น เมื่อถึงวันที่กำหนดไว้ก็ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินออกไปบ้าง ซึ่งจะกำหนดเป็นนัยตามหมายประกาศเกิมนั้นไม่ได้ การที่ราษฎรจะคอยถวายฎีกาจึงกลาวันเนิ่นช้าไป

จึงโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ถ้าราษฎรมีทุกข์เดือดร้อนด้วยข้อคดีใด ๆ จะคอยถวายฎีกาเห็นจะเนิ่นช้า จะให้ญาติพี่น้องหรือพวกพ้อง ซึ่งเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทที่มีตำแหน่งเฝ้า ให้เข้ามาถวายฎีกาแทนตัวในที่สุดก็ออกทรงประทับแห่งใด ๆ ในพระบรมมหาราชวังเป็นเวลาว่างราชการก็ได้ ไม่ให้มีความผิดแก่ผู้มาถวาย แต่ทำให้ผู้รับฎีกาถวายนั้น เอาตัวเจ้าของฎีกาไว้อย่าให้หลบหนีไป จะโทษส่งตัวให้ผู้ชำระโดยง่าย

อนึ่ง แต่เดิมได้มีกำหนดว่า ผู้ใดจะถวายฎีกาให้ไปหากรมล้อมพระราชวังให้เขียนให้แน่ ด้วยพระราชประสงค์จะทรงอนุเคราะห์แก่ผู้ถวายฎีกา ให้ได้เรื่องราวฎีกาโดยเร็ว ทั้งแต่สืบไป ผู้ที่จะถวายฎีกา จะให้กรมล้อมพระราชวังแต่งเขียนให้เหมือนอย่างแต่ก่อนก็ตาม หรือจะให้ผู้ใดแต่งเขียนให้ หรือจะแต่งเขียนเองก็ตาม แต่ให้เขียนให้ถนัดถื่นตามอักษรที่ใช้ไม่ผิด อนึ่ง อย่าสมคบนักเลงฉ้อให้แต่งเขียนให้เป็นอันขาด ในเรื่องราวฎีกานั้นเล่า อย่าให้วนเวียน

เลอะเทอะ ให้อำนาจความจริง อย่าให้เก็บเอาความเท็จเป็นจำนวน
เติมใส่ในฎีกา แล้วอย่าให้มีคำหยาบช้าต่อพระบรมวงศานุวงศ์ แล
ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้มีบรรดาศักดิ์ เมื่อจะกล่าวโทษผู้มีบรรดาศักดิ์
ก็ให้เรียกตามชื่อผู้ทำแทน อย่าเติมขึ้น อย่าลดเสีย ผู้จะถวายฎีกา
จงทำให้ถูกต้องตามพระราชกำหนดซึ่งโปรดเกล้าฯ ไว้

แต่การซึ่งทรงรับฎีกาเป็นความเปลื้องทุกข์ของราษฎร ทรง
ยินดีว่าได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันใหญ่อยู่อย่างหนึ่ง จึงโปรดเกล้าฯ
ว่า ถ้าผู้ใดมาทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา จะพระราชทานเงินคนละสลึง
เป็นบำเหน็จก่อน เมื่อชำระได้ความจริง ผู้ถวายฎีกาจะความ
ตามเรื่องราวในฎีกาของผู้นั้นแล้ว จะพระราชทานเงินเพิ่มให้อีกสลึง
หนึ่งเป็นรางวัล

หมายประกาศตีพิมพ์ ณ วัน ๖ ก่ำ ปีเถาะ สัปตศก

๔๒. ประกาศว่าด้วยหมื่นข้าหลวงเดิม (ประกาศนี้ไม่แน่ว่าออกปีไหน)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ใครเป็น
คนสังกัดมือพระนามเดิม สมเด็จพระเจ้านั่งยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ
ใคร ๆ ได้รับหนังสือคุมสังกัด ๑๐ ยก ในพระนามนั้น คนสังกัดนั้นที่
เป็นข้าราชการตำแหน่งใด ๆ ในพระบรมมหาราชวัง ก็คือเป็นพระยา
พระ หลวง จมื่น แลผู้สำเร็จราชการเมือง แลกรมการผู้ใหญ่ใน
หัวเมืองแล้ว โปรดให้บุตรจากหมื่นเป็นบุตรข้าราชการ บุตรชายจะถวาย
ให้ทำราชการในมหาดเล็กก็ได้ จะให้เป็นขุนเล็กหมื่นน้อยทำราชการ

กับตัวก็ได้ จะถวายตัวในพระบรมราชวัง หรือเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า
ที่ทรงกรมแล้ว แลยังไม่ได้ทรงกรมก็ได้ จะให้ทำราชการในตำแหน่ง
แผ่นดินใด ๆ ตามสมควรก็ได้ บุตรที่บิดาได้เป็น พระยา พระ หลวง
จมีน ในแผ่นดินปัจจุบันนี้ ไปรยกกัณฑ์ แต่อย่าให้ไปชุกชุมเอาชื่อ
บิดาแลบุตรทวักที่เป็นพระยา พระ หลวง จมีนในแผ่นดินที่ล่วงแล้วมา
อ้างว่า ถ้าตัวเองหรือบิดาแลบุตรได้สักท้องมือ หรือรับหนังสือคุ้มสัก
๑๐ ยก ในพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าอินธรรมาเชษฐ์ สมเด็จพระเจ้าลูก
ยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎแล้ว กงว่าหมื่นข้าหลวงเดิม คนหมื่นข้าหลวงเดิม
ที่ไม่ได้ทำราชการเป็นพระยา พระ หลวง จมีน ในพระบรมมหาราชวัง
แต่ผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการผู้ใหญ่ในหัวเมือง แลไม่ได้เป็น
บุตรแลบุตรของบุตรราชพวคนั้นแล้ว ตัวเองก็ บุตรแลบุตรของบุตร
ราชาก็ เป็นขุนเล็กหมื่นน้อยในราชการในพระบรมมหาราชวัง หรือ
เป็นมหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง หรือคิกักตามเจ้าหมื่นข้าหลวง
เดิมที่เป็นข้าราชการในพระบรมมหาราชวังตามนายเดิมอยู่ หรือมีผู้
กราบทูลขอได้พระราชทานให้ไปอยู่ในพระบรมราชวัง แลเจ้าฟ้า
พระองค์เจ้าฝ่ายหน้าฝ่ายใน หรือข้าราชการผู้ใหญ่ในกรมใด ๆ ที่
ได้กราบทูลขอ ไปรยกพระราชทานไปแล้วจริงตรง ๆ ก็คงเป็นยก
ไม่ต้องชำระเอาตัว

คนนอกจากกำหนด คือพ่อหมู่ที่ได้สักแลรับหนังสือคุ้มสัก
ในพระนามเดิม แลลูกหมู่หลานหมู่เก่าใหม่ในพวกนั้น โจทก์หลบหลีก
สักกับเดิม ไปทำราชการในตำแหน่งใด ๆ ในพระบรมราชวัง หรือ
แอบแฝงให้เจ้านายแลขุนนางมิใช่ นายเดิมในกรุงแลหัวเมืองใด ๆ
ทั้งปวง ต้องพระราชประสงค์จะให้ชำระเอาตัวมาใช้ราชการตามกรม
ที่ข้าหลวงเดิมเป็นเจ้ากรมปลัดกรมอยู่

บัดนี้ โปรดให้พระยาวรภักดีศรีรัตนสมบัติ พระยาราชสุภาวดี
พระยาอภัยรณฤทธิ์ พระยามหาเทพพระชัยวิชัย พระยาบันทึรณภักดี
พระยาอนุรักษราชมนเฑียร พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ พระยา
สมบัติยาธิบาล พระยาพลพลพยุหเสนา หลวงโยธาทิบาล หลวง
ชำนาญนาวาส พระธรรมการบดี พระศรีสุนทรโวหาร พระฤทธิ
หลวงราชเสวก หลวงอภิบาลภูวนารถ หลวงราชวรานุรักษ์ จมื่น
ก่งคิลปี จุนเอาจักรนิกร จุนเอมรสักการุญ จุนอินทรประสาธ
หลวงสิทธินายเวรมหาเล็ก นายจ้ายวก นายกวค นายสนองราช-
บรรหาร นายเสนองานประพาส ๒๖ นาย^(๑) สืบเสาะผู้บงบาน ผู้นำแก้ว

(๑) ข้าราชการเดิมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ มีชื่ออยู่ในประกาศที่ ๔๐ นี้
ก็

พระยาวรภักดี	(ช้าง)	
พระยาราชสุภาวดี	(แก้ว)	
พระยาอภัยรณฤทธิ์	(เดช)	แล้วเป็นเจ้าพระยาอมรราช
พระยามหาเทพ	(บัว)	แล้วเป็นพระยาสุทธราชฤทธิไกร
พระยาบันทึรณภักดี	(ศิษ)	แล้วเป็นพระยาอภัยนันทวิธาน
พระยาอนุรักษ	(สิงโต)	แล้วเป็นพระยาพิทักษ์ภูบาล
พระยาบุรุษ	(เพ็ญ)	แล้วเป็นพระยาราชสุภาวดี แต่เจ้าพระยา มหันตพิทักษ์วงศ์
พระยาสมบัติยาธิบาล	(อยู่)	
พระยาพล (กลาง)		แล้วเป็นพระยาวิสุทธิธรรมธาดา แต่พระยาวิสุทธิธรรม
หลวงโยธาทิบาล	(กล้าย)	
หลวงชำนาญนาวาส	(สวน)	
พระธรรมการบดี	(ศุข)	
พระศรีสุนทรโวหาร	(พิณ)	แล้วเป็นพระยา
พระฤทธิ	(เนื้อม)	แล้วเป็นพระธรรมเสนา
หลวงราชเสวก	(จีน)	
หลวงอภิบาลภูวนารถ	(ศิษ)	แล้วเป็นพระศกคากิเดชาวุธ

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔

๑๓๖

นำจับ คนที่โจทก์ฆ่าหลวงเดิมนั้น ๆ เอาตัวคืนมา ถ้ามีผู้
นำจับตัวได้ ถึงไปเป็นพระ หลวง ในพระบวรราชวัง ก็ไม่ให้พันจับ
ผู้โจทก์ต้องเสียเงิน ๑ ชั่งให้แก่พันจับ จะไต่ให้สินบนบ้าง คำหักบาปผู้
แต่ข้าราชการคนอื่น ๆ บ้าง ถ้ารู้สึกตัวกลัวผิด ให้เข้ามาหาท่านผู้
สืบจับ ๒๖ นาย นายใดคนหนึ่งรับไว้ ต้องเสียแต่คำหักบาปผู้
คำแข็งประกันคนอื่น ๆ เล็กน้อย ไม่ให้มากกว่า ๕ คำถึง พ่อหมู่
แลลูกหมู่ หลานหมู่ ต้องเสียเหมือนกัน

หลวงราชวรานุรักษ์	(พุ่ม)	แล้วเป็นพระไชยบุรี แลพระยาพิษณุโลก
ขุนกังสดาร	(พิน)	แล้วเป็นพระอภัยมณี
ขุนอาชัญญการ	(หนู)	
ขุนอมรศักดิ์ราช	(ฮ่ม)	แล้วเป็นหลวงราชวรานุรักษ์ แลพระไชยบุรี
ขุนอินทรปาวสาธ	(เอี่ยม)	แล้วเป็นหลวงราชเสวก
หลวงสัทธาธิเบศร	(พุ่ม)	
นายจั่วหวด	(วัย)	แล้วเป็นหลวงจักรงคโยธา
นายกวด	(ฮัน)	แล้วเป็นพระศรีการุณย
นายสนอง	(ข้า)	แล้วเป็นหลวงสัทธาธิเบศร
นายเสนอ	(เปรม)	

พ.ศ. ๒๓๓๙

๘๓. ประกาศเรื่องให้สำรวจภคฤหส์ด้อหวัค

(ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ ปีมะโรง จ.ศ. ๑๒๑๘)

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่า สั่งว่า ภคฤหส์
ซึ่งอาศัยกันนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า มักเกิดความเกี้ยวข้อง
เนื่องๆ เกิดความขึ้นครองโทกัหลบหนีไปทุกครั้ง เหมือนความอ้าย
พู้แพมครองนี้ อ้ายพู้แพมมักเป็นผู้ร้ายเก่าหลบหนีคุก ไปอาศัย
สำนักหนีอยู่กับพระสงฆ์สามเณร แลซุ่มซ่อนอยู่ในวัดวาอาราม
แล้วเที่ยวกระทำอันตรายต่างๆ ทั้งตั้นสืบไป พระราชาคณะ พระครู
ฐานานุกรม เปวียญ เจ้าอธิการ แลพระสงฆ์สามเณรอารามใด ๆ
ที่มีศิษย์ภคฤหส์ด้อยนี้ ให้ทำทางว่าวมาขึ้นต่อกรมพระธรรมการ
แต่ ณ วันขึ้น ค่ำ ๑ เดือน ๖ ปีมะโรง อัฐศก เสมอไปทุก ๆ เดือน
ว่านายนั้นอายุเท่าไร เป็นบุตรคนไหน อยู่บ้านไหน เป็นบ่าวคนไหน
สักหลังมือแล้ว ยังไม่ได้สักหลังมือ เป็นศิษย์พระสงฆ์สามเณรรูปไหน ๆ
หนึ่ง แม้มีคามารคาฎาพิณ้องผู้ใดคนหนึ่งมาเขียนเขียน จะนอนค้าง
ที่ภคฤหส์กั้นหนึ่ง ก็ให้พระสงฆ์สามเณรเจ้าของภคฤหส์ไปบอกแก่พระสงฆ์
ซึ่งเป็นใหญ่ในพระอาราม ว่าคนนี้จะขออาศัยนอนค้างที่ภคฤหส์
กั้นหนึ่งแล้วจะลาไป ถ้าพระสงฆ์สามเณรรูปใด ๆ เอาความไปบอก
คังกล่าวแล้วนี้ ให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นใหญ่ในพระอารามนั้น ๆ ใ้ถาม
ภคฤหส์ด้อยจะนอนค้างนั้นดู ถ้าเห็นควรจะนอนค้างได้ ก็ให้นอนค้าง
สักกั้นหนึ่ง ห้ามไม่ให้พระสงฆ์สามเณรคบภคฤหส์ด้อยนอกบาญชีไว้
แลนอนค้างที่ภคฤหส์กั้นหนึ่งขึ้นไปได้เป็นอันขาด ถ้าพระสงฆ์สามเณร

รูปโคกบกฤตส์ถนอกบาญชีไว้คงกล่าวแล้ว มีผู้จับฤตส์ถนั้นมาได้
ในโบสถ์วิหาร การเปรียญ ฤกษ์ อารามใด หรือเกิดความสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น
จะให้มีโทษแก่พระราชอาณา พระครู ฐานานุกรม เปรียญ เจ้าอธิการ
ในอารามนั้น แลพระสงฆ์สามเณรเจ้าของฤกษ์โดยโทษานุโทษนั้น
ให้พระครูทักษิณคณิศร พระครูอุครคณาวังษ์ หมายประกาศ
คณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง คณะวัดพระเชตุพน ให้รู้แจ้งทั่วทุก
อาราม ทั้งวัดเค็ม วัดจีน แลวัดบาง แลหัวเมืองนครเขื่อนขันธ์
คณะนั้น ให้ทำทางว่าวมายื่นต่อผู้รับสั่งแจ้งทุกเดือน ๆ อย่าให้ขาด เสีย
ราชการได้ตามรับสั่ง

หมายมา ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก

๔๔. ประกาศด้วยควรประจําหมายประกาศ

(ณ วันพุธ เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก)

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
แลราษฎรทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า ตั้งแต่บัดนี้ไป การที่จะให้บำวประกาศ
ทั่วทั้งพระมหานคร ควรจะเชื่อฟังเอาเป็นจริงแน่แท้ ถิ่นนี้ ๒ อย่าง
คือประกาศไปแก่พระบรมราชโองการอย่าง ๑ ประกาศบังคับแก่
เสนาบดี หรือนายอำเภอแลผู้รักษามือง ผู้รั้งกรมการอย่าง ๑ ถ้าจะ
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศ บางครั้ง
ก็จะเป็นหนังสือพิมพ์มีตราวงนี้ เสนอคำแนะนำหนังสือพิมพ์เป็นสำคัญ
เหมือนอย่างประกาศฉบับนี้ หรือถ้าเป็นการเร็วด่วน ก็จะเป็น
หนังสือเขียน จะมีพระราชลัญจกรบรมราชโองการ องค์น้อยหรือ

องค์ใหญ่นำหน้า มีพระราชบัญชาการประจำแผ่นดินประทับพนมศก เป็นสำคัญ ถ้าเป็นแต่คำประกาศของนายอำเภอ ประกาศแก่ราษฎร ชาวบ้านตามแขวงตามอำเภอ โดยบังคับเสนาบดีแลรักษามือง ผู้รั้ง กรมการ ด้วยเรื่องโจรผู้ร้ายแลอื่น ๆ ก็จะมีตราเจ้ากระทรวง ผู้หมายประกาศนั้น ๆ บังคับประจำเป็นสำคัญ ถ้าราษฎรได้เห็นดวงตรา ตามที่กำหนดไว้ในหมายประกาศฉบับนี้แล้ว ก็ให้เชื่อเอาเป็นจริง ตามการใหญ่น้อยนั้นเทอญ ฯ

ถ้าคำเขียนประกาศไม่มีดวงตราเป็นสำคัญ ล้ออย่าให้เชื่อฟัง เอาเป็นจริงเลย แต่บัตรหมายกันด้วยเรื่องการตามตำแหน่ง มิใช่ คำประกาศทั่วทั้งพระมหานคร เป็นแต่สั่งกันในราชการ เจ้าขุนมูล นายนั้น ถึงไม่มีตราก็ให้เชื่อฟังกันตามเคยแต่ก่อน

ประกาศมา ณ วันพุธ เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ ปีมะโรง
นักษัตร อัฐศก

๔๔. ประกาศว่าด้วยผู้ที่รับทำภาษีอากรต่าง ๆ

ให้ทำเรื่องราวยื่นตามกรม

(ณ เดือน ๕ ปีมะโรง อัฐศก)

มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ที่พิมพ์ ประกาศแก่ผู้ที่จะเห็นเป็นเจ้าภาษีนายอากรทั้งปวงให้รู้ทั่วกัน ว่า ตั้งแต่นี้ไป จันทหรือไทยผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเจ้าภาษีรายใหม่ ยังไม่เคยมีมาแต่ก่อน เมื่อเห็นว่าพอจะเก็บพระราชทรัพย์อุดเกล้า ฯ ถวาย เป็นประโยชน์กับแผ่นดินได้ ถ้าผู้นั้นขึ้นในกรมมหาดไทย ก็ให้ ทำเรื่องราวมายื่นกรมมหาดไทย ถ้าขึ้นในกรมพระกลาโหม ก็ให้

มายื่นกับกรมพระกลาโหม ถ้าขึ้นในกรมท่า ก็ให้มายื่นกรมท่า
ถ้าขึ้นในพระคลังสินค้า ก็ให้ยื่นกับพระคลังสินค้า หรือผู้ซึ่งจะเป็น
เจ้าภาษีน้อยอยู่ในกรุง ฯ จะทำเรื่องราวไปยื่นทั้ง ๓ กรม หรือกรมใด
กรมหนึ่งก็ตาม หรือจะไปยื่นกับสมเด็จพระยานมมหาพิชัยญาติ
พระนครนาถราชสุริยวงศ์ก็ได้ ถ้าใน ๑๕ วันว่าไม่แล้ว ก็ให้หา
นายหน้าข้างหน้าข้างใน นำเรื่องราวขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา
ให้พร้อมทั้งหนังสือประกัน แลค้นนายประกันที่ทรงรู้จักหรือที่ควร
จะทรงรู้จัก จะทรงคัดสันให้แล้ว แต่ในเรื่องราวนั้น อย่าให้ว่าแบ่งปัน
ถึงพิทักเอาเองว่าเท่านี้เท่านั้น ชนเท่านี้เท่านี้ ทนเท่านี้เท่านี้ ให้แรงไป
ให้ว่าอ่อนน้อมเข้ามาพอสมควร

ถ้าภาษ้อากรรายเก่าที่มีอยู่แล้ว เห็นเจ้าภาษีนายอากรคนเก่า
ทำมีกำไร แต่หาบวกรับทูลเกล้า ฯ ถวายไม่ จะมาประมุขพระราช
ทรัพย์ให้ทวีมากขึ้นไปนั้น ถ้าขึ้นพระคลังมหาสมบัติ ก็ให้ยื่นเรื่องราว
กับเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ชนพระคลังสินค้าก็ให้ยื่นกับ
เจ้าพนักงานพระคลังสินค้า ถ้าสงสัยเจ้าพนักงานว่าจะเห็นกับหน้าผู้อื่น
จะไม่ทำโดยซื่อสัตย์สุจริต ก็ให้หานายหน้าข้างหน้าหรือข้างใน ให้
นำเรื่องราวขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลี
พระบาทพร้อมทั้งผู้ประกัน เมื่อทรงเห็นว่าควรจะได้แก่ผู้ใด ก็ให้
โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานให้กับผู้นั้นทำไป

ประกาศมา ณ วันเดือน ๕ ปีมะโรง อัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๗

๑๖. ประกาศว่าด้วยเขตที่ซึ่งฝรั่งจะเช่าหรือซื้อได้

(ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก)

มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสรุตสิ่งนาถ ให้ประกาศ
แก่ราษฎรชาวกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุธยาที่
เรียกว่าบางกอก และอยู่ในแขวงหัวเมืองชั้นในใกล้ ๆ คือเมืองนคร
เขื่อนขันธ์ที่เรียกว่าปากลัด เมืองสมุทรปราการที่เรียกว่าปากน้ำ เมือง
สาครบุรีที่เรียกว่าท่าจีน เมืองนครไชยศรีที่เรียกว่าละครไชยศรี
เมืองนนทบุรีที่เรียกว่าตลาดขวัญ เมืองปทุมธานีที่เรียกว่าสามโคก
แลกรุงเทพมหานครศรีอยุธยาที่เรียกว่ากรุงเก่า ว่าเมืองอ่างทอง
เมืองสิงห์บุรี เมืองพรหมบุรี ที่เรียกว่าบ้านเบ็ญ บางพุทรา เมืองลพบุรี
บุราณเรียกว่าละโว้ แลคนชาวักบางพวกอุทริเรียกว่าเมืองหนบุรี
แลเมืองสระบุรีที่เรียกว่าเมืองใหม่บาง บ้านทอนบ้านม่วงบาง แล
เมืองนครนายกที่เรียกว่าคอระยก เมืองปราจีนบุรีที่เรียกว่าบางคาง
เมืองฉะเชิงเทราที่เรียกว่าแปะริ้ว เมืองพนัสกันคมที่เรียกว่าบ้านวัด
โบสถ์วัดหลวง เมืองชลบุรีที่เรียกว่าบางปลาสร้อยหรือบางปลาสัย
เมืองบางละมุง แลเกาะในหมู่เกาะสีชัง แลเมืองเพชรบุรีที่เรียกว่า
พริบพรี แลเมืองสมุทรสงครามที่เรียกว่าแม่กลอง แลเมืองราชบุรี
ที่เรียกว่าราชพรี ราษฎรอยู่ในเขตแขวงเมืองเหล่านี้แลอื่น ๆ คือ
ไทย ลาว เขมร มอญ พม่า จีน ญี่ปุ่น แรก ฝรั่งคิดทวงปวงให้
รู้จักทั่ว

บัดนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ
พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งสองพระองค์ ทรงราชดำริเห็นพร้อมกันกับ
ความคิดท่านเสนาบดี ปรารถนาจะใคร่ทำนุบำรุงพระนครแลราษฎร

ให้มีทางที่ทำงานแลค้าขายให้เจริญทวีพัสสมบัตินักว่าแต่ก่อน ครั้น
 คนชาติที่มีผิวขาวที่เรียกว่าฝรั่งนอก เข้ามามีสัญญาว่าจะขอเข้ามา
 ชื้อที่อยู่ ทั้งทำมาหากินในพระราชอาณาจักนี้ คล้ายกันกับจีนแล
 ชาวประเทศอื่นซึ่งเข้ามาอยู่แต่ก่อน จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ยอมให้
 พวกฝรั่งนอกซื้อที่เช่าที่ในเขตแขวงที่ไม่ใกล้ ไม่ไกลนัก แต่กรุงเทพ
 มหานคร คือในภายในพระนคร แลห่างกำแพงพระนครออกไป
 เพียงสองร้อยเส้นเข้ามาโดยรอบ ในเขตเท่านั้นห้ามไม่ให้ผู้ใดขายที่เช่า
 แก่คนนอกประเทศที่เข้ามาอยู่ยังไม่ถึง ๑๐ ปี แต่จะให้เช่าหนี้ได้ ไม่ห้าม
 เมื่อจะให้เช่าหนี้ให้มาทำหนังสือสัญญาว่ากล่าวกันต่อหน้าหัวแขวง
 อำเภอละเจ้าพนักงานให้รู้เห็นเป็นพยานไว้ อย่าให้ลอบขายด้วย
 โวหารว่าให้เช่า คือเอาเงินล่วงหน้ามากกว่ากำหนดเช่าตามเงื่อนไข
 ถ้าวันนั้นจะไคร่ได้เงินมาก จะขายให้กับคนนอกที่เคียวด้วยอยากจะได้
 เงินเร็ว ๆ ก็ให้กราบเรียนท่านเสนาบดีก่อน เมื่อท่านเสนาบดียอม
 ให้ขายจึงขายได้ แลที่ห่างกำแพงพระนครสองร้อยเส้นออกไปใน
 ภายในที่ที่ไม่ใกล้นัก เพียงเรือพายเรือแจวจะไปได้ถึง ๒๔ ชั่วโมง
 เข้านั้น เจ้าของที่จะขายที่บ้านทั้งเขี้ยวเรือนแลที่สวนที่นาให้เช่า
 กับคนนอกที่เรียกว่าฝรั่งก็ได้ ไม่ห้าม ไม่มีโทษ โปรดฯ อนุญาตแล้ว
 เพราะว่าคนนอกมักใจใหญ่ใจโตซื้อแพง ๆ ผู้ที่จะขายได้เงินมาก ๆ
 เงินทองจะได้ตกอยู่ในบ้านในเมือง ฉะนั้นหวงที่อยู่จะให้คนนอกเช่าที่
 สวนที่นาที่โรงที่เรือนอย่างไรก็ได้ ราษฎรเจ้าของที่จะได้ ๆ ถ้าเช่า
 คักว่าหนึ่งอยู่เปล่า ๆ แลเมื่อเจ้าของมีกำลังทำเองให้มีผลมากกว่า
 ค่าเช่าไม่ไถ่นั้น แต่ว่าห้ามไม่ให้ลื้อเบียดบังเอาที่แลเรือน แลสวน
 แลนาของผู้อื่น ที่ไม่เป็นสิทธิแก่ตัวไปขายกับคนนอกประเทศให้เป็น
 ความยุ่งยั้งกันขึ้น

เพราะเหตุนี้ ถ้าใครจะขาย จะให้เข้า ก็ให้มาบอกกล่าวกับ
 รัฐแฉ่งอำเภอ ให้รู้เวียนแก่เจ้าพนักงานและผู้สำเร็จราชการเมือง
 กรมการให้รู้เห็นเป็นพยาน ทำหนังสือซื้อขายแลสัญญาเช่าที่ให้
 แน่นอนมั่นคง อย่าให้มีความเกี่ยวข้องยุ่งกันต่อไปข้างหน้าได้
 แลกำหนดทางพระ นครสองร้อยเส้นแต่ที่ล้อมซึ่งห้ามไม่ให้ขายซาก
 นั้น คือทิศเหนือกำหนดถึงปากน้ำบางพุทราที่ร่วมกับแม่น้ำเจ้าพระยา
 ต่อไปจนถึงกำแพงลพบุรี แลตรงไปถึงท่าพระงามแม่น้ำสระบุรี ทิศ
 ตะวันออกแต่ท่าพระงามถึงบางกนกปลายคลองซุกที่ออกแม่น้ำบาง
 ปะกง ตรงไปถึงปากน้ำบางปะกงต่อไปจนเกาะศรีมหาราชา ทิศใต้
 ตั้งแต่เกาะศรีมหาราชาไปจนถึงกำแพงเมืองเพชรบุรี ทิศตะวันตก
 ตั้งแต่อ่าวทะเลเมืองเพชรบุรี ไปถึงปากน้ำเมืองสมุทรสงคราม แล
 ไปตามลำแม่น้ำจนถึงกำแพงเมืองราชบุรี ต่อไปจนถึงเมืองสุพรรณบุรี
 ตั้งแต่สุพรรณบุรี ไปถึงปากน้ำบางพุทราประจวบที่เก่า ภายในที่เท่านั้น
 แล ที่นอกกำหนดทาง ๒๔ ชั่วโมงนี้ออกไปเป็นที่เปลี่ยนที่ไกล
 ห้ามไม่ให้ผู้ใดขายแก่คนนอกประเทศ และให้คนนอกประเทศเข้า
 กังหนังที่ภายในกำหนดเข้ามา แต่ในที่นอกกำหนดนั้น ถ้าคนนอก
 ประเทศมีหนังสือเบิกค่านเดินทางไปสำหรับตัวไม่เป็นคนหนีแล้ว
 ราษฎรจะซื้อขายด้วยก็ได้ จะให้เข้าพักอาศัยอยู่กว่าจะกลับก็ได้
 แต่จะให้เข้าเป็นที่อยู่ แลจะขายซากไม่ได้ ถ้าประกาศนี้เป็นแต่คำ
 สั้นๆ พอให้คนฟังเข้าใจง่าย อ่านรู้เร็วๆ ข้อความวิถิตามมีอยู่อีก
 ฉบับ ๑ ได้แจกไปกับผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการรัฐแฉ่งอำเภอแล้ว
 แลได้บันทึกไว้ทั่วๆ ที่ศาลากลาง ที่การเปรียญ หลายแห่งแล้ว
 เมื่อไม่เข้าใจ ไปตามอ่านคุตเถิด อย่าได้ปรารภเอาความในประกาศสั้น
 นี้ไปพูดจาเล่าลือกันไปผิดๆ ถูกๆ

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๗ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมะโรง
 หนักขั้ว อัฐศก

๔๑. ประกาศว่าด้วยการประพาศค่อฝรั่งเศษ

อังกฤษแลอเมริกันที่มาอยู่ในเมืองไทย

(ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ปีมะโรง อัฐศก)

มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศ
 ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการ แลบรรดา
 ราษฎรทั้งไทย จีน ญวน มอญ ลาว เขมร พม่า มลายู แลคนเชื้อฝรั่ง
 ไปรตุเกสเกมิ แลคนเชื้อแขกเทศแขกจามทุกชาติทุกภาษาทั้งปวง
 ซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุธยาที่เรียกว่า
 บางกอก แลอยู่แขวงหัวเมืองชั้นในใกล้ ๆ คือเมืองนครเขื่อนขันธ์
 ที่เรียกว่าปากลัด เมืองสมุทรปราการที่เรียกว่าปากน้ำ เมืองสาครบุรีที่
 เรียกว่าท่าจีน เมืองนครไชยศรีที่เรียกว่าละครไชยศรี เมืองนนทบุรี
 ที่เรียกว่าตลาดขวัญ เมืองปทุมธานีที่เรียกว่าสามโคก แลกรุงเทพ
 ทวารวดีศรีอยุธยาที่เรียกว่ากรุงเก่า ว่าเมืองอ่างทอง เมืองสิงห์บุรี
 เมืองพรหมบุรีที่เรียกว่า บ้านแป้ง บางพุทรา เมืองลพบุรีที่บุราณเรียก
 ว่าละโว้ แลคนชาวคับบางพวกอุคิเรียกว่าเมืองนนทบุรี แลเมือง
 สระบุรีที่เรียกว่าเมืองใหม่บ้าง บ้านท่นบ้านม่วงบ้าง แลเมืองนคร
 นนายกที่เรียกว่าคอระยก เมืองปราจีนบุรีที่เรียกว่าบางคาง เมือง
 ฉะเชิงเทราที่เรียกว่าแปะริ้ว เมืองพนัสนิคมที่เรียกว่าบ้านวัดโบสถ์
 วัดหลวง เมืองชลบุรีที่เรียกว่าบางปลาสร้อยหรือบางป่าสร้อย เมือง
 บางละมุงแลเกาะในหมู่เกาะสีชัง แลเมืองเพชรบุรีที่เรียกว่าพริบพรี

แต่เมืองสมุทรสงครามที่เรียกว่าแม่กลอง... และเมืองราชบุรีที่เรียกว่าราชบุรี ราษฎรอยู่ในแขวงเมืองเหล่านี้แลอื่น ๆ ให้ทราบจงทั่ว

ด้วยเมื่อปีเถาะ สัปทศก (พ.ศ. ๒๓๕๔) เป็นปีที่ ๕ ในแผ่นดินปัจจุบันนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเสวยอนที่ ๓ เป็นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแลสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียเป็นเจ้าทวีปบริเตนใหญ่แลไอแลนด์แลเปรสิเคนต์ผู้ครองอยู่ในทิศตะวันตกอเมริกา... ได้บังคับให้ขุนนางเข้ามาขอทำสัญญาผูกพันทางพระราชไมตรี แลการที่ลูกค้าฝรั่งเศสอังกฤษอเมริกันจะเข้ามาค้าขายให้สะดวกสบายก็ขึ้นกว่าแต่ก่อน ในข้อสัญญาข้อ ๑ เป็นที่ ๕ ในลำดับนั้นว่า จะขอให้คนฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน แลชาติอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์พระเดชพระคุณ อาศัยทั้งบ้านเรือนอยู่ทำมาหากินในแผ่นดิน ซึ่งเป็นพระราชอาณาจักรกรุงสยามให้สมควรแก่การที่บ้านเมืองเป็นไมตรีกัน จะยอมให้เสียภาษีอากรในที่เพาะปลูก และค่าน้ำค่าตลาด แลภาษีสินค้าขาเข้าออกทั้งปวงทุกอย่าง เสมอกันกับคนชาติอื่นภาษาอื่นซึ่งเข้ามาอาศัยพึ่งพระบรมโพธิ์ทำมาหากินอยู่แต่ก่อน จึงได้ทรงพระราชดำริพร้อมกับความคึกทำนเสนาบดี ว่าคนชาติฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน แลคนซึ่งขึ้นกับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน บัคนั้นเป็นชนแผ่นดินเมืองที่เป็นพระราชไมตรีกันแล้วทั้งสามเมือง แลคนชาติฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกันก็มีวิชาฉลาดในการงานต่าง ๆ เมื่อได้เข้ามาทั้งบ้านเรือนอยู่ในพระราชอาณาเขต เห็นจะมาประกอบการช่างทำสิ่งของเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ประหลาด ๆ ดีกว่าสิ่งของที่เคยทำได้ในกรุงซึ่งมีมาแต่ก่อนบ้าง แล้วจะเอาออกจำหน่ายซื้อขายแก่ราษฎรราชากรที่ท่าเมืองนั้นก็ถูกกว่าของที่ถูกกว้านมาขายแก่เมืองอื่น ช่างชาวพระนครเมื่อเห็นเป็นนั้นก็จ้ะเร่งเรียนเลี่ยนทำตามอย่าง การช่าง

ทั้งปวงก็จะจำเวรผิดกันกว่าแต่ก่อน อนึ่ง การเพาะการปลูกสิ่งของที่มีประโยชน์ในแผ่นดิน คนฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน มักเข้าใจวิธีเพาะปลูกมีตำรับตำรา ถ้าเขามีอุตสาหกรรมก็พยายามทำไว้นาเวือกสวนไ้มากในที่ที่เป็นป่าแลท้องทุ่งที่กว้างว่างเปล่าอยู่ ก็จะให้จำเวรสมพัทธอากาศมีมากขึ้นแก่แผ่นดินโดยลำดับเวลาไปภายหลัง เมื่อพวกฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน เอาเงินทองมาแทนนอกประเทศลงทุนซื้อที่ เขาที่ แลจ้างลูกจ้างใช้ เงินทองเมืองอื่นก็จะไหลตกอยู่ในแผ่นดินเจ้าเวรผู้แก่ราชบุตรพระนครนี้ ราชบุตรที่ยากจนจะได้รับจ้างเลี้ยงชีวิตดีกว่าขายตัวเป็นทาสให้ท่านผู้อื่นใช้ คุ้มเป็นประโยชน์อย่างว่ามานั้นแลอย่างอื่น ๆ ก็ควรจะยอมให้ฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกันเข้ามาอาศัยอยู่ในพระราชอาณาจักรตามสบาย แต่ยังเห็นเหตุอยู่อย่างหนึ่งที่ว่า คนชาติฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน รูปร่างเพศภาษาแปลก ต่างจริตกิริยา อย่างธรรมเนียมก็ผิดกันกับชาวประเทศนั้นนัก ครั้นจะยอมให้ไปอยู่ไกลห่างพระนครไปนัก กลัวคนที่ไกล ๆ ไม่เคยพบเห็นฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน จะสำคัญถือว่าเป็นคนแปลกมาจะพากันช่มเหงต่าง ๆ เมื่อเดินทางไกลหรืออยู่ในที่เปลี่ยว คนใจร้ายใจพาลเมื่อเห็นเป็นคนต่างเมืองต่างภาษา ก็จะเข้าปล้นชิงตีร้นฟันฆ่า เมื่อความเช่นนี้เช่นนี้จะไ้ตามหาพยานสืบอาการเป็นจริงก็จะยากไป เพราะพวกฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ไม่รู้จักใครในที่ไกลที่เปลี่ยวจะได้ความลำบากนัก อนึ่ง จะให้พวกฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ซื่อที่ซื่อเป็นของฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน อยู่ในภายใน หรือใกล้พระนครแต่แรกมาใหม่ ๆ ยังไม่กว้างขวางรู้จักใครมาก เมื่อบ้านเรือนเบียดเสียดแทรกแซงกันจะมีความทะเลาะวิวาท ชาวพระนครนี้เห็นว่าไม่รู้จักใครก็จะก่อกวนรุมช่มเหงต่าง ๆ คุ้มยังไม่คุ้มเคย จึงให้ทรงพระราชดำริ

พร้อมกับความกึกก่นเสนาบก็ จะยอมให้ฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน
และคนซึ่งขึ้นกับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน เข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร
นครแคในทาง ๒๔ ชั่วโมง ที่จะไปทั่วเรือเป็นปรกติของประเทศนี้
แต่ในที่รอบพระนครสองร้อยเส้นนั้น ห้ามมิให้ฝรั่งเศส อังกฤษ
อเมริกัน ที่มาใหม่อยู่ในประเทศนี้ยังไม่ถึง ๑๐ ปี ชื่อที่ซาคเป็นของตัว
เป็นแต่จะเช่าอยู่นั้นได้ ที่ท่ากรุงเทพมหานครกว่าสองร้อยเส้นออก
ไป ภายใน ๒๔ ชั่วโมงเข้ามาในแห่งใดแห่งหนึ่ง ฝรั่งเศส อังกฤษ
อเมริกัน จะเช่าก็ได้ จะซื้อที่นาที่สวนที่บ้านที่เรือนซาคเป็นของตัว
ก็ได้ ท่านเสนาบดีจึงได้เชิญพระราชดำริไปพุดปรึกษากับทุกฝรั่งเศส
อังกฤษ อเมริกัน ซึ่งเข้ามาขอทำสัญญา ก็ได้ยอมพร้อมใจกันใส่ความ
อันนี้ไว้ในข้อสัญญาข้อเป็นที่ ๔ ด้วยลากับว่ากันว่า "คนอยู่ในบังคับ
ฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน จะมาค้าขายตามหัวเมืองชายทะเลซึ่งขึ้น
กับกรุงเทพมหานครก็ค้าขายได้โดยสะดวก แต่จะอาศัยอยู่ได้ก็แต่
ก็แต่ในกรุงเทพมหานคร ตามในจังหวัดซึ่งกำหนดไว้ในหนังสือสัญญา
ประการหนึ่งคนอยู่ในบังคับกับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน จะมาเช่าที่
ปลูกโรงปลูกเรือนปลูกตึก และจะซื้อเรือนซื้อโรงซื้อตึก พันกำแพง
ออกไปกำหนด ๒๐๐ เส้น ก็คือ ๔ ไมล์ เข้าได้ แต่จะซื้อที่ซื้อไม่ได้
ถ้าอยู่ถึง ๑๐ ปีแล้วจึงจะซื้อได้ ถ้าอยู่ยังไม่ถึง ๑๐ ปี ท่านเสนาบดีจะ
ไปบอกให้ซื้อที่ซื้อได้ ที่นอกกำหนด ๒๐๐ เส้นนั้น คนอยู่ในบังคับกับฝรั่งเศส
อังกฤษ อเมริกัน จะซื้อจะเช่าที่เรือน ที่สวน ที่ไร่ ที่นา ตั้งแต่กำแพง
เมืองออกไปเกินกำลังเรือแจวเรือพายทาง ๒๔ ชั่วโมง จะซื้อจะเช่า
เมื่อไรก็ซื้อได้เช่าได้ แต่เมื่อคนอยู่ในบังคับกับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน
จะซื้อที่ซื้อเรือนจะต้องบอกกงสุลฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ตามที่
ตามตำแหน่งผู้จะซื้อ กงสุลจะได้บอกเจ้าพนักงานฝ่ายไทย เจ้าพนักงาน

วงเวียนที่มีเสาคีตาเป็นสำคัญ เข้ามาจนถึงพระนครนั้นห้ามมิให้ผู้ใด
 ราชที่บ้านที่สวนแก่คนนอกประเทศเข้ามาอยู่ในกรุงยังไม่ถึง ๑๐ ปี
 เป็นแต่ให้เข้ามาทำหัตถกรรมเป็นระยะนั้นได้ ไม่ห้าม เมื่อจะให้เข้านั้นให้มา
 ทำหนังสือสัญญาว่ากล่าวกันต่อหน้าว่าแล้วจะยอม แลเจ้าพนักงาน
 ให้รู้เห็นเป็นพยานไว้ อย่าให้ลอบขายตัวไฉนหาว่าให้เข้า คือเอาเงิน
 ล่วงหน้ามากกว่ากำหนดเข้าตามเดือนตามปีสมควรแก่เยี่ยงอย่าง ควร
 จะยอมกัน ถ้าวันนั้นจะไคว่ได้เงินมาก จะขายให้กับคนนอกที่เกี่ยว
 ค่ายอยากจะได้เงินเร็ว ๆ ก็ให้ทราบเรียนท่านเสนาบดีก่อน เมื่อท่าน
 เสนาบดียอมให้ขายจึงขายได้ หรือจะไคว่จำนำทำสัญญาว่าหากคอกเบี้ย
 เป็นหลด ก็ให้มาบอกจำนำแก่คนมีทรัพย์สินในฝ่ายไทยก่อน ถ้าไม่รับ
 ให้เงินแรงกว่าอังกฤษรับแล้ว ให้เอาความมาเรียนท่านเสนาบดีกรม
 พระนครบาล จะยกอ่านให้โต้สมประสงค์

ก็แลในทาง ๒๔ ชั่วโมง แต่กำแพงกรุงเทพมหานครนอก
 ๒๐๐ เส้นโดยรอบนั้น ท่านเสนาบดีกับทูตอังกฤษปรึกษากันว่ากำหนด
 ลงเป็นตำบลแล้ว คือทิศเหนือกำหนดถึงปากน้ำบางพุทราที่ร่วมกับ
 แม่น้ำเจ้าพระยา ต่อไปจนถึงกำแพงเมืองลพบุรี เลยไปถึงท่าพระงาม
 เมืองสระบุรี ทิศตะวันออกแต่ท่าพระงามถึงบางกนกปลาคลองขุด
 ที่ออกแม่น้ำบางปะกง ตรงต่อไปถึงปากน้ำบางปะกงไปจนเกาะศรี
 มหาราช ทิศใต้ตั้งแต่เกาะศรีมหาราชไปจนถึงกำแพงเมืองเพชรบุรี
 ทิศตะวันตกตั้งแต่ฝั่งอ่าวทะเลเมืองเพชรบุรี ไปถึงปากน้ำเมืองสมุทร
 สงคราม เลยไปตามลำแม่น้ำจนถึงกำแพงเมืองราชบุรี ต่อไปจนถึง
 เมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่สุพรรณบุรี ไปถึงปากน้ำบางพุทราประจวบที่
 เกาะในภายในที่เท่านั้น ถ้าราษฎรที่เป็นเจ้าของที่อยู่แต่ก่อนจะให้คน
 อังกฤษ แลคนซึ่งขึ้นกับอังกฤษหรือฝรั่งเศส อเมริกันเป็นชาวเมือง

หรือขึ้นแก่เมืองฝรั่งเศส อเมริกา ซึ่งมาทำสัญญาแล้วนั้น เข้าอยู่ก็ได้ ทำการเพาะปลูกก็ได้ จะขายให้ชาวทั้งที่นั่นที่เรือนที่สวนที่นาก็ได้ ไม่ห้าม แต่เมื่อจะให้เช่าหรือจะขายให้มัน ให้ทำหนังสือสัญญากำหนดที่กำหนดราคา มีวันคืนเดือนปีให้แน่นอนก่อนหน้าไว้ แลวงอำเภอ พนักงานให้รู้เป็นพยาน หรือเมื่อจะให้เงินรับเงินแลผลผลิตอย่างใด ไร่ ก็ให้มีสักขีพยานแลใบรับใบให้เป็นหลักสำคัญ อย่าให้มีการวิวาท ตุ่มเถียงกันไปในภายหลังได้

เมื่ออังกฤษแลชาวยุโรปอื่นและชาวอเมริกันไปซื้อที่เช่าที่อยู่ในที่ใด ๆ ไทยแลจีนและคนอื่น ๆ จะเข้าไปรับจ้างให้ทำการงาน เอาสินจ้างเลี้ยงชีวิตก็ได้ ไม่ห้าม อย่าให้คนที่มีความผิดกฎหมายแผ่นดิน คือเป็นโจรแลผู้ร้ายแลความชั่วอื่น ๆ หลบหนีสุภาพระลาการรวแหงอำเภอแลกองจับ หรือทาสแลลูกหนี้ที่กักจะหนีเจ้าขุนมูลนายแลเจ้าหนี้ หลบหนีเข้าไปอยู่ในที่ของอังกฤษแลฝรั่งเศส อเมริกันก่อความให้สุภาพระลาการเจ้าหม่อมขุนนางต้องมาฟ้องร้องวิวาทเป็นความกับคนต่างประเทศ คนที่เป็นต้นเหตุหลบหลีกเข้าไปอยู่ ก่อเหตุให้เกิดความต้องว่ากับคนต่างประเทศนั้น คงจะต้องชำระเอาตัวคืนมาให้จงได้ เมื่อใดกลับมาแล้วจะฟ้องให้มีโทษเพิ่มให้มากกว่าความผิดของคนผู้ทำผิดโดยปรกตินั้น ถึงทาสแลลูกหนี้ที่หนีเจ้าขุนมูลนายเงิน ทำให้เจ้าขุนมูลนายเงินต้องเป็นความกับคนต่างประเทศ ก็จะมีโทษอีกตามโทษานุโทษ เพราะท่านเสนาบดีได้ใส่หนังสือสัญญาไว้แล้วกับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกาว่าดังนี้ “ข้อ ๓ ว่าคนซึ่งอยู่ในบังคับไทยจะไปเป็นลูกจ้างอยู่กับคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกาก็ดี คนอยู่ในบังคับไทยที่มีไ้เป็นลูกจ้างก็ดี ทำผิดกฎหมายเมืองไทย จะหนีไปอาศัยอยู่กับคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริ-

กัน ซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร ถ้ามีพยานว่าทำผิด หนีไปอยู่กับคน
ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน กองสุลทั้ง ๓ ตามที่จะจับตัวส่ง
ให้กับเจ้าพนักงานฝ่ายไทย ถ้าคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ
อเมริกัน ที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนแล้วเข้ามาอาศัยค้าขายอยู่ในกรุงเทพ
มหานคร ทำผิดหนีไปอยู่กับคนในบังคับไทย ถ้ามีพยานว่าทำผิด
หนีไปอยู่กับคนในบังคับไทยจริง กองสุลทั้ง ๓ ตามที่จะขอเอาตัว
เจ้าพนักงานฝ่ายไทยจะจับตัวส่งให้ ถ้าพวกจีนคนใดจะว่าเป็นคนอยู่
ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ไม่มีสำคัญสิ่งใดเป็นพยานว่า
เป็นคนบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน กองสุลทั้ง ๓ เมื่อถึงไม่เอา
เป็นฐะ ข้อ ๕ ว่าคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ที่เข้า
มาจะอาศัยอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร ต้องไปบอกกับกองสุลตามที่ได้
จดชื่อไว้ ถ้าคนเหล่านี้จะออกไปทะเลหรือจะไปเที่ยวเกินกำหนดทาง
๒๔ ชั่วโมง ตามสัญญาไว้ที่จะให้คนในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ
อเมริกันอยู่นั้น กองสุลตามที่จะไปขอหนังสือเบ็ดเสร็จเจ้าพนักงานฝ่าย
ไทยให้ไป ถ้าคนในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน จะกลับออกไป
จากกรุงเทพมหานคร ถ้าขุนนางเจ้าพนักงานฝ่ายไทยบอกกับกองสุล
ตามที่ว่า มีเหตุควรจะห้ามมิให้ออกไป กองสุลตามที่ก็จะมิให้ออกไป
ถ้าคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกันไปเที่ยวในระหว่างทาง
๒๔ ชั่วโมง กองสุลตามที่จะเขียนเป็นหนังสือไทยให้ไปว่าคนนั้น ชื่อ
อย่างนั้น รูปร่างอย่างนั้น มีฐะอย่างนั้น แล้วจะต้องให้เจ้าพนักงาน
ฝ่ายไทยมีบัตรหาหนังสือให้ ไปเป็นสำคัญด้วย ชาวค่านทางฝ่ายไทย
คุหนังสือแล้วให้คืนหนังสือให้ปล่อยตัวไปโดยเร็ว ถ้าไม่มีหนังสือ
กองสุลตามที่บัตรหาเจ้าพนักงานฝ่ายไทยไปสำหรับตัว ต้องสงสัยว่าเป็น
คนหนีก็ให้ยึดเอาตัวไว้แล้ว ให้มาบอกความกับกองสุลตามที่ให้รู้ ๆ

ข้อ ๖ ว่าคนซึ่งอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกันจะเข้ามาเที่ยว
และให้เข้ามาอาศัยอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร จะถือศาสนาคริสต์น
ไทยก็ไม่ห้ามปราม เมื่อจะสร้างวัดขึ้นจะทำได้ก็แต่ในที่เสนาบดีโปรด
ให้ ถ้าคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ซึ่งจะเข้ามาอยู่
ณ กรุงเทพมหานคร จะจ้างคนซึ่งอยู่ในไต่บังคับไทยมาเป็นลูกจ้าง
เสนาบดีฝ่ายไทยจะไม่ห้ามปราม ถ้าคนที่มีมุลนายจะมารับจ้างอยู่ใน
บังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน มุลนายไม่รู้ มุลนายจะมาเอาตัวไป
ก็เอาไปได้ ถ้าคนในบังคับอังกฤษไปจ้างคนในไต่บังคับไทยเป็น
ลูกจ้างไม่ให้ทำสัญญากับมุลนายให้รู้ก่อน ภายหลังถ้าเกี่ยวข้องกับ
สิ่งใดเสนาบดีฝ่ายไทยจะไม่ชำระให้"

อนึ่ง คนซึ่งอยู่บ้านใกล้เคียงแลข้างบ้านก็ ห้ามอย่าให้รุกที่
รุกแทน แลลดอบตักเข้าไปดอนตันไม้สิ่งใดที่ปลูกเพาะของคนต่าง
ประเทศ แลก่อเหตุวิวาทอย่างใดอย่างหนึ่ง อนึ่ง อังกฤษแลชาว
ยุโรปอื่นแลอเมริกัน เข้ามาเช่าที่ซื้อที่ทั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ใด ๆ
ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปล่อลวงเข้ากวนก่อความวิวาทอย่างใดอย่างหนึ่ง
ในบ้าน ของพวก อังกฤษ แลชาว ยุโรป อื่นแล อเมริกัน ซึ่งจะเข้ามา อยู่
นั้น ถ้าใครเข้าไปทำล่วงเกินก่อวิวาทในบ้านของคนต่างประเทศก็จะ
ให้มีโทษแก่ผู้นั้นฝ่ายเดียว จะไม่ว่าความให้ เมื่อผู้ใดจะซื้อจะขาย
กับพวกอังกฤษแลชาวยุโรปอื่นแลอเมริกัน ซึ่งจะเข้ามาตั้งอยู่ที่ใด
จะเที่ยวไปในทางน้ำทางบกค้าขายอยู่ที่ใด ก็ให้ซื้อให้ขายสิ่งของทุก
อย่าง เว้นแต่สุราแลยาฝิ่นนอกภาษี แต่เมื่อจะให้รับสิ่งของแล
เงินทอง ก็ให้มีหนังสือรับเป็นสำคัญแลพยานรู้เห็น ถึงจะผิดก่อนให้
บันทึก ก็ให้มีหนังสือไว้เป็นหลักฐานสำคัญแลพยานรู้เห็น อย่าทำให้

เกี่ยวข้องกับวังนัก มีความจะช้าระยากไป เมื่อจะสมคบกับลูกกำนัน
อังกฤษ แลชาวยุโรปอื่น แลอเมริกัน ก็ให้พบประพุกจากกันที่หน้าบ้าน
หน้าโรงมีผู้ผู้เห็น อย่าให้คนต่างประเทศทราบเข้าไปทางตามทุ่ง
เถียง ยื้อแย่งจนเกิดวิวาทในบ้านในเรือนของตัวได้ ให้ออกรับพุกจา
เสียหน้าบ้านหน้าโรงมีผู้ผู้เห็น

ในสุราแลยาฝิ่นสองสิ่งนั้น ถ้าคนอังกฤษแลชาวยุโรปอื่น
แลคนอเมริกันมาจับเอาหน้าสุราแก่นายอากรไปขาย หน้าสุรานั้นคน
ทั้งปวงซื้อกินหรือใช้ก็ไต่ไม่มีโทษ ถ้าสุราขุ่นไม่ได้ ผูกไปแก่นาย
อากรก็ดี เอาสุราเมื่อนอกมาขายก็ดี ห้ามมิให้ใครไปซื้อเอาออกมา
แลไปซื้อกินในบ้านคนนอกประเทศนั้น คนที่ไปซื้อออกมาก็ดี คน
ที่ไปกินในบ้านนั้นเม้าออกมาก็ดี ให้นายอากรจับปรับไหมเหมือนคน
ทำสุราตามโทษานุโทษ แต่ฝิ่นนั้นถ้าคนนอกประเทศมารับไปจาก
เจ้าภาษีจะไปสูบด้วยกันเองก็ดี ไปขายแก่กันก็ดี ไม่มีโทษ ถ้าคนที่
พระราชบัญญัติห้ามมิให้สูบฝิ่น ไปรับมาสูบมาขายก็ดี เข้าไปอาศัย
สูบในบ้านนั้นก็ดี ก็จะมีโทษตามโทษสูบฝิ่น แต่ฝิ่นนอกประเทศที่
คนนอกประเทศจะลอบเอามาซื้อขายนั้น ไต่ห้ามไว้ในหนังสือสัญญา
แล้ว เมื่อมีเหตุขึ้นก็ปรับปรุ่งกันตามหนังสือสัญญา

อนึ่ง อย่าให้สมคบกัน อังกฤษ แลชาวยุโรปอื่นแลอเมริกันที่
มีความผิดหนึ่งถึงสองสามที่เมืองนั้นๆ แลกับบีบคั้นนายเรือแลคนหลบ
เจ้าหนี้ ให้หลบหนีอยู่ในบ้านในเรือน ถ้าหลบเข้าไปก็ให้จับตัวมาส่ง
กับเรือหลวงนายอำเภอ จะได้พาตัวไปส่งกับกงสุลตามที่ตามข้อสัญญา
ที่ว่าแล้วนั้น ถ้าคนอังกฤษแลชาวยุโรปอื่นแลอเมริกัน มาทำ
ข่มเหงแก่ผู้ใด ๆ นอกบ้านของผู้นั้นก็ดี หรือเกี่ยวข้องกับชักชวนอย่าง
ไรก็ดี ถ้าอยู่หัวเมืองก็ให้ทำเรื่องราวไปยื่นต่อผู้สำเร็จราชการเมือง

กรมการ พothผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการจะว่ากล่าวให้แล้วไปไ้
โดยยุติธรรมเห็นชอบด้วยกัน ก็ให้ว่าให้เป็นแล้วต่อกัน ถ้าชักขวาง
อยู่จะไม่ไ้ ก็อย่าให้ผู้สำเร็จราชการเมืองแลกรมการเกาะกล้ง
กตข่มเหงจำเลยวนวายไป ก็ให้บอกส่งเรื่องราวกับโจทก์ลงมายัง
กรุงเทพมหานคร ถ้าคนที่เป็นความกับคนต่างประเทศอยู่ในกรุงเทพ
มหานคร จะฟ้องคนต่างประเทศ ก็ให้ทำเรื่องราวไปยื่นต่อเจ้าพนักงาน
กรมท่ากลางที่ศาลาเวรกรมท่า จะได้พาตัวโจทก์กับเรื่องราวไปหา
กงสุลของคนต่างประเทศนั้น ให้หาตัวจำเลยมาชำระให้ หรือจะไป
ฟ้องกับกงสุลไ้ที่เดียวก็ตาม เมื่อกงสุลบังคับอย่างไรให้ฟังแลทำ
ตาม ถ้ามีเห็นชอบด้วยก็อย่าทู่เถียงทะเลาะวิวาท ให้เอาความมาเรียน
เจ้าพนักงานกรมท่ากลางให้ฟัง ช่วยไ้ตามต่อว่าให้โดยสมควร

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนเจ็ด แรมค่ำ ๑ ปีมะโรง
นักษัตร อัฐศก

๔๔. ประกาศเตือนให้ราษฎรซื้อข้าว เพราะจะเบ็ดไ้

จำหน่ายออกนอกประเทศ

(ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้นค่ำ ๑ ปีมะโรง อัฐศก)

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ข้าราชการแลราษฎร
ชาวพระนครแลชาวนอกกรุงทั้งปวงให้ทราบว้ บัดนี้ก็เป็นต้นฝน
กลางมือแล้ว ฝนก็งามก็อยู่ กลัวแก่ฝนจะมากเกินไปเสียอีก ทรง
กำหนดไว้ว่า ถ้าฝนงามจนเดือน ๑๐ แล้ว จะโปรกเบ็ดไ้หลกค้าซื้อ
ข้าวออกไปจำหน่ายนอกประเทศ เมื่อเบ็ดแล้วราคาข้าวจะขึ้นไป
เพราะฉะนั้นใครที่จะไ้ซื้อข้าวด้วยราคาถูก ๆ ก็ให้รีบซื้อหาเก็บไว้
ใช้สอยหรือมากเหลือใช้สอย เมื่อเบ็ดข้าวออกนอกประเทศแล้วก็จะ

ได้ขายเอากำไร อย่าเสียขายเงินทุนกลัวข้าวสุญเสีย รัฐบาลไว้เสียเมื่อ
ราคาข้าวยังไม่ขึ้น ไม่ซื้อแล้วถ้าราคาข้าวขึ้นไป เพราะเบ็ดตัวออก
นอกประเทศ ก็อย่าบ่นเอาในหลวงว่าทำให้ราคาข้าวแพงขึ้น เพราะ
ในหลวงทรงพระเมตตากรุณาแก่ชาวนาจะได้ขายข้าวได้ราคา ไม่ทิ้งนา
เสียไปทำการอื่น ๆ แลแก่คนนอกประเทศที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน
ให้ใช้ข้าวไปกินโดยสะดวกตามกำลังทรัพย์ของเขา เพราะฉะนั้นจึง
เตือนชาวในพระนครที่ไม่ได้ทำนาซื้อข้าวเขาก็เห็นรีบซื้อข้าวไว้ จะ
ต้องเสียเงินมากเมื่อข้าวขึ้นราคา หรืออย่าให้ต้องอายปากเลย

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ ๑ บีมะโรง
นักษัตร อัฐศก

๔๕. ประกาศเวียงอากรมะพร้าว ๓ ต้นสดึง

(วันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๖ ค่ำ บีมะโรง อัฐศก)

ด้วยพระยาพิพิธโกไทย วัชรบรมราชโองการใส่เกล้าใส่กระ
หม่อมทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า แรกก่อนเจ้าภาษี
น้ำมันมะพร้าวมาร้องว่าลงตำบลบ้านที่คนต่าง ๆ ไม่ได้เข้าออก
กลูกกล้ำมีผู้ทำน้ำมันมะพร้าวปลอมแทรกซื้อขายเป็นอันมาก ครั้น
จะแต่งคนพวกฟ้องเจ้าภาษีให้ไปจับ ก็มักมีด้อยความวิวาทหกที่แล
ทู่เถียงกัน ต้องเป็นคดีขึ้นโรงศาล บัญการทำอากรภาษี จึงหา
วิธีจะทำอย่างไรไม่ จะขอทำภาษีผลมะพร้าวที่ในสวนของราษฎร
ที่เดียว เจ้าภาษีจะจัดซื้อ ๑๐๐ ละ ๒ สติงเพียง จะจำหน่ายขายให้
กับผู้ที่จะทำน้ำมัน ๑๐๐ ละ ๕ สติง จึงทวนเสนาบดีปรึกษากันเห็นว่า
ราคามะพร้าวปรกติธรรมดาราษฎรซื้อขายกัน เมื่อคราวมะพร้าวชุม
หรือผลเล็กขายกัน ๑๐๐ ละ ๒ สติง สติงเพียงก็มีบ้าง เมื่อคราว

ปาริชาติ ปาริชาติ ๑

[illegible]

จึงได้ประกาศใช้ประกาศระดมเงิน ให้คนทำธนาคารเพื่อชาวพื้นเมือง
ตั้งแต่ ๑๐๐ เปโซในพหุไม้อะหนึ่งคนนั้นเสีย ให้เรียกเอา ๑ พันเป็นเงิน
สองพันหนึ่ง เป็นอันสมทบธนาคารเพื่อชาวพื้นเมืองและภาษีเป็นอันเดียวกัน
เสียทีเดียว มีให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือ ก็ก็เป็นเงินสองพันห้าพัน
ห้าร้อยห้าสิบแปดพันห้าร้อยห้าสิบแปด และผลธนาคารก็หาหนึ่งที่จะได้
ก็ยังคงเก็บอยู่ ๑๐๐ ผล ๑๐๐ ผลบ้าง และอีกที่ไม่เสียกันเป็นไปอยู่หนึ่งร้อย
๓๐ ผล ๑๐๐ ผล เรียกค่าต้นคืนนี้ ราษฎรจะได้ประโยชน์บ้างแต่พอแล้ว

ให้รวมกัน ก็ควรจะให้มีประโยชน์กับราษฎรกว่าส่วนย่อย ก็อันนี้ขอเฝ้า
 นึกกัน อัญญาไป ภาวี่จะขอพรว่าขอพรว่าอันนี้ขอพรว่าเป็นอันเล็ก
 แล้ว ให้ราษฎรที่มีส่วนขอพรว่าเป็นอันเล็กขอพรว่าให้กับนาย
 ธรรม ๑ อันเป็นอันเล็กอันนี้ ตามมาจุฑีโพนหน้าโง่งงไฟอุบลสมอจะ
 รุกปีกลาวันสี่

ตามประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๙ ปี ๖ ค่ำ ปี
 ๖ ไร่ นึกกัน อัญญา

๔๐. ประกาศขออุทิศไร่หลวงกรุง ฯ รัชกาลที่ ๖

(ณ วันเสาร์ เดือน ๑๑ ปี ๕ ค่ำ ปี ๖ ไร่ อัญญา)

มีพระบรมราชโองการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ
 ใ้ทั่วปณที่บรรดาราษฎรที่อยู่ในพระราชอาณาจักร คือ ราษฎรเทศ
 ถานนครกึ่ง ราษฎรที่มีอรรถชอบซึ่งจะไปมาจนถึงใน ๒๔ ชั่วโมง
 ขึ้นได้ ให้ทราบทั่วกันว่า บัดนี้มหาดหลวงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 เมือง ให้รับใช้ทำสัญญาทางพระราชไมตรีอันการสำเร็จด้วย
 พระมหากษัตริย์ การทวงคืนสัญญาที่ข้าราชบริพาร บัดนี้มีสัญญา
 พานิชย์อันมีราชที่ไว้กว่าฝ่าวันหลายพวกหลายคน เอาวันทองเป็น
 อันมากเข้ามาแล้วคิดอย่างจกซื่ออันนี้ แลหาที่ทางขอซื้อขอเช่า แล
 ข้างบนแล้วให้ใช้ให้เป็นสัญญาอันมากอันทำการทางต่าง ๆ พระเจ้า
 แผ่นดินแห่งสหภาพก็มีความอันนี้ ว่าราษฎรฝ่ายไทยที่บกพร่องได้
 รัชกาลที่ ๖ รัชกาลที่ ๖ แลวันจึงทำการมหาดหลวงเป็นประโยชน์วิญ
 ญาณอันเมือง ผลการเรื่องจะได้เจ้าของที่บกพร่องได้กับคนอันที่ไว้กว่า
 ฝ่าวันซึ่งที่ราชได้ ด้านบนก็กำหนดการอันนี้ไว้ ก็ให้ฉันจึงรับคำ
 ประกาศมาอันอันในเดือนเจ็ดวันแล้ว ใครมีไม่ทราบขอได้ให้ไปถาม

ขึ้นทำประกาศที่มีในฉบับของวันแรมเอกราช ๗ ที่ไว้ไว้ก่อนนั้นด้วย
แต่การที่จะรับจ้างคนพวกที่เรียกว่าฝรั่งทำการนั้น ก็ได้มีว่าไว้ข้างใน
คำประกาศฉบับใหญ่ ซึ่งประกาศเข้าไปในเมื่อวันจันทร์นั้นแล้ว แต่ยังไม่
ลงมือกระทำนั้น คือว่าคนพวกใดที่มีเงินสักแห่งหนึ่งที่จะยกขึ้นมากินแล้วคือ
กันไปเสีย ๗ ตำบล ๗ ตำบลของชนมณฑลประเทศที่เรียกว่า ฝรั่งทำการ
ขึ้นอยู่ หรือให้ภรรยาพาเรือนขึ้นอยู่ เมื่อได้สิ่งนั้นแล้วก็นับ
ขึ้นมากินของพวกนี้ไป ทำให้ผู้จ้างผู้ใช้เสียประโยชน์จากประโยชน์
ต่าง ๆ

เพราะฉะนั้นจึงประกาศฉบับนี้ เพื่อบังคับให้ขึ้นทำประกาศ
มีข้อความลงเป็นสำคัญ ให้ขึ้นเป็นงานเป็นประกาศ อย่าให้ขึ้น
คำแต่เดียวต่าง ๆ โกรธ ๗ คือ โกรธ จีน ฮอลันดา ฝรั่งเศส เยอรมัน
อิตาลี แคนาดา แคนาดา แคนาดา แคนาดา แคนาดา แคนาดา แคนาดา
ทั้งหญิงชาย โกรธไปวันข้างคนพวกที่เรียกว่าฝรั่งอยู่ได้ใช้ทำการ
ไปบ้างในเรือนไทย ของคนพวกที่เรียกว่าฝรั่งนั้นก็มี จะทำ
การของคนพวกที่เรียกว่าฝรั่ง มากำไรบ้านไทยของคนพวกที่ใด ๆ
ก็มี หรือจะเป็นคนอยู่ในบ้านเรือนของคน ไปทำการของคน
ที่เรียกว่าฝรั่ง ตามเวลาหรือจะไปสอนหนังสือคนพวกนั้น แคนาดา
ไปจ้างคนพวกอื่นอื่น ๆ นั้นก็มี ไปสอนให้คนพวกอื่นนั้นได้ทำ
คนพวกนี้พวกนี้จะหาอะไรวันบ้าง จะให้ค่าจ้างเป็นผลประโยชน์ของคน
อื่นหรืออีก ไม่มีความผิดอันใดเพราะที่รับจ้างของคนพวกที่เรียกว่า
ฝรั่งนั้นเอง

ประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือน ๑๑ ปี ๕ คำ มีพระ
ราชกิจจานุเบกษา

ถูกกัน ตามวัดป่าวณณาพรหมกันทั้งหมกบ้าง ตามวัดป่าวณณาพรหม
องค์บ้าง ไม่เอาเจ้าพระยาพิชัยว่าอย่างไรจะถูกต้องตามคุณพระบุญญิต
เป็นเมตตา จึงมีพระบารมีราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ว่า เจ้าพระยาพิชัย
ให้ตรวจหาสุภะพระธรรมา ๗ โคปรวณณาพรหมองค์ พระธรรมา
สุภะความกระษาศาปัติไมตรี แลพระธรรมาเงินค่าขึ้นพระธรรมา
องค์ละ ๒ สลึง แลเงินค่าในพระธรรมาโคปรวณณาพรหมองค์ จะขอ
ยกเสียไม่ให้ถวาย เพราะทรงพระราชนิพนธ์ในพระสมณ ซึ่งค่าถวาย
พระวันชัยบุญทิพย์ ด้วยทรงพระราชนิพนธ์ว่า ซึ่งกระษาศาปัติไมตรี
ที่ถวายไปในพระธรรมาองค์ ๆ ก็ได้เป็นอันเสร็จกิจผู้รับพระปัติ
ไมตรีที่ชดเชยแล้ว แต่ในวันเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำนี้ เป็นวันปรวณณา
พระสมณทุก ๆ พระธรรมาได้ค่าอยู่ในพระธรรมาปัติไมตรี เป็นค่าขึ้น
บุญศิริกรรมมาจากร้อยหนึ่งแล้วที่ปรวณณาพรหมกันทำนั้น จึงได้ทรง
เงินค่า ๒ ชั่ง ๔ ตำลึง ๓ บาท ที่ถวายแก่พระกระษาศาปัติไมตรี ใน
วันเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ในพระธรรมาองค์ ๆ เสียให้สิ้น ทำให้เจ้า
พุทธธรรมาสุภะพระบาท ผู้ใหญ่ผู้รับมาสอนพระธรรมาพระคุณ ทำ
สำรับการพระบาท ๒ สลึง แลธรรมาสุภะพระบาทปฏิบัติ
พระธรรมาเงินขึ้นพระสมณ ที่ทำปรวณณาพรหม ๗ ชั่งกรุงเก่า ๗
กรุงเก่า ๔๑ ธรรมา พระสมณ ๑๔๖๐ รูป เงินจากกระษาศาปัติ
ไมตรีไม่พอ จึงพระธรรมาเงินในท้องพระคลังกินอีก ก็ยกตั้ง
กระษาศาปัติไมตรีด้วย เป็นเงิน ๔ ชั่ง ๒ ตำลึง ๒ บาท พระธรรมา
พรหมซึ่งพระธรรมา พระสมณที่ค่า ปรวณณา พรหมรูปในวันเดือน ๑๑
ขึ้น ๑๕ ค่ำ ขึ้นไปถึงเดือนนี้ ด้วยทรงพระมหากรุณาพระธรรมาสุภะ
พระสมณ จะทรงพระบาทพระบาท พุทธศาสนาได้เจริญ ค่าถวาย อยู่ตาม
ขอพระสมณที่ปรวณณาพรหม ทั้งไมตรีที่ขอพระบาทสมเด็จพระ

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงซึ่งได้สัมพันธ์กับการดำเนินกิจการ แล
ปฏิบัติคือตามพระบรมราชโองการนั้น ตราบใดพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ให้พระเจ้าอูฐีร์วิธเค็ดฮากพ ท้าพระอินธิราชสมบัตินี้
สืบมาจนนาน แลให้พันศักดิ์ขุนผู้ประนีกับโพธิ์ฮันเพ็ดมทญ ให้ฝ่ายแพ
แก่พระราชมารดาผู้ให้ ให้พระอินธิราชสมบัตินี้ให้ทางทั่วทุกทิศานุทิศ ทั้ง
บรมจักรพรรดิเจ้าสุวันทศกัณฐะบรมราชาธิราชสมบัตินั้น ขอพระสงฆ์
ที่ปรื่อง จะทำพระอินธิราชพระพุทธรูปประกาศนี้ เทอญ.

๔๒. ประกาศที่๔ไม่ให้ละเมิดจำเนียรอันวิธระบไปมา

(ใน วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ ปีระโรง อัฐศก)

มีพระบรมราชโองการตามพระบรมราชโองการสืบมาแต่ ให้ประกาศ
แก่ราษฎร คือ ไทย จีน ลาว พม่า มอญ ลาว เขมร พม่า มลายู แรกเทศ
ลาวราม ฝรั่งเศส ซึ่งอยู่ในกรุงรัตนโกสินทร์แลทั่วเมืองนี้ให้ฟัง
เมื่อมีพระบรมราชโองการว่า ครั้นนี้พระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศส แลประมุขแห่งเมืองอเมริกา แต่ไม่มีผู้คุมกันหรือแห่ง
ราชบรรณาการ เจ้าเมืองเจริญทางพระราชไมตรี ขอทำหนังสือสัญญา
ทำราชไมตรีให้ผลประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย จึงได้ทรงปรึกษากับท่านเสนาบดี
เห็นพร้อมกันมีพระบรมราชโองการว่า เห็นว่า เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า
บ้านเมืองฝ่ายประเทศสยามนี้ ไม่มีที่เกี่ยวแก่เงินหรือเงินอันใดจึงได้
ต้องอาศัยให้เงินตามต่างประเทศอื่นแต่เดิมมา แลบัดนี้เมื่อได้ทำสนธิ
สัญญาอันประเทศใหญ่ที่มีลูกกันมาแล้ว เว้นลูกกันต่างประเทศก็มี
เข้ามาบอก มีพระบรมราชโองการว่า เห็นว่า เห็นว่า เห็นว่า เห็นว่า
จะคิดเงินตามต่างประเทศเข้ามาซื้อสินค้าในประเทศสยามนี้ ราษฎร
ก็จะได้นับมีบุญอันยิ่งกว่าแต่ก่อน เพราะจะได้สินค้าต่าง ๆ ลาว

มาซึ่งแล้วแต่ถึงบ้านค่ำวันเมือง ฝ่ายเมืองก็ตั้งอธิบดีบ้านโน้น และ
เมืองเวียงมา จะได้อำนาจเมืองเป็นกิตติ ต่อให้ขึ้นล่าสัตว์อริยธรรม
และชี้ธรรมาคำล่าสัตว์ขึ้นค่า ๆ แล้วตั้งขึ้นใจผู้รวม เลิกการ
สัตว์กับคนนอกที่เข้าที่ ทวีติยาพาหุสสันตการะตามทำ ๆ ให้
เสียป่าไร่นาไป จะชี้ธรรมาคนอยู่ตามป่ากิตติ ต่อให้ขึ้น
ขุนนางที่ขึ้นกว่าเก่า ๆ แล้วจะ คำนวณค่าสัตว์จากไร่นาอันคนล่า
แล้วจะมีการตั้งขึ้น ขุนนางที่ขึ้นกว่าเก่าจะบอกกล่าวกับคน
ทาสหรือสัตว์คนใดคนหนึ่ง จะไม่ให้มีความเคียดแค้นว่าคนทาสที่ฆ่าจะ
พระพระราชาดำริจะรับคนป่าให้มีคนป่าในราชสำนักมาดูแล ในประมวล
ตามอยู่เป็นปฐกัมภ

ข้อนี้ บัณฑิตกล่าวถึงสัตว์ที่ขึ้นกับคนและคนกับคน เพราะเมืองขึ้น
เกิดกันด้วยภาษาขึ้น แต่ในประมวลเมืองเวียงต่างประเทศหากจะ
รวมกัน พวกขึ้นว่าขึ้นแล้วเมืองขึ้นที่ขึ้นกับคนทาสที่ขึ้นกับคน
ฝ่ายไทยที่ขึ้นกับคนทาสขึ้น นอก ในนี้ทะเล สัตว์คน (๒,๓, ๒๐๓๔)
ได้ไปจากคนไปจากคนขึ้นแล้วให้กำเป็นกลางออกกลางคนขึ้นที่ขึ้นกับ
คนทาส ทาสคน แต่ขึ้นสัตว์ขึ้นกับคน ขึ้นพระพระราชา
จะขึ้นเมือง เวียงไฟ เวียงคำ ให้เป็นใจผู้ขึ้นอีกหลายคำขึ้น เพื่อ
จะขึ้นคนขึ้นใจเมืองขึ้น และขึ้นเมืองขึ้นเมืองขึ้นฝ่ายเมืองขึ้นให้
ส่วนกันมาทำกันมาคนทาสได้ เพราะได้ชื่อว่าที่คนเมืองขึ้น
ก็มีสัตว์คน พวกเมืองขึ้นที่ขึ้นเมืองขึ้นคนทาสขึ้น แต่ขึ้นเมือง
คนทาสเมืองขึ้นแล้วสัตว์คนคนทาสเมืองขึ้น ซึ่งได้มีชื่อว่าเมือง
จะขึ้นอย่างใดไม่ทราบคนได้ ได้ขึ้นคน คนทาสปากน้ำอยู่
ขึ้นเมือง ขึ้น ๆ จึงจะต้องคนเมืองขึ้นคนทาสขึ้นไว้บ้าง ต่อให้ขึ้น
กับคนเมืองขึ้น เมื่อเมืองขึ้นเห็นการขึ้นเมืองขึ้นเมืองขึ้นแล้วสัตว์คน

ครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา
ไปในการพระราชอุทิศนามกัก จึงทรงสืบทราบมาว่า นายฮากกรไปเก็บ
ฮากกรค่าน้ำแล้วคัดค้านราษฎรจนองค์หลวงจึงมาลงเป็นกองของจีน ให้
ราษฎรเป็นเจ้าของที่ต่าง ๆ จึงอยู่ซึ่งฮากกรค่าน้ำนั้น บิดทำนบ
ถกษณบุรีจึงเผือกกับกองของบึงบางพุทรากรมเจ้าปลาที่จับไว้ในส่วนของ
ตัว ๆ ปลาเพราะเป็นปลาสดออกไปในที่มีน้ำทั้งปวง ตามธรรมชาติไม่ได้
ยกที่มีประโยชน์จะกินหรือก็กินไม่ได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
เป็นฮากกรไม่มีชีวิต อย่าให้คัดค้านกับเจ้าทำนบเลย แลให้ยกที่มีประโยชน์
เดินเรือไปมาได้ค่นละ ไม่ต้องขึ้นข้ามทำนบเลยเผือก เป็นเหตุให้
มีการทะเลาะวิวาทกันนั้นด้วย จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมลง ให้
เจ้าหลวงไปเป็นเจ้าทำนบถกษณบุรีจึงเผือก ก็ให้หนองคลองเจ้าบึงบาง
เป็นคลองของเจ้าทั้งปวงแล้ว แลห้ามราษฎรไม่ให้ลงถกษณ
บุรีเผือก คำนับต่อไป แลทำให้ประกาศแก่ราษฎรว่า บัดนี้ให้
ยกถกษณบุรีเผือกเสียทุกคนแล้ว คำนับไป ไม่ให้นายฮากกรเก็บค่าน้ำ
ต่อไปแต่ใครจะคัดค้านหรือมีฮากกรอย่างอื่น ฮากกรคัดค้านอย่าไปลง
เมื่อฮากกรจะทะเลาะกันก็ให้ นายฮากกรมาขึ้นศาลจะลงก็ได้
ค่านายฮากกรที่มาขึ้นศาล ให้ลงฮากกรหนึ่งปี ๓๐๐ ชั่งเศษ คง
เงินฮากกรอยู่ที่ยัง ๔๐๐ ชั่งเศษ ครั้นนายฮากกรขึ้นทูลทวงคืนฮากกรแล้ว
กลับไป คำนับจนแล้ว เพราะมีค่าน้ำ คนจึงหาปลาจากนั้น
จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมฮากกรหนึ่งปี ให้ยกฮากกรค่าน้ำที่เคย
เรียกให้เป็นเงินฮากกรหนึ่งปี ๔๐๐ ชั่งเศษแล้ว เรียกขึ้นทูล เพราะ
ครั้งนั้น ฮากกรได้ครั้งนั้นไม่มากนักนายฮากกร ได้เก็บเงินฮากกรฮากกร
รายใหม่ ๆ ขึ้นมาขึ้นทูลใช้ในราชการแล้วค่าน้ำ เป็นฮากกรว่า
เงินฮากกรค่าน้ำ ๓๐๐ ชั่งเศษ ซึ่งเรียกขึ้นทูลครั้งนั้นฮากกร ไม่ฮาก

จำนวนพระราชพิธีในท้องพระคลัง ซึ่งจะจ่ายให้ข้าราชการพล และ
ซึ่งไม่เข้าเกณฑ์ไปกระทรวงอื่น ให้ยกเงินราชการทำน้ำกรวยหนึ่ง ๓๐๐ ซึ่ง
กรวยหนึ่ง ๔๐๐ ซึ่ง สองกรวยเป็นจำนวนเงินการจะให้แก่เจ้าห้องพระคลัง
ทุกปี ปีละ ๓๐๐ ซึ่งขณะนี้ ก็ไม่เป็นคุณสมบัติอันสมควรที่จะรับ
สมเด็จพระราชปาดะองค์ แต่ไม่ได้มาเป็นคุณสมบัติอันสมควรแก่พระพร
ศาสนา ทั้งราชการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่ได้เป็นคุณสมบัติการ
แก่กันเลย เพราะส่วนี้อยู่ที่กระทรวงทำน้ำ ๓๐๐ ซึ่งขณะนี้ จะ
เป็นเหตุให้มีผลทางน้อยของกว่าแต่ก่อน ข้าราชการหนึ่งเห็นในเมื่อ ราช
กิจราชการอยู่ก็มีผลกับกัน หรือมีผู้ที่ไม่ได้กันด้วยปลา
ตัวนี้เห็นว่ามีอาการไม่มีความดี ก็ยากกับการหาปลาจากกัน
จนแปลหรือราชกิจกันในประเทศนี้ ต้องบรรทุกไปจากเมืองอื่น
ปลาเข้าสำภาทุกปีอีก ไม่เห็นว่าเป็นคุณสมบัติอันสมควรแก่
พระราชปาดะองค์เลย และเพราะเหตุทำน้ำนี้เห็น ก็ไม่มีความเจริญ
แก่การสงฆ์สามเณรในการเข้าเรียน หรือวิชาทางเกษตรกรรม จะได้
สร้างหรือปฏิบัติวิชาให้มาทำให้ดีหรืออย่างไร ทั้งอีกทำน้ำนั้นก็ทำไม่
เลย เมื่อพระราชบัญญัติผ่านไปแล้วก่อน ไม่ให้ปีละบรรทุกอีก
ในกระดองเงินเข้าเมืองนั้น ครั้นเมื่ออีกทำน้ำขึ้นมาก็เสีย ไม่มีใคร
ไว้เป็นธุระเอาไปใช้ในการที่ราชกิจปลา แลความทุกข์ยาก
นั้นเลย แล้วพวกข้าราชการบางคนก็มาเห็นแก่เจ้าขุนมูลนายที่มี
อำนาจบรรดาศักดิ์ ให้มีหนี้เสียไปจึงเข้าเมืองกรมการเจ้าพาล
พาลพาลของของบิบบงแล้ว ก็ปีละมีเงินเสีย ราชกิจราชการนั้น
แต่กันมีอย่างแต่ก่อนแล้ว ก็ตามประไรราชที่กันไว้ กันนั้น
ไปให้แก่เจ้าขุนมูลนายของทั่ว ๆ ที่ให้หนี้เสียไปหาพาลของ
ของบิบบงไว้ได้ตัว ได้ผลประไรหรือไร ก็ไม่ได้เข้ามาในหลวง

ต่างบรรณเหมือนกับคำหา เก็บกำพันกิโลละหนึ่งพันสองแสนยี่ปดหมกพัน
 ชารนาทุ่งนาหว่านนาทุ่งไธเสียบเป็รียนนาเย็กนาท้นน่านต่าพอยยี่สอง
 อย่าง คือชารนาทุ่งก็มีราคาแพงกว่าชารนาสวน แลก็ต้องเสียสมอไป
 ตามชารนาละในสวนละ ไม่ไต่คตย่อนหม่อพด็ย่นต่านท่ได้ทำมี
 ฆ่าชารนาขึ้นอยู่ยี่พาสวณ ทนในสวนเมื่อพดณดัดพด็ย่นมาก ราชรัฐ
 ชารนาทุ่งจึงมาร้องทุกข์ต่าง ๆ เฌียง ๆ ยี่นมีพระพรหมพดณ
 ไปรอกเกล็ดไปรอกกระหม่อล ให้ออกทำนาทุ่งที่คิอระสิริตามกำหนด
 จำพดณในสวนละที่ไปรอกน อย่ไต่คตเพ็ช ให่เก็บนท่ไต่คต
 เก่นน จะการยี่นถัก ตามนต่าระทรงพระดณพดณไปรอก จึงทรง
 พระราชดำริให้ชารนาสวนละยี่นคิอระ แลยี่นพระพรหมราชโองการ
 ไปรอกเกล็ดไปรอกกระหม่อล ดำริยี่นให้ลยค่านาทุ่งนาทุ่งไธสอง คณพดณ
 แต่ไต่คตยี่นสมอไป คิอคตคิอณนไยยี่นไยระ ยี่นคตคิอณนไย ให่ทรง
 พระพดณไปรอกพดณราชทานไยนถ่าราชรัฐชารนาทุ่งยี่นพด ให่ระ
 เพ็ช คิอคตคิอณน ๔๐๐ ชี่นคตคิอ เป็รยี่นไยนพดณนค่านนท่ไยเร็กน
 แต่ราชรัฐที่ท่าปด ภาณคตราชทานไยนถ่าราชรัฐที่ท่าพดณนคิอระยี่น
 ไยชารนาสวน นท่ราชรัฐคิอคตคิอณนคิอคตคิอระพดณ ให่ได้
 พดณชารนาเป็รยี่นพดณเกล็ดพดณกระหม่อลชารนา ตามพดณนคิอ
 สมการคิอระ เป็นชารนาเป็รยี่นถี่น ๑๐๐ เกยิณคตคิอ คิอคตคิอณน
 ของราชรัฐชารนาเป็รยี่นคตคิอระพดณนคิอคตคิอ ให่ไปรอกเกล็ด
 ไปรอกกระหม่อล ให่พระพรหมราชปดณนคิอ ให่ชารนาพดณนคิอ ทุณ
 นท่คตคิอทุ่งนไยไปพระราชทานกับราชรัฐชารนา ท่ไยคตคิอ
 พดณคตคิอชารนาเป็รยี่นพดณนคิอคตคิอ ให่เป็นราชคิอคตคิอ
 คิอระ แต่พดณไยนถ่าชารนาเป็รยี่นคตคิอราชรัฐคิอคตคิอคิอ

กรรมการมูลนิธิพุทธะองค์อมลวามนั้น เข้ามีกรรมการไม่ได้มีชื่อ บั๊วไว้ ให้คำแนะนำแก่พุทธะองค์อมลวามแล้ว แลซึ่งได้พิจารณาตาม ศีลปาฐะฐานโดยเป็นของชอบแทนนั้นได้ แลจึงเป็นอีกที่ราชบุตร พุทธะองค์อมลวามนั้น ได้ไปกราบเจ้าไปสภามณฑล ให้เจ้าพนักงานรับรักษาไว้ ส่วนวันจำนำในเกาะพระพรหมอยู่ เป็น ชาวสำนักรับพระสงฆ์สงฆ์สำนักรับ แลซึ่งพระสงฆ์นั้นทนาย นาย จำในวังพระราชาตามเครื่องพระสงฆ์สำนักรับทนายทนาย พิจารณาบอกไปบอกกับเจ้า แลราชบุตรที่มารับพระราชาทนายใน โรงทานเป็นอีกที่ทุกวันบ้าง แลส่วนพระพรหมอยู่ที่นั้น ๆ พระ พุทธะองค์อมลวามนั้นดูที่คนเป็นของชอบแทนนั้นราชบุตรชาวพม่า เป็นเจ้าของชาวเปื้อนอีกทั้งปวง จึงมีพระทัยกับส่วนพระพรหมอยู่ แล้วจึงมีจิตที่คิดว่าเพื่อนพ้องที่คนได้ทำนบพระพุทธเจ้า แล้วจะ ดูตามคำแนะนำหาคนไม่ผิดแต่ไปหาเจ้าผู้สุจริตดีในจำนี้ แลจะดู พุทธะองค์อมลวามนั้นในชาติสมัยที่ลูกคนของ

ดังนั้น พระพรหมราชภัทรจึงได้ตั้งพระมหากรุณา จะทำทำนุสนท
 คำนวณและพิเคราะห์ด้วยสติปัญญาอันละเอียด คือคิดให้เป็นแบบแผนทั่วกัน
 แยกมาให้ทราบทั่วกัน เพื่อจะได้มีพิธีประพาสการบำเพ็ญทำนุสนท
 ด้ยธรรมาสน์กับกันทั่วทุกทิศ แต่การกระทำนั้นมิใช่ทำครั้งเดียว แล้วจึง
 จะจบการนั้นลง ให้คงอยู่เป็นนิตย์ อนึ่ง ถ้ามีข้ารับใช้นานไกล ซึ่งควรจะ
 อดทนอยู่ข้างนอกได้ไกลกระเบื้อง อดทนการอดทนเมื่ออยู่ไกล ๆ ไปด้วยเช่น
 เป็นมาแต่ก่อน ก็อย่าให้ราษฎรนี้เห็นความลำบากยากแค้นอย่างนั้นเลย
 จงมาตั้งแต่งผู้รักษาเมื่อเดินทางมาให้ดีทั่วกัน ถ้าไม่ชำระไม่บอก
 นี้ไว้บดบังเป็นนิตย์จะทรงไว้ซึ่งทุกสิ่งทั้งมวลด้วยพระราชมาริ ณ กรุงหลวง

มหาวิทยาลัยโชนชูเอ็ง จะขอพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ใ้
ทำให้นามมหาวิทยาลัยถูกทำ ทั้งในประเทศนอกประเทศให้เป็นสุภาพ
ประกาศมา ณ วันที่ ๑๒ เดือน ๕ ปี ๖๖๖
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

doi:10.1017/S0022278X12000607

(ឯកសារផ្សេងៗទៀត ត្រូវបានដាក់ក្នុងឯកសារបន្ថែម)

[illegible][illegible]

ให้เวียกบี่ละคำตั้ง ทั่วทั้งปฐุให้เวียกบี่ละสองครั้ง ปะถักกอลาหะวือ
 ฉลดอนกานาหะวือเฮือ นอคนันคนหนี่งให้เวียกบี่ละบาท ใสกึ่งโสะก
 กานหนี่งให้เวียกบี่ละสิบสอง ก้างปี่ให้เวียกบี่ละสิบกี้ เคียวหนี่งให้เวียก
 สองครั้ง ทั่วทางกึ่งทางกะเน้าค่นันค่น้าวหนึ่งให้เวียกบี่ละบาท เม็ด
 ลากกระเบนลำทหนี่งให้เวียกบี่ละ ๓ บาท เบ็ช่ฮักกะพงกานหนี่งให้เวียก
 บี่ละสองครั้ง เบ็ช่รวาปลาทางให้เวียกบี่ละสองครั้ง เบ็ช่สาปะลาพา
 ท้าให้เวียกบี่ละสองครั้ง แพงปลาทากัวลำทหนี่งให้เวียกบี่ละสองครั้ง ฮานวาท
 กานาหะวือเฮือนนอคนันคนหนี่งให้เวียกบี่ละบาท ทั่วโระฆานกอลาหะ
 ให้เวียกบี่ละสามคำตั้ง ทั่วโระฆานวันสองให้เวียกบี่ละสองคำตั้งที้
 ฉลดอนกัวให้เวียกบี่ละคำตั้ง ปะถักกอลาหะท้าวหนี่งให้เวียกบี่ละ
 คำตั้งทั้ง ชุกกัฉโสะกะวิมหนี่งให้เวียกบี่ละสองครั้ง กระกานโสะก
 แลหาสิระของท้าว ๆ กานหนี่งให้เวียกบี่ละสองครั้ง กระกานลำทหนี่งให้
 เวียกบี่ละสองครั้ง ชุกกัฉปะปาปะให้เวียกบี่ละสองครั้ง ฉวากกาทหนี่ง
 ให้เวียกบี่ละสองครั้ง ฮ้างคักกัฉไม่ค่นให้เวียกบี่ละสี่ครั้ง เบ็ช่สา
 ฮาทเบ็ดลำทหนี่งให้เวียกบี่ละ ๒ ครั้ง เว็ช่ฮาหะฮะกัระลำทหนี่งให้เวียก
 บี่ละบาท เว็ช่ฮาหะฮะกัระลำทหนี่งให้เวียกบี่ละบาท เว็ช่ฮาหะฮะกัระ
 คานหนี่งให้เวียกบี่ละบาท เว็ช่ฮาหะฮะกัระคานหนี่งให้เวียกบี่ละบาท
 ฮะมุจันลำทหนี่งคักกัฉไม่ค่นให้เวียกบี่ละคำตั้งทั้ง ฮะมุจันลำทคักกั
 ฉะกัฉกัฉกัฉกัฉให้เวียกบี่ละ ๕ คำตั้ง เม็ช่โงโงจับน้าพันให้เวียกบี่ละ
 ๓ คำตั้ง เม็ช่กัฉกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉให้เวียกบี่ละ ๔ คำตั้ง ฮานวาท
 ให้เวียกบี่ละ ๔ คำตั้ง ฮานวาทให้เวียกบี่ละ ๔ คำตั้ง ฮานวาทปั้ง
 ให้เวียกบี่ละ ๒ คำตั้ง แลฮานวาทปั้งรอนกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉลำทหนี่ง
 ๒ ค่นให้เวียกบี่ละคำตั้ง ชุกกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉกัฉ
 ๒ ค่นให้เวียก

คือ ๒ คำคือ ราษฎรทำสวนไร่นาไว้จับปลาเพื่อแลกสวนของข้าหลวง
สวนตั้งแต่ ๕ วา ๖ วา ให้จับปลาหนึ่งกระติบ

แต่ที่สวนนั้นไม่เป็นที่สวนราษฎรไปแลกปลา ก็ได้
เป็นของนายฮากทำปลาเค็ม ถ้าราษฎรทำก็ได้ไปแลกกับนาย
ฮากให้ยกสวน ถ้านายฮากยอมให้ทำก็ได้ ถ้านายฮากไม่ยอม
ให้ทำก็อย่าให้ราษฎรไปแลก แลถ้าสวนทำปลาในสวนหรือเป็นของ
นายฮากเป็นอันขาด แลที่สวนฮากไว้ยกสวนทำน้ำแกว่ราษฎรที่มี
เครื่องมือหาปลาไปจับจับปลา ในเวลาทำน้ำแกว่ของ แลนายที่
เป็นทางน้ำนั้นแลในข้อใด ๆ ที่ไม่ใช่สวนของนายฮากซึ่งมีใน
ท้องสวนนี้ ห้ามอย่าให้นายฮากเป็นฮากค่าน้ำแกว่นางสาวฮาก
ให้ทำหรือมีสวนที่กั้นฮากหรือสวนนั้นแลข้อนี้

แต่การที่จะไม่ให้นายฮากแลราษฎรมีค่าน้ำแกว่นางสาวหรือ
กั้นสวนของหลวงเป็นบางไว้ให้ราษฎรหากินสวนกับสวนน้ำ ให้นาย
ฮากไว้ยกสวนค่าน้ำแกว่ราษฎรที่มีเครื่องมือหาปลา ถ้านายฮาก
ค่าน้ำแกว่นายฮากค่าน้ำแกว่ราษฎรหรือขึ้นขึ้นไปกว่าค่าน้ำ
ราษฎรอยู่ในกรุงรัตนโกสินทร์ ให้กันเรื่องรามาย่นกับเจ้าพนักงาน
พระคลังมหาสมบัติ ให้ชำระให้แล้วใน ๑๕ วัน ถ้าราษฎรอยู่ ณ
หัวเมืองก็ให้ไปฟ้องต่อเจ้าเมืองกรมการ ให้ชำระให้แล้วใน ๑๕ วัน
ถ้าเจ้าเมืองกรมการไม่ชำระไม่ได้ ก็ให้เจ้าเมืองกรมการเร่งบอกต่อ
ปลาน้ำขึ้นเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ณ กรุงรัตนโกสินทร์ ให้ชำระ
ให้แล้วใน ๑๕ วัน ถ้าเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ไม่ชำระ
ให้ใน ๑๕ วัน ก็ให้ราษฎรไปบอกหลวงยกฟ้องเรื่องรามาย่น
ความผิดนี้ แลเรื่องรามาย่นให้เร่งชำระให้โดยเร็วที่สุด

เป็นอำนาจที่ควรไป ให้ท่านที่ใจความของศักราช ๆ ถ้าท่านไม่ได้
ก็ให้ไปหาพระมเหสีพระราชมารดาให้ช่วยทำให้ เรื่องราวที่คำของมีดี
ก็กรรมอันพระราชาให้ทำให้ดี ให้ไปหาเจ้าพระการฝ่ายหน้าฝ่ายใน
ให้เป็นญาติพี่น้องหรือชอบพอกันช่วยถวายคำให้เวลาไว้ ๆ ก็ไม่ห้าม จะ
ทรงรับ ผู้ที่รับเรื่องราวของทางหลวงมาพูดกล่าวพูดการหม่อมถวาย ได้
พาสั่งเจ้าของเรื่องราวมาด้วย จะไม่มีโทษแก่ผู้รับเรื่องราวมาถวายเลย
ถ้าไม่มีผู้ใดช่วยถวายคำให้ ก็ให้ราชบุตรคอยในวันให้คำสืบหน้าที่ทุก ๆ
เดือนจะตีกาลของวันจันทรคติ เมื่อได้มีพระอรุณขึ้นจันทรคติแล้ว ถ้ามี
ออก ก็ให้เอาเรื่องราวมาพูดกล่าวพูดการหม่อมถวาย ถ้าไม่สละก็ขอ
ก็ให้มาขึ้นกับเจ้าพนักงานผู้รับคำหน้าพระอรุณขึ้นจันทรคติ เทอญ ฯ

ประกาศมา ณ วันพุธ เดือนยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะโรง นักษัตร
อัฐก.

๑๕. ประกาศของศักดิ์ผู้เจ้าพระยาเจ้า

(ณ วันอาทิตย์ เดือนยี่ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีมะโรง อัฐก.)

มีพระบรมราชโองการมาพระมเหสีสุพรรณมเหสี ประกาศ
แก่เจ้าพระยาผู้ใหญ่ผู้น้อยและราษฎรอันว่า พระองค์ ๑ พระองค์ ๑ ที่รับ
ให้ทราบดังนี้ว่า ในเดือนยี่ นักษัตร อัฐก มีสงกรานต์ ข้าพเจ้ามี
ฉลองบริวารผู้ทุกท่าน ขอคำนี้ไปถึงคนต่างประเทศ ๆ จักเรียกเข้า
เข้ามาเพื่อรับมาทูลถวาย ถ้าบรรดาข้าพเจ้าในกรุง ฯ ขอไปมาทูลแล้ว
บอกให้ทราบทั่วกันไปในพระราชพิธีขึ้นปีใหม่ราช คำว่าเรื่องอันต่าง
ประเทศก็มีรับมาทูลถวายหรือถ้าออกไปไม่รับมาทูล ถ้าเป็นเหตุถึง
นักษัตร ๖๗๗๗ สงกรานต์ก็อยู่เหมือนกันมีนี้ ข้าพเจ้าจะไม่ชักชวน
ขอเมื่อต่างไป ถ้าเป็นไปไม่ได้ ข้าพเจ้าจะรับมาทูลถวายไป เพราะ

ฉะนั้นข้าราชการและราษฎรผู้ใด ๆ ที่มิได้เข้ามา หรือมิได้อยู่
 ณที่นั้น จะให้ส่งของไปหาก็มิใช่เป็นเหตุอะไร พวกคนนั้น เมื่อเห็นว่าที่ใหม่
 ข้างนอกพระ ก็ได้เร่งพาครอบครัวและไพร่พลมาตั้งอยู่ใกล้ ให้พอการที่
 จะให้ส่งของของตัว ถ้าในที่ใหม่มีสถานที่ ข้างนอกพระมีอยู่ในที่นี้ ข้าราชการ
 ที่ได้ชื่อไว้ก็จะได้ไม่ช้าเล่า ได้จำแนกไปเป็นสองส่วนที่ขึ้นข้างนอก แล้วชื่อ
 ข้าราชการต่อไป จะรับชื่อข้าราชการที่มิได้ใช้กันหมดแล้วมีราชการอื่นที่ไม่สมควร
 อยู่ในที่นั้นขึ้นชื่อเป็นสองส่วนเมื่อข้าราชการอื่นจะยกย้ายมา

อนึ่ง ผู้ที่พิจารณาไม่ให้เกิดความขัดข้องแก่ราษฎร ก็ตามแต่จะได้
 ราชการราษฎรอยู่สองไป ราษฎรที่ทำการอื่นจึงได้ราชการนอกนี้ไม่สม
 กับบรรพชีวินก็จะขัดข้อง ทั้งในทางไปทำการอื่น ๆ เสีย เพราะฉะนั้น
 จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ราษฎรจากข้างนอกมาอยู่ภายในเพื่อ
 จะให้ราษฎรได้ผลประโยชน์และความสุข

ประกาศมา ณ วันอาทิตย์ เดือนมีนาคม ปีระโว นักษัตร
 ธวัช

๔๖. ประกาศให้ใช้เงินตราเงินสุพรรณ (ครั้งที่ ๔)

(ณ วันพุธ เดือนมีนาคม ปีระโว ธวัช)

มีพระบรมราชโองการมาพระที่นั่งสุทไธสน์นาท ให้ประกาศ
 ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย และข้าราชการเมือง ท้องการ และ
 บรรดาราษฎรไทย จีน พม่า ลาว เวียดนาม และชาวต่างประเทศ
 ไปทุกแห่งนั้น แลคนจีนและคนต่างภาษาที่พูดภาษาต่าง
 ซึ่งเป็นพ่อค้าอยู่กรุงเทพฯและหนานกั๋ว จักรวรรดิโกสินทร์และหัวเมือง
 แลแขวงหัวเมืองซึ่งขึ้นกับกรุงเทพฯและหนานกั๋วให้รู้ทั่ว

มีครอบครัวว่าหาเรื่องมาลงสู่อุ้งมือ ทัพพานิชีอยู่แถวหน้า ๆ ตามว่า
 ลูกข้าพเจ้าที่วิ่งไปมาเอาเงินเราไปให้คนอื่นแล้ว ไม่ใคร่จะได้เงินตราออก
 มา บ้างการในทางค้าขายขาย ขอให้ประกาศให้ใช้เงินเหรียญเงิน
 บ้านโนนเมือง จะไม่ได้ลำบากมากนักลูกข้าพเจ้า และเงินซึ่งจะใช้
 ถ้ามากกว่าสิบซึ่งจะไปหาซื้อเงินเหรียญ ถ้าต่ำกว่าสิบซึ่งจะหาซื้อ
 เป็นรายวันลูกข้าพเจ้าจะออกใบกำกับเงินเหรียญ ขอให้เงินความบาท
 แรกก่อนผู้ที่มีเงินเหรียญมาแลกเอาเงินบาท ไปแลกกับร้านออกศึก
 เพื่อบูรณการถึงเจ็ดศ่างค์ ที่ขึ้นเรียกว่าทุน เงินร้อยเหรียญให้เงิน
 บาทสองร้อยห้าสิบสามบาทสองร้อยห้าสิบสามบาทสองร้อยห้าสิบสามบาท
 ให้เงินบาทสองร้อยห้าสิบสามบาท มีคนบอกให้บอกใช้กับคนอื่น
 เงินร้อยเหรียญจะเอาเงินสองร้อยห้าสิบสามบาท จึงทรงพระราชมารว่าเห็นว่า
 เงินจำนวนเงินบ้านโนนเมือง ก็มีอยู่ถึงหมื่นพันเป็นอันมาก ด้วยราษฎร
 จะได้นำเงินที่อื่นมาแลกของกับราษฎรอื่น แลแลกกัน เมืองขึ้น เมือง
 พราหมณ์ เมืองมณฑล แลกลาญ เมืองท่า เมืองญวน ที่ลูกข้า
 พเจ้าไปได้ไปค้าขายถึงได้ใช้เงินเหรียญกันทั่วไปแล้ว แลเมือง
 สงขลา เมืองกลาง เมืองพม่า เมืองกะลวี่หู่ เมืองกะลวี่น้ำ ซึ่งขึ้น
 กับกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ค้าขายถึงกันกับประเทศที่ขึ้นแก่ด้วย ด้ใช้
 เงินเหรียญอยู่บ้างมาหลายแล้ว แลที่กรุงรัตนโกสินทร์วันนี ลูกข้า
 พเจ้าขอมาทำการจะเอาเงินขึ้นกว่าหมื่นหลายสิบเท่า การที่จะ
 ขอให้ใช้เงินเหรียญไม่ได้แล้ว ถ้าลูกข้าพเจ้าแลราษฎรก็จะใช้เงิน
 เหรียญกันก็หาไม่ยาก ต่อจากนั้นจะมีโทษเพราะใช้เงินเหรียญ
 ลงให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ คิดอย่างนั้นผู้ใดกล่าจะใช้กัน
 อย่างนี้ จะรับเงินภาษีอากรที่ส่งเข้ามาจึงจะสมการกับการ เจ้าพนักงาน
 พระคลังมหาสมบัติได้ปัจเจกชนวิจิตรคดี มีพระเจ้าอยู่หัวเธอ ตาม

ทรงรับประกาศซึ่งสภาบาทหลวงตั้งขึ้นนี้ จึงไปบอกเจ้า ๆ ว่ามีอันนี้ว่า
ซึ่งมีวิธสาครอันหนึ่งซึ่งจะตั้งขึ้นไว้ ให้ประกาศลูกศิษย์
ราษฎรทั้งหัว ว่าตามใจจะให้เงินเขยิบดูกันพออยู่ เมื่อเจ้าเมืองนาย
ฮาดงเวียงมาขึ้นกับราษฎรให้เป็นเงินพออยู่ จะเอาเงินหรือจะเข้าไป
ส่งพระคลังมหาสมบัติ เจ้าพนักงานจะตรวจหาเงินวันตามเขยิบมา
แลกเปลี่ยนอันนี้ที่อันนี้ด้วย

ประกาศมหา ๓ วันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ มีเถาะ ฤกษ์
อัฐก

๑๔. ประกาศทรงตั้งขึ้นไม่ให้ที่เสนาบดีของในน้ำ
แต่ให้ที่ของเสนาไฟอยู่ให้ขึ้นชื่อเพื่อง แต่ให้ที่ที่ต่าง
วิธสาคร

(๒ วันอาทิตย์ เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ มีเถาะ ฤกษ์)

มีพระบรมราชโองการมาพระที่นั่งสูงสูงถึงพนาท พระบาท
เจ้าจักราชการผู้ใหญ่ผู้ขึ้นเสนาราษฎรทั้งปวง ให้รู้ทั่วกันว่า บัดนี้ให้
ทราบข่าวคนนอกประเทศนอกคนนอกกรุง ฯ เป็นลาวมลายู และ
ชาวพื้นเมืองของจีนบ้างยี่สิบ ๆ พวกพวก อันนั้นก็ยกว่าชาวกรุง
เทศ ฯ ให้ทำโดยหนักของในแม่น้ำฮาดอง ด้วยทั้งราชศักร์ที่ราชให้
ของไป ๆ มา ๆ ไม่ยกย่องน้ำขึ้น แล้วก็ใช้กันนอกอาณาเขตขึ้น
เป็นข่าวขึ้นขึ้น เห็นก็ยกขึ้นพระมหากษัตริย์

เพราะเหตุฉะนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ ตั้งขึ้นตั้งขึ้น
แล้วว่า แต่ไป ทำมิให้ใครผู้ใดผู้หนึ่งทั้งผู้รับทราบ แล
ราชศักร์ต่าง ๆ ของในแม่น้ำฮาดองให้รู้ขึ้นทั้งปวงเป็นอัน
ราชให้ที่ขึ้นไว้ด้วยจำนวนใด ๆ เขาไปก็ขึ้นขึ้นที่น้ำขึ้นราชศักร์

ถ้ายาวจัดจนเสียบ้างก็ไม่น่าห่วง อย่านึกใจผู้ร้ายเข้าไปอีกเขาซึ่ง
ของทองเงินไปให้บ้าง ๆ ให้เขาอยู่ประจักษ์ถึงพระเศียรทอง
ที่ทรงตั้งสอนมาเนิ่นแล้ว จงก็อย่าแค้นใจผู้ซึ่งต้องการพระบารมี
จงทุกประการ จะก็มีสุขสวัสดิ์ก็เจริญสักกาลนาน

ประกาศมา ณ วันอาทิตย์ เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะโรง
นักษัตร อัฐศก

๔๔. ประกาศเรื่องให้หนังสือคู่กันภาษีอักษรไทยพจนานุกรม (มะโรง อัฐศก)

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ข้าราชการบรรดาศักดิ์
วิษณุวงษาตามเมืองหัวเมืองต่าง ๆ ที่มณฑลเจ้าพนักงานและเจ้าเมือง
ที่สมควรจะได้อ่านหนังสือที่ได้รับพระราชทานเป็นหนังสือหนึ่ง เมืองหัว
๑๕ คำเมือง ๑๐ คำเมืองเป็นที่สุด ให้ทราบว่า เมื่อซึ่งพระบารมีของ
เมืองหัวเมืองที่ข้าราชการทุกปี ๆ นั้น มีหนังสือคู่กันกับหนังสืออื่น
นอกประเทศ คือหนังสือในจำนวนภาษีอักษรไทยเอง ด้วยเจ้าพนักงาน
เจ้าเมืองไม่ได้สั่งกรมอู่ไทย แลข้าราชการผู้ใดได้หนังสือคู่นี้ก็ควร
พิจารณาถึงอักษรที่กล่าวคำคำ คำมา คราว ไม่ไปไว้สำหรับตัวบ่าวไพร่
และพวกหัวเมืองที่เล็ก ก็ได้แจ้งในหนังสือคู่นี้กับกับมาเสียให้
สิ้นเชิง แต่ในก่อนเป็นหนังสือเมือง นักษัตร อัฐศกนี้ แลให้ทำ
ตามแบบฉบับของเจ้าพนักงาน คราวหลวงมีศักราชวันพฤษภาคม ใน
คำทูลฉบับนี้ให้ว่า ข้าพเจ้ามิได้ให้หนังสือคู่นี้กับกับบ่าว
ไพร่ผู้ใดผู้หนึ่งเลย หรือข้าพเจ้าได้ให้หนังสือคู่นี้กับกับผู้
หนึ่ง ๆ ละก็ข้าพเจ้าได้เก็บคืนมาเสียแล้ว ถ้ามีผู้รับหนังสือคู่นี้

มีชื่อมงคลการของราชเจ้าชำระให้ความวังแล้ว ให้ทันเช้ามีหัว
 ของราชเจ้าให้พินิจใจ นักขัต ยัญกนิ ไว้ให้สิ้น ถ้าผู้ใดได้วาท
 ทาบทนอย่างนี้ในพระเจ้าที่ประสูติ กรมหลวงมหิศวรินทร์ทรงแล้ว
 ก็ทรงพระกรุณาโปรด พระราชทานเบี้ยหวัดแก่ผู้นั้น เค็มทองดี ไม่ขอ
 หมั่น ถ้าผู้ใดมิได้ทำทานบารมีในพระเจ้าที่ประสูติ อาจกล่าว
 มติว่าวันพระนารายณ์ อาจพระบรมราชโองการดำรัสให้ไว้ จะพระพร
 ทานเบี้ยหวัดแก่ผู้นั้นแล้ว ๒ ส่วน ๑๑ มีส่วน ๑ ที่จะได้กับพระพร
 ทาน ๓๐ ซึ่งพระพรพรทานแล้ว ๒๐ ซึ่ง ที่ ๒๐ ซึ่งพระพรพรทานแล้ว
 ๑๒ ซึ่ง ที่ ๑๕ ซึ่งพระพรพรทานแล้ว ๑๐ ซึ่ง ที่ ๑๒ ซึ่งพระพรพร
 ทานแล้ว ๘ ซึ่ง ที่ ๑๐ ซึ่งพระพรพรทานแล้ว ๖ ซึ่ง ๑๑๑๑๑๑๑๑
 จมื่นเป็นพวก ๑๕ ถ้ามีพระพรพรทานแล้ว ๑๐ ถ้ามี เป็นพวก ๑๐
 ถ้ามีพระพรพรทานแล้ว ๘ ถ้ามีเป็นพวกที่สิบหนึ่ง ที่ได้รับพระพร
 ทานเบี้ยหวัดต่ำกว่า ๑๐ ถ้ามีลงไป และมีได้วาททาบทนก็ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระพรพรทานแล้วไว้ทุกที่

อนึ่ง ผู้ที่วาททาบทนแล้ว ซึ่งไปภายหลังก็มีผู้จับหมื่นชื่อขุนพัน
 มาชิตการเป็นชื่อมงคลการของผู้อื่นชำระให้ความวัง ก็ทรงพักเบิ
 พริกลงในนั้นเสีย ถ้ามีแก่เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหนายก ซึ่งเรื่อง
 ข้างในกรมในเจ้ากรมเหล่านั้นมิได้สั่งกรม อดบิลกันพระพนาใส่ไป
 ในหมื่นชื่อขุนพันมาชิตการ เจ้ามิได้ทรงทราบด้วย ภายหลังมี
 ทาบทนอย่างนี้จนเข้าในหมื่นชื่อขุนพันมาชิตการ นายมิได้รู้เห็น
 ถ้าเป็นอย่างนี้มีผู้จับได้ ข้างเราคิดว่าท่านได้รู้เห็นจริงแล้ว
 ให้ลงพระพรพรทานผู้ให้หนังสือนั้นแล้วไม่เป็นที่พินิจพินิจ

อนึ่ง ถ้าข้าราชการในพระราชวัง ให้หนังสือขุนมาชิตการไป
 ไว้กับปากไพร่พวกหนึ่งผู้ใดคนหนึ่ง ถ้ามีผู้จับได้ ข้างเราเป็นเจ้า ชาติ

จะเขียนและเรียบเรียงความแปลคำพิพากษาที่บัญญัติของข้าพเจ้าได้ ก็ได้ไปขอ
 เสนอในกรมมอญพระราชวัง ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ผู้มีชื่อนับถือและ
 ถูกรับรองโดยทั่วไป เมื่อจะถวายนั้น จะให้ดูที่ผลพวกที่อื่นซึ่งเป็น
 จักรวรรดิผ่านพม่าผ่านไทรบุรีแล้วได้ใจที่ใดก็หนึ่งก็ได้ ถ้าหากมี
 พวกหนึ่งซึ่งเป็นจักรวรรดิผ่านพม่าผ่านไทรบุรี เมื่อถึงวัน ๘ ถ้า ๘๔
 ถ้า เสด็จพระราชดำเนินออก ณ พระที่นั่งสุทโธลสวรรค์ ไปขอให้
 ศักดิ์ของวันจันทรคติของวันพระจันทร์ขึ้นใหม่ได้ ก็ให้วันหรือวันของ
 สมณทูตเถา ๖ ถวายที่หน้าพระที่นั่งสุทโธลสวรรค์ ถ้าถึงวันกำหนด
 พระราชกิจอื่น ๆ มีมาก จะมีได้เสด็จพระราชดำเนินออกไป ก็จะทรง
 พระกรุณาไปทอด ๖ ให้พระเจ้าสุทโธลสวรรค์ ถวายที่หน้าพระที่นั่งสุทโธล
 เสด็จไปทรงทอดวันปฏิทินของราษฎร อยู่ที่บ้านหน้าพระที่นั่งสุทโธล
 สวรรค์ ให้ราษฎรผู้จะถวายปฏิทินหรือสรวลของสมณทูตแห่งพระเจ้า
 สุทโธลสวรรค์ ถวายที่หน้าพระที่นั่งสุทโธลสวรรค์ เสด็จ

ประกาศนา ณ เมืองหลวง พม่า พม่า พม่า

๓-๓. พระบรมราชโองการพระราชทานรางวัลเพิ่มเติมชนิด

พระบรมราชโองการ
 (เมืองหลวง พม่า)

สมเด็จพระนางเจ้าสุทโธลสวรรค์ พระราชโอรสเจ้าเมืองเชียงใหม่
 ทรงมีปฏิญาณไว้เป็นสำคัญว่า เสด็จมาเป็นพระราชโอรสที่อื่น
 นอกจากจำนวนพระที่นั่งสุทโธลสวรรค์สำคัญว่า เสด็จมาเป็น
 ราชโอรส นิตยภัตพระเมตตาธรรมที่พระบรมราชโอรส ซึ่งเป็นพระเจ้า
 สุทโธลสวรรค์สมเด็จพระนางเจ้าสุทโธลสวรรค์เจ้าเมืองเชียงใหม่
 พระที่นั่งสุทโธลสวรรค์ และพระเจ้าสุทโธลสวรรค์เมืองเชียงใหม่ จึงยก

พระราชทานแก่คณาจารย์ เพื่อเป็นรางวัลเชิดชูคุณความดีแก่ผู้
เพราะได้ปฏิบัติพระราชทานมาในหน้าที่การปฏิบัติงาน ได้ ๕ ปีก็หมดตัว
ไม่มีอะไรเหลือเป็นเหตุให้พระราชทานแก่เขาอีกต่อไป เป็นข้อใหญ่ใจความเลย
อันนี้ก็เป็นความชอบอันใหญ่อยู่แล้ว

อนึ่ง คำว่า "เป็นพรหมจรรย์" ก็เป็นคู่กัน เป็นพรหมจรรย์ราชทาน ทุกทีแล้ว ซึ่งเทียบกันก็ถือว่าเป็นพรหมไป จึงทรงพระราชทานครั้งนี้ อีกเล็กน้อย ให้ปรากฏว่าเป็นรางวัล แลเพราะหัดสวดความดีไม่ได้ หากวิธีกัณฑ์บูชาต่าง ๆ มีชีวิตรวมคัณฑ์การมณเฑียร จนมีที่ไป น้อยกว่าที่เสียไป จึงทรงพระราชทานครั้งนี้ ด้วยทรงพระราชดำริว่า ให้เป็นต้นทุน ประกอบการพา กำไรไว้ใช้สอย ต่อไปเป็นกำลัง ราชทาน คัณฑ์การสวดจึงว่า อย่างเดียวไปใช้หนี้สิน แลส่วนไปซื้อผ้า แลใช้การ ที่ไม่ชอบพระราชทานก็ แลประกอบภาระอย่างเล็ก ๆ ที่ช่วยให้ต้นทุน สบายดูดูดีกว่าในอย่างกำเลย จึงก็จ่ายประกอบภาระโดยเหตุอย่างต่าง ๆ ที่ ชอบรวบรวม ให้มีสวดกันสวดความกำฉิ่งเล็ก กำไรที่ได้มาจะใช้สวดเป็น นวีสถำนุญให้ทานก็ทาน จะเพิ่มเข้าไปในทุนผ่านมาแต่ต่อไปก็ทานเล็ก ซึ่งพระราชทานทั้งนี้ จะประสงค์ให้ทุนของผลกำไรก็พินิจก็หาได้ คัณฑ์พระราชประสงค์จะใคร่ได้แก่ความฉิ่งก็ว่า ทำให้มีสมนทานวิธจุทัญ รับพระราชทานไปเท่านั้น เพราะฉะนั้นก็พึงทำมาแต่ใกล้ที่ใกล้ ให้ การปลูกให้ทรงความเลียบ ๆ แลที่จริง จะพระอินสวณ ถ้าให้ถวาย ว่าจริง ก็พระอินสวณ ถ้าทานไปพระราชทานก็มีส่วนพินิจมีเงินหา ได้อีก สบายพระราชทานก็เมื่อใด ก็พระราชทานเพิ่มมาให้เป็นทุน อีกต่อไปแทนหน้า เพื่อทำนุบำรุงพระบารมีราชทาน ให้มีกำฉิ่งวิธรา ช่วยกันรักษาพรมเกียรติยศเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งไม่ทรงทำ

ตัวกันว่า โหมเป็นหนังสือ นักขัตรา นพทศนัฏ วันเสาร์ เดือนห้า แรม ๒ ค่ำ เป็นวันมหาสงกรานต์ วันอาทิตย์ แรม ๓ ค่ำ เป็นวันเนา วันจันทร์ แรม ๔ ค่ำ เป็นวันฉัตรมงคล เป็นวันฉัตรฤกษ์ฤกษ์พิเศษเพียง ๓ วัน ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าถวายบังคมในกรุง ฯ นอกกรุง ฯ ทำบุญให้ทานในเขตมหาสงกรานต์นี้ เหมือนอย่างเคยทำมาแต่ก่อน

ปีมะเส็ง นพทศนัฏ พุทธศักราช ๒๔๐๐ นับตั้งแต่วันเสาร์ เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ ไป เป็นปีที่ ๘ โหราธิบดีชัชวาลย์ นพทศนัฏ ๑๗๗๘ พุทธศักราช ๑๗๓๕ นับตั้งแต่วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำไป

ปีนี้ไม่มีพิธีมหาสงกรานต์ จะมีพิธีการสงกรานต์หนึ่งวันก็พอ ๑๐ เดือนเดือน จะมีขึ้นหยุดประกาศไว้หนึ่งวันเดือน ๔ กลางเดือน

ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำวันหนึ่ง วันพุธ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำวันหนึ่ง เป็นวันฉัตรฤกษ์ฤกษ์พิเศษ

ประกาศมา ณ วัน วันพุธ เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ มีระไว นักขัตรา อัฐก

พ.ศ. ๒๔๐๐

ประกาศกษัตริย์แห่งเมืองอยุธยาว่า

(ณ วันจันทร์ เดือนห้า ขึ้น ๑๒ ค่ำ อันเป็นอัฐก)

มีพระบรมราชโองการตามพระบัญชาสมเด็จพระมหาเทพ ให้ประกาศแก่ราษฎรให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อมีระไว อัฐก (พ.ศ. ๒๔๐๐) นี้朕ก็จะมีนิมิตประกาศกิจ จึงได้เกรงว่าฝนกลาจะมีฝนอัน ราษฎรจะขึ้นกันขึ้นขึ้น ราษฎรจะขึ้นกันขึ้น ราษฎรจะขึ้นกันขึ้นได้ความลำบาก จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีพระวอ

นอกประเทศ เพื่อจะให้ราษฎรทั้งปวงไม่ได้รับความเดือดร้อนจกสงครามให้เป็นสุขทั่วกัน

ประกาศ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ ปี ๑๒ ค่ำ ปีระเซีย
ฉะเชิงชฎี

๑๐๔. ประกาศอนุญาตให้คนในบริษัทสยามบริษัท

พระนครสุทธจักรได้

(ณ วันศุกร์ เดือนห้า แรม ๔ ค่ำ ปีระเซีย นพศก)

มีพระบรมราชโองการณพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ให้ประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลลูกข้าไททั้งปวง ให้ทราบทั่วกันว่า บัณฑิตสุทธจักรพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ใฝ่ซึ่งไม่ปรารถนาจะหาเงินได้บ้านคนสุจริตไปผูกสนั้น จึงก็ยกจะให้สุทธจักรวันเวลา ทำการก่ออิฐถาวรก่อถาวรทั้งสุทธจักรชั้นผู้ใหญ่แล้วนั้น ให้คนได้เสียเร็ว เมื่อผู้ใดจะหาเงิน ราษฎร ราษฎร แลของอื่น ๆ แก่ของ หรือผู้ใด ๆ จะรับจ้างรับแลกทำการของของ คือไปหาของของว่ากล่าวราคาต่ำทำให้ของของแล้ว จึงหาของรับจ้างทำการตามชอบใจอีกในกลางไม่ทรงพระราชาดำริถึงคนตัวเล็กของ พระสงฆ์ก็ทูลราษฎรของแล้วรับจ้าง ซึ่งเป็นคนในพระราชาตามจักร จะได้เงินราคาต่ำทำให้เป็นของของของของตัวเล็กหรือตัวเล็ก จะก็ไม่มีกานเล็กอันใด เพราะที่รับของรับจ้างคั่งของของของ

ประกาศ ณ วันศุกร์ เดือนห้า แรมแปดค่ำ ปีระเซีย
ฉะเชิงชฎี นพศก

ได้ความจริง คือให้ปรับใหม่ผู้ทุกข์ให้กับผู้ที่ต้องจับตามนุษยศาสตร์
แล้วผู้ที่ต้องจับไว้ดังนี้ ให้เจ้าของบ้านเขาตัวไปส่งถึงนายอำเภอ ถ้า
เจ้าของบ้านอยู่ในอำเภอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรืออำเภออื่นพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ส่งตามอำเภออื่น ถ้าเจ้าของบ้านกำลังป่วย จะเอาตัว
ไปส่งนายอำเภอไม่ได้ แต่ถ้าสมภารตรวจการของผู้ที่ต้องจับตามนุษยศาสตร์
กลางทาง ก็ไม่ให้เจ้าของบ้านไปส่งสภาพอำเภอ ให้มาจับตัวผู้ที่ต้องจับ
ไปส่งนายอำเภอคนกลาง จะได้ชำระว่ากล่าวตีสักให้แล้ว ถ้าเจ้าของบ้าน
จับตัวผู้ที่วิวาทผิดตัวไป จับเอาผู้อื่นที่หาขึ้นอยู่อยู่ในที่วิวาทนั้นมา
ก็เป็นความผิดของผู้ที่ต้องจับ ก็จะปล่อยไปปล่อยกับคนอื่นบ้าง เมื่อจับนั้นก็ตี
เพราะว่าไม่กลัวจะมาอยู่ภายในที่วิวาท จะเอาไปทรมานเจ้าของบ้านซึ่ง
จับนั้นไม่ได้

อนึ่ง หากสมภารไปราชการ จะจับใจผู้ร้ายมีความผิดต่าง ๆ
เมื่อจะไปต้องเอาเงินหรือเงินบ้านนั้น ๆ จับคนหรือจับได้คนแล้ว
สมภารหรือตำรวจ กรมเมืองเป็นพนักงานได้ไปจับใจผู้ร้าย กรม
พระตำรวจนั้น ต่อมีพระบรมราชโองการทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้ชำระเรื่องขึ้น ศาลขึ้นขึ้นลง แลความอื่นสิ่งใด ๆ
ก็ตี ผู้ที่เป็นพระเวลาการศาลขึ้นสิ่งจะใช้ ไปจับคนผู้ขึ้นนั้น เป็นพนักงาน
กรมพระตำรวจ แต่ยังมีพระพระมหากษัตริย์ให้พิจารณาขึ้นขึ้นขึ้น หรือ
พระราชดำริว่า เมื่อเหตุการณณ์ขึ้นความขึ้นขึ้นขึ้น ศาลขึ้นเป็นพระ
นักปราชญ์ตำรวจพลเรือนอำเภอคนนายพระท่านทรง ไปจับนายอำเภอ
ราษฎร ชู่เจ้าว่ากล่าวให้พิพากษาโดยพลการ ราษฎรจะได้ความเสียหรือ
จึงไปทักท้วงไปมาการหมิ่นหมิ่น ให้พล่อยก่อนหรือขึ้นเป็นรูปการหมิ่น
สักพอ พระราชทานไว้สำหรับกรมพระตำรวจ กรมเมืองนั้น พล่อย

ของพระเถระ ได้รู้ว่าเป็นของที่มีราคาซื้อขายกันได้ บ้านเมือง
คนบ้านเมืองน้อย ทำให้โดยมาก ก็มาสำคัญว่าเป็นของดี จึงได้มา
เจาะวัดเพื่อเป็นเครื่องแต่งตัว ก็ผูกคอบ้าง ทำสังฆาไล้บ้าง
ผูกสาธลือบ้าง ผูกสายผ้าบ้าง เครื่องประดับขานบ้างเช่นฟัน
ฟันทัน วาดนํ้าใช้หรือ อื่นๆ ราษฎรชาวบ้านก็มีเงินน้อย พอเงิน
ขาด เมื่อพบได้ก็มีน้อย ก็เอาเงินมาทำบ้าง เงินดั่งบ้าง เงินเพื่องบ้าง
เจาะวัดผูกคอบ้างหรือผูกคอบุคคลอื่น ด้วยจะเอาตัวกันว่ามีเงินอย่างนั้น
เห็นงานอยู่หรือ แลบางคนในกรุงเป็นอันมาก ทั้งไพร่ทั้งผู้
ซึ่งรวมกันมาหาของหรือเงินหรือเงินหรือ เจาะวัดผูกคอบ้าง ผูกคอบ้าง
บ้าง ทำเป็นสังฆาไล้บ้าง แลจะเอาของหรือเงินสำคัญว่าเป็นของ
ประหลาด จะเอาคำกว้างขวาง มีของค่าประมาณนั้นเห็นว่ามี
อย่างไร เมื่อคิดดูเป็นน้ำตาหน้าอกผู้ปกครองประเทศซึ่งมีของหรือเงิน
เงินทองเห็นอนาถมากมาใช้หรือหรือหรือหรือหรือหรือหรือหรือ
เงินหรือ แลเป็นที่ใช้สอยกันอยู่ในกรุงและในชนบทพระราชาณาจักรนี้
ไม่เป็นของวิเศษแปลกประหลาดอะไร

อนึ่ง ตามในของหรือเงินหรือเงินหรือ ก็มีเบี้ยรูปไม้ตาล
เครื่องหลาวศาสนาของคนต่างประเทศอื่น ซึ่งคนถือพระพุทธศาสนา
ไม่เชื่อไม่นับถือ แลเบี้ยรูปไม้ตาลจำกันคนต่างประเทศอื่นต่าง ๆ ทุก
หรือเงินหรือใช้หรือ แลบุคคลเหล่านั้นของคนไทยถือพระพุทธศาสนา แลเป็น
จำกันคนอยู่ในพระราชาณาจักรนี้ ไม่ควรเอาของหรือเงินหรือ
ศาสนาอื่น ๆ แลรูปของจำกันคนต่างประเทศอื่น มาเป็นเครื่อง
ประดับตกแต่งตัวบุคคลหรือของตัวเรา เพราะฉะนั้น แลนี้ไปขอซื้อเด็ก
ชาวญวนในกรุงนอกกรุงทั้งไพร่ทั้งผู้ บวกรูปในพระราชาณาจักร
อย่าให้เอาของหรือเงินหรือเงินหรือ มาเจาะวัดทำเป็นเครื่องแต่งตัว

บุรณสถานลง ไร่ให้เลิกสิ้นเป็นข้าราชการก็เสีย เงินทวีคูณ ของทวีคูณ ไครมีไครหาได้ ก็จงใช้ของ ชื่อว่าบุรณสถานไปเป็นเงินตราในกรุง ขึ้นอีก ด้วยเป็นเงินทวีคูณ ลูกค้าต่างประเทศก็เอาเข้ามาใช้ของมาก เมื่อรับไว้ใช้ของนั้นก็ขึ้นก็ขึ้นด้วย ตัวไม่ไกร่ขอเป็นของ เพราะคน ทำน้อยคนมาก การซื้อได้ก็ดีกว่าเงินตราเก่าในกรุงนี้ ในหลวงไม่ห้าม การใช้ของเงินทวีคูณในการซื้อของของ ขึ้นในที่ซึ่งพระคลังมักมี เงินทวีคูณก็มีมาก การหลวงก็จะใช้กับจำรับเงินหลวงไปกับ เงินตราที่เก่าในกรุงนี้ ถ้าราษฎรไม่ขึ้นเงินเงินทวีคูณ ก็ระคิดรา ด้ว่าราชการมากของส่วนเงินเงินทวีคูณให้เป็นสำคัญ ให้ราษฎร เชื่อว่าเป็นเงินขึ้นดี พจนานุกรมมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนเจ็ด ขึ้นสิบห้า เป็นเรื่อง นพท

ดังนี้ ให้ราษฎรที่ปรารถนาซื้อใช้เงินเงินทวีคูณนี้ ๓ เพี้ยเงิน ขึ้นเป็นเงินบาท ๕ บาท ๖ เพี้ยเงิน เป็นเงิน ๑๐ บาท ๘ เพี้ยเงิน เป็นเงิน ๑๕ บาท ๑๒ เพี้ยเงิน เป็นเงิน ๒๐ บาท ๒๔ เพี้ยเงิน เป็นเงิน ๔๐ บาท ๔๘ เพี้ยเงิน เป็นเงิน ๘๐ บาท ๖๐ เพี้ยเงิน เป็นเงิน ๑๐๐ บาท ให้ ราษฎรผู้ซื้อใช้ดังนี้ แล้วใช้ใช้ของขึ้น เกษณ ๖

๓๐๔. ประกาศออกเสียดาวซึ่งควรเสียดนุญจาก

ให้ราษฎรเอาไปใช้ในทางเสียดนุญราชคัมภีร์

(ณ วันอาทิตย์ เดือนแปด ขึ้น ๗ ค่ำ เป็นเรื่อง นพท)

ด้วยเจ้าพระยาบวรราช สมุหเสนาว่าอันวันพร มหิดลราชินีสรีวิ
จิตรัย ราชบัณฑิตการวิญญูวิรักษ มุขีพิทักษ์โองการ ทัดที่ฤทธิธรรมาบาล
ณกรุงเทพ ฅณัฏฐิวิญญูการมพาทู กับพระยาบวรราชโองการตามพระ

แต่ก่อน พระการหนึ่งมีที่ประชุมผู้ว่า ประชุมบ้าน ประชุมคนมีตัวไว้พิจารณ
ที่ถนนนอกเมือง ถนนที่นอกเมืองอยู่ภายในวังบ้านนอกหน้าวัดพัน ขนเป็นถนนที่
หรือถนนคือวัดประชุมการใดก็ไม่รู้

จึงไปพูดให้มีประกาศห้ามว่าตั้งแต่มีขึ้นไปเมืองหน้า บ้านสัก
พระราชาขึ้นในไปทางสองสามทางคนชดเชย ก็อย่าให้คนเมืองพา
อันสอง แลคนเมืองพาที่ไปมาอันชดเชยซึ่งอันสองให้ราษฎรชาวบ้าน
ไปไกลเลย แลอย่าให้มีที่ประชุมบ้าน แลประชุมผู้ว่า ประชุมบ้าน ประชุม
เรือน ประชุมพล ประชุมพลบ้านสี่ตำบลก่อน ให้ราษฎรเจ้าของบ้าน
เป็นผู้ไปพูดในบ้าน ในเรือน อดกลายคนแล้วเสด็จราชบรรณให้
ทอดพระเนตรเห็น ถ้าจะรู้จักจะได้ทราบตามประกาศบ้านนอก
สมควรจะได้มีความยินดี

อนึ่ง ให้เจ้าของบ้าน เจ้าของเรือน เจ้าของวัง
คราวคราวพูดทำให้คนมาสู่มาเสวยกิจอยู่ที่หน้าบ้าน หน้าเรือน
หน้าโรง หน้าบ้านของตัว เมื่อเทศาภิบาลเสด็จพระราชดำเนินไปเป็น
อันแรก อันเจ้าของบ้านเป็นเจ้าราชการมีกำลังก็ให้ไปเดินไป ให้พัน
ให้ไกล อย่าให้อยู่ที่หน้าบ้านได้ ถ้าไม่ไป ก็ให้จับตัวส่งขึ้นเมือง
แลพวกนักชดเชยซึ่งอันสอง ถ้าเป็นราษฎรมีกำลังน้อยจะจับมิได้
จะไม่ไป ก็ให้ไปบอกคนเมือง นายอันสอง พวกนักชดเชยซึ่งอัน
สองให้มาช่วยต่อสู้ด้วยจับเสียโดยเร็ว ในที่นั้นเวลาเสด็จพระราชดำเนิน
อย่าให้คนในกระบวนแห่งเสด็จพระราชดำเนินต้องไปจับคนมาสู่มา
เสวยกิจให้รู้ความไป อันเสด็จทางชลมารคก็ให้เจ้าของบ้าน เจ้า
ของเรือน เจ้าของพล อดกลายคนแล้วหน้าบ้าน หน้าเรือน หน้าพล
ในที่ควรระมัดระวังได้ให้ทอดพระเนตรเห็น แล้วให้รู้ด้วยทั้งกระ
บวนเสด็จพระราชดำเนินแล้ว แลมีเรือพาขึ้นล่องสวนทางนอกเมือง

กระบวน ก็ให้เจ้าธรมบ้าน เจ้าธรมเรือน เจ้าธรมพล นอกให้เวียงพัน
รชกเขือ ธนย์ให้พายนสาม พายเว้ง พายเค็กพันการบวกละคี่ทหารราช
ค่านเงินได้ ก็ให้มีเวียงใหม่ เวียงชก เวียงเว้ง เรายังมีสุวรรณนิมไลทอง
ไม่รับใจกัน ก็ให้ใช้ไปบอกบ้านคนไม่รู้ภาษาอื่น อันเจ้าธรมบ้าน
เจ้าธรมเรือน เจ้าธรมวังบ้าน เจ้าธรมพลไม่อยู่ ก็ให้บุตรหลาน
ออกมารับสัจจ์ สุลละพณนิศานทพธการตามคนแล้ว

อนึ่ง ถ้าราชบุตรขึ้นจึ่ง แลมีเอกราชสัจจ์ทหารราชค่านเงินไปเป็น
พลบ้านพลเรือน พลวังบ้าน พลันท อันจะเอกราชตามขอ
กราบอย่างใดขอ ตามความแก่ก่อนที่สามใจ หรือขอจึ่งขึ้นมีกับเจ้าราช
ตามอย่างขึ้นการพลคี่ทหารบ้านคนขึ้นเงินก็สาม อนึ่ง แลคนส่วไว้เจ้า
สุวรรณนิมไลทอง จะพ้องการพณขอกราบอย่างใดก็ตาม หรือจะขึ้น
เป็นพวกลกัณเฑาะแถมเอกราชอย่างขออย่างใดก็ตาม ธนย์ให้
ข้าราชการในกระบวนสัจจ์ทหารราชค่านเงิน แลคนเมือง พายอันขอ
พ้องรชกเขือแล้ว แลราชบุตรบ้านคี่ธรมบ้านคี่ธรมแล้วรับสัจจ์
พันฝ่ายว่ากว่าเจ้าราชไททนต์ออกประเทศ ซึ่งขอไรขอการพลคี่
ทหารราชคี่ธรมทั่ว ๆ ไป ให้พลพณขอการพณอย่างใดขอ
จึ่งได้ขอขึ้นสัจจ์ให้บุตรบ้านนอกประเทศ แล้วจะขอให้คนขอประเทศ
ได้เอกราชมาเจ้าราชคี่คนขึ้นเงินแล้ว

อนึ่ง ถ้าคนขอประเทศมาเข้าวัง เช่นเรือน เช่นพรธมผู้ใด
อยู่ ก็ให้เจ้าธรมวัง เจ้าธรมเรือน เจ้าธรมพล เขาไปสัจจ์คี่ธรม
คนนอกประเทศซึ่งไม่รู้สุวรรณนิมไลทอง ให้การพณสุวรรณนิมไลทอง
ประเทศนั้น ๆ หรือตามอย่างใดก็ตาม จงบอกกล่าวบ้านปวงสัจจ์
ธนย์ค่านเงินมา ๆ ทศ ๆ ไม่มีการได้ เมื่อมาสัจจ์ทหารราชค่านเงิน
ทางสรวณการคี่ธรมการพณตาม อันเป็นบุตรพวกราชบุตร แลคน

เนื่องจัตมาขึ้น ๆ อันมีกลิ่นที่หน้าบ้านเรือนในผู้ใด เมื่อเวลาเช้า
พระราชทานเงิน ถวายด้วยนาข้าวเจ้าของบ้านเรือนในนาข้าว ให้ระวัง
ให้ระยองคน เกษณ

ศักราช ๒๔๖๕ วันที่ ๑๕ เดือนเมษายน ปีระวัง
นักขัต พสก

๓๐๘. ประกาศเรื่องความประพฤติของ

คนไปอยู่บ้านเจ้าบ้านในระวัง

(๒๔ วันที่ ๑๕ เดือนเมษายน ปีระวัง ๒๔๖๕ พสก)

มีพระบรมราชโองการมาพระที่นั่งสุทไธสวรรย์มานั้น ประกาศ
แก่พระราชวงศานุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย บรรดาหัวเมือง
ให้รู้ทั่วกันว่า แต่ไหนแต่ไหนก่อน ๆ มาจนถึงบัดนี้พระบาทสมเด็จพระ
พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีฉันท พสกนั้นวัน ออกนี้พระที่นั่ง
เจ้าระยองเจ้าอยู่หัวในพระบรมมหาราชวัง ในพระบรมราชวัง ในวัง
เจ้าระยอง แลยังมีไม่ได้มีการ แลในบ้านระวัง ที่มีความประพฤติ
ใหญ่ เจ้าระยองเจ้าอยู่หัวในวังนั้นอยู่เมือง ๆ มีได้ราช เจ้าระยอง
นางระยองเจ้าอยู่หัวจะคิดหาที่ไม่ได้ระยองแล้ว ระยอง
คนที่ไม่ได้ เจ้าระยองเจ้าอยู่หัวที่หัวขบวนบ้านระวังนั้น นักเกิด
จึงจะเป็นการอยู่เมืองนั้นต่อไป จึงเกิดเห็นว่าในระยองความที่ระยองนั้นอยู่
อย่างนั้นแล้ว พระราชวังที่ระยองนั้นเจ้าบ้านระวังนั้น ก็เป็นหัวขบวน
ราชที่หัวขบวนระยองนั้น ผู้เจ้าระยองระยองนั้นเจ้าระยองระยอง
ระยองเจ้าอยู่หัวนั้นยาก เจ้าระยอง จึงได้ประกาศว่าผู้มีความประพฤติ
ดังนี้ ให้ระยองระยองระยองระยองระยอง ได้พระบาทสมเด็จพระ
ช่วยตาม ขอหาตัวคนที่ระยองนั้นมาชำระคดีนั้นให้ระยอง ได้ระยอง

แต่ท่านก็ เพียรทำให้เป็นที่ตั้งแก่ราษฎร แม้ในกิจการการสู้รบด้วย
ข้าศึกคันทา ๓๐๐๐ คนมา หรือราษฎรสามัญ เมื่อมีความเลื่อมใสไว้วางกาย
แสดงความรักชาติของตนนี้แล้วข้าพเจ้าก็ขอประกาศไว้ ก็ควรจะกล่าวตาม
พระพรหม ๓ ในภาค

บัดนี้กรมมหาดมหาราชมีคำการสืบไป วันอาทิตย์วันขึ้น
วันจันทร์ แดงความความทุกข์นี้ข้าพเจ้าจะกล่าวตามพระพรหม
ไม่เกี่ยวข้องกันส่วนในมาชำระเป็นหลายราย แดงผู้ทำการมหาด
มหาราชมีประกาศพระองค์ คือมาชำระในอันใช้ให้มีอยู่ด้วย ก็ให้คำ
เรื่องราวมาหรือจะอย่างไร เมื่อวันอาทิตย์พระพรหมนั้นขอพระราชทาน
สุกโชติการกับตนเองเป็นพวก จะให้มีเงินเป็นบำเหน็จการมหาดมหาราช
ไว้ให้เป็นบำเหน็จรับทำขวัญ แต่การที่ขอพระราชทานชำระด้วย
คำนี้ผู้ทรง

ประกาศมา ๓ วันจันทร์ เพียรสืบอีก ขึ้นสามค่ำ เป็นเรื่อง
ฉกต เป็นวันที่ ๒๔๔๒ ในรัชกาลประจักษ์ ๖

๓๐๐. ประกาศให้ใช้เงินมหาดมหาราชที่ ๒

(๓ วันเสาร์ เพียรสืบอีก แรม ๙ ค่ำ เป็นเรื่อง ฉกต)

มีพระบรมราชโองการหาพระมหาดมหาราชให้ประกาศ
จักรการการสู้รบใหญ่ผู้สู้รบทั้งปวง ในพระบรมมหาราชวัง ในพระบรม
ราชวัง แดงผู้สำเร็จราชการเมือง การการตามพระพรหม โหม ขึ้น
บุญ มอญ ลาว เขมร พม่า มอญ แดงคนที่เข็มน้ำไว้ไปผูกคนขึ้น
แดงคนที่เข็มน้ำไว้ไปผูกคนขึ้น แดงคนที่เข็มน้ำไว้ไปผูกคนขึ้น
เป็นคนที่เข็มน้ำไว้ในพระบรมมหาราชวังทั้งปวง ซึ่งอยู่ในกรุง
มหาดมหาราช มอญ ลาว เขมร พม่า มอญ แดงคนที่เข็มน้ำไว้ไปผูกคนขึ้น

กรุงละพมหนนครให้รู้จนแล้ว ด้วยทั้งนี้ก็ได้ทำทมนวีสือสัญญากับชาติ
 อียิปตุย ฝรั่งเศส ฮอลันดา ทั้งสามเมืองแล้ว มีเรือลูกกำนันประเทศจีน
 มาค้าขายในท่ากรุงละพมหนนครมากกว่าแก่ที่อื่นหลายตำบล มีคนจีน
 เหมือญเข้ามาซื้อสินค้าอย่างละของหมื่นบ้าง สามหมื่นบ้าง โดยมากก็มี
 มากกว่าห้าพัน เหมือญจะใช้ซื้อสินค้าด้วยลูกกำนันในกรุงละพมหนนคร
 ก็ไม่ไกรจะให้มีใครรับเอาไว้ ด้วยการไม่กะใจมาแต่เดิม พายทั้งอียิปตุย
 ฝรั่งเศส ฮอลันดา ซึ่งเข้ามาตั้งค้าขายอยู่ ณ กรุงละพมหนนคร ต้อง
 เอาเงินหมื่นมาให้ไปวางชำระในพระคลังมหาสมบัติทำนวันตรา ก็ได้
 ไปฝากให้เจ้าพนักงานรับช่วยทำไว้ โดยพระพระมหากรุณาธิคุณ
 ราชกิจทั้งปวง แล้วก็ได้มีพิณห์ประกาศให้ราษฎรลูกกำนันชาว
 เหมือญกับลูกกำนันประเทศฝรั่งเศสแล้ว ราษฎรลูกกำนันชาว
 กรุงละพมหนนคร แลชาวพื้นเมืองจีนทั้งปวง ในพระราชอาณาจัก
 ก็ช่วยกันอยู่ ไม่ใช้เงินหมื่นเลย จึงพระพระราชดำริว่า เหมือญ
 เจ้านายในจีนในเมื่อถึงกับแผ่นดินเป็นอันมาก ด้วยราษฎรได้
 มีท้าวจีนเงินทองบริบูรณ์แล้ว แลแผ่นดินเมืองจีน เมืองพมหน
 เมืองลาวhek เมืองมณฑล เมืองพม่า เมืองมณฑล ที่ลูกกำนันเมือง
 ญี่ปุ่นได้ไปขายสิ่ง ก็ได้ใช้เงินหมื่นทุกตัวไปแล้ว แลเมืองลาว
 เมืองมณฑล เมืองพม่า เมืองมณฑลทั้งนี้ทั้งนั้นในกรุงละพมหนนคร
 ที่ค้าขายถึงกันกับประเทศที่อื่นแต่อย่างใด ก็ได้ใช้เงินหมื่นอยู่
 นานมาแล้ว แลที่กรุงละพมหนนครทุกวันนี้ลูกกำนันชาวเอเซีย
 เจริญมากยิ่งกว่าแก่ที่อื่นหลายสิบเท่า การจะให้ใช้เงินหมื่น
 กันได้ เพราะฉะนั้นจึงได้ประกาศว่า ปรากฏกันแก่ลูกกำนัน
 เพื่อจะให้ลูกกำนันชาวเอเซียราษฎรใช้เงินหมื่น เมื่อใช้ไม่ได้ก็ให้เอา
 แลกต่อพระคลังมหาสมบัติตามพิณห์ สามหมื่นเป็นเงินห้าบาท ๖

เจ้ามาให้อธิษฐานในหลวง ฯลฯ มาตั้งขึ้นทุกคราวเมื่อไป ก็อยู่ตามบ้านก็มี
ถึงสามสิบเศษแล้วหรือจะพูดแล้ว เจ้าของเงินหรือเงินคุณเจ้ามาไปบอก
เงินบาท เจ้ามาบอกท่านเป็นเงินบาท ก็ไม่ใคร่จะฟังการที่จะให้ จนถึง
เคียดแค้นคนเป็นพวก ก็ต้องแจกเงินหรือเงินเป็นเงินหรือเงินไปแก่
ข้าราชการ และข้าราชการก็ไปรับเงินหรือเงินไปแล้ว จะเอาไปให้
ก็มีผู้รับบ้าง ไม่มีผู้รับบ้าง ก็ควรจะลำบาก เพราะจะต้องไปบอก
เงินบาท ทนายประกาศให้ไปใช้เงินหรือเงินถึง ๒ ครั้งแล้ว ก็ยังมาให้อธิ
ษฐานหรือเงินบ้างก็ไปใช้ไป แลครั้งนั้นไป จะต้องมีการรับเงินหรือเงินให้
มีเป็นเงินบ้าง เพราะไม่ฟังคำทนายกับพระเจ้าแผ่นดิน แล
เสนาบดีหรือคนก็ไปรับประกาศมา

บัดนี้ จึงมีพระบรมราชบัญญัติพร้อมกันความนี้ท่านเสนาบดีมา
ให้รู้ทั่วกันว่า ครั้งนั้นไป ถ้าข้าราชการก็ ลูกทั้งในประเทศ
นอกประเทศ แลราษฎรคนใดที่มีเงินหรือเงิน จะใช้ใส่คำถวาย
และใช้เงิน เงิน เงิน แลใช้เงินคำอื่นก็ขึ้นชื่อว่าท่านมาแต่ก่อน
ก็ให้ผู้จ่ายนั้นมาเงินหรือเงิน คัดเอาเงินหรือเงินเป็นเงินตราตาม
ตามพิธีที่รับมาแต่ก่อน อันเจ้าทนายเงินไม่รับเงินหรือเงินไว้
จะรับเงินหรือเงินตามคำทนาย ที่กรุงเทพ ฯ ให้ผู้เป็นลูกหลานหรือ
ต่อเจ้าพนักงาน พระคลังสินค้า ซึ่งได้ส่งรับแลกเงินหรือเงินอยู่ ณ
พระคลังสินค้า ที่พินเมืองนี้ให้ผู้เป็นลูกหลานมาของต่อผู้รับราชการเมื่อ
ราชการ จะให้ทนายไปหาตัวเจ้าพนักงานเงินผู้ไม่รับเงินหรือเงิน
มาว่ากล่าว ให้รับเงินหรือเงินไปแล้วให้เจ้าพนักงานพระคลังสินค้า
และผู้รับราชการเมื่อราชการ ก็ยกขึ้นเป็นพันบาทหรือร้อยหรือ
พันบาทเงินบาทแล้ว เพราะเจ้าพนักงานเงินไม่ได้ทำตามพระประกาศ
แต่ก่อน แลลูกทั้งในประเทศนอกประเทศจะรับมาต่อไปภายหลัง

แล้วไม่ให้ทำได้อะไรทำไป สมเด็จพระนางยาราชมารดาทิ โสธยาภิ
 พจนนสรพจนนราชสุริยวงศ์ บังคับบัญชาการไว้ ให้ข้าราชการทุก
 ตำแหน่งทำตามทุกประการ การทุกสิ่งและศาวลโองการ และทรงงาน
 ขุดแห่ง ก็ให้ไว้ให้ทำอยู่ตามและทุกอย่างทุกแห่ง อย่าให้ขัดขวาง
 และละเลยวันไป การจับจำคุกครั้งนี้ให้จำอยู่ตามและ อย่าให้ผิดว่า
 เสด็จกลับจึงจะจำ การที่ไม่เคยจำ เมื่อมีเหตุขึ้น จะต้องห้ามเป็น
 เจ็ดเป็นของฉาวฉานเมื่อการปลด ก็ถ้าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า
 เจ้าอยู่หัว และพระสมเด็จพระเชษฐาธิราช สมเด็จพระนางยาราชมารดา
 ทิ โสธยาภิ พจนนสรพจนนราชสุริยวงศ์ เจ้าพระยาวิจิตรศิลป์โกษาธิบดี
 เจ้าพระยาบวรเทศ^(๑) พระยาพิชัยโกษาธิบดี พระอภัยมณีให้จำ
 ก็จำไปไว้ แล้วจึงบอกออกไปให้ทราบ หรือมิได้ว่าพระอภัยมณีก็ให้บอก
 บอกออกไป แต่การจำตามและนั้น อย่าให้ขัดขวางทุกสิ่งทุกประการ
 ความปฏิการและตามและอย่างโทษขุนไกรขุนศาล ให้กรรมหน้าและแพทรว
 สิววิลาศ รับ แล้วตามว่าอย่างในศาลกรมล้อมพระราชวัง ให้ทราบ
 ประการใด ให้ทราบเถิดเจ้าพระยาธรรมเสนา^(๒) ศักดิ์ศรีราชาก็ไปไว้
 แล้ว อย่าให้ระอกละอยู่ดูและและ ราชการในหัวเมือง ภายนอก
 ควรจะมีพิธีการบ้างกับบัญชา หรือได้โดยไปมาประการใด เจ้าพระยา
 ธรรมเสนาธิกรณ พระยามหาอำมาตย์^(๓) ปรีชาทัมเจ้าพระยาธิบดีกรมดิน
 พริ้งกัน แล้วบังคับบัญชา มีสิ่งควรไปไว้ แล้วจึงบอกเพิกูไป
 ให้ทราบ การใด ๆ ที่จะมีหรือกับกับและนอกประเทศ ก็อย่าละเลย

(๑) เจ้าพระยาบวรเทศ (ทอง)

(๒) เจ้าพระยาธรรมเสนา (สี)

(๓) พระยามหาอำมาตย์ (บุญศรี) ต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาบวรเทศ แล้วเป็นเจ้าพระยา
 ธรรมเสนา

ส่วนคนไปทูลทูล จนมาถึง ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายว่า ก็ขอพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ ข้าราชการ
บัญชาว่าคนเหล่านั้นไปให้เสร็จ ขอให้มีนักเขียนว่า ต่อเสด็จกลับมา
ความผู้ว่าราชการกรมคนนอกประเทศ ให้พระยาพรพลาภิบาลเจ้าพระยา เมื่อ
ข้าราชการเห็นเป็นไปราชการเล็ก ก็ให้คนเหล่านั้นออกไปแก่คนสุดอย่าให้คนนอก
ว่าได้ว่าไม่ข้าราชการในหลวง การสักคนในกรุงทูลทูล แลหัวเมือง ให้สม
เจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายว่า กับพระยา
ราชสุภาวดี แลกรมเสนาบดี จักแบ่งกับกับบัญชาทำไป ขอให้มีคนจัดการ
อยู่ได้ เมื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแล้วจะส่งคนไป ก็ให้รับคน เจ้าพระยา
เสนาบดีจัดการตามทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายไป อย่างให้คนจัดการเจ้าอยู่ได้ การตามคน
เจ้าพระยาออกไปว่าราชการคนนอกกรุงทูลทูล แลหัวเมืองนั้น ก็ให้
สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายว่า แล
เจ้าพระยาพรพลาภิบาล จักแบ่งกับไปว่าราชการ อย่างให้คนจัดการเจ้าอยู่
การอื่น ๆ เพราะว่าไปอีกก็จะไม่รู้จัก คดีใจความว่า เพราะเหตุที่
ทางไปนี้ ขอให้มีคนดูโทษโทษในกรุงทูลทูล การใช้ความก็ขอคนนอก
อย่างเก่า ๆ แล เป็นอันราชการขึ้น อันใครพูด ใครมี ก็ให้คน
ทั้งปวงรู้ว่าคนนั้นโทษของ ไม่เป็นเพราะในหลวงจัดการ โทษของ
โทษคนทั้งนี้ไว้ ให้การทั้งปวงเป็นไปโดยประการที่ทุกสิ่งทุกประการทุก
ทุกประการ

อนึ่ง อันเกิดพลเรือนมีขึ้นแห่งสองคำในนี้ ให้ช่วยกันสืบ ว่า
ให้พลเรือนมีขึ้นไปได้ แลการจะว่าราชการทั้งปวงในพระบรมมหาราชวัง
นี้ ให้คนนอกเจ้าพระยาปกครอง กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ กรมหลวง
สรรพสิทธิปรีชา กรมหมื่นมณฑลสารคดีวิธราช เจ้าพระยาพรพลาภิบาล

พิวตั้งกัน ว่าการปกครองระบอบองค์ แลระบอบองค์ของสติปัญญาในแผ่นดิน จะมีกับมาผลของประการใด จักรการหนึ่งว่าระบอบการปฏิรูปบ้าง ก็ไม่ทราบทั่วกัน ได้ยินแต่ว่ามีหมายว่าเกณฑ์ว่าประกาศว่าบังคับมา เมื่อการนี้เห็นที่จริงกับตัวใคร ก็เป็นผลต่อกันต่อไป ผู้ที่จะอ่านหนังสือตามหนังสือธรรมนั้นเมื่อตัว จึงจะได้อ่านก็ไม่เข้าใจ เพราะการปฏิรูปเมืองใหม่ผู้ปฏิรูปหนังสือพิมพ์ดีกว่าที่ใครๆ การปฏิรูปในประเทศบ้านนอก หนังสือก็อ่านไม่ออก ส่วนการของขุนนางในตำแหน่งซึ่งจะรับกับราชการเรื่องใด จะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ซัก คู่กันแล้วแต่พื้นทรวงการที่ขึ้นมาด้วยรากหญ้าแล้วมา ๗ แล้วก็แล้ว ผู้ที่ได้อ่านว่ากระไรก็เชื่อ เพราะฉะนั้นจึงมีกรโกง ๆ คุก ๆ แลระบอบนี้จะเป็นสิ่งของการทำงานตามอย่างตัววังหลวงแลวังหน้า แลเจ้าแม่แลเสนาบดีที่เป็นที่ราชบุตรหนังสือของมดว่า ก็ว่าการบังคับไปทำ ๆ ตามใจหัวปวงธนาธิการที่มีใจเป็นธรรม แลทำให้ราษฎรเดือดร้อน แลเสียเพราะเกี่ยวถึงของพระเจ้านั่นกัน แลพระนางเจ้ามาแลหรือขุนนางไป เพราะฉะนั้นมีสิ่งการพระราชดำริจะบำเพ็ญโทษต่าง ๆ คำว่าเวลานี้หนังสือทุกประการ จึงไปประโศกการที่พิมพ์หนังสืออย่างหนึ่ง มีชื่อในภาษาสันสกฤตว่า หนังสือธรรมิกจากอนุเบกษา แปลว่าหนังสือเป็นพื้นของราชกิจมีความเป็นรูปพระมหากษัตริย์ แลกิจการของมหาดวงใหญ่คือในเสนาธิการกับหนังสือนำหน้าเป็นอักษรตัวใหญ่ว่า ราชกิจจากอนุเบกษา อยู่เบื้องบนบรรทัดทุกฉบับเป็นสำคัญ แลตามกันต่าง ๆ ที่การจะรู้ทุกสิ่งของทุกสิ่ง ก็มันละกันหาเป็นละเล็กละล่อนก็ไม่ได้ โหวตการยังเป็นบ้างจวบจนไป หนังสือในราชกิจจากอนุเบกษา ก็การใด ๆ ซึ่งได้นิพนธ์มาแต่ในตรา แลประกาศมา แลประกาศด้วยหนังสือเขียนเส้นสีแดงคำประพันธ์การตามตำแหน่งศาลธรรมแลพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้

มันล้าไป ในบัดนี้แล้ว ... หรือมีกษัตริย์ต่างละตัวในแผ่นดิน ... หรือมีชน
ที่ต่างละตัว ก็จะต้องเกิดความเลวร้ายขึ้น ... ในสิ่งซึ่งเป็นสำคัญ เพื่อ
ขอให้มีความหมายแก่ข้อปฏิบัติในการปฏิบัติราชการอย่างประธาณ ซึ่งมิใช่
แต่ตัวคนเดียว เพื่อจะได้คนที่ไปอ่านหนังสือที่นอกเหนือจากนี้ไป ...
ที่ไม่เข้าใจความเข้าใจ ... ผู้ใดไม่มีความในหนังสือต้องปฏิบัติในการ
ปฏิบัติราชการจะต้องให้รู้ตามนี้

อนึ่ง ถ้าหากผู้ใดในราชการไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ... เกิดขึ้น
เพราะการละทิ้งพระเจ้านั่น ... และสถานที่ที่พระเจ้านั้น ... ไปอย่างใด
บางทีก็จะเกิดความเลวร้ายในราชการที่ราษฎรนั้นบ้าง ... เพื่อจะให้รู้
ทั่วกันมิให้ละเมิด ... ไปต่าง ๆ ทั่ว ๆ ทั่ว ๆ ... เป็นเหตุให้เสีย
ราชการและเสียพระเกียรติยศแผ่นดิน

หนังสือราชกิจจานุเบกษา ... เมื่อออกโปรดเกล้า ... ขอให้ท่าน
อย่าให้ผิดคำสั่งเจ้า ... เมื่อใดฉบับอื่นต่อไปก็ให้รับ ... เจ้าเป็น
สมุดเล่มมีสองเล่ม ... สมุดเล่มที่สามกับสี่ ... สอง สาม
สี่ ... ไปซึ่งมีอยู่ทุกแห่ง ... ขอให้หนังสือราชกิจ
จานุเบกษานี้ขึ้นไว้สำหรับจะได้อ่านดู ... ทุกแห่งทุก
ราชการ และทุกอันมีอยู่ ...

ประกาศมา ณ วันที่ ... เดือน ... ปี ...
เป็นเหตุ ... เป็นวันที่ ... ใน ...
พระบาทสมเด็จพระ ...

๑๑๑. ประกาศมหาดเล่งการศัณษณีย์ สันตุลลิก

ณ วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ ปีระเมือ สัณษณีย์

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่คนทั้งปวง บรรดาคนที่มี
อิทธิพลทุกศาสนาและพระเมือ มี เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ ปีระเมือ
เมื่อไปหาหัวทัก ว่าในเป็นเมือนี้ วันอาทิตย์ เดือนห้า แรมสิบสามค่ำ
เป็นวันมหาสงกรานต์ วันจันทร์ เดือนห้า แรมสิบสี่ค่ำ แรมวันอังคาร
เกิดพุดก ขึ้นค่ำหนึ่งเป็นวันเสาร์ วันพุธ เดือนหก ขึ้นสองค่ำ เป็นวัน
เดือนหก ขึ้นค่ำแรกขึ้นค่ำ ๑๒๒๐ ในปีนี้ การทำบุญสงกรานต์
ซึ่งถูกสงกรานต์เป็น ๕ วันด้วยกันคือ เดือนห้า แรมสิบสามค่ำ สิบสี่
ค่ำ แรมสิบหก ขึ้นค่ำหนึ่ง แรมสองค่ำเป็นอันแล้ว คนทั้ง ๆ เดือน ๆ
เดือน ๆ โผล่ ๆ ว่าการพลึงไม้ได้ อย่างที่กล่าวไว้ว่าในพระบรมราชโองการ
เป็นอันว่า ก็สงกรานต์ที่วันนี้โดยนัยกับสงกรานต์ในศาสนาอื่นก็มี
กันแต่มีมาแต่สงกรานต์ ตั้งแต่วันจันทร์ เดือนห้า ขึ้นค่ำหนึ่งไปหาวัน
อังคาร เดือนหก ขึ้นค่ำหนึ่ง จกสงกรานต์ขึ้นค่ำนี้ไปทั้งปวง ให้ว่าเป็น
พระเมือเป็นพระเมือ ถ้าสงกรานต์ให้สงกรานต์ ๑๒๑๑ อยู่ ตั้งแต่วันพุธ
เดือนหก ขึ้นสองค่ำไปหาวันขึ้นปี ขาดวันเสาร์เดือนสี่ แรมสิบห้าค่ำ
วันพุธขึ้นปีนั้น ให้สงกรานต์เป็นพระเมือ สันตุลลิกของสงกรานต์ที่การ
๑๒๒๐ แต่สง ๔ ทางนี้คนทั้งปวงซึ่งขึ้นปีนั้น ให้เป็นอัน
สันตุลลิกคนได้ให้เป็นสง ๔ ไปกว่าจะเปลี่ยนคนใหม่ขึ้น ในปี
พระเมือ สันตุลลิกนี้ มีสงกรานต์เดือนแปดเป็น ๒ ทางขึ้นเดือนห้า
๒ เดือน เดือนขึ้นสงกรานต์ขึ้น ๔ ค่ำขึ้นสง ๔ ค่ำขึ้นสง
ทางมาไว้ข้างข้างคางนี้ ให้วันเดือนแปดสง ๔ ให้เป็น
แปดสง ๔ ค่ำขึ้นสง ๔ เป็นสง ๔ ขึ้นกันไว้ด้วยสง ๔ ค่ำนี้ ๕ เดือน

วิมลบุตร เกื้อนพำ ชื่นสาธิตำ บัณฑิต บัณฑิตพรพิศา วิมลพรวิมลธิดา
เกื้อนสืบ นวณสืบสาธิตำ บัณฑิต ธันยธิดา ภัทพรธิดา ธงวัน
เปี่ยมวันภัทพรธิดา บัณฑิตพรพิศา

ประเทศมาเลเซีย วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๖๓
เป็นวันพิเศษ เป็นวันที่ ๒๕๖๓ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีเปิดงานวันสถาปนาวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ประจำปี ๒๕๖๓ ในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๓ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต โดยมี พลเรือเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นประธานในพิธี

www.thefairyprint.com

© 2000 Blackwell Science Ltd *Journal of Internal Medicine* 247: 105–112

ประกาศมา ด้วยคำแนะนำจากผู้ใหญ่พร้อมกัน ให้ประกาศแก่
ราษฎรโดยทั่วปวง ให้ทราบทั่วกันว่า มีเงินเบี้ยกำหนดที่จะได้
ถูกเบี้ยเกณฑ์ชำระการแผ่นดิน ตามเกณฑ์อย่างแก่ก่อน บรรดาเงิน
ทั้งปวงนี้ ไม่ให้ชัก ไม่มีจำนวนไหนหนจะเป็นภาระแก่ราษฎรสักคืบ
เกณฑ์ให้ทำการพระนครควรละเลื้อย ถ้าจะไล่ล่าให้เงินเงินคนละคำนี้
กับค่าการสิ่งหนึ่งๆทุกคน ถ้าเงินคนใดจะไล่ให้ถูกเบี้ยด้วยมือ จะยอม
ชำระปล้ำให้เงินเงิน ค่าจำนวนการค่าสิ่งนี้ ค่าการของสิ่งนี้ ถ้ามี
ผู้ใดถูกเบี้ยไปจน ไปถึงคนผู้ถูกด้วย จบได้จะเบี้ย ๑๐ คอ เป็นเงินสิบ
คำนี้ ผู้ชำระไปด้วยเงินคำนี้ให้ หรือผู้ชำระการไปโดยชำระไปเป็นสัก
จะด้วยกับพระราชา ๑๐ ที แล้วสิ่งนั้นเป็นของพระราชาไว้ โดย
มิให้เงินสุบราณีใดใดเป็นเงินเพื่อชำระให้ด้วยเบี้ยนี้ แยกก่อนได้ประกาศ
ไว้ว่า ถ้ามิได้เสีย ให้เงินเงินถูกเบี้ย ๕ คำนี้ ตามนี้เป็นเงิน
๑๕ คำนี้ ค่าการตามคำนี้ แยกสิ่งนั้นแล้วให้เงินแก่คนละคำนี้ถึง
ค่าการของสิ่งนี้ แลเงินเป็นภาระ ถ้าไม่เช่นนั้น พวกใดสุบราณีไปเป็น
เป็นเงินนั้นก็ควรแก่การที่จะให้ไปเป็นอันมาก มีที่ของเงินเงินให้ด้วย

[illegible]

จำพวกอื่นๆ คนอื่นที่กลองขลุ่ยก็ยังมีคนคิดเพี้ยนต่อคนต่อไปตามความ
 ทั่วกลางของชนที่ถือกันว่าไม่เชิงชาติที่เกิดมาเมื่อคราวการพิชิต
 พิชัย มีสติปัญญามากก็เกลียดไกลไปต่างๆ นานา ไม่ไปรักใคร่คบกับใคร
 เลย แต่ถ้ามากในหมู่เดิมเขาจะไม่ไปรักใคร่ ให้เรียกพวกนั้นตามพระ
 ราชโองการที่คนจรทุกชน แม้คำปฏิญาณให้เสียหนี้จนเงินที่ปรองดอง
 ก็ยังถูกบีบให้เสียจนหมดสิ้น ราชบัญญัติให้เสียหนี้ของชนชั้น ถ้าต้อง
 จำของวังวัด ก็ให้เสียค่าสิ่งค่าอยู่ตามความสมควรแก่หนี้ ให้ผู้ดูแล
 ราชการเหล่านั้น ทวงหนี้การอยู่กับเงิน ขอให้ละเลิกหนี้ที่ควรละเลิก
 หน้าพระบรมมหาราชวัง ถ้าจะทวงหนี้เงินในเจ้าพระยา ก็หมด
 วันศุกร์ เดือนห้า ขึ้นห้าค่ำ ปีฉลูเถลิงขึ้นเมษาก็ไป จ้างที่เป็นลูกจ้าง
 คนยากไร้จากทั่วทั้งประเทศก็ไม่ต้องถูกบีบ จะหาเหตุผลมาอ้างไม่ได้
 ด้วยผู้ครองวังวัดได้รู้ ทนกับบุตรคนชราประเทศ ซึ่งมาทำสัญญา
 แลกกันแล้ว เพราะฉะนั้นห้ามอย่าให้เงินที่ไม่รู้จักสัญญา ถ้าผู้ใดหาเหตุ
 ที่ตัวเป็นลูกจ้างคนนอกประเทศ ซึ่งมาอยู่ ณ กรุงรัตนโกสินทร์
 หากผู้ใดมีสิทธิจะต้องชำระ จ้างที่ปรองดองมาในหมู่บีบใครก็ตามโปรด
 อด่าโทษให้หนักเข้าไปในบาปเรือนคนนอกประเทศ ให้รู้ถึงสิทธิการทั่ว
 ว่าแต่การทั่วกันด้วยไม่ ถ้าเงินผู้ใดก่อเหตุให้มีกรรม ก็จะต้องรับอาญา
 แก่โทษประหารโดยโทษานุโทษ ด้วยประกาศศาลตามฉบับที่ห้ามสวามิ
 ๓ วันจันทร์ เดือนห้า ขึ้นห้าค่ำนี้ ปีฉลูเถลิงขึ้นเมษาก็เป็นวันที่
 ๒๔๔๖ ไม่มีการลงนามพระบรมราชโองการ

๓๓. ประเด็นเรื่องสหกรณ์สาธิตการปลูกข้าว

ณ. วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีระมิด ยังเป็นผลตก

ว่าสาธิตการปลูกข้าว ขุนโสมพะมิตรวิทักษ์ทำมาเป็นจำนวนเงิน
 หนึ่งร้อยยี่สิบชั่ง ในขณะนั้น พศ. ๒๓๖๖ ที่ล่วงไปแล้วนี้ คณะกรรมการ
 ข้าราชการที่ขึ้นต่อรัฐบาลเวลานั้น ราชการสาธิตก็ไม่ได้มีผู้คิดจะทำ
 ประชุมอาหาร ฝ่ายขุนโสมพะมิตรวิทักษ์ก็คิดว่าพระผู้มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 เจ้าองค์หนึ่งเสด็จมาทรงปลูกข้าว ความว่าทำราชการก็ทำราชการได้แต่
 เท่านี้ นอกจำนวนส่วนในหลวงทำพอควรบ้างก็พอแล้ว ครั้น
 จันทน์เจ้านั้นเมื่อคราวขึ้นประชุมแล้วขึ้นในพระที่นั่งมณฑลบุรี มีขึ้น
 ชั่ง ๒๓๖๖ เจ้าองค์หนึ่งก็ทรงทำอย่าง ๆ มีขึ้นหลายชั่ง เป็นเงิน
 ๒๓๖๖ ชั่งบ้างก็ขึ้นชั่ง รวมกับเจ้าองค์หนึ่งร้อยชั่ง เป็นเงินร้อยยี่สิบชั่ง
 จันทน์เจ้านั้นเสด็จมาทรงปลูกข้าว แต่มากระบวนทำ
 เป็นนพธำมรงค์ไปขึ้นแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 วิทักษ์มาทำก่อน ว่าราชการมีเหตุเพียงสิบชั่งเท่านั้น เป็นเงินสิบชั่ง
 กับที่เหลือกันใหม่ผู้ประชุมอยู่แล้ว แลเสด็จมาทรงปลูกข้าวครั้งใหม่
 พ้นปีสองร้อยยี่สิบชั่ง ถ้าจะยกคำป่วยการเงินมีขึ้นสิบชั่งกับ
 ๒๓๖๖ นับสามร้อยยี่สิบชั่งจะได้อีก ถ้าจะยกคำป่วยการ
 ขุนเคือง มีพดด้วงมากเกินกว่าเงินสิบชั่ง ซึ่งขุนโสมพะมิตรวิทักษ์
 บวกรวมอีก ก็ทำราชการอย่าง ๆ ซึ่งประชุมข้างเจ้านั้นอยู่ที่พระองค์
 ขึ้นในคราวนี้ด้วยกับเจ้านั้น ถึงปลูกสิบชั่ง เจ้าสิบชั่ง ร้อยชั่ง ด้วย
 ก็ต่าง ๆ นานา โดยถ้าขุนโสมพะมิตรวิทักษ์มาราชการตามเก่าจะขึ้นประชุม
 กันตามนั้นก็ดี หรือหากไปเจ้านั้นเพียงสิบชั่งก็สิบชั่งก็ดี ความชอบ
 ใจที่ราชการเจริญขึ้นมากด้วยนี้ ก็พบบ้างความชอบของขุนโสมพะมิตรวิทักษ์

ไม่ เป็นความชอบของคนผู้มาประพฤติในโพ้นทั้งนั้น ถ้าจะให้รู้ในสภ
พิธีวัตรนั้นต่อไป ก็เป็นเหตุจะให้คนซึ่งมาประพฤติในโพ้นนั้นคิดเสียได้
ว่าไม่มีความชอบเห็นกับคนอื่น ผู้ซึ่งไม่ให้เป็นนาคอากร ผู้ที่ไม่
อากรมีลาภก็คิดเบียดเบียนคนอื่นเป็นอาณานิคมในโพ้นนั้น กลับให้คิดเป็นนาค
อากร ก็จะเป็นที่พอใจต่อไปว่า ขุนโสมพะมิตรวัตรนั้นผู้ซึ่งเพราะ
อุททมนนาคอากรนั้น ใครจะช่วงชิงเห็นจะไม่ได้ เพราะเหตุนี้ จึงได้
ไปขอตัวให้คิดจึงเป็นนาคอากรใหม่ มีชื่อตำแหน่งว่าขุนพิทักษ์
มัทธการ ทำอากรเสาศูรากรสูงเท่า ที่มดมีเขมลับ อันฤทธิศักดิ์ไม่
ขุนโสมพะมิตรวัตรนั้นคนมีความชอบตามศักดิ์ก่อน ไปขอให้เขาเอาไป
ตั้งไว้เป็นสร้อยอยู่ในพวกธรรมการกรุดก่า เป็นพณิกวนสำหรับช่วย
ว่าความเงิน เขมลับซึ่งที่ขุนโสมพะมิตรวัตรนั้นมากรุดก่า ๆ อวสาน
ก็ไปหาพระพรหมพินาศให้ ไปไม่รับไว้ ก็ให้เอาอากรเสาศูรากรนั้น
เป็นนี้ ขุนพิทักษ์มัทธการนั้นอยู่ด้วยลาภอากรอื่น ๆ จึงมีลาภยศต่ำ
เปลี่ยนกันมาเปลี่ยนกันไป ส่วนในราชที่ขึ้นในโพ้นก็ได้ มีไปก่อนให้
ส่วนในราชที่ขึ้นในโพ้นมาจากราชเป็นพระคัมภีร์ทุกปี ไม่มีที่ใด
แก่ในหลวงไปนักชอก ก็เมื่อขุนพิทักษ์มัทธการทำอากรไปนานแล้วกาล
แล้วก็มีเหตุพระคัมภีร์ราชคฤห์ ก็เมื่อขุนพิทักษ์มัทธการมีอากรเมื่อใด ขุน
โสมพะมิตรวัตรนั้นจะขึ้นเข้าที่ใหม่ให้ดูว่าท่านจะ ซึ่งขุนพิทักษ์มัทธการ
จะขึ้นในราชคฤห์นั้นเป็นอันมีกันด้วย ก็จึงไปขอตัวให้ขุนโสมพะมิตรวัตรนั้นคิด
ทำอากรเสาศูรากรสูงเท่าที่มดมีเขมลับ เพราะขุนโสมพะมิตรวัตรนั้นท่านได้มี
เศษเงินอากรก็มีให้เขมลับ ให้คนที่ไปหาทราบว่าเป็นเขมลับเป็นขุนพิทักษ์
มัทธการมาอากรเสาศูรากรสูงเท่า ได้ไปขอตัวให้ตัวไปเขมลับตัวนั้นมีการ
เคียดหา ขึ้นตัวทำ มีเขมลับ อันเป็นนาคก็ เป็นวันที่ ๒๕๐๕ ในรัชกาล
นี้ขุนพิทักษ์ มัทธการนั้นขึ้นในโพ้นนั้น ขุนโสมพะมิตรวัตรนั้น

(๔) เมื่อเจ้าท่ากรมเคยไม่ให้ก็ถึงเวลา หรือขุนนางนั้นไม่มี
 ทุนแล้ว จำนวนนั้นก็สูญไป ไม่ให้เข้ามาในหลวง เพราะฉะนั้น
 เงินมาขอทางใหม่ซึ่งเป็นที่ทุนพิศมัยนักชาตบรกรว่า จีนทำไว้ก็ชื่อว่า
 จีนเท่านั้น ถึงจะจีนท่ากรมจะออกด้วยไปก็ดี ควรจะว่าทั้งจีนทั้งนี้
 แลก่อนจีนกันเองต้องศรัทธาจะถามว่าไม่ให้เลย ถ้าว่าดังนี้ก็จะต้อง
 มีภาระผู้ว่าให้สิน ทำไมนอกต้องศรัทธาถามจำนวน โดยว่าเจ้าพนักงาน
 จะไม่รับ ถ้าไม่รับจะศรัทธาในหลวงหลักพระที่นั่งสุทไธสวรรย์เข้ามา
 ไม่ได้รับ ถ้าไม่ให้ใครพูดให้ฟังผล

๔๒๐. ประธาศรัทธาเงินตราให้เจ้าท่ากรุงเทพมหานคร

ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีมะเมีย อังเป็นนพศก

มีพระบาทราชโองการให้ประธาศรัทธาแก่ราษฎรในกรุงเทพมหานครให้
 ทราบทั่วกันว่า แลก่อนในหลวงพิศมัยนักชาตบรกรว่าไม่ให้เอาออกไปขาย
 นอกประเทศ แลให้เอาไปแลกเป็นเงินบาท การทั้งนี้ประธาศรัทธาให้ทราบ
 แลก่อนกันเรือต่างประเทศ มีความสบายด้วยข้าวสุกข้าวและสิ่งสิ่ง
 พักผ่อนบ้าง ทำสิ่งทั้งนี้บ้าง แลชาวเขาไม่ชอบใจ เพราะขายข้าวได้น้อย
 ไม่พอกิน ต้องทิ้งเงินให้เป็นบาทตามความชอบของเขาเหล่านั้นไว้ไปหากิน
 อย่างอื่น ถึงจะการค้าไม่ชอบใจด้วยขอจะขายข้าวออกไปนอกประเทศ
 ต้องฉีกกระดาษไป ควรเจ้าพนักงานจับได้ก็ให้ลงปรับ จึงต้อง
 เป็นเหตุรำคาญ การที่ซื้อข้าวด้วยเงินบาทหมดไปบ้าง ข้าวก็ถูก
 เขม้นขึ้นไปถึงใช้ไม่ได้ จึงพากันซื้อเงินกันด้วย ควรจะมีเงินลงเจ้าท่า
 ๕ วัน ๑๐ วัน ก็ขึ้นกันเรือข้าวว่าหมดเงินไว้กินเมื่อข้าวแพง ขาดมา
 นี้ได้ก็ศรัทธาว่าให้เงินไปถึงภักดีหนึ่งสิบคำสิ่ง สิบสองคำสิ่งไว้ก็
 เห็นว่า บัดนี้มีผู้ใหญ่ในกรุงเทพขึ้นใจกัน แลจะมีให้ลูกค้าต่างประเทศ

ชีวิตทั่วไปปกติปกติได้ ฐานะเป็นอันมากที่ขึ้นกับกับเรา ชาวนา
ที่ท่าละลาไนมีว่าทุกคนที่ทุกคน แต่คนที่ไม่ใช่ชาวนาไม่ใช่พ่อ
พื้นจะไม่ชอบใจบ้าง ถ้าเราทำไร่ไม่พอจะกินสักสิ่งหนึ่ง น้ามา
สักสิ่งหนึ่ง เหมือมดลก็ชอบ สักสิ่งหนึ่งชีวิตที่กินมากไปกว่าพ่อที่
บักก็จึงหาพระมหากรรมาภิเษกคือพระคิพพานนั้นมาว่า จะอย่าให้
อันเดียวเพราะเป็นชีวิตออกไป เราทำวันพออยู่พออยู่ไม่พอพอพอ
เห็นวันชีวิตที่กินมากไปนั้น จะคิดว่าเมื่อไม่ไปชีวิตที่กินมากไป
อันเดียวก็สักสิ่งหนึ่งชีวิตที่กินมากไป ชะเขกับที่ขึ้นอันเดียวชีวิตที่
เหมือมดลนั้น ล้านชาวนาให้คนไปไร่ขึ้น เพราะนาขึ้นอันเดียว ขึ้นขึ้น
กว่าวันเดียว สักสิ่งชีวิตที่กินจึงก็ทำ สักสิ่งชีวิตที่กินมากไป กว่าจะเป็นนา
ขึ้นก็ขึ้นมากอันเดียว เพราะ สักสิ่งชีวิตที่กินขึ้นไป เพราะฉะนั้นคน
พระคิพพานก็ขึ้นอันเดียว สักสิ่งชีวิตที่กินชาวนา สักสิ่งชีวิตที่กิน
ทุกคนขึ้น และสักสิ่งชีวิตที่กินอันเดียวชีวิตที่กินอันเดียวชาวนา
สักสิ่งชีวิตที่กิน ก็จะมีชีวิตที่กินอันเดียวชีวิตที่กินอันเดียว น้ามา
ท่าละลาไนท่าละ ๑ บ้างอีก บ้างหนึ่งจะได้รู้เรื่องของชีวิตที่กิน
สักสิ่งชีวิตที่กินอันเดียว ไม่มีไร่มาขึ้นไป

ข้าพเจ้าที่ศึกษานอกประเทศขอไปพบ เห็นภาษีสู่ต่างประเทศด้วยซ้ำพบ
คนละที่คนกับคนละคำสิ่ง แลเงินภาษีข้าพเจ้า มีถิ่นพำนักชาวต่างชาติว่า
เพราะเปิดข้าพเจ้าออกไปนอกประเทศ จึงมีถิ่นพำนักต่างประเทศด้วยซ้ำ มี
เพราะคนละที่ไปมาซึ่งข้าพเจ้ากับคนต่างชาติไปมาซึ่งกันเอง ทั้งมีเงินมา
ไป เพราะคนละที่เมื่อข้าพเจ้าไปมาซึ่งคนต่างชาติ จะมีความเงินของ
ข้าพเจ้าเข้ามาเมื่อภาษีสู่ข้าพเจ้า จึงไปมาซึ่งกันเอง ข้าพเจ้าจึงมี
ถิ่นพำนักไปมาซึ่งคนต่างชาติด้วยซ้ำ และข้าพเจ้ากับคนต่างชาติซึ่งคนละคน แล
คนพำนักในประเทศ แลข้าพเจ้าจึงมีถิ่นพำนักซึ่งคนต่างชาติ

รอบพระนครได้มีแห่งหนึ่งแห่งหนึ่ง ให้คนเดินไปมาสะดวกสบายด้วย
นั้น เป็พการดังนี้ คนทั้งปวงจึงยินดีอนุโลมและยินดีว่า เหมียพกับ
เจ้าโหว่นชื่อและขนถนนพททว แลสะดวกขึ้นโดยอันนี้เดินสบายด้วย
กัน ทั้งพระและกฤตย์ธรรมาธิการบ้านทั้งปวง

ประกาศนา ณ วันพฤหัสบดี เดือนห้า ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ ปีมะเมีย
ขึ้นปีจอพททว เมื่อวันที่ ๒๕๐๗ โหรพยากรณ์ว่าปีนี้ พระบาทสมเด็จพระ
โหว่น (เพี้ย) เป็นเจ้าแห่งมหาสมุทรอันผู้ผู้ซึ่งมีอำนาจเป็นพททว
พระบาทสมเด็จพระ (เพี้ย) เป็นผู้ขึ้น

๔๒๓. ประกาศเรื่องเกณฑ์ราษฎรเข้าในวันสงกรานต์

ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีมะเมีย ขึ้นปีจอพททว

ด้วยเจ้าพระยาบวรราช วรดิสนามภพวิมล มหาพรหมธิบดี
วิไชย ราชปโมศราชผู้บัญชา อนุมัติโดยกระทรวงมหาดพิชิตกรม
ราษฎรสมุหบดี อนุมัติโดยกระทรวงมหาดพิชิต กรมพระบวรราชโองการให้
ให้ระพยอม พระพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า เป็น
เป็นระพยอมขึ้นมาแต่ในทางมากรุงเทพมหานคร ผู้ซึ่งมีพททว เป็น
นักบวชบ้างมีใช้นักบวชบ้าง พวกนักบวชมาเข้าในกรุงเทพมหานคร
แล้วคืออยู่กันคนไปในอันนั้นและอยู่กันเข้าในวัดวาอาราม ก่อ
ก่อความวิวาท ชก ตี แทะ พั่นกัน ครั้นสามวันเป็น ๔ ทั้งวันเข้า
เป็น ๕ ทั้งวันส่งสงกรานต์สามวันหรือสี่วันเป็น ๔ หรือ ๕ ทั้งวันเข้า
เป็น ๕ หรือ ๖ ทั้งวันส่งนั้น แลเกิดด้วยวิวาทวิวาทกันพททวกัน
หลายแห่งเพราะการนี้ ทั้งในท่าพระและพระ และนายพททวพระนคร
เข็ดขั้วถึงขึ้นขึ้นขึ้นและพระบวรราชวังอยู่ แต่ไป เวลา
กรุงเทพมหานคร ให้เจ้าของบ้านเขาให้ใส่ตัวไว้กับเขาบ้านของตัว

ถ้ามีคนมาสู่รามาและขอซื้อสิ่งทีพำนักนั้น ก็ให้รับเขาด้วยและแบ่งพรหมกรรมของทีพำนักนั้นเลย ให้คนมาซื้อสิ่งพำนักนั้นมาอยู่ด้วยให้พ้นส่วนของเขา แต่ห้ามไม่ให้พวกเขากันอื่น ๆ มาขอซื้อสิ่งพำนักนั้นด้วย ถ้าคนมาซื้อพรหมกรรม ต้องซื้อเจ้าของบ้าน ถึงเจ้าของบ้านจะรักก็อย่าเก็บก็ดี ถ้าเก็บจับตัวไปส่งต่อพระนครบาลๆ อันสุภราชจึงเห็นว่าคนพาลมาจริง ก็ให้เจ้าของบ้านเป็นชนะ ถ้าผู้จับมาส่งเห็นว่าถ้าจับตัวคนผู้บริสุทธิ์ไปส่ง จะมีโทษของผู้พินาศโดยสักกัณท์ทาง แม้โจรทางที่จะไปส่งจะเกิดวิวาทกัน ด้วยอย่างนั้นก็ให้ยึดเอาไว้ มาขอแลกสิ่งมีกรรมพระนครบาลหรือธนากรเข้ามอกลูกมีกรรมพินาศให้ไปรับสุภราชว่ามาหรือดีไม่ว่า ขอให้พ้นคนพาลนั้นส่วน จะเป็นคำให้เตือนกันต่อไป อย่าง โขธมฺมบุตรของธมฺมการณท่านนั้น ผู้โง่จะเสกสุราเมาเมาก็ให้อยู่กันในบ้านเรือนของตัว ถึงจะมีที่ไปก็ให้ส่งมาส่งต่อส่งมาส่งตัวจึงไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี

๔๔๒

DE TROUPELLE, MONTAGNE ET SUD ALPES, 1994

[illegible]

ประกาศณา ณ วันศุกร์ เดือนห้า ขึ้นสิบสองค่ำ ปีฉดเมษ
 ขลังเป็นผลศก เป็นวันที่ ๒๕๐๘ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ขุนปฏิภาณ-
 วิชาญเป็นผู้รับสั่ง

๑๒๓. ประกาศพระบรมราชโองการว่าราชไมตรีเมืองหลวง
 นามพระที่นั่ง, บ่อน้ำ, พระราชทานเปลี่ยนนามวัดวัด
 นามเมืองหลวง, นามเมืองหลวง, เมืองหลวง
 ณ วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ ปีฉดเมษ ขึ้นเป็นผลศก

ที่ในพระนามราชไมตรีเมืองหลวงนี้ ได้มีพระบรม
 ราชโองการให้พระราชาธิราชเมือง ๑ พระบาทสมเด็จพระ ๑ พระรา
 ราชไมตรีเมือง ๑ ขึ้นไปเป็นแม่กองจัดการปฏิสังขรณ์ขึ้นไว้ เพื่อยะ
 ไร้ให้เป็นที่ประณีตในกาลต่อควร เป็นที่สบายและได้เป็นพระเกียรติ
 ยศ ซึ่งได้เจิกขุพระบรมราชโองการว่าเมืองหลวงนี้ ชื่อพระที่นั่ง
 เสด็จในพระราชวังนี้ ถ้าได้มีพระนามเมืองหลวงราชไมตรีเมือง
 ฉดเมษ และในหลวงเมืองหลวงพระที่นั่งเมืองหลวงนี้ชื่อพระที่นั่ง
 นามราชไมตรีเมืองหลวงนี้ ได้ความเป็นดังนี้ว่า พระที่นั่งเมืองหลวงซึ่ง
 มีชื่อพระที่นั่งเมืองหลวงนี้ชื่อราชไมตรีเมืองหลวงนี้ ชื่อว่าพระที่นั่ง
 สุทธิสวรรค์เมืองหลวงปราสาท พระที่นั่งซึ่งตั้งไว้พระที่นั่งสุทธิ
 สวรรค์เมืองหลวงปราสาท มีพระที่นั่งตั้งอยู่เหนือพระที่นั่ง
 สุทธิสวรรค์ และพระที่นั่งตั้งไว้เหนือพระที่นั่งสุทธิสวรรค์เมือง
 ปราสาทเมืองหลวงเมืองหลวงนี้ ชื่อพระที่นั่งตั้งไว้เหนือพระที่นั่ง
 ให้ข้าราชการทั้งปวงเรียกชื่อเมืองนี้ว่า สมเด็จพระที่นั่งเมืองหลวง
 ๑ ชื่อ พระที่นั่งซึ่งไปสร้างใหม่ในพระที่นั่งพระที่นั่งสุทธิสวรรค์เมือง

มหาปราชญ์ แสพพระที่นั่งจินดาพิทักษ์นั้น องค์ใหญ่คู่สร้างคู่วันตก
พระราชทานนามว่า พระที่นั่งศิวามหาลงกูร องค์กระวีนออกบิณฑิย
พระที่นั่งพระราชทานนามว่า พระที่นั่งสุทรวินิจฉัยย์ พระที่นั่งอ้อม
สององค์ตั้งตรงไปจากพระที่นั่งวิสุทธิวงษ์นิรันดร์ค้ำนครวันสององค์ องค์
ข้างใต้พระราชทานนามว่า พระที่นั่งโสมกาศศรทศ องค์ข้างเหนือ
พระราชทานนามว่า พระที่นั่งอุทิศศาสตราคม ให้พระวรวงศ์กรม
การบัญชาโสมกาศทรงพล แอรัวระการอื่น ๆ ทุกตำแหน่งขึ้นใน
โอบอุกนภที่องศาและบริวารนามทั้งเผ่าทั้งเผ่าพระราชทานพระนามว่า
องค์หนึ่ง เมื่อทรงพระราชดำริให้ ไปจัดการปฏิสังขรณ์พระนารายณ์ราช
นิเวศน์วังเมืองชลบทวินั้น ทรงพระราชวิตกนัก ด้วยกลัวจะไม่พำนัก
ในฤดูฝน จึงมีรับสั่งให้ไปทูลถามผู้ใหญ่คนนั้นของกู รุกขลัก
รุกชระแก่ในพระราชวังซึ่งก็พำนักเสวยด้วยคันทนนั้นสองกู รุกขลัก
ไปได้ชี้ว่าคนใดน้ำใจจริงต้องมากมาสนทนากับโสมกาศ นึกที่โสม
กาศอาจคิดสนิท กันและอาจได้ ดีในกำลังฤดูฝนนั้นน้ำก็ไม่แห้ง เพราะ
ฉะนั้นก็ทำนบทั้งปวงหาหนอดีก ด้วยมันจ้ำหนาก ๆ มีน้ำในคราวจะอยู่
ไว้ก็มีเมืองชลบทวิน แอรัวระการทั่วไทย จะมีญาติพี่น้องหรือมาไว้
จะอยู่ไว้ก็มีเมืองชลบทวิน ถ้าทำนบจ้ำหนากมากจนคนพำนักก็กลัว
ถ้ากระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไป
ป่าพาสป่าอยู่กับองค์พระนารายณ์ราชนิเวศน์วังชลบทวินน่ะ แล้วจะ
ลี้ภัยหลบภัยพระราชดำเนินไปอยู่ด้วย ถ้าเป็นฤดูฝนก็กลัวจะหนัก
จากที่ไกล เพราะเรือไปจอดไม่ได้ ก็ไปพักหาที่ไว้ที่สวนในเมืองชลบทวิน
เป็นที่รองฝนกรมจ้ำหนากและพระอัครมเหศวรท่านขุนนางนั้น ๆ เอง แล้ว
ให้รับในกรมและมาไว้พำนักอยู่กับลูกปลัดพลหา หรือตำแหน่งปลัด หรือ
ท่านเลขาหรือเรือนเล็กไว้ไว้ที่นั้น ๆ และก็ให้บุตรบ่อน้ำไว้ให้อีก ๔ บา

ติดกับเมืองอินทรมุขีเล่า ว่าชยันนีไม่คู่สมเลย เพราะคำว่าบุรีแปลว่า
เมือง คำว่า บุรีนครแปลว่า เจ้าเมือง ผู้ครองเมือง ผู้ว่านไนได้มี
ใครอย่างฮาดอย่าง คงให้เรียกว่า เมืองพรหมบุรี เมืองอินทรมุขี ตามเดิม
เพชฌุ ฯ

แต่ผู้สำเร็จราชการเมืองพรหมบุรีนั้น มีนามว่าพระพรหม
ประสาทศัลป์ ผู้สำเร็จราชการเมืองอินทรมุขีนั้น มีนามว่า
พระอินทรประสิทธิ์ธิกร ให้ข้าราชการทุกตำแหน่งเรียกขานเรียกให้
ต้องกัน เพชฌุ ฯ

ประกาศมา ณ วันพุธ เดือนห้า แรมสองค่ำ ปีมะเมีย
ชัศเป็นนพศก เป็นวันที่ ๒๕๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

๑๒๔. ประกาศตั้งตำแหน่งข้าหลวงตรวจแผ่นดิน ๓ ราย
ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ ปีมะเมีย ชัศเป็นนพศก

ข้าหลวงตรวจเมืองในพระราชอาณาเขต ลักกะณมีเจ้าภาษี
เก็บภาษีอยู่คนละราย เดือนละโรง สิบรูปก ข้าหลวงตรวจขึ้นกัน
มีรายมากกว่าลักกะณมี และทั้งเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ
พลเรือนและราชสุวิธานก็ จึงกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อนุมัติพระบาท ว่า
ข้าหลวงตรวจมีรายขึ้น โรงข้าหลวงตรวจขึ้นอีกคนละโรง โฉม
ปิ่นทอง นพศก เงินภาษีก็จะขึ้นได้ยิ่งนัก เห็นว่ามีเจ้าภาษีอยู่
คนเดียวกันในเงินระบายนัก จะขอรับพระราชทานออกอีกเป็นสาม
เจ้าภาษี ให้เก็บภาษีตามตำแหน่งเจ้าพระยา ภาษี ๑ ตามหัวเมือง
ผ่านพระวันออก ภาษี ๑ เก็บตามหัวเมืองผ่านพระวันออก ภาษี ๑ จึงทรง

[illegible]

ให้ไปตบเถลไถ่จากพระอารามเดิมแล้ว แลตั้งขึ้นในวัดการ เติมน้ำขึ้น
ขึ้นท่าหนึ่ง ปันหนึ่ง นพทนต์ ไปหาวันพฤหัสบดี เติมน้ำขึ้นของ
เถลไถ่ขึ้นท่าหนึ่ง ปันหนึ่ง นพทนต์ ทำให้มีผู้ไปตบเถลไถ่จาก
พระอารามเดิม ตั้งขึ้นในวันศุกร์ เทียบขึ้นขึ้นท่าหนึ่ง ปันหนึ่ง
นพทนต์ ไปจึงจะมีขึ้น ถ้าไปจะประชุมจึงทำไม่ได้ หรือถ้าไปมีใคร
ขึ้นหรือจะประชุมจึงทำไม่ได้ ๓ คน จะร้องร่ำกันบ้างก็ได้ แต่ห้ามใน
สองปี ซึ่งกำหนดไว้แล้วนั้น เจ้าอาวาสพระอารามหนึ่ง ๓ คน จะร้อง
จากไม่ได้ ถ้าไม่ได้มีผู้ไปไว้ในเรื่องการแล้ว

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เติมน้ำ แลวันสามท่า ปันหนึ่ง
ขึ้นเป็นนพทนต์ เป็นวันที่ ๒๕๑๓ ในรัชกาลนี้ทุกวันนี้

๑๒๕. ประกาศสมทบเงินทอนข้าวค่าน้ำในวัดโคกสรวง

ณ วันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๕ ค่ำ ปีมะเมีย อังคารพฤษภาคม

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระบรมเชษฐาธิราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชวรินทร์
พระยาศรีสุทนต์ ไปตบเถลไถ่จากพระอารามเดิมแล้ว แลตั้งขึ้นในวัดการ
เติมน้ำขึ้นท่าหนึ่ง ปันหนึ่ง นพทนต์ ไปหาวันพฤหัสบดี เติมน้ำขึ้นของ
เถลไถ่ขึ้นท่าหนึ่ง ปันหนึ่ง นพทนต์ ทำให้มีผู้ไปตบเถลไถ่จาก
พระอารามเดิม ตั้งขึ้นในวันศุกร์ เทียบขึ้นขึ้นท่าหนึ่ง ปันหนึ่ง
นพทนต์ ไปจึงจะมีขึ้น ถ้าไปจะประชุมจึงทำไม่ได้ หรือถ้าไปมีใคร
ขึ้นหรือจะประชุมจึงทำไม่ได้ ๓ คน จะร้องร่ำกันบ้างก็ได้ แต่ห้ามใน
สองปี ซึ่งกำหนดไว้แล้วนั้น เจ้าอาวาสพระอารามหนึ่ง ๓ คน จะร้อง
จากไม่ได้ ถ้าไม่ได้มีผู้ไปไว้ในเรื่องการแล้ว

ก็จะไม่เต็มวันมาศ เพราะพระราชวังหลวงไปกว่าปรกกันนั้น จึงให้ทรง
 ปรีชาทำนุเสนาบดี เห็นพรหมมณฑลกรมเสนาบดีราชสำนักแล้ว ไปดล
 ให้นิประกาศนั้นมาให้ผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการ แลท่านผู้ว่าราชการ
 ขุนหัวเมืองทุกแขวงทุกอำเภอ แลเจ้าหลวงเสนา ผู้ที่เจ้าพนักงานกรมพา
 คับคงไปเฝ้ากลางราชสำนักแล้วไปให้ทราบด้วยนั้น แล้วเสกทำภา
 พุทธราชบุญคุณนี้ ว่าซึ่งกันกับนิระเมียร สันดุริยศักดิ์ ไปทุกที่ ๆ ในภพหน้า
 ในที่นาทุ่ง นาท่าน อัครราชครูได้สนธิ์ต่างพงค่านาขึ้นใหม่ ใน
 นิระเมียร สันดุริยศักดิ์ แลบุญอื่น ๆ คงไม่เล่าเฉพาะ เป็นเทศน์ว่า อย่าให้
 ข้างหลวงเสนาเรียกค่านาแก่ราชครูเอง — ด้วยผู้ทำค่านาต่างพง
 ของใหม่ ได้ความลำบากเพราะเหตุอนาถาอันมีเหตุเก่า เมื่อครั้งในปี
 เป็นที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ นั้น ผู้ที่เกี่ยวต่างพงพระทำก็ดี ผู้อื่นพระทำก็ดี
 ให้ราชหลวงเสนาเรียกค่านาได้ตลอดซึ่งสถานที่ได้ทำ ถ้าที่นั้นเป็นนา
 ขึ้นอยู่ครั้ง ๓ ปีแล้ว เจ้าของนั้นทำก็ดี ผู้อื่นทำก็ดี ให้เรียกไว้ของซึ่ง
 บารกเป็นนาทุ่งใด ถ้าเจ้าของพระทั้งนั้นดี ก็ให้หลวงผู้สำเร็จราชการ
 เมือง แลกรรมการท่านอย่างนาทุ่งใด นอกนั้นส่วนพระบ้าง อัครราชครู
 ได้สนธิ์ต่างพงทำเป็นเรกกันกับนิระเมียร สันดุริยศักดิ์ ไปไว้ตามค่านา
 พุทธราชทานโพธิ์มีอนกั้น อย่าให้ราชหลวงเสนาเรียกค่านาแก่ราชครู
 ในเป็นนินเอย เมื่อครั้งในปีที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ จึงได้ราชหลวงเสนาแก่ไว้ของซึ่ง
 ทานดีได้ทำ ถ้าที่นั้นเป็นนาขึ้นอยู่ในปีอย่างนั้นแล้ว จึงเรียกไว้ของ
 อนันตพิธี คาบธรรมนึ่งอนาปิกนึ่งเกิด ถ้าหากนั้นเป็นนาทุ่งทำนาไว้
 กันนพกำนัลปรารถอยู่ จะมาสู่เราว่าเป็นไปสนธิ์ต่างพงนั้นไม่ได้
 ให้คนเรียกค่านาตามเรดอย่างนคักด้วยนั้น เสด็จ

ประกาศประกาศวิรัชการ ๘

๒๕๖

๓. วิรัชการเจ้าฟ้าธรรม กรมเสนาบดีพระราชาธิบดีซึ่งเป็นแม่ของ ถิ่นการ
นิเทศออกไป ก็ให้มาตั้งตามฎีกาโทษพระ เพศผู้ จะโปรดให้ชำระ
เงินเดิมคืนมาให้

ฝ่ายการมา ๓. วิรัชการ เจ้าฟ้า ธรรมเจ้าฟ้า นิเทศ
ซึ่งเป็นพลศึก เป็นวันที่ ๒๕๖๘ โหวตการสนับสุนน

๒๕๖. ประกาศกษัตริย์สำหรับคนรอบตัวผู้ขึ้น

๓. วิรัชการ เจ้าฟ้า ธรรม ๘ คำ นิเทศ ซึ่งเป็นพลศึก

มีพระบรมราชโองการตามพระปณิธานของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลง
กับบรรดาขุนนางในกรุง ขุนนางในกรมการ แลผู้ซึ่งได้รับพระบรมราชาน
พัตร์มีอยู่ถึง ๑๐ ขก ๑๒ ขก ๑๕ ขก ให้ผู้ซึ่งได้รับ
พระบรมราชโองการแก่บรรดาขุนนาง แลผู้ซึ่งได้รับพัตร์มีอยู่ถึง ๑๐ ขก ๑๒ ขก
๑๕ ขกให้ไป ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เจ้าพนักงานจะรับ
คำพระบรมราชโองการให้ไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกัน
ว่า ขุนนางในกรุงส่วนหนึ่ง ต้องเสียค่าทอนว่าราชการ ๗ ๐๐๐
เป็นเงิน ๖ ๐๐๐ คำทอน ๒ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐ คำทอนเพียง ๑ คำทอน
๐ คำทอนเพียง ๑ รวมเงิน ๑๐ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐ ขุนนางในกรมการ
ส่วนหนึ่ง ต้องเสียค่าทอนว่าราชการ ๖ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐ คำทอน ๒ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐
คำทอนว่าราชการ ๑ คำทอน ๒ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐ คำทอนเพียง ๑ รวมเงิน
๑๐ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐ ขก ๑๒ ขก ๑๕ ขก ขกส่วนหนึ่ง ต้องเสียค่าทอนว่า
ราชการ ๖ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐ เป็นเงิน ๖ ๐๐๐ คำทอน ๒ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐ คำทอน
เพียงหนึ่ง คำทอน ๒ ๐๐๐ คำทอนเพียง ๑ เป็นเงิน ๕ ๐๐๐
รวมเงิน ๑๐ ๐๐๐ ๗ ๐๐๐ รวมกับหนึ่งร้อยสี่สิบห้าบาท ต้องเสียค่าพระบรมราช

ต่างก็มีธำมรงค์ อันเข้าขลุ่ยลั่น พงเจ้าสหกิจนางจะเวียงคำพระมณีนารถ
ลากขึ้นไปทวามัน ต่อให้พรทกขุนหมื่น แลผู้ซึ่งจะไล่พนมมือกันลั่น ๑๐ บาท
๑๒ บาท ๑๔ บาท ธำมรงค์ ถ้ามีพิไรพิไรออกแล้ว ขึ้นฟ้องแก่พระม
หาราชองค์ ๓ พงพระมณีนารถ ถ้าการเกิดออกไป ไม่มีผู้ชำระเงิน
คืนให้ ก็ให้ลงโทษการเวียงคำในหลวง เพชญ์ ฯ

ประกาศนียบัตร รับรองว่า นายสมชาย นามสกุล นามสกุล
ได้เข้าศึกษา และสำเร็จการศึกษา จากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ
ชั้นปีที่ ๑๖ เมื่อวันที่ ๒๕๕๖ โดยโรงเรียนนายร้อยตำรวจ

๓๒๓. ปะทกพราหมณ์มฤค-พราหมณ์

CA 9065873 UNCLASSIFIED DTIC AF 800440 UNCLASSIFIED

[illegible]

เรื่องราวได้กล่าวไว้ไม่มีความผิด จากเหตุระแวกญาติพี่น้องบ่าวไพร่
 ล้วน ชั่ววันในเรื่องราวมาพูดกล่าว ๖ ตามเกิด วิถีไม่ผิดใครไม่
 ไม่ห้าม ๖ ถ้าไพร่ไม่มีใครจะอนุญาตให้ถามเรื่องราวให้ ถ้าให้
 คอยที่หน้าพระที่นั่งสุทโธสวรรย์ ในวังไม่ให้เป็นเบื้องหน้าวันพระ
 วันคือ ก็ขึ้นเจ็ดค่ำ แดงเจ็ดค่ำ แดงวันก็เฝ้าว่าวันโกลน คือขึ้นสิบสี่ค่ำ
 แดงสิบสี่ค่ำในเคียนถ้วน หรือสิบสามค่ำในเคียนราช แดงบ่า
 เมิน ถ้าไม่เฝ้าราชการแล้วถ้ามีธุระอื่นไม่ตก พระบาทสมเด็จพระ
 เกตุทัตเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งพระทัยพระที่นั่งสุทโธสวรรย์บ้าง ที่ทำแบบ
 พลับพระที่นั่งสุทโธสวรรย์บ้าง แล้วจะให้ทิศองวามีเจ็ดเมรุ เวียงคน
 ราชบุรี เมื่อพันให้ผู้ที่เฝ้าคร่ำครวญถือนะเรื่องราวเข้ามาพูด
 เทอญ ๖ ถ้าหากวังไม่เฝ้าวันพระไม่ใคร่จะออก ก็จะไปเฝ้าให้พระ
 ฤกษ์นอ กบพลีบนสวรรค์วิลาส เสด็จไปเฝ้าวันเรื่องราว
 ขุดกล่าว ๖ ตาม แล้วให้ทิศองวามีเจ็ดเมรุ เวียงคนมาถือนะ
 เมื่อนั้นจะขึ้นเรื่องราวตามพระบาทสมเด็จพระ ๖ ศักนถาวร
 ฤกษ์พลับพระที่นั่ง ให้พระพระตำราจวนคำไว้ คนที่เฝ้าวัน
 เรื่องการแก่พระเจ้านุชเชอ กบพลีบนสวรรค์วิลาส ที่หน้าพระที่นั่ง
 สุทโธสวรรย์นั้น ให้กรมล้อมพระราชวังรับตัวไว้ อย่าให้ขุน
 เสด แดงเจ้าอยู่หัวคนซึ่งเป็นผู้ห้ามจำคนเฝ้าวันฤกษ์ที่
 เสด็จออกถ้ามีธุระกิจของไม่ได้จะให้ใครในเรื่องราวแล้ว จะ
 ประการใด โดยสมการแห่งเหตุผลการตั้งมีในเรื่องราว ๖ ถ้า
 ฤกษ์เรื่องราวของพระที่นั่งเพ็ญ ถ้าเจ้าโอรส จะตั้งขึ้น
 ให้ไปบอกสิ่งใหม่ ถ้าผู้จะบอกเรื่องราวให้ไม่มี ก็ให้
 ผู้จะตั้งฤกษ์ให้การแก่กรมล้อมพระราชวัง ขอ
 ให้ข้าพระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ไปถวายท่าน
 ถ้าเจ้าโอรสหรือบุตรหลานแล้ว ก็จงนำขึ้นพูด
 กล่าว ๖ ตาม หรือให้ผู้ใด

จักรพรรดินีเบ็นสัจ จึงนำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระเจ้ากฤษณ์ จึงทรง
 พระราชดำริว่า จะให้องค์พระราชาธาดาเสด็จขึ้นเสด็จไปจำไว้ ณ กุฎ แลสัก
 เป็นกระท่อมหญ้าขึ้นทุกหนทุกแห่งอันแก่ชรา ก็ทรงพระมหากรุณา
 แยกไพร่พลที่เป็นภคินีพระราชธิดาของพระองค์มาตามให้พร้อมสักไปหนึ่ง จะให้
 ความยกย่องเป็นเกียรติอันมากนัก จึงไปประกาศให้ชาวทั้งที่เป็นคหบดีคหณ
 นิศ ๕ คน ไปสักเป็นไพร่พลวงกระท่อมหญ้าขึ้นไว้ก่อนนอกนั้นไปสักให้สัก
 แปรละเป็นไพร่พลวงกระท่อมตามเดิม ให้เจ้าเสียนหนึ่งชองของเสียน
 ถึงสามปีจึงให้เจ้าคิณฑ นึ่งชองสามคิณฑหนึ่งอันไพร่พลวงที่รับไป
 แล้วจึงทรงพระราชดำริต่อไปว่า ไพร่พลวงให้ของตามสมควรจำนำพระราช
 ภารในกรุงทพมหานคร แลหัวเมืองที่ปวง จะคบกับกันปละสัก
 พอดีเมื่อมีไพร่พลวงตามหาเสนาเมืองสุพรรณบุรี ก็ทรงมีอยู่ บังนา
 ขึ้นจึงไม่ เพราะฉะนั้นจึงมีพิพาทประกาศว่า แต่นี้สืบไปให้เจ้าหลวง
 แลผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการนายบ้านนายอำเภอ คำนวณทุกตำบล
 แลราชบุตรที่จงรักภักดีเห็นแก่แม่ทัพ ท้าวหลานสืบสกุล ถ้ารู้ว่าไพร่
 พลของเสนาเมืองทวาย ๓ บ้านเมื่อมีคบกับกันปละสักทั้งหัวเมืองตาม
 อำเภอให้ไปเจ้ามาสัก ๓ กรุงทพมหานคร แลหัวเมืองที่มีของออกป
 ลักดังนี้ ก็ให้นำข้อความมาขึ้นเพื่อจะต่อเจ้าหลวง แลผู้สำเร็จราชการ
 เมืองกรมการนายบ้าน นายอำเภอ แลที่ขึ้นออกส่งจำนำ ๓ กรุงท
 พมหานคร ถ้าจำจะเบ็นสัจ จะเป็นคนฉลาดมีรอบรู้ใด จะให้องค์พระราชา
 ธาดาไปห้พระคัมภีร์ตามโทษานุโทษ แลโจรทั้งนี้จะได้พระราชทาน
 เงินตราขึ้นบำเพ็ญรางวัลไม่ให้น้อยกว่าสักหนึ่ง ไม่เอากว่าสองซึ่ง
 ความเป็นความชอบมาจนอนันต์ ยกให้เป็นคหบดีคหณที่เขมยวิบัติสัก
 จะได้รับพระราชธาดานอปรำไปไหนตามไหนตามโทษ ครั้นกับหัวเมือง
 ขึ้นเป็นไปเสนาหัวเมือง

ให้มีพณัฎฐ์คือพิทักษ์ประกาศอภินายก ๓ วันพุธ เดือนหก ขึ้น
สองค่ำ ปีมะเมีย สัตตุทศก เป็นวันที่ ๒๕๒๒ โทวารณนี้ขุมนัน

๑๑๐. การพระราชาพิธิจักรพระอนันต์

๓ วันพุธ เดือน ๖ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีมะเมีย สัตตุทศก

ประกาศสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งสยามเมืองเอกในกรุง ว่าการพระ
ราชพิธีจักรพระอนันต์อันกระทำ ได้ทำแล้ว ณ กรุงหลวงมหานคร ๓ วัน
พุธ เดือนหก ขึ้นสิบค่ำ ปีมะเมีย สัตตุทศก เจ้าพระยาบวรราชเป็น
แม่คนที่เจ้าพระยาบวรราชอันก็ตั้งได้ เจ้าจอมอันมี ๔ คน เจ้าจอม
พริ้ง บุตรเจ้าพระยาวิเศษไชยศรี ๑ เจ้าจอมอินบุรุษพระศรีวิโรจน์
เกษมวิเศษ ๑ เจ้าจอมอินบุรุษอินวิเศษไชยศรี ๑ เจ้าจอมอิน
บุรุษพระศรีวิเศษไชยศรี ๑ เป็นนางคนที่นางประยูรวงศ์ ๔ นาง
เจ้าพระยาบวรราชจึงมีได้สารับอย่างกลาง พระโคกอันมีพระปิตุ
ธำ ๑ พญา ๑ น้า ๑ การก็เป็นดังนี้ถึง ๒ ปี ๑ ปีมาแล้ว ได้ราช
การเป็นพระราชาบวรราช ตั้งมา ๓ วันพุธ เดือนหก ขึ้นสิบค่ำ
ค้ำ โขงค

๑๑๑. ประชุมเสวยด้วยคำพิธิจักร เสวย, สืบ, สัตตุทศ, สืบ, เสวย,
๓ วันพุธพิธิจักร เดือน ๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีมะเมีย สัตตุทศก

คำพิธิจักรเสวยเสวย สืบเสวยสืบสืบกับตัว ๆ เห็นว่าพระเป็น
กันจนร แปลว่า แล้ว ว่าจบ ว่าสุดการ ๆ แยกตัวกันนักกับวร
อภินายกพิธิจักรจะเป็นคำมานักกับตัว พิธิจักรนั้นว่าสืบนั้นว่า สืบ
จึงมีเห็นว่า สืบสืบสืบ สืบสืบสืบ เสวยสืบสืบ เสวยสืบสืบ
การนี้คนเกาะที่สุกเป็นอันน่าวังเกิดจ ว่าสืบสืบสืบกับตัวกับวร

ถึงไป พณีสัตยธรรมาธิราชเจ้าว่า สันตุกฏีเพี้ยนกับชื่อของ
สันตุกฏีก็มี คำนี้แปลเป็นภาษาไทยว่า สันติอันก็ แปลว่าเต็ม ว่า
พร้อม ว่าดีใจว่า ว่าสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นก็เลยกันไป เมื่อความ
ที่ว่าแล้วให้เรียนว่า สันวิธ แด่สัจจะ สันนิยุมแห่ง คำที่ว่าเต็ม ว่า
พร้อม ว่าสมบูรณ์ ดังคำว่า ผู้สันนารถวิราชการ แด่สันนารถิก ได้ใช้
ว่าสันนารถิ สันนิ เพชฌู สันนิสสันนารถิให้เขียนเป็นสัน สันจึงจะออก
เหมือนกับคำว่าสันนิสี ฉะนั้นว่าสันนารถิ ก็จะไม่จริงเป็นก็
จริงเป็น เพี้ยนว่าสันนารถิจนเขียนในคำว่า คำบริพนธ์ ๆ สันจึงกล่าว
สันวิธเต็มแปล ว่าแล้ว ว่าสุก ว่าสมบูรณ์ คงให้เขียนว่าสันวิธ อย่างของ
เขียนว่าสันวิธเลย

ประกาศพระ ณ วันพฤหัสบดี เดือนหก ขึ้นสิบสองค่ำ ปีมะเมีย
สันตุกฏีศักราช เป็นวันที่ ๒๕๓๙ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๑๑๒. ประกาศเรื่องฉันทพลุ

ณ วันอาทิตย์ เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ ปีมะเมีย สันตุกฏีศักราช

ฉันทพลุบรรพการของพระเจ้าว่า มีผู้มีชื่อต่าง ๆ ข้างหน้าบ้าง
ข้างหลังบ้าง วันเสาร์ที่ของบรรพการเป็นหลวงต้องมาขึ้น ใต้การของ
พระกรุณาธิราชว่า จะทำภาณิพลุสด พลุแก้ว พลุทอง ขี่ไปทั่ว
ความทุกแห่ง ๆ อย่างไหนอย่างนั้น ทั้งความเข้าก็ด้วย เป็นเหตุจะให้ไปพลุ
แพะมีการทำขึ้นหลายไปทั่วว่าคงอันอันขึ้น พระพระคำจึงให้พลุเป็น
ของต้องการขึ้นอยู่กันคนที่เป็นเจ้าบรรพการมาขึ้นนั้น คงออก
ประเทศ คือ ฝรั่ง อังกฤษ แด่เทศ แด่จีน แด่จีนเข้ามาอยู่ใน
กรุงเกษม ก็ไม่มีใครกินอะไร พลุมิได้เป็นอันเข้าออกไปนอกพระราช
อาณาเขตเลย ไม่ควรที่จะก่อเหตุให้พลุแพะไปทั่วอันอันขึ้น แล้วให้

แล้วให้พระพิรุณรดน้ำอยู่ ในพระราชวัง จะเจ้าออกทางประตูสุวิสูตร
และประตูทองขึ้นได้ มีพระพรราชวงค์เจ้ามาไว้ก็ยังมีรับมา
จะต่างเจ้ามาขึ้นไม่ได้ เจ้าพหลผาณกรมการเสนาในขึ้นใหม่ให้
บอกกรมวังขึ้นก่อนจึงมีค่น้ำ ถ้าขึ้นไม่ได้ก็ จะไม่บอกก็ได้ แต่
ถ้าจะทราบก็ให้ หรือถ้าเจ้าบ่าวจะเสนาหรือกรมการก็ได้ จะขึ้นเจ้ามาขึ้นใหม่ขึ้น
กลางไม่ได้ ถ้าขึ้นเจ้ามาขึ้นใหม่จะขอพระราชทาน ๕๐ ที่ ส่งไปผูก
ถ้าพอได้โทษตัวก็ต้องเป็นอาชญาหรือขึ้นใหม่กับผู้อื่น ถ้าขึ้นเจ้ามาขึ้น
ขึ้นกลางจะปรับ ๑๐ ตำลึง ให้แก่ผู้ขึ้นเป็นอาชญา ถ้าขึ้นเจ้ามาไม่มีการ
เจ้านั้นในพระราชวังจะขึ้นเป็นเจ้ากลาง ถ้าเจ้าของมาตามที่ได้ขึ้น
เจ้ามาในตำบาราที่เสนา ถ้าเจ้าของไม่ได้จะขึ้นเจ้าไปตามอาชญา
จะปรับได้แก่ผู้ขึ้น ผู้ที่มีเจ้ามาทางประตูสุวิสูตรหรือประตูทองขึ้น
ขึ้นเป็นขุนนางไปขอให้ได้โทษตัวหรือหนึ่ง ถ้าขึ้นเจ้ามาขึ้น
ขอโทษพระราชทาน ๕๐ ที่ ส่งไปผูก ให้เจ้าผู้ขุนนางขึ้นใหม่
หรือหนึ่ง ถ้าขึ้นกลางปรับ ๑๐ ตำลึง แต่พระพรราชวงค์เจ้ามา
ไปขอให้ขึ้นเจ้ามาได้แก่ประตูวิเศษในสวนมาประตูทองขึ้น เจ้า
การขึ้นเจ้ามาได้แก่ประตูวิเศษในสวนมา

๑๕ มีผู้ขึ้นใหม่ผู้ใดจะตามมา จะให้ขึ้นตามกับเจ้าพหลผาณ
กรมการไว้ เมื่อมีพระพรราชวงค์เจ้ามาขึ้นด้วย หรือ เจ้าพหลผาณขึ้นด้วย
วันที่ ๑ เดือน ๖ และ ๕ ตำลึงไป ให้กรมวัง กรมม้า กรมมหาด
ของขึ้นตามขึ้นเจ้ามาในพระราชวัง หรือไม่ได้มีกรมขึ้นเจ้ามาขึ้นที่กรม
ขึ้นขึ้น กับประตูสุวิสูตร ประตูทองขึ้นไม่มาตามขึ้นกลาง แต่
ประตูวิเศษในสวนมาประตูทองขึ้น ถ้าขึ้นด้วยหนึ่ง ถ้าขึ้นด้วยได้ ถ้า
กรมวังขึ้นได้ให้กรมวังแบ่ง ๔ ส่วน ให้กรมม้า ๑ ส่วน ให้กรม

ทหาร ๓ ส่วน ตามวันหาของส่วนราชการว่าหาของที่จับไม่ได้ ถ้าหาของ
ตามทหารจับได้ก็ให้แบ่งปันเป็น ๔ ส่วนเหมือนกัน

ประกาศนา ณ วันอาทิตย์ เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ ปีมะเมีย
สัมฤทธิศก (จุลศักราช ๕)

ขุนปฏิภาณพิริยธรรมเป็นผู้รับสั่ง

๓๓๘. ประกาศห้ามไม่ให้ขโมยของในพระบรมมหาราชวัง

ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ ปี ๑ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก

ประกาศมาเพื่อทราบทั่วกัน ขุนผู้กระทำความผิดว่า หา
ของขโมยในวังใน พระราชวังห้ามมิให้ใคร ๆ ไปบนหลังม้า แสร้ง
ม้าบนหลังในพระราชวัง ถ้าพบผู้ขโมยให้จับตัวใส่ขังกลางคืน ให้คน
ทั้งวังจับกุมได้ ซึ่งคนกลางหลังงานซึ่งจะไปบนหลังม้าหาของในวัง
เมื่อเสร็จพระราชกิจอันออกจากพระราชวัง ก็อย่าไปค้าขายม้ากับคน
นอกประตูวังคนไหนใครไป เมื่อเสร็จพระราชกิจนั้นกลับ ก็นำมา
หยุดเพื่องนอกประตูวังคนไหนใคร แล้วก็อย่าไปบนหลังม้าอยู่ ก็การ
เช่นนี้เป็นการพละการอันชั่วช้า ถ้าข้าราชการที่คิดจะเกณฑ์คนมา
เสกขึ้นกระบวน แลคนนั้นก็อย่าเข้าในพระราชวังขึ้นไม่ได้
ถ้าเข้าไม่ได้แล้วคนนั้นก็อย่าเข้าในวัง แลข้าราชการที่ไม่ได้คิด
เกณฑ์เข้าในกระบวน ห้ามมิให้เข้าในพระราชวังขึ้นไม่ได้ เว้นแต่
มีเหตุอันจำเป็นแล้วเข้าในวังโดยที่จำเป็นอยู่ ในพระราชวัง ไปขอใช้
ประตูวังหรือขอเข้าในวังโดยที่จำเป็นอยู่ มีพระราชวังหรือขอเข้าใน
วังโดยที่จำเป็นอยู่ หยุดเพื่องประตูวังขึ้น จะว่าเข้าในพระราชวัง
ขึ้นไม่ได้ คือเข้าในวังโดยที่จำเป็นอยู่ จะเข้าในพระราชวัง มิให้
บุคคลอื่นใดเข้าในวังโดยที่จำเป็นอยู่ ถ้าไม่บอกกล่าวไว้ ให้คน
ทั้งวังจับกุมได้ เมื่อเงินค่าพระราชวังโดยที่จำเป็นอยู่

จนพลั้งมือ นวียให้หีบประการไท ๆ จะไม่บดขยี้จนวังก่อนก็ได้ แต่
ข้าราชการก็ดี นวียจ้มน้ำจืดบวทาสของข้าราชการก็ดี ขณะนั้นพลั้งมือ
ล้างจานในพระราชมารวังขึ้นโนหรือขึ้นกลางไม้ให้ฉวยเป็นอันขาด ตัวผู้
ซึ่งไปบนพลั้งมือเป็นข้าราชการล้างจานในพระราชมารวังขึ้นโน จะให้
เดินไปปรีบซึ่งหนึ่งพระพรหมเป็นนางวิมลผู้มีจิต ล้างจานด้วย
ช้อนกลางให้เดินไปปรีบซึ่งหนึ่ง นวียก็ยืนเป็นน้ำพองวง ตัวเป็น
จ้มน้ำจืดบวทาสของนางล้างจานขึ้นโน ให้เข้ามล้างผู้บวทาสเดินไป
ปรีบจนซึ่งหนึ่งแล้วลงพระพรหม ๕๐ ที่ส่งไปทุก เพื่อขึ้นกลาง
ให้เดินไปปรีบซึ่งหนึ่งแล้วกับมาเป็นน้ำพองวง ถึงหน้าที่ไม่มีคนบนพลั้ง
มือไม่มีใครจูง พลั้งล้างจานในพระราชมารวัง ก็ให้ขึ้นเป็นน้ำพองวง ถ้า
มีข้าราชการสักคน ก็ให้เดินมาแต่ไม่ตามราชนาที่ขึ้นตรงกลางจึงได้
ไป ตัวจ้มน้ำจืดบวทาส ก็ให้เขาไปปรีบ เขาเดินมาจนถึงให้ผู้มี
ลงพระพรหมตามดูจนขึ้นโนไปทุก ๆ ให้มาบนพลั้งมือให้คนประจวบวิเศษ
โศกศรีจมน้ำพองวงขึ้น ข้าราชการมาบนพลั้งมือให้เพียงนอกประตู
วิเศษโศกศรีเท่านั้น จะล้างจานในพระราชมารวังเพียงช้อนกลางที่ไม่ได้
หนึ่ง มาที่ผู้หนึ่งผู้ใดล้างจาน ก็ให้คนบนพลั้งมือจ้มน้ำพองวงมาให้
รับไว้ เมื่อมีพระพรหมมาของนางค้ำรถให้ให้ล้างจาน จึงล้างจาน
กลางที่ เกษม

เพราะฉะนั้น ค้างค้ำไป ให้คนมาจ้มน้ำพองวงขึ้นโนซึ่งไปมา
บนพลั้งมือ หรือมันปรีบที่ล้างจานในพระราชมารวังตามกำหนดขึ้นโน
ซึ่งคนประจวบวิเศษประจวบขึ้นโนมาด้วย จ้มน้ำพองวงประจวบวิเศษ
โศกศรี มาจนประจวบขึ้นโนตามกำหนดพลั้ง ค้างค้ำก็ได้ ในพระราชมารวัง
เป็นที่กำหนด ถ้าพระพรหมขึ้นได้ก็ให้คนบนพลั้งมือกับคนมา
ก็ให้คนบนพลั้งมือปรีบที่คนมาจ้มน้ำพองวง เป็นนางค้ำจ้มน้ำพองวง
ให้ท่งพรีบประจวบวิเศษตามกำหนดประจวบวิเศษ เกษม

ประกาศนียบัตร วิทยาลัยเทคนิค เชียงใหม่ ปีแรก
 สมุดรายนาม เป็นวันที่ ๒๐๑๓ ในรัชกาลที่ ๙

ทพ.สุวิทย์ ชัยเกียรติยศ นพ.สุวิทย์

๓๓๘. ปุโรคาตนาภพธรรม ๔๖ ข้อ

การประเมินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน

ĐỀ THI VÀO LỚP 10 MÔN TOÁN

เจ้าชายวิฆเนศวรที่เจ้าสุริยภักดีพาน เวียงใต้ปกครองก็ให้บริวารนำตัว
เคียว พดกนั้นองค์ใหญ่เข้ามาเพื่อย แดงองค์ใหญ่ตัวเล็ก องค์สูงระ
โผล่ชื่อ ซึ่งขณะนั้นกำลังยกทัพกันไปหาผลัดกับเจ้าหิวดิพระคำพมณี
นั้นไม่ไปได้ เบริวารเหมือนเป็นเจ้าหิวดิซึ่งพระโอง ก็มีชื่อพระคำพมณี
ต่าง ๆ พระที่นั่งลงมาจับตัว ก็เป็นชื่อพระที่นั่งองค์เล็กหิวดิเคียว ไม่
ได้ เป็นชื่อตัวไปกับเจ้าหิวดิซึ่งพระโองนั้นได้ พระที่นั่งสุริยภักดีพาน
ก็เป็นชื่อพระที่นั่งองค์เล็กตัวนำให้หิวดิพา พมณีขึ้น

[illegible]

พระที่นั่งองค์สามพี่น้อง ชื่อพระที่นั่งภาณุมาศจำรูญ ๖ พระที่นั่งมณฑล
ซึ่งมีพระค้ำพระนักเลง อยู่สามพี่น้อง ชื่อพระที่นั่งสุทนต์เพียร ๖
ของพระปวิตรอยู่สามพี่น้องพระที่นั่งอนันตสมาคม ชื่อพระที่นั่ง
ธรรมปวิตร ๖

ป่าระกาขนาด ๓ วันหุส เกือบเจ็ด ไร่เจ็ดคำ เป็นมะเดื่อ ส้มอุทลิดัก
เป็นวันที่ ๒๕๖๒ ในวิภาสมีจุฬินัน

พระศรีสุทนต์หาไรหาร สันดานมากด้วยวิเศษคือบดนัก เป็นผู้
รับส่ง ๖

๓๖๖. พระราชกฤษฎีกาตั้งป่าระกา

แปดหมื่นห้าพันไร่

ณ วันที่ ๒๕๖๒ ตั้ง ๔ ไร่ ๖ คำ เป็นมะเดื่อ ส้มอุทลิดัก

ว่าราชการเมืองระกาและพระยาเมืองนคร และเมืองพนาญ เป็น
นายอำเภอเมืองระกาและเมืองนคร และเมืองพนาญ ที่ว่าเมืองระกา
กรณเมืองพนาญ พนาญเมืองระกาและเมืองนคร ในป่าชุมชนต้นต้นพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้า
โสมนัสวิมลนาถ ที่ ทรงอยู่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ขอให้เมืองพนาญพระที่นั่งรัตนโกสินทร์ทำมาได้อีกหนึ่ง กรณเมืองพนาญ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าโสมนัส-
วิมลนาถนั้น ได้สมรสกับเจ้าเมืองพนาญและเมืองนคร เป็นใหญ่
ในฝ่ายบ้านเมือง สมรสกับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้ว จึงมานับถือ

ในพระนครพระคุณไม่ จึงได้กราบทูลขอต่อผู้มีอำนาจเสนาที่กำนัล
ตลาด แล้วทูลขอตั้งท่านจัน มารยาพระศรีโสมภพ เป็นที่กำนัลตลาด
ต่อมา ทำจำนวนเงินอากรตลาดทูลขอพระมหาเถร และอากรตลาด
เมืองนั้นหลอ้ ท่านจำนวนซึ่งกำนัลพระมหาเถร ท่านเงิน ท่านอากรกำนัล
ไม่มีจำนวนประมุลณทั้งสองครั้ง ท่านจัน กรรมาพระศรีโสมภพ
ทำอากรหาถนงค์มีชวด จักว่าทอ จนเป็นธเน้ง พลศึก ทนย์ เงินอากร
กำนัลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก จึงพระเจ้าสุทนต์ธอ กรมพล
วิเศษขุนกรมการ พระมหาพรตวิเศษวิเศษพรหมมณี พระยา
พิพิธโกสินทรราชย์ เป็นศรีธรรมราชย์ และเจ้าพลเรือนกรมเสนาทหาร
ปรึกษาเห็นพร้อมกัน เห็นว่าจะให้ท่านจัน ทำต่อไปมิได้ จึงได้
ไปคิดถ่วงกับพระยาพิศาตสุทนต์ ให้ถ่วงให้หนักจนหนึ่ง ซึ่งเขียน
เป็นกำนัลตลาด หลวงศรีบุญสมสุราเถรเป็นผู้เจ้าส่วน ทำจำนวนเงิน
ทั้งการุณยพินนทานการณเมืองนั้นให้สองราย ครั้นจักแบ่งกันแล้ว
เจ้าพลเรือนทั้งฝ่าย จึงได้นำความขึ้นกราบทูลพระกรุณา ขอ
พระราชทาน ถังเขียน เป็นตัวกำนัลตลาด ถังเขียนธเน้ง ธัมมสุตติก
นี้ไป ฯ เมื่อเวลานั้นขอพระพรพรพธำจักษุมาทราบสิ่งใหม่ ที่มีไม่ทัน
จะได้ทรงปรึกษากับผู้ใหญ่ที่ควรปรึกษา จึงได้ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ ให้ตั้งเขียนเป็นกำนัลตลาดไปก่อนหาพระพรหมเขียนเก่า แต่
๗ วันจันทร เดือนห้า ขึ้นค่ำหนึ่ง เป็นธเน้ง ยี่สิบเป็นพศก ถังเขียน
จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสว่า ได้ทรงพระราชดำริว่าใจ คิดถึงใจ
ราษฎรอยู่ทุกพินนทานแล้ว ก็เห็นว่าใจที่กำนัลนั้น ซึ่งเป็นคน
ยากจนโสมภพ เลี้ยงชีวิตด้วยกองทุนนาของเล็กน้อยมาขาย หากให้
เล็ก ๆ น้อย ๆ ได้กำไรบ้างยากจนยาก ไม่พอใจขอเงินกำนัล

ทุกคนคำนับ เสด็จลงมาขึ้น พระราชรถขึ้นทางพระเมรุสภาดูและ
 สงสาร อยู่มากจะให้เลิกการเก็บธนากรขึ้นทั้งสี่ ให้ราษฎรที่ยากจน
 ได้พักกันสบาย และเป็นสรวนเฝื่อนแก่โบราณ เงินค่าธนากรหลาย
 ศัตวรรษไว้ในท้องพระคลังไว้ ก็เป็นเงินรวมสำหรับแจกเบี้ยหวัด
 ข้าราชการสาธารณทั่วไป เพื่อย่นของสงฆ์ของกลาง จะได้เป็น
 พระราชทรัพย์ส่วนที่พระคลังใช้สอยตามพระราชประสงค์อย่างอื่นหามิได้
 บางส่วนเป็นเหตุเทศมณฑลทำส่วนที่สี่ เป็นเงินขึ้นในพระบวรราชวัง
 และเจ้าคำธมมธนจารย์มีนิทาน เป็นนทานหลังด้วยกัน เพราะฉะนั้น
 เมื่อจะเลิกธนากรหลายศัตวรรษขึ้นลงในกรุงแลหัวเมืองหัวปวง จะ
 เป็นเงินขึ้นที่นอกออกไปทุกปี เงินขึ้นในพระบวรราชวังและเจ้าหน่ออื่น ๆ
 ก็จะขึ้นลึกลงไปหมด ก็จำนวนเงินขึ้นพระคลังหลายหมื่นปี และเงิน
 ขึ้นในพระบวรราชวัง แลต่างสถานหัวปวงที่ตกไปอย่างนี้ ก็ยังมีเงิน
 ที่ขึ้นมาจากเบี้ยหวัด และเงินขึ้นพระบวรราชวัง แลเจ้าคำธมม
 ธิปปวงได้ จะต้องทรงปรึกษานำวิธีพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า
 เจ้าอยู่หัวในพระบวรราชวัง แลพระบรมราชานุวงศ์ เจ้าหน่อ
 นารถที่มีเจ้าธนากรหลายหัวอยู่ แลท่านเสนาบดีให้เห็นพร้อมกัน
 ทรงเห็นว่าควรเลิกเสียอย่างใดจะควร แลจะตั้งกติกาสถานธนากร
 เสียใหม่ อย่างใดจึงจะเป็นไปเพื่อจะได้ความสุจริตตามคำราษฎร
 ที่ยากจน ลงทุนซื้อของเลิกกันตามวาระภายในท้องถนนเป็นเวลา
 แลกระตือรือร้นบอกกันว่าขาย หรือใส่ไฟหรืออันไหนก็ว่ากันไปมาขาย
 อยู่ไปอย่างเก่าของ แลของซื้อขายนั้นเป็นของมีอยู่ตลอดเวลาแล้ว
 ก็จะไม่ขาดเป็นอันขาดได้ เป็นเหตุให้ผู้ขายไม่หมดก็จะต้อง
 ขายทุน จะชักแจงให้ราษฎรที่ซื้อสินค้าจนครบนี้ จึงจะไม่ซื้อสินค้า
 ตัวหรือค่าธนากรในกลาง ต้องซื้อความเสียในพระบาทธนากรนั้น

ราชรถลาศพว่า เสด็จวันละสองวันเป็น จึงทรงพระอภัยมณีว่า จงดู
พิภพในท้องศราก็ถ้านับเวลา ก็ได้ความว่าพระชนนเจ้านี้ควรจะเสวย
แต่เพียงวันเป็น ถ้าวันกลางกับคืนพิภพเป็นสองเท่า หากทำไว้มาก
เกินอยู่ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งว่าพระอภัยมณีว่า
ขอให้ทรงพระเมตตากรุณาไปดลเกล้าฯ ๗ ให้เสด็จยกศพมาตั้งที่
แต่เมื่อถึงวันพระนพเคราะห์ สิบห้าค่ำ ต้องพระราชประสงค์ จะได้ชาว
กลางเมืองทราบ หากออกไปดูไปขึ้นไปมีการพระพุทธรูปปฏิมากรรมแก้ว
๗ รัชพระศรีวิชัยเสวยเสวยทุกวันพระจะได้ทอดใจได้ ราชรถลา
ศพวันว่าได้ จึงทรงพระเมตตากรุณาไปดลเกล้าฯ ๗ วันแล้วทรง
ราชรถว่าจะให้เสด็จยกศพมาตั้งในที่เร็ว ๆ เมื่อปรึกษานานก็
ตกลงแล้วพล ราชรถได้ทราบด้วย ๆ ถัดไป ก็มีความอันก็มาพบมีการ
พระพุทธรูปปฏิมากรรมแก้ว ๗ รัชพระศรีวิชัยเสวยเสวย ตามที่หนด
วันพระนพเคราะห์ สิบห้าค่ำ เป็นอันมาตามทุกวัน ๗ เมื่อเสด็จ
พระราชดำเนินกลับมาพระราชวังแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการดำรัส
สั่งว่าพระบรมราชโองการ ๗ รัชพระศรีวิชัยเสวยเสวย ให้คิดอ่านปรึกษา
ให้ตกลงกันเร็ว ๆ จึงทรงจำนองราชรถ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท
ทรงเจ้าอยู่หัวราชรถ กรมหลวงวิสุทธิโกศล กรมหลวงนันทบุรียศราช
และเจ้าพระยาฯ เจ้าจำนวนกรมพระคลังมหาสมบัติ ปรึกษากันถึง
พิภพภายในท้องศราก็ถ้านับเวลา แต่เจ้าราชรถว่าราชรถว่าใหญ่ ๆ
และทั้งไว้ให้มีผู้เข้าตักกลางกันช่วง และอีกว่า ๑๒ ชั่วโมง นอกที่อาว
เก็บศพ แต่โปรดเกล้าให้ยกศพกับกลางในรถอภัยมณี ไหวกรา
ทูลคำนึงลงมาหัวปวง เสด็จกับภักดี และคิดให้เก็บลาถือนี้อำนาจ
ทั้งนี้คิดสืบค้นให้ด้วยความรู้แล้ว ไม่คิดสืบค้นหาแห่งตามบ้าน

ศาลาในวังมีธงต่าง ๆ พักกับภาณโองว้างเวียนแห่ ทั้งแฉกธรรมาสน์
นั้น ได้ให้ไปเล่นวันศุกร์ ก็ชวนแปด บุรพาสาล ขึ้นทำแห่ไว้ มีพระ
สั่งเรียกขึ้นแล้ว ความพิถีพิถันอย่างไร ก็จะต้องประกาศขึ้น
ต่อไปนั้น เทอดู

๓๓๓. ประกาศให้มณฑลภาณุราชธานีคุณนรราชานุรักษ์เกิดใหม่
จะได้รับพระพรราชทานแปดวัน

๓ วันศุกร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑ ค่ำ มีพระมีธ ธัมมราชิก

ประกาศมาทุกวันนี้ บารพที่มีพระองค์เจ้า หม่อมเจ้าจะ
ประสูติธรรมา แล้วจะได้รับพรราชทานแปดวันในปีนั้น ให้ทราบ
ว่าคัมภีร์นี้ไป ถ้าพระองค์เจ้าหม่อมเจ้าประสูติใหม่ หรือ
หม่อมราชวงศ์ราชานุรักษ์เกิดใหม่ เกิดในปีที่ขึ้นเลขคู่ ก็ให้มา
แจ้งความที่ศาลาท้าทวีตราชในพระมณฑลราชธานี ในปีนั้นนั้น ถ้า
ให้ต่างปีก็ไป ถ้ามาปีใด ๆ ว่า ๆ อธิษฐาน แหม่น ๆ ตามวิธีที่กล่าวมา
จะมากน้อยเท่าใดก็ขึ้นปีนั้นนี้ไม่ได้ ถ้าเมื่อขึ้นนั้นปีนั้นขึ้นตาม
เจ้าภาณุราชธานีแล้ว ก็จะไม่ขึ้นปีนั้นขึ้นตาม ถ้าขึ้นว่าบุตรนั้นโดยว่า เกิดใน
ปีนั้นขึ้นก็จะมีผล ไม่ให้ขึ้นปีนั้นขึ้น เพราะถ้าขึ้นปีนั้นขึ้นเมื่อ
เจ้าเกิดไปแล้ว องค์นี้เป็นบุตรนั้นไม่ขึ้นขึ้น จึงมีมณฑลภาณุราชธานีแล้ว

อนึ่ง พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ที่ประสูติใหม่ แหม่น
ราชธานีราชานุรักษ์เกิดใหม่ ได้รับมณฑลภาณุราชธานีแล้วไม่ได้รับพรราชทาน
เป็นพรราชทาน พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ราชานุรักษ์ที่
แล้วในปีนั้นขึ้นปีนั้น มีอันถวายชีวิตของปีนั้นขึ้น ก็ให้มีมณฑล

ซึ่งศาลท้าวสุริยราชในมณฑลนั้น ถ้าหากเก็บไว้เองมิได้ไว้ ก็ให้แจ้งความ
ก่อนยกขึ้นไม่ได้เฉพาะ เพราะพระองค์เจ้า หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์
ราชสีสุภะนันทน์ ก็เนื่องในพระราชพงศาวดารว่า มีพระราชประสงค์
จะให้ท้าวสุริยราชในมณฑลเป็นมณฑลเอกภาคที่เป็นอุบิหาร โดย
สมควรสมควรทั่วไป ก็ซึ่งเจ้าท้าวไม่ยอมให้ ก็ท้าวจึงเกิดด้วย
ซึ่งฉาวทางหรือกระไร แลถ้าวังเดียว ก็อย่าให้มีเขาซึ่งสามารถตามอกของ
ถ้าหากการขึ้นบรรพตบ้าง เป็นตระกูลเงินตามเมื่อบุตรหลานบุตรนาง
ในท้าวท้าวท้าวท้าวท้าวท้าวท้าว เพราะอาจท้าวท้าวท้าวท้าว
เพราะเหตุนี้ เพื่องานสักเป็นแก่ชาววิเศษว่า มีว่าศาลท้าววิ
ลาธอนพริศรอนธด ไปกับศาลพระบาทวิเศษเทพ (เพื่อเป็นเป็น) เพื่อ
นี้ก็ไว้ด้วยเพื่องานพระราชองค์พิพัฒน์ แลเจ้าท้าวหม่อมราชวงศ์ราช
ท้าวท้าวท้าว

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือนแปด บุรพพานาฬ ขึ้นค่ำหนึ่ง
ปีระเมียบ สัมมฤทธิศก สักราช ๑๒๒๐ เป็นวันที่ ๒๕๗๕ ใน
รัชกาลปัจจุบันนี้

๑๑๑. ประกาศในพระบรมมหาราชวัง ถ้าจะช่วยเหลือ
หรือการผู้ตนให้มันช่วยเหลือกัน

ณ วันอาทิตย์ เดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีระเมียบ สัมมฤทธิศก

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ท่านทั้งหลาย ซึ่งผู้เป็นไพร่
ในพระบรมมหาราชวัง ว่าให้กร ๆ จะช่วยเหลือกันให้ผู้อื่น อย่าให้มีชื่อคน
ซึ่งตามเงินน่วย ๆ แลช่วยเหลือกันช่วยเหลือ ให้มีนามประกาศกันนั้น

ถ้ามีคนอื่นผู้ใดเข้ามาหรือให้ผู้อื่นอื่นเข้าไปไม่มีอำนาจเป็นอันขาด ก็ให้
เร่งตัวหาสมณอุททนีให้หาหาประมาณให้เสร็จในคืนวัน ๔ ประมาฐานนี้
อย่าให้พวกไม่มีอำนาจประมาณเลื่อนลอยในพระบรมหาราชวัง ได้เลยเป็นอัน
ขาดทั้งนี้ว่า ถ้าพ้นคืนวัน ๔ ประมาฐานนี้ไป บ้างใครในอุททนี
ของผู้อื่นไม่มีประมาณเลื่อนลอย หลบหนีกันนี้ไปอยู่ที่ใดก็ให้ทราบถึงว่า
ความขาดเพราะไม่มีประมาณ ในกลางท้องธำมด แล้วส่วนที่ได้
มานั้น จะหักถวายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามส่วน ๔ จะให้แก่เจ้าเมือง
นาละงินไป ๒ ส่วน ส่วนที่ถวายวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น ให้
เจ้าเมืองนาละงินส่งไปถวายตามส่วนส่วนบุญเกิด

ประกาศมา ณ วันอาทิตย์ เดือนเมษ ปีมะเมีย จัน ๓ ท่า ปีมะเมีย
อัฐศกขึ้นศก เป็นวันที่ ๒๕๔๘ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓๓๘. ประกาศให้เลิกสมณอุททณีนิกายเจ้าเมืองน่าน

ในผู้ใหญ่วัย จันทนธิดา

(ณ วันอาทิตย์ เดือน ๔ จัน ๓ ท่า ปีมะเมีย อัฐศกขึ้นศก)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ผู้ขึ้นต่อพระองค์ให้ปวง ที่ผู้ขึ้น
เป็นสมณธรรมาจารย์ และอุททนีเป็นสมณธรรมาจารย์ไปโดยทางไหน ทำตัว
เป็นหาสมณอุททณีนิกายผู้ใดผู้หนึ่งในพระบรมหาราชวังก็ดี ไกร ๆ
เป็นผู้จากหาสมณอุททณีนิกาย จะมาขึ้นสมณประมาณเลิกสมณอุททณีนิกาย
เหล่านี้ก็ดี ถ้าเป็นอันขาด อย่าให้พวกอื่นอีกเข้าไปสมณน่าน
ที่จัดวางอยู่ในพระบรมหาราชวัง แล้วเจ้าต่างกรม แลบ้านเสนาบดี
ผู้ใหญ่ ที่เจ้าเมืองน่านแลเจ้าพนักงาน เจ้ากรมการมหาดการ

ร่วมวางแผนอย่างรอบคอบ จะไปยึดเกาะกันกับวิเทศภายนอกนั้น ที่จริงดี
ต่อให้ตัวเราเองและลูกหลานของเราพ้นจากเงื้อมมือของฝรั่งไป
เป็นอิสระชาติ ถ้าฉันเป็นผู้ใดก็ควรจะจำเพาะกันนี้ จีนไปยอมแพ้ในพื้นที่จะ
ขัดขวางแผนการกับเราซึ่งว่ากันนั้น ขาดความต่อเนื่องการบูรณาการ
แล้ว ก็คงจะหลงพรปรารถนาคำที่สืบสาวถึงสิ่งนั้นจนผู้ว่ากับตัวให้จำได้
ถ้าจำกันได้ มาชำระให้ได้ว่าทำไมจึงไปยอมแพ้หรือที่จริง ในที่ซึ่ง
เจ้ากระทรวงการต่างประเทศร่วมวางแผนอย่างรอบคอบ ปกติจะตามตัวมากกับ
จริง เห็นสิ่งนั้น ในขณะที่ต้องสืบสาวกันต่อไป ที่นั่น ๓ ซึ่งลงมา
๑๐ คำสั่งขึ้นไป จะให้เจ้ากระทรวง เจ้ารองภายใน ข้าราชการชั้น
ล่างกับวัง ซึ่งหาญ แลลูกหลานผู้เรา พหุประสิทธิ์ หลบประสิทธิ์
เข้าไปยอมแพ้อยู่ไม่ใช้จนครบ ตัวผู้คิดว่าเป็นไปยอมแพ้แล้ว คำว่า
แต่ไปก็ เห็นมีประเทศนั้นในแต่เล็ก ในขณะที่จะไปใช้ให้มาเงิน ถ้าผู้
มีพาประสิทธิ์จะให้คิด ถ้าไม่มีพาประสิทธิ์ จะให้คิดส่วนอื่น อัน
ผู้ไปยอมแพ้ในพื้นที่จะขัดขวางการกับเราเหล่านี้ จะเข้าไปประหาร
ชีวิตเสีย เพราะมันเป็นผู้คิดอย่างอื่นอย่างหนึ่ง จะให้คิดส่วนอื่น
ในบางทีหนึ่ง อันนี้ เพราะมันมีวิธีไปเป็นอันยากก็ให้คิดถ้าผู้ที่มีบุญ
ไม่สู้กับตัวเราแต่เขาความไม่สู้ด้วยกัน แลเมื่อมีเหตุขึ้น ถ้าฉันเป็นผู้ใด
ผู้ซึ่งหนีอย่างนี้ คือรับพระราชอาญาถึงประหารชีวิตจริง ทำแผนอย่าง
แต่ที่ผู้พระราชกำหนดกฎหมายกำหนดนั้นคิดก็จริง ว่าพระราชอาญา
เกินโทษไปไม่ได้ ถ้าไม่มีทำประกาศนั้นจะมาถึงวันแล้ว เหตุนี้เกิด
ภายหลังคำประกาศที่ไปแล้ว จะเขียนไม่ได้

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนแปด บุรพสาธิต ขึ้นสามค่ำ
ปีระเลง สิบสองศก เป็นวันที่ ๒๕๔๗ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๑๑๐. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
 ไปอภัยวิมลเจ้าบ้านขุนนางในพระบรมมหาราชวัง
 (๒ วันอังคาร เดือน ๔ ปี ๕ ค่ำ ปีระมัย สัตยศักราช)

มีพระนามราชโอรสให้ไปประกาศ แก่เจ้าข้ากรมเลขาซึ่งไม่ได้
 ตั้งกรมเลขาข้าราชการผู้ใหญ่น้อย ให้ทราบทั่วกันตลอดไปว่าเจ้า
 บ้านขุนนางทั่วปวง ว่าทุกวันนี้มีสิ่งหลายอย่าง ที่เจ้าบ้าน
 ขุนนางใหญ่ ๆ ที่คนเล่าเรื่องเป็นที่ยังระแวงกลัว เมื่อผู้ทูลไปทูล
 ทาธุกรรมของกรมเลขาซึ่งกันอยู่ แลราษฎรสามัญชนเข้าไปจนขึ้น
 ธาตุอยู่ เจ้าบ้านขุนนางซึ่งจะไปสืบถามไม่ได้ จะว่าเป็นสิ่งชั่ว
 ที่ราชการก็กลัวกัน บุคก็มีพระราชบัญญัติห้ามไม่ให้คนข้างหน้าข้าง
 ใจที่อยู่ในสถานที่บ้านนั้น ถือว่าเจ้าบ้านซึ่งเจ้าบ้านระ แลบ้าน
 กำนันมาขึ้นตรง หรือจะลงนามลงมือด้วย เจ้าคนพวกรวมกันของ
 เจ้าคนเลขาผู้เป็นบรรดาทั้งนี้ ที่อยู่ใจพระบรมมหาราชวัง ไปขอพบ
 ข้าราชการไว้ในที่ซึ่งบ้านนั้นเป็นอันขาดเสีย ถ้ามีผู้กล่าวกันว่าไปอยู่
 ที่ไหน ๆ เช่นว่าเวลานี้ จะถึงให้ไปถือว่าเจ้าคนพวกนั้นไม่ได้ อย่ทำ
 ผู้เป็นเจ้าของวังเจ้าของบ้าน อย่าคิดหาที่จะคิดคนนอกที่ไปไกลไป
 อย่างเก่า ๆ ด้วยความเลื่อมใส ว่าผู้บ้านซึ่งตัวก็จะต้องการพบ
 การพบของเขา ผู้ซึ่งต้องการพบผู้ไม่กระพริบกระพริบอะไร ๆ อย่าง
 เก่า ๆ นั้นก็ดี ในหลวงทรงทราบแล้ว ในหลวงไม่ทรงกระพริบกระพริบ
 ต่อว่าให้รู้ขึ้นเป็นความดีอันก็ดี เรื่องอย่างเก่า ๆ อย่างนี้ขอเสีย
 อย่างวิเศษเลยมีอำนาจใจ ในหลวงทรงเห็นแล้วว่าเจ้าคนต่าง ๆ ได้
 บ้างใหญ่บ้างดี บ้างเป็นอันมาก บ้างก็ไม่มี ใจหาจะกันต่าง ๆ บ้างก็
 คงมี มีความดีบ้าง พึงบ้างก็จะมี เจ้าบ้านเจ้าบ้านดีไหนจะรู้หัวใจ

โหล่งลวงไม่รักก็ชอบรักกับอะไรแก่เจ้าวังเจ้าบ้านนอกนะ เมื่อมีผู้ชวนบ้าง
โหล่งทาสลูกหนี้พาไปไว้ที่วังของอยู่ เจ้าผู้ดูแลหาเจ้าบ้านนอก
เมื่อการบุญบุญกันนั้นวังนั้นอยู่จำไปก็สถานไม่ได้ ก็คงจะไปเที่ยวเล่น
แล้ว ๆ เล่า ๆ ว่าไปในที่นั้น ๆ อันนั้นก็ไม่ใช่เป็นการติดคนแก่เจ้าวัง
เจ้าบ้านกษ ซึ่งผู้ว่าผู้คิดเจ้าไปอยู่ก็อยู่คนเดียว ก็จะเห็นเหตุที่ผู้ที่ได้มี
คำกระหน่ำนั้นกระหน่ำต่อไป แลให้เป็นที่สวาทชวนพรันพรันของชนเป็น
อันมาก ที่เป็นคนลูกหลานเวียงวือขี้ชื้อทวง ที่มีการสนิชอบกันอยู่บ้าง
พันไป แลอยู่ที่บ้านเจ้าวังเจ้าบ้านกษนั้นที่วังว้าง ก็วังว้างก็ใหญ่
ที่โตมอวังว้าง จะยิ่งใหญ่โตเข้าไปอีกกว่านี้บ้าง ถึงคำว่าโหล่งทาส
ลูกหนี้ผู้ที่มีหนี้เจ้าไปนอนซึ่งอาศัย จะฮวงฮวงบุญบุญว่าเจ้ามาพึ่งพิง
มีเจ้าผู้ดูแลหาเจ้าบ้านนอกไว้ได้ โหล่งให้เงินไปก็จะไม่ฮวงฮวง
เป็นก็มีการติดคนแก่โหล่ง เพราะคนพวกนี้ไม่เห็นผู้คิด บางคนเป็นใจ
ผู้ว่าผู้คิดซึ่งของ ๆ ขุนนางเจ้าบ้านนอกพาหนีไปก็มีอันมาก โหล่ง
ให้เงินไปก็คงว่าใจว่า ผู้ใหญ่สอนคนผู้ว่าผู้คิดไม่ใช่เป็นการติด แต่มีชน
หนึ่งจำ ถ้ามีสิ่งของไม่สมควรใส่ใส่ใส่พันโกนาก็มี มีผู้ว่าผู้คิดผู้ใด
ผู้หนึ่งจะละซึ่งวังว้างออกบ้างสิ่งอันใดบ้างในเมื่อผู้ใดก็มี ผู้ที่กล่าว
สิ่งของได้แก่ผู้ว่าวังเจ้าไปโหล่งบ้านโหล่งวังโหล่ง พันจากเมื่อคนก็จะละได้
ผู้ว่าไปได้ดังนี้ จึงเป็นการติดคนแก่เจ้าบ้านเจ้าวังไม่ได้ วิสัยคน
ที่เป็นโหล่งลวงลวงหรือจะเป็นโหล่งลวงไปก็สถานนั้น การจะติดคนแก่
เกิดเหตุ ให้มีผู้คิดก็ศัพท์เล่าลือว่า เมศภาพรพินท์กับวังว้าง ไม่จำ
แก่บ่าวโหล่งของชน แลไม่จำแก่คนผิด แลก็คนบุญเคราะห์นั้นคนบาป
มิได้ ไม่เลียดคนนำว่าผู้ใดจึงจะฮวงฮวง จะฮวงฮวงก็มาติดกันได้เล่าลือ
แต่ว่ากล่าวมาบุญทั้งห้า ทั้งห้า ทั้งห้า ทั้งห้า ไม่มีผู้ขึ้นกับกับมา
การจะได้สิ่งมาบ้าง ๆ นั้นไม่ติดกับการบ้านเมืองทุกวันนี้เลย ทั้ง

คุณเล็ก เพราะฉะนั้นเมื่อคุณหญิงนี้ เป็นคนขี้อายและ ไม่เปิดเผยแต่กับคนอง
 เหมียตยอย่างหนึ่งเท่านั้น ถ้าผู้ใหญ่ในแผ่นดินเป็นเช่นนี้จริงด้วย ฉะนั้นเรา
 ย่อมว่าคนทั้งนี้ ไม่มีอยู่ในสถานภิกษุที่ต่อกันเป็นสงฆ์ผู้มีแล้ว ก็จะเป็นที่
 พหุณปาริชาติได้โดยเร็วก็แล้ว ก็ขอท่านจงเป็นผู้มีบรรพชาศัศนีใหญ่ด้วย
 ผ่านนั้น ในพระบรมมหาราชวังนี้ยังมีขึ้น ก็เป็นราชสำนักหลวงมีพระสมิทธ
 ฐิการณในพระเมรุอันกับพระธิดาเจ้าพนมอันเจ้าเล็ก ๆ เจ้าคุณแห่งคุณ
 สนิทบุรณการหาญหาญทั้งคนพยานว่านเกรียติอยู่ในวังในบวรนั้น ๆ
 เป็นรองเจ้าพยานบุตรคนใหญ่ ๆ เหมียตยกัน เพราะเหตุดังนี้
 เมื่อท่านสมณคุณนี้ของหมู่ใด ๆ ที่อยู่ในพระบรมมหาราชวังนี้ จะหลบ
 หลีกหนีไป ขัดขวางอยู่ที่วังบ้านักขุนนาง ที่เจ้าเมี้ยนบวรจะไป
 ลึกกนกต่อว่าไม่ได้แล้ว เจ้าเมี้ยนบวรจึงจะรู้ที่ไปรังสีใดใครช่วย ถ้าตัว
 ไม่ได้อยู่ที่บ้านก็ต่อมารังสีใดในหลวงช่วย ก็ด้วยเหตุนี้ ท่านเจ้าวัง
 เจ้าบ้านก็มีชื่อขึ้นดังนี้ ขณิกวน์การหา พรวนพ ขาหาสนันคนผู้
 กราบคุณแล้วไม่ต่ออันใด ในหลวงเมื่อทราบเหตุดังนี้ ก็จะต้องช่วย
 ผู้ที่อยู่ในพระบรมมหาราชวังนี้ ไม่มีที่ขึ้นขึ้นนอกเขตในหลวง
 ต่อกันนี้ขึ้นไป ถ้ามีผู้ใดในพระบรมมหาราชวังนี้มากล่าว ว่าท่านสม
 ณคุณนี้มีเจ้าไปมอบสิ่งใดต่อผู้ตั้งอยู่ตามในวังกับบ้านใด ก็ความ
 เบื้องหน้าแล้ว ในหลวงก็ทรงพระพิโรธให้ผู้รับสั่ง เป็นข้าราชการฝ่าย
 ในหรือฝ่ายหน้า โดยสมควรไปต่อว่าผู้ตั้งคุณกับเจ้าวังว่าขี้นกกับเจ้า
 บัณฑิตโดยที่ ขอให้ข้าเรต่อว่าให้ ก็ถ้าหากว่าท่านเจ้าวังเจ้าบ้านแห่งใด
 ขณิกวน์การหาฐิการณกันการนี้จะไม่ยอมให้เขมคนมาขึ้น ขณิกวน์
 ว่าจะหาการหาญหาญ ๆ ตามวิธีในหลวงที่ขึ้นขึ้นคนมาไปพร้อม
 กันมาขึ้นไป ไม่ขึ้นขึ้นใคร ๆ ขันขันธ์ข้าเรา ขอเสียให้ทั่วหา

หนึ่งคราวหรือคราวหนึ่งก็โยกหนึ่ง เมื่อโยกเมื่อหนึ่งก็โยกไม่ข้าม ด้านนั้น
 โยกหลวงทรงพระบารมีแล้ว ก็ทรงพระชำระให้โยกสุจริตไม่คิดรับเงิน
 ผู้โยก ว่ามาดีโยกสุจริต เทวคาถา ๆ จงเป็นพยาน เทพธู ๆ ก็รับ
 คำนึงหาตนอยู่หนึ่งธนูโยก หลบหนีก็หนีไปชอบยิ่งชาติอยู่ ๆ ขึ้น ๆ
 นอกพระทวารบาลทหารวังนี้ แต่ที่วังจำบ้านขุนนางเป็นพี่น้องของ
 ขาด เจ้าโสมพยอมเงินจะไปยึดความชาติไม่ได้ แลเห็นวิธีตั้งทำน
 นาท่านอยู่ เจ้าพระหลวงทวารบาล จะคิดตามทันกว่าพาตัวหรือส่งตัว
 ได้แล้ว ก็ได้เจ้าโสมพยอมเงินคำร้องรามาขึ้นแก่พระยาเพชรพิไชย
 ขาดว่าขอจะส่งพระยาวังหนึ่งหนีออกไป ตัวก็วิ่งขึ้นพระบารมีราชวัง
 เจ้าโสมพยอมเงินขอสมัครไปรับเรื่องราวแก่พระยาณัฏฐราชธรรมา
 ถัดขึ้นกับพระยาเพชรพิไชย ก็ได้พระยาเพชรพิไชยทรงคุณโสม
 บักรทนายไปให้พระยาณัฏฐราชธรรมา ตัวก็วิ่งขึ้นในวังจำบ้าน
 ขุนนางอื่น ๆ ก็ได้พระยาเพชรพิไชยทรงคุณโสมกับทนายไป ทนาย
 เข้มขู่ว่าจะขึ้นก่อนว่าตัวพาไป ก็จะส่งมาหาตัวหาธนูพริ้วหรือ
 สันธนูธนูเป็นนายขึ้นได้เจ้าโสมพยอมเงินเสียใจได้ ด้านนั้นพระ
 เศวตพิไชยอยู่อย่างคนแก่ฉันหาที่นอนมาหาไปไม่ชำระได้ จะไว้ให้
 เห็นขึ้นขึ้นกว่า ๘ วัน ก็ได้วังหลวงตั้งขึ้นแล้วจะส่งพระทวารทั้ง
 ธนูโสมพยอม หรือจะให้ธนูพิชัยหรือทนายเป็นจ้าวการตามหานคน
 ฝ่ายโยกผู้โยกหนึ่ง อวามเรื่องราวให้ก็โยกหนึ่ง เมื่อโยกเมื่อหนึ่งโยก
 ไม่พาตัว ๆ ตัวนั้นหลวงหลวงหลวงแล้วก็ทรงพระธนู ก็ตัวนั้นโยก
 กล่าวหาตามธนูคนนั้นหนีไปชอบยิ่งชาติขึ้น เป็นพระบารมีราชวัง
 หรือวังจำบ้านขุนนางใหญ่ หรือบ้านท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ขึ้นเจ้าวัง
 จำบ้านการจะเป็นสุขตามเป็นพี่น้องกว่าราษฎรได้ โยกหลวงจะหลวง
 มนต์เรื่องราว กับตัวโยกไปให้ท่านเจ้าวังจำบ้านชำระให้เป็นแล้ว

แต่ก็มีโทษเหมือนกันถ้ามีปัญญาน้อยจนมองโลกที่จริงตามที่มันเป็นเข้าวังเข้าบ้านนั้น ๆ เข้าไปขายเงินจะผิดหรือจะชดช้ได้ด้วยการสวาทหนีไปหรือไม่ก็ จะได้คืนเงินแถมคอตระึงกระบี่หรือลูกพ่ออื่นประจำตัวก็ดูคนที่บุญบารมีมาสนทนากับปัญญารองท่าทางเจ้าวังเข้าบ้าน ซึ่งเป็นพระธิดาการแถมตัวให้ที่ตัวท่านแม่เล่าไปเล่าหนึ่งพ่ออีก ไม่เอาเป็นก๊วบลำตัว ถ้ามีชอบตัวรักใคร่แล้ว ดูก็หาหนอนหนอนก็หาพ่อไปเอง เมื่อไรที่ไม่ชอบใจจะหาหรือจะหาฤๅอีก ถ้าจะส่งเรื่องราวไปอีก โหหลวง ไม่เอาเป็นก๊วบลำตัวดีกว่านั้น ว่าทำไมจะให้เห็นว่าเป็นเจ้าใหญ่ นายโต ที่จริงจะเป็นที่พึ่งแก่ราษฎรก็เหมือนอย่างโหหลวง แต่ถ้ามั่นไปเที่ยวรังวัดจับโจรเข้าเรือนมาเนืองเลือกปัญญาราวสาธา ไม่ควรจะเป็นพระธิดาการได้ เมื่อที่ไรที่จะส่งตัวว่า ว่าท่านเจ้าเอ็งเจ้าที่บุญบารมีเข้าวังของตัวไป แล้วโหหลวงก็จะให้นินทาเจ้ากรม ปลัดกรม จมราชภาณุราชธิดา แลจะเอื้อมมาของขุนนางเอาให้ผิดพระธิดาการเกตุ กุม เจ้ารักว่าระว่ากล่าวไปเสมอด้วยแต่ความพาลก็กลัวผิด แต่ถ้ามั่นแลดูหลบหนีของบารมีก็ไปอาศัยในคี่อื่น ๆ มิใช่วังเข้าบ้านขุนนางใหญ่ ๆ เป็นที่เป็นวิสัยที่ต่ำนัก นายอื่นลอบ เจ้ากระทรวงทบทางพระธิดาสนาการจะกล่อกหาตัวก็หาจะตรวจคี่เรือนแล้ว การจะเอ็งนั้นไม่ใช่การการงานอันอื่นเพราะราชวังจะหาเข้าจะลอบ จะให้เจ้าเป็นนายเงินนำท่านมีนายอำเภอลงไปจับกุมเอาตัวได้ หรือจะคี่องเรื่อง ณ โรงศาลตามธรรมเนียมก็ตาม เมื่อคิดราชประการใด ก็อย่าให้มาขึ้นเรื่องราชแม่พระธิดาเจ้าที่โหหลวง แลอย่าให้กรมฉ้อฉลเพราะราชวังไปกับเขาคี่อย่างนี้มาว่าก่อน เจ้าผู้ดูแลหาเจ้าไปขายเงินจะผิดหรือจะชดช้หรือหาที่กรมฉ้อฉลเพราะราชวัง ให้เรียนเรื่องราชให้มาเรื่องราชการฤๅเทศม ในหลวงจะปัดไปให้ท่านคนอย่างความอื่น ถ้าคิดไม่ผิด

[illegible]

มหาวิทยาลัย ๗ วันฤดูร้อนที่ เกือบแปด บุคลากร
ร่วมจัดทำ ปิ่นประดับ สันติอภิศัก

doi:10.1017/S0022292412001607 Printed in the United Kingdom

4. 研究の概要

(See **TRANSITION** below at 5% of the **UNION** and **NON-UNION**)

พระยาวิเชียรภักดี ศรีวิไชยสงคราม ผู้สำเร็จราชการเมืองฉะเชิงเทรา
ยกคำ คือตัวชื่อมาเกลี้ยง เกินเป็นพระบรมวิริย์เมืองมณฑล เป็นโทษ
หนักแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯ ไปจะยกตัวไปท
การหมิ่นได้หาตัวเข้ามาขังไว้ ในคุกถึงสามปี มาขอตั้งพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จลงมาด้วยพระราชสมณัตถ์ มีผู้
มากี่องค์กล่าวโทษพระบรมวิริย์ของแม่ทัพนั้น ว่าเขาพาเอาตัวต่อ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความที่เวลานั้น พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงจำได้ว่าเมื่อพาร้อนคำนามข้าทูล

คำหม่อมไกรสร ซึ่งเป็นชาติวงศ์พระยศพระคุณนานกัถก่อนเป็นแม่
 เพราะคำนี้ไม่เป็นวิสัยคนโพธิ์เป็นโง่ทั้งนี้ แลพระบวรวิภังค์สุธา(เกษม)
 คนนี้ แลก่อนก็ให้ประจบประแจงอยู่กับหม่อมไกรสร แลสมกับ
 เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ต่างกัถเข้าเป็นหลานสกลีการจนหม่อมไกรสรนั้น
 เพราะฉะนั้น เห็นพระบวรวิภังค์สุธา(เกษม) ว่าหลานเข้าเป็นสกลีได้มา
 แลปากหม่อมไกรสรหวั่นเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ แลก็พูดต่อไปเป็นอันด้วย
 เป็นความผิดๆ ทั่วๆ พระๆ ธงๆ กานวิสัยพวกนั้น ไม่เป็นวิสัยสัก
 เจ้าชาย ขุนนาง ข้าราชการ หล่ออื่น ภาวอื่น นอกจากหม่อมไกรสร
 แลเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ที่นัยหาคำผิด ๆ ทั่ว ๆ มาฟังเสีย แลเพราะ
 ความพยานข้างข้าง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด
 ให้บอกถึง พระบาทสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเห็นชอบด้วย
 ทรงมีหมายคำรับ จึงได้โปรดให้ยกความนี้ขึ้นพิพิศัยไม่ให้ชำระ ถึง
 พระบวรวิภังค์สุธา(เกษม)การบคุมของของให้ชำระก็ไม่ควรชำระเลย แล
 พระพระคุณไปปรกเกล้า ๆ คำนี้นั้นพระบวรวิภังค์สุธา(เกษม)ไปเป็นแม่พระยา
 ไชยา ได้ว่าราชการเมืองไชยาณปีใด ๔ ปี ภายหลังมีผู้มาทูลต่อกล่าวโทษ
 พระยาไชยาณลาภธิดา จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบาทหลวง
 หลวงนาเอธิธิ มาชำระณที่วัดราชบุรณออกไปชำระ ก็มีความที่
 กล่าวโทษพระยาไชยาณเจ้าอีกมากมายหลายเรื่องผิด นัยกว่า ๖๐ เรื่อง
 ๗๐ เรื่อง ชำระไปให้พิพิศัยทุกเรื่อง แลพระยาไชยาณไม่ยอมขึ้น
 สละถึงกระเบื้องต่อกลางการ ๆ จึงก็มีใบมธกกล่าวโทษเจ้าผานิต จึง
 พระพระคุณไปปรกเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีคำสั่งให้เจ้าพระยา
 นครศรีธรรมราชขึ้นมาช่วยชำระ เพราะที่ลาวพระยาไชยาณได้ขึ้น
 กรณการต่อเจ้าพระยาณนครศรีธรรมราชมาสมัคร แลตัวพระยา
 ไชยาณนี้ ให้มีท้องทรวงไปต่อต่อหนังสือจากที่ตัวเจ้าผานิตไว้ แลตัว

ไปรเทศเจ้าไปรเทศหลวงมั่ง ซึ่งพระอภัยมณีคุมกองทัพมาสู้รบกัน ผู้สำเร็จราชการเมืองท่านจึงยกทัพออกไปเพื่อพระยาไชยาว่าราชการทัพออกไป ครั้นเจ้าพระยาตากก็รวบรวมราชทัณฑ์มาเข้าระบวชอยู่ ณ เมืองไชยา บ่ายของกลางดาราบังเกิดอาสน์อันโตเป็นยอดดงศรีธรรมราช ความ ๖๐ หรือ ๘๐ เรือง ซึ่งราษฎรต้องกล่าวโทษพระยาไชยาคนนั้น ได้ความจริงเป็นอันเป็นอันแล้ว ๒๔ หรือ ๒๕ เรือง แล้วจึงทำหนังสือขึ้นมายัง ท่านเสนาบดีไปกราบทูลขึ้นพร้อมทั้งถวายอุสสุพระกรุณาว่า พระยาไชยาคนนี้ ครั้นในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเป็นศาสตราจารย์ศึกษาอยู่ที่เมืองพม่า ก็มีความดีเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าพระทัยอยู่ในเมืองพม่าไม่ได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้มาศึกษาที่ศิริวิไลในกรุงเทพมหานครนี้ ไม่โปรดให้กลับไป ครั้นที่ทรงพระมหากรุณาฐานเนื่องให้รับราชการก็สมควรแก่ชาติตระกูล ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสิทธิไชยวงศ์อุปฮาดมาแทน แล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าพระยาไชยา พระยาไชยาคนนี้มี ความดีดั่งนั้นนักไป ก็ควรให้ยศพระยาไชยาพระยาไชยา เมื่อได้ยศนั้นก็เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองแล้ว ก็ขึ้นเป็นรองที่จะมาลาเสนาบดี จึงทำการระบวชราชทัณฑ์ ทำได้เพื่ออันมากมาชดเชยเรื่อง ไม่การจะเอาไว้ขอรับพระราชทานให้ประพาสชีวิตเถิด ขอให้ให้เป็นรองอย่างนักผู้ซึ่งราชการ พระมหากรุณา ชุบเลี้ยงให้เป็นผู้สำเร็จราชการ ท่านเมืองไกล ๆ ทัพไป แล้วยกทัพไปรบพระยาไชยา ทำความระบวชราชทัณฑ์มาชดเชยเรื่องนัก ถ้าจะจำระบวชจะมีผู้ขึ้นสู้รบจนเมืองขึ้นก็จริงการบวชมั่ง ไก่ขาว ทำระบวชมาเป็นอันมากมาชดเชย ท่านพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ไปรบพระยาไชยา ให้จำระบวชก็ยกกับ ๆ มาชดเชยเรื่องทัพไป ไม่สู้ของ จนต้องไปทำให้อุทิศ ณ ศาลา

และกรุณาเลิกลางมือเสีย ก็ต้องพร้อมกันพร้อมพระราชาชนไปให้
สำเร็จให้หมื่นใช้บุตรราชบุตรหนึ่งเป็นเดิมเป็นกษัตริย์ที่สูง ถ้าจะว่าด้วยอย่าง
ที่กล่าวนี้หมื่นอันแล้วแต่เดิมเอง ที่เป็นบุตรราชบุตรคนหนึ่งมาของ
พระบิดาของสมเด็จพระเจ้าพระยาอภัยภูเบศร อยู่บ้านนาหว้า แลฮ้างปานซึ่ง
เป็นพี่พี่หนึ่งก็พาครอบครัวมาอยู่บ้านนาหว้าในกรมพระกลาโหม อยู่คราวนั้นเอง
ราชบุรุษ ภายหลังภายหลังนั้นก็ถึงอันกล่าวข้างนอกการเมื่อปลัดหลวงทาง
เป็ดมา แลสมทบหาสกุลพี่เจ้าเป็นนายเงินไปเป็นอันมากนั้นเรื่อง
ไม่ถ้วน จะว่าไปไม่สุดสัก จึงต้องพร้อมกันพร้อมพระราชาชนไปให้
ประหารชีวิตให้เป็นอันใช้บุตรแก่ราชบุตรเสีย ในเมื่อละ สิบยกนั้น
เป็นอันอย่างมาแล้ว ครั้นนั้นอันกลับพระยาไชยาคนนั้น ก็พร้อมพร้อมพระ
ราชาชนให้ ทรงอนุญาตให้เสนาบดีที่มีองค์ความมีกับสัสดีมีประหารชีวิตให้
บุตรแก่ราชบุตร ซึ่งได้ก็บุตรที่เพราะอันกลับพระยาไชยาท่านนั้นเสีย ตาม
แบบอย่างดังอย่างของอย่างท่านนั้น เหตุฉะนี้

จึงทรงพระราชาชนว่า ความคิดของท่านเสนาบดีท่านนั้น ก็
ชอบด้วยทางราชการพินิจแล้ว แลก็ทรงพระราชาชนว่าเราจะให้มี
องค์พระออกไป ให้ประหารชีวิตสิ่งท่านท่านเสนาบดี ญาติพี่น้อง
ของอันกลับพระยาไชยาที่มีอยู่ในกรุงบ้าง ก็จะทำให้อันท่านพระสงฆ์
ให้มาพูดขอ ครั้นจะไม่พระราชทานพระสงฆ์ก็จะคิดเสียว่า ไม่ทรงทำ
ตามธรรมเนียมโบราณของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ราชบุตรท่านเล่าบุญคุณความ
ดีก็จะคงอยู่แก่พระสงฆ์ฝ่ายนี้แล้ว คุณดีของพระเจ้านั่นคิดไม่ก็พระ
ราชบุตรกับเสนาบดีท่านนั้นก็สัสเสีย ถ้าจะคงสัสอันสิ่งว่า การเรื่องนี้
อันท่านท่านเสนาบดีคิด เพราะเป็นความของท่านเสนาบดีที่คิดอัน
พวกคิดอันกลับพระยาไชยาที่จะรับการพระสงฆ์ ให้ไปขอต่อท่าน
เสนาบดีมิให้ประหารชีวิต ท่านเสนาบดีก็จะถ้อยรับสัสอันท่านแล้ว

ถาวรก็จะมีอยู่ ๆ เสร็จ เป็นอันเรียบร้อยกันไปไม่มีการทวงถามแผ่นดิน บัดนี้จึง
ทรงพระราชนิพนธ์คำสั่งให้พระโอรสให้เขียนพระนิพนธ์ว่า ข้าพเจ้าพระยาไชยา
เมื่อขอให้เป็นพระยาไชยาที่มีความชอบอยู่ ข้าพเจ้าได้รู้โดยผู้พลีพระ
อภัยกับการงานอะไรที่ขัดต่อการแผ่นดิน นอกจากที่ขอพระ
กรุณาให้บุตรออกไปจากกรมพระราชโอรสแล้ว ข้าพเจ้าพระยาไชยา
ก็ไม่เชื่อฟังเลย เชื่อฟังแต่ที่ขอพระพระกรุณา ซึ่งไปต่อกรมพระกลา
โหมอย่างเดียว อันนี้เป็นความชอบต่อราชการแผ่นดินมากอยู่ ครั้น
จะให้ประหารชีวิตข้าพเจ้าพระยาไชยา ตามที่ท่านสมเด็จพรหมอิน
ทรวงพูดพระกรุณา ให้บุตรของนางธิดาที่ได้ความคือยกข้าพเจ้าพระ
ยาไชยาขึ้นเป็นเจ้า ข้าพเจ้าจะไม่รู้ว่าประหารชีวิตข้าพเจ้าเรื่องอะไร ก็ขอ
เป็นนาคให้แล้วละกันไปเถิด ๆ ลูก ๆ ต่าง ๆ จึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงค์ที่สมุทพรหมราชโอรส ขอไปลงพระราชน
าณูญาเขียนข้าพเจ้าพระยาไชยาสาละนุ แล้วพระราชนาณูญา
สาละนุเมื่อธิดาขึ้น แล้วเอาขึ้นราชหนังสือประจักษ์ว่าเป็นโกษาเพราะได้ทำ
ราชธิดาให้ ได้ความคือครั้นนั้น จึงได้วันพระราชธิดาอย่างดี แล้วให้
รับราชธิดาขึ้นกับพระยาไชยาให้สืบเชื้อสายแล้ว รวบรวมเอาทรัพย์สิน
อันเงินทองบรรณาณี แลสิ่งของมีค่าถวายพระโอรสก็ได้ทำให้ราชธิดาขึ้น
เต็มใจแล้ว เสร็จแล้วจึงให้แม่ราชธิดาทุกเรื่องความที่ข้าพเจ้าได้
ขึ้นเทพพันโดยสมการ แต่บุตรกรมราชธิดาขึ้นกับพระยาไชยาขึ้น
จนเกินเข้ามาเป็นหลวง พี่ข้าพเจ้าจะประจักษ์เงินทองของข้าพเจ้า ที่
ไม่มีค่าด้วยพระราชนาณูญาแล้วธิดาอยู่ เอาไปถวายแม่ทำให้ราชธิดา
ขึ้นขึ้น เพื่อจะได้ให้โดยผู้ขึ้นอย่างต่อไป พระราชดำริดังนี้ เมื่อท่าน
เสนาบดีผู้ใดไม่ขึ้นชอบด้วย ก็ให้กรมพระกรุณาให้สืบขึ้นอย่าง
โดยก็ตาม เมื่อท่านเห็นชอบด้วยก็ให้ทวงพระกรุณา

เมื่อทำดี จะให้เวียงภาณิเป็นค่าที่แม่พราหมณ์เจ้าของ โรง วีน เวียง เวือ
ซึ่งเดิมที่ราชชนนีให้ค่าที่แม่พราหมณ์โคธสมศรว และจะยกเป็นราชบุตรที่มี
บุตรธิดาภิราชนกอีกอันใจเมตตาและเมตตาว่าราช และเมื่อว่า พระองค์ราชค่า
กว่าค่าเดิมมาทั้งปวงไม่พอต้องเสียเงินธำมรงค์ และราชบุตรที่มีบุตร
ธิดามาก ขอบรรทุกสินค้าใหญ่ ๆ มาก ๆ ราชบุตรค่าเดิมขึ้นไป
เจ้ามหาราช โยธมดจะคิดเสียอาชวธู ก็จะได้เสียเงินธำมรงค์นั้นเสีย
ไม่คิดเสียซ้ำ ๆ เป็นหลายแห่ง จึงมีนิทานว่าพระมหากษัตริย์
หลวงบริบูรณ์สุภาพจะเจ้าส่วนกับเงินกำธำมรงค์หลายแห่ง ๗ เมื่อ
นั้นหนุมาน มาตามว่าจะไปรบกวนให้เสียอาชวธู จะให้เวียงเป็น
ภาณิที่ชื่อราชวงศ์ทำผลสาบดึกกับกัน พระมหากษัตริย์หลวง
บริบูรณ์สุภาพจะทำได้หรือมิได้ พระมหากษัตริย์หลวง หลวงบริบูรณ์
สุภาพไม่ให้เสียค่าได้กระหม่อมว่า พระอภัยมณีราชทานเวียงภาณิแก่
เจ้าของที่ค่าจ้าง ค่าเช่าที่ บัณฑิตเวียง โรงวีน คีตผล ที่ไม่ยอมค่า ๆ
เจ้าของทำไว้ให้เจ้าราชภาณิอันแต่ใด ถ้าชนคนเอาค่าเช่าเวียงภาณิ
ตามราคาค่าเช่า ๑๒ จัก ๑ ให้รักษาสถานที่ผู้เจ้าของที่ค่าเช่า ๖ เวือ
ใหญ่เวือน้อย เจ้าของเวือรับจ้าง บรรทุกสินค้า ให้เจ้าราชภาณิอัน
แต่ใด ถ้าชนคนเอาค่าจ้างค่าเช่าเวียงภาณิจะพาเวียงวีนราชให้ค่า
๑๒ จัก ๑ ให้รักษาสถานที่ผู้เจ้าของที่ค่าจ้างค่าเช่า ๖ ที่บ้าน
เวียงโรงวีนคักนาค เจ้าของมีสินค้าซึ่งชื่อมากอันเป็นของค่าให้ราช
ให้เวียงพราหมณ์บ้านเวียงโรงวีนคักนาค เก่งทันกับที่ผู้ให้เช่า แต่ผล
ที่ชื่อสินค้าให้ราชนั้นไม่เสมอกัน ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ให้เวียงตาม
มากให้ผู้น้อย ซึ่งก่อนพระ ๒ ค่าจึงธิดา เวียงภาณิค่าที่ ๑๒ จัก ๑
ให้รักษาสถานที่ผู้เจ้าของ ๖ เวือใหญ่เวือน้อยเจ้าของเวือบรรทุกสินค้า
ของค่าให้ราช ให้เวียงตามค่ากับกับเวือที่บรรทุกกับจ้าง เวือที่ให้เช่า

บรรพทุกสิ้นทั้งเวียงกาฬี ๑๒ ชั๊ก ๑ ให้จัดเอาคนผู้จ้างของเรือเกวียนการ
เข้าเก็บมาหนึ่งศอกของสิ่งของมา ๖ ชั๊กในนา ของในสวน ในไร่ เป็น
สินค้าของตัวทำของของตนใส่ไว้ในที่บ้านเรือน โรง ไร่ หัก แผลของ
ตัวเขาไว้เพื่อจะใช้กินแลพลีธกินอยู่บ้าน จะซื้อขายก็ให้กิน เพราะ
ตัวมิได้ซื้อหามาไว้เพื่อประโชนท์ จะเป็นสินค้าขายให้แก่ผู้อื่นเขา
ทำไว้อีกต่อหนึ่ง นวียาซื้อไว้บรรพทุกเรือของตัวที่จะไปทำท่ามา ๆ
ประเภทก็ไม่ต้องเสียภาษีที่ไว้ จะต้องซื้อแลกกับภาษีปากเรือจากอศคาม
ธรรมนิยล ถ้าซื้อไว้เพื่อประโชนท์เข่งทำไว้อีกต่อหนึ่ง จึงต้องเสีย
ภาษีโรงเรือนที่ก็ได้ของนั้น ๆ แลที่บ้านเรือนโรงบ้านตึกนาคเจ้าของ
ทำไว้สำหรับใช้เช่า ออกค่าไม่ให้เช่า เจ้าของไม่ให้ใส่สินค้า ไม่ต้อง
เสียภาษี เว้นแต่เช่าซื้อขาย ถ้ามีสินค้าอยู่ในบ้านเรือนนั้นหากสินค้าถึงแก่
ค้าสิ่งของไม่ต้องเสียภาษี

อนึ่ง เหล่าไพร่หลวงที่ได้รับพระราชทานตราบุญ แต่ก่อนได้
ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกอาศรมศรคสมพิศภคตำแหน่งเจ้าหลวงประการให้แก่
ไพร่หลวง มีทั้งคนมีกรรมคุณยศ ๔ บาทบ้าง ๘ บาทบ้าง ๑๖ บาท
บ้าง ๕ บาทบ้าง ๔ บาทบ้าง ต่าง ๆ กับตามหมู่ตามการ ซึ่งมีวรา-
การหนักเบาตามแรงต่าง ๆ ถ้ามีบ้างก็โปรดให้ให้สิทธิการเสีย แลไพร่
หลวงซึ่งมีคุณที่เกษมดีทำศรสล แลไพร่หลวงซึ่งทำศรสลก็จะมีไม่
ต้องเสียส่วยกัน แลถ้าราษฎรของไพร่หลวงจะซื้อสิ่งของอื่น ๆ ก็
ไม่ได้ เพราะไพร่หลวงต้องเสียภาษีอื่น ๆ เหมือนคนที่มีประจำอยู่ เมื่อ
เป็นดังนี้ คำว่าตราบุญที่ขึ้นทำศรสล ก็เป็นตราประโชนท์ไม่ต้องการไป
ทำไว้แต่ไพร่หลวงซึ่งมีที่บ้านเรือนโรงบ้านตึกนาคเจ้าอื่นใด แลจึง
ทรงพระมหากรุณาโปรดให้ยกออกส่วนภาษีวราชนี้ พระวราชนาให้แล
ไพร่หลวงตามกำลังคน ในตราบุญที่เกษมดีศรสลแต่ก่อนยกมาเข้า ถ้า

เจ้าภาษีไม่เรียกภาษี ถ้าไพร่หลวงเป็นเจ้าของ เรือน โรงบ้าน สักนพ ซึ่งจะต้องเสียภาษีนั้น แล้วถ้าได้ไพร่หลวงจึงควรบุญมีให้เจ้าภาษีอยู่ ในคราวนี้ว่ากับเจ้าศาลาได้แก่ใคร ก็ให้เจ้าภาษีบ้านเรือน โรง บ้าน ซัด แผล เว้น ให้ตามในคราวนี้กำหนดว่ากับเจ้าศาลานั้น ถ้าภาษีมากกว่า ๑๐๐ บาทขึ้นไป ก็ให้ยกศาลาไปให้แก่ไพร่หลวงเสียแก่ศาลาทั้งคน เว้น เหลือเท่าไรให้เสียภาษีให้แก่เจ้าภาษีตามมากน้อย แลการซึ่งไปประทก เกอว่า ๆ ให้เสียอาชญาตลาคเสียดังนี้ เพราะทรงพระมหาเมตตาคุณา แลทรงพระดำริชดเสียศาลามาก ๆ น้อย ๆ ไม่สมควรกัน ถ้าเจ้าภาษี เรือนอาชญาเสียเสียเงินจากหลักที่ประกาศมา ก็ให้มาร้องต่อพระบารมีที่ พระยาพิพิธโกโศภการณ์ เจ้าจำนวนพระคลังมหาสมบัติ ถ้า พระบารมีที่ พระยาพิพิธโกโศภการณ์ เจ้าจำนวนพระคลังมหาสมบัติ ถ้า พระบารมีที่ พระยาพิพิธโกโศภการณ์ เจ้าจำนวนพระคลังมหาสมบัติ ให้ พริศพิดมีให้เรียกเสียเสียเงินไป ก็ให้คนเรือนเรือนขึ้นดูเกอว่า ๆ ถวายเป็นความฎีกา จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้พระบารมีเจ้าว่า ถ้าได้ความจริงว่าเจ้าภาษีเรือนเสียเสียเงินจากหลัก ก็จะมีโทษแก่ เจ้าภาษีตามมากน้อย แลค่าโทษแก่ผู้ไปกับภาษีให้ตามสมควร

ประกาศว่า ๓ วันเสาร์ เดือนแปด บุรพาสาย แรมแปดค่ำ ปีมะเมีย สัตตุกษิก ค่ำราช ๑๒๒๐ เมื่อวันที่ ๒๐๐๘ โทษิกาส บัษุพันธ์ ขุนสารประเสริฐ เป็นผู้รับสั่ง

๑๑๘. ประกาศออกฉ้อแผ่นดินจ้าว แดงกันมิได้เสียอาชญา

(๓ วันเสาร์ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปีมะเมีย สัตตุกษิก)

มีพระบารมีออกการโปรดเกล้า ๆ ให้ประกาศแก่เจ้าของ ๑๑๐๐ ๆ ผู้ใหญ่ผู้ขึ้นฉ้อราษฎรในกรุงนอกกรุงให้ทราบทั่วกันว่า ๓ เดือนเช้า ช้างขึ้น มาฉ้อกันฉ้อแปด บุรพาสาย ช้างฉ้อ ปีมะเมีย

ประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือนแปด บุรพาสาย แรมเพ็ญค่ำ
 ปีมะเมีย สัมฤทธิศก เป็นวันที่ ๒๓๐๘ ในรัชการมัยจุฬินนี้

พระศรีสุนทรโอรสฯ เป็นผู้รับสั่งว่า

๔๔๔. ประกาศตั้งตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน
 เมืองสาธิตบุรี ๑ เมือง แลตั้งเจ้าพระเป็นขุนวรจักรการ
 (ณ วันจันทร์ เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก)

เมืองสิงขรบุรี ๑ เมืองลุ่มลุ่ม ๑ เมืองท่ากระดี่ ๑ เมือง
 ไทรโยค ๑ เมืองท่าขนุน ๑ เมืองทองผาภูมิ ๑ เมืองท่ากระดาน ๑
 ทั้งเจ็ดหัวเมืองเหล่านี้ ล้วนตั้งที่ไม่เป็นเมือง เป็นพวกที่ตั้งห่างที่ท่า
 ตั้งอยู่ท่ามนั้น แลพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อน ทรงพระ
 ราสดำริว่า จะให้มีเกียรติยศให้ตั้งออกไปทั้งเมืองกว่ามี มีหัวเมือง
 นั้นแห่งพระราชฐาน จึงโปรดตั้งให้เป็นหัวเมือง มีกรมการอยู่รักษา
 เมือง ๆ แลตั้งผู้สำเร็จราชการเมืองทั้งเจ็ดนั้นแก่กันก็ไม่มี เป็นแต่
 ชื่อเรียกตามตำแหน่งที่ตั้งอยู่เมือง บัดนี้ทรงพระราชดำริว่า ผู้สำเร็จ
 ราชการเมืองไม่มีชื่อก็ไม่สมควร ณ วันพฤหัสบดี เดือนแปด บุรพาสาย
 แรมเพ็ญค่ำ จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานตั้งเป็นภาษา
 ตั้งออกตามผู้สำเร็จราชการเมืองเหล่านั้นดังนี้ พระองค์สิงขรบุรี เป็น
 พระองค์สิงขรบุรี ผู้สำเร็จราชการเมืองสิงขรบุรี พระลุ่มลุ่ม
 เป็นพระผินนระภูมิ ผู้สำเร็จราชการเมืองลุ่มลุ่ม พระท่ากระดานเป็น
 จินกัฏฐกั ผู้สำเร็จราชการเมืองท่ากระดาน พระไทรโยคเป็นพระนิโคร
 ธาโยค ผู้สำเร็จราชการเมืองไทรโยค พระท่าขนุน เป็นพระปณ
 ติฎฐกั ผู้สำเร็จราชการเมืองท่าขนุน พระทองผาภูมิ เป็นพระเส-

ปรีเวธิตาจารย์ พระมหาราชครูพิธี พระครูพิเชต พระครูพิราม ฯ
 ท่านหนึ่งนี้ เป็นผู้พิพากษาคัดชั้นมีคุณธรรม สุจริตีการของท่าน
 ที่ทราบเห็นกัน ถัดออกไปพระนางครูซึ่งเป็นบำเหน็จในสัตว์ก็ แล้ว
 ได้ทรงทราบไว้ในต่างประเทศอื่น ๆ เมื่อผู้ปกครองแผ่นดินจะต้องสำหรับ
 คัดเลือกการ ที่จะไม่ให้คนทั้งปวงเลื่อมแล้วหลอหลางชื่อเข้ามาส่งต่อ
 เจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานสอบดู บ้างก็ชอบใจท่านผู้ใดมาก ก็ได้
 ผู้หนึ่งเป็นผู้มีศีลธรรมดีของนางครู คราวนี้จะทรงพระบัญชาว่าเมื่อจะให้
 คณะผู้ใดเป็นผู้เป็นเจ้าสุทนต์ โยธอย่างธรรมเนียมนัก โยธไม่ให้ขึ้น
 กว่าเก่า จึงโปรดเกล้า ฯ ขอให้พระราชมารดาผู้ซึ่งมีคุณธรรมแล้ว แล
 ยังไม่ได้ขึ้นกรม จ้างพระนางเจ้าพระยา และพระยาพระนมหลวงในพระบรม
 มหาราชวัง แลพระนมราชวัง คัดเลือกทรงเลือกผู้ซึ่งชอบใจ ขอให้
 ปรีเวธิตาจารย์ ขอขอบใจให้ผู้ใดเป็นผู้มโหฬารพระมหาราชครูปรีเวธิตาจารย์ พระ
 มหาราชครูพิธี ที่ได้ทราบทราบว่า ข้าพระพุทธเจ้าท่านนั้นเห็นด้วย
 เกล้าด้วยพระพลาน ว่าคนชื่อผู้มีความดีจะเป็นพระมหาราชครู
 ปรีเวธิตาจารย์ ท่านชื่อในสมการที่จะเป็นพระมหาราชครูพิธี มิได้
 บัดกับว่าให้มีพระนางเจ้าราชการในพระบรมมหาราชวัง แลพระนม
 ราชวัง ถึงรับจำบำเรอราชการ ถ้าเห็นว่าเมื่อมีผู้ใดควรจะเป็นที่
 คัดเลือกการ โยธผู้มีโยธธรรม ท่านพระยาสุทนต์พจนานุกรมให้ขึ้น
 ส่งชื่อชอบใจแก่คนทั้งปวงได้ ก็ได้เขียนชื่อส่งมอบให้ราชบัณฑิตผู้
 ไทจงคณานไปถวายหาวิธีพระบรมมหาราชวังก็ได้ ให้เขียนถวายเข้ามา
 องค์ละฉบับทุก ๆ องค์ จ้างราชการก็ได้เขียนเข้ามาถวายพระเจ้าน้อง
 ของทุก ๆ คน โปรดเกล้า ฯ ว่าอย่าให้รู้ถึงของสิ่งนี้จะทรงคัด
 ล้างเห็นด้วยในกองนางหนึ่งเลย แล้วอย่าให้ถึงกับพวกอื่นว่าเมื่อจะ
 เลือกว่านี้ ๆ เข้าไปตามใจทั่ว ๆ ไม่รู้ด้วยพระนครนคราการแล้วก็มี

แต่ถ้าจะเลือกเข้าไม่แล้วจะไม่ให้เป็นดังนี้ว่า เข้าไปจะต้องอยู่เวลาออก
การมาถึงที่นั่นให้ ก็อย่างนั้นอีก นี่มีอีกต่าง ๆ
กัน ก็ถึงจะเลือกขอเข้าต่าง ๆ บัดนี้จะต้องพระราชประสงค์ ก็คือ
ศาลาข้างหลังอาสน์เป็นอันมาก เลือกขอเข้าท่านผู้ใดมากด้วยกัน ก็
ให้ผู้นั้นเป็นที่พระมหาราชครูทั้งสองคน ถ้าจะเลือกขอเข้าพระยา
ประสิทธิ์สุภสาร ผู้ว่าที่พระครูพิราม แลพระครูทิศเทศคนใดคนหนึ่ง
ให้เลื่อนขึ้นเป็นที่พระมหาราชครูผู้ใหญ่การนี้ พระมหาราชครูทั้งสอง
แล้วก็ให้เลือกหาผู้ที่จะเป็นพระครูทิศ พระครูพิรามมาแทนเข้าไปด้วย
เขียนขึ้นเข้าไม่ส่งทั้งสี่ท่านพร้อมกันด้วย ทราบตามนี้แล้วให้คิดอ่าน
สวดอธิษฐานแล้วให้เขียนถวายไปส่งทุกวันไป เมื่อจบหนังสือให้เอาขึ้น
ขอไปถวาย คือเมื่อ ๓ วันจันทร์ เดือนแปด ทุกเช้าสาม ขึ้นเก้าค่ำ จน
ถึงวันอาทิตย์ เดือนแปด ทุกเช้าสาม ขึ้นสิบห้าค่ำ ให้เป็นเสร็จใน
เจ็ดวัน อย่าให้ทราบถึงกันวันหนึ่ง

๓๔๙. ประกาศกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยธรรมเนียม
บังคับบุตร ให้จดหมายขึ้นต่อมหาดเล็ก ๆ ส่งทูลเกล้าฯ
(กิจจานุเบกษาวันสี่ เดือน ๙ ปีระมิด สัณสุตธิกา)

ด้วยพระชนมายุอันมากนี้ วันพระบรมราชโองการได้กล่าว ๓
ทางพระครูเจ้าไปรับเกล้าฯ ว่า ดังนี้ว่า ถ้าข้าพเจ้าผู้ใหญ่นี้
จะนำเรื่องความขึ้นทูล บังคับบุตร พระครูเจ้าด้วยความ ประการใดก็
ก็ให้จดหมายขึ้นต่อมหาดเล็ก ๆ จะใดส่งไปให้ท่านเจ้าอื่น การจะ
ทราบด้วยพระครูเจ้าให้ ไม่ได้อันใด หรือจะทราบประการใดจะ
ห้ามไว้พัน ให้มาหาเรา ทูลให้ ทูลพระสุรัสวดี ทูลพระ
อรรคบุรีพระบาทให้รู้ทั่วกันทุกท่านหนึ่ง อย่าให้ทราบถึงกันวันหนึ่ง

๑๙๔. ประกาศให้ธงชัยด้วยกาน้ำร้อนคนในหนึ่งมือ

มุขกมล ๑. อวธ

(ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ ปี ๕ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก)

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชบริพารผู้ใหญ่ผู้น้อย ว่าขอพระราชทาน พระบรมหาราชวัง พระบรมราชวังให้พระนางแก้วแก้ว ตัวเล็กน้อยคนนี้มีไป สักทอนเรื่องลูกขุนปรึกษาคิดๆ ไปบ้าง มีผู้ร้องถวายฎีกา ขอร้องให้เรียกคำปรึกษามาทรงทอดพระเนตร ครั้นทรงพระราชดำริเห็นสมควรแล้ว ลูกขุนบางคนออกท้าวว่า ไม่ทราบท้าวว่าอะไรบ้าง มีก็อะไรไม่ได้รับราชการบ้าง ลูกขุนผู้หนึ่งจะชักเอาเรื่องของคน จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งว่า ครั้นนั้นไปลูกขุนผู้ใดจะร้องฟ้องก็ไปปรึกษาท้าวคนนั้นก็ จะส่งคำรับก็ไปบอกเรื่องใดๆ ให้ลงอาชญาเรือนหรืออะไร หรือจะให้คนอื่นเขียนก็ให้เขียนลงในกระดาษขาวแล้ว ประทับตราตามคำฟ้องของท้าวทุกคน ในกรณีที่ผู้ร้องก็ยื่นขึ้นมาเมื่อขึ้นศาลกระทรวงการพิจารณาความเสด็จขึ้นสำนวนแล้ว ทำเรื่องขึ้นเสนอต่อลูกขุน ณ ศาลกลางๆ ปรึกษากันเรื่องความผิด ความแฉ่งแล้ว เห็นความประการใดก็ลงหรืออย่างไร แล้วประทับตราตามคำฟ้องไว้เป็นสำคัญทุกเรื่อง ตามพระราชโองการดำรัสสั่งนั้นมาจนแล้ว เมื่อการผิดชอบอย่างใดไปนอกหน้าที่ให้เป็นที่ยุ่งต้องก็ไม่ได้แต่การอื่น ๆ นอกจากนั้นก็ความนั้นรักหรือด้วยเหตุสิ่งใด ทรงปรึกษาพระราชวงศานุวงศ์แลท้าวเสนาบดี ข้าราชการ ก็ความนั้นของพระกรุณาตามเห็น เมื่อทรงเห็นชอบด้วย ก็โปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งเจ้าพนักงานไปจัดการ ถ้าไม่ทรงเห็นชอบด้วยก็ทรงคิดพิเคราะห์ด้วยบ้าง

ขึ้นส่งมอบผ่านไปหน้าพระตำหนักแล้ว ให้หุ้มผ้าทอเบญจกัณฐ์ไปเป็นเครื่อง
 ครอบขึ้นตก ถัดมาของเสด็จสมเด็จพระที่นั่งมณฑล จะให้มีรถม้าไปนำเรือ
 พระที่นั่งมณฑลเป็นสำคัญขึ้นส่งมอบไปในทางระนองแล้ว ให้เรือสำเภามา
 แลเรือเจ้าพระยาไปขึ้นที่ระนอง แลเรือสำเภามา เรือระนองจะออกตามลำน้ำ
 เข้าระนองขึ้นส่ง มอบให้เรือสำเภามาเรือพาขึ้นส่งมอบไปเป็นอันขาด ถ้า
 แลเรือพระที่นั่งมณฑลขึ้นไปแล้วจึงให้เจ้าพนักงาน เจ้าพระยาไปขึ้นที่ระนอง แล
 เรือสำเภามา เรือระนองขึ้นส่งมอบไปทางระนองไปทางระนอง ๗

๔๔๐. ประจักษ์ศิลปาคมผู้ขึ้นส่งมอบขึ้นในมณฑลระนอง ๗

จะขึ้นส่งมอบปากน้ำระนอง

(ตั้งจากถนนขึ้นส่ง มอบ ๔๐ ปีเศษแล้ว สมเด็จพระเจ้า)

ด้วยพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับพระบรมราชโองการในครั้งนั้นว่า พระ
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๗ แล้ว ให้พระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับพระ
 เมือ: กรมพระนครบาล นายอำเภอ กรมตำรวจ ทนายเลขาธิการ
 ไปตรวจตามพระบรมราชโองการตามมณฑลระนอง ๗ ให้ทั่วไป ถ้ามี
 บัญชีขึ้นส่งมอบขึ้นในมณฑลระนองขึ้นส่งมอบขึ้นในมณฑลระนอง ให้ขึ้น
 ทนายเลขาธิการขึ้นส่งมอบขึ้นในมณฑลระนอง ๗ ให้ทั่วไป ถ้ามี
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับพระบรมราชโองการในครั้งนั้นว่า พระ
 กรมพระนครบาล นายอำเภอ กรมตำรวจ ทนายเลขาธิการ
 ไปตรวจตามพระบรมราชโองการตามมณฑลระนอง ๗ ให้ทั่วไป ถ้ามี
 บัญชีขึ้นส่งมอบขึ้นในมณฑลระนองขึ้นส่งมอบขึ้นในมณฑลระนอง ให้ขึ้น
 ทนายเลขาธิการขึ้นส่งมอบขึ้นในมณฑลระนอง ๗ ให้ทั่วไป ถ้ามี

๓.๓.๓. ประมวลความเห็น ไม่ใช้วิธีแบบในข้อ ๓.๓.๒ ประมวล

© 2004 Blackwell Publishing Ltd

[illegible]

1. [Introduction](#)

[illegible]

ราชินี กล่าวให้กรมเมืองหมายประกาศตามประชาชนทั่วทั้งหัว
ใต้ตามหมายรับสั่งให้ลงทุกประการ

המחלקה למחקר ופיתוח של משרד המבחן

and the β values are

(a) $\frac{1}{2}$ (b) $\frac{1}{3}$ (c) $\frac{1}{4}$ (d) $\frac{1}{5}$ (e) $\frac{1}{6}$

มีพระบรมหาราชโองการมณฑลพระบิณฑูรสูงถึงขนาด ให้ประกาศให้รู้ทั่วกันว่า วันเสาร์ เกือนสิบ แรมสิบค่ำ นายบุตรคือปกครองมณฑลให้เห็นตามทางทางนี้ ครั้นวันอาทิตย์ เกือนสิบ แรมสิบค่ำก็เข้าเฝ้านายพลข้าราชทหารจึงได้เป็นด้วยกันมาก ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทอดพระเนตร แล้วทรงดำริว่า การทางนี้ทรงจำได้ว่าได้เคยมีมากในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อเป็นสมัย ไทยกับ ขุนศึกการะ ๑๘๓๒ ถึง ๑๘๓๖ ปีมาแล้ว การทางนั้นอยู่ในเมืองสิบสองนักษัตรในทิศใต้ในภาคของอุษาคเนย์เช่นนี้ ที่ไม่มีเหตุอะไรนัก เมื่อคราวใช้มาเพียงแคว้นเมืองนั้นแล้ว แล้วยังได้พระยศสูงส่งขึ้นมาเป็นสมเด็จ ศรีนครินทร์ จึงจะมีอำนาจให้เห็นแล้ว แต่ไม่ได้ถึงยศที่จำไม่ได้ การทางนั้นก็ไม่ได้เห็นในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสำเร็จกันนี้ แล้วยังหาวิธีขึ้นยศที่จำได้ แต่การต่างประเทศสูงไปก็เห็นในประเทศสูงไปนานหลายปีมาแล้ว ก็คือมีหนังสือพิมพ์ที่ขึ้นต่อกับสหประชา การอย่างนี้คือมีบทความที่คำนึงมาไว้ในที่ที่จำได้ ไม่เห็นมีอันการพระเกียรติยศอันการพระเกียรติยศไปเลย เป็นของมีอยู่จริงไปนานหลายปีแล้วถึงกับได้เห็นในประเทศจีนนี้คือ เพราะเหตุนี้เองให้ราษฎรที่ไปทั่วขึ้นกัน และศิริคตแล้วคือไปต่าง ๆ แล้วจึงมีใจที่จะเห็น

ในพระนครราชธานี และเมืองที่ไกลก็ให้คนเหล่านั้นหาไม้ ย่นได้เข็นทุกบ้าน
ทุกเมือง ข้างทิศพายัพว่ากันเห็นนิมิต

ประกาศนา ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบห้า ปีระเมธ
สัมฤทธิ์ศก เป็นวันที่ ๒๗๑๓ ในรัชกาลเจ้าสุโขทัย

๑๑๓. ประกาศให้ผู้ถวายฎีกาขอซื้อหิวรณผู้ท้าวไวโรจนมณฑ

(ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีระเมธ สัมฤทธิ์ศก)

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่ข้าราชการ
วงราชการที่ แล้วยังบุตรของบุตรพระยาแม่ใหญ่ผู้มียศ ตำแหน่ง
พลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง พระบรมราชวัง ให้ทราบจงทั่วกัน
ด้วยนิมิตก่อนที่ไป ก็ให้ทราบเรื่องสุกขุนปรีชามิตร ๆ ไปบ้าง มีผู้
รับทราบแล้ว มีพระบรมราชโองการให้สืบเรียกทำปรึกษาหาทรงพอ
พระนคร แล้วบางก็ทรงพระราชดำริเห็นด้วยว่า สุกขุนปรีชามิตร
ออกตัวว่าไม่ทราบ ตัวบ้างอยู่บ้าง มีก็หาจะไม่ใ้คนกับราชการบ้าง
สุกขุนผู้เฒ่าจะรับเอาซื้อไม่ทรงพอ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งว่า
ให้แก้กล่าวกันไป สุกขุนผู้เฒ่าจะซื้อในคำปรึกษาพร้อมกันก็ให้ จง
ในคำแก้ก็ให้ ในคดีเรื่องใด ๆ ให้ลงลายมือเขียนด้วยชื่อ หรือถ้าให้
คนอื่นเขียนก็ให้เขียนลงในกระดาษ แล้วประทับตราตามตำแหน่ง
ของตัว แล้วจึงนำเข้ามาขึ้นต่อหน้าผู้พิจารณา หรือจะซื้อแล้วประทับตรา
ตามตำแหน่งไม่ประทับ ตับตราแล้วจะทรงซื้อสุกขุน ในคดีสุกขุนเรื่อง
บรรดาที่ตัวได้ปรึกษา ถิ่นเหล่านั้นมา การใด ๆ ซึ่งสุกขุนได้ปรึกษานั้น
เมื่อสุกขุนผู้เฒ่าจะปรึกษาในเรื่องนั้น ๆ เมื่อให้พร้อมกันแล้ว
กล่าวด้วยชื่อ ชื่อเรื่องบ้างให้ผู้เขียนลายมือบ้าง แล้วประทับตรา

ทำผลงานของตัวเองออกมา ไม่ได้น่าชื่นชมไม่ได้ช่วยด้านวิชาการในเรื่องการนำเสนอ
งานทำมาใส่กระดาษปริ๊นท์มาให้อ่าน

ประกาศนียบัตร ๓. ใบพญาคันเคียงเมืองขึ้น ซึ่งได้รับที่กำ เป็นฉบับ
ซึ่งออกให้ยก เป็นพยานที่ ๒๓๑๘ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์

๓๓๘. ประกาศห้ามขุดบ่อน้ำ การขุดบ่อน้ำในบึงสาธารณะทุกแห่ง
(ณ วันที่ออก เล่มที่ ๑๑ หน้า ๑๖) คำ ๒๒๓๓๒๒ ๒๒๓๓๒๒

เจ้าพนักงาน ๆ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ไฉนผู้โอบอุ้ม คับการ
 บังคับ มีแต่คนหาหนีนั้พระธักรมาขึ้นต่อธรรมเนียมใหญ่มาหา
 นายถ้อย ฝรั่งจะพูดอะไรไปพลั้ง จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง
 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร ให้เอาตัวนายถ้อย กับหมื่นนิพนธ์ธักร
 ขึ้นคอกไม้มาชำระ ไฉนจึงได้ฉวยการนี้ค้างอยู่ ในวันอาทิตย์
 เกือบสิบ แรมสิบเอ็ดค่ำแล้วนั้น ใต้มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง
 ทรงพระกรุณาฯ ให้นำอันเลขประกาศห้ามอย่าให้ผู้ใดซึ่งเป็น
 ในอุ้งมือใครด่าทอไม่ให้บอกสาธกก่อนขอเป็นอันตราย จงทุกอันขอ
 แลในวันอาทิตย์ เกือบสิบ แรมสิบเอ็ดค่ำนั้น เวลาห้าทุ่ม
 ทรงได้มีเสด็จเป็นใหญ่ขึ้นครั้งพลั้ง มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง
 ให้กรมพระนครบาลไปสืบถามพระอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ได้ตัว
 ข้ามไร ข้ามเท่ง สองคนมาตาม ได้ความว่า ข้ามไร ข้ามเท่ง
 ข้ามพนม ข้ามเกศ ๔ คน คงคิดก่อกวนกับคนสุ ใต้โกลการบอก
 ใต้โกลไปจึงส่งแทนเป็นี่สำเนาไว้ก็สุกกันคนพรวาราณ ทรง
 พระราชดำริว่า บัณฑิตระอชกพวกนี้จะไม่ไป ไฉนจึงเป็นฝ่ามือ
 ก็ระอชกคิดว่าฝรั่งเสฐาจึงเป็นเล่นได้ ก็หลบหนีล่นบ้าง เกรี้ยว
 ไฉนไกรว่าได้ล่นแล้ว ทั้งนี้เป็นเหตุระอชกผู้ขึ้นอยู่ข้างหลัง ๆ ไป การก็
 ขนไม่ส่งของ จึงทรงดำรัสสั่งให้กรมพระตำรวจเอาตัวนายถ้อย กับ
 นิพนธ์ธักร ข้ามไร ข้ามเท่ง ข้ามพนม ข้ามเกศ ๔ คน ไปส่ง
 พระราชอาญาที่ถนนคนละ ๕๐ ที โน่นนี้มีคนนั้นแล้ว ให้กรมพระ
 ตำรวจ ๓ คนมาเฝ้าสาธุวัน เพื่อยกมิให้มีผู้ขึ้นขึ้นอย่าง แล้วย ๕ คนนั้น
 ให้จำไว้เพราะมีโทษมาก แต่นายถ้อยฝรั่งนั้น ทรงพระกรุณาโปรด
 ให้อภัยไป ให้พ้นโทษ เพราะการนี้บังเกิดในวันนั้น เป็นการยก
 ทำมาแต่ก่อนในสุโขทัย แลบัณฑิให้ประกาศขึ้นให้พ้นโทษจึงมา

ว่าคนอื่นไม่ ถ้าผู้จะฉ้อโกงใหญ่แล้วสืบขึ้นมา ก็เป็นสิ่งที่เรียกว่าเป็น
โพธิธรรมว่าถึงบวชสัญญาพละให้เสีย มีอะไรนอก แลก็ตามที่กล่าวถึง
พักนี้เป็นวันหนึ่ง บ้างพูดแล้วแล้ว ให้ผู้เป็นจากพยานขึ้นก่อน
พระชนกมาดั่งด้วยกับสิ่ง เพื่อจะให้ประกาศให้ทราบให้ทั่วพระชนก
ก่อนวันหนึ่ง วันหนึ่ง สองวัน แล้วให้บอกกล่าวมาหาไทย สาธุการใหม่
กรรมวิธตามเคย จึงจะจะได้ ถ้าผู้จะเป็นจากศีลเป็นชนวนของมก
ที่ใกล้พระราชา ก็ให้ผู้เป็นจากพยานมาบอกก่อนหากให้พระ ธรรม
พระกลาใหม่ กรรมวิธ ตามเคยอย่างเดิมก่อน ถ้าผู้ใดจะเป็นใหญ่ขึ้นด้วย
แล้วไม่มีจากพยานมาบอกก่อนพระชนก พระมหากษัตริย์ ธรรม
พระกลาใหม่ กรรมวิธ ก่อนแต่การจะพระราชาบัญญัติเข้าใหม่อีก ข
ให้พระราชาอนุญาตกับผู้เป็น เช่น ๕๐ แล้วจำไว้ ณ จุด ถ้าคน
ต่างประเทศ จะให้พระอุปราชไทย ให้เขียนขึ้น ๒ ครั้งตามกฎหมายซึ่งหน้า
ประกาศมา ณ วันที่ศุกร์ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบห้าค่ำ ปีมะเมีย
สมุทธวศิก เป็นที่ ๒๗๙๔ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๓-๕-๔. เปรียบเทียบการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปใช้ในการพัฒนา

ល. ២៣៧៩ ក្រុង ឧត្តរ ៤ កំរ ២០០៦ ឆ្នាំ

เค็สเนอฮักวีวระการโค ๕ จักรวรรคทศนภะภักตในธรรมะนี้ ๕
แล้วผู้ใด ๕ ก็ต้องทำตามหน้าที่การของตัว ไม่ต้องละทิ้งกับสิ่งอื่น การ
ต้องทำตามพระธรรม ถ้าเราไปมีกรรมผิด แต่ผู้ใดเป็นบุญพระ
ท่านนั้นพระภิกษุอื่น ต้องมีศรัทธาตามด้วยแล้ว ก็ จะมาช่วยทำ
พระภิกษุท่านของตัวที่ไม่ได้ เค็สเนอฮักวีวระการโค ๕
สมเด็จพระพุทธเจ้า เป็นพระภิกษุท่านสำหรับทำกับข้าวจานไปก็ โคที่พระสมณ

พระราชาธิราชผู้เป็นพนักงานอื่นจะมาพลอยมกการชงกับกันไปด้วย
ก็ไม่ได้ ถ้ามีการชงหรือคตก็ชงหรือในกรณีนี้ ก็เป็นพนักงาน
สำหรับคตโดยคตก็มาเข้าไป พนักงานอื่นจะคตก็โดยคต
มาเข้าไปก็ไม่ได้ แต่บางคตที่เป็นพนักงานอื่น มีพระบารมาช-
งโดยการไปรณคต ฯ สมิทิว่า ให้ทำการชงพนักงานอื่นเป็นคต
เป็นคต หรือบางคตบางอย่าง ก็ทำได้ ทำได้ เป็นคต ฯ ฉะนั้น
นอกจากนี้ ซึ่งไปรณคต (ให้ทำ) เป็นคตหรือคต ผู้ที่เป็นเจ้าของ
พนักงานชงในกรมอื่น จะชงชงไว้ไม่ให้ผู้ใดทำ ไม่ให้ผู้อื่นทำ
หรือจะแบ่งชงชงก็ไม่ได้ เหมือนการชงคต แต่คตก็ชงชงใน
กรมอื่น แต่คตมีพระบารมาชงไปรณคต ฯ ให้ชงชงไปรณคต
พระราชาธิราช ถ้ากรมอื่นจะไปรณคต จะชงชงกับคตคตก็ไม่ได้
จะคตก็คตคตว่าคตคตก็ไม่ได้

ดังนั้น การแยกแยะความถูกต้อง แยกความผิดนั้น ๆ บางครั้งต้อง
ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อำนาจการตัดสินชี้ว่าอะไรผิดอะไร
นอกจากนี้โรงเรียนหลวงพระบางมีครู การแปลคำนี้ก็คล้ายกับตัวหนังสือ
นั้น ๆ ที่ผู้ที่เป็นพนักงานโรงเรียนสามารถตรวจ จะสามารถชี้แจงมา
ว่าตัวตัวนี้ไม่ใช่

เรื่องทางสกุลหงษ์นี้เข้าไปสอดแทรกในรัชชานุกรมในพระราชนิพนธ์เป็นพนักงานของกรมวังก็จริง นักเขียนพระราชนิพนธ์ได้นำไปใส่เกล้า ๆ ให้ปรากฏแก่ตัวว่า ให้เป็นพนักงานของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ช่างระดมตัวจากแดนอุทกพิภพ หรือเงินค่าตัว ค่าจ้างการตบตี ๆ นั้ ให้แก่พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อการจะเกี่ยวตัวขึ้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ต้องออกโฉนดสิทธิการเข้าไปจึงจะชอบ เมื่อพระเจ้าอยู่หัวเห็นไม่เข้าที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะ

ราชการ ส่วนการซ่อมแซมรั้ววังออก ทางพระกรุณาอุปถัมภ์ตามสมควร
และเห็นแก่การอุปถัมภ์ความชอบของท่านทั้งปวง จึงทรงพระกรุณา
อุปถัมภ์ พระราชทานเบี้ยหวัดค่าเบี้ย และเครื่องยศบรรดาศักดิ์โดย
สมควร อันนี้ท่านทั้งปวง ก็ตำราราชการตามแล้ว ไกร ๆ ไม่สบาย
จะไกร่การบงการอันมีคุณลาออกจากราชการ ไปอยู่วัดจำ บ้านขุนนาง
บ้างมีฐานะร่ำรวย จะมีบุตรมีสาวให้สืบทอดประการใด ก็อย่าได้กลัวความผิด
เลย ให้กราบขอร้องถวายบังคมลาโดยตรง แล้วก็จะไปพักให้ ไปตาม
บ้านนอกไหนสะดวก ไม่กักรังเกียจ แต่ไม่ให้มีความผิดแก่ผู้อื่น แลผู้ที่
จะเป็นหัวหน้าเลย หวังแต่จะให้สืบเชื้อสายลูกหลานแต่ตัวมิอยู่ในราชการ
ก็จะอุปมาตามโลกทางหนึ่ง ถัดมากราบบังคมทูลพระกรุณาเป็นอันขาด
ก็คิดว่า เป็นอันว่าเราจะเสด็จพระราชดำเนินกลับหัวเมืองแล้ว ไปอยู่
นอกพระราชวังแล้ว อันเป็นสมณัตติพระครูอยู่ ไปอยู่อยู่กับความคา
ดาศักดิ์นั้นเอง หรือเป็นนางพินเข้าฉายที่ทรงพระกรุณาให้มีบรรดาศักดิ์
ใหญ่ ๆ หรือเป็นกรรมาธิการการที่มีศักดิ์มาลา ก็ทรงพระราชทาน
เบี้ยหวัดอยู่บ้างโดยสมควร อนึ่ง ถ้าเจ้าจอมอยู่งานขึ้นใหม่เห็นว่า
พระราชบัญญัติบังคับ กับสมทบใหม่ จะถวายบังคมลาออกจากราชการก็
ตามสะดวก อยู่ขึ้นใหม่ไม่สบาย จะขอรับพระราชทานโอกาสเสด็จออก
เป็นขึ้นกลาง ขึ้นนอก แลพนักงานชำระการสนองพระเดชพระคุณ
ตามอย่าง พระบอแก้วเจ้าจอมอยู่งานขึ้นกลาง ขึ้นนอก แลพนักงาน
สนองงานว่านพระเดช ก็ตามแต่จะชอบใจ แต่ให้กราบบังคมก่อน อย่าเพิ่ง
ทำราชการพระฤทธิเดชเร็วเกินเกินถ้าเจ้าจอมอยู่งานขึ้นใหม่ ถัดมากราบบังคม
ขอออกจากวัง ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกแก่เจ้าจอม และเบี้ยหวัดอย่าง
เจ้าจอมอยู่งานขึ้นใหม่เลย ให้คงไว้แก่เจ้าจอมอยู่งานขึ้นกลาง ขึ้นนอก
แลพนักงาน แลนางว่านพระเดช โดยสมควร ถ้าเจ้าจอมลาออก

พระเจ้าลูกเธอ จะไปทำให้ออกนอกการการไปมีตัวไม่ได้ จนสืบพระ
เกียรติยศพระเจ้าลูกเธอไป เมื่อจะให้ออกนอกการการ เพื่องจะอยู่กับ
พระเจ้าลูกเธอไม่มีหัว ก็จะต้องพระกรุณาโปรดพระบรมราช
โองการด้วย ก็ให้มีพระราชดำรัสมาหลายครั้งแล้ว แต่สุดท้ายก็
เชื่อไม่ ยืนยันไว้ว่าตัวเธอนั้นก็ดี ปรากฏก็ดี อันการนี้เป็นสุจริตสัก
จริง จึงโปรดเกล้า ฯ ให้มีคำสั่งประกาศพระราชทานเป็นสำคัญสัญญา
ไว้ให้สืบมา ให้ท่านทั้งปวงเชื่อว่าไม่ทรงหลอกลวงสักจริง ๆ แล
พระราชดำรัสนั้นเป็นความจริงความตรง ให้ท่านทั้งปวงรับทำประกาศ
นี้ไว้เป็นสำคัญ ถ้าท่านไม่รับหมิ่นได้เป็นจริงดังนี้ ก็ควรที่ท่าน
ทั้งปวง แล ทพธูตา มธุรมย์ จะศรัทธาศรับเชื่อแล้ว ดังนี้ เจ้าธรรมา
พระองค์เจ้าโสมนัสคนละแฉ่งมาแล้ว ถ้าไม่มีพระองค์เจ้าอยู่ ก็อย่าให้หัว
ถ้าอยากจะมีหัวให้ได้ ก็ให้มากราบทูลพระกรุณาว่าถักรอพระองค์เจ้า
ให้จากเชียงใหม่ อย่าให้เร็วกว่าเจ้าธรรมาคนเลย ถ้าพระองค์เจ้า
ยอมหัก ไม่รับแล้ว จะไปทำให้มีหัวตามสบาย ถ้าไม่ได้ก็กราบทูล
พระกรุณา ขึ้นหัว ถ้าหัวเป็นพระองค์เจ้า ก็จะไปขอคนเขียนหัวก็เสีย
ถึงหนึ่ง ถ้าหัวเป็นหมื่นเจ้า เป็นเจ้าราชการมีบรรดาศักดิ์ก็ดี จะยก
เป็นหัวก็เสีย แล้วจะได้เสนาบดี ๔๒ ตำแหน่ง ถ้ามีหัวเป็นเจ้าราชการ
มีบรรดาศักดิ์น้อย แลไพร่ จะให้ออกพระราชอาญา แล้วหัวจะให้ไว้
ราชบาตร แล้วเอาหัวส่งถวายหัว หัวหนึ่ง ให้ขอพระราชอาญาทำไว้
จนตาย ถ้าพระองค์เจ้าสงสาร กราบทูลขอ ถ้าพระราชาทานได้ไปอยู่
กับพระองค์เจ้า รับพระราชทานเบี้ยหวัดเหมือนอย่างนางนม ให้เรียก
แล้วว่ามารดา ไม่ให้ใส่ตำแหน่งเรียกว่าเจ้าจอม ดังนี้ บวรภณการ
หมื่นเจ้าโสมนัสพระองค์เจ้าก็ทรงถามแล้ว แลยังไม่ได้ก็กราบทูลว่า ซึ่ง

สิ้นพระชนม์แล้ว เมื่อสมเด็จพระเจ้ายังมีชีวิตอยู่ ถ้าไม่มีหัว ถ้าได้รับ
พระราชทานเบี้ยหวัด ๖ ตำลึงบ้าง มีระหว่างนั้นบ้าง ถ้าไม่มี ให้เลิก
เบี้ยหวัดเสีย ให้มีหัวเป็นไพร่ มีค่าจ้าง ให้เสียภาษีปีละ ๖ ตำลึง
เป็นเบี้ยเลี้ยงแก่สมเด็จพระเจ้าไปทุกเดือนกว่าสมเด็จพระเจ้าจะไม่เสีย ภาษีนี้
ใครอย่าทำร้ายนะ เพราะมิได้เรียกชานาเป็นหลวงแต่สักปีละ ๖
พระราชทานให้สมเด็จพระเจ้าบุตรหนึ่งเป็น การจะบอกขึ้นก็เป็นวิมวาท
สมเด็จพระเจ้า ให้ปฏิบัติสมเด็จพระเจ้าไป ธนึ่ง เมื่อการตามสมเด็จพระเจ้าผู้ไม่มีหัว
พระราชทานเบี้ยหวัดด้วย ก็คือจะได้เป็นกำลังให้สมเด็จพระเจ้าไป
ก็เมื่อไม่อยู่ถึงสมเด็จพระเจ้าไม่มีหัว ก็ทำให้คนผู้เป็นหัวเสียภาษีให้แก่
สมเด็จพระเจ้า เท่าเบี้ยหวัดซึ่งพระราชทานเมื่อไม่มีหัวจึงระบอบ ถ้าการตาม
สมเด็จพระเจ้าไม่มีหัว ไกรกับหัวถึงอย่างไรราชชนนหัวมีทั้ง ถ้าชานาได้
ทั้งสองข้างของหัวคนก็ยอมได้ ถ้าให้คนมาขึ้นก็ยอมไป ไกรกับ
เลิกเมื่อเห็นว่าไม่ได้ขึ้นคน ถ้าชานาไม่ได้ว่าราชชนน ก็ไม่พ้นภาษี
ถ้าชานาจะไม่เสียภาษีมากจนสามารถแล้วกลับไปได้ก็ หัวขึ้นให้ชานา
หัวว่าหัวก็ขึ้นอยู่ จะปรับให้ใช้ภาษีของชานาก็ขึ้นที่หัวชานา
ถ้าการตามสมเด็จพระเจ้าไม่มีหัวเป็นพระองค์เจ้า ไม่เสียเบี้ยหวัดอีก เป็น
คนไปฝากให้คนเบี้ยหวัดขึ้นไปให้พระองค์เจ้าผู้หัวขึ้นอีก หัวขึ้นได้
เบี้ยหวัด ก็จะได้หัวอย่างพระองค์เจ้าที่เป็นหัวใหม่ ถ้าการตาม
สมเด็จพระเจ้าไปได้หัวเป็นสมเด็จพระเจ้า ถ้าสมเด็จพระเจ้าผู้บุตรชานาขึ้นก็ชานา
ขึ้นเป็นหัวขึ้นแล้วไป ถ้าสมเด็จพระเจ้าผู้บุตรชานาขึ้นก็หัว ก็ให้ชานา
พระบุตรไปฝากขึ้นชานาเบี้ยหวัดของสมเด็จพระเจ้าที่เข้ามาเป็นหัวนั้น แบ่ง
สามส่วน ชานาส่วนหนึ่งให้แก่สมเด็จพระเจ้าผู้บุตรเป็น ภาษีทุกปีไป
เพราะทำให้สมเด็จพระเจ้าผู้บุตรได้รับความอับธำ สักพระพระราชทานคน
นี้ ไปคนตา ๖ ให้ประกาศให้ท่านหัวของพระบาทสมเด็จพระเจ้า

ประกาศณา ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบสอง ขึ้นสองค่ำ เดือนสิบ
สองฤกษ์ เป็นวันที่ ๒๕๓๔ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๑๕๑. ประกาศพระรณาทนพระบรมราชานุสาธิต จักรกมลไธส
กราบทูลขอบำเหน็จลาออก ๑๒ คน

(ณ วันจันทร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑ ค่ำ เดือนสิบ สิบฤกษ์)

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ท่านทั้งปวง ให้ทราบ
เพราะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งขึ้นว่า บรรดาข้าราชการ
ต่างในสังกัดราชการต่าง ๆ เว้นไว้แต่เจ้าจอมมารคำมีพระองค์เจ้า
จันทน์ในวังได้ลาขอออกก่อนการราชการแล้ว หรือมีเหตุมาลาขอ
ให้ออกก่อนการราชการ ก็จงโปรดให้ออกโดยสะดวก ไม่ห้ามปราม
สักสิ่งด้วยธรรมเนียมเก่าแก่ที่อื่น ๆ ในเดือนสิบ สิบฤกษ์นี้ มีคน
ข้างใน ๑๒ คน กราบถวายบังคมลาออกก่อนการราชการ ไม่รับ
พระราชทานเบี้ยหวัด ก็โปรดเกล้า ฯ ให้ออกโดยสะดวก คน ๑๒ คน
นั้น มีชื่อตามนี้คือ บิดา แด่ท่านเสนาบดีว่าประมาณดังนี้ ๑. เจ้า บวร
พระยาพระเจ้าสีหไสยา อายุ ๑๘ ปี ๒. แสง บวรพระยาพรหมวิชัย
อายุ ๑๘ ปี ๓. พุ่ม บวรพระฤทธิ อายุ ๒๑ ปี ๔. สาก บวรนายศรี
มหาเสก อายุ ๑๘ ปี ชื่อเหล่านี้ ด้วยกันแต่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คนที่ ๑ ถึง ๒ เป็นเจ้าจอมอยู่กรม คนที่ ๑
มีวันอยู่ คนที่ ๔ เป็นพนักงานชวลา ครั้นมาถึงแผ่นดินพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ที่ ๑ ถึง ๒ เป็นพนักงานชวลา
พนักงานพระสุธารส ๒ คน ที่ ๑ ครั้นมาเป็นเจ้าจอมอยู่กรม คนที่ ๔
คนนี้เป็นพนักงานอยู่ศาลเดิม บัดนี้ทั้งสองคนนั้นเห็นว่าจะได้ความสบายเกษ
สบายใจแล้วขอออกก่อนการราชการ จึงกราบทูลขอออก

ก็ไปขอให้ออก ๑. เดือน บุตรพระนางราชภัฏภริยาศรีวิกรมราชสมบัติ อายุ ๒๔ ปี ๒. หุ่น บุตรพระนางราชภัฏภริยาศรีวิกรมราชสมบัติ อายุ ๑๖ ปี ๓. กลีบ บุตรพระนางราชภัฏภริยาศรีวิกรมราชสมบัติ อายุ ๑๔ ปี ๔. ธงราช บุตรพระนางราชสมบัติ อายุ ๑๑ ปี ๕. ปริก บุตรพระนางสุคนธ์จินดา อายุ ๑๖ ปี ๖. เดือน บุตรพระนางสุคนธ์จินดา อายุ ๑๔ ปี ๗. ธาตรี บุตรขุนบุญตามหา อายุ ๑๔ ปี ๘. พัน บุตรขุนช้างพลญก อายุ ๑๔ ปี ๙ คนนี้ ถวายตัวในหลวงที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่คนที่ ๑ เป็นพนักงานพระแสง บ้างเป็นสมณวิกรมราชสมบัติ ที่ ๒ ที่ ๓ นั้นเข้ามาถวายเมื่อมีศกตามแล้ว พอเป็นเหตุที่จะได้มรดกมาเพราะการราชการ ครั้นได้มรดกแล้วก็ขอออก ที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ ที่ ๗ ที่ ๘ เป็นธิดาก่อน มีวิธา รุ่งเด่น รุ่งจำ อยู่คนที่ ๔ ที่ ๕ นั้น บิดาไม่ยอมให้ ออก ยอมให้อยู่ในราชการของพระมหากษัตริย์ แต่มากราบขอให้ออกตัวก็ออกออก ก็ไปขอให้ออกตามใจข้าพเจ้ามาว่า ที่ ๖ นั้นว่าพันในพระนางราชวิ ว่าบุตรนางกษัตริย์ รักใจก็ออกแล้ว บิดามารดาซึ่งเป็นธิดาก่อน ที่ ๗ นั้น รูปพรรณก็ชอบกลอยู่ ครั้นจะทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงเป็นเจ้าจอมอยู่ทรง ก็ทรงเห็นว่าไม่มีฐานะวงศ์วาน ก็ถามมากเห็นการไป ทรงเห็นว่าจะเป็นที่ชดเชยใจของคนที่ชอบอย่างนั้นเป็นอันมาก จึงไปกล่าวจะออกเสียก็ถามเด็ก จึงออกเสีย ที่ ๘ นั้นเป็นคนดีใจ ทำการเนือง ๆ ไม่มีใครรังเกียจไว้ ผู้ใหญ่ในพระนางราชวิบังคับให้ออกเสีย คนทั้งสิบสองคนนี้ พ้นจากราชการแล้วถ้าจะไปรวมตัวในวังเจ้าก็ดี จะไปไว้ก็ได้ จะเข้าหากตัวในวังขุนนางจะรับไว้ก็ได้ หรือจะเข้ามาในราชสำนักก็ควรจะให้ยกไปฝากกับพี่ชายผู้จะไปจากนิคมมาว่า เขาไปเลี้ยงบั้นมาหัดเป็นสาวบาก็ตามทรงทราบ จะทรงเห็นดีโดยสุจริต ไม่ทรงหาการเกะกะหรือรังเกียจอะไรเลย

เพราะมีพระราชประสงค์จะให้ผู้ที่สนใจใคร่ใฝ่การงาน ได้สะดวก แลให้ผู้ที่อยากได้ขึ้นชั้นสมประสงค์ด้วย ครั้นจะยกพระราชทานมาตามพระพระราชดำริ ก็กลัวราชเลขาผู้จะไม่ค่อยเข้าใจ แลมีความการของหนังสือจะไม่เรียบร้อย ก็จะเป็นที่รำวุ่นวุ่นไป พระราชประสงค์จะให้ราชธรรมนิยมใหม่อันมีปรากฏเป็นอย่างไรในภายหลัง แลเป็นพระเมตตาด้วย ด้วย การที่ออกไม่ก่อมลทินของของไว้ ด้วยกันแผ่นดินกันอื่น ๆ มาเลย

ประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือนธันวาคม ขึ้นห้าค่ำ เป็นระเบียบ สิบสองกษัตริย์ เป็นวันที่ ๒๕๔๒ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ท้าวธาดาขึ้นเป็นผู้นับสั่ง

๓๔. ประกาศกำหนดโทษผู้วิธก่งไฟ

(ณ วันอาทิตย์ เดือนสี่ ขึ้น ๔ ค่ำ เป็นระเบียบ สิบสองกษัตริย์)

มีพระบรมราชโองการมานิพนธ์ว่า ขลุ่ยสูงลิ่วพลาท ให้ประกาศให้รู้ทั่วกันถึงพาราณสว่า ผู้วิธเลอบวางไฟเพื่อจะให้ไหม้บ้านเรือนของผู้อื่นโดยฉกฉกรวผู้วิธอื่น ๆ โดยความประพฤติการ มีพระดำริของหลวง คือผู้เลอบวางไฟซึ่งของไฟของของเรือนอันส่วนร่วมกับคนเมืองไว้อยู่หรือของพระธรรมาณอื่น ๆ บ่อนมีอยู่พบทุกแห่งทุกทิศทุกทางอันเกิดเพลิงไหม้หรือของของนั้น ๆ ที่ไหม้เสียไปด้วย ผู้ถูกไฟไหม้นั้นชื่อว่าผู้วิธเลอบวางไฟของพระเงินแผ่นดิน แลให้ทุกที่ทราบแล้ว ว่าให้มีบ้านเจ้าราชการ แลบ้านราษฎรเจ้าของบ้านเรือนเสียการวิธอื่นของเป็นอันมาก อาจคนพินิจคิดไม่พิน ทุนไฟเพลิงมี หรือราษฎรบ้านที่อยู่ใกล้คือเพลิงมีได้ไฟก็พลอยเสียการวิธอื่นของไป ด้วยคนคนขึ้นด้วยจนของกระทำการจากสิ่งของนั้นเป็นอันมาก แลด้วยคนคนนั้นเมื่อมี

ผู้ชอบงานไฟทั้งนี้มีผู้รับได้มา หรือจำระได้อาณาเป็นสักขีณฉั้ว บางที
ต้องรับพระราชทานอาญาเล็กน้อย สักขีณฉั้วบ้าง เป็นเหตุจำคุกไว้บ้าง เป็น
เหตุติดสินไว้บ้างโทษถึงตายบ้างแต่ก็อย่าไป พากันไปประหารชีวิตใหม่ บัดนี้
ให้มีประกาศไว้แก่คนอย่างว่า สักขีณฉั้วไปเมื่อชนา ถ้าผู้ใดจับตัวผู้ร้าย
หรือวางไฟทั้งนี้คนนั้นได้ จะพระราชทานรางวัลเป็นอันมากให้คนที่ผู้จับ
แต่ถ้ายังผู้ร้ายชอบวางไฟทั้งนี้ จะให้ประหารชีวิตเสียเป็นอัน
ทีเดียว ไม่ไว้ชีวิตเลย ถ้าหาของผู้อยู่ชอบวางไฟทั้งนี้ที่เรือนนั้นก็
เรือนอื่นก็ได้ หากจับตัวทาสอย่างใดอยู่ด้วย ถ้าระได้อาณาเป็นสักขี
ณฉั้วนั้นไม่เป็นโทษด้วยหา จะไม่ลดพระราชทานเงินหลวงให้จำกั
ทาสนั้นได้แก่คนทาสตามมากน้อย

ประกาศมา ณ วันที่สิบ เดือนมีนาคม ปีฉะเชิง
ศักราช ๒๔๔๒ พุทธศักราช ๒๔๔๒

๔๔๔. ประกาศให้ผู้ว่าราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์

(ณ วันที่สิบ เดือนมีนาคม ปีฉะเชิง ศักราช ๒๔๔๒)

วันพฤหัสบดี เดือนมีนาคม ปีฉะเชิง ศักราช ๒๔๔๒ คำว่า
ชื่อผู้ว่าราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์ เป็นชื่อตั้งตามนามเมืองไป
เมื่อแรกตั้งเมืองนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็พระ
ราชทานแก่ท่านเมือง ซึ่งไม่ได้พระราชทานนามผู้ว่าราชการเมือง
ตามที่สมควร ควรจะมีชื่อผู้ว่าราชการเมืองให้แปลกจากนามเมือง
ทุกแห่ง เมืองปทุมธานี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้
พระราชทานนามเมือง ว่าเมืองปทุมธานี แล้วก็ทรงตั้งผู้ว่าราชการ
การเมืองขึ้น แล้วพระราชทานนามว่า พระบาททักษิณพนาฏ เป็น
ชื่อต่างจากนามเมืองนี้จึงจะสมควร เพราะฉะนั้นบัดนี้โปรดพระราช

ทรงนามพระยาผู้สำเร็จราชการเมืองพทวี่เจ็ดพันนั้น ว่าพระยา
 ดำรงราชพลพันธ์ ผู้สำเร็จราชการเมืองนครเจ็ดพันนั้น มีศักดิ์กับ
 ๓๐๐๐ ไปจนเมืองโพธิ์หลวงยศโยธา ผู้ว่าเมืองนครเจ็ดพันนั้น เป็น
 หลวงราชพลสงคราม ปู่กับเมืองนครเจ็ดพันนั้น คือศักดิวิภา ๖๖๐ คำว่า
 ชื่อหลวงสงครามผู้ว่าเมืองนครเจ็ดพันนั้นว่า หลวงถูกแก้ศักดิ์ไม่
 ชอบมงคล เพราะว่าถูกตามนั้นเป็นศักดิ์เจ็ดพันตามที่กล่าวไปปกเกล้า ซึ่งเป็น
 ชื่อเมืองมหานครเดิมคำของพม่าก่อนเมืองอรัญราช ไม่ใช้ชื่อเมืองอยุธยา
 เพราะฉะนั้น บัณฑิต ไปเอาไปเปลี่ยนชื่อหลวงสงครามผู้ว่าเมืองนครเจ็ด
 พันนั้นว่า หลวงนิคมกานบวรวิภา มากระบวนเมืองพทวี่เจ็ดพันนั้น คือ
 ศักดิวิภา ๕๐๐ ฯ

๔๖๐. ประการที่หนึ่งมีให้ถึงตามท่อนถาวร ทอด
 แดงกรมหมื่นธรมงคลกิจประวิชาธิราช นอกจากผู้เมษภักกรมจีน
 (๒๖ วันเสาร์ เดือนมีนาคม ๔๖๒ ค่ำ ปีมะแม ธนูฤกษ์)

ประการที่สี่ซึ่งท้าว ๆ ไป ในข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง
 ทุกหมู่ทุกกรมว่า กรมหมื่นธรรมาวุธ กรมหมื่นธรมงคลกิจประวิชา
 เป้นองค์อยู่ด้วย มีพระนางอยู่ไกลมาก เพราะฉะนั้นวันเดียวแต่คนใน
 กรมมีพยาน แยกแยะทราบกล่าวกล่าว ซึ่งเป็นกรมจีนกรมหมื่นธรรมา
 วุธก็ได้ทางบิณฑบาตอยู่ แดงกรมหมื่น และข้าในกรมหมื่น
 ซึ่งกรมหมื่นธรมงคลกิจประวิชาได้กรมหมื่นกับธรรมาวุธนั้นแล้ว ท้าวอย่า
 ให้คนอื่นนอกนั้น ไปมีตัววิ่งตัวธุระใด ๆ ก็ดี ถึงจะมีผู้มาบอกข่าวว่า
 ให้มาก็อย่าให้ไป ให้คนอื่นเหล่านั้นมีตนเข้ามาในพระบวรราชวังนั้นคิด
 อย่าให้ไปมีตัววิ่งเลย เพราะไปคนเสกทำอันมาอยู่ผู้เดียวตามท้าว
 ท้าวพทวี่นั้นให้ท้าว และท้าวคนใดที่พูดของทำราชการกัน ๆ ถ้าคน

เหตุนี้เกิดวิวาทกับเจ้าในกรม แล้วยุใหญ่ ทั้งนั้นขึ้นด้วยที่จะหาคน
 มาก ผู้คิดขึ้นก็ขอคิดสืบหา เพราะให้ประกาศไว้แต่ก่อนแล้วว่า
 ต่อให้ผู้ใดเข้าไปวิวาทกับเจ้าของบ้าน ถ้าใครเข้าไปวิวาทจนเอาขึ้น
 ถัดเจ้าของบ้านทั้งนี้ ก็ว่าเจ้าในกรมสองวันก็พระองค์เจ้าเจ้าวันมี
 ประสงค์มีพระนางอยู่ไว้ไกลๆ มีกษัตริย์ความขึ้นบ้าง ๆ เพราะฉะนั้น
 ให้เจ้าราชการสำนัมนั้นขึ้น นอกจากกรมที่มีขึ้นไว้ขึ้น เว้นเสีย ต่อ
 เจ้าไปเอง มีมีเหตุที่ควรจะได้ทำให้ตอแต่ในพระนางเจ้าขึ้นเกิด แล
 พระองค์ออกชื่อมาก่อน ว่าเป็นกรมขึ้นอยู่ใกล้กับพระองค์เจ้าสองกรม
 นั้น เมื่อมีเหตุในราชการควรไม่เข้า พวกรับสั่งให้หาไปทูลหาการ
 ถึงต้องไม่เข้า ถึงกรมนี้ก็ได้ให้ระวัง เมื่อเวลาเจ้าพระนางอยู่อย่างเจ้าไป
 แล้วพออย่างผู้ใดจะให้ซักเคืองบ้างได้ อันนี้ ถ้ามีการสำนัมนั้นการที่การ
 ข้าราชการจะไปทั่วทั้งสองนั้น คือมีพระนางราชโองการวันขึ้นมีไป
 เชิญเสด็จก็ดี ทูลถามการงานใด ๆ ก็ดี เชิญพระนางราชก็ดี เมื่อไม่
 ถึงพระเสด็จ พวกรับสั่งว่า พวกรับสั่งอยู่อย่างว่า เมื่อไม่ได
 ราชการหาพระนางราชประสงค์ ให้กลับมาการทูลพระ ทูลหาในนั้นก็
 ต่อมาตัวเข้า เมื่อเสด็จขึ้นแล้ว ก็ให้หาคนส่งเข้าหาข้างในตามเหตุ
 นั้น ในการที่มีพระนางราชโองการวันขึ้นมีไปถึงมีวิวาทมากสอง
 ขึ้น จนเอาคนประกาศไว้ก่อนไม่ได้ ชื่อว่าเจ้าในกรมขึ้นแลอยู่ติด
 กับตัว อันนี้ ไกร ๆ ก็ดี เมื่อเจ้าบ้านเจ้าวันไปเชิญไปหาทูลถามบ้างขึ้น
 มาในวันขึ้นบ้านของตัวแล้ว ผู้ที่ต้องเชิญให้หาคนเองก็ดี แต่หาจาก
 ข้าราชการเจ้าของวัง เจ้าของบ้าน ขกกับเจ้าของวัง เจ้าของบ้านขึ้น
 จะที่ขึ้นหาเป็นบุตรผู้ไม่ได้ เพราะเจ้าของวัง เจ้าของบ้านไปหา
 ของ ของให้เจ้าไปเอง ต่อผู้ที่มีมาขึ้นผู้สมคิดทูลหาทูลก็ดี แต่ตัวก็ดี

บุกรุกเข้าไปเอง ไม่มีชาวเขมมแก่เจ้าของวังเจ้าธนะบ้านถ้อง จึงควร
ว่าบุกรุกได้

ประกาศา ๓ วันสารี เดือนยี่ ขึ้นสิบสองค่ำ ปีมะเมีย
สัมฤทธิศก เป็นวันที่ ๒๔๕๗ ในรัชกาลเจ้าสุพรรณ

๑๖๑. ประกาศเรื่องคนโหลหล้าเข้าไปอาศัยในวัดเจ้า

หรือขึ้นบ้านใจให้ขึ้นวัด

(๓ วันธกัศก เดือนยี่ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก)

ประกาศให้สังเกตุ ๆ ถ้าไปว่า บรรดาโรงศาล แลหิม แลทุก
แลที่จำตั้งวัดทุกแห่งหรือคนเป็นพหุหลวงก็ดี ทุกหมู่ทุกชนในพระ
บรมมหาราชวังแลเจ้าผู้นายหมวกบรรพการที่อยู่วัดหรือที่หลวงจำตั้ง
หรือที่ไพร่หลวงกองส่วนต่าง ๆ ในกรุงนอกกรุงก็ดี ให้ทราบทั่วกันว่า
ถ้าคนใดในเจ้ามีกษัตริย์ขึ้นแล้วมีที่ขึ้นก็ไป ๆ ก็ให้ขึ้นอยู่ด้วยกัน
ถื่น ๆ คนที่ไปก็ขึ้นมีขึ้นตามตำแหน่งตามไป เมื่อเป็น
ด้วยในหลวงในกรม ในยุค แลดูความขึ้นในศาล แลที่ไพร่หลวง
แลดูทุกหมู่ไพร่หลวงก็ขึ้นด้วยกันนี้ ก็ขอพระมหากษัตริย์ พหุหิม พหุ
โรงศาล หนึ่งหมู่ หนึ่งกรมไปปรนเปรอเจ้ากษัตริย์ที่ขึ้นแล้ว ๆ ก็ให้
ขึ้น ๆ โรงศาลไว้ไว้ต่าง ๆ แลเป็นที่ย่านกษัตริย์ของพระมหากษัตริย์
หลวงนาย ผ่านผู้คุมขุนโรงขุนศาลก็ไปตั้งศาลเจ้าขึ้น ไม่ให้คนไป
ว่ากล่าวหรือถามว่าขึ้นเมื่อเมื่อ พหุหิมทำการให้เป็นเหตุให้คนพาล
ถ้าวันหนึ่งไพร่หรือผู้ใด ขึ้นแล้วขึ้นมีความขึ้นขึ้นเป็นแล้วนี้ ก็ขึ้น
ดูความขึ้นขึ้นในหลวงไปเป็นผู้คุม ถ้าในกรมพระนกรบาทเป็นผู้คุม
นอกแล้วผู้คุมในกรมพระนกรบาททุกคน ถ้าในกรมพระตำรวจ

ให้ผู้กุมภมาจ้ความคั่งมูลนายในกระพระตำรวางทุกคน ถ้าเป็นลูก
ความอยู่ ณ โรงการ ให้ผู้กุมภมาออกนำมูลนายกระพระนั้น ๆ ทุก
คน ในเจ็ดวันอย่าให้ไว้ให้รับ ถ้ามูลนายไม่ทราบทูลพระกรุณา ให้
ผู้กุมภมาเรื่องวาท้องตราผู้การอย่าให้ไว้ให้รับทูลทูลไป ถ้าผลทวง
ทวงมาด้วยเหตุอื่น ๆ หรือผู้ยื่นข้อทูลทูลในเวลานทูลพระกรุณา
ขอปรับใหม่ให้ผู้กุมภมาด้วยผลที่ทวงเรื่องทวงใหม่ด้วยผลสืบไม่ทราบ
ทูลพระกรุณาให้ใช้หมั้น ถ้าเป็นลูกความให้ใช้ความทวงทวงเรื่อง
ถ้าเป็นพินัยอย่าให้ใช้พินัยทางจงกรม ถ้าเป็นไพร่ทวงอันให้ใช้ไพร่ไพร่
ทวง เมื่อไม่มีศิวไพร่จะรับ ใช้ศิวไพร่ให้ใช้สามสิบคำถึงมณฑลไพร่
ทวง เกษณ

ประกาศมา ณ วันอาทิตย์ เดือนมี ขึ้นสิบสามค่ำ เป็นระเบียบ
อันสุจริต เป็นวันที่ ๒๔๔๔ ในรัชกาลมีราชบุรุษ

๑๖๒. ประกาศห้ามไม่ให้พระสงฆ์พาหุสวดมนต์

เวลานเสด็จทางของหลวงมณฑลประจักษ์วัน

(ได้จากหมายรับสั่ง เดือนมี เป็นระเบียบ อันสุจริต)

ด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทวง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เมื่อที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ไปรับพระที่วัดเบญจมบพิตร ณ วันศุกร์ เดือนมี ขึ้น ๑๑ ค่ำ ทรงทอด
พระเนตรเห็นพระภิกษุสงฆ์มีพาหุสวดมนต์ ซึ่งต้องตามอำนาจพระคัมภีร์
ทรงเห็นจับ ได้ถึง ๓ ราย โปรดเกล้าฯ ให้เอาพระภิกษุสงฆ์ไปประณามให้
พระราชาคณะผู้ใหญ่ กรมมณฑลเทศาภิบาล ทูลเกล้าฯ ถวายไปคำ
สั่งให้ภิกษุสงฆ์เหล่านั้นงดสวดมนต์ตามอำนาจพระคัมภีร์ และให้พระ
ราชบัณฑิตยสถานพิจารณาสั่งการประณามพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้น

ละของ ๖ ช่วยกันทำ การครั้งนี้เป็นปารกตปารชันทกษุณฺณาน
 การกับสัตว์โลกเป็นของน่าเกลียด การครั้งนี้จะมีพระราชาประสงค์จะให้ทำ
 การพระธรรมาที่พระปฐมเจดีย์ เหมือนอย่างการอุทิศสวนพระนคร
 วัดอุทุมพรารามณเฑียรนั้น พระปฐมเจดีย์มีอยู่ใต้อำเภอพระนคร
 เหมือนกับพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปที่เป็นของกลางผู้ใดมีศรัทธา
 ก็ไปสร้างศาลาอุทิศพระพุทธรูปอื่น ๆ ขึ้นไว้ก็ได้ ไม่ให้ท่านว่า
 เป็นพระธรรมาทวงถามได้ ไม่ก็มีพระราชาประสงค์ว่าจะมีพระปฐม
 เจดีย์เป็นของกลางเหมือนอย่างพระพุทธรูปอันนั้น แต่ไม่คิดว่าจะ
 ทำในบริเวณพระปฐมเจดีย์นั้น ที่พระอุโบสถกษัตริย์ วิหารสถิต
 หลั และพระระบือจะรอบปารกตปารชันทกษุณฺณาน แต่ผู้เจ้าอธิการ
 หลัหนึ่งสัทธิ ผู้ตั้งขึ้นมีสัทธิ การนี้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้า
 ภาณุพันธุ์ราช ให้ทำเหมือนอย่างการทำในพระนครก็จะเป็นพระ
 ธรรมาทวงไป ท่านผู้ใดมีศรัทธาจะสร้างสิ่งใดก็จะยกเว้นเป็น
 พระธรรมาทวง จะหาธรรมาทวงสิ่งใดก็ได้ แต่การครั้งนี้เป็นการ
 แรกทำ จะต้องแก้พระราชาทวงไม่ให้พระราชาทวงแต่ และผู้
 ละของ ๖ ให้ช่วยกันทำตามศรัทธาของทำผู้ทำ จะยกเว้นตามชอบ
 ใจ จะได้ทรงพระคุณพระปาลก ๆ แต่อย่าให้ใครไปรู้ถึง การนี้
 ของอยู่ใต้อำเภอ ท่านไปเจ้าข้าทูลขอ ผู้ศรัทธาจะปฏิสังขรณ์สิ่งใดตาม
 หลัหรือท่านผู้ใดไม่ชอบทำอุทิศ จะทำพระอุโบสถพระวิหารก็
 ไม่ห้ามให้ทำ ถ้าพระท่านผู้ใดจะปฏิสังขรณ์ให้สร้างทำให้มั่นคงมั่นคง
 ให้สามารถสิ่งใดใดใหญ่จะได้มั่นคงถาวรไปนาน เว้นที่ลงทุนทำอุทิศ
 พระอุโบสถ พระวิหารไปมากน้อยเท่าใด จะพระราชาทวงให้ใคร
 สบควรวัดวัดกับวัด แต่พระราชาทวงในพระนครทวงแต่

พระเจ้าพี่นางเธอ กรมสมเด็จพระศรีสวาศิลา	หน้า ๑
พระเจ้าพี่นางเธอ กรมพระดิถีทักษิณ	.. ๑
พระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงเพชรบุรีรัตนพร	.. ๑
พระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงสวาทพิศม์ปรีชา	.. ๑
พระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท	.. ๑
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าคันทนา	.. ๑
พระเจ้าพี่นางเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส	.. ๑
พระเจ้าอนุชาเธอ กรมหมื่นเทพพิพิธวชิราวุธ	.. ๑
พระเจ้าอนุชาเธอ กรมหมื่นวิษณุภาณุภาส	.. ๑
พระวชิรวงษ์เธอ กรมหมื่นราชสีหวิกรม	.. ๑
พระวชิรวงษ์เธอ กรมหมื่นสุทธนารีนาถ	.. ๑
และเจ้าขุนมูลนาย ๗	
ท่านเจ้าพระยาวิสุทธีราชที่ ๑ กรมพระกำแพงเพชร	.. ๑
ท่านเจ้าพระยาพิพิธรัตนพร ที่สมุหนายก	.. ๑
เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ธาดา	.. ๑
เจ้าพระยาวิเทศมนตรีโกษาธิบดี	.. ๑
เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ธาดา	.. ๑
เจ้าพระยากรมศิลปากร	.. ๑
พระยารัตนโกสิน	.. ๑
พระยาศรีพิพัฒน์	.. ๑
พระยาพิชัยไชย	.. ๑
พระยาธรรมาธิกรณ์ธาดา	.. ๑
พระยาสุรเสนา	.. ๑
พระยาวิสุทธิการณกิจ	.. ๑

คณะครูประจำภาคเรียนนั้น ซึ่งเรียนรวมไว้ในที่หนึ่งพระคัมภีร์จนวันพฤหัสบดี ในวันสุดท้ายของภาคเรียนแล้วพลเมือง บัณฑิต เอกศกัณ

พระพุทธเจ้ากาฬ ๒๔๑๒ รัชกาลแล้ววันอังคาร เดือนหก แรกค่ำหนึ่งไป

เป็นปีที่ ๔ ไพร่รักษาเมืองสุโขทัย ๑๙๓๑ รุ่งขึ้นวัน ๑๒๑๑

ตั้งแต่วันพฤหัสบดี เดือนห้า ขึ้นสิบสองค่ำไป ปีนี้ในรัชกาลสมเด็จพระ

สุริยวงศา ๒ วันอังคาร เดือนห้า ขึ้นสามค่ำวันหนึ่ง วันเสาร์ ขึ้นสิบ

สามค่ำวันหนึ่ง เป็นวันพิธีขึ้นปีพุทธชนสังฆา

ผู้ตรวจการฯ ณ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓

๓๖๕. ประเภทสมุติฐานทางปรัชญา
(เขียนโดย สันติกร สุข)

ถึงคนบางจำพวกที่เป็นคนโง่จะเลื่อมใสศรัทธาว่าใครทำได้เป็นคนดีมี
 ศรัทธาแก่กล้า จะเห็นว่านั่นบุญกุศลมาก ทว่าให้ฟังกันให้ดี แล
 ไล่ตั้งพระสงฆ์บางรูปที่ไม่ได้เล่าเรียนศึกษาพระไตรปิฎกสรรพให้รู้จริง
 มาหลอกลวง ๆ อาม ๆ โง่จะเลื่อมใส พวกราชการเสวยว่า
 เป็นบุญเป็นกุศลมาก แลว่าขอไปขอพิณพานไป เหมื่อนอย่างแลกั
 บุรุษพระรัตนตรัย แลเชื่อกศณเภาภิรณบุญพระ เชื่อกศณเภาภิรณ
 ไล่ตั้งพระสงฆ์บางรูป แลว่าทำการอื่นที่รักที่ถวิลหาการแล่นสืบก็ดี มีโง
 ชุมชุม เหมื่อนอย่างสามแควสุภาภาสวักที่วัดหนองสาม แลสามเภา
 นานนิก แลกับบุญพระที่หน้าพระอยู่ในสวดวิธสุภาภาสวักการ แล
 นาริสุทนต์แลกับบุญพระพุทธรูป เป็นกับอย่างอื่นอยู่ตามกันดังนี้
 ไล่ตั้งพระสงฆ์บางรูปเป็นราช แลว่าแลเป็นกษัตริย์บ้าง ไม่เห็นจำ
 เป็นความที่ควรชอบด้วยเลยแก่สังฆสมาคมนี้ ก็ถามแลกับบุญพระ
 ภิรณ เชื่อกศณเภาภิรณไล่ตั้งพระสงฆ์บางรูปก็ดี ตักกับบุญพระ
 ภิรณ เห็นว่าไม่ไ้ทำการของสงฆสมาคม เป็นพหุพระสงฆ์เลื่อมใสศรัทธา แล
 คนที่โง่จะเลื่อมใส ไม่ควรที่คนทั้งปวงจะเห็นว่ามีความบุญการกุศล
 ในพระพุทธรูปศาสนา พึงปาราษฎ์ให้คนทั้งปวงเลื่อมใสศรัทธาเชื่อได้ว่า
 เป็นพระบาฬิพุทธศาสนา หรือสาวกบาฬิในศาสนาได้ไม่พบเห็นเลยแก่
 สักแห่งหนึ่งว่าทำการอย่างนั้นเป็นบุญเป็นกุศล ถึงจะมีในพหุสิ่งของ
 หรือพระสงฆ์ชุมช้านศาสนา ลวงมีบุญกุศลไม่ ๆ ที่ ๆ ให้เลื่อมใส
 อยู่บ้างก็ดี เมื่อพิจารณาถึงจริง ๆ ก็เห็นจำไม่ใช่สังฆสมาคมพระศาสนา
 ธรรมจะเป็นส่วนหนึ่งของคนที่ใช่ ๆ คั้น ๆ โง่จะเลื่อมใสคนเลว
 ต่อมาโง่โง่จะเลื่อมใสเป็นกับอย่างอื่นเป็นสังฆสมาคม ถึงในพระวินัย
 บุญกุศลก็ได้ผ่านไว้ มีให้พระสงฆ์ชักชวนกันให้ทำดี ถ้าพระสงฆ์
 รมุโง่ชักชวนมนุษย์ให้ทำชั่ววิบัติปวงโคต ก็เป็นปวงชัก เพราะฉะนั้น

หรือพระบาทสมเด็จพระที่นั่งเป็นสรวา และทำทางสนธิ์ไปมา
เพื่อมณฑลสรวาสนธิ์ มีผู้มาใจจนร่วร่วล่ำ สืบได้ความเป็นสรวา จะได้
ปรวิไลใหม่มีโทษตามพระราชบัญญัติ และกะปรับพระสนธิ์ที่อยู่ใกล้เคียง
ในท้าววัช ๓ เดือน ๑๕ วา หรือชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงรู้เห็นแก่ใจ
ไม่ว่ากล่าว แลไม่ฟ้องร้อง แลสืบพินิจเป็นความนิ่งเฉย จะปรวิไลให้เสีย
วัชวัชโทษการบุญ ก็อยู่ใกล้ ๓ เดือน ๑๕ วา ให้รู้เห็น ให้คำพิ
พากษณ์ รื้อถอนอิฐปูน ให้โทษการบุญกว่าจะครบตามกำหนดวัชวัช
ที่ใกล้เคียงโทษตามสนธิ์ฯ เมื่อสรวิไล ๆ มีความผิดหรือจะกล่าวเรื่อง
พระสนธิ์ว่ามานี้ หรือพระสนธิ์ชาววัชวัชจะรัก ได้มีความผิดหรือจะ
กล่าวเรื่องผู้หญิง ก็ขอทราบตามสนธิ์เป็นพระสนธิ์อยู่ที่ดี มีอยู่ดีกับที่
ที่ราช ก็ได้มาสู่โทษเคียงโดยสนธิ์ฯ คงให้สืบสืบไว้ให้เห็นซ้ำกัน
๑๕ วัน จะไปโทษโทษให้ ถ้าผิดก็สืบว่าเรื่อง แลสนธิ์มีกับไว้
ไม่มาสู่โทษโทษเคียงโดยสนธิ์ฯ ในกำหนด ๑๕ วัน มีปากใจหรือหรือ
ฟ้องหรือว่ากล่าว หรือการทูลพระทูลเกล้าให้รู้เห็นแก่ใจของพระ
พระบาทที่ดี จะให้ปรวิไลใหม่จนหมด แลสนธิ์คนดีเป็นประการ
ที่ชาววัชสนธิ์ชาวบ้านจะให้สืบวัชวัชถึงผู้สืบ

ประกาศมา ณ เมืองเมืง สันดุสิต

ขุนปฏิภาณพิทักษ์ เจ้าผู้ว่าราชการ

๑๖๖ ประกาศเรื่องพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน
แห่งสยามประเทศ

(เป็นระเบียบ สันดุสิต)

ถ้ามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้นำ
ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยในกรุง แลผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน
ข้าเมือง

มีกันให้ถ่านเพลิงให้พิราบหัวกัน ท้าย ๓ วันจันทร์ เกือบสี่ แรม
๕ ค่ำ ปีมะเส็ง นพศก เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ออกไป
ทรงประพาสทางชลมารค สืบตักเมืองชลบุรีอยู่ออกไปจนถึงเมืองจำปาศรี
เมืองพราก พริบด้วยพระราชระฆังระฆังว่า จ้ำจุลลลลลลลล เป็นอันมาก
ทรงประพาสไปจนอยู่ชลมารคนี้ แล้วเสด็จประทับอยู่เกาะช้างหิน
พระเจ้าอุบลราช พระองค์เจ้าพิชัยสงครามเจ้าจอมมารดา กรมขุนราช
บิณฑบาตขึ้นไปเป็นมณีนพพระบาทพิชิตอุบลราช แลพระพรหมไพศาล
คัมภีร์อื่น ๆ ๘ เมืองตราดเพลาหนึ่ง แล้วก็กลับเมืองพระที่นั่ง
จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับวัดบ้าน ๘ กุฎล ๗ เจ้าจอมมารดา
ในพระองค์เจ้าพิชัยสงคราม กรมขุนพระกรุณาว่า พระบาทพิชิตอุบลราช
วิเศษยิ่งนัก ผู้สำเร็จราชการเมืองตราด สักถามมโนให้ถ่านเพลิงจน
พระกรุณาว่า พระบาทพิชิตอุบลราช จักให้หญิงเป็นหลานฉันวงศ์สาสน
จะตามถวายตัว ในเวลาเสด็จทรงประพาสมาอยู่ใกล้กัน เสด็จ
พระราชดำเนินกลับวัดเสด็จก่อน ยี่สิบ ในเวลานั้น พระบาทพิชิตอุบลราช
ก็มีโอรสธิดาบ้างมีเจ้าพนักงานทูลว่า สักถามมโนว่าหญิงหรือ
ลูกกำนันเราเมืองตราดอยู่เมือง ๆ จึงไปถามแล้ว ๆ ให้มาขึ้น
หลานเล็ก ขึ้นพรหมบุรีพระที่นั่ง โอรสธิดาจนออกไปปลุกการตาม
ทั้งวราภว จันธวัชจันธวัช แลให้เจ้าพระยา ถิ่นก่งสงครามที่จระไนไป
เห็นวราภวไปกับนายจัน ส่วนนายเจียมพาดเล็ก เจ้ากองบ้านก
จนกลับมา พระบาทพิชิตอุบลราช มอบหญิงเป็นหลานสาสน ให้มา
เข้ามาถวายตัวทำการงานของพระนครพระคุณ จึงไปทูลแล้ว ๆ ให้
พระราชทานเงินตราทอง ๑๐ ตำลึง คำนั่งคนละ ๓ ตำลึง คำนั่งคน
ละ ๓ ตำลึง ให้ไปคิดเป็นระฆังทองไปไว้ แลอยู่ด้วยเจ้าจอมมารดาแล

พระสมณเอก มีพานทองคำ เคี้ยวใช้สอยทองคำสิบสองราชาวดี เป็นเครื่องยศ ได้รับพระราชทานมณีนวรัตน์ ๓๐ ซึ่ง เภาธรเป็น เจ้าธรรมาภิบาลสมณคณา แสพระบาทพิชิตฤทธิเกรทซ์ราชธรรมาภิบาล มารดาณัน ก็ทรงพระมหากรุณาธิคุณ ไม่เป็นผู้สำเร็จราชการ เมืองศรเวศ แดงที่พระบาทพิชิตมณีนวรัตน์ บำรุงแผ่นดินมีบุญเป็น เป็นรองพระบาทสมเด็จพระเอกอภัยเจ้าอยู่หัว (คือพระองค์ที่ไว้ชื่อว่า เจ้าฟ้ามณีนวรัตน์ บุตรพระมอญคำใหญ่บ้าง แรกชื่อพิน) แล้ว เจ้าธรรมาภิบาลกับพระบาทพิชิตฤทธิเกรทซ์ ก็ตรวจหนังสือปวงษาว่า เป็นปวงษา เป็นผู้ใหญ่ในพระคัมภีร์วงศานุวงศ์ของพระบาทพิชิตมณีนวรัตน์ สืบ ๆ มา ทั้งหญิงทั้งชายทั้งสิ้น ควรจะเป็นที่พึ่งที่มั่นมีธรรมาภิบาล ทุกคน แลซึ่งพระบาทพิชิตฤทธิเกรทซ์ จักเป็นมอญเล็ก ๆ เป็นบุตรหลานนั้นเมืองไหนก็ดูดี สักธรรมาภิบาลให้ทำการราชการ อยู่ในพระบรมมหาราชวังทั้งนี้ ก็ควรทำด้วยคิดว่าตนเป็นผู้ใหญ่ใน วงศ์ญาติ จะคิดแรงให้บุตรหลานเข้ามาทำการราชการอยู่ใต้อุปการะราชวัง กับเจ้าธรรมาภิบาลผู้น้อง แลพระองค์เจ้าผู้หลาน ให้สมควรเป็น เกียรติยศ แลจะให้มีการของมอญเล็ก ๆ พวกนี้ก็มีหน้ามอญภาคีที่ จำบุตรทำการราชการอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ความก็ของบิดามารดา มอญเล็กเหล่านี้ เป็นคนนอกตระกูล ไม่รู้ว่าอะไรจะลงไม่ลง จะเป็น ทุณเป็นโทษ ความก็ของเขื่อนคนเอะใจก็ จะหาเป็นปวงษาไม่ได้ พระบาทพิชิตฤทธิเกรทซ์ก็คิดนี้ จึงคิดขึ้นเพลงอาคมไพเราะ สดุดีคิดว่า ตัวเป็นผู้ใหญ่ในวงศ์ญาติ รู้จักชั่ว รู้จักดี ชั่วไม่ลง ดีไม่ลง ไม่ลงเพลง จุลฉลาดผู้อื่น ซึ่งไม่ให้เป็นญาติ เป็นอันจำนำพาชกอีกมา จนเห็นว่า เป็นมิใช่ไม่ได้

พระยาลำไยให้เจ้าจอม... หรือท้าวบางช้างในช่วยการบวชของพระ
 ศุภนารถ หรือมารดาหญิงมดกับหญิงสาวราชโอรสธรรมา แต่ในพระ
 บรมมหาราชวัง มารดาหญิงที่ไม่ทำสิ่งนั้น ไม่เป็นพินาศสาธยายน้ำให้
 ถัดลงถึงทิศอุดรนั้น... แต่เป็นเหตุความจำเริญในสิ่งเรไรไปของ
 ธรรมาภิกษุพระคณิศรโศภน... ให้เป็นกษัตริย์สืบสืบพระบิณฑก
 ไปดังนี้... มารดาหญิงมดนั้นจะนำพาเรไรมาเมื่อความดีอยู่... อัน
 พินิจของมดให้ผ่านเหนือ... ชุภวันมีพระบรมราชานุเคราะห์เสด็จราชการ
 รัชกาลไปมาอยู่ไม่ขาด... ครั้นจะไม่ประกาศซึ่งการให้ทราบไว้... กษัตริย์
 เสด็จออกราชการ... แต่ผู้สำเร็จราชการเมื่อการการจะไปทำในพระอุค
 เสด็จมาหาเสวยอาหารกลางวัน... พินิจการบิณฑกความจำเริญ
 เสด็จมาหาเสวยน้ำไปถวายเจ้าจอม... ผู้มีวิชาที่มดจึงจะมองเห็นนอก
 จากในหลวง... ทำนุบำรุงพระได้ความดีกับพระกัน... ๆ... ถัดนั้นก็จะให้
 มีโอรสธรรมา... ถ้าเจ้าธรรมาเป็นหลวงก็ยกกันให้สืบ
 เป็นธรรมาโอรสก็ได้... อัน... ผู้หญิงนั้นพอการจะมาเป็นลูกของในหลวง
 พอสมควรตามในหลวงก็มองเห็นนอก... เสด็จจะเสด็จออกมา
 จะเสด็จก็เสด็จ... แต่เมื่อผู้ในธรรมา... ๆ... ทำนุบำรุงให้
 มีชีวิตก็ทำให้เห็นว่า... อันไม่ทราบนัก... จึงมีผู้ในไม่ทำนุบำรุง
 จึงรับไว้... แล้วให้ทำนุบำรุงของนาง... เมื่อทำนุบำรุง... ๆ... ไป
 โอรสธรรมา... จะให้ทำนุบำรุงของในหลวง... ๆ... อัน... ทำนุบำรุง
 มารดาหรือพระธรรมา... หรือธรรมาหรือธรรมา... ๆ... ๆ... ๆ...
 ผู้หญิงนั้นก็มีชีวิตอยู่ไม่สิ้นวัน... อัน... ทำนุบำรุง...
 ธรรมจึงต้องยอมให้บุตรมา... ทำนุบำรุงหรือบุตรนั้น... ในหลวงก็จะทำ
 ราชโอรสก็ได้... แต่ถ้าไม่ผู้หญิงไปตกอยู่ขึ้นบิดาธรรมาหรือธรรมาในหลวง
 ธรรมก็จะรับไว้ก็ไม่ได้... ธรรมก็จะรับไว้ก็ไม่ได้... ๆ... ๆ... ๆ...
 ธรรมก็จะรับไว้ก็ไม่ได้... ธรรมก็จะรับไว้ก็ไม่ได้... ๆ... ๆ... ๆ...

ว่ากล่าวไปตามกฎหมาย ให้โรงเรียนให้รู้ถึงกติกามารยาท เมื่ออันนี้เสร็จ
ให้การศึกษาต่อถึงขั้นซึ่งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง และพระบรมราชวัง
ก็ดี อันคนเข้ามามีความรู้ความสามารถที่กรุงธนบุรี ๗ ขอนี้จึงมี
บุตรหลานตกค้างมาแห่งปักษ์ใต้ให้เข้าเรียนที่นี้ อันพ่อเชื้อของพ่อเจ้า
ศาลา พ่อเมืองเมืองเจ้าพนักงานมหาดไทย เวลานั้น กรมท่า ในพระบรม
มหาราชวังนั้นมาเป็นผู้บัญชา จึงมีคำสั่งมาบังคับ อันนั้นอันนี้ซึ่งผู้ว่า
เป็นพวกข้างบ้านทำหนังสือมาตัวไม่ได้ ให้เจ้าเมืองกรมการรีบมอ
ลงไป ณ กรุงธนบุรี ๗ ขอนี้ จะได้มีหนังสือไปกับเจ้าเมืองกรมการ
หัวเมืองลี้ภัยว่า ให้สืบสวนกับกรมให้เจ้าเมืองกรมการเมืองลี้ภัย
ชำระต่อไป อันเจ้าเมืองกรมการชำระจัดแจงจะต้องมอมาเร็ว แลมอ
ส่งตัวไปหากำหนดลงไป อันนั้นไปหากำหนดนั้นคนในพระบรม
มหาราชวังบ้าง หรือเป็นคนในพระบรมราชวังบ้าง ให้มอส่งลงไป
ฉะฉานมหาดไทย เวลานั้น เวลานั้น เวลานั้น ในพระบรมมหาราชวัง
ฉบับ ๑ แล้วให้มอไปฉะฉานมหาดไทย เวลานั้น เวลานั้น ใน
พระบรมราชวังฉบับ ๑ กรมจะส่งกรมไปไว้ในพระบรมราชวังจะได้
ส่งไป การจะเอาตัวไว้ชำระในพระบรมมหาราชวังจะได้ ให้ชำระ
ว่ากล่าวกัน หรือพอจะประชุมพร้อมกันชำระได้ ก็จะได้ให้ชำระให้
แล้วตามกฎหมาย อันนั้นไปหากำหนดนั้นคนในพระบรมมหาราชวัง
ทั้งของฝ่าย ข้าราชการลงไปฉะฉานมหาดไทย เวลานั้น เวลานั้น
ในพระบรมราชวังฉบับ ๑ ให้มอส่งไปให้พระบรมมหาราชวังแห่งเดียว
ให้เจ้าเมืองกรมการทำให้ถูกต้องตามประกาศนี้จนทุกประการ ฯ

เป็นนิยามวันคริป... ถ้าใครเขียนผลกรรมของว่ากลอง ๗ แล้ว พระ
พระอริยฐานธนาพรผู้หนึ่งว่า ถ้าใครจะล้น ให้ผมออกสัก ถ้าไม่ล้น
ก็อย่าไปล้นแล้ว คำว่าศพนี้อาจจะคำยอว่า ฌา เป็นนิกิไซอื่น ๆ

๓๒๐. ประสงค์คือคนสติในคำว่าเป็นศพร

(เป็นระเบียบ สติอุทธริก)

คำว่าเป็นศพรนั้น เป็นศพรนั้น เห็นว่ามีคนกันอยู่แต่ไม่รับเป็น
นรกกับนรกของพระศพรนั้น คำว่าไม่อยู่เลย ไม่ดีเลย เพราะว่า
ถ้าใครจะสติไม่ล้นก็กระดากหรือดี โพล ๆ ใครจะสติไม่ให้คนอื่น
เห็นศพรนั้น สติกระดากไปทาบคนก็อละเลงนี้ ผลการจะดีกว่า
เป็นศพร ถ้าคำศรไม่ปราชญ์เป็นสำคัญ การจะดีกว่า "ศพร" ก็คือ
"ปราชญ์ศพร" ก็คือ ไม่การจะว่าเป็นศพรเลย

อนึ่ง คำว่า เป็นศพร คำนี้เขียนไว้ที่ฐานแต่มีล้นไม่รับใจ คำว่า
เป็นศพรนั้นจะเห็นคนจำจะศพรหรือ เพราะจะสติไปจะเจ้าศพร

๓๒๑. ว่าด้วยคำที่สติกว่าหมกฉัตรทาง

(เป็นระเบียบ สติอุทธริก)

บัดนี้ข้าพเจ้าขอแนะนำทุกคำเหล่านี้ จะคงหนังสืออะไรก็ตั้งใจ
ที่จะว่าหมกฉัตรทาง ถ้าใครจะมากสมที่พระของหมกฉัตรทางอยู่ อัน
ไม่ทรงศพรหมกในพระของหมกฉัตรทางจะสติเป็นศพรแล้ว ทรงศพร
แล้วศพรหรือศพร ว่าหมกมีสติหรือสติความสติอันสติผู้ขึ้นกับ
แต่ศพรแล้วนั้นไม่การว่า เป็นศพรอย่างใดเลย คนที่ไม่สติสติ
ศพรจะว่าหมกฉัตรทางก็ คือ ศพรแล้วศพรก็ ศพรแล้วศพรก็ ว่าสติ
แต่ศพรแล้วนั้นคือคนจำศพรก็

ผิด ๆ เวียนวนวาทะก็ ครอบงำก็ ะต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตาม
 สำนันามนาศ ทั้งในท่อนอกซึ่งควรเฝ้าพระนางนพพรราชวิ ให้ผ่าน
 ที่ปวงพระวิปโยคอันเจือคนวัก ๆ เหว ๆ นึก ในฐิติธรรมณีนัย
 ราชกรณเฑาะ

www.elsevier.com/locate/jmb

๓๓๓๓. ปรัชญาสารทศกถา ๙ ๗

1050 JOURNAL OF CLIMATE

มีพระบรมราชโองการตามพระธรรมนูญตั้งพระยาไต้พระภาค
กำกับราชการอยู่ในตำแหน่ง และราชฐานในกรุงเทพมหานครให้ตั้งที่ประทับว่า
โหรนิเวศน์ นักษัตร เสด็จยก ณ วันอังคาร เดือนห้า ขึ้นสิบค่ำ เป็นวัน
สถาปนากรมนี้ วันพุธ เดือนห้า ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ เป็นวันพรา วันพฤหัสบดี
เดือนห้า ขึ้นสิบสองค่ำ เป็นวันเสด็จยก เป็นวันนักษัตร ถูกขังพิษพิษ
เพ็ญสาธุวัน ให้ข้าราชการอยู่โหรณูพิพิธ และราชฐานในกรุงเทพมหานคร
ทำบุญให้ทานในเขตนาสงฆารามทั้ง เพ็ญสาธุวันยกทำทานแก่กษัตริย์
เมื่อวันสุกขึ้นสิบสองวันครั้งสามวันแล้ว ยกโอรสยกท้าวเป็นโอรสกรมนี้
ชื่ออะไร ชื่ออะไร นามขุนธำรงไร ชื่ออะไร เจ้าธำรงนิเวศนธเวลา
ให้แจ้งตั้งไว้ แต่ยกเป็นเจ้าธำรงไร ชื่ออะไรไว้ ให้มาชุมนุมประชุม
สงฆารามนี้ ซึ่งเพ็ญสาธุวันไว้ที่หน้าพระที่นั่งวันมหาวิมาชัย ในวัน
มีอาพาธพระคัมภีร์มีอาพาธวันนั้นเกิด เป็นนิเวศน์ เสด็จยก ณ วันพุธ
๒๔๐๒ นับตั้งแต่วันอังคาร เดือน ๖ แรมค่ำหนึ่งไป เป็นปีที่ ๔ ใน
วิภาวดีนิเวศน์ มหาจักราช ๑๑๑๑

โดยอำนาจมีนั้น ให้อำนาจแล้วทำกิจให้สืบสืบ แล้วให้ไปสืบให้ทัน
พระธรรมาภพของดี แต่อย่าเข้าไปใกล้เป็นภิกษุสามเณรออกจาก
วัดไปพักในเรือนไป ให้ชำระกันสืบไปสืบจนทุก ปีละหนึ่ง เดือนก็

(๒) พระสงฆ์สามเณร ที่เจ้าคณะเจ้าอธิการเห็นว่าควรจะอยู่
ในพระธรรมาภพแล้ว คราวที่ขึ้นกับประเพณีให้สืบสืบแล้วนั้น แลขึ้นมาสืบ
ประเพณีไม่มีแล้วแล้วให้สืบสืบประเพณีใหม่ เรียกกันว่าประเพณี
แต่ก็มีภิกษุสงฆ์ที่เสียวินัยหรือสิ่งทั้งภิกษุสงฆ์ได้แล้ว ก็ลาสิกขาบวช
มาใหม่มาบวชขึ้นกับพระธรรมการในกรุงหลวง ฯ แลธรรมการหัวเมือง ใน
เทศนาเทศน์ นิยมแบบ เดียวกันนี้ พระภิกษุสามเณรที่มีวินัยประเพณีแล้ว
ให้เจ้าคณะเจ้าอธิการบวชภิกษุขึ้นกับพระธรรมการในกรุงหลวง ฯ แล
หัวเมืองมีภิกษุสงฆ์ให้บวชภิกษุขึ้นกับพระธรรมการ หัวเมืองขึ้นกับ
จะเข้าไปสืบสืบ ลาไป สืบไป หรือหนีไปก็ให้บวชภิกษุสงฆ์ให้
ไว้ก่อนแก่ภิกษุสงฆ์ที่ขึ้นกับพระธรรมการในกรุงหลวง ฯ ถ้าไม่
บวช เมื่อมีภิกษุสงฆ์ใด ๆ เกิดขึ้น จะทำนุบำรุงภิกษุสงฆ์ไปแล้ว ลาไป
แล้ว สืบไปแล้ว หรือหนีไปก่อนแล้วนั้นไม่ได้ จะถือว่าลาสิกขา

(๓) ถึงภิกษุสงฆ์ที่ลาสิกขาภิกษุสงฆ์ไป ก็เป็นภิกษุสงฆ์
ตามเจ้าพระ มีใจเป็นภิกษุสงฆ์ จะให้สืบสืบอยู่ไม่ได้ ให้กรม
พระสงฆ์ในกรุงหลวง ฯ แลหัวเมืองราชการพระสงฆ์หัวเมือง ขัด
ละหนาทนขึ้นหลักพระสงฆ์ใดสัก ก็เป็นนายอำเภอสำหรับจัด
ให้สวดพระพุทธคุณยวติ แลสวดอาขยวิติ ให้อำนาจบิณฑบาต แลสิ่งทั้ง
เจ้าผู้บวช และเจ้าผู้บวชขึ้นกับพระธรรมการให้รู้ทั่วทั่วว่า วัดนั้น ๆ เป็น
ตำบลคนนั้น ๆ เกิดความขึ้นเมื่อใด จะให้สืบสืบอาขยวิติ

(๔) พระสงฆ์ในพระธรรมการนั้น ๆ จะมีภิกษุสงฆ์ขึ้นกับยวติ
แลสวดอาขยวิติ การพระสงฆ์พระวินัยกิจใดทั้งนี้ ขึ้นขึ้นมาบวช แล

(๖) พระสงฆ์ชาว พิกุลมณีจักจุเรียมมาปะกันญะมัตถ์ไม่ให้ ให้เจ้าคณะ เจ้าอธิการพาตัวไปให้กรมธรรมการสุทนต์ นิสสัยมาไม่ให้ให้พิจารณาการไปสุทนต์ เมื่อเห็นว่าชราแก่แล้ว แลพิจารณาเป็นอันแปดแปดแล้ว แลพิจารณาจนกระทั่งถึงแปด ไม่ให้มีใครจะรับประเคน แก้วแก้ว ให้เจ้าคณะช่วยช้อนภาชนะที่รับประเคนไว้แล้ว แลเห็นว่าการจะรับภาชนะในกัณณมัตถ์ แลถ้าหากเป็นคนที่มีความประพฤติดี ความประพฤติดี แลมีศีลอันใด ๆ จะรับภาชนะที่สุทนต์ให้คนรับของ เจ้าคณะผู้รับประเคน ฉะนั้น พระสงฆ์ในกรุงที่ไม่วางชรา เป็นภิกษุชราแต่ไม่มีมีภาชนะภาชนะใด แลพระสงฆ์ซึ่งมีภาชนะชราแต่ไม่มีมีภาชนะใดไม่มีที่ที่ ไม่มีที่ที่จักสุทนต์ มีที่ที่ชราจะใคร่มาอยู่จำเริญ อยู่ในที่ที่ชราอยู่ได้ เพราะไม่มีผู้ชราจะรับประเคน เจ้าคณะหรือเจ้าอธิการไม่รับไว้ ให้พระสงฆ์รูปนั้นมาหาพระธรรมการบดี หรือพระธรรมการบดีเจ้าคณะปลัดกรมในกรมธรรมการ พระรับขึ้นบิณฑบาต พระสงฆ์บิณฑบาต พระธรรมการบดี เจ้าคณะปลัดกรม ในกรมธรรมการบดี ให้ผู้รับบิณฑบาตซึ่งชราแก่แล้ว ที่พระสงฆ์มาหาจะให้เป็นที่ที่นั้น ได้แล้วขึ้นจากอยู่ให้รับว่า พระภิกษุรูปนั้น ๆ ชราแก่มาแต่ไหน อยู่ใดมาชราแล้ว มีศีลความดีอย่างไรจะต้องไม่ตัดจันจากธรรมาณชราหรือไม่ ถ้าให้คิดว่าว่าเป็นภิกษุที่ไม่ดีก็ควรชราได้ เป็นภิกษุรับบิณฑบาตหรือใคร่มาอยู่จำเริญ พาลมาจัน แลมีผู้ชราจะใคร่มาอยู่จำเริญปฏิบัติอยู่จริง ก็ให้พระธรรมการบดี หรือพระธรรมการบดี หรือผู้ขึ้นที่รับพระสงฆ์รูปนั้น มาความขึ้นกราบพุทธพระพุทธรูปในวิหารถวาย จะหลวงพระมหาพุทธรูปในวัดให้มีผู้ชราชราแก่ที่รับของแล้วโดยปฏิบัติโดยสมควร

กับพระสงฆ์สามเณรแต่โลกแห่งหนึ่งเป็นเจ้าครอง ทรงวิธำขันธ์จะต้องให้ศิษย์แลภิกษุสามเณรรักษาคำที่สัญญาไว้แล้ว ปฏิบัติเป็นวิธปฏิบัติในสงฆ์ด้วยกัน หรือจนกระทั่งพระสงฆ์สามเณรรูปหนึ่งจำยอมไม่ได้ ถ้าไม่มีวิธปฏิบัติ พระคัมภีร์กำหนดอย่างนั้นกับพระภิกษุสามเณรกับฆราวาสเจ้าครอง แลจนกระทั่งจำยอมไม่ได้ ถ้าพระสงฆ์สามเณรเจ้าครองให้เจ้ากรมปลัดกรมเจ้าพระยาไปจัดการตรวจ ถ้าให้ศิษย์แลภิกษุสามเณรในพระอารามหลวงได้ เมื่อใดก็ตามว่าท่านเสียวิธปฏิบัติในพระอารามหลวงอีก เมื่อใดก็ตามว่าท่านเสียวิธปฏิบัติในพระอารามหลวงที่มีเจ้าพระยาแล้ว เจ้ากรมปลัดกรมเจ้าพระยาต้องจำยอมไม่ได้ ถ้าท่านเสียวิธปฏิบัติไปจากบ้านเรือนผู้ใด ผู้หนึ่งก็ต้องให้รางวัลค่าขึ้น ส่วนท่านเสียวิธปฏิบัติเข้าไปในพระอารามหลวงราชวัง เพราะต้องกลางเขตวังเป็นภพวัง มาถ้ามาดลเป็นท่านเสียวิธปฏิบัติ มีพระราชาท่านยกฐานมาว่า ให้ต้องรับพระราชอาชญาเพ็ดชนแล้วให้จำไว้ในคุกจนตาย

(๔) ภิกษุสามเณรใด ไปกับภิกษุสามเณรผู้หนึ่งให้เป็นเพื่อนเที่ยวก็ดี เป็นไปหาซื้อเงินเงินกับเงินก็ดี เช่นสาวหาซื้อผ้าหรือสิ่งอื่น ๆ ก็ดี อันบรรพชิต หรือออกไปบวชแล้วไม่ทราบกำหนดสถานที่ก็ดี ภิกษุสามเณรใด ๆ เสกสุรา ทำอาหารดื่ม ดื่มสุรา ดื่มสุรา เล่นไป เล่นเล่น และอื่น ๆ แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง อันบรรพชิตใด ๆ ก็ดี ดื่มน้ำดื่มสุราแล้วไม่ทราบสถานที่ก็ดี เมื่อไม่รู้ไม่มีไรก็ฟ้อง มีตัวบวชแล้วด้วยตัวผิด ให้รับอาชญาภาพถูกโทษอันการบวชการตามความอันความจริง อย่างถ้าท่านบวชบวชความเข้าใจแล้ว แลชกักตักพวกเพื่อนผู้ทำผิดด้วยกันร่วมกันตามรู้ตามเห็นให้สิ้นเรื่อง แลผู้ที่ทำผิดถูกโทษทั้งนี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดโทษไว้ ไม่ให้ต้องรับพระราชอาชญา ถ้ามีโทษถูกผู้ใดแล้ว ไม่ฟ้องร้องก็เป็นโทษหลวงแต่ไม่ฟ้องเสียค่าอาชญา จะต้องสืบแก้สัญญาขึ้นสืบแก้กันด้วย

[illegible]

(๔๑) ญูฬหิณฺโณภิกขุญฺโฬภิกขุสวาวํสา เป็นคนสองพระองค์ซึ่งอยู่วาง
น้าตามดงให้พระสงฆ์สามเณรกิน ชื่อนั้น ชื่อนักดูราให้พระสงฆ์สาม
เณรดูบ แลคำให้กินให้ดูบกับพระสงฆ์สามเณร แลอันไป แลพัว
แลอันอื่น ๆ กับพระสงฆ์สามเณร ก็ให้มาสารภาพตมกัโทษตาม
ความจริงก่อนการมาทวงค่าชดเชยที่คนผู้ทำผิดทำกัน ตามวิสัยพื้น
ที่พื้นจริง จะทวงพระสงฆ์มาทวงไปว่าไม่ให้ชดเชยในพระเวรอาญา แล
ไม่ให้ชดเชยมิใช่ ไม่ให้ชดเชยสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันไม่ทราบทวงโทษ
โทษก็มีผู้ชดเชยชดเชย อันนักดูสตามเณรรับราชอยู่ไว้ก็มี หรือมีกันแล้ว
อันไม่พ้นระคนนั้นหรือสามเณร ตามกำหนดกัโทษแล้วแล้วนั้น ญูฬหิณฺ
โณภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬ
ญูฬหิณฺโณภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬภิกขุญฺโฬ
เมื่อดูสตามเณรดูสิ่งซึ่งจะเล่นการใคร่ของญูฬ โขไปราชอยู่ไว้ไว้
ตามเณร ๆ ให้มีคณาการจากาศิลาเมืองมาเจ้าที่ผู้ดูแลการสืบราชวงศ์
ราชสมบัติ หรือความผิดอื่น ๆ ของเจ้าเมืองนั้นหรือ แลนิคณาการจากาศิ
ลาเมืองมีกามาด้วยแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้ว
มาเมื่อเห็นว่าผู้คนผู้ของตัว จะทำอะไรไม่เป็นไรแล้ว ก็ให้มาว่า
แล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้ว

ผู้มิยอมให้การสารภาพจนกว่าจะพ้นโทษก่อนบรรเทาโทษตามคำสั่งจริง แต่ให้
 ข้าราชการพลเรือนผู้ทำผิดด้วยเกินความสุจริตนั้นไม่ได้รับสิ่งนี้ ข้าราชการ
 พวบทนายถูกไปกระทำโทษผู้ที่ทำผิดให้เป็นความชอบแก่ผู้ซึ่งพาตัวผู้ผิด
 มาสารภาพจนกว่าโทษนั้น ไม่ให้ผู้ผิดนั้นต้องรับพระราชทานอภัย แต่ให้
 ต้องรับโทษ ไม่ให้ผู้ผิดนั้นต้องรับสิ่งอื่นใด เว้นแต่การที่จะให้เจ้าพนักงาน
 แลพนักงานตรวจไป ถ้าไม่มาสารภาพจนกว่าจะพ้นโทษแล้วรับไป ผู้ซึ่งรับ
 กล่าวหาถึงแก่สองประการขึ้นไปจะพ้นสิ่งนี้ ให้มีโทษถึงจำคุกสามปี
 ถ้าเป็นไปอย่างละหนึ่งไปอย่างละหนึ่งถึงห้าปี เว้นแต่พระราช
 ทาน ๓๐ ปี ถ้าจะให้โทษผู้ที่ต้องเสนทนายเป็นวันหนึ่งถึงห้าปี ถ้าไม่มี
 เจ้าใช้ให้รับก็เสนนอก เกษนที่รับจะเป็นจำคุกใช้ ๔ เกษน และผู้
 ที่มีความผิดกล่าวแล้วนี้ ถ้าพบหนีไปจะเสียดินแดนให้ตามจับ ได้
 ด้วยแล้วจะรับโทษถึงจำคุกแล้ว แต่ให้ใช้เงินตามกับผู้จับด้วยจะ
 ทำค่าถึง หรือจะรับก็เสนใช้การนอก ๔ เกษน

(๓๓) หนึ่ง โทษการทูลในบ้านไกล เมื่อตรวจพบว่าผิดกฎหมาย
 อื่น ๆ ที่ควรระณินแก่พระราชอาณาเขตไปด้วยกฎหมาย หรืออยู่
 เป็นเพื่อน หรือจะคบหาด้วยคนอยู่ในบ้านในเรือนก็ดี แลจะคบหาด้วย
 ไปสาวที่ไว้กต ก่อความเดือดร้อนในบ้านเรือนก็ดี ให้จะหาขึ้นแก่
 นายอำเภอเมืองนั้น แลแก่ผู้ซึ่งบรรดาผู้ที่ตั้งอยู่ใกล้ เป็นที่พระ
 แลพระหลวง ขุนหมื่น ผู้ใดผู้หนึ่งได้รู้ไว้ด้วย เมื่อมีข้อความขึ้น ถ้ามี
 ผู้กล่าวหาเป็นความผิดจริง แลเรื่องอื่น ๆ จะได้ชำระโทษด้วย ผู้ที่อยู่
 บ้านใกล้เรือนเคียง ถ้าเห็นการผิดประเวศอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ให้
 จำกล่าวหาไปประณต แลให้ตามจับหาผู้ซึ่งบรรดาผู้ที่ตั้งอยู่ใกล้
 แลนายอำเภอ ถ้าหนีให้จับ ถ้าผู้เจ้าภาพ ผู้เจ้าเรือนบ้าน เจ้าเรือน
 ไม่จับตามหาขึ้นต่อนายอำเภอ แลกำนัน แลผู้ซึ่งบรรดาผู้ที่ตั้งอยู่

กล่าวแล้ว มีผู้กล่าวหาด้วยความเป็นจริง และความจริงอื่น ๆ ซึ่ง
เป็นความจริงทั้ง ๆ จะจำเริญเป็นอันดี แลผู้ที่ยังไม่กลับใจก็
ไม่ช้าเอาใจใส่สู่คนกล่าวบ้าง แลผู้เห็นแล้วไม่มาจึงกล่าวต่อ
นายอำเภอ ท่านนี้ แลผู้มีบรรดาศักดิ์ ก็จะได้เห็นด้วยมากแลด้วย
สถานที่อยู่ใกล้อยู่ไกล ครั้นในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ให้เจ้าคณะ
พยานไปให้ทั่วทุกพระอาราม ทั้งเสนาบดีทั้งในกรุงเทพฯ แล
หัวเมืองที่ต่าง

ประกาศ ณ วันจันทร์ เดือนหก ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมะแม เอกศก

๓๙๓. ประกาศขนทนบทพระที่นั่งในตำรวรคินธุ

แสดพระที่นั่งสุวิภาวดี

ณ วันเสาร์ เดือน ๔ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมะแม เอกศก

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศนัยว่าผู้ละของ
ผู้ใดพระบาทสมเด็จพระที่นั่งอยู่ทุกแห่งทุกกรม ทุกพนักงาน ให้ทราบทั่วกัน
ว่า พระที่นั่งอันที่ประทับพระที่นั่งนี้ ซึ่งเรียกกันว่า พระตำหนักนั้นเป็น
พระตำหนักพระที่นั่งนี้ บัดนี้พระบาทสมเด็จพระที่นั่ง (องค์
ทิมา) ครั้นนี้ จึงจะทรงย้ายสู่พระที่นั่งเสวย มีใช้ซึ่งที่นั่ง
ที่วังหน้า และผู้ซึ่งที่นั่งนี้ มีว่าขอพระที่นั่ง (ทิพเสนา
เทพสถิต) พงษ์ไพบูลย์ซึ่งนั่งพระที่นั่ง (ราชกิจนิพนธ์)
พลเรือนผู้ซึ่งนั่งพระที่นั่ง (องค์ในเสนาฐานันท์) บิณฑิมา
จำเนียร ชื่อบิณฑิมา (พราหมณ์นามคอง) บิณฑิมาซึ่งได้ ชื่อบิณฑิมา
(อินทรนามคอง) แลชื่อผู้ซึ่งนั่งที่นั่งนี้ เรียกกันว่าประกับ (ราชกิจนิพนธ์)

ประจักษ์ประภคณาภิธานคดี ๔

๓๗๓

ท่านเจ้าอาวาสวัดพระธาตุช้างค้ำเพน พุทธพระที่นั่งวรารศิกจันทรนิมิตต์ไปนั้น
ชื่อคำที่ประภค (ราชวรณีน) ให้อำมาตย์ราชผู้ใหญ่มั่นนิมิตต์ จะใช้ชื่อ
ในท้องพระ หรือตามบ้านตามเมืองเรื่องราชวรณีน ๑ อมาตย์
หรือจะทรงพระคุณพระคุณนี้ให้ใช้ให้ดูตามประภคนี้ จะทำกับพระอมาตย์

ประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือนเก้า ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีระกม เอกศก
เป็นวันที่ ๓๐๕๒ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

อนึ่ง พระที่นั่งวรารศิกจันทรนิมิตต์ บรมกษัตริย์พระผู้ประ
ภคพระศรีรัตนศาสดาราม ชื่อพระที่นั่งไชยชุมพล พระที่นั่งสุทไธสวรรย
สำราญพระที่นั่งพิมานพิมาน ไปไกลนั้น ชื่อพระที่นั่งสุทไธสวรรย
พระมหาปราสาทบนกำแพงด้านตะวันตก ชื่อพระที่นั่งสุทไธสวรรย
พระที่นั่งองค์พระที่นั่งในสวน ชื่อพระที่นั่งอนันตสมาคม พระที่นั่ง
องค์สูง ด้านหลังพระที่นั่งอนันตสมาคม ชื่อพระที่นั่งบรมพิมาน
พระที่นั่งองค์ด้านตะวันตก ค่ายช้างเผือก ชื่อพระที่นั่งนงคราญนิมิตต์
พระที่นั่งองค์ด้านใต้ ชื่อพระที่นั่งจักรทิพย์นิมิตต์ พระที่นั่งองค์
ด้านเหนือ ชื่อพระที่นั่งสุทไธสวรรยนิมิตต์ พระที่นั่งองค์ซึ่งเป็น
พระที่นั่งองค์เดิม อยู่ด้านเหนือ ชื่อพระที่นั่งสุทไธสวรรยนิมิตต์ พระที่นั่ง
องค์ด้านเหนือพระที่นั่งอนันตสมาคม ชื่อพระที่นั่งนงคราญนิมิตต์

ประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือนเก้า ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีระกม เอกศก
เป็นวันที่ ๓๐๕๒ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ไปร้องต่อผู้มีอำนาจราชการเมืองนครราชสีมา ตั้งอยู่แนวกรุงเทพฯ นครราชสีมา
ก็ไม่ได้ไปร้องต่อพระเจ้าอยู่หัวฯ กรมขุนมุนีฯ เจ้าพระยาฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งเป็น
ประธาน ในเจ้าพระยาฯ ในกรมพระคลังมหาสมบัติ ผู้เจ้ากระทรวง
ด้านผู้สำเร็จราชการเมืองนครราชสีมาเมืองหนึ่ง ๆ แลเจ้ากระทรวง
ไม่ทราบว่าต่อเจ้าใคร ก็ได้ไปร้องเรียนต่อท่านเสนาบดี เจ้ากระทรวง
ไม่ทราบว่าต่อเจ้าใครก็ได้ ก็ได้ไปร้องเรียนต่อท่านเสนาบดี เจ้ากระทรวง
เมืองนั้นก็จะขอพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ กรมปฏิบัติพระมณเฑียรราช
หรือเมืองนั้นบ้างก็ขอที่กรมมหาดไทยที่เมืองสุทไธสวรรย์ จะขอพระ
ที่นั่งพระมณเฑียรราชหรือจะขอที่กรมมหาดไทยก็ได้ ไม่ห้าม ถ้ามีความ
ร้อนรนมาก หากขออยู่หัวว่าไม่เสียแล้ว ให้ส่งเรื่องมาขึ้นต่อเจ้าขุน
มุนีฯ แลอุปราชเมืองนครราชสีมาหน้าใน ผู้ใหญ่หัวเมือง ให้ทราบ
ทุกการแห่งเมืองนั้น แต่ให้ผู้ที่รับเรื่องนำไปดำเนิน รื้อฟื้น
เจ้ากระทรวงเจ้าหัวเมืองไปขึ้นต่อ ต่อให้ไปขึ้นต่อเมืองหนึ่ง ๆ หรือว่า
ถ้าไม่มีผู้ใดมารับทราบก็แล้ว ให้มาขึ้นต่อท่านพระยาเทศาภิบาล
ยี่สารบุรีเมืองนั้นแล้ว ให้กรมมณเฑียรราชหรือจะรับทราบก็ได้
ทุกการแห่งเมืองนั้น อย่างนั้นเจ้าหัวเมืองขึ้น เจ้ากระทรวง
หรือจะอยู่ให้ร้องทุกข์ภายในวันพระหรือต่าง ๆ ก็เป็นอันดีขอ
พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ขอพระมณเฑียรราชหรือจะขอต่าง ๆ แลการเจ้า
เมืองเปลี่ยนเมือง ๆ ซึ่งเป็นกรมมหาดไทย ในกรุงเทพฯ นครราชสีมา
หรือในเวลานั้นเจ้ากระทรวงนั้นมีความทราบแจ้ง แลเจ้ากระทรวง
นั้นจึงไปขอพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕

ให้มีพระลาภารชำระให้ ถ้าไม่มีความจริงว่าผู้ที่เป็นอาชกรนั้นจริง แลจึงมี
 ราชฎาจริง ก็จะมีโทษแก่ผู้รับโทษผู้ที่เป็นอาชกรให้พ้นราชฎา
 จะให้ราชฎาให้แก่ผู้พ้นโทษที่กำปั่นการเงิน ถ้าชำระให้แล้วความว่าราชฎาจริง
 ไม่ยอมละอาชกรให้ตามหลักที่ขังการ แลพยานประมวลก็จะต้องชำระ
 แล้วให้ผู้รับใช้ส่วนที่ควรละอาชกรให้พ้นโทษไว้ก่อน จะยังความที่ค้าง
 อยู่แต่ในนั้น ถ้าผู้รับใช้ราชการเนื่องใดเป็นผู้พ้นโทษอาชกร บอมนให้
 นายอาชกรกับอาชกรทำพินัยให้พ้นโทษกับอีกทั้งอาชกร แลพยานประมวล
 ให้ราชฎาให้แล้วละอาชกรไว้ ชำระให้มีความจริงแล้ว จะให้มีโทษแก่
 ผู้รับใช้ราชการเนื่องการละอาชกร ผู้ที่ขังอาชกรไว้ มีอาชกรในอาชกร
 แลพยานประมวลตามโทษานุโทษ แลอาชกรทำพินัย ให้ราชฎาที่มี
 เครื่องมือไปจับกุม จับปลา จับขอย จับปู เลี้ยงอาชกรตามน้ำ
 ให้แก่ผู้ที่เป็นอาชกรตามหลักที่

น้ำจืดเรือขนาดหนึ่งมีระ ๑๐ บาท เรือไฟไประหนึ่งมี
 ระ ๖ บาท เรือแพทอกลำหนึ่งมีระบาท เรือเรือไฟใหญ่ลำหนึ่งมีระ
 ระสองถึง เรือเรือเล็กลำหนึ่งมีระสองถึง สุ่มเรือคนหนึ่งมีระสองถึง
 ราชฎาปลาราชเรือนคนหนึ่งมีระบาท แลกรบคนหนึ่งมีระสองถึง คนวก
 คนหนึ่งมีระเพื่อง ออบนคนหนึ่งมีระสองถึง ออบนคนหนึ่งมี
 ระบาท สักคนคนหนึ่งมีระสองถึง สักคนคนหนึ่งมีระสองถึง สักคน
 คนหนึ่งมีระเพื่อง เป็ดขาวคนหนึ่งมีระสองถึง คนปักปลาธอ
 ปลาราชคนหนึ่งมีระเพื่อง สวมกึ่งคนหนึ่งมีระเพื่อง สวมปลาคนหนึ่ง
 มีระเพื่อง ชาวลำหนึ่งมีระ ๑๐ บาท เรือคนคนหนึ่งมีระบาท ออช
 เลี้ยงปลาธอวังต่ำกว่า ๔ ศอก ๑๐คนคนหนึ่งมีระสองถึง สักคนคนหนึ่ง
 มีระสองถึง ชาวคนหนึ่งมีระสองถึง คนปักทองมีพินัยระสองถึง

ปดในหนังสือนั้นคงจะเห็นว่าตัวอักษรเป็นพยางค์เป็นคณ ซึ่งเป็นคนของ
ของนายสาครเป็นข้าราชการ

แต่ที่คิดไม่ยิ่งยวดที่ถ้าจะเขียนไว้กับตัวอักษรนั้น แลผู้ที่จะ
ธำรงรักษาไว้ของสาครเหมือนเดิมอยู่ ให้ราษฎรผู้ที่จะจับกุม จับปลา จับ
หอย จับปูเพื่อทำอาหารกิน พึงทราบอยู่ในหลักกฎหมายประกาศนี้ให้ถ้วนถี่
จะได้เห็นความสำคัญให้ทำตามกัน เกือบจะถึงที่ทำการนี้ให้ตามกำหนดใน
ข้อกฎหมาย ถ้าผู้ที่จะรักษาจะเรียกเก็บเงินไป อย่าให้ราษฎรผู้จับกุม
จับปลา จับหอย จับปู แลคนอื่นได้ ให้ผู้ว่าราชการท่านมีอรรถการ
มีโทษตามกฎหมายกำหนดไว้ รบหมายประกาศนี้ให้จากไปให้ราษฎรผู้ได้
ทำกัน อย่าให้เป็นโทษด้วยผู้ที่จะรักษา แลอย่าให้ผู้ที่จะรักษา
จับเก็บหาเงินเพื่ออื่น ๆ เกิน ๆ ให้ผิดที่จะทราบแลหมายประกาศนี้
จะมีโทษแก่ตัว ถ้าผู้ที่จะรักษาแล้วจะมีความผิดตามกฎหมาย
กำหนดไว้ จะประโศกผิดก็แล้ว ก็เพราะราษฎรไม่ให้ทราบ
เห็นด้วย จะได้มีน้ำใจช่วยสืบสืบดูหากระทำผิดกัน โศกหาจะต้อง
โทษเพราะทำให้ผู้ที่จะรักษาเก็บหาเงินโดยวิธีที่ผิดกันก็ผิดข้อหา
อย่าเรียกให้เก็บเงินผิดกันผิดจากผิดข้อหาแลหลายประการ ให้ราษฎร
ได้ทราบความดีของราชเมืองหนึ่งสิ่งใดก็ได้ แลแต่กฎหมายที่กล่าวมาก็ให้
คนอื่นเห็นด้วย ให้ผู้ที่จะรักษาตามกติกานี้ในหมายประกาศนี้โดย
จตุรประการ ถ้าจะตั้งข้อใดก็ได้ ไม่อย่างผู้ที่จะรักษาเมืองการ
ให้เข้าใจ ให้ผู้ที่จะรักษาตามกติกานี้จะมีความอ่อนแอต่อกัน ความ
ผิดจะวิพากษ์จะไม่ผิดก็มีด้วยกัน

เฉลิมชนกชนันท์ก็ขึ้นฮักมาก พระองค์เองพลกษัตริย์ประพฤติกปฏิบัติ
แปลกต่างกับบ้านเมืองสยามจารีตวัตร เป็นที่พิวว่า พินทุธิยปฏิภาณบริ
โภคมุ่งห่มสมบิวดำรงสมณอย่างลึกซึ้ง อย่างไถในขณาก็ไม่คิดจะหาม
ตามแต่ใจของพระองค์ทำระปฏิบัติ เพราะเป็นการประพฤติกไม่เป็นการ
ขุจริต ไม่คิดไปกับการนาปนถนอเข้า ไม่เกื้อวข้องการแผ่นดิน แต่
ยอมให้พระองค์นำราชคณะ ฐาพลาภคุณ เปริณญ เจ้าอธิการ ธนุช
ณธรรวราชที่สถิตบรรพชาศักดิ์ ที่ไม่สถิตบรรพชาศักดิ์ ผู้สำเร็จราชการ
เมือง แอกรณการที่นับถือพระองค์ ซึ่งเป็นกรุณาจารย์แลพวการองค์
ข้าที่ปรินิพพานเป็นมหิตลมหิตากรรม แลคิดเคียนนิพพานว่ากล่าวเสียดสี
กระตบกระทิ่มแก่พระองค์พวกันที่ปฏิบัติแปลกต่างกับบ้านเมืองน้อยคัว
นี้ ไม่เป็นประวัติงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งเลย ข้าแต่พระเจ้าผู้พัฒนาการเป็นการ
ใหญ่แห่งสมณะหรือพวราช เป็นการแปลกประหลาด ณ หัวเมืองใด
ก็ให้ผู้นำนิจราชการเมือง แอกรณการเมืองพื้นเมืองมา ให้คำนึงกรณ
บิณฑกุศลพระคุณให้ทรงทราบได้มาละของอุลลิตระบาท จะใดทรง
พระราชดำริศรัทธาองค์พระธิเบศวรอันในการแผ่นดินบ้างหรือ หรือไม่
เกี่ยวข้องในการแผ่นดิน จะเป็นความดีหรือวิธประการใด จะได้
ไปดะเกล้า ๆ ให้ชำระ ที่ไม่การจะชำระก็จะได้ให้ชำระ ด้วยทาง
วังเกื้อว่าขอเฉลิมเรื่องความดีในชนเกิดขึ้นที่เมืองประจิมคัธิเรศ
ผู้วิเศษสมณพิศพิการโกศลต่อลางการการ แอราชฐานที่ไม่มีปัญญา
ให้ผู้นถนอตั้งอโสมด้วยทรงประพราธนาพริ้งพาวเมืองนั้น ข้าพ
พสุณให้ความเมตตุนทรณแก่ตัว ข้าพนั้นก็พิเคราะห์ข้อในการแผ่นดิน
จึงทรงวังเกื้อให้พระวราชพสุณกับนี้ ถ้าประพราธกันเป็นการใหญ่ด้วย
สมณะหรือพวการในหัวเมืองใด ก็ให้ผู้นำนิจราชการเมือง แอกรณ
การเมืองมาให้นำนิจกรณบิณฑกุศลพระคุณให้ทรงทราบได้มาละของ

อุทิศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็น จักรพรรดิองค์ใหม่ในพระชนมายุ ๖๐ พรรษา และ
 สืบสันตติวงศ์ จึ่งทำพิธีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธี
 ถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ และ
 ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และประชาชนชาวไทยทุกคน ให้ร่วมกัน
 ปฏิญาณตนว่า จะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ชาติ ศาสนา
 พระพุทธศาสนา และประชาชนชาวไทยด้วยกันทุกคน และจะ
 ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาประเทศไทยให้มีความเจริญก้าวหน้า
 และมีความสงบสุขร่มเย็นเป็นสุขสืบไป

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๒๖ เวลา ๐๘.๐๐ น. ณ
 วัดป่าชุมชนสหวิหการาม ตำบลบ้านไร่ อำเภอเมือง จังหวัด
 เชียงใหม่ ได้มีพิธีเปิดงานประจำปี ๒๕๒๖ โดยมี พระครู
 สอนธรรมวิมล เจ้าอาวาสวัดป่าชุมชนสหวิหการาม เป็นประธาน
 เปิดงาน และมี นายอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธี
 กล่าวต้อนรับและให้โอวาทแก่ผู้มาร่วมงาน

ในพิธีเปิดงานประจำปี ๒๕๒๖ ได้มีพิธีทอดผ้าป่า
 ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า
 สิริยัดดิษฐาฯ และทอดผ้าป่าถวายพระสงฆ์สามเณรใน
 วัดป่าชุมชนสหวิหการาม และทอดผ้าป่าถวายพระสงฆ์สามเณร
 ในวัดป่าชุมชนสหวิหการามสาขาต่างๆ

ในพิธีเปิดงานประจำปี ๒๕๒๖ ได้มีพิธีทอดผ้าป่า
 ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า
 สิริยัดดิษฐาฯ และทอดผ้าป่าถวายพระสงฆ์สามเณรใน
 วัดป่าชุมชนสหวิหการาม และทอดผ้าป่าถวายพระสงฆ์สามเณร
 ในวัดป่าชุมชนสหวิหการามสาขาต่างๆ

ในพิธีเปิดงานประจำปี ๒๕๒๖ ได้มีพิธีทอดผ้าป่า
 ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า
 สิริยัดดิษฐาฯ และทอดผ้าป่าถวายพระสงฆ์สามเณรใน
 วัดป่าชุมชนสหวิหการาม และทอดผ้าป่าถวายพระสงฆ์สามเณร
 ในวัดป่าชุมชนสหวิหการามสาขาต่างๆ

ศาสนาเป็นต้นมัตการบูชา สักการะนิมิตานุรูปของพระศาสดาและพระ
อริยเจ้าเป็นอันมากไว้ ให้พระสงฆ์ซึ่งปวงชนเรียกว่าภิกษุ และ
พราหมณ์และฮินดูบูชา พิหารภายในวัดมีบริการแก่ผู้ให้เงินพร้อกัน เมื่อ
เห็นมีศุขอบประการใดก็ได้ให้ตามวิธยากัน โสภณธรรมธรรมธคา
ธาวีเราล คือด้วยคำธรรมธคาบาลีสั่งสอนสืบ ๆ มา กับอีกในมัต
นิมิตของตัว ธนธนาให้บุคคลอื่นกินเห็นสมควรแล้ว ขอสุนิกนา
สาธุนักกัน ถ้าไม่ชอบใจจะทิ้งทิ้งเป็นสุบภนาพินจะไว้ ถ้าได้มีจิต
เป็นสันตาคติเป็นโฆภากินยากดีในพาทกิมกัน ขพเพิ่มแต่พระเศ
พระคุณใจพลวที่ทรงบวิภพพระวรารทวิณันได้ ธนกรุปิกทวิ
จุญเจ้าผู้ให้ดี โสภณธรรมกัคุณานุรูปอื่นมีคุณวิเศษมากวิเศษนือ
ได้พระพระนักรุพระพุทธรศาสนาในธาวีรุ่งเรืองไปในภายภพหน้า

ประกาศา ๓ ปีณณ เอกก ไพรัชธนาปัจจุณัน

พ.ศ. ๒๔๑๓

๑๔๒. ประกาศสงฆสถานศ ปิวอก โทสก^(๑)

ณ วันพุธ เดือน ๔ ค่ำ ปีณณ เอกก

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ทุกที่ซึ่งปวง ขาดาศาสนนิมิต
พระพุทธรศาสนาธรรม ปีณณ วันกิน ธาธาต่งให้โฆณืออโฆ
ไม่ผู้พัวกัน โฆปิวอก โทสก^(๑) ปี วันพุธ เดือนห้า ลมท่งเป็นวัน

(๑) ว่างศาพณปีณณวันปีณณ แต่ปีณณพระศาสนนิมิต โฆณืออโฆ
ปีณณ

แรมค่ำหนึ่ง เป็นวันเจ้าปางฉิมพรรษา วันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบห้าค่ำ สวดเป็นวันมหาปวารณา อวสานาการสงฆ์ ในพรรษาชธาวณาการ ทวารคุณักันธิรฤกษ์ในธรรมาเป็นสงฆนลลว ปารชุนิกการ วันฉกกรณให้ชธนเทอญ แลซึ่งว่าวันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบห้าค่ำ เป็นวันมหาปวารณานี้ ว่าศนธัตถิที่พระสงฆ์เป็นอันมาก หุกบ้าน หุกเรือนในพรรษาชธาวณานี้ นับถือกันว่าเป็นอันอุกคอง แลถ้าจะยกให้ระเลียบแล้ว เพราะปีนี้มีอธิการ วิโมกขนาโมพรรษาฉิม ๔๔ วัน ในจำพรรษา เดือนสิบเอ็ดนี้ พระจันทร์จะคืนเสิมแก่ในวันเสาร์ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบห้า ค่ำ วันวันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบห้าค่ำ พระจันทร์ตก แรมไปแล้ว ถ้าพระสงฆ์จะอธิษษธะเศก ศาสนาพรวันนี้ ว่าปวารณาทำจนลนไม่ไ้ ก็จงทำปวารณเสิมแก่ในวันเสาร์ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบห้า ค่ำ ก็เป็นอันกิจยังไม่ลนเลย แลถ้าจะทำปวารณานี้ อุกนลลว ก็ขออาวัชชเร เกศนแม่ก แรมค่ำหนึ่ง เป็นวัน เจ้าปางฉิมพรรษาแล้ว ถ้าจะยกให้ระเลียบเศกทั้งวันปวารณา จะยังอธิษฐานน้ำฉิมพรรษาในวันอาทิตย์ เดือนเก้า ขึ้นสิบห้า ค่ำ ซึ่งจะมีทั้งพระอุปัชฌานนี้ ชื่อว่าเดือนหนึ่ง แลหน้าธาวณนลลวเป็นศนธวัชชณนลลว ให้ผู้เฒ่าผู้ชราอธิษฐานให้ลูกศิษย์ จมการณนลลวปฏิบัติ การของใจ จะอธิษฐานนลลวการอุกคองลนเสิม หรือจะอธิษฐานนลลวที่นลลวตาม ถ้าไม่อธิษฐานนลลวไปนลลว ไม่เป็นอันนลลวชธาวณนลลว เป็นอันนลลวนลลวเร เชื้อนลลว ไม่เชื้อนลลวไป นลลว่านลลวเร ปีนี้สงฆนลลวพระสงฆนลลวเร มีนลลวนลลวเร นลลวนลลวเร จะว่านลลวไม่คองการ

วันพุธ เดือนเก้า ขึ้นสิบห้า ค่ำ มีนลลว ไชยก็ จะมีทั้งพระอุปัชฌาจะรับนลลวชธนลลว ก็เป็นอันนลลวเร นลลวเร นลลวนลลวเร นลลวเร

๑๙๓. ประกาศห้ามชนจีนมิให้ปลุกยักความผิดของเจ้านาย
จีนกับไพร่ เดือน ๕ ปีข ๑๖๒ ที่ ๑ ปีระก ๑๖๒ เป็นเทศก

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้ามีอรรถาธิบายไว้
ประกาศแก่เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห์บงาญที่ ฟังเสียงจางวาระนั้นเจ้าต่างกรม
แล้ว แลยังมีไม่ได้คือกรม ในพระบรมมหาราชวัง ให้รู้ทั่วกันว่า ถ้า
เจ้าของนามนี้ ๆ ทำความผิด ความชั่ว ส่วนเกินพระบวรที่พสก
กษัตริย์ประกาศใด ๆ สิ่งมิใช่ความชอบ ประพฤติ เป็นความ
เพิ่มแก่เสกสุวให้เพิ่มคิดเกิน จนเสกซึ่งออกไปนอกวัง เพื่อว่าแห่งขุนที่
ราชฐานผู้มิได้มีความผิด หรือเสกซึ่งไปเที่ยวร้องเรียนหาทักท้วงซึ่งของ
ราชฐานให้ได้ความผิดของอื่น หรือกล่าวกันสูงเกินสูงที่ผู้ว่า ถ้าให้เจ้า
ฐานผู้สูงกับฐานผู้มิ ให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห์บงาญที่ ฟังเสียง จางวาระ
ว่ากล่าวห้ามปราม แล้วห้ามเรื่องความผิดซึ่งนอกบวรไว้เป็นกำหนด มี
กำหนดศุภมาสวันคืนวันขึ้นปีใหม่ยกมาไว้ ถ้าหากนั้นจึงทำข้อไปก็ให้ หรือ
ให้เสกให้บอกการการอยู่ฐานผู้กล่าวก็ให้ เมื่อเป็นดังนี้ มิให้ยื่นเรื่องร้อง
ที่กรมวังออก ขอให้ห้ามเรื่องความผิดซึ่งนอกบวรพระบวรให้ทราบ
ให้คำของของฐานผู้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าความผิดความชั่วนั้นคือความชั่ว
อย่างเช่นเช่นเช่นให้ทราบแล้ว บัดนี้เวลานี้ เพราะเหตุกับเจ้ากรม
ปลัดกรมสมุห์บงาญที่ ฟังเสียง จางวาระ ฟัง อย่างระแวงนั้นขอแก่ก่อน
ในหลวงพระที่นั่งพระบวรพนาให้ ไปคำกับเจ้าเป็นพยานกันฐานผู้ว่า
มิให้กล่าวความผิดความชั่วต่าง ๆ แลเจ้ากรม ปลัดกรม กรมสมุห์บงาญที่
ฟังเสียง จางวาระแล้ว ก็ให้เอาพระพิพัฒน์สัตยา ให้รับพระบวรพนา
เป็นพวกที่เห็นชอบรับราชการในตำแหน่งที่ประจำ เพศผู้นี้ เจ้ากรมปลัด
กรมสมุห์บงาญที่ ฟังเสียง จางวาระ เพศผู้เป็นงานประจำผู้เจ้า เมื่อ

ทำเรื่องราไปยื่นต่อกรมวังนั้น ให้ยกหมาย วัน เดือน ปี ที่ตัวได้
ทำเรื่องราพารื่นไว้ให้น่าพอใจ ถ้ากรมวังนำเรื่องราของตัวที่ได้ยื่น
ให้กราบบังคมทูลพระกรุณานั้น ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายใน
๙ วัน เมื่อมีพระวันเสด็จออกทรงรับฎีกาของราษฎร ก็ให้เจ้ากรม
ปลัดกรม สมุหนายก ปลัดกระทรวง ที่ให้ทำเรื่องราพารื่นไว้
ต่อกรมวังนั้น ทำเรื่องราพารื่นถวายฎีกาที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์
ในวันที่ยกเสด็จออกทรงรับฎีกาของราษฎรตัวนี้ เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห-
นายก ปลัดกระทรวง จึงแสดงความสัตย์จริงได้ อันพอพ้น
ระแวงเสีย ไม่ได้คิดลวงวังเข้าให้ทำความผิดความชั่วแล้ว จะหมายว่า
ไม่ได้มา ไม่รู้จัก หรือรู้ความแล้ววังมีศบะ กลัวการจะเข้ามาไปกล่าว
ราชการ มิได้ทำเรื่องราพารื่นต่อกรมวัง ให้กราบบังคมทูล
ให้ทราบได้มีพระกรุณาพระบาทก็ดี หรือทำเรื่องราไปยื่นต่อกรมวัง
แล้ว แลเมื่อกรมวังไม่ทราบทูลพระกรุณา ขนส่งพันห้าพัน
เจ็ดพันแล้ว เมื่อมีวันเสด็จออกทรงรับฎีกาของราษฎร ก็ไม่มาทำเรื่องรา
พารื่นถวายฎีกาให้ทราบได้มีพระกรุณาพระบาท จะขอพระราชทาน
ทำโทษแก่ เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหนายก ปลัดกระทรวง ตามโทษที่
เจ้าทำความผิดมากน้อย นั้นกรมวัง เมื่อรับเรื่องราพารื่น ถ้า
เป็นเรื่องราพารื่นอันดีนั้น ไม่ได้ขอให้กราบบังคมทูลพระกรุณาต่อ ก็
ให้ส่งเรื่องราไปถวายวันเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทราบได้ก็ไว้
เมื่อให้ให้เจ้าพระยาบรรณรักษ์ ก็ให้เรื่องราพารื่นนั้นไปเป็นพยาน
แล้วส่งตามผู้รับทูล ถ้าผู้รับทูลให้กราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ว ก็ให้
เจ้าพระยาบรรณรักษ์ หรือพระยามหาเสนาบดี พระยาสมุหนายก พะ
ยาธิบดี พระยารัษฎานุประดิษฐ์ พระยาศรีสุนทรโวหาร ภูษิต

นางทาสณีมีมือหนึ่งป่วนที่ข้อมือฉันนี่ ฉันมีไว้พันหิ้วซึ่งผู้ฉ้อฉล
ป่วนทำ ก้าวร่ำกึกคานเฮ้อได้ฉนั้นจนแล้ว ก็ยังจะเป็นประจวบประภาส
อีกฉันคิดก็ความทุกข์เรื่องทุกอย่างดีกว่าพยานอย่างอื่น นี่ฉันมีที่ระลึกจำว่า
จะชักจูงเธอมีขึ้นจริงในการการณฉัน ๆ

แต่บัดนี้มีผู้ร้องรบกวนเสียฉันนี่ ๆ ต่อผู้พันหิ้วซึ่งจะเป็นประจวบ
ไพเราะนั้น ในเรื่องผูกพันกล่าวความต่าง ๆ จำต้องรีบแล้วไม่ได้อีก
สาวกมลธรรพ์ก็มาอย่าง เมื่อส่งเงินเป็นอุทิศกมลแล้ว พาไปส่งกมลแล้ว
สาวกมลธรรพ์ไว้น้ำ ไม่ให้พันหิ้วประจวบมาบ้าง ได้ส่งเงินแล้วมาก
ให้ตัวรับซึ่งผู้รับทำให้ตัวไปส่งเงินแก่ตัวรับ บานพรวนว่าตัวไม่ยอม
พันหิ้วสาวกมลธรรพ์ แลประจวบ แลประจวบ มีผู้คุมขัง ชู่เชิญ
ก๊วยเจ๋งมาที่ จำต้อง บังคับให้ทำ จึงต้องจำใจทำ บานพรวนซึ่ง
คือยศคือไฉนจะกล่าวได้ว่าให้การอย่างหนึ่ง แต่จะเสียใจไม่เรียน
ตามคำให้การ แล้วเปลี่ยนแปลงแก่เธอทำส่วนนางสาวกมลธรรพ์ แล้ว
ตัวไม่ยอมทำตามบ่น แลฉนั้น แต่ในขณะ ระยะเวลาการบังคับผู้คุมขังให้ทำ
จึงต้องทำอย่าง

เมื่อมีผู้มากล่าวอย่างนี้ ร้องอย่างนี้ฉันนี่ ๆ ทาก็ประท้วงว่า
ผู้กล่าวนั้น ขอบใจเสียไม่พอเรื่องพันหิ้วที่ให้เป็นประจวบกับสาวกมลธรรพ์ได้
แล้วจะรอให้ฉนั้นแล้วพยาน นี่ฉันมีที่ระลึกจำว่าผู้ฉ้อฉลจะชักจูงไว้ก็ดี
จะชักจูงฉันทำให้ชักจูงไปไม่สู้แล้วนั้นก็ เพราะฉะนั้น จึงมีพระบรม
ราชโองการให้ประจวบให้ทราบทั่วกันว่า ถึงแก่ฉนั้นไป ถ้าตัวทาส
นางทาสณีจะส่งเงินค่าตัวแล้วคืนกู้ก่อนนางเงิน เมื่อวันใด เวลาใด ก็ให้
ขอศาลกมลธรรพ์พันหิ้วประจวบให้ทาสณี แล้วจึงส่งเงินเปลี่ยนกัน
กับนางมีมือสำหรับนี้ให้ทาสณี อย่าให้เสียเหตุที่นางมีมือไม่ไ้ส่งได้ ถ้า
นางมีมือสาวกมลธรรพ์นางสาวกมลธรรพ์ก็ให้รับเป็นพันหิ้วประจวบ

ผลเป็นสำคัญคือแล้ว จึงส่งเงินให้ ถ้าส่งออกเบียดเบียน ก็ให้ลดค่าของ
สาธารณธรรมนั้นในเวลานั้น แต่ถ้าลดแล้วให้ส่วนอื่นส่วนเวลาไป ถ้า
ไม่ได้สาธารณธรรมแล้วลดค่าของ ก็คงลดเอาประโยชน์เป็นอันมาก
เป็นสำคัญ

ถ้าเป็นผลทางจำนำ การเช่าที่ดิน เวียดนาม แลโรง แลเรือ ก็ให้
ลดสิ่งอื่นสัญญาต่อกัน เมื่อวันเมื่อส่งเงินไปแล้วลด แต่ใน การรับ
การส่งเงินถ้ามีอากา ก็ให้ใช้ตัวใช้ฎีกาต่อกันให้ถูกต้องกับความจริง ถ้า
ไม่ได้ตัวใช้ฎีกาต่อกันกับความจริง ก็อย่าเพิ่งให้ตัวให้ส่งเงินต่อกันก่อน
ผู้ใดพอใครสักคนขึ้น ขึ้นไม่ได้สาธารณธรรมแล้ว หรือ
ถ้าจะหา หรือพอมีสิ่งประกัน แลตัวสัญญาไว้เป็นเวลาอันหนึ่งกับ
นายอื่น ก็ให้ส่งเงินไปก่อนแล้ว เมื่อเวลาถึงผู้รับเงินเห็นว่ายังไม่
เอาสาธารณธรรม แลลดสิ่งอื่น นายอื่นจำนำ ออกสัญญา เวียดนามแล้ว
เอาฎีกาเป็นสำคัญ แลผู้ว่าส่งเงินแล้วนั้นไม่ได้ตัว ระยะเวลาที่ถ้าหา
หาเวลาทำสหกรณ์ตาม - ถ้าจะคิดสิ่งเอาตามสาธารณธรรม แลตัวฎีกา
ซึ่งมีแล้วนั้น ผู้จำนำก็จะยอมพออย่างสมานรักการให้แล้วด้วย
จำนวนในภักดีต่าง ๆ นั้น ไม่ทราบหาเวลาจะถ้าหาแล้ว แต่ใน
อันนี้คือสาธารณธรรมนั้น แลผู้ แลสัญญา จำนำ ซึ่งเรา ข้ามอย่าให้
เอาสิ่งอื่นมาใส่แทน ผู้ใดเป็นเจ้าของทรัพย์ ก็ให้ใช้สิ่งอื่นนั้นเองต่าง ๆ
ถ้าหากมีสิ่งอื่นเป็นของของผู้ใด ก็จะต้องมีเงินของผู้อื่นที่มีชื่อใน
อันนี้คือ ถ้าจะกล่าวว่ามีผู้ถ้าหาแล้วลดแล้ว ไม่ได้เงิน ไม่ได้ตัว
ไม่ได้จำนำ ไม่ได้การให้ผู้อื่นขึ้น ถ้าไม่ได้ตัว ไม่ได้เงินแล้วต่าง ๆ
จะหักกับเงินส่วนนั้นแต่เงินที่หักได้ ต้องมีเงินหาความจริงแล้วต่าง แล
ลดตามมีผู้ขึ้น แลดูตามที่มีคนต่างอื่น ๆ ถ้าตัวหาแล้วลดแล้ว
ภายหลังกับสิ่งอื่นเป็นจำนวนว่ามีผู้ขึ้นแล้ว ผู้รับ หรือผู้ขึ้นก็ จำ
อันนั้นได้ถ้า จึงต้องจำนำค่ากันนี้ ไม่ได้เงิน

ชุมนี้ ผู้ที่ถือหลักในวังศาล เมื่อทำให้มีการเสียดินเงินเสียต่อกัน แล้วสอนกัน แลว่าอย่าให้โจทก์ทำเลยทั้งนี้เพราะฝ่ายศาลต้องคิดเงิน โจทก์จำเลยคิดว่าถูกต้องก็แล้วกันเป็นก็ ถ้าโจทก์จำเลยไม่สู้ยอมเสียหรือ ตระกูลก็ให้เสียเงินว่า ไม่เรียนศาลทำให้มีการ แลว่าเปลี่ยนไปเองกับด้วย ทำสำนวนเอาเอง ก็เพราะให้ศาลเห็นด้วยที่เสียเงินเงินไปนั้นให้คนอื่น ๆ ที่อยู่ในที่นั้นอ่านสอบดูที่พิเคราะห์แล้ว ฝ่ายศาลอาจการเสียดินก็ต่อ ครอบให้ดูความสอบอ่านจนเห็นสมควร หรือให้ศาลทำการเสียดิน นานกว่า ๆ มาอ่านสอบให้ดูความทั้งจนดูความสิ้นสงสัย แล้วจึง ให้ผู้พิพากษาเขียนหมายเสียไว้ ดูความดูได้โดยสมเหตุสมผลจึงกล่าวว่ามีอันว่า ก็คือวันว่ากำหนดเขียนคำของตัวเขียนไม่ได้ ถ้าดูความจับได้ว่า เสียดินเงินไม่ถูกต้องกับความที่กล่าวให้มีการแนบแล้ว ก็ให้ศาลชำระให้ เสียดินเงินให้ถูกต้องตามคำของตัวแล้ว จึงให้เสียดินพยานไว้ให้ พยานเป็นสำคัญว่า ได้สดว่าแล้ว ผู้พิพากษาจับไว้ด้วยกับทั้งสองฝ่าย ผู้ที่ มีการชำระพยานไว้เป็นสำคัญ ถ้าเวลาจนคำพยานเอียงตัวก็ให้เสียดิน นักทำสำนวนยังไม่แล้ว ถ้าจะทิ้งอยู่ไว้ก็ให้มีพยานไว้ โทษดูนัก ว่าถ้าผู้ดูความยังไม่ชอบว่าถูกต้องกับ หรือยังไม่ชอบแล้วจึงดูซ้ำไว้กับ ถ้าได้มีพยานพยานเสียไว้หรือประพาศพยานแล้ว ภายหลังที่จะ ระวังก็ให้เสียเงินนั้นอีกไม่ได้ ถ้าพยานก็อาจจะผิดคำพยานดูคนที่ คำพยานพยานว่าไม่สมอย่างหนึ่ง หรืออยู่จริง เช่นพระ เจริญดี จำของ ให้คำ พยานดูคนที่ทำสารภณธรรม แลประพาศพยาน แลสัญญา คำพยานดูคนที่ ไม่ชอบคำที่ดี ถ้าศาลอาจการพยานเสียดินผู้ดูอ่านพยานในดูความ เปลี่ยนแปลงด้วยคำสำนวนที่ดี หรือเขียนดีกับกับให้คำพยานพยานผิด แลไม่ชอบตัว ไม่ชอบคำที่ดี ก็ให้คำพยานดูคนที่ แลผู้ถือหลักนั้นจะ เว้นแต่พระบาทพิชิตใจ แลพระบาทพิชิตใจนี้ โจรบาปใจดี

ให้มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้ไว้แล้ว ทรงชำระให้เรียบร้อยว่า ถ้า
ชำระให้เรียบร้อยนั้นเป็นการซ่อมแซมสิ่งของ หรือเพี้ยนผิดคำของเดิมกับให้คำ
สารกรมธรรม์ แลชำระกัน แลชำระพวก แลสิ่งอื่นๆ แลหนังสือคำให้การ
มึน แลหาหนังสือชอบ แลผิด แต่ในขณะนั้นชอบนั้นจริง จะให้ปรับโทษ
มิโทษกับผู้บังคับนั้นตามโทษานุโทษ ถ้าผิดเล็กน้อยนั้น ๆ ไม่เอาโทษ
หนังสือสารกรมธรรม์ แลชำระกัน แลชำระพวก แลหนังสือสิ่งอื่นๆ
แลหาหนังสือ แลผิด แต่ในขณะนั้นแล้ว ถ้ามีผู้รู้หนังสือว่าผิดให้ทำ
ความหมายข้อนี้ในสามวันไม่เจ็ดวัน แต่ไม่เอาโทษต่อพระชนกหรือพระโอรส
พระธิดาหรือพระภรรยา โขสามวันไม่เจ็ดวัน แล้วให้โทษตามหนังสือนั้นๆ
ให้แล้ว ภายหลังมีสิ่งไหนข้อผู้ว่าทำหนังสือให้ทำจึงต้องคำโทษทำ ถ้า
ซ่อมแซมให้เรียบร้อยก็ต้องทำใจชอบ จะกล่าวแก่ตัวตัวนี้ไม่ได้ คงจะชักชวน
ให้ผู้อื่นเป็นผิด หนังสือที่ผู้อื่นทำหรือคัดลอกหรือหลายมือ แลชำระกัน
ตรวจหาผิดหรือหาอย่างใดไว้วันนั้นแล้วเป็นชำระตาม

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนห้า ขึ้นสิบห้าค่ำ ปีระก
ฉศเป็นเอกศก เป็นวันที่ ๓๓๖๒ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๔-๔. ประกาศว่าด้วยกำหนดให้กรมกองใดตามเมื่อ

(๑)
ในหนังสือสำคัญ ในหนังสือหัวไป

ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีระก ฉศเป็นเอกศก

มีพระบรมราชโองการมาพระชนมายุสุริยวงศาทุก ให้ประกาศ
แก่ข้าหลวงและรองผู้บัญชาการใหญ่ผู้หนึ่ง แลราชบุตรและราชบุตรใหญ่

(๑) ประกาศฉบับนี้ลงนามด้วยพระนาม ๑๑๑ เป็นราชบุตรและราชบุตรใหญ่
ให้ถือตามเมื่อฉบับนี้

เทศ ๗ แลอันเนื่องมีกษัตริย์มีอำนาจเหนือทั้งปวงมีอำนาจทั่วทั้งนั้นว่า ธรรม-
 เจริญพระบารมีสำหรับคนทุกชนชั้นซึ่งมีนามดีโบราณ แลธรรมเจริญแก่ประเทศ
 อื่นใหญ่ ๆ แยกทุกประเทศ ให้ร่วมกันในการคิดสิ่งที่ดีความดี ๆ
 คือว่าคำพยากรณ์เป็นพาส หรือสัญญาห้ามใช้การ หรือราชทัณฑ์และเรือ
 แลอื่น ๆ แลทั้งนี้ แลมีเงิน แลจำนำ แลเข้าสิ่งของที่ดีไม่วางอื่น
 เรือ หรือส่งเงินพดด้วงคองกบือ หรือเงินบาทยี่บาท แลมีอันดี
 พานบนใบธมแลสัญญาในพุทธอื่น ๆ บรรดาซึ่งจะซื้อสิ่งอันดีด้วยคำ
 ขุด คำกล่าวปากเปล่าไม่ให้เพราะการว่านานไปจะมีวิญญูชนซึ่งจะ
 จึงต้องซื้อหรือซื้อเป็นสำคัญได้ไว้ก่อนกัน ก็อันเป็นพาสหรือสัญญาการธรรม
 พาสหรือราช พาสหรือสัญญาห้าม แลเข้า แลประเทส แลประหาร
 แลพาสหรือสัญญาห้ามกัน แลคำกับตัวส่งเงินพดด้วง แลคองกบือ แลคำ
 ลาหรือการ อันนี้ใช้มีชื่อหมายความว่าเมื่อผู้เขียนกำหนดทุกประการวันคืน แล
 รัชกาลใด แลมีกำหนดแน่นอนไว้ แลสิ่งซึ่งผู้เขียนไว้เป็นพาสด้วย
 ทั้งปวงนี้ ชื่อหนึ่ง พาสหรือสัญญาห้ามอันเป็นพาสหรือสัญญาห้ามไว้เป็น
 แผ่นดำใบเวลา คือคำพิณ คำพิณาร คำพิณ คำสอ คำพาท
 พานบนใบธมใบสีดอันนี้ อันมีธรรมอันหนึ่งอันถูกเก็บพาสเมื่อให้เป็น
 สำคัญด้วยอันที่กล่าวกันข้างบน หรือผู้ซึ่งกล่าวไว้ก็ว่าระบอบการไว้เป็น
 สำคัญอันนี้ บรรดาอันนี้ซึ่งทั้งปวงที่กล่าวนี้ ถ้าใช้พาสหรือซึ่งผู้
 พาสหรือระบอบการอันนี้ซึ่งกันเสียอันนี้อันหนึ่งอันหนึ่ง ก็อันเป็นประมาณ
 ในการคิดสิ่งที่ดีความดีของทุกชน คือว่าพาสอันนี้ ซึ่งอันดี
 รัชกาลจะระบอบ แลอันซึ่งในการพาสนั้น ๆ

แต่กับอันนี้ผู้ซึ่งระบอบการอันนี้ ชื่ออันนี้ซึ่งจะเป็น
 ประมาณในการนั้น ในเรื่องฎีกาซึ่งกล่าวความต่าง ๆ ว่าส่งเงินแล้ว
 ไม่ให้สารการธรรมอันนี้พาส เมื่อส่งเงินเป็นนอกพาสแล้ว แลได้สละ

หลังสารทนมรณัมไว้ไว้นาน ไม่ได้อ่านหนังสือประพาดนมาบ้าง ได้ส่งเงินส่วนมากให้ตัวรับซึ่งผู้รับเข้าใจว่าได้ ส่วนเงินที่เหลือบ้าง บางพวกว่าตัวไม่ยอมทำหนังสือสารทนมรณัมแต่ประการนั้นแต่ประการหนึ่ง มีผู้ข่มขู่เรี่ยไรผู้รับเงินก็ทำอะมีกับไม่ทำจึงต้องจำใจทำบ้าง บางพวกซึ่งถือคติในใจศาล กล่าวว่าการทำอย่างหนึ่ง แต่สมมุติไม่เขียนตามคำให้การแล้วเปลี่ยนแปลง แต่ด้วยคำ ส่วนพวก เขาเองบ้าง แลว่าตัวไม่ยอมทำหาพบหลักฐานแต่โดยชอบ การการบังคับกับรับเงินให้ทำจึงยอมทำบ้าง

เมื่อมีผู้มาทูลว่าอย่างนี้จะต้องเป็นอย่างนี้เอง ๆ การนี้ปรากฏว่าผู้กล่าวจะคิดสิ่งใดให้เชื่อหนังสือที่ใช้เป็นประพาดนหลังประพาดนไว้ แต่จะขอให้มีใบกำกับตามซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าผู้รับจะได้อีกข้อหนึ่งไว้ก็ดี จะรักให้เงินซ้ำอีกการไปไม่แล้วละก็ เพราะฉะนั้นจึงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ถ้ามีเงินไป ถ้าหากสมมุติหรือจะส่งเงินทำตัว กระแสที่ส่งอันหาเงินเมื่อวันใดเวลาใด ก็ให้ขอสารทนมรณัมหนังสือประพาดนให้ด้วย และผู้รับส่งเงินเมื่อขึ้นกับหนังสือสำคัญอันให้กันก็ อย่าให้ผิดทุกที่จะว่าไม่มีคดีคดี ถ้าหากเงินว่าสารทนมรณัมหาหรืออยู่ไกล ก็ให้ขอเป็นหนังสือประพาดนมาเป็นสำคัญกับแล้วจึงส่งเงินให้ ถ้าจะขอเงินก่อนก่อน ก็ให้ส่งกันแล้วสารทนมรณัมในเวลาหนึ่ง อย่างละยี่สิบให้ส่งวันแล้วเวลาไป ถ้าไม่ไปสารทนมรณัมมาส่งก็ด้วย ก็จางจะขอไปประพาดนเป็นอันกำหนดเป็นสำคัญ

ถ้าเป็นการชำระค่าที่กันเรือน แลโรง แลเรือ ก็ให้มีหนังสือสัญญาต่อกันเมื่อรับเมื่อส่งนำให้แน่นอนขึ้น อนึ่ง ในการรับ การส่งเงินภาษีอากร ก็ให้ใช้คำใช้ฎีกาต่อกันให้ถูกต้องกับความจริง

ถ้าไม่ได้คำ ไม่ให้ฎีกาถูกต้องในรายนาม จึงอ่านเพื่อให้รับฟังส่วน
ข้อที่ก่อน

ผู้ใดทราบดีว่าชื่ออื่น ยังไม่ได้อาการบรรพชาแล้ว หรือประพาศ
หรือพนัสนิยบแล้ว แลคำให้ฎีกาไปในเวลาพร้อมกันกับภิกษุอื่น ได้
ส่วนอื่นไปก่อนแล้ว เมื่อพระเถระผู้รับฟังเถียงว่ายังไม่ได้อาการบรร
พชาแล้วหรือพนัสนิยบแล้วจึงจำนำออกฎีกาดี เว้นแต่ถ้าตัวเขาฎีกาขึ้น
สำคัญแล้วว่าส่วนนั้นส่วนนั้นไม่ได้ก็ ฤๅการกระทำเช่นพระ
เจ้าพระคุณสมณ ฤๅคิดอื่นเอาตามสวาทบรรพชาแล้ว แลคำ ฎีกา
ซึ่งมีอันไม่มีใน ฤๅจากัดจะแก้เองตามหลักการให้เป็นจำด้วย
สำนวนเป็นกลีๆ ไม่สมควรฤๅการกระทำเช่นเลย อันในหนังสือ
สวาทบรรพชาแล้วกับนสัฎฐาจำนำขึ้นอ่าน ห้ามอย่าให้เขาขึ้นผู้ขึ้น
มาใหม่เลย ผู้ใดเป็นเจ้าของพรรษาที่ไม่ได้ขึ้นผู้ขึ้นของพรรษา ฤๅ
หนังสือเป็นชื่อของผู้อื่นจะคิดผิดเป็นของผู้อื่นที่มีชื่อในหนังสือ ถ้า
จะกล่าวว่ามีผู้ทำหนังสือปลอมแล้ว ไม่ให้เขียน ไม่ได้คำ ไม่ได้จำ
ไม่ได้ว่าไม่ให้ผู้อื่นเขียน ถ้าไม่ได้รู้ ไม่ได้เขียนอย่างอื่น ฤๅคิดกัน
อันมีอันคิดกันไว้ ต้องเขียนตามจริงแต่พอตามสวาทบรรพชาแล้ว
ผู้เขียนนสัฎฐาหรือสวาทอย่างอื่น ฤๅตัวพาสอนท่านแล้ว ภายหลัง
กลับข้อนี้เป็นสำนวน ว่ามีผู้แต่งนสัฎฐาหรือเขียนที่จำควรบังคับไม่ให้ทำ
จึงต้องจำให้คำนี้ไม่ให้เลย

อนึ่ง ผู้ที่คัดลอกในโรงศาล เมื่อคำให้ฎีกาเสร็จแล้วจึงขึ้นด้วยคำ
แล้วสวาทบรรพชาแล้วอ่านให้โจทก์จำเลย ฟังทั้งสองฝ่ายตามวิธีของคดีนั้น
โจทก์จำเลยฟังว่าถูกต้องหรือไม่ก็เป็นคดี ถ้าโจทก์จำเลยไม่รู้พนัสนิยบหรือ
สนธิ์ ก็ให้พระเถระผู้รับฟังไม่เขียนตามคำให้ฎีกา แลอันเปลี่ยนเปลี่ยน
ด้วยคำสำนวนของตน ก็จงขอให้เขาหนังสือที่เขียนเขียนไว้ไม่ให้

ประจวบประภาศวิจักขณที่ ๔

๓๗๗

พระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีไต่สวน ๑๑ มาตรา เว้นเสีย ๗ มาตรา นอกเหนือ
ไปจากบทของบทหน้า ๓ มาตรา มาตรา ๔ มาตรา รวมเป็น ๒๔
มาตราด้วย

มาตรา ๔ เว้นในกฎกระทรวงมหาดไทย เว้นเมืองต่างประเทศ
ก็ดี เว้นในกฎก็ดี เว้นในสิ่งก็ดี เว้นในสิ่งนั้นในเจ้าพระยา และ
แม่ทัพหัวเมืองใด ๆ ในอำนาจของกฎหมาย อันเข้ามาในอำนาจ
เจ้าพระยา ให้ออกสมอที่ด่านเมืองสมุทรปราการ ให้มีพนักงาน
บอกชื่อกับชื่อเรือว่าเขมาส่งเมืองนั้น ๆ คนในเรือเหล่านั้นมีสินค้า
สิ่งนั้น ให้เจ้าพนักงานตรวจตราสิ่งก่อน ถ้ามีเป็นกระสุนปืนทำให้
พนักงานเรือเขาเป็นกระสุนปืนทำให้ มีให้ขึ้นสำเภาราชการ เมือง
สมุทรปราการกับหัวเมืองอื่น ๆ เว้นออกเมืองต่าง
ประเทศก็ดี เว้นออกในกฎกระทรวงมหาดไทยให้ใช้กับสิ่งนั้น
ของชาว
ยุโรปก็ดี ให้มีพนักงานตรวจตราสิ่งขึ้นสำเภาราชการ
ให้รู้ก่อน แล้วให้ไปออกหัวเมืองอื่น ๆ แต่เจ้าพนักงาน
มีไร่นา
แต่เรือออกสำเภาให้ขึ้นสำเภาราชการของหัวเมือง ให้บอกเจ้าพนักงาน
ตรวจตราสิ่งขึ้นสำเภาราชการ เว้นสิ่งอื่นไปตามความเดิม เว้นสิ่ง
ไปสิ่งอื่นให้มาออกสมอที่ด่าน เจ้าพนักงานตรวจตราสิ่งนั้น
ไม่มีเหตุอื่นซึ่งสิ่งอื่น
ให้ส่งไป ถ้าเรือขึ้นเรือส่งไปไม่ระแวง ทำให้มีสิ่งอื่นซึ่งสิ่งอื่น
จะรับขึ้นเป็นเงิน ๔๐๐ บาท ตามในหนังสือสัญญาที่ไว้ไว้ อันเรือ
ไปเจ้าพนักงานหัวเมืองใด ๆ เว้นขึ้นเรือออกให้คนสมอที่ด่าน ไปไม่
ส่งผู้สำเภาราชการเมือง ๆ หนึ่งกับประการใด ให้ออกสำเภาราชการกับ
กฎหมาย และสิ่งอื่น

๔๗

มาตรา ๒ เว้นเจ้าผิ่นสำมะโนแล้ว เวลากลางคืนให้ทุกลไฟ
โคมแขวนไม้ที่เสากลางคืน ขึ้นค้ำคานที่ริมประตูสนามเป็นที่ตั้งบอก
ให้ทุกลไฟไว้ที่ริมกำแพงนอกกำแพง เว้นเจ้าผิ่นที่กรุงรัตนโกสินทร์
ให้กับพนักงานเรือนตามบ้านในกรุงเทพ เจ้าทำให้ทุกลไฟที่ริมคอก
ที่ตั้งทำสนามบึงขึ้นเจ้าทำ แล้วให้ทุกลไฟของสนามนั้นไว้ริมคอก
แล้วให้ตั้งบนคอกเสาขึ้นเจ้าผิ่น เจ้าทำจะบังคับการสิ่งใด ให้กับคาน
ตามเรือนทั้งบ้านกับเจ้าทำ เจ้าทำไม่ไว้สิ่งใด จะมีพลั้งผิดใช้คนไป
บอกก็ให้

มาตรา ๓ ให้เจ้าทำขึ้นต้นให้ลูกกำพรสเรือนอย่างใดชนิดนี้
นักเรือนขึ้นลงอย่าให้โคมแขวนไว้ก็ อย่าให้ทุกลไฟของสำนึก ๆ
ขึ้นตามคานที่คานเรือนขึ้น อย่าให้มีคอกคานปากคอกของทุกลไฟ ให้
ทอดเรือนอย่างใด ๆ เว้นสำกับลงไป พ้นอย่าให้กับพนักงานเรือนตาม
เรือนหาสิ่งสำกับลงไปบนคานนี้ ให้คานเรือนขึ้นในไปมา

มาตรา ๔ ถ้าเรือนโคมกับคานหัก ผู้คนล้มตาย เสียสิ่งของนอก
นั้นอย่าใด ให้ตามเรือนเจ้าทำ ๆ จะได้ ไปสู่ว่าผู้ใดจะทำผิดทำรอบ
แล้วเจ้าทำจะไปบอกกับผู้ใดจะชำระความก็ได้ จะได้ชำระคดีอันไม่
ถ้าเรือนขึ้นเป็นคานขึ้นแล้วจะนำคานตามหาเรือนขึ้น เจ้าทำจะบังคับ
ให้ตามเรือนขึ้นจากเรือนเรือนไปขึ้นให้คานหา ถ้าเรือนเรือน
ไม่ชำระคานเรือนขึ้นขึ้นไม่ไป เจ้าทำจะชำระคานเรือนไปให้คานหาเรือน
ขึ้น ลงคานตามเรือนให้คานขึ้นเรือนคานเรือน

มาตรา ๕ ถ้าเรือนขึ้นเป็นคานคานเรือนขึ้น ในมาตรา ๒
มาตรา ๓ นั้น ถ้าเรือนขึ้นเรือนขึ้นเรือนขึ้นคาน โคมทุกลไฟของคาน
คานหัก จะเอาขึ้นคานขึ้นไม่ไป ถ้าเรือนขึ้นโคมทุกลไฟของคาน
หักทุกลไฟ เว้นคานคานไป เสียเรือนคานคานขึ้นคาน จะขึ้นคานให้ไว้

ของทั้งนี้ไปให้ครบแล้ว ต้องไปรับใหม่เงิน ๑๖๐ บาท แก่ทางเรือ เพราะไม่ทันกับกับเงินมากกว่า ๒ มาตรา ๓ ศักดิ์ชั้นนี้บุตรจะวาง ซึ่งระกว่างต่อไปในเมื่อพรหมกิติ แห่งพิภพ ถ้าผู้ต้องใจของอันไม่เชื่อคำ โภการผู้เสียของ ก็ให้ผู้เสียของอ้างความที่เห็น เมื่อชำระจนครบทุก เรือ มาสาบานให้ท่านภาวนาคนนั้นด้วยดี ถ้าภาวนาสาบานไว้ก็จะปรับใหม่ให้ รอให้สิ่งไปปรับใหม่เงินนั้นเป็นของเหมือนกันใคร่ทุกข้อ

มาตรา ๖ ว่าบ้านนาเวียงตอนเวียงเจ้าออกวันหนึ่ง เมื่อเช้าวัน อันคำมอญประโชนนั้น จะผูกเชือกบงสาวกชุกเรือเจ้าไปในเวลา ทรายวันก็ได้ไม่ช้า และอย่าให้ผูกทั้งวันกลางคืน ถ้าตอนเช้า รับอันคำมอญกับสะพานมาด้าหนึ่ง สองห้า ไม่คิดทางเรือเดิน แล เจ้าออกทั้งอันงานเรือดำการสิ่งใด ๆ เวียงตอนบงกชึงอยู่ไม่มีพันทาง เกิดเจ้าไป จะผูกเชือกพรหมโยนเรือไว้ก็ได้ แลเรือพระที่นั่งของกรม อยู่ที่บ้านพระบรมมหาราชวัง แลพระบรมราชวัง ซึ่งจะผูกเชือกเรือ ใช้ผูกโยงไว้บนลึงก็ได้ เพราะใกล้เป็นหน้าพระที่นั่งที่ประทับมีม้าน้ำ ไม่ควรที่กั้นพันทาง แลจากที่ราชวราศาราชพาหนเรือเจ้าไปใกล้ไฟที่อื่น นั้น ถ้าผู้ใดพาเรือเจ้าไปข้ามลำเรือพระที่นั่งหน้าพระที่นั่งที่ประทับมีม้าน้ำ โดยผูกเชือกเรือพระที่นั่ง เวียงเล็กอันดง ก็เป็นอันไม่ได้ขึ้นใช้ เพราะได้ข้ามไว้บนลึงและสะพานพันต่างพัน

ข้อนี้ เวียงกลาง เจ้าของเรือบรรพบุรุษของออกกษัตริย์อันอยู่ที่ ข้างหน้า จะผูกเชือกอยู่ใกล้ฝั่งก็ได้ แลให้พันทางในระหว่างลพดล เวียงนั้น ให้เรือเล็กแลไปมาได้ ตามที่วางไว้ในข้อ ๓ นั้น ถ้าเรือเล็ก จะไปผ่านค้ำไต้ที่ผูกโยงไว้ แลในเรือของอยู่ เวียงของตัวอัน แลเรือของ ไปท่าใด เวียงที่อันจะเอาให้ลงปรับใหม่แต่เรือใหญ่ไม่ได้

ไม่ทราบจะไป ผู้คิดเห็นก็ยังไม่รับรองกับเจ้าพระยาฯ ถ้ามองโชนเรือ
ออกมาก็ไปอย่างไร เจ้าพระยาฯ เห็นเขาขึ้นรับกับเจ้าพระยาฯ ก็ไม่ได้

อนึ่ง ผู้ใดจะส่งคนไปให้รับสมณะในเรือไป ให้เดินลงใน
ระหว่างเรือหรือคนสมณะด้วย จะต้องไปขึ้นโชนก็ไม่ได้ไปข้างนั้น
ถ้าคนส่งไปโชนเรือที่ออกอยู่ ตามาฐานนาบปักษ์ไว้ในเวลาเช้าที่ ๒
ที่ ๓ ก็ให้เจ้าพระยาฯ สักพันคนขึ้นโชนขึ้นป้อมไป แล้วอย่าให้ทำ
อันตรายแก่ผู้คนสมณะในสมณะไว้ เมื่อขึ้นแล้วก็ให้พันเรือไปรับ
ก็ไม่ได้หายไป เจ้าพระยาฯ จะขึ้นรับกับเจ้าพระยาฯ ก็ไม่ได้ ถ้าเจ้าพระ
ยาฯ ไม่ให้สักคน แลหุ่อกไปเอง แล้วเรือสมณะก็พาคนสมณะเจ้าพระ
ยาฯ ก็ขึ้นให้ พ้นอย่างนั้นเจ้าพระยาฯ จะขึ้นเรือก็ไปหาที่หาสมณะเรือ
ที่ออกอยู่ แลพ้นอย่างนั้นขึ้นเรือในอุ้งเรือพาคนสมณะขึ้น อนึ่ง ถ้า
ผู้ใดจะส่งคนไปอย่างไรก็ขึ้นขึ้นกับ ถ้าขึ้นขึ้นโชนแล้วก็ขึ้นประชิด
ออกมาก็ไป ให้เจ้าพระยาฯ ที่โชนขึ้นโชนกับเจ้าพระยาฯ ออก ถ้าที่โ
ช่นระหว่างสมณะไม่ได้ขึ้นออก จะต้องไปหาคนน้ำได้ ถ้าคน
เขาขึ้นคนน้ำขึ้นกับที่ขึ้นขึ้นก็ไม่ได้ ถ้าเรือผู้ใดจะขึ้นโชนสม
ณะขึ้น แล้วขึ้นไป จะต้องขึ้นกับเจ้าพระยาฯ ไม่ได้ เพราะคนไม่ขึ้น
เรือ เรือพาคนน้ำขึ้นกับที่ขึ้นขึ้นกับเจ้าพระยาฯ ออกขึ้นขึ้น

มาตรา ๑๐ ห้ามมิให้ขึ้น คีลา ทราบ ขึ้น ยืนตาม ขึ้นกับ
ที่โชนขึ้นคนน้ำขึ้น ๑ ๖ เจ้าพระยาฯ ขึ้นกับเจ้าพระยาฯ แลขึ้นคนน้ำ
ขึ้น ๆ ขึ้น ถ้าขึ้น คีลา ทราบ ขึ้น ยืนตาม ให้คนขึ้นกับหรือ
เจ้าพระยาฯ จะขึ้นขึ้นขึ้น เมื่อขึ้นขึ้นกับที่ขึ้นขึ้นแล้ว ขึ้นกับ
ถ้าขึ้นกับคนน้ำขึ้นไม่ได้กับคนน้ำขึ้น ขึ้นกับยืนตามในขึ้นขึ้น
จะปรับโทษขึ้น ๒๐๐ บาท

พระราชาธิบดีถูกบีบให้ยกพล ๑๑ เดือน ๑๒ เดือนสองสามวัน พร้อมมีการ
พักรักถูกขัง บาดเจ็บสักระยะหนึ่งแล้วกับวันหน้าแล้วพระราชาธิบดี ก็ขึ้น ๆ
ก็ก็ ถ้ามีสิ่งของถูกขังต้องต้องต้องมาง หันกลับมาบอก ๆ ไม่ให้ต้องจับใน
ที่อื่นมาง ถ้าผู้ใดจับหาหรือส่งอะไรมางไป ในที่อื่นมางถูกขังจะจับมา
เจ้าพนักงานจะจับตัวไปทำโทษ ถ้ามีสิ่งของมางประเทศหรืออยู่ในเมือง
ของของ ๆ ของสิ่งเล็ก ของสิ่งเล็ก ๆ ถ้าจับมางให้สิ่งของมาง
เจ้าพนักงานจะจับตัวส่งที่ของของ ถ้าต้องไม่เอาสิ่งจับ ถ้าหากจับก็ให้
บอกให้สิ่งของมางประเทศ จะว่ามางเอาสิ่งของมางมางมางมางมาง
เพราะให้สิ่งของมาง ถ้าหากมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ของของมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
เมื่อใด พร้อมกันกับที่ถูกขังแล้วมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
เจ้าพนักงานจะจับมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
มางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
มางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
มางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
มางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
มางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง

ที่จะกันไม่ให้ประหารราชสำนักและที่ชาวเขา ผดโทษมา

มาตรา ๑ ห้ามไม่ให้ชาวอเมริกันกับคนชาติต่าง ๆ เข้าไป
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง

มาตรา ๒ เมื่อมีคนมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง
ถ้าหากมีคนที่พอกันมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมางมาง

ให้มีไพร่พลและไพร่อากรระบือเป็นที่ยึดถือ ถ้าวีรชนขึ้นต่อลงมาโดน
 ถูกหรือลงโทษพระราชาคณะออกไปประกาศก็มิ เจ้ารองเรือ เจ้ารอง
 โพงพาง จะให้ผู้อื่นใดไปใช้ไม่ได้ เพราะท่านเรือค้ำช้อนและค้ำช้อน และ
 ถูกบารมีของพระราชาคณะ ไม่พ้องเรือใหญ่ที่บังคับได้จนคดีของค้ำช้อน
 กลางหน้า หรือคนที่อากรระบือขึ้นวันถึง คงบังคับไว้ให้บ้องกันนั้น
 แลอาจบังคับกับถูกบารมีของพระราชาคณะค้ำช้อนให้ช้อนอย่างอื่นไม่ได้ ค้ำช้อน
 เก่งใช้การอย่างนั้นไม่เป็นการชำนาญกันมา ซึ่งมีเรือของพระราชาคณะถูกเรือ
 ถูกโพงพาง เรือล่องตามชลาลัยมีรองเรือผู้กันภัยหลาย กิจจะเอาใช้คน
 เจ้ารองเรือ เจ้ารองโพงพางไม่ได้เหมือนกัน ให้ผู้รองเรือหรือผู้กันภัย
 โพงพางและเรือค้ำช้อน แลไว้ระวังค้ำช้อนโพงพาง โพงพางและเรือค้ำช้อน
 ก็ยังอยู่เป็นที่เป็นท่าอยู่ ไม่ได้ยกเข้าไปหาเมือง ๆ เหมือนเรืออื่น
 เรือของพระราชาคณะ ท่านผู้รองเรือเจ้ารองโพงพางอย่าได้ให้บุตรจางรองไว้
 จึงแต่เรือกรังเรือประเภ็ดที่สุจริตกันตามธรรมเนียมนั้นไม่ห้าม อัน
 ค้ำช้อนหรือเรือค้ำช้อนมาถึงถูกบารมีเป็นหาญเรือค้ำช้อน ท่านมิให้เอาเรือ
 จึงมิให้จางรองออกไปให้ที่กักหาญเรือค้ำช้อน ถ้าเจ้ารองโพงพางเรือหรือกัก
 ไม่ยอมไปไม่ให้ที่กักหาญเรือค้ำช้อน เจ้ารองเรือหรือจางรองไปพาเรือค้ำช้อน
 เรืออื่น ท่านมีเรือรองมาตามเรือต่าง ๆ ให้มีเรือหรือคนเรือมิได้ไปแก้คดี
 เจ้ารองเรืออื่น ถ้าคนทนาย ให้ใช้กำลังท่านตามกฎหมายเถิด

มาตรา ๓ ว่าถึงกฎหมายเดิม ก็ท่านมิให้ผู้อื่นใดเก็บรองศอก
 แลรองศอกหน้า และท่านไม่กำหนดอายุคนในเรือกฎหมาย ก็สำคัญว่าไม่ห้าม
 เก็บเอาไว้ เจ้ารองไปทาง มีผู้ลงมือว่าผู้ทนาย เก็บรองศอกไว้พวก
 กันบ้าง เอาเก็บรองศอกบ้าง เป็นที่สงสัยว่าเป็นผู้จางรองกักหาญ
 มีเหตุต่าง ๆ วิวาทกันบ้าง ๆ แลรองมาในแม่น้ำ มีผู้ลงมือไม่มี
 รองศอกและรองศอก ท่านมีรองมาตามพระราชกำหนดไปตามสาขาน้ำ

เจ้าของไม่มีความรวบรวมไม่ทัน แลเรือที่ใช้สอยจากตอนนี้เป็นอันไกล
จาก เพราะฉะนั้น บัดนี้ห้ามมิให้ผู้ใด ตั้งคนในปากมดลูก นอกปากมดลูก
เก็บเอาไข่มาจนสิ้นแลเพาะคน แลเรือเครื่องทำเป็นราชศกุนลาอยู่ก็
ของสิ่งใดๆ ที่ตอนไปปัก ก็เก็บเอาไว้ว่าเป็นของตัวไม่พินาศจากเจ้าของ
ด้วยถือว่าเก็บตกได้ไม่มีเจ้าของแล้ว ของเป็นของอยู่กับได้ ตามอัน
คนไม่รู้จักดูตามเขา ถ้าใครเก็บของของนั้นมาไม่มีเจ้าของก็ หรือ
ใส่ไรอยู่ด้วยได้ก็มิ ให้เก็บเอาของนั้นไปมอบไว้ หรือบอกกล่าว
แก่นายอำเภอหรือกำนันพัฒนาบ้าน แลผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ที่อยู่ใกล้ ถ้า
เป็นเครื่องเรือ ก็ได้ไปบอกหลวงวิสุทธสาครศึกษา เจ้าที่ในหัวภายใน
๑๒ ชั่วโมง ให้เจ้าพนักงานอำเภอหรือกำนันพัฒนาบ้าน แลผู้
มีบรรดาศักดิ์ จดหมายไว้ให้แน่นอน แลแล้วจะตั้งผู้สืบ ฝ่ายเจ้าของ
จับไปเพื่อสืบตามหาของตัวซึ่งหายไป ไม่ตามรู้ตามหาไปล่าหมด
เดือนหนึ่ง ผู้ใดจับไป แลผู้ที่มีอยู่กับได้หรือจับมา กำนัน นายอำเภอ
แลผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ ซึ่งได้รับของไว้หรือทำนอกอาณาเขต นอกไม่รู้
แล้ว แลผู้สอบดูของให้แน่นอน ว่าของของราชการนั้น หรือจะผิดหายไป
ให้ให้ตามสืบแน่นอนแล้ว จึงจะสั่งให้เจ้าของไปให้ ถ้ายังสงสัย
ว่าของไม่คืนกัน ก็ขอตัวมาขึ้นอยู่ก่อน ถ้าผู้เก็บของของน้ำ
ของนมฟ้า ของของใส่ไรอยู่ด้วยได้ของตัวไปซ่อนเสีย ไม่เอาไปมอบ
แก่เจ้าพนักงานอำเภอ หรือกำนันพัฒนาบ้าน แลผู้ที่มีบรรดาศักดิ์
ในภายใน ๑๒ ชั่วโมง สืบจับได้จะเอาขึ้นอยู่ด้วย ถ้าผู้เก็บไม่
เจ้าของเก็บของแก่เจ้าพนักงานอำเภอ หรือนายอำเภอ กำนันพัฒนาบ้าน แลผู้
มีบรรดาศักดิ์ไว้แล้ว เมื่อเจ้าของมาตามหาของตัวนั้นไป ผู้เก็บได้

สำคัญอันสมควรมาก ถ้าจะมีธุระเดินทางไปพิธีธรรมาสน์ทำให้มีธุระล่าช้าวัน
สัปดาห์ ให้อำมาตย์ไปถามเจ้าให้ด้วยเสกกันให้ทราบตามบ้านทั่วกันไปด้วย
ถ้ามีกิจอันสมควรทำก็มีอำนาจประกาศให้รู้ทั่ว และอุทิศเงินไปซื้อ
แลกกระดาษทองมา ปัดธูปให้ติดทั่วธรรมาสน์ต่าง ๆ คือเป็นธรรมาสน์ขึ้น แดง
เล็ก ไปให้ตามตามลำพัง ลำคอง นานนถ เวลากลางวันกลางคืนทำถาวร
วิภาต เจ้าพนักงาน และข้าราชการจะเข้ามาทำพิธีและองค์ของอุทิศ
ให้ทำโกน ถ้าไม่สะดวกให้ทำในภายหลัง ถ้าผู้ใดมีอันสมควรมีมาขอเงินมาไป
ขอเอาไปขอคนผู้ใดไม่ได้ ถ้ามีอันสมควรที่ผู้ใดเจ็บป่วยถึงตาย กะอุทิศ
ขอรับโทษทำพิธีให้ตามกฎมณเฑียรบาล

อนึ่ง ลูกกำพร้าหรือขึ้นต่อแม่ในจำนวนนี้ เจ้าพระยาแม่อยู่กลาง
ทรง ประกาศขึ้นไปเก็บผลประโยชน์ในสวนกิน เจ้าพระยาแม่อยู่กลางไม่พึง
จะเอาผลที่ได้ให้แก่บุตรหรือสงเคราะห์คนขึ้นต่อมีอยู่ ๆ ครั้นจะให้เจ้าพระยา
สงเคราะห์บุตรหรือสงเคราะห์คนขึ้นต่อทำโทษคนทำ คนที่ขึ้นต่อหรือคนขึ้นต่อ
มีอยู่แต่คนขึ้นต่อ สงเคราะห์บุตรก็ไม่ได้ ให้กับคนขึ้นต่อหรือคนขึ้นต่อ
ทำนึ่งขึ้นต่อให้คนขึ้นต่อและอุทิศไปเก็บเอาผลไม้ธรรมาสน์ ราษฎร
เป็นอันมาก ถ้ามีขึ้นต่อไปขอเงินไม่ได้ในสวน เจ้าพระยาแม่อยู่กลางคนขึ้นต่อ
สงเคราะห์ เอาบุตรหรือคนขึ้นต่อทำนึ่งไปขอเอาผลไม้ธรรมาสน์ เจ้า
พระยาแม่อยู่กลางไม่ได้ ถ้าขึ้นต่อหรือคนขึ้นต่อเจ็บป่วยถึงตาย กะอุทิศ
ให้ทำพิธีตามกฎมณเฑียรบาล

มาตรา ๔ ห้ามมิให้คนขึ้นต่อไปไต่ถามพระวัง และขึ้นต่อที่
ท่านนักหนา ในพระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง และวังสวนผัก
สวนนวม วังสวนสราญราชวัง ซึ่งมีเจ้าพนักงานหลายคนไปตรวจรักษาอยู่
เข้าไปไม่ได้ ต่อเจ้าพนักงานเหล่านั้นขอตรวจตัวจึงเข้าไปได้ ถ้าท่าน
นักหนา ขึ้นเจ้าไปไต่ถาม และขึ้นต่อในท่าพระท่านนักหนา ลงเจ้าไปไต่

แต่ถึงกวัดถวาทจนปฏิบัติจนครบถ้วนแล้วคืนมา ก็ทรงพระมหากรุณาเมตตา
แก่คนอุบาสกนิกร ไพร่ฟ้า ปะระชาชนทั่วไปทุกชนทุกชน แต่ฉั้ววันเมื่อ
จะเลิกปกครองรักษากันทั้งปวง ให้พ้นอุปัทวอันตราย ก็จะต้องให้
ผู้รับ และวิาทกันกันกันต่าง ๆ แลกกันอื่น ๆ เบ็ญฉั้วมาทออยู่ครั้งนั้นแล้ว
แต่พระองค์ก็ยังไม่มีการอื่น ผู้อื่นช่วยเป็นที่ปรึกษาอีกอย่าง แลขอ
ให้อาทรพลาญ ที่จะเป็นกำลังประกอบปรานปรามกันอยู่ แลพลาญผู้รับ
กัน ๆ ได้ดี ไม่มีพระราชนครักษ์พอใช้ในที่พระราชทานเป็นสวัสดิการอื่น
แต่ผู้รับในราชการแผ่นดินในระอาทรพลาญ แลจะรับจ้างในการงาน
อื่นฐานต่าง ๆ แลควรต้องพิจารณาว่าเป็นการดีหรือไม่คืนนั้นก็คืนแล้ว
จะมิใช่ปกครองกันทั้งปวงไปได้หรือ ร ก็หาเสียการต่าง ๆ ซึ่งเรียก
เป็นส่วนของแผ่นดินที่รักที่ควร ๑๐ องค์บ้าง ๑๒ องค์บ้าง ๑๔ องค์บ้าง
แต่ผู้ปกครองการตามหาคนนั้น ๆ ก็ทรงพระราชนครักษ์อยู่แล้ว
ว่าทั้งที่รับจ้างในปกครองนั้น แลก็จะได้ไปหาให้เสียสิ่งของตามประ
สงค์ที่ของกันทั้งปวง ก็จะได้สิ่งใดมาจับจ่ายบุญบำรุงในการแผ่นดินแล้ว
มิใช่ว่ามีการอุทิศ จะทรงพระราชนครักษ์มิใช่ส่วนแก้วเจ็ดประการ ของฉา
ก็เหมือนกันเมื่อจะโค่นฉั้วพระราชนครักษ์ โค่นฉั้วจะให้ทำแผ่นดินจัก
ประการของฉาแล้วทั้งบ้านทั้งเมืองก็ เมื่อพ้นแล้วจึงประการที่จะ
เหมือนกันกับคนที่ไม่ได้ จะซื้อหาแทนไม่ได้ ก็จะต้องการอื่นอย่างอื่น
มาใช้แทนเงินทองของฉาแล้ว เพราะเหตุฉะนั้นเมื่อทรงพระราชนครักษ์
ก็ทรงพระราชนครักษ์เป็นนิตย์ ทรงพิจารณาถึงอรรถกันกว่ามาหาฉั้วทอ ควร
จะเห็นแก่ที่ใดไม่ทรงพระราชนครักษ์ได้ เมื่อพิจารณาได้ไปด้วยเหตุต่าง ๆ
ฉั้วทรงพระราชนครักษ์เห็นว่า แลก็ไปหาซื้อหาไม่ทรงพระราชนครักษ์
ถึงกันนั้นแต่ก่อนมิใช่อย่างฉาแล้ว เมื่อได้เห็นฉา ก็ทรงพระราชนครักษ์
แลก็ทรงพระราชนครักษ์ด้วยท่าพระราชนครักษ์ แลก็ได้ให้ฉั้วของฉาเป็น

คำลงท้ายนั้นจำแนกเท่า ซึ่งขุนหมื่นนายบรรณรักษ์เขามาตั้งไว้ถึง
พระคลังมหาสมบัติวันเสาร์ ๗ มีขุนศรีศก ถึงพระเมรุออกคนนั้น เห็น
ว่าเจ้าพระยาพลเทพการณการณอยู่ หรือเกิดเหตุหลบหนีไปก็มีบ้าง ที่
ราชสวนให้คนผู้อื่นต่อ ๆ กันไปพลเทพแล้วก็มีบ้าง ถ้าจะไปท
เกล้า ๆ ให้ชำระวันหนึ่งเก็บมาตัวถึง ๕ จำนวนคืนให้ ราษฎรเจ้าพระ
สวนจะได้รับพระวาทะ ทวด ๆ เหลือ ๆ ไม่ช้าวัน การที่จะชำระ
ก็คนที่ไม่รู้จบลง ขอร้องพระวาทะให้พระวันเสาร์ไปบอกไป คำลงท้าย
นั้นสองสิ่งนี้ แต่จำนวนบ่าวไพร่ที่สืบต่อไปให้อยู่ แต่เจ้าพระ
เถดที่ปลูกทั้งสองสิ่งนั้น ขอร้องพระวาทะให้ขุนหมื่นนายบรรณรักษ์
เรียกผู้คนกลับ ตามธรรมเนียมการราชการวันนั้นเลิก จึงมีพระบรมราช
โองการ ไปดลเกล้าไปดลพระพลเทพว่า ท่านเสนาบดีนั้นพร้อมกัน
ด้วยแล้ว แล้วให้เขียนบอกแก่ราษฎรราชสวนให้รู้ทั่ว ฝ่ายราษฎ
ที่มีสวนจะปลูกทั้งสวนพระคลังนายบรรณรักษ์ไป ขอให้เขียนคำไม้คำใบ
ทั้งสองสิ่ง คำลงท้ายนั้นอีกสองสิ่ง เป็นเขียนสวนละสิ่งต่อไปขอ
ก็ให้สืบแก่ราชสวนที่ปลูกทั้งสองสิ่ง ๆ ละหนึ่งนั้นอยู่คนเดิม
หรือจะส่งของก็เปลี่ยนคำ สิ่งทั้งสองสิ่ง นี้ให้นายบรรณรักษ์เอาไว้ ถ้า
มีรับทราบก็ลงชื่อก็เอาเข้าบ้านเรือนอย่างเดียวกัน หรือจะไม่เร่ง
เรียกก็ให้เอาคำไม้คำใบ แลคำลงท้ายนั้นอีกก็ดี ให้ราษฎรมา
ร้องเรียนถึงพระคลังมหาสมบัติ ถ้าเจ้าพนักงานไม่รับสืบให้ ก็ให้คำ
ผู้ถูกผูกมัดของพระพลเทพเอาไปให้ทราบพอ

ประกาศมา ณ วันพุธเดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ มีชก โทศก เป็น
วันที่ ๓๓๖๐ ในรัชกาลที่จุฬินนี้

ให้พระสงฆ์สามเณรทำนาคาด้วย หรือมิฉะนั้นก็ให้
 สอนให้ร้อง หรือให้รับใช้ก็ได้ ให้ทรมานเสียโดยวิธีของพวก นริยพुरुषเขา
 ต่าง ๆ ในทางนี้ว่าเราทั้งหลายพระสงฆ์สามเณรรูปใดรูปหนึ่งก็ดี ก็ให้มา
 สวดภาทกุญแจโทษทัชการความผิดกับจริง คำนวณกรรมการ แลซัด
 ทารกเพื่อนผู้ทำผิดกับเราเช่นกับทาสผู้ซนเสียให้สิ้นใจ จะทรง
 พระมหากรุณาแก่โทษพระราชาตามที่มีพระสงฆ์สามเณรที่มาสวดภาท
 กุญแจโทษนั้น ถ้าพระสงฆ์สามเณรนอกอุทฺธมฺมิกทำผิด ไม่สวดภาทกุญแจ
 โทษทัชการเสีย แลให้หนีออก ไหลหนี เมื่อชำระไม่เสร็จขึ้นอีกกว่าหาก่อน
 สอนปาก จะเอาขึ้นอีกซึ่งจะสอนให้เขาภาทโทษ แล้วจะขึ้นด้วยวิธี
 ที่อุทฺธมฺมิกทำผิดกับพระสงฆ์สามเณรผู้ทำผิดนั้น แต่ก่อนไม่มีโทษจึง
 พากันเพิกเฉยเสีย พระสงฆ์สามเณรจึงเกิดความเช่นนี้อย่างนี้ผิดอย่าง
 สิ้นทุกสิ่งไป จะให้เสียโทษแก่ภิกษุผู้ผิดก็ขึ้นด้วยก็ตั้งอยู่การปฏิญาณ
 พระสงฆ์สามเณรผู้ทำผิดด้วย จะชำระเขาด้วยก็เป็นไปว่าสวดทุกคน
 แต่อาช ๑๓ นี้ขึ้นไป อันนี้ ในวิภังการเล็ก ๆ อย่างให้มีพระสงฆ์
 สามเณรอยู่จนอกบาฬุณี ถ้าพระสงฆ์สามเณรอยู่จนอกบาฬุณีมีผู้จับกุมมาได้
 จะให้สิ่งของสักให้พอหลวง พระสงฆ์สามเณรผู้สมทบไว้ให้การปฏิ
 จนอกบาฬุณีนั้น มีโทษเช่นผู้ผิดด้วย แล้วจะให้กับวิธีการทรมานผู้ซึ่ง
 สอนพระราชาตาม พระคฤ ฐานานุกรม เป็ปด เจ้ามหาศาลและ
 แลหาญว่ากันของเล็กผู้สมทบนั้นเจ้าสำนัก แลเล็กผู้ซึ่งอยู่ร่วม
 อยู่จากราชวังด้วยเสียกับผู้สมทบนั้น ๆ เว้นไว้แต่เสียเงินให้เป็น
 ราชวังแก่ผู้จับ นับตัวพระสงฆ์สามเณรผู้ซึ่งอยู่จนอกบาฬุณีรูป ๑ ทำถึง
 ถ้าพระสงฆ์สามเณรอาทกัณจะจะมาอาศัยอยู่ ก็รับยกเจ้าพนักงาน
 กรมธรรมการให้ปฏิ พระสงฆ์สามเณรที่อยู่จนอกบาฬุณีมีผู้จับกุมแล้ว
 แลประพฤติก่อนหาการทรมานผู้ซึ่งอย่างหนึ่ง นี่เป็นภาระที่หาหรือ

ถ้าไม่มีผู้ใดรับประณัยตัวเอก ก็ขอจำจงไว้กว่าจะมีผู้รับประณัยจึง
จะส่งตัวเอกไปเป็นไพร่หลวง ถ้าไพร่หลวงก็ดี ถ้าจำนำวธัรพสาร
นอภาสีดี ไปทำให้เกิดความขึ้นดังนี้ เจ้ากรม ปลัดกรม
ซึ่งคุมไพร่หลวง เจ้ากรมแล้ว พระองค์เจ้าชัยโล ได้ตั้งกรม
หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ จักรกฤตย์ใหญ่ผู้ขึ้นชื่อ ฝ่ายทหาร ฝ่าย
พลเรือน แลเจ้ากรมก็มาผู้รับตัวเอกมาได้ ทวีตในหนังสือผู้ขึ้นชื่อไว้
ในพระบรมมหาราชวัง พระบรมราชวัง ส่งตัวเอกไปไพร่หลวง ไพร่
สม บ่าวนอภาสีที่ไปทำให้เกิดความ ไม่ได้ตัวแต่ใจท่านคนเจ้าวัด
จะเรียกส่งตัวเอกไว้ไม่ได้เป็นค่าเงินจนจำเลยไพร่หลวง ไพร่สม กับตัว
ซึ่งหนึ่งขึ้นไปจนถึงสิบซึ่ง ตามที่กล่าวว่า เป็นคนชั่วพาลาภอัน
สิ้นเหตุปลาชุก ทำให้เกิดความขึ้นจนคนอันอันแก่เจ้าผู้บุญนาย
และผู้คุมผู้รับตัวเอกไว้ดังนี้ มาไว้กลางพระนาคารก่อน ถ้าเจ้าผู้บุญนาย
และผู้คุมผู้รับตัวเอกไม่ได้เงินจะใช้ค่าเงินบาท ก็ขอให้ส่งพระนาคาร
เช่นนี้เจ้าผู้บุญนาย และผู้คุมผู้รับตัวเอก กว่าจะได้เงินครบค่าเงินบาท
ขอคนเงินได้ เพราะเขียนหนังสือส่งตัวเอกไว้ เงินที่ส่งแล้วจะให้คนผู้
ที่รับคนนั้นได้ ถ้าเจ้าผู้บุญนายและผู้คุมผู้รับตัวเอก ไพร่หลวง ไพร่สม
บ่าวนอภาสี ที่ไปทำให้เกิดความมาส่งไม่ได้เงินแล้ว เจ้าผู้บุญนายซึ่ง
เจ้าผู้บุญนายและผู้คุมผู้รับตัวเอกเสียไว้หากผู้รับไม่ได้ จึงจะคืนให้
เจ้าผู้บุญนายและผู้คุมผู้รับตัวเอก ถ้าเจ้าผู้บุญนายและผู้คุมผู้รับตัวเอก
ไม่พอจะจ่ายผู้ทำผิด ขอให้เอาบุตรภรรยาเจ้าหลานบ้านซึ่งจะไว้ของ
ของตัวผู้ทำผิดมาที่จะคุ้มเงินก็เสียไปก็ได้ แต่ให้บอกกล่าวแก่
กรมพระสังฆราชในพระบรมมหาราชวัง พระบรมราชวัง ตามการขึ้น
ให้รู้เป็นพยานก่อน ถึงเวลาที่ขึ้นของผู้ผิดจะนำเรื่องฟ้องว่าเจ้าผู้
บุญนายและผู้คุม ไม่เอาบุตรภรรยาเจ้าหลานบ้านเรือนไว้ของของผู้ผิดมา

ข้างจะได้ความจริงว่า เหนียวทนคงครบทำสิ้นบนไม้มากเกินไปแล้ว เจ้าผู้ดูแลหาคนผู้รู้ ก็ไม่มีความผิกเลย แต่สิ้นบนขึ้นโพ้นแล้ว หรือคนที่ควรจะเป็นโพ้นหลวง ใจก็ควรเข้าในอบอิงสัก หรือรับ พันธ์หรือผู้สัก หรือช้างหรือวัวบนบนอยู่ในบ้านช่อหนึ่ง ผู้ดูแลเป็น คนฝึกก็ยังไม่ใช้สิ้นบนทำใหม่เปล่า จะรับก็ยังไม่ตามใจโพ้นหลวง แลบุตร ภรรยาของโพ้นหลวงได้ไปเลย ความทั้งปวงนี้ให้กรมมหาดไทย กรม พระอภัยมณี กรมท่า กรมพระอภัยมณี หมายบอกจงทั่ว อย่าให้ขาดได้ ตามรับสั่ง

ตามประกาศมา ณ วันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ ปีวอก โทศก

๔๕๐. ประกาศให้พระสงฆ์ได้เก็บอกไม้เถาหวด

และประพาศ์ธนาจาร

(ณ วันจันทร์ เดือน ๑๐ แรม ๓ ค่ำ ปีวอก โทศก)

ด้วย พระบรมราชานันท์ ศาวิสุทธศาสนวงศ์ประกาศ จุลราช กรมธรรมการ รับพระบรมราชโองการสั่งว่า ด้วยเจษฎุพระราชอุณา อดุลยคุณยิ่งถาป พระคิณธรรม พระราชนิเวศน์ พระราชคณะ ผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ ๑๖ รูป ประชุมกัน ณ ศาสนาภิบาลแล้วจะประพาศ์ธนาจาร จีไฟวด ศาวิสุทธศาสนวงศ์ วัดพระเชตุพนมทาวนิมว่า แลค้ำกัณฑ์ พระราชคณณผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ ท่านประชุมถึงปริกษาใหม่ว่า พระคิณ อดุลยคุณอันเป็นมงคลเป็นประการใดผู้ถูกในอุทธรธรรมอยู่ เพศผู้ไม่รู้ ว่ารู้ ไม่เห็น ว่าเห็น ทั้งเป็นค้ำกัณฑ์ใหม่ใหม่อันยากาน เพศุรณคิณคิณ พิศอแห่ง ไม่เอาไว้ว่านค้ำกัณฑ์ทำอุโบสถธรรมค้ำไป ให้ค้ำกัณฑ์

พระราชทานจะมีน้อยใหญ่ ได้ถวายพระพรแล้ว ว่าเลิกขุนอินโบย
อย่างอื่นขึ้นนี้ เป็นประโยชน์มาก ผลักขุนอินและภิกษุต่าง ๆ ไป
เทศน์เป็นศฤงคารเจ้าบ้านกัน และเป็นช่างทำทองรูปพรรณ เป็นการจ้าง
หาเงินอย่างฉลาดาวสานนี้ก็ดี เหล่าข้าพเจ้านี้ ไม่รับพระพรตามเอาไว้
ว่าละเลิกศฤงคารกรรม ถ้าจับได้จะลงทัณฑ์ชดเชย ๕๐ ปี แล้วจะได้
เลิกจากพระสงฆ์ แต่ก็มีไป พระราชทาน ฐานานุคุณ เป็ญ
เจ้าผู้ปกครอง เจ้าอธิการ ในชุมชนทุกชุมชน ๆ พระอรหันต
หลายประเภทนั้นแล้ว ชำนาญว่าสิ่งอันพระสงฆ์สามารถ ต่อให้
นอกรีตเพชฌัญญู ทำเรื่องรูปพรรณต่าง ๆ เป็นการจ้างหา
เงินอย่างฉลาด ต่อให้ผู้ที่ไม่เลิกศฤงคารก็ยังมีขึ้นเสีย ไม่สมควร
เห็นพระสงฆ์ไปกระทำสิ่งไรที่ผิดพระธรรมวินัยใด ๆ ก็ดี ต่อให้มี
ขึ้นได้ในพระธรรมวินัยอันขาด ถ้ามีอยู่ในพระธรรมวินัย พระ
ฐานานุคุณ เจ้าผู้ เจ้าคณะ เจ้าอธิการ ต่อมีกับเจ้าพารา
กับกับมาซึ่งมีเจ้าคณะ เพลิดเพลิน ทั่ว ทั่ว พระสงฆ์ทุก ๆ เรื่อง
อย่างฉลาด ราชบุรุษเราสืบสืบมาพบกันถึงทุกสถานด้วยมือ
แห่งพระสงฆ์ หรือขึ้นเพื่องานซึ่งมีประโยชน์เป็นศฤงคาร ไม่สมควร
แก่ไปนอกรีต คือคือพระสงฆ์ของพระสงฆ์ของขึ้น เป็นช่าง
ทำรูปพรรณ เป็นการจ้างหาเงินอย่างฉลาด ประสงค์ที่จะทำ
อย่างราชบุรุษเราสืบสืบมาได้ หรือมีผู้หรือมีขึ้น รู้จักชื่อว่าผู้ใด
อย่างนั้นแล้ว จะให้ปรับโทษทำทัณฑ์ชดเชยกับพระสงฆ์ ฐาน
เจ้าคณะเจ้าอธิการ ผู้มีอำนาจอย่างอื่นนั้น ๆ แล้ว จะต้องปรับ
โทษให้เสียวิบัติ เหมื่อนเช่นวัดมหาธาตุ ถ้ามีทุกสถานอยู่ใน
ศีลวินัย ผู้ขึ้นมาในโอกาสความแก่การงานขึ้นด้วยเจ้าคณะ
ผู้ใดแล้ว จะให้ปรับโทษแก่พระสงฆ์ทุกสถานด้วยมือ
ผู้ใดแล้ว

กรมสรรพากรได้ จัดทำโครงการนำร่องขึ้นก่อนใน 3 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ และภูเก็ต โดยให้กรมสรรพากรเป็นผู้ดำเนินการ และให้กรมสรรพากรเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน

พจนานุกรมภาษามลายู ฉบับจุฬาลงกรณ์ รวบรวมโดย คำชะนอก
๒๕๕๒

๑๓๓. ประกาศให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสัตว์ป่า

ใน ปีที่ ๒๕๖๓ มี ๑๐๐ คน ทำ บัณฑิต ใหม่

ด้วยพระบารมีแห่งศรัทธา เจ้าแผ่นดินศรีธรรมบุรี ธิเบตพระนาม
ราชโอรสธำมรงค์แก้ว ๗ นางพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๗ คำนวณว่า เมื่อ
มีผลผลิ แดงกล ให้พระธำมรงค์แก้วมาประจักษ์ตามดวงธาตุนั้น
ในกรุงเขมร ๗ คณด้วยมีอัน ๓๓ ที่ตั้งธำมรงค์แก้วอยู่ ๖๐ ปีขึ้นไป
พระราชทานเงินสมทบมาทักดูภาพแล้ว บัดนี้พระบารมีประจักษ์
จะโปรดพระธำมรงค์แก้วแก่กษัตริย์ให้ทรงรู้จักตามกษัตริย์ที่ดี ที่ทรงรู้จักใน
ทุกวันนี้ดีดี จะพระราชทานเงินสมทบมาทัก ในนี้คือว่าผู้ใด จำให้ไว้ให้ตัว
กัน เพราะฉะนั้น จึงให้ประกาศแก่พระบารมีราชบุรุษดี ฝ่ายพระโอรสใน
ลัทธิราชธำมรงค์แก้วผู้ผู้ชอบ แลก่อนจะขึ้นจำนำพระบารมีราชบุรุษ
ที่ไม่พระบารมีราชบุรุษดี ลัทธิราชบุรุษดี แลพระธำมรงค์แก้วที่
ฐานันดร แลธำมรงค์แก้วราชบุรุษ แลธำมรงค์แก้วราชบุรุษดี คือ จีน แล
ฝรั่ง แลอื่น ๆ ให้ไปว่า ว่าผู้ใดให้พระธำมรงค์แก้วราชบุรุษดีขึ้น
พระราชทานแก่ผู้ใดแล้วให้พระบารมี ให้มาบอกกับเจ้าพนักงาน
ให้หาคนมารับธำมรงค์แก้ว ๗ ธำมรงค์ ที่เป็นไปว่าพระบารมี ให้เจ้าพนักงาน
นำตัวมาขึ้นมาดูที่คนเจ้าพนักงาน ที่เป็นเจ้าจำนำพระบารมีราชบุรุษดี ธำมรงค์

ถ้าใช้ไม่คล่องไม่ระดมใจดีให้มาเปลี่ยนรถอาสินบาท เงินทั้งบาท เงิน
สอง เงินสี่องศาถ้าสนทนในอีก ก็จะได้เงินหกตัวซึ่งเป็นเงินบาท
เงินทั้งบาท เงินสอง เงินสี่องศา ตามรูปไปไหนกันดี เหมือนกระดาก
หมาจนทนเงินเหมือนกัน เงินเพียอุจจินตแปลของแปลที่มีลักษณะ
ทั้งจำแลงนั้น จะได้พระราชาตามฉบับจำรองลงไปด้วยตัวอักษร
เขียนขึ้นอีก ข้ามแปลคำ เบียด ไททก ซึ่งเป็นปี่ขับในรัชกาล
เบ็ญเป็นนี้ไป จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ที่พิมพ์ประกาศ
นี้มาให้ทราบทั่วกันด้วย

ประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ เบียด ไททก
เป็นวันที่ ๑๔๑๓ ในรัชกาลเบ็ญเป็นนี้

พระศรีสุนทรโวหารผู้ว่าที่พระธำมัญญ์ แลพระศรีโอรส
ราชกรมฏี เป็นผู้รับสั่ง

๑๔๑. ประกาศให้เจ้าคณะนิคมเยประกาศไปตามพระธำม
ให้ชำระคืนไม้ค่างๆ ที่ชนบทค้ำคา แลค้ำแหว ให้ชำระคืน
ให้หมดขาด ในเวลาเสด็จพระราชทานพระกุญ
ค้ำคาตามมาด้วย

(ณ วันอังคาร เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ เบียด ไททก)

ด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นสุนทรโวหารที่ รับพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่า ใน
เดือน ๑๑ ข้างแรมซึ่งได้ฤกษ์เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกุญ
ในพระธำมญ์หลวงให้ ให้เจ้าคณะนิคมเยประกาศไปตามพระธำม
ให้ชำระคืนไม้ ค้ำคา ค้ำไมค่างๆ ที่ชนบทค้ำคาพระอยู่ใน
พระวิหารการเบียด ฎี คำสา พระเจดีย์ พระปรารค์ กำแพงแก้ว

แต่ที่ไม่ทราบกันนั้นก็ให้จำรวบเดียว กับทั้งในหลวงวักนั้นก็ให้จำรวบเดียว
ให้หมดจาก แล้วจึงมีพระโศภนเจ้าอาวาสวัดบางเขินใหม่ ให้หมดจากนั้นก็
จากทุก ๆ พระอาราม ถ้าจะต้องการปฏิสังขรณ์บ้างก็ให้ไปถวาย
พระพรที่วังหลวงเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นสุทธนารีนาถ ถ้าหมด
๓ วันจำพรรษา เกษียณ ๑๑ แรม ๑ ค่ำ ปีมะแม โศภน จรดส่งให้สังฆการี
กรมธรรมการของหลวงจากทุก ๆ พระอาราม ถ้าพระอารามใดที่สังฆ
การีขาดแต่ให้ถวายโศภนจำพรรษาไปรับไว้ แล้วจะให้ผู้มีกรรมวาจา
จำพรรษาพระอารามนั้นมาบอกถึงตัว จึงจะให้ปล่อยโศภนจำพรรษา ให้พระภิก
ษุสงฆ์มาไปถวายวักกันไม่ให้รู้ทั่วกันสักวันจึงจะครบพระอาราม ขอให้ทราบ
ให้ทราบด้วยดี พยาน ๓ วันอุปัชฌาย เกษียณ ๑๑ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมะแม โศภน

๑๔๔. ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องให้กระหนาบคานเกี่ยว

ผดุงการขึ้นในระหว่งฤดู

(๓ วันพฤหัสบดี เกษียณ ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะแม โศภน)

มีพระบรมราชโองการมาพระบรมราชโองการสืบมาว่า คำว่า
เหนือเกล้า ๆ ว่า กฎหมายเดิม ๑๒ มาตรา ว่าการระหว่งฤดูขึ้นที่เกี่ยว
เกี่ยวผดุงการไว้ตามระหว่งคานเกี่ยวกัน ว่าว่า การ ช้าง ม้า โค
กระบือ บุตร ภรรยา ผู้ที่จัดการระหว่งคานเกี่ยวมีอันเป็นอันให้ทราบ
เป็นความสำคัญว่าต้องระหว่งคานเกี่ยวใช้โศภนการไม่เอาได้เสีย ให้สืบ
ผู้ขึ้นผู้ทำที่กระหนาบเป็นสาคโหวตขึ้นในคานเกี่ยวอยู่ ให้ระหว่งคาน
โหวตสืบ แล้วจึงไปปล่อยคาน ถ้าการระหว่งฤดูขึ้นที่เกี่ยวผดุงการไว้
มาตามระหว่ง คานให้ผู้ขึ้นไปผดุงการ คานนั้นมาขึ้นอุตรคานที่บ้านไถ่มาที่
สวนซึ่งจะขึ้นนั้น ถ้าเห็นว่ากระหนาบคานเกี่ยวคานขึ้นจริง ก็ให้ปล่อย

กำหนดทำละหมาดที่ท่าทางที่นาศฤงฆนหรือละหมาดในกระเบื้อง ดักราวถู
 ขึ้นเรื่องราวในกระเบื้อง ก็ให้นำขึ้นกระเบื้องนั้นมาทำละหมาดหรือทำ
 ละหมาดในกระเบื้อง ถ้าให้ผู้ใดพิจารณาจนสุด เห็นว่ามีอันที่สมควรเป็น
 กระหมอนตามกระเบื้อง ก็ให้ปัดขึ้นติดสัฟได้ขึ้นที่ให้ผู้ขุดขึ้น ถ้า
 ให้เป็นกระหมอนตามกระเบื้องนั้นต่อไป ถ้าผู้ใดกระหมอนจนครบสี่รอบ
 ที่ไว้ ก็ให้พิจารณาเป็น ๔ ส่วน ละหมาดที่ส่วนที่สามของส่วนหนึ่ง
 ให้ผู้ใดที่กระหมอนครบ ๓ ส่วน ถ้าผู้ใดกระหมอนจนครบสี่รอบที่ไว้ ที่
 กระหมอน ๕ ส่วน ให้ครบ ๔ ส่วน อันนี้ ที่กระหมอนจนครบส่วนที่
 กระหมอนครบ ซึ่งกระหมอนที่กระหมอนไปมาทุกส่วน เป็นการหนึ่ง
 อันนี้ ก็ให้พิจารณาจนครบได้ทั้งสี่ส่วนกับกัน หันหน้าให้เจ้าที่
 เจ้าบ้านมีศอกทุกทาง ถ้ามีธรรมาวาสหรือมีอันที่สมควรทำนั้น
 เรื่องการหรือละหมาดที่กระหมอนให้ทำจนครบให้จบได้ อันนี้ มี
 กฎหมายว่าด้วยญาติ และมีศอก และกันก็มีสารธรรมอันเป็นคำฉบับ
 ๘ มาตรา ว่าโดยอันที่กระหมอนให้โดยมากให้แบ่งออกเป็น
 ๒—๓ ๔—๕ ส่วน ละหมาดส่วน ๑—๒ ส่วนบ้าง สามส่วนบ้างอันนี้
 หลงเห็นว่าเป็นการการอันที่ไว้จะให้ญาติละหมาดกันที่ญาติ และญาติ
 ผู้เป็นเจ้าหน้านั้นอันที่ไว้ก็ควรที่จะมาก่อนให้ก่อนอันนี้ ถึงผู้หนึ่งรับ
 สามสารธรรมอันที่ไว้ก็ไม่ว่าวันเป็นญาติ ต้องพิจารณาตาม
 วจนะ อันหนึ่งญาติที่มาก่อนหรือผู้หนึ่งญาติที่มาก่อน ๆ ก็ว่ากัน
 ความนี้กฎหมายเห็น ไม่ให้เสียศอกกันที่กัน เห็นอันอันหนึ่งจะ
 ให้ญาติที่ละหมาดกันที่กันญาติที่กันญาติไม่ได้ ซึ่งบทพระธรรม
 อันนี้กันไว้ว่าให้กระหมอนเป็นแบบใดก็ได้โดยง่ายโดยยาก เห็น
 เกินอยู่โดยนัย แต่นั้นอันนี้ไม่เห็นหน้า ถ้าญาติที่กันญาติกันที่กัน
 ทำสารธรรมอันที่ญาติผู้ใดกระหมอน คำนี้ญาติที่กันญาติที่กัน

[illegible]

ไล่เขียนถึงท่านต่อไป จินเนศวรวิสาขภาพว่าไม่ทำจริง ๆ ว่าเป็นวิชา
ให้เขียนตามคำสั่งมีผู้ศึกษาแล้ว แต่เมื่อยังไม่ทำให้เป็นอาจารย์ก็เห็น
สอนวิชานี้ไว้ จะทำอย่างไรหนะ เพราะจินเนศวรเป็นชาวอุฏฐกับ
อัมมกะสุน์ กวี่อัมมกะสุน์จะเล่าเรื่องราวเป็นคำร้องถวายฎีกา แล้ว
จะให้พระยาสาธกพาลกับภรรยา นำเรื่องราวเหล่านั้นมาเล่าให้เจ้า
อนาธิราชฟัง ซึ่งเรื่องนี้พูดกันมาว่า อนาธิราช จึงได้เขียนชื่ออัมมกะสุน์กับภรรยา
ซึ่งมีนางจารุณทวาม และผู้เขียนกับอัมมกะสุน์จะรับนำถวายมาด้วย
ฎีกานี้เองสอนให้ไม่ได้เลย เพื่อจะให้ทราบว่าอุฏฐนาค กับภรรยาสาธกพ
พาลกับเจ้าอนาธิราชเล่าเรื่องราวเชยๆ มี เพราะฉะนั้นกับท่านที่
จินเนศวรอัมมกะสุน์ ซึ่งนี้จะต้องกับที่จินเนศวรกับภรรยาจะต้องเขียน
ถวายไว้กับเจ้าอนาธิราช ๆ ไม่ต้องกาเขียน นอกจากนั้น จินเนศวร
ก็มีการขอชื่ออัมมกะสุน์ แล้วภายหลังอัมมกะสุน์จึงบอกว่าขอชื่อภรรยาจากนั้น
สูงไม่กว่ารหาคือจินเนศวร เจ้าอนาธิราชจึงได้ทราบเรื่องนี้ให้อัมมกะสุน์
ไป ไม่ทราบได้กับจินเนศวร เห็นจินเนศวรมีความสาธกพาลกับเจ้าอนาธิราช
โหมสพระยาสาธกพาลกับภรรยา ซึ่งคิดอันกันหาเรื่องนี้ให้อัมมกะสุน์
แล้วอัมมกะสุน์ผู้รับเรื่องนั้น ความดังอย่างนี้ เจ้าพระยาเมวราชได้ทำขึ้น
ความนั้นแล้วพูดพระกฤษณะ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสว่า อภิสิทธิ์
จินเนศวรท่านนั้นเชยกับคนเชยจริง ๆ ถ้าว่าคนมีปัญญาเหมือนอันนี้
คนไม่เชยว่าเขียนชื่อการทำให้วิชาให้แล้วให้เขียน เลิกแล้วแล้วคิดแบบ
ต่าง ๆ ได้ แล้วว่าเราอุฏฐนาคก็ควรจะเห็นด้วยกับท่านนั้นแล้ว ก็ว่า
ขออีกสักว่า ก็มีการขอชื่ออัมมกะสุน์ ให้เขียนแล้วอีกไป แต่เพราะ
เพราะจินเนศวรกับภรรยาทำวิชาการต่าง ๆ มาแล้ว ๆ ว่าเป็นทางที่หาเงิน
ของพวกทำวิชา พวกหนึ่งจะบอกว่าเงินหลอกลวง พวกหนึ่งจะบอกว่าเงิน
หลอกลวง ผ่านผู้ให้ชื่อก็คิดคนคิดเสียเงินจ้างเขียน ให้มากระทำการนั้นบ้าง
ก็คิดว่าอุฏฐนาคทำกันมานานก็ไร้อุปกรณ์ ๆ เพราะฉะนั้น พว

อนึ่ง ถ้าเงินสงฆ์ขึ้นกรุงลก ๖ นี้ เงินสงฆ์ได้ใจว่าวิชาวัด
 หักไปเนือง ๆ ก็ดี จะมีผู้บิณฑังเข้าไปหาให้ทำเนือง ๆ ดีก็ การนี้จะ
 เจริญขึ้นไปประจวบพรหมพรหมองค์เข้าสหกรณ์เข้า แล้วขึ้นเรื่อง
 ขอรบาริของข้าราชการฝ่ายหน้าใน ในพระบรมมหาราชวัง แล
 พระบวรราชวัง หรือผู้ที่เข้าไปเนืองเงินสงฆ์ จะเป็นผู้มีอำนาจ
 บาราศาห์ก็ดี ก็จะเป็นผู้ว่าจ้างหรือสหกรณ์จะขึ้นหรือที่อื่นไปให้ผู้มี
 บาราศาห์ก็ดีด้วยกัน เพราะฉะนั้นโดยที่ลัทธิศาสนาตามตามอย่างเก่า
 ซึ่งควรดูถูกของปวงชนในพระสงฆ์เงินสงฆ์ ครั้นนั้นไม่ยอมเสียใจอื่น
 ให้เป็นแต่สักการีนาตามเงินสงฆ์ ไม่ก็ทำวิชาวัดขึ้นชื่อคนละอย่าง
 หักไปให้คนละใจ) อย่างนั้นแล้ว ขันไม้เงินสงฆ์กับบุตรภรรยา แลหาไป
 เสียจนหมดกรุงลก ๖ แลหาเงินมีของนอกบ้าน แลหาเงินมีของนอกบ้าน
 แลหาเงินมีของนอกบ้านเข้าพระสงฆ์ แลหาเงินมีของนอกบ้านเข้าพระ
 โภคินกรุงลก ๖ หรือที่อื่นมีของนอกบ้านเข้าให้เงินสงฆ์หรือหาไปเสีย
 ให้พระสงฆ์ทั้ง ๔ นี้ในภายใน ๔๕ วัน แต่ที่อื่นมีของนอกบ้าน หรือหา
 หรือหาของเงินสงฆ์มีอยู่ในเมืองกรุงลก ๖ แลหาเงินมีของนอกบ้าน ๔ พิน
 ไม่ไปหาใช้เงินสงฆ์เป็นข้าของ ไม่หาที่มาจากเป็นของเงินสงฆ์ กลับเป็น
 ที่หาของ แลหาเงินไม่ใช้ผู้ใดผู้หนึ่งในเมืองกรุงลก ๖ แลหาเงินมีของ
 ทั้ง ๔ นั้นสมทบเงินสงฆ์ให้ ไปมาหาสู่ผู้ขึ้นเป็นอันหาที่อื่นด้วย ใช้ค่า
 ทั้งว่าเงินเมืองกรุงลก ๖ แลหาเงินมีของนั้น ๆ ขอบจับ ถ้าเงินสงฆ์
 กับบุตรภรรยาทั้งสองคนเข้ากันใช้จับตัวไว้ แล้วไปให้เงินมีของนอกบ้าน
 ผู้ขึ้นใช้เงินมีของนอกบ้านก็ขึ้นก็ขึ้น แลผู้ที่มีเงินมีของนอกบ้านเข้าเป็นโพ
 พวงเงืองดี หรือทำบุญไว้ตามโหรตามโหร ถ้าบรรดาเงินสงฆ์สงฆ์ขึ้น
 แล้วก็พ้นจากหาม ถ้าหาเงินสงฆ์ขึ้นไปอยู่กับผู้ขึ้นแล้วก็พ้นจากหาม
 แต่ถ้าจะสงฆ์ขึ้นไปอยู่กับผู้ขึ้นแล้ว ว่าจะให้มาขอเงินสงฆ์ ให้บอก

[illegible]

ได้เป็นอันดี ไม่ใช่เป็นข้อสงสัยว่าต้องรับราชการมากกว่าไพร่พลราษฎรอื่น การนี้กระทรวงมหาดไทยกระทรวงการต่างประเทศเห็นชอบด้วยแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรสีห์ยกเป็นสำคัญให้ยกตำแหน่งพระยาวรนาถให้ยกไพร่พลหลวงพรหมสารสงครามตำแหน่งพรพบุรี เสด็จตามระบอบยกขึ้นตามจำนวนเป็นชั้นๆ เขาก็ไม่ถูกนี้ แล้วให้พิธีกรรมต่างๆ ไม่เป็นสำคัญในเมื่อไพร่พลราษฎรในครอบครัวนั้น มีกำหนดให้เขียนชื่อคนตัวหนึ่ง แลกำหนดจำนวนหน้าตัวหนึ่ง แล้วประทับตราบุญกับตัว แลกำหนดเวลาขึ้นชื่อว่ากำหนดขึ้นสำคัญทุกฉบับ

ให้ตั้งเจ้าพระยาสุรสีห์ยกขึ้นระบอบการขึ้นระบอบ ซึ่งได้ประชุมกันคำนวนด้วยฐานันท์ ตรวจดูชื่อคนตัวหนึ่ง บุตรหลานตามจำนวนจำนวนนาถหวัณสีดิมที่ทราบกันแล้ว อันเห็นว่าการโคจรเจ้าของโคจรของไพร่พลหลวงพรหมสารสงครามตำแหน่งพรพบุรีทำได้นั้น มีค่ามากกว่าระบอบธรรมดา คือทำให้มีเงินเฟืองตามค่าจ้างของนายพันเศษ ด้านการโคจรเจ้าของโคจรได้นั้น มีค่าขึ้นกับจำนวนการขึ้นขึ้นให้โดยเงินจำนวนนั้น ให้เจ้าของนั้นเสนอขึ้นระบอบธรรมดา ที่เหลือเกินกว่านั้นจึงให้ตั้งเจ้าพระยาสุรสีห์ยกขึ้นระบอบ แลกำหนดเวลาขึ้นขึ้นเป็นค่าพาสานธุระณินขึ้น อันมีพหุวิธีขึ้นโคจรต่างออกไปๆ เป็นพหุวิธีขึ้นขึ้น มีใช้เงินมีสีดิมที่ แต่ไม่มีตราบุญกับตัว แลกำหนดกำหนดขึ้นขึ้นคือ ให้พระบรมมหาราชวังเป็นสำคัญขึ้นแล้ว ยกให้เขียนขึ้นเป็นอันราชกับตัว

ให้จับเอาตราบุญไปขึ้นกับตัวผู้ขึ้นนั้นมาส่งยังกรมเกษตราธิการได้กับพระยาวรนาถหวัณสีดิมที่ขึ้นขึ้นโดยขึ้นขึ้น

ประมวลประกาศกระทรวงที่ ๔

๒๒๔

หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด
กระหม่อมพระราชทานให้ลงนาม รุปพรหม ศิวะพันธ์ กำหนิ ภรรยา
ชื่อ บ้านอยู่ แขวง สัมภักดี

ได้รับทราบหนังสือฉบับนี้ ๓ วัน ถ้า บิดา โสภ
บุณการ ๑๒๒๒

พ.ศ. ๒๔๐๔

๑๘. ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง

(๓) ให้ตั้งการ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีระกา (๒๒๒๒)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ชนทั้งปวง บรรดาที่
นับถือพระพุทธศาสนา จงทราบเถิดมี เดือน วัน ขึ้นข้างขึ้น
ใช้ในเดือนใหม่ให้รู้ทั่วกัน ว่าในปีระกา ศักราชนี้ วันพฤหัสบดี เดือน
๖ ขึ้น ๒ ค่ำ เป็นวันมหาสงกรานต์ พระอาทิตย์จะขึ้นราศีเมษ ใน
เวลาบ่าย ๕ โมง ๔๙ นาที วันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ เป็นวันมา
วันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ เป็นวันอาทิตย์ขึ้นศักราชใหม่เป็น ๒๒๒๓
ไปเวลา ๔ ทุ่มต้นนาที ๑ ๓๒ ๑๒ วินาที เพราะฉะนั้นปีระกาทำบุญ
และทำพิธีบูชาฤกษ์สงกรานต์เป็น ๑ วัน ตามกะอย่างทุกปี ปีนี้
สงกรานต์ทางพหุพระอะไร สักขานาอะไร คืออะไร จะว่าแต่ไม่
ต้องการ ไก่จะไกว่พหุพระที่เขียนมาจนไว้ให้พระบรมศา
ราชวัง เกษม สักขานาพหุพระวัน สัก เดือน ปีใช้ดังนี้ คือ สัก

เป็นวันดี วันสังการเป็นวันอุบาทว์ วันพฤตสิบสี่เป็นวันโศกวินาศ
 นามอุกฤษฏการมงคล ในพระบาท ตรีศกนี้ จะมีสุริยอุปราชาครึ่งหนึ่ง
 ในวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ เวลาเช้าจะขึ้นเป็นบาทกลาง หนึ่ง
 จะมีหุสประพาศอีกอย่างหนึ่ง ก็ในวันจันทร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๙ ค่ำ
 เวลาเที่ยงแล้ว ๑๓ นาที สวรรพระเคราะห์สุริยะเข้าไปในดวงอาทิตย์
 ข้างทิศอีสาน แล้วจะเลื่อนมาอีกกลางกลางวัน ๒ โมง ๑๕ นาที
 แล้วจะเลื่อนมาออกกลางพระอาทิตย์ข้างทิศทวีป เวลาบ่าย ๔ โมง
 ๑๕ นาที กลางพระเคราะห์สุริยะขึ้นอีก ๑๓ นาทีแล้วจะไม่พัว ดับอา
 กษิระลงใหญ่ ๆ ที่สาปถ้ำบนแก้วคงคางเห็นดวงพระเคราะห์สุริยะ
 ค้างอยู่ในดวงพระอาทิตย์ก็ยกขึ้นเป็นแม่ วันสังการ เดือน ๕ รวม
 ๑ ค่ำ เป็นวันเข้าผู้ถือพรบชา วันพฤตสิบสี่ เดือน ๙ แรมค่ำ ๑
 ถึงเช้าสามอย่างสามยุคก็คิดว่าจะเป็นวันเข้าผู้ถือพรบชา วันเสาร์
 เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ก็เป็นวันสถาปนาพระ บัณฑิตว่าท่านนักขัต
 ฤกษ์ในอาศาศนบัตติประสงฆ์ ปักธงขึ้นเดือน ๙ ฟ้าเป็นนักษัตร
 พระจันทร์ใกล้จะเห็นเสียในวันสังการ เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำแล้ว
 เพราะฉะนั้นวันพุธ เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ก็ชื่อว่าวันอาทิตย์ขึ้น
 ลงคัณห์นั้นเป็นปฏิทินของศาสนาพุทธ เพราะฉะนั้นถ้าจะถือพระวัน
 โยธธะธิดา เวลาทำวันนั้นให้พิศพระอาทิตย์ดวงพระจันทร์ ดับเห็น
 พระองค์แล้วก็ถึงเข้าผู้ถือพรบชาขึ้นคัณห์ในวันนั้น โดยไม่มีผู้เชื่อสงสัย
 ต่อมาเราอีกวันหนึ่งก็ได้ จรบาปการอะไรก็มีอาการที่ว่าของเข้าสามวัน
 ถึงวันเสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ก็เป็นวันสถาปนาพระบาทอย่าง
 ที่เคยมีมาโดยกาลนาน ๆ กวีนเสียดกับสามวันก็ยกขึ้นแล้ว เดือน
 ๑๑ ขึ้นสิบสี่เป็นนักษัตรเดือนกัน วันศุกร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ

พัน โยมคิมีประสงฆ์เป็นวัชระพิณ เพราะฉะนั้น ถ้าพระองค์จะมิใช่โดย
จะเลี้ยงให้ถูกต้อง จะต้องกล่าวคำปวารณาเสียก่อนในวัชระนั้น อันเป็น
อย่างสืบเนื่องสืบ มีต้นมาที่พระวันเพ็ญอยู่ระคำปวารณาในชั้น ๑๔ คำ
ไม่เชื่อก็ไปค้นบาลีดูเอา การนี้ที่อนึ่งซึ่งมีในหนังสือนี้ ๆ บรรดาซึ่ง
เป็นกัมมัตถะพระพุทธรูปศาสนา ก็เป็นผลโคจร ๆ ไปด้วยอย่างการเนนนิมให้
เพื่อจะให้ทักท้วงในคำจำง่าย แต่การเมื่อมาถึงพระพุทธรูปปฏิมาแล้ว
ก็ต้องกำหนด เอาตาม นิกายที่ถูกต้อง พระเจ้าแก้ว ที่เห็น ปราชญ์นักการ
ธรรมาสน์เป็นปราชญ์ รอยพระสงฆ์อยู่ระคำปวารณาให้ถูกต้อง
จนเวียนกลับกันพระพุทธรูป แล้วจึงกล่าวคำทักท้วงในพระสงฆ์
ให้ชอบ เกษม การเข้าวัชระพระสงฆ์มีกัมมัตถะพระสงฆ์ปวารณา ไม่
ใช้การของพระสงฆ์เหมือนกัน ๆ เป็นอันผู้พระสงฆ์อยู่ระคำปวารณา
ธรรมาสน์ ให้ถือการธรรมาสน์ทำให้รู้ความว่าวัชระการสงฆ์ เพราะ
ธรรมาสน์ ที่ลงซึ่งประกาศมาด้วยวันเพ็ญนี้ เพราะเห็นว่าพระสงฆ์
ไม่ใช้กัมมัตถะพระสงฆ์โคจรมาก เป็นผลที่ทำงาน ๆ กัน ก็พระสงฆ์
บางพวกบางวาระโคจรวัชระธรรมาสน์นี้ก็มี จึงกล่าวมาตามใจพวกนั้น
บ้าง เป็นการข้ามกัมมัตถะ เมื่อเชื่อกันทำงาน เมื่อไม่เชื่อกันแล้วไป
ไม่มีมีพระสงฆ์โคจรวัชระธรรมาสน์กัน พระสงฆ์โคจรวัชระธรรมาสน์ที่
ปวารณาอยู่พระวันเพ็ญธรรมาสน์ ดูว่าได้ว่ากล่าวด้วยกันด้วยเหตุผลอัน
วันวิสาขบูชาที่วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นวันประสูติ แต่ใช้กัมมัตถะ
แบบวัชระพระสงฆ์พระพุทธรูปพระวันเพ็ญ มีนิกายที่ถูกต้องวัชระพระสงฆ์ใน
วัชระนี้ เกือบ ๙ ชั้น ๑๔ คำ ไม่อยู่ในวัชระ เกือบ ๖ ชั้น ๑๔ คำ
และในภวธรรมาสน์ ๖ มีนิกายในพระสงฆ์บางวาระจะผิดที่การธรรมาสน์
พระสงฆ์บางวาระที่พระสงฆ์วัชระธรรมาสน์ปวารณา วันวิสาขบูชา เกือบ ๖
ชั้น ๑๔ คำ มีพระสงฆ์วัชระธรรมาสน์ วัชระนี้ เกือบ ๖ ชั้น ๑๔ คำ

ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม วันพฤหัสบดี เดือน ๖ แรมค่ำ ๑ เป็นการ
มงคลว่าวันพระราชกิจวันนี้ มิใช่วิสาขบูชาวัน ๆ เป็นวันศุกร์
เดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ไพบีระภา สว่างเป็นนิตย์ โภกที่มีศิวินาเจียรนัย
แก่การกุศลซึ่งจะได้ทำตามหลักธรรมอันดีของพุทธศาสนา ว่าเป็นอย่าง
พุทธคุณอันมีอนามนปรารถนา แลได้สวีส แลปณิธานของพระพุท
เจ้าแล้ว ถึงแก่การกุศลตามธรรมเนียม เพราะ ในวันนั้นถือว่า
เป็นเดือน ๗ ก็ดี นักศรัทธาผู้พระรัตนตรัยเหมือนกับบูชาวันเพ็ญ
เดือน ๖ ทุกปี ซึ่งมีมาแต่ครั้งแรกเมื่อครั้งไปสร้างสมณิน ๑๙ ปี รวมไปถึง
เป็นปีอธิกมาส ๗ ปี ที่อธิกที่ ๓ ที่ ๖ ที่ ๙ ที่ ๑๑ ที่ ๑๔ ที่ ๑๗ ที่ ๑๙
นับเป็นปีที่ ๑๗ นับแต่ครั้งแรก สืบต่อมา สักราช ๑๒๐๙ มาถึงปีชง
เบญจศก สักราช ๑๒๑๕ จะเป็นปีที่การ ๑๓ จะอธิกมาส ไพบี
ระภาวันนั้น เดือนเดือน ๖ เป็นวิสาขบูชาโดยอยู่ แลปีที่ ๑๑ แลปีที่
๑๙ ไพบีระ ๓ ที่ ๖ ที่ ๙ ที่ ๑๔ ที่ ๑๗ วิสาขบูชาต้องยกอยู่กลาง
เดือน ๗ จึงต้องคำนึงถึงพระพุทเจ้าในภาษา การให้เป็นนิตย์ แลซึ่ง
หม่อมราชวงศ์เทพวิมลประกาศก็พิมพ์ว่า วันอังคาร เดือน ๖ ขึ้น
๑๔ ค่ำ วันพุธ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ วันพฤหัสบดี เดือน ๖ แรม
ค่ำ ๑ เป็นวันไพบีระอันถือว่าเป็นวันปรารถนา แลได้สวีส แลนิเทศของ
พระพุทเจ้าแล้ว วิสาขบูชา ก็อันนี้เป็นอย่างว่าวันเดือนเพ็ญ
ทุกวันปรารถนาวันก็ไม่ได้วิสาขบูชา วิสาขบูชามิใช่การใด ๆ มิใช่ทำ
ใช้สิ่งใดใดของหม่อมราชวงศ์ เทพวิมลไปก็พิมพ์ด้วยอย่าง ๆ เดือน
เพ็ญเป็นวิสาขบูชาไม่ได้ สักวันซึ่งการในพระพุทเจ้า
นิต ๆ ที่เราคิดว่าหม่อมราชวงศ์อยู่ในเมืองซึ่งการก็มีนิตไป พวกนัก
ปราชญ์ซึ่งหม่อมราชวงศ์ เราที่พิมพ์ไว้ให้พิมพ์ด้วยของว่า วันที่มี
พระพุทเจ้าเป็นนิตอันมีทุกปีนั้น เป็นวันพระพุทเจ้าได้ก็วันด้วย

สัญญาอย่างอื่นอันใดก็ตามได้โพธิ์ ถ้าเป็นวันปฏิสมุจจมนใหม่เดือนหนึ่ง วันปฏิสมุจจมนครั้งนั้นเป็นวันวิสาขบูชา คำนี้ของราชบัณฑิตแล้ว พงศเลื้อยถึงพุทธที่เรารู้ว่าอย่างนี้พอสมกับพระเพ็ชรไม้ไผ่ก้านั้น ที่เราสู้กันกับพระอุบาลีก็แล้วว่าไว้ในพระกถา พุทธกถา วันอุบาลีสมเป็นทั้งรักษาถึงอุบาลีสม และมีพระธรรมสวดพระคัมภีร์กับวันขึ้นขึ้นว่าวันอุบาลีสม พุทธวันพระสงฆ์ถวายรับกันในวันวิสาขบูชาตั้งแต่ปางนั้นเมื่ออยู่ ๔ วัน คือ (วันอสังกาต เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันสุร เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ วันสุกัฏ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันเสาว เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ วันจันท เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันอสังกาต เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ วันทศกัณฐก เดือน ๓ ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันสุกัฏ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ ๔ วันเท่านี้ วันอุบาลีสมและวันพระสงฆ์สวด พระสงฆ์ ๔ วันนั้นแล้วถึงในวันพระสงฆ์ คือ ขึ้น ๔ ค่ำ แรม ๔ ค่ำ แรม ๑๔ ค่ำ ทุกเดือน แรมรวม ๑๔ ค่ำ ในเดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๑๑ เดือน ๑๒ เดือน ๑๓ เดือน ๔ รวม ๑๔ ค่ำ ในเดือน ๕ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน ๑๐ เดือน ๑๑ เดือน ๓ จะถึงถึงวันจำศีลเมื่อพระสงฆ์สวดใน ๔ วันชื่อว่าวันขึ้นเท่านั้น ในพระคัมภีร์ สวรรค์ วันทศกัณฐก วันอสังกาตเป็นวันได้โพธิ์ไว้จะพูดเป็นวันก็ได้ ถ้าจะให้ดูกันตามแบบฉบับในราชการใด ๆ ได้ไว้จะพูดให้รู้ชัดถึงกันให้พอรู้และให้ฟังของ เหตุ

อนึ่ง มีพระสงฆ์ราชโองการสำคัญสั่งให้ถ้าวันราชครูในกรุงนอกกรุงทุกนาราษฎร์สวดพระคัมภีร์ว่ามา ว่าเมื่อถึงพระสงฆ์ สวดกันนั้นส่วนอันก็จริง แต่คำนี้พอมีของมาหาที่พูดเป็นคุณแก่ชาวพม่าซึ่งว่าปลาเนื้อได้ คำนี้เมื่อราช โทษณ ส่วนก็มาน้ำนี้ใหญ่ นกทำไว้ก็ทั้งอันมีของปลาเนื้อ แลปลาเนื้อวิบูลย์ทุกคำมาพจนพจนแล้ว เมื่อให้ราชครู

ประมาทเกินไป ข้าพเจ้าเห็นว่าสิ่งใดมาดี ชุมชนแห่งประเทศก็ขึ้นได้สิ่ง
มาดีแล้ว ใจเป็นรัก รักกันก็สามัคคีกันแล้วอันนั้น ประการที่
เป็นความจำเป็นอันยิ่งยวดกว่านั้นอันหนึ่ง นั่นก็เงิน
เดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๘ ระบอบนี้บ้าง รัฐบาลคือ ๒๕ เดือน ๔
จนต่อไป นั่นเป็นอันดีก็จริง เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีความดีให้รับ
ของดีการงานดีไปให้เร็ว ๆ สิ่งนั้นมาแต่เดือน ๖ ไปให้เท่าที่จำเป็น
มาไปให้ช้ามาก อย่างประมาทว่าจะยอมผ่อนปรนเมื่อ สิ้นวันนั้นอันนั้น
จะเสียหรือเสียการไป ประการสามที่พิจารณาไว้ ข้าพเจ้าว่าผู้ที่จะ
เปลี่ยนนั้นไม่มีความการที่อื่นสักการอย่าง รัฐบาลให้พร้อมกันนั้นไปอย่าง
เดียว

ประกาศมา ณ วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ ปีระกา อังคาร
ไทย

๒๔๐. ประกาศพระราชบัญญัติ^๔เรื่องพระสงฆ์สามเณรภิกษุ
(ณ วันที่ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีระกา อังคารไทย)

มีพระบรมราชโองการมาว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ประกาศ
แก่พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร
ในพระบรมราชวัง แลพระสงฆ์ แลสามเณร แลภิกษุทั้งหลาย
ให้ทราบทั่วกันว่า พระสงฆ์สามเณรทุกวัด^๕กับพระภิกษุสามเณร
และพระภิกษุที่วัดสุทัศน์^๖ไม่ช้าเกินไป เช่นไป แลอุปสมบท ขึ้นสูรา คือ
ศึกษาพระธรรมวินัยขึ้นสู่พระสงฆ์ขึ้น ขึ้นให้มาขึ้น ๆ ครั้นอุปสม
บทมาขึ้นก็ขึ้นแล้วถ้าขึ้นแล้วไม่ได้ไปเรียนสิกขาบท แลวินัยตามลัทธิ
มุ่งจะรับตามพระคัมภีร์ การที่ขึ้นแล้วไม่ได้ไปเรียนสิกขาบท แลวินัย
ตามลัทธิขึ้นนั้น เป็นความไม่ชอบขึ้นขึ้นตามไม่ได้ สำหรับพระภิกษุที่ขึ้น

เขตรเป็นภิกษุเจ้าทั่วแผ่นดินการในขณะนั้นนั้น ตามพระวินัยบัญญัติ
ก็มีโทษทัณฑ์สาธุการ เพราะฉะนั้นจึงต้องพ้นไป พระองค์ท่าน
รูปใด ๆ แปลงเพศเป็นภิกษุต้องไปอุปสมบทใหม่ เช่นไป แลดูที่
การอุปสมบทเพื่อทราบกัน อย่างนี้ย่อมมีที่กล่าวกันว่าใน
เมื่ออุปสมบทได้ หรือเมื่ออุปสมบทแล้วท่านก็ชอบ มีใจรักที่จะกล่าวโทษ
ที่พระสงฆ์เป็นอันมาก จะให้สักคนว่าสักคนก็ยาก ของพระสงฆ์
เช่น พ. ๒ พ. ๖๐ ที่ กล่าวไปเป็นโทษของพระสงฆ์ ท่านพระสงฆ์
บางท่านก็อุปสมบทของอุปัชฌาย์บางท่าน พระสงฆ์บางคนได้ไปอุปสมบท
ใหม่ อุปสมบท การอุปสมบทอย่างนี้ย่อมมี สัมพันธ์กับพระสงฆ์ท่าน
แปลงเพศเป็นภิกษุต้องไป อุปสมบทใหม่ จะให้สักคนไปโทษพระสงฆ์ท่าน
สักคนไปโทษพระสงฆ์ท่าน ๑๑๑ มาดูทุก ๆ อย่างอย่างนี้ใหม่จะอย่างไร
ทำการในพระสงฆ์เป็นอันมากพระสงฆ์ท่าน สักคนไม่มีความ
คำปรานีโทษ ก็จะทำให้ท่านจำความไว้ใช้การในพระสงฆ์ ท่านสักคน
เป็นท่านเองที่ท่านกล่าวโทษว่าพระสงฆ์ท่านคำปรานีโทษ

อนึ่ง พระสงฆ์ท่านรูปใด ๆ สักคนไม่ทราบ ว่าพระสงฆ์
ท่าน พระสงฆ์ ท่านอุปสมบท เมื่ออุปสมบทแล้วท่านก็ชอบ ท่าน
จะทราบได้ว่าท่านก็ชอบนั้น ว่าพระสงฆ์ท่านรูปใด ๆ สักคน
ท่านก็เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสาธุการ

พระสงฆ์ประจวบประภาศรีจักรยตี ๔ ท่านเจ้า เกษม ๕ นาม ๑๑
ท่าน เจ้า เกษม ๑๑ ท่านเจ้า เกษม ๑๑ ท่านเจ้า เกษม ๑๑
ท่านเจ้า เกษม ๑๑ ท่านเจ้า เกษม ๑๑ ท่านเจ้า เกษม ๑๑
ท่านเจ้า เกษม ๑๑ ท่านเจ้า เกษม ๑๑ ท่านเจ้า เกษม ๑๑

๒๑๓. ประกาศเรื่องบรรพบุรุษของในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น
(ณ วันจันทร์ เดือน ๖ แรม ๔ ค่ำ ปีระกา ตรีศก)

มีพระบรมราชโองการมานพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาทให้ประกาศ
แก่พระมหากษัตริย์และอาณาประชาราษฎร์ให้รู้ทั่วกันว่า พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ
สมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เสด็จผ่านเจ้าอธิการวัดสังฆารามวัดสังฆารามวัดสังฆาราม
ศรัทธาภรณ์สมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาทไปเสด็จแล้ว ครั้นเมื่อเสด็จออก
ทอดพระเนตรเห็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้า
แผ่นดินสยาม ในรัชกาลที่ ๔ ในพระบรมราชวงศ์มีพระนามว่า ให้นำมา
พระราชทานนามว่ากรมหมื่นเจ้าอนุวงศ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ในราชชนนียศ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ
ในการปฏิบัติราชการ จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอนุวงศ์
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอนุวงศ์เป็นเจ้าอนุวงศ์ เจ้าอนุวงศ์
ว่าพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระนามว่า ๔ พระองค์ เป็นพระราชาธิบดี
ผ่านสมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท เมื่อมาขึ้นเมืองมณฑล เมื่อพระเจ้าอยู่หัว
ขึ้นเป็นเจ้าอนุวงศ์เป็นปฐมเจ้าในมณฑลเจ้าอนุวงศ์ ๑ แล้วให้ไปครอง
จังหวัดที่ ๒ แล้วให้ไปครองจังหวัดที่ ๓ ปกครองให้ไปครองภาค และมีโบราณ
จารึกว่ากรมหมื่นเจ้าอนุวงศ์ไปครองภาคที่ ๑ และพระองค์นั้น และอื่น ๆ ทอด
แล้วมีปกครองแล้ว ปกครองให้ไปครองภาคที่ ๑ ไม่มีการมีราชการ
สำคัญสิ่งใดแล้ว เพราะได้ทราบอยู่แล้วว่า พระเจ้าอยู่หัวในแผ่นดิน
ที่ไทยไม่มีสงคราม ผู้ที่ระบือว่าจะมีกบฏขึ้นแล้ว มักจะกล่าวหาให้
ขึ้นเป็นไปเสีย ได้เห็นเป็นตัวอย่างมาหลายแล้ว จึงได้มีราชโองการให้
นามว่ากรมหมื่นเจ้าอนุวงศ์ปกครองแล้ว ปกครองแล้ว เพื่อเป็น

บุญรอดเจริญบุตรในขณะนั้นขณะนั้นขณะนั้นขณะนั้นขณะนั้น และพระ
ภิกษุสามเณรทั้งปวงบรรพชาที่ได้มาขึ้นพระเจดีย์ แล้วให้คนจัดการบูชา
เป็นปวงในร่มเงาไม้ใหญ่ — อย่างให้ดูในธรรมว่าพระเจดีย์มีราก ไม้
เพราะพระเจดีย์ พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก
เพราะพระเจดีย์ พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก
พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก
พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก
พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก พระเจดีย์มีราก

ประกาศนี้เป็นความจริงมา ๓ วันจันทร์ เดือน ๖ ค่ำ
ปีระกา ตรีศก เป็นปีที่ ๑๑ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ๖

พระบรมราชสุ ๙ พระองค์

ที่ ๑ จันทน์แดง

ที่ ๒ จันทน์ขาว

ที่ ๓ สีดา

ใบลานมีคือง

๒๐๒. ประกาศเรื่องขึ้นเงินขึ้นจำนวนเงินแห่งมหาดหลวง

(๒ วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีระกา ตรีศก)

มีพระบรมราชโองการณพระที่นั่งราชสุทโธลามาให้ประกาศ
แก่ข้าราชการและราษฎรแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ให้รู้ทั่วว่า ราชบัณฑิต
พาทย์กลอนมีพระพรหมพราหมณ์ในรัชกาลก่อนว่า เมื่อครั้ง ราชบัณฑิต
ต่าง ๆ ว่ามีเงินมากนักหลวง คำว่าหลวง และเงินหลวง
และเงินหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวง
และเงินหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวง
และเงินหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวงหลวง

สมเด็จพระพุทธทศพรธมมเทวปฏิปภานจารย์ และที่อ่าวข้างหน้าศาลาว่า ไม่กลัวใคร ถึงจะมีอิทธิพลเป็นประจักษ์ถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้านาบงจะชวาช้าง หรือเพื่อนฝูงที่มีเงินจ้างพระสงฆ์มาทำนุไป เมื่อถือโอกาสเช่นนี้ บ้างจะขอเอาปลา ๆ แล้วให้มาทำนุพระ รุกดี พ้นพระ คงซึ่งคนเลวทำนุบ้าง ดูถูกเข้าไปในบ้านในเรือน โรงช้าง คุยตี ฟันแทงเจ้าของบ้าน เจ้าของเรือน เจ้าของวัง เจ้าของบ้าน ไม่กลัวคนเจ็บบ้าง ทำสิ่งของต่าง ๆ ให้คนตกหักหาย หรือคนมีเงินออกไป เสียบ้าง ธารเป็นความกลัวกันนั้นเอง ๆ ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นว่านี่เป็นหลวงมอชราชธมมจะเจ้าค้ำคนหลวง ไม่กลัวใคร กันนักหนาพระเป็นมรรดาธมมไป หรือเจ้าค้ำคนมอช เมื่อมาพบไป ไปไปพูดกัน จะพบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือกลัวว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะสั่งให้จับ หรือทรงไล่คนพวกนี้ไปประเทศอยู่ หรือจะสั่งให้จับคนของทำนุ จะไปไปให้ความกลัวซึ่งจะกลัวเสียไปกับ หรือจะไล่คนพวกนี้ให้ไปเป็นมอชเลวกันไว้กัน ก็กลัวจะเป็นมรรดาธมม เพราะกลัวต้อง ก็พากันออกนอกหนึ่งความกลัว หรือไล่คนเจ้าพวกพวก ฟันแทง ค้างคนคุกในศาลาหนึ่งจึงฉีกวิไลมาขึ้น ๖๓๔ คือเจ้า กษัตริย์ เมื่อผู้ทำนุเห็นเจ้าจำรับอำนาจมอช หรือให้ของทำนุ มอชนั้น ก็คืออ้อ มอชนั้น ไปกันนี้ ก็ให้คนเป็นอยู่บ้างจึง เพราะมีพละคนผู้ซึ่งคิดถึงหัว ที่มอชอยู่ ก็คิดถึงบุตรหลาน การขึ้นเป็น ฟังนี้ ก็เพราะการหมั่นกันมอชอันจึงจะปรารถนาแก่การเลื่อน การบำ เพราะฉะนั้นประกาศไว้ว่า ค้างคนก็ไปเมื่อพลำ ด้มีคนคนไป พวกไป เป็นคนหลวง อันจำอำนาจก็ ก็มาสู่คนสมเด็จพระพุทธทศพรธมม ๔ คนขึ้นไป ทำนุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รุกดี ฟัน แทะ ข้างทั้งก็ บุตรเข้าไปในบ้าน ในเรือน โรงช้างก็ ค้างคนทำนุใช้รับนุ

ไปจากนายอำเภอ และเจ้ากระทรวงจะลงขันซื้อที่ดินต่าง ๆ นั้นแล้ว ให้ผู้ต้องขังเหล่านี้จะศึกษาทำเรื่องราวไปยื่นต่อกรมพระพรหมราช หรือเจ้ากรมปลัดกรม กองกระทรวงข้างนอก ให้รับทราบและแสดงหลักฐาน ซึ่งเรื่องนั้นคงพิเคราะห์ที่ปลัดกระทรวงมหาดไทย แต่ให้เจ้ากระทรวง กรมพระพรหมราช ตามเกาะจับตัวผู้ต้องหาซึ่งจะไปทางเคยพันที่ถนนตัว ซึ่งความจะยังไม่ให้ชำระค้างอยู่ ให้ทำเรื่องราวอีกฉบับหนึ่ง ให้ความติดกันกับที่ฟ้องไว้ แต่ให้ตามล่าความซึ่งที่หลวงจะสืบพยานวังวัด สมได้มาของเกล้า ๆ ความ เมื่อเวลาเช้าออกท้องสนามหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ในเร็ว ๆ ให้ทราบได้มาของของอุทิศพระบาทด้วย หรือว่าถ้ามีราชการต่าง ๆ ลงมาคง ไม่รอช้ารอคอยจะสนานหลายวันไป ก็ให้เอาเรื่องราวนั้นมาขึ้นเจ้าขุนบุญนาย หรือญาติพี่น้องพวกต้องซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายหน้า ฝ่ายใน ผู้ใดพัวพันของเกล้า ๆ ความให้ทราบทราบ ได้มาของของอุทิศพระบาทด้วย ให้สืบรังเกียจขึ้นสืบผู้ล่วงเกินล่ามกลืน ให้ให้ความได้ในเรื่องการมาทางใด เมื่อทราบได้มาของของอุทิศพระบาทแล้ว เมื่อทรงพระราชมามีเห็นว่าเจ้ากระทรวงจะชำระไป ก็จะได้พระดำริขึ้นให้เจ้ากระทรวงชำระ ถ้าทราบว่ามีพวกต้องมาก ไกลใหญ่ หรือมีเหตุการณเป็นอันสงสัยว่ากระทำการเจ้ากระทรวงจะยอมแล้วไป ก็จะให้ลงมั่งคั่งกระทำการชำระวันสิ่งที่ควรเชื่อได้ เว้นให้ชำระสืบตามใจผู้ใดจะเป็นการอื่น ลงชำระความนั้น เป็นความกับตัวมิให้โทษ แต่ถ้าร้องถึงนี้ ให้ร้องลงเรื่องการกินส่งมาเพื่อกล่าวโทษเจ้ากระทรวงว่าคงความเสียก็ ที่ว่าไม่ขึ้นเลยก็ ที่เพราะการอื่นเร็ววันพัก จะมีที่ให้เจ้ากระทรวงมาลงหมายเสียไปสารที่ให้อีกครั้งนี้ คือให้อีกเร็ว ๆ ภายในสิบวัน ขึ้นมาความเกิดแล้วมา แต่ถ้าทำเรื่องนั้นสืบกว่าเหตุนี้ พิจารณาจนสืบพยานวังวัดไม่สมควร จะต้องให้มีโทษแก่โทษผู้ต้องความไม่จริงสืบข้าง

๒๑๓. ประศาสน์การทางนิเวศน์ ศรีสก

(๒) วันจันทร์ เดือนธันวาคม ๑ ค่ำ มีระกา ศรีศก

มีพระบาทสมเด็จพระมหาพรหมมุนีฯ ทรงเสด็จมาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ
แก่ราษฎรผู้ใหญ่น้อย แลราษฎร ไทย จีน ทั้งปวงให้ทราบทั่วกันว่า
ในมีระกา ศรีศกนี้ จะมีดาวหางมาผ่านกันกับมีระกา มีฤกษ์ฤกษ์
แก่การคำนวณดาวหางนี้ ขอบพระคุณเจ้าจะหาวันใด จะอยู่
เท่าไร บัดนี้คำนวณได้ถูกเป็นแน่แท้ เมื่อจะหาผลของการนั้นก็จะใช้
ก็ไม่ได้ เพราะคำนวณดาวหางนั้นเป็นอันไม่ได้ ของอย่างนี้ก็จะหาได้
โคคำนวณดาวหางนี้ แต่ดาวหางนี้จะให้ระกาเป็นเหตุว่าดาวหาง แล
ขึ้นการอุปราคา อันสิ่งก็เป็นเหตุให้ว่าจะเป็นจะมี เพราะฉะนั้น ถ้า
โคหางนั้นจะให้ระกาเป็นเหตุว่าวันใดไป วิถีของดาวหางนั้น
ในอากาศมีมา ถ้าจะมีโคหางนั้น ให้เกิดเหตุอย่างนั้น ให้คนนั้น
ในอุตุฝน หรือจะให้ฝนตกมาบนปากก็ไปอย่างหนึ่ง จะให้เกิด
ความใช้ต่าง ๆ แก่คนหรือ ช้าง น้า โค กระบือ อย่างหนึ่ง เหม็น
อย่างอื่นดาวหางซึ่งมีมาเมื่อปลายเดือนมีนาคม มีฤกษ์ฤกษ์นั้น ก็เกิดเหตุ
แก่ระกาหรือดาวหางอย่างหนึ่งแล้ว ในอุตุฝน มีฝนตกนั้นแล้ว คราว
ฝนนั้นแล้ว แลคนมีระกา ก็มีการใช้ของระกา ก็เกิดเหตุอย่างนั้น
ก็ไม่ได้หรือเหตุอย่างอื่นอย่างนี้ ก็อย่างนั้นแหละ เมื่อวันนั้นมีอยู่
ก็ไม่ได้เป็นกันจริง ถ้าวันใด ถ้าวันนั้น ถ้าวันนั้นแล้ว กันดาว
ไปคนก็เกิดมี ที่ไม่ได้ทำแล้ว มีฝนตกมาบนปากให้ระกา
ก็ให้ระกาขึ้นกับคนมีระกาไว้ให้คนนั้น อย่างนั้นแหละมีนัก ถ้าวัน
ความใช้วันนั้นก็จะมีดาวหางมา

ถ้าโคหางนั้นมาบนปากก็ไม่ได้

ออกฝึกดาบ ก็ให้รีบพาพาไปสู้ที่ค่ายที่โรงเรียนนอกก็ดี โรงเรียน
ทำพระก็ดี สาธารณสุขก็ทำสวดพระธรรมก็ดี เสียใจแล้ว อย่างให้กัน
ฝึกดาบมีมา ถ้ากล่าวได้ว่าสวดพระธรรมมีมา ก็ให้รักตัวปฏิบัติสิ่งดีให้สะอาดๆ
อย่างทำให้พระปกครองโดยนิตยธรรมกันนัก พากันรักกันที่สะอาด ให้
หากรื่องซึ่งเป็นเรื่องที่รักกันด้วย ก็อย่างนั้น การบูรณะวัดไว้
เมื่อความไว้ใจมีมา สุนทรเทพเจ้าวิธนาแห่งเมืองนั้นละก็รักกันรักกัน
ที่วัดพระสงฆ์ไป แลหาหาที่พระเจียรนัยเครื่องไว้ใกล้ ๆ เมื่อรักกัน
จะได้ใช้แก่ไรกัน น้ำสะอาดการบูรณกันกัน หากว่ากัน ถ้าแล้วใจใจอัน
ก็หาการบูรณไว้ ปางแล้วแล้วอันนั้นก็ดี ก็ให้รักการบูรณ
และหาการบูรณหาแล้วดี ถ้ากันขึ้นแล้วอันก่อน อย่างอย่างให้เป็น
มากไป หรือให้รักให้สะอาดไว้ดีก็หาไว้ นิสัยพระจะเป็น เมื่อครบ
เท่ากัน ปางแล้วแล้วอันนั้น ก็อย่างขึ้นแล้วแล้วอันนั้นไป อย่างแล้ว
อันนั้นอันนั้นก็ไป อย่างอันนั้นอันนั้นก็ขึ้นมากนัก จึงพูดกันแล้ว
กันแล้ว อย่างให้เขาแล้วอันนั้นแล้วไว้ไป ก็ไปปวงสิ่งของพระ
พอใจคุณแล้วอันนั้น เขาแล้วอันนั้น อันนั้น บ้านเมืองนี้ไว้ใจกัน ซึ่งก็มีผล
ให้คนต่างต่างไว้ จะมาอันนั้นไว้ ให้คนต่างต่างไว้ซึ่งมีผลไปมา
มา ๆ อย่างแล้วอันนั้น ๆ จะได้ความจริง

พระเจ้านั้นก็ขึ้น กันแล้วแล้วอันนั้นไว้เป็นพิธี ไก่มี
หูกรั้วอันนั้นอันนั้นประการใด ก็อย่างแล้วอันนั้นไว้ ซึ่งหนึ่งพระ
เมื่อขึ้นแล้ว อันนั้นอันนั้นอันนั้น เพราะฉะนั้น พระเจ้านั้นก็ขึ้น
ซึ่งว่ากันแล้วแล้วอันนั้นให้เป็นนิยามการของกันแล้ว ก็มีความกรุณา
แก่กันทั้งปวง ทั้งหนึ่งมีความเคารพความกับพระจริง ๆ โสณสุวิ
จึงว่าแล้วแล้วอันนั้นไว้ให้รักกันไว้ซึ่งมีผลในผลที่แล้วแล้วอันนั้น
อันนั้นอันนั้นอันนั้น อันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้น
อันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้นอันนั้น

เมื่อสาวทางนางทพทศรังษี เธอมีอันไปเยี่ยมแผ่นดินที่สวนสาธารณะ
ทางนั้นก็ไม่มี ไม่เห็นว่าจะเข้าแผ่นดินนี้หรือเพราะสวนสาธารณะ
เหลืงตอนล่างแผ่นดินไหวหนีจากกัน นาน ๆ ก็มีมา ลงพิถีไหวมาก
ทางที่นี้ไหวพริ้ว เวลาแผ่นดินไหวนี้ ผ่านกันบ้าง จึกก็บ้าง
มีมากแผ่นดินไหว ก็มีได้มีเหตุระไว้นักบักมืออันนี้เมื่อแผ่นดินไหว
ผ่านให้ประทีปก็ทศรังษี ๆ ไม่ได้สังเกต สิบผู้ชักมือใหญ่ไป ก็รู้ไว้
เพื่อบันทึกไว้

ดังนี้ ในเมื่อเมื่อ สมุทราชัยนั้น ราชฐาธิปัตย์ เห็น
พระอาทิตย์ขึ้นสองดวง การพิถีไหวนี้ เป็นการอันควรของกัน
ที่ดวยทางให้พิถีไหว ก็ก็กัอย่างอันควรอันนี้เห็นจริง คนเหล่านั้น
อนันต์วันได้แล้วได้เข้าสู่แนวพระอาทิตย์ ในพระอาทิตย์
ขึ้นที่แนวทางอนันต์วันได้ขึ้น ก็กัอย่างอันควรในกระจาก เพื่อบันทึก
สองดวงอันควรนี้ ไหวทางอันนี้ นั้นพิถีไหวอันนี้เห็น
ดังนั้นเมื่อได้พิถีไหวนี้ เป็นอันควรของกันที่ดวยทางให้คนขึ้น
ลกษณียุคนี้บอก ได้เห็นของแล้ว นอกทางนี้ ๆ อย่างนี้ไป

ประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือน ๘ ขึ้นค่ำ ๑ ปีระกา สวีสก

ศักราช ๑๒๒๓

๒๐๔. ประกาศสุวิบูลย์ประธา

(เดือน ๔ บุรพาสาย ปีระกา สวีสก)

วันจันทร์ เดือนแปด บุรพาสาย ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีระกา สวีสก
หมีสุวิบูลย์ประธา สำนักระที่ในวัดป่าเลไลยก์ เห็นจับพิศพรทิศา

๖ นาทีกับ ๑๐ นาที นับแต่ขึ้นเทียนมา แต่ถ้านิธยานาฬิกาส่ง
ของสารนาฬิกาก่อน เพราะเวลานั้นถูกขโมยไปหมดแล้ว ส่วนเมื่อไว้ที่สำรับ
ไม่ว่าใน ๕ นาทีกับ ๑๑ นาที นับแต่ขึ้นเทียนมา ก็ต้องอยู่ ๖ นาทีกับ
๑๕ นาทีจึงได้คืนโมฆะ ๑ เพราะระหว่างสำรับมาขอคืนโมฆะ ๑๒ นาที
ก็คนแบ่งรับส่วน ตามอย่างไทย ๗ นาทีกับ ๑๒ วินาที เป็นนาฬิกาส่ง
ซึ่งมีเวลา ๖ โมฆะกับ ๑๐ นาทีนั้น เป็นเวลาที่ขโมยคืนโมฆะ ๑ อยู่ ๑๕
นาที เพราะฉะนั้น เป็นนาฬิกาส่งไทย ก็ต้องท้าวว่าขอรับสำรับแล้ว
คืนไปหมด

สรุปอุปการาจารย์นี้ เป็นอันทราบ แต่เพราะคนส่งพระอาทิตย์ขึ้น
ก็จะเห็นพระอาทิตย์ขึ้นอยู่สักหน่อย แล้วยังเห็นพระอาทิตย์ขึ้น เมื่อ
เวลา ๗ โมฆะกับ ๑๕ นาที นับแต่ขึ้นเทียนขึ้นโมฆะอย่างไทย โมฆะ ๑
กับ ๗ บาทแล้วก็มีความขอสงเคราะห์ไปข้างทิศอาทณย์ แล้วพระอาทิตย์
เป็นไปขอรับสุริยในทิศอาทณย์ เวลา ๗ โมฆะกับ ๑๕ นาที นับแต่ขึ้น
เทียนขึ้นโมฆะอย่างไทยของโมฆะ ๗ บาท ตามเวลานี้ คงจะดูดวงตามหา
โหราจารย์ตามหาตามวิธีที่โกสินกลางนั้นหาบุตรมา ในที่อื่นต่าง ๆ
ของญี่ปุ่นก็ ๗ บาทแล้วไปบ้าง ข้างไปบ้าง เหมือนอย่างนี้ก็ดูกัน
ก็จะเห็นกับพระอาทิตย์ออก ๗ ไปสักนาที ๑ ถ้าเมืองของบุรีจะเห็นสัก
ที่ดูนอก ๗ ไปสักนาทีก็กับของนาฬิกา ถ้าเมืองละโว้หรือพระอาทิตย์
พอสักที่ดูนอก ๗ ไปสักสองนาฬิกา ๒ ที่เมืองพระบุรี เมืองราชบุรี
จะเห็นกับพระอาทิตย์ออก ๗ ไปสักสองนาฬิกา ก็ว่ากัน ด้วยนาฬิกา
ก็จะเห็นตามเวลาในเมืองนั้น ถ้าตามนาฬิกาที่ส่งไปดูนอก ๗ ไปดู
ก็จะเห็นพระอาทิตย์ขึ้น แต่ถ้าวัดด้วยเมืองไทย ๆ อย่างเมืองนคร
ศรีธรรมราช เมืองสงขลาแล้ว จะเห็นกับพระอาทิตย์ออก ๗ พอสัก
นาฬิกา คงจะดูมากกว่านี้

ขณะนั้นผู้ทรงปาวะ มีกำลังพลที่ติดอยู่แต่สองอย่าง ก็อย่างหนึ่งอย่างหนึ่ง ขึ้นอย่างหนึ่ง ขึ้นต้นมาตามต้นแมงป่องพาคนขึ้น แลนาทวารที่กวระ นานมาชุน นานมาชาง ลงไปนำตัวเอกกษัตริย์ที่กวระอย่างหนึ่ง มีใจ โห่ทวารมณฑลโกช แลนักโกชที่ไม่มีความกลัวกลัว แลราชบุตรราช สักกัต โห่ทวารมณฑล แลอุกฤษณ์ใช้ทหารมีใจระแวงดี มีกำลังที่ชื่อว่า นานกัระมณฑล

ตัวเอกกษัตริย์ที่กวระมณฑลโกช แลนักโกชที่ไม่มีความกลัวกลัว แลราชบุตรราชสักกัต แลตัว แลอุกฤษณ์ ทาส เรือรบ ซึ่งอยู่มีกำลัง ทหารที่ชื่อว่าชาง แลผู้รับผู้ราชที่มีกำลังมาเข้าชื่อว่าชาง ซึ่งอยู่มีกำลัง แลผู้รับผู้ราชที่ชื่อว่า ชี ซึ่งขึ้น

แต่ผู้ขึ้นจากที่ซึ่งมีกำลังมาเรียกชื่อว่า ชี ซึ่ง ขึ้นขึ้น พระองค์เจ้า มณฑลเจ้า ก็เรียกว่าพระองค์เจ้า มณฑลเจ้าตามนี้ ถ้าต้อง โทษต่อราชกัระมณฑลก็ พระองค์เจ้า มณฑลเจ้าก็เรียกว่ามณฑล บุตร ราชบุตรของมณฑลเจ้าก็เรียกว่ามณฑลเหมือนกัน กับราชบุตรที่ไม่มี ชื่อตามพ่อแม่ราชบุตรก็เรียกว่ามณฑล

แต่ในภายหลังนี้ เจ้าราชบุตร ผู้หญิงซึ่งพระวงศ์ที่สืบ ในพระเจ้าอยู่หัว เขาเรียกกันว่าทูลว่าเจ้าทูลบ้าง ข้าพเจ้าใช้ชื่อของ พระเจ้าอยู่หัวในราชบุตรของราชวงศ์ แลพระบุตรราชวงศ์ มีกำลังมา ทว่าเจ้าทูล ถ้ามีพระองค์เจ้าที่มีกำลังมาทูลก็เรียกว่าเจ้าทูลตามคำ ราชบุตรที่ทูลไป ผ่านเจ้าทูลก็ทูลไป

เจ้าทูลอยู่ตามในมณฑลที่ซึ่งมณฑล ซึ่งอยู่ตามทูลว่าเจ้าทูลก็ ราชบุตรมีได้ เรียกว่าเจ้าทูลตามนี้

หมื่นราชบุตรในทูลปาวะที่ไม่ได้ขึ้นเจ้าทูลราชบุตร เรียกว่า มณฑลพหุราชบุตรขึ้น

หม่อมเทพทักขณ ที่สูงฮาดู แล้วใช้พระ ทาร ดอน ช้าง มานำได้ก็
หญิงนั้นบรรดาข้าราชการที่หัวเมืองต่างก็มาชม จึงมีกรรมบัตร แล้ว
ส่งมาวังบ้าน เข้ามาขึ้นบรรดาพระที่นั่งนั้นก็ บรรดาหญิงสูงฮาดู
ที่มีใช้เข้าขอมเก่า ซึ่งรับราชการเช่นนั้นก็เข้าเฝ้าสมเด็จพระที่นั่ง เว้น
ว่าท่านเจ้าแม่

หญิงนี้มีบรรดาศักดิ์ โยคำแสนมีชื่อตามบรรดาศักดิ์ มีคำว่า
ว่าหัว แต่ก่อนก็มีหญิงที่ไม่มีชื่อตามบรรดาศักดิ์ แต่จะราชการ
แทนที่ราชการเหมือนที่หัว ก็มีคำว่า หัว พวกนี้ชื่อเคียวท่าพท้าวที่
เกิดไป

นายโอรสที่เป็นเจ้าหม่อมเรือน ก็มีคำว่าหม่อมนำชื่อว่า ทน
เรือน ช้างไม่ใช้ชื่อของพระองค์เจ้า หม่อมเจ้าหนึ่งนาง ที่มีใช้พระ
องค์เจ้า หม่อมเจ้าก็เรียกว่าหม่อมหนึ่งนั้น

บรรดาข้าราชการที่ขึ้นรับพระพิพัฒน์สัการของข้าราชการ
การที่ขึ้นรับก็ขึ้นรับมา ๑๐๐๐๐ ถึงมาจนถึง ๔๐๐ ก็ก็ ที่ใช้พระ
ราชทานเครื่องยศตามบรรดาศักดิ์ ก็มีคำว่าการมีหญิงว่าท่านนำหน้า
ชื่อ ที่ไม่ได้รับพระราชทานเครื่องยศบรรดาศักดิ์ก็ เป็นอนุสาวิน
มีใช้ตามหน้าที่นั้นบุตรด้วยกันก็ หญิงบุตรหลานข้าราชการที่มีบรรดา
ศักย์ก็ หญิงจะมีนามก็ดี ไม่ต้องมีคำนำหน้าชื่อหนึ่งนั้น

บรรดาข้าราชการที่ตำแหน่ง ๔๐๐ ลงมา จนถึงไพร่พลไพร่พล
ทั้งปวง ยกแต่หญิงที่ไปทูลหาพระองค์ก็จะมีพระ จะเรียกว่า
แล้วมีคำนำหน้าชื่อว่าท่าน

เก็บตามบัญชีนี้ไม่ได้ไปทุกฮาดูไม่เกินกว่า ๓๓ ปี ที่ราชกิจ
หญิงขึ้นจากจะเป็นชื่อว่าฮาดูฮาดูแล้ว จะเรียกว่าหม่อมนำหน้าชื่อก็การ

ชาติของใหม่ ไม่มีความในกัณฑ์ความปรารถนาซึ่งกัณฑ์อันนี้
 ทักการที่ด้วยอันนั้นของ.....ผู้ทรงใจ ไม่ให้เขาไม่ให้
 ให้ผู้อื่นไป จักทำผู้มีอำนาจผ่านหน้าหน้ากับของไว้ให้คนทำใหม่
 ของของใจ ๆ ตามของใจอันนี้ ของคนทำใหม่.....ผู้เป็น
 เจ้าของนาไปแต่ของซึ่งการคนใหม่ ตามของของในอันนี้

ประกาศใช้ วันพฤหัสบดี เดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓
ที่ ๑๐๔ สืบราช ๑๒๒๓ เมื่อวันที่ ๑๘/๑๒ โฆษกสภาผู้แทนราษฎร

๒๐๗. ประกาศกรมศุลกากรว่าด้วยอัตราค่าอากรในศุลกากรฉบับที่ ๑๒๕/๒๕๖๑

(ឧ. ប្រតិបត្តិការ លើកល ៣៣ ឬ ៣៤ ក្នុង ប្រតិបត្តិការ លើកល)

มีพระนามว่าราชโองการ ไม่ปรากฏว่ามีการทราบแก่ผู้ใดส่วน
ประเทศนี้ทั้งปวง วันอังคาร เดือนสิบสอง ขึ้นสิบค่ำ ทรงพระกรุณา
พระราชโองการพระอาทิตย์ว่าทรงเห็นที่ตรงเทพมณฑล นครวิ
สาครนครจำปาศักดิ์อันกว้างขวางเห็นค่าเป็นเล็ก ขอรบพระ
อาทิตย์พร้อมเจ้าพนักงานหนึ่ง เมื่อเวลาเที่ยงวันขึ้น ๑๔ ค่ำวันศุกร์ค่ำ
นั้นทรงขึ้นเดินไปโผล่ทรงพระอาทิตย์ โชนไปข้างทิศมีขิมจึงทรง
ไปถึงที่อีก เมื่อเวลาส่วนที่ทรงของทรงพระอาทิตย์ ก่ออยู่ข้างเหนือ
ส่วนหนึ่งไม่ถึงกลาง ถ้าจะเป็นการที่กว้างขวางกว่าจะเข้าไปส่วน
หนึ่งหรือ ๕ ส่วน จะเห็นดังนี้เมื่อเวลาบ่าย ๒ โมงกับ ๑๓ นาที แล้ว
จุดคำนั้นก็จะขึ้นไปทิศเหนือออกข้างทิศเหนือด้วยทิศอุดร พลุ
จากทรงพระอาทิตย์เวลาบ่าย ๔ โมง กับ ๒๐ นาที การที่เป็นดังนี้ก็อยู่
ด้วยทรงอยู่ต่อหน้าพระที่นั่ง หรือหน้าเงิน หรือสีแดง ตามแต่จะ
จะเห็นได้ ด้วยทรงพระคุณเป็นจุดคำนั้นเล็กน้อย ด้วยด้วยทรง

สืบเนื่อง จากการศึกษาวิจัย (เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนา
สู่ นวัตกรรมใหม่)

ปรีชาญาณ ๘. วิถีแห่งการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคล สัตว์

๒๑๘. ประธานสหกรณ์ฉบับใหม่ทำงานหนักจนกระทั่ง
ไขกระดูกของเขาแตกจนเสียชีวิต

ได้แก่ การเพิ่มพื้นที่เก็บน้ำ การเพิ่มพื้นที่ป่า การเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรม

ถ้าพระบวรโศภะ วิชพระบรมราชโองการได้เกล้า ฯ มา
พระกรุณาไปขอเกล้า ฯ แล้วว่า เมื่อวันพุธ เดือน ๑๑ แผล ๑๓ ที่
วันเวลา ศุกร์ที่ ๑ ประชุมที่สนับพระพิพัฒน์ในพระอุโบสถวัดพระศรี
รัตนศาสดารามนั้น ก็ทรงทอดพระเนตรเห็นเจ้าคำสารณางพระองค์
ทรงผ้าไหมทองขาว ไม่มีสร้อยไม่มีจี้ หรือผ้าวิสาขพื้นขาวแต่พระ
ศากของพระองค์สวยไม่งามอะไรซักอันนัก จึงไปขอเกล้า ฯ ทนมา
ประกาศว่า แกล้ว ไปเมื่อหน้า นานให้ไปจำหน่ายพระผ้าพระองค์ที่ไม่มีสร้อย
ไม่มีจี้หรือผ้าขาวของพระองค์ทุก ๆ หรือหาผ้าที่มีสร้อยมีจี้ แต่
ทรงคาบพระ (ต้นฉบับขาด) วันอาทิตย์หน้า หรือวันพระองค์
เสด็จไปศาลเสด็จโดยพระบวรพหลโยธินทางเสด็จที่ ศาลเสด็จที่ ๑
ให้คนส่งพระองค์ให้คนไปส่งกระซิบให้เป็นด้วยราชทินนาม อันจำหน่าย
พระองค์โดยคนส่งพระองค์ครั้งนั้น จะไปขอเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงาน
ภูษามาลาขอปรับกับเจ้าพนักงาน คือไม่ให้ถูกหักทอนคือไม่ให้ถูกทอนขาย
ประกาศนี้เป็นอันขาดแต่เพียงข้างเจ้าคำสารณาง ถ้าจำหน่ายพระองค์
ไปเมื่อหน้าแล้ว จะหาผ้าของพระบวรพหลโยธินได้ ถ้าหาไม่ได้ก็หา
ผ้าอื่นของที่ได้ ไม่เรียนก็ได้ หรือไปมีผ้าของราชทินนามก็ได้

เกี่ยวพันสืบมา เสด็จมาตามถ้ำต่างถ้ำตามวัดวาอารามที่ขึ้นตามภาคเหนือก็ไปอยู่ได้
เหมือนกัน แล้ววันออกธรรมาศของพระองค์กรุณาที่จะถามก็ไม่มีผู้ใด
ตอบได้ หรือที่เจ้าเมืองพวนนั้นจะทรงหาไพร่ฟ้าราษฎรมาแต่ฝ่าย
วิเศษก็หาไม่ได้ทรงถามพระชาว จึงจะถามสมควรกันกับเจ้าพระองค์ไม่
มีอาชญา ไม่มีสิ่งชั่วดี ไม่ต้องห้าม

๒๑๕. ประกาศพระอภัยมณีให้เจ้าในกรมถวาย

มัลลบุตรออกจากกรมถวาย

(ณ. จันทบุรีสมัย เดือนธันวาคม ๑๑ คำ นิเวศนา สวรรค์)

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ข้าราชกรมผู้ใหญ่ผู้น้อย
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลพระบรมราชโองการให้หัวเมือง พระโอรส ๖
ผู้ใด ๆ พระราชโองการมีพระอภัยมณีถวายตัวทำราชการอยู่ในพระ
บรมมหาราชวังเป็นเจ้าของมณฑลเจ้ากลาง อันไม่มีเจ้าเมือง และ
ไม่ได้เป็นเจ้าของมณฑลมีพระองค์เจ้าก็ให้ เป็นพระอภัยมณี เป็นพระอภัยมณี
กันพระองค์ ๆ ก็ให้ ให้ทราบทั่วกันตามพระราชปรีชาญาณ ว่าท่าน
อันพระองค์มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ยกมาถวายแล้ว
ให้ถวายตัวทำราชการอยู่ข้างใน จัดเป็นกรมมณฑลผู้ใหญ่ปวงกษัตริย์
แล้ว ก็เมื่อท่านมีพระอภัยมณีถวายตัวแล้วให้ทำราชการอยู่ข้างใน ข้า
มีความประสงค์เกี่ยวคิด จะให้ชื่อว่ามีความประสงค์ดีให้ไว้ ๆ ก็อ
การพระอภัยมณีในมณฑลแล้ว ก็ทำราชการแล้วในมณฑลหัวเมืองนี้ ๆ
ตลอดถึงบัดนี้มา เจ้าเมืองพวกนี้ไม่มีมณฑลเจ้าส่วนพระองค์นั้น บัดนี้
ท่านมีมณฑลขึ้นซึ่งก็ไม่มีอะไร ผู้ใดได้รับพระบรมราชโองการก็รับมาไว้กับ
โดยมาก เพราะเจ้ากรมผู้ใหญ่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาก ที่ต่างใน

พระบรมหาราชวัง ก็เป็นที่นิยมกันอีกเหมือนกันด้วยไป เมื่อบุตรหลานของท่านทั้งหลานทำราชการอยู่มาด้วยกันกัน ก็พลีธำมรงค์ที่จะทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงได้ขึ้นจนหมดฝ่ายหนึ่ง ให้ทำด้วยทองคำทุกพวกทุกวายไป ท่านผู้ใดเคยมีธวาทธำมรงค์บ้างมาก เมื่อเทียบกับใจของข้าพเจ้าเห็นจริง วันพฤหัสบดีที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ ในการประชุมของคณะราษฎรที่นางสาวนางอยู่เป็นนิตย์ หุตาเวลาไม่จำวันเห็นอยู่ด้วยกันไม่ใช่ว่าผิด ก็บุตรหลานของท่านผู้ใดมาทำราชการอยู่ในพระบรมหาราชวังนั้นแล้ว เมื่อไม่ขึ้นธำมรงค์ไปจะยังเห็นพ้องพวกันอยู่บ้างจะกันทั้งพระธำมรงค์ก็ดี เป็นที่เห็นว่าเป็นการดีว่า เวลาไปธำมรงค์ไปเพื่อธำมรงค์ ก็ควรที่จะเห็นจะรักกันอยู่แล้ว รอดพ้นอันตรายแก่ทั้งพระธำมรงค์ทั้งปวง โศกเศร้าอันสุดวิเศษ ไม่ควรที่จะระงับระงับลักษณะอันระงับระงับ บัณฑิตทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชทานคืนบุตรหลานของท่านทั้งปวง ซึ่งนอกจากเจ้าจอมมารดาที่มีพระธำมรงค์แล้วก็มี ที่ได้รับพระราชทานแล้วจะยกขึ้นแล้วจะยกขึ้นแล้วก็มี นอกจากนั้นจะยกไปขึ้นพระธำมรงค์ แลดูว่ายังมีพระธำมรงค์ จะมารับตัวกลับไปแล้ว จะหาในพระบรมหาราชวัง หรือในพระธำมรงค์เจ้าท่านกรมแล้วไม่ไปก็ดีกว่า แลท่านเสนาบดี หรือจะยกให้มีผู้ตามไปก็ควรจะยกไปผู้หรือยกไปหรือมีพระธำมรงค์ แลดูว่ายังมีพระธำมรงค์นั้น ๆ เมื่อ หรือผู้ที่ไม่มีความหมายแลดูก็ ไม่ควรที่จะยก ก็ให้มาหรือจะยกยกตามสบาย คำนี้ฝ่ายราชสำนักมีความจริงไม่ระงับระงับอันใด ขอให้เป็นผลการศึกษาพระมหากษัตริย์ พระเสนาบดี พระทรมณ์ และแลพสกนิกรที่มีอยู่ วิถีชีวิตมนุษย์ เป็นพยานแก่ความเจริญของ

แต่เจ้าจอมมารศรีก็มีพระองค์เจ้าศิริ มีเครื่องยศเป็นเครื่องทองคำแล้วก็มี ไม่สมพระราชมารยาได้ใคร ไม่ไปรักใคร่ชอก โกรธ ๆ ต่อมาโดยที่ประการดังนี้แล้ว แลองค์สมเด็จพระอนุชาว่าพราหมณ์ในพระราชวัง ทั้งอันเรียนรู้อาณาการนั้นก็ทำตัวที่อันเป็นอันราชสีห์ได้แว่นานจึงได้ ไม่ค้นพระราชมารยาตามกฎพระอัยการ

ฝ่ายเวลา ณ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย ขึ้นสิบสามค่ำ ปีมะโรง ตรีศก ศักราช ๑๒๒๓ เป็นวันที่ ๑๗๗๓ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๒๓๐. พระยาศกปรโกศลมีพระเจ้านุสรณ์สมเด็จพระ

พระนพรัตน์เจ้าพระเจ้านุสรณ์

ณ วันจันทร์ เดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมะโรง ตรีศก

มีพระบรมราชโองการ ให้ประณามที่พระราชวงศานุวงศ์ แลข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน ให้พระนพรัตน์ราชวัง แลพระนพรัตน์ราชวัง ทั้งปวงให้ถวายตัวขึ้นรับ ในเดือนนี้ ปีมะโรง ตรีศกนี้ จะมีการไต่กันที่พระเจ้านุสรณ์ พระองค์เจ้าอภัยนเรศวรนี้ ทั้งพระราชพิธีที่พระเจ้านุสรณ์ยกพาไปสาธ พระองค์จะได้สดพระปริตรสุทธมนต์ ๓ วัน ตั้งแต่วันอาทิตย์ เดือนนี้ แรกทำพิธีไป ครั้นวันพุธ เดือนนี้ แรกนี้ทำเวลาเช้าให้โกโกลนนี้ เวลาบ่ายให้โกสมโกล ครั้นวันพฤหัสบดี คือ เดือนนี้ แรกนี้ทำ เวลาบ่าย จะให้สดพระสุทธมนต์ในพระนพรัตน์เจ้าพระเจ้านุสรณ์ เจ้าฟ้าธรรมาธิบดีใหญ่ ครั้นวันศุกร์ เดือนนี้ แรกนี้ทำ เวลาเช้า จะพระราชทานพระสุทธมนต์ แล้วเวลาบ่ายสมโกลนเวียนเวียนที่ถ้ำไถกันท้งไปเพียงเท่านั้น เป็นการแก้สัจพระเจ้านุสรณ์ทุกวันแปดเวลา ก็ในการไต่กันที่พระเจ้านุสรณ์ พระองค์เจ้าอภัยนเรศวรนี้ แลการตั้งพระนพรัตน์ในพระสุทธมนต์

พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชายพระองค์ใหญ่ ซึ่งประทับในมณีนที มีระการ
 ครึกครื้นนั้น ด้ดูโทษความของสมโภชก็ได้ ไม่ทราบว่าได้ ความยก
 ก็ได้ น้อยก็ได้ ดูคนใจของผู้อื่นๆ จะอย่างไร ไม่ทรงพระวรารักวิ
 สันติบนวังวัดวังของพระองค์อะไร รณสืบอย่าได้ปรึกษากับแม่อยู่
 ด้ๆ แล่นดูกันท่าทางกันแลความสคัญการพระองค์นอเป็นอันราช
 ทัตติยว ไกรจะสมโภชเท่าใดก็จะท่าทางไปเป็นส่วนของตัวสมโภช
 หรือจะไม่ทำท่าทางตัวอีก อย่างตามกันแลดูกับปรึกษาทั้งตัวเรื่อง
 เสด การตรวจของสมโภชเป็นการนอกละไมมีความผิด มีทั้งความชอบ
 หมด ไกรจะหาไม่สนใจไม้อื่นอยู่ ผู้ใหญ่จะว่าผู้ขึ้นขึ้นกันหน้า
 ก็อย่าว่ากัน อย่าเสียกัน เพราะการนี้มิใช่ราชการของพระองค์
 จะหาเสนาโสมพินิจจะไม่ได้ก็ไปเป็นหลวงตอก จะเป็นรองพระเจ้า
 ลูกเธอที่จะโสมพินิจ แล้วยังพระสุพรรณปฏิญาณแล ถ้าโสมพินิจกับมือ
 ในพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์นั้น โดยฉันทาภิหรือกันจะชอบพอ
 อย่างใด ก็จงท่าทางให้ที่รอนกับพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์นั้น
 อีก ถ้าไม่รู้จักหรือรู้จักก็ จักทราบใจอยู่อย่างใดไม่พอใจสมโภชก็
 แล้วยังเลิก อย่างวิเศษการการจะดีอะไรไปเลยไม่ต้องการ ถ้าทำ
 ที่กลางทั้งปวงมารับารการความสำหรับที่โสมพินิจให้มาตามนั้น แล
 มาแต่บุตรของพระสุพรรณบาท ตามกำหนดวันเวลาตามนัยการวัน
 ตามพระองค์ แลมากับพระวรารของเมื่อเป็นนอกล ในการพระ
 ราชทัตตินั้นไม่ขาดไม่กระดากหนีไป ก็เป็นดีเป็นความของในวรการ
 อยู่แล้ว ไม่ผิดอะไรเลย ท่านทั้งปวงอย่าใจดีที่ประกาศไปหรือ
 ว่าการสรวนอย่างที่จะเข้านั้นอย่าทำนัยท่านเลย ไกรอย่างสมโภช
 พระเจ้าลูกเธอเป็นพินิจของสิ่งของมีอันล่กับสิ่งหนึ่งตนเป็นอันราช
 ทัตติยว ถึงไหนหาหาที่จะไม่รับ จะไม่ให้รับ ท่านทั้งปวงอย่าใจดี

ประกาศอย่างนี้หรือจึงจะสบายใจ ซึ่งจะประกาศดังนี้ ไม่ได้ด้วย
 เนื่องด้วยไม่ชอบประกาศมา ของคนไหนในหลวงก็ไม่ชอบเก็บไว้
 เป็นของหลวง สังเกตในราชฐานที่มหาราชมีสวาทกันแล้วของพระวิสุทธิวงศ
 ไว้เป็นของตัว แล้วทำบุญชื้อถวายมาจะต้องอย่าไปไหนเลย ก็ถ้าจะประ
 ภาศกันนี้ ในหลวงก็ถือว่าทำผิดพระนเรนทร์พระเจ้าลูกเธอไม่ กณ
 หวังว่าจะขึ้นชั้นมาซึ่งเราพบก็ดูพระเจ้าลูกเธอพระองค์นั้น ๆ โดยตัว
 ที่เป็นญาติพี่น้องเจ้าจอมมารดาพันทิพย์ การก็มากมายก่อน ซึ่ง
 ประกาศครั้งนี้ก็หาสิ่งที่ไม่ ทวี้นแผ่นดินกันอีก ๆ การไร้มันก็ไม่รู้ ๆ
 ก็กษัตริย์เป็นนเรนทร์ พระเจ้าอยู่หัวท่านก็ ไม่ให้ประกาศห้ามว่า
 อย่าให้ใครสมเฝ้าใครก็ ที่ อย่าให้มีพระเจ้าลูกเธอกับของพระวิสุทธิวงศ พระ
 เจ้าลูกเธอของทำเป็นไม่ได้กับของพระวิสุทธิวงศบ้าง น้อยบ้าง ตามพระ
 บรมราชโองการพระเจ้าลูกเธอพระองค์นั้น ๆ เป็นอย่างมาก ก็ในเวลา
 แผ่นดินก่อน ๆ พ้นการโกนบวชทำสังฆกรรมที่ไหน ๆ ถ้า ถ้าบวชก็อยู่
 ซึ่งพระโกนบวชนี้ไม่ให้ด้วยอันเป็นเจ้าราชบุตรก่อน พระเจ้าลูกเธอโกนบวช
 ไม่ให้ด้วยอะไรก็ไม่รู้ก็พระนเรนทร์นเรนทร์มาด้วย ในหลวงก็ไม่
 ทราบการโกนบวชของเจ้าลูกเธอ แต่ไหนแผ่นดินนี้ปัจจุบันนี้ ผู้ศึกษาจะถูก
 ได้ด้วยตัวเป็นเจ้าราชบุตรแล้ว เมื่อจะโกนบวชให้เอาของไปบูชาที่เน
 มากราบถวายบังคมลาถวายธรรมนเรนทร์แล้วก็ได้ ผู้โกนบวชไม่ได้เป็น
 เจ้าราชบุตร ไม่ทรงรู้จักเลยก็เรียกว่าดี เมื่อผู้โกนโกนลูกบุตร จะโกน
 ลูกหลาน ก็พักแวงซึ่งของที่เป็นเครื่องการหาบสาธการต่าง ๆ ที่
 เรียกว่า ของเลื่อนลาลูกเกล้า ๆ ถวายมาบนลูกของบุตรแล้ว พึงรับเข้า
 บ้านบุตรนางผู้ใหญ่มุ่ยน้อย ก็ได้พระพรทานแล้วบ้าง ของบ้าง เป็น
 ของพระวิสุทธิวงศอย่างธรรมนเรนทร์เหมือนเจ้าราชบุตร แล้วจะดูไป
 ซ้ำกัน ไม่เป็นเหมือนการหลวง แต่ก็อย่าทำนพปวงก็จะยอมทรมาน

ประกาศนี้ ได้รวบรวมความถึงประกาศตามเดิมแล้ว ถ้าไม่มีเหตุระบ่างไว้
แสดงถึงการสำคัญ แต่ไม่กระทำการอุทธรณ์เพื่อมีเจตนาผิดอย่างหนึ่งแล้ว
ทรงเชิญเจ้าเมืองเชียงตุงเข้ามาขอไต่สวนในการไต่สวนนี้ แลหาพระอภัย
พระนามพระเจ้าอุบลราชธานีเจ้าเมืองเชียงใหม่ในเวลาในวันทั้งหกวัน ตั้งแต่
วันอาทิตย์ เดือนสี่ แรมค่ำหนึ่ง ไปจนวันศุกร์ในเค็ดือนสี่ แรมหกค่ำ
ทรงให้เป็นสัทธิสวัสดิ์คือพิทักษ์เมืองตลอด เพราะทำพ้องปวงแก่พระองค์
แก่พระองค์ แลจะตามเมืองตลอดทุกหนทุกที่สืบมา จึงให้มีบุญพาสมา
อภิมหาเจ้าคือโพธิ์มัง อ๋อมบั้ง ถือว่าสามัญญะนุช เมื่อมาขอไต่
สวนเพราะเหตุที่ผิดของพระ กิจจะให้เป็นสัทธิสวัสดิ์ตลอด สมควรที่พระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระเมตตากรุณาชุบเลี้ยง
ไม่ได้ทรงสิ่งชั่วร้ายก็ทรงชุบเลี้ยงตามควรด้วยท่านผู้หนึ่งผู้ใดเลย เป็นความ
จริง

ประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือนสี่ ขึ้นสามค่ำ ปีระกา ตรีศก
ฉักรพรรดิ ๒๔๒๓ เป็นวันที่ ๓๓๔๖ ในราชการเบ็ญจบันนี้

๒๐๑. ประกาศให้น้ำชลประทานหามันชัยพิทักษ์กันตัง

มอญีลลิตถ์เมือง

(คัดจากหมายประกาศ เดือน ๔ ปีระกา ตรีศก)

ด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ว่า แต่ก่อน
จึงได้มีหมายประกาศว่า ให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุทนายาญ เจ้าผู้
ขุนนาง ไท่หลวง ไท่สม เจ้ากรม เจ้าเมือง เจ้าเมือง เจ้าเมือง เจ้าเมือง
แล้ว เจ้าเมืองได้ตั้งกรม เจ้าเมืองเจ้าเมือง ในพระบรมมหาราชวัง

ไม้ไผ่สีสุกหนามมีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า เป็นหญ้าไผ่หัวกลม ไผ่หัวกลม
 หนามมีลักษณะของลำต้น จะสีน้ำตาลปนเทาหรือดำเทา กิ่งจะเปราะหักง่าย
 เนื้อไม้แข็งเหนียวมาก ลำต้นและกิ่งก้านจะเลื้อยขึ้นเป็นไผ่หัวกลมช่วย
 เติบโต และจะปรับไผ่หนามขึ้นตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ทุ่งหญ้าที่มี
 เจริญเติบโตอย่างอุดมสมบูรณ์ เช่นตามลำห้วยน้ำไหลก้นหอย ๒ ลำน้ำ ลำห้วย
 หนองเป็ด การเกษตรคันนา ไร่สวนนาเกลือ กว๊านใหญ่ ตามเกาะน้อยใหญ่ หนอง
 บึงกุ่มใหญ่ของจังหวัดกาญจนบุรี.

Abstract

Staphylococcus aureus and *Staphylococcus epidermidis* are the most common bacteria found in the human body.

